

Lang
34.001

იახე
ვაშაპილი

ენობრივი ენის
პრაქტიკული პურსი
და
აკადემიური წარის
საფუძვლები

თბილისი
2016

ପ୍ରକାଶକ ପତ୍ରିକା
ମହାଦେଶୀରୁଦ୍ଧ
ପାଠ୍ୟ ପାଠ୍ୟ
ପାଠ୍ୟ ପାଠ୍ୟ

ISBN 978-9941-22-792-9

9 789941 227929

Lang 34.001.

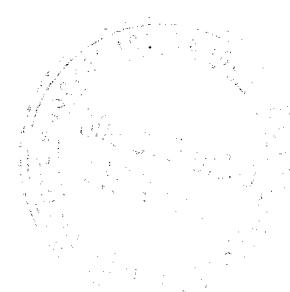
იამზე ვაშაკიძე

ქართული ენის
პრაქტიკული კურსი
და
აკადემიური წერის
საფუძვლები

- 4965 -

გამომცემლობა „ენივერსალი“
თბილისი 2016

„ქართული ენის პრაქტიკული კურსი და აკადემიური წერის საფუძვლები“
საკითხთა ფართო სპექტრს მოიცავს; შესაბამისად, სახელმძღვანელო პრაქ-
ტიკულ დახმარებას გაუწევს არა მხოლოდ სკოლის მასწავლებლებს, ბაკა-
ლავრიატის სტუდენტებსა და აბიტურიენტებს, არამედ იმ უცხოელებსაც,
რომელთაც სურთ, შეისწავლონ ქართული სალიტერატურო ენა.

რედაქტორი

პროფესორი ტარიელ ფუტკარაძე
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი

რეცენზენტები:

პროფესორი რუსუდან ზექალაშვილი
ფილოლოგიის დოქტორი

მაია ინასარიძე
ევროპული სკოლის ქართული ენისა
და ლიტერატურის კათედრის გამგე

მაია მიქაძე
ქართული ენის მასწავლებელი

© ი. ვაშაკიძე, 2016

გამომცემლობა „ენისალი“, 2016

თბილისი, 0179, ი. ჯვარიაშვილი გამზ. 19, თე: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal@internet.ge; universal555@ymail.com

ISBN 978-9941-22-792-9

სარჩევი

ნინასიტყვაობა.....	7
შესავალი	8
0.1. სამწერლობო კულტურის სათავეები.....	8
0.2. ქართული დამწერლობის საკითხები	10
0.2.1. თვალსაზრისები ქართული ანბანის წარმოშობის შესახებ.....	10
0.2.2. ქართული ანბანის სახესხვაობები.....	10
0.2.3. ქართული დამწერლობის ადრეული ნიმუშები.....	11
0.3. ძველი ქართველი მწიგნობრების ღვაწლი	13
0.4. ილია ჭავჭავაძე და სამწიგნობრო ენის რეფორმა.....	15
0.5. პირველი ქართული უნივერსიტეტი. თანამედროვე ქართული სამწიგნობრო ენის ნორმატიზაციისა და სისტემატიზაციის დასაწყისი.....	16
0.6. სალიტერატურო ნორმის დადგენის პრინციპები.....	18
0.7. „რა ენა წახდეს“	20
0.8. ქართველთა სამწიგნობრო ენა და დიალექტები.....	24
ქართული ენის ფონეტიკა, მორფოლოგია, სინტაქსი	27
1. ფონეტიკის საკითხები	28
1.1. ზეპირი მეტყველების გავლენით დაშვებული შეცდომები	28
1.2. უცხო ენების გავლენით შეპირობებული დარღვევები. უცხო ბგერებისა და ბგერათკომპლექსების ქართულად გადმოცემა	31
1.3. ვ ბგერის დაკარგვის, შენარჩუნებისა და განვითარების შემთხვევები	34
2. არსებითი სახელების მართლწერა	38
2.1. საზოგადო არსებით სახელთა ბრუნების ტიპები და ნიმუშები	38
2.2. თანდებულშერწყმული ბრუნვები	44
2.3. ბრუნვები ცალკე მდგომი თანდებულებით	48
2.4. საკუთარი სახელები	49
2.4.1. ადამიანის სახელები	49
2.4.2. გვარები	50
2.4.3. სახელისა და გვარის / ზედნოდების ერთად ბრუნება	52
2.4.4. პროფესიის აღმნიშვნელი სახელის/საკუთარ სახელთან/გვართან ერთად ბრუნება	53
2.4.5. სათაურები და სახელწოდებები	55
2.4.6. გეოგრაფიული სახელები	57
3. ზედსართავი სახელების მართლწერა	60
4. რიცხვითი სახელების მართლწერა	62
5. ნაცვალსახელთა მართლწერა	65
5.1. I და II პირის ნაცვალსახელები	65
5.2. ნაცვალსახელები: ეს, ეგ, ის	66
5.3. კითხვითი ნაცვალსახელები: ვინ? რა?	68
5.4. კუთვნილებითი ნაცვალსახელები	70
5.5. განსაზღვრებითი ნაცვალსახელები	73
5.6. ნაცვალსახელთა თანდებულიანი ფორმები	74
5.7. ნაწილაკიანი ნაცვალსახელების ბრუნება	76
6. კომპოზიტების მართლწერა	78
7. სიტყვათა შემოკლებით დაწერა და აბრევიატურა	81

8. ნარმოქმნილ სიტყვათა მართლწერა	84
8.1.-ება და -ირ+ება აფიქსებით ნაწარმოები ტერმინები	84
8.2. -ურ-სუფიქსიანი სახელები.....	86
8.3. მრავლობითის -ებ სუფიქსით ნაწარმოები სახელები.....	89
8.4. ზედსართავ სახელთა ხარისხის ფორმები	91
9. სახელზმნათა მართლწერა	94
9.1. საწყისი	94
9.2. მიმღეობა	98
10. ზმნიზედის მართლწერა	102
11. ზმნის ფორმების მართლწერა	105
11.1. ზმნის პირის ნიშნები	105
11.2. პირის ნიშნების საკითხი რთულფუძიან ზმნებში	109
11.3. ზმნისწინები	110
11.4. ზმნის თემა	112
11.5. შუალობითი კონტაქტის ფორმები	114
11.6. "დავბადებულვარ" და "დავბადებიყავ" ტიპის ფორმები	117
11.7. "გაკეთებულ იქნა" ტიპის ფორმები	119
11.8. რიცხვში მონაცვლე ზმნები	121
12. სინტაგმა	123
12.1. სინტაქსური კავშირის სახეები	123
12.2. მსაზღვრელი და საზღვრული	127
12.2.1. შეთანხმებული მსაზღვრელი	127
12.2.2. მართული მსაზღვრელი	129
12.3. რამდენიმემსაზღვრელიანი შესიტყვება	132
12.4. ქვემდებარესა და დამატებასთან ზმნის რიცხვში შეთანხმება	136
13. წინადადება	138
13.1. ზმნური კონსტრუქციების ცვლილება	141
13.2. კორელატის (მისათითებელი სიტყვისა) და წევრ-კავშირის ზოგიერთი კონსტრუქცია რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში	143
13.3. მისამართი სიტყვისა და "რომელ" წევრ-კავშირის ადგილის განსაზღვრა და რიცხვში შეთანხმება	146
13.4. მიზეზისა და მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებების აღრევა	149
13.5. სინტაქსური ასიმილაცია	152
13.6. რთული ქვეწყობილი წინადადების გადაკეთება მარტივად და პირიქით	154
13. 7. ორმაგი უარყოფა	156
14. პუნქტუაცია	159
14.1. წერტილი	159
14.2. მძიმე	162
14.3. წერტილ-მძიმე	167
14.4. ორნერტილი	169
14.5. მრავალწერტილი	171
14.6. კითხვის ნიშანი	172
14.7. ძახილის ნიშანი	173
14.8. კითხვით-ძახილის ნიშანი	175
14.9. დეფისი	176
14.10. ტირე	177
14.11. ფრჩხილები	179
14.12. ბრჭყალები	181
14.13. სასვენი ნიშნის ადგილი ფრჩხილებისა და ბრჭყალების გამოყენებისას	183
15. პირდაპირი და ირიბი ნათევამის გადმოცემა	185

ლექსიკოლოგია.....	191
16. სიტყვების ისტორია; ტერმინოლოგია.....	192
16.1. საერთოქართველური სიტყვები	192
16.2. საყოველთაოდ გავრცელებული და დიალექტური ლექსიკა	194
16.2.1. ტერიტორიული დიალექტების ლექსიკა	194
16.2.2. სოციალური დიალექტების ლექსიკა	196
16.3. ნასესხები სიტყვები.....	198
16.4. საერთაშორისო სიტყვები	199
16.5. კალკი.....	202
16.6. ბარბარიზმები.....	204
16.7. ძირეული, წარმოქმნილი და რთული სიტყვები. წარმოქმნილ სახელთა ჯგუფები.....	206
16.8. ტერმინები	210
16.9. ნეოლოგიზმები.....	216
16.10. არქაიზმები და ისტორიზმები	219
16.11. სიტყვა პირდაპირი და გადატანითი მნიშვნელობით. სიტყვის მნიშვნელობის ცვლა, დავინრობა და გაფართოება.....	223
16.12. სიტყვათა მყარი შეხამებანი	226
16.13. სინონიმები	230
16.14. ანტონიმები	234
16.15. ომონიმია	237
16.16. ევფემიზმები და დისფემიზმები. ტაბუდადებული სიტყვები. ვულგარიზმები. პარონიმები და პარონომაზიული გამოთქმები	241
16.17. ლექსიკურ-სტილისტური ხარვეზები.....	243
ქართული ენის სტილისტიკა	247
17. სტილისტიკა და სტილი	248
17.1. სტილისტიკა, როგორც ენათმეცნიერული დისციპლინა. მისი შესწავლის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა.....	248
17.2. სტილისტიკის კავშირი სხვა დისციპლინებთან. სტილისტიკური კვლევის ძირითადი მიმართულებები	250
17.3. სტილისტიკის ისტორიდან; „სამი სტილის“ თეორია ქართულ მწერლობაში	251
17.4. ენა და მეტყველება. მეტყველების ფორმა	253
17.5. მეტყველების სტილები. თანამედროვე სტილური ნაირსახეობები და მათი კლასიფიკაცია	254
17.6. მხატვრული სტილის სპეციფიკა. ტროპული მეტყველების ძირითადი სახეები	256
17.7. სამეცნიერო სტილი	261
17.8. პუბლიცისტური სტილი	264
17.9. ოფიციალურ-საქმიანი სტილი. ოფიციალურ-საქმიანი დოკუმენტაცია (განცხადება, პატაცი, ახსნა-განმარტება, მოხსენებითი ბარათი, სამოტივაციო წერილი, ავტობიოგრაფიული მონაცემები (CV)	270
აკადემიური წერის საფუძვლები.....	285
18. აკადემიური ტექსტის სტრუქტურა.....	286
18.1. აკადემიური ტექსტის ზოგადი დახასიათება	286
18.2. აბზაცი - ტექსტის სტრუქტურულ-სემანტიკური ელემენტი	287
18.3. აბზაცის შედეგენილობა და ტიპები	289
18.4. ტრანზიტულ-მაკავშირებელი სიტყვები და წინადადებათა გადაბმის ხერხები აბზაცი / აბზაცებს შორის	294
18.5. რჩევები აბზაცის სწორად აგებისათვის. აბზაცის გამოყოფის ტექნიკა	296

19. არგუმენტირებული ესე. თვალსაზრისის დასაბუთების კულტურა	298
19.1. ესეს ზოგადი ფუნქციურ-სემანტიკური დახასიათება. არგუმენტირების სისტემა	298
19.2. ესეს სტრუქტურა. შესავალი ნაწილის სპეციფიკა	300
19.3. ესეს ძირითადი ნაწილი: ავტორის შეხედულების დასაბუთება; საწინააღმდეგო პოზიციის / პოზიციების გაბათილება	302
19.4. ესეს დასკვნა. ესეს შემოწმება	306
20. სამეცნიერო ნაშრომი	308
20.1 სამეცნიერო ნაშრომის ზოგადი დახასიათება	308
20.1.1 სამეცნიერო ნაშრომის ძირითადი სახეების მოკლე მიმოხილვა (რეფერატი, სტატია, თეზისები, საკონფერენციო მასალები, ანოტაცია / აბსტრაქტი, რეზიუმე, რეცენზია, სტატია, სამაგისტრო და სადოქტორო ნაშრომები, მონოგრაფია, ენციკლოპედია)	308
20.1.2. სამეცნიერო ნაშრომის ორიგინალურობის საკითხი. ავტორის მოთხოვნები	309
20.1.3. სამეცნიერო ნაშრომის წყაროები. წყაროს სანდოობის საკითხი	310
20.1.4. წყაროს დამუშავების ხერხები: შეჯამება, პერიფრაზი და ციტირება. პლაგიატის რაობა	312
20.1.5. წყაროს დამოწმება	319
20.1.6. სამეცნიერო ნაშრომის ზოგადი სტრუქტურა (შესავალი, ძირითადი ნაწილი, დასკვნა / დასკვნები; სარჩევი; წინასიტყვაობა; სქოლი; შენიშვნა; ბიბლიოგრაფია; რეზიუმე; საძიებელი)	322
20.2. კრიტიკა	331
20.2.1. კრიტიკის რაობა	331
20.2.2. კრიტიკული კითხვის ეტაპები. კრიტიკის სტრუქტურა	332
20.3. ანალიტიკური რეფერატი	340
20.4. სამეცნიერო სტატია	349
20.4.1. სამეცნიერო სტატიაზე მუშაობის საწყისი პერიოდი (თემის შერჩევა; ნაშრომი- სათვის საჭირო ინფორმაციის შეგროვება; მოძიებული ინფორმაციის დამუშავება; გეგმის შედგენა; სათაურის დაზუსტება)	349
20.4.2. ნაშრომის ძირითადი სახის მომზადება. დასკვნების ჩამოყალიბება	356
20.4.3. სამეცნიერო სტატიის საბოლოო ვერსიის შექმნა – ნაშრომის შესწორება და რედაქცია-კორექტურა	356
20.4.4. ბიბლიოგრაფიის შედგენა	359
20.4.5. სამეცნიერო სტატიის გაფორმება (სტატიის თავფურცელი; აბსტრაქტი; სტატიის ტექსტი)	359
21. საჯარო გამოსვლა	373
21.1. საჯარო გამოსვლის რაობა; სახეები. საჯარო გამოსვლის სირთულე	373
21.2. საპრეზენტაციო მოხსენების მომზადება	374
21.3. პრეზენტაციის ვიზუალური საშუალებები	377
21.4. პრეზენტაციონის მოთხოვნები	378
ბიბლიოგრაფია	382
შემოკლებათა განმარტება	388

ნინასიჭვაობა

ყველა ნორმალურ ქვეყანაში აუცილებელია სახელმწიფო ენის სწავლება. ქვეყნის მოქალაქებმა უნდა იცოდნენ სახელმწიფო ენის ისტორიის ზოგადი საკითხები და გამართული წერითი და ზეპირი მეტყველება; შესაბამისად, საქართველოშიც სკოლის პერიოდიდანვე უნდა ისწავლებოდეს: ქართული სამწიგნობრო ენის ისტორია და მისი მიმართება ქართველურ დიალექტებთან, ქართული ენის ლექსიკურ-გრამატიკული შესაძლებლობები, ნორმირებული, სტილისტურად გამართული წერა და მეტყველება, სახელმწიფოს ენობრივი პოლიტიკის ძირითადი ამოცანები, უცხოენობრივი მასალის შერჩევა და დამუშავება, სამეცნიერო ტერმინოლოგიის განვითარების პერსპექტივები და სხვ. განათლების სისტემა სკოლის პირველი კლასიდანვე მიმართულ უნდა იყოს ასეთი საკითხების კომპლექსურად და ეტაპობრივად სწავლებისკენ, რათა საფუძველი მისცეს ახალ თაობაში სწორი ენობრივი ორიენტირების ჩამოყალიბებას. სამწუხაროდ, ბოლო პერიოდის ქართული საჯარო სკოლა ამ მიმართულებით კრიტიკას ვერ უძლებს.

სახელმწიფო ენის აკადემიური ცოდნა სახელმწიფობრივი თვითშეგნების განმტკიცებისა და დაცვის ერთ-ერთი აუცილებელი წინაპირობაა. შემთხვევითი არ არის ის ფაქტი, რომ 1978 წლის ცნობილი მოვლენების შედეგად, საქართველოს ყველა უმაღლეს სასწავლებელში დაინერზა ქართული ენის პრაქტიკული კურსის სწავლება და შეიქმნა შესაბამისი სახელმძღვანელოები.

პოსტსაბჭოთა პერიოდში უნივერსიტეტებში „ქართული ენის პრაქტიკული კურსი“ თუ „ქართული მეტყველების კულტურა“ გაუმართლებლად ჩანაცვლდა „აკადემიური წერით“. ეს უკანასკნელი კარგ ბიძგს აძლევს აზროვნების თავისუფლებას და ამზადებს ახალგაზრდებს სამყაროზე დამოუკიდებელი ხედვის ჩამოყალიბებისათვის, ასევე, უვითარებს პრეზენტაციის უნარებს, ნაშრომის მომზადების კულტურას, მაგრამ არ არის ორიენტირებული სამწიგნობრო ენის ნორმებზე, სახელმწიფო ენის ისტორიაზე, პროფესიულ ტერმინოლოგიაზე... ზოგადად, ენის პრაქტიკული კურსით გათვალისწინებულ პრობლემურ საკითხებზე; იქმნება აშკარა წინააღმდეგობა:

ვასწავლით საკუთარი თვალსაზრისის წარდგენას (პრეზენტაციას), მაგრამ არ ვასწავლით ნორმირებულ წერით თუ ზეპირ მეტყველებას; ისმის კითხვა: რა აზრი აქვს პრეზენტაციის სწავლებას სამწიგნობრო ენის ნორმათა ცოდნის გარეშე?

უკანასკნელ პერიოდში შეიმჩნევა სასიკეთო ტენდენცია: საქართველოს პარლამენტის ინიციატივით, დაისვა საკითხი, რომ საჯარო მოხელეებს მოეთხოვოთ სალიტერატურო ენის ცოდნა შესაბამისი დონეების მიხედვით; ვიმედოვნებთ, რომ ამ ტენდენციის განვითარება სამომავლოდ შეაპირობებს „ქართული ენის პრაქტიკული კურსის“, როგორც სავალდებულო დისციპლინის აღდგენას უმაღლესი სკოლების საგანმანათლებლო პროგრამებში.

წინამდებარე სახელმძღვანელო უმაღლესი სასწავლებლის სტუდენტებს, აბიტურიენტებსა და, ასევე, სხვა დაინტერესებულ პირებს მისცემს ცოდნას ქართული სამწიგნობრო ენის ისტორიის, ლექსიკისა და ტერმინოლოგიის, მართლწერის, პუნქტუაციის, ტექსტის აგების, აკადემიური ნაშრომის შექმნის შესახებ და ხელს შეუწყობს ზეპირი თუ წერითი მეტყველების კულტურის ამაღლებას.

წიგნი შედგენილია საკუთრივ ქართული მასალის ანალიზისა და ავტორის გამოცდილების საფუძველზე; მრავალფეროვანი შინაარსის გარდა, წინამდებარე სახელმძღვანელო – „ქართული ენის პრაქტიკული კურსი და აკადემიური წერის საფუძვლები“ – ამითაც განსხვავდება სხვა მსგავსი ნაშრომებისაგან.

შესავალი

0.1. სამწერლობო კულტურის სათავეები

სამწერლობო კულტურის დასაწყისი წერის გრაფიკული (ნახაზით შესრულებული) სისტემის განვითარებას უკავშირდება, რომელსაც წინ უძლოდა სხვადასხვა სახის პრიმიტიული სისტემები. ამის მაგალითებად ცნობილია: კლდეებსა და გამოქვაბულის კედლებზე შესრულებული მხატვრობა (საგანთა გამოსახულებები), ე.წ. **ვამპუმები** (სხვადასხვა ფერისა და ფორმის ნიუარების კომპინაციები), **კიბუ** (განასკვული ზონების კომპინაციები) და სხვა საშუალებები, რომლებიც ხელს უწყობდა ინფორმაციის გადაცემასა თუ დამახსოვრებას (ქართული ენა/ენციკლოპედია/, 2008, გვ.132).

საკუთრივ, დამწერლობის ისტორიაში მეცნიერები გამოყოფენ ხუთ საფეხურს:

- **პიქტოგრაფიული დამწერლობა** – წერა ნახატების საშუალებით, როცა ერთი ნახატი ერთი დასრულებული აზრის – წინადადების – ეკვივალენტია. პირობითობა იმდენად სუსტია პიქტოგრაფიაში, რომ ის ერთნაირად გასაგებია ყოველი ერის წარმომადგენლისათვის („ინტერნაციონალური“ წერა). როგორც ცნობილია, დამწერლობის ამ სახეობას, მაგ., ჩრდილოამერიკელი ინდიელები XIX საუკუნის ბოლომდე იყენებდნენ;
- **იდეოგრაფიული დამწერლობა** – პიქტოგრაფიული დამწერლობის განვითარებული სახე, რომელშიც ნახატი განზოგადებულია, უფრო სიმბოლური სახე აქვს და არა მთელ წინადადებას, არამედ ცალკეულ სიტყვებს მიემართება. წმინდა იდეოგრაფიული დამწერლობა ფართოდ ვერ გავრცელდა; ფაქტობრივად, ის იყო გარდამავალი საფეხური წინა (პიქტოგრაფიული) დამწერლობიდან მომდევნო (ლოგოგრაფიულ-სილაბურ) დამწერლობაზე გადასასვლელად. იდეოგრაფიულ დამწერლობას იყენებდნენ: შუმერები (ძვ. წ. III ათასწლ.), ამერიკისა და აფრიკის გარკვეული ტომები, ჩრდ. აღმ. ციმბირის მკვიდრნი და სხვ.;
- **ლოგოგრაფიულ-სილაბური** (სიტყვიერ-მაცვლოვანი) დამწერლობა; როგორც მიუთითებენ, ეს სისტემა ყველაზე მეტად გავრცელებულია და დღესაც იხმარება (ჩინეთში). მისი საფუძველია იდეოგრამა – ცნების აღმინშვნელი პირობითი წიშანი, რომლის კონკრეტულ სიტყვებთან დაკავშირებაც ხდება სპეციალური აფიქსებით (სართებით) და ბგერითი ერთეულების გამომხატველი დამატებითი გრაფიული წიშნებით. სიტყვასთან დაკავშირებულ იდეოგრაფიულ წიშანს ლოგოგრამა ეწოდება; ლოგოგრამებით გადმოიცემოდა ზოგჯერ მარცვალთა, ზოგჯერ კი თანხმოვანთა თანმიმდევრობა სიტყვაში. ლოგოგრაფიულ-სილაბური დამწერლობებია:
 - ძვ. ეგვიპტური, რომლის ნიმუშებიც, ძირითადად, ეგვიპტის ფარაონების აკლდამებსა და პაპირუსის გრაფნილებზეა შემორჩენილი (ძვ. წ. IV ათასწლ.);
 - შუმერული (შუამდინარეთში – მდ. ტიგროსსა და ევფრატს შორის ტერიტორიაზე, ძვ. წ. III ათასწლ. დასაწყისიდან), რომლის საფუძველზეც განვითარდა **ლურსმული** (სოლისებური) დამწერლობა (სახელნოდება მიიღო წერის სპეციფიკის გამო: სრულდებოდა სველ თიხის ფირფიტებზე საგანგებოდ წანვეტებული ჩხირებით, რომლებიც სოლისებურ კვალს ტოვებდა; შემდეგ ამ ფირფიტებს გამოწვავდნენ გამძლეობისთვის). ეს დამწერლობა შეითვისეს და თანდათან სრულყველი ძველი მსოფლიოს სხვა ხალხებმა: ბაბილონელებმა, ასურელებმა, ხეთებმა, ურარტულებმა, სპარსელებმა...;
 - ჩინური (ძვ. წ. II ათასწლ. შუა ხანიდან), რომელიც, ძველეგვიპტურისა და შუმერულისგან განსხვავებით, დღესაც მოქმედია. თავდაპირველად ამ დამწერლობის ნიმუშები სრულდებოდა ხის ტაბულებზე, შემდეგ – ქსოვილებზე, ხოლო ჩვენი წელთაღრიცხვის II საუკუნიდან – ქალალდზე, რომელიც თვითონ ჩინელებმა გამოიგონეს და ეროვნულ მონოპოლიად აქციეს, სანამ მისი დამზადების საიდუმლო მსოფლიოსთვის არ გახდა ცნობილი (VIII ს.).
- **სილაბური** ანუ მარცვლოვანი დამწერლობა – ისეთი სისტემა, რომელშიც გრაფიკული წიშანი აღნიშნავს მარცვალს. მეცნიერთა აზრით, სილაბური დამწერლობები მიღებული უნდა იყოს იყოს ორი გზით:

- ლოგოგრაფიულ-სილაბური სისტემების გამარტივების საფუძველზე;
- კონსონანტურ (მხოლოდ თანხმოვნებისგან შემდგარ, წარმოშობით – სილაბურ) დამწერლობა-ში გახმოვანების მეორეული სისტემის შემოტანით.

აღნიშნული სისტემის დამწერლობები გავრცელებული იყო ინდოეთსა და სამხრეთ-აღმოსავ-ლეთ აზიაში;

- ანბანური დამწერლობა – ბეგერების გამომხატველ ნიშანთა (ასოთა) სისტემა, რომლის უპირა-ტესობა თანამედროვე ტექნიკურმა პროგრესმა და კომპიუტერულმა ქსელმაც ვერ დაჩრდილა.

მსოფლიოში პირველ ფონეტიკურ დამწერლობად ითვლება **ფინიკიური ანბანი** (ძვ. წ. XIV-XIV სს.), რომელიც კონსონანტურ სისტემას წარმოადგენდა – მხოლოდ თანხმოვნებისაგან შედ-გებოდა და ინერებოდა მარჯვნიდან მარცხნივ. ძვ. წ. IX ს-დან ფინიკიური ანბანი გავრცელდა მსოფლიოში; დასავლეთში საფუძვლად დაედო **არქაულ ბერძნულს**, ხოლო აღმოსავლეთში – **სემურ-არამეულს**.

არქაული ბერძნული დამწერლობა ფინიკიურის მსგავსი იყო; ეს გამოიხატებოდა, მაგ., ხმოვანთა სისტემის არქონასა და წერის მიმართულებაში – მარჯვნიდან მარცხნივ, რომელიც მოგვიანებით შეცვალა გარდამავალმა სახეობამ – „ბუსტროფედონმა“ (ეს იყო წერის ორი მი-მართულების მონაცვლეობა: ჯერ მარჯვნიდან მარცხნივ, ხოლო მომდევნო სტრიქონზე პირი-ქით – მარცხნიდან მარჯვნივ). ძვ. წ. 403 წელს, არქაული ბერძნულის საფუძველზე, შემუშავდა **კლასიკური ბერძნული დამწერლობა**. ამ უკანასკნელს, წინა სისტემისაგან განსხვავებით, უკ-ვე ჰქონდა ხმოვნები და წერის მიმართულება – მარცხნიდან მარჯვნივ. მოგვიანებით, კლასიკუ-რი ბერძნულის მიხედვით, განვითარდა **ლათინური დამწერლობა**, ხოლო ეს უკანასკნელი სა-ფუძვლად დაედო **ევროპულ ანბანებს**.

აღმოსავლეთ სამყაროში, სემურ-არამეულის საფუძველზე, შემუშავდა **არაბული, ებრაუ-ლი და სირიული დამწერლობები**, რომლებმაც დღემდე შეინარჩუნეს კონსონანტური (თან-ხმოვნითი) სისტემა და წერის მიმართულება მარჯვნიდან მარცხნივ (ქართული ენა /ენციკლოპე-დია/, 2008, გვ. 133; ძიძიგური, 1982, გვ.124-126).

თანამედროვე მსოფლიოში სულ 14 ანბანია, რომელთა შორის ერთ-ერთია ქართული. ქართული ანბანის განსაკუთრებულობა იმით განისაზღვრება, რომ მასში, სხვა სისტემებისაგან (მაგ., რუსული, ინგლისური...) განსხვავებით, მაქსიმალურად დაახლოებულია ზეპირი და წერი-თი მეტყველება – თითოეულ ბეგრას თავისი ასო (გრაფემა) შეესაბამება.

0.2. ქართული დამწერლობის საკითხები

0.2.1. თვალსაზრისები ქართული ანბანის ნარმოშობის შესახებ

ქართული ანბანის ნარმოშობაზე საყურადღებო ცნობას გვთავაზობს XI საუკუნის ისტორიკოსი – ლეონტი მროველი: „და ესე ფარნავაზ იყო პირველი მეფე ქართლსა შინა ქართლოსისა ნათესავთაგანი. ამან განავრცო ენა ქართული და არღა იზრახებოდა სხუა ენა ქართლსა შინა თვინიერ ქართულისა და ამან შექმნა მწიგნობრობა ქართული“ („ქართლის ცხოვრება“).

არანაკლებ მნიშვნელოვანია თეომურაზ ბაგრატიონის (XVIII-XIX სს.) შრომებში დადასტურებული ტრადიციული ცნობა, რომ ქართველებს ფარნავაზამდეც (ძვ. წ. III ს.) ჰქონიათ დამწერლობა; ის შეუდგენიათ ქართველ ქურუმებს ებრაულ და ქალდეურ დამწერლობათა საფუძველზე.

ქართულ ისტორიოგრაფიაში არსებულ მასალებზე დაყრდნობით, მეცნიერთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ ქართული ანბანი **ნარმართული ეპოქის** ძეგლია. ივ. ჯავახიშვილმა, რომელმაც თავის კაპიტალურ ნაშრომში: „ქართული პალეოგრაფია“ (1926) დაწვრილებით შეისწავლა ეს საკითხი, ქართული ანბანის ფესვები ფინიკიურ-სემურ დამწერლობას დაუკავშირა (ჯავახიშვილი, 1926, გვ. 233; დამოწმ.: პატარიძე, 1980, გვ. 46). მეცნიერის ჰიპოთეზა გაამყარა 1940 წელს ჩატარებული მცხეთა-არმაზის არქეოლოგიური გათხრების შედეგებმა, კერძოდ:

- აღმოჩნდა ნარმართული ეპოქის არმაზის ბილინგვა, რომელმაც, ისტორიკოს გ. წერეთლის დაკვირვების თანახმად, დაადასტურა ქართული ანბანის ფინიკიურ-სემურთან დამაკავშირებელი „შუამავალი“ ანბანის – არმაზული დამწერლობის არსებობა;
- დადგინდა, როგორ შემთხვევაში ქართული ასოები უფრო არქაულ ასოებთან შედარებით; აქედან გამომდინარე, გაკეთდა დასკვნა, რომ არ შეიძლება, ქართული ანბანი არმაზული დამწერლობის განვითარების მომდევნო საფეხურად ჩაითვალოს, იგი მონათესავეა არმაზულისა და ორივე სათავეს უნდა იღებდეს საერთო წყაროდან – ფინიკიურ-სემურისაგან (წერეთლი, 1960, გვ. 47-48).

ხმოვანთა ჩამოყალიბებული სისტემის ქონა, ასევე, ასოების ძირითადი თანმიმდევრობისა (რიგის) და რიცხვითი მნიშვნელობების მსგავსება ბერძნულ ანბანთან მეცნიერთა გარკვეულ ნაწილს ავარაუდებინებს ქართული დამწერლობის **ბერძნულისგან** ნარმომავლობას. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მსგავსება არ ნიშნავს აუცილებლად ერთის მეორისგან მომდინარეობას, არა მედ ლოგიკურად შეიძლება აიხსნას, ასევე, ორი ერის – ქართველებისა და ბერძნების დიდი ისტორიულ-კულტურული თანაცხოვრებით (ივ. ჯავახიშვილი).

V საუკუნის სომეხი ისტორიკოსის – კორიუნის თხზულებაში არსებული ცნობის მიხედვით, ქართული დამწერლობის შექმნა **მესროპ-მაშტოცის** (ახ. წ. V ს.) მიენერება; მისსავე საწინააღმდეგოდ, სხვა სომხური წყარო – მხითარ აირივანეცის „ქრონიგრაფიული ისტორია“ (XIII ს.) ქართული ანბანის შექმნას მეფე ფარნავაზს უკავშირებს. კორიუნის ცნობის უსაფუძვლობა ჯერ კიდევ ივ. ჯავახიშვილმა დაასაბუთა თავისი კვლევებით (1926), რომლებიც უფრო გაამყარა შემდეგდროინდელმა ძიებებმა. 1968 წელს ზ. ალექსიძემ გამოსცა „ეპისტოლეთა წიგნი“ (სომხური ტექსტი ქართული თარგმანით, გამოკვლევებითა და კომენტარით), რომლის საფუძველზეც განმტკიცდა ქართველ მეცნიერებში თავიდანვე გამოთქმული ვარაუდი ზემოაღნიშნული ცნობის უსაფუძვლობის შესახებ; კერძოდ, ინფორმაცია მესროპ-მაშტოცის მიერ ქართული ანბანის შექმნაზე კორიუნის შრომაში გაცილებით გვიან – სომეხ-ქართველთა საეკლესიო განხეთქილების (VI-VII სს.) შემდეგ პერიოდში გაჩნდა, ქართველთა განქიქების მიზნით (ქართული ენის ისტორია, 2006, გვ. 76-77).

0.2.2. ქართული ანბანის სახესხვაობები

ცნობილია ქართული ანბანის სამი სახესხვაობა:

- **ასომთავრული / მრგვლოვანი (V-IX სს.)** – მონუმენტური დამწერლობა, რომელიც, ძირითადად, ორ პარალელურ ხაზს შორის სრულდება. ანბანის ყველა ასო თანაბარი სიდიდისა და მრგვალი მოყვანილობისაა; სახელწოდება **მრგვლოვანიც** აქედან მომდინარეობს. ქართული ან-

ბანის ამ სახეობით შესრულებულია, უმეტესად, V-IX სს-ის ძეგლები: ეპიგრაფიკული წარწერები და სხვადასხვა ტიპის ხელნაწერები. მომდევნო საუკუნეებში ასომთავრულ გრაფემებს ტექსტის სათაურებისა და აბზაცების დასაწყებად იყენებენ; ტერმინი **ასომთავრულიც** სწორედ ამ ფუნქციას მიესადაგება;

• **ნუსხური** (IX-XI სს.) – ოთხხაზოვანი დამწერლობა, რომელიც, ასომთავრულისგან განსხვავებით, მცირე მოყვანილობისა და უფრო კუთხოვანი მოხაზულობის ასოებს მოიცავს (სხვანაირად მას კუთხურსაც უწოდებენ). ნუსხური სიახლოვეს ამჟღავნებს არმაზულ დამწერლობას-თან, რაც მკვლევართა ნაწილს მის ასომთავრულთან ერთად თანაარსებობას ავარაუდებინებს. ნუსხურის ჩვენამდე მოღწეული ძველი ნიმუშებია: ატენის სიონის 835 წლით დათარიღებული წარწერა და სინური მრავალთავის ანდერძის ნაწილი (864). ქართული დამწერლობის ეს სახეს-ხვაობა დღემდე მოქმედია ეკლესიაში.

• **მხედრული** (XII ს-დან დღემდე) – ძირითადად, საერო პირთა დამწერლობა. ტრადიციული შეხედულებით, მხედრული ნუსხურის განვითარების შემდგომი საფეხურია (დ. ბაქრაძე, ი. ჯავა-შიშვილი), თუმცა, განსხვავებული მოსაზრებების მიხედვით, ეს სახესხვაობა ბევრად ადრე: წარმართულ ეპოქაში (ზ. მარი), ან IV საუკუნიდან (რ. პატარიძე) ფუნქციონირებს. მხედრულით შესრულებული ადრინდელი ნიმუშებია: ატენის სიონის 982-986 წლების წარწერა და შიომღვიმის მონასტრის სიგელი, რომელიც XI საუკუნით თარიღდება (საღინაძე, 2008, გვ. 13-16).

ქართული ანბანის სახესხვაობათა მნიშვნელობა განუსაზღვრელია; მათი ქმნადობის ისტორიაში ასახულია ქართული წერის განვითარების მეტყველი სურათი.

0.2.3. ქართული დამწერლობის ადრეული ნიმუშები

ქართული დამწერლობის ადრეული ნიმუშები რამდენიმე კატეგორიად ნაწილდება; ესენია: ეპიგრაფიკული (ქვაზე) წარწერები, ხელნაწერები და ისტორიულ-ლიტერატურული თხზულებები. ქვემოთ წარმოდგენილია მათი არასრული ჩამონათვალი.

ეპიგრაფიკული ძეგლები. უძველეს ეპიგრაფიკული ძეგლებს მიეკუთვნება:

• **ნეკრესის წარწერები** – კახეთში, ყვარლის რნ-ში, 2002-2003 წლებში ლ. ჭილაშვილის თაოს-ნობით ჩატარებული არქეოლოგიური გათხრების შედეგად აღმოჩენილი წინარექრისტიანული ხანის წარწერები, რომლებიც I-III სს-ებით თარიღდება;

• **დავათის ქვაჯვარი** – ღვთისმშობლის ეკლესიის კედელში ჩატანებული წარწერებიანი სტელა, რომელიც 1984 წლის არქეოლოგიური გათხრების დროს აღმოაჩინეს დუშეთის რ-ნის სოფ. დავათში. ძეგლი წარმოადგენს ქართული მნიგნობრობის თემაზე შექმნილ კომპოზიციას, კერძოდ: ქვის ზედა ნაწილში გამოსახულ მიქაელ და გაბრიელ მთავარანგელოზებს ხელთ უპყრიათ გრავირი ექვს სტრიქონად ამოკანრული ასომთავრული ასოებით და, ფრთებდაშვებულნი, ღვთის ნებას ამცნობენ ორ ხელისუფალს; ქვაზე დასტურდება 2 თარიღი: 284 და 311. პირველი ქართული მნიგნობრობის სახელმწიფო დამწერლობაზე ქცევის წელი უნდა იყოს (ძვ. ნ.), ხოლო მეორე – ქართული დამწერლობის აღმინდებისა (ახ. ნ.). დავათის ქვაჯვარს ათარიღებენ 362-381 წლებით;

• **პალესტინის წარწერები** – პალესტინაში, იუდას უდაბნოში, ბეთლემის მახლობლად ყოფილი ქართული მონასტრის წარწერები, რომლებიც 1952-53 წლებში აღმოაჩინა იტალიელ არქეოლოგთა ჯგუფმა ვირჯილიო კორბოს მეთაურობით. სულ ოთხი წარწერა დასტურდება, რომელთაგან თამი V ს-ის ფილოსოფოსს, ქართლის სამეფო გვარის წარმომადგენელს – პეტრე იბერისა (ერის-სამი V ს-ის ფილოსოფოსს, ქართლის სამეფო გვარის წარმომადგენელს – პეტრე იბერისა კაცობაში – მარუანს) და მის ოჯახს უკავშირდება, შესრულებულია V ს-ის I წახევარში; მეოთხე წარწერა ერთი საუკუნით გვიანდელია;

- ბოლნისის სიონის წარწერები (492-493 წწ.);
- საპაკედუხტის წარწერა რაჭაში, სოფ. ზნაკვის ჯვარისაში (V-VI სს.);
- უკანგორის ეკლესიის წარწერები მაშავერას ხეობაში (VI ს-ის დასაწყისი);
- მცხეთის ჯვრის მონასტრის წარწერები (VI-VII სს.);
- წყისის წარწერა (616-619 წწ.);
- ატენის სიონის წარწერები (739 წ.);
- იშხნის წარწერები (954-955 წწ)...

ხელნაწერები. ძველ ხელნაწერებს მეცნიერები სამ ჯგუფად ყოფენ; ამის მიზეზი ხ-, პ-. ს- ნიშნების მონაცემებაა რამდენიმე პოზიციაში (ზმნათა II სუბიექტურ და III ობიექტურ პირებ- ში, ერთპირიან ვნებითებსა და ხარისხის ფორმებში). სახელდებაც შესაბამისია: **ხანმეტი, ჰაემე- ტი და სანარევი ტექსტები.**

ტერმინი **ხანმეტი XI** საუკუნის მთარგმნელს – გიორგი მთაწმინდელს ეკუთვნის. მან ხან- მეტი უნოდა სახარების ტექსტს, რომლისთვისაც დამახასიათებელი იყო ხ- პრეფიქსის სისტე- მური გამოყენება. ეს წარმოადგენდა V-VIII სს-ების ენობრივ ნორმას, რომელიც უკვე მოძველე- ბული, „მეტი“ იყო IX-XI სს-ების სალიტერატურო ენისათვის; ტერმინი **ჰაემეტი** ხანმეტის ანა- ლოგიით შეიქმნა (ა. შანიძე) იმ ტექსტების სახელდებისათვის, რომლებშიც ანალოგიურ ვითარე- ბაში პ- პრეფიქსი იყო ხ-ს ნაცვლად; **სანარევი** კი ეწოდა იმ ტექსტებს, რომლებშიც, პ- პრეფიქ- სის პარალელურად, ჩნდება ს-; ეს პროცესი IX საუკუნიდან იწყება (შანიძე, 1981, გვ. 280-299).

ხანმეტი ტექსტები:

- ქართულ-ებრაული პალიმფსესტი; ქართული ტექსტი უფრო ძველია; ეს არის ნაწყვეტი ესაი- ას წინასწარმეტყველებიდან, თარიღდება V-VI სს-ებით (ებრაული ტექსტი XI საუკუნისაა); ამო- იკითხა ივ. ჯავახიშვილმა;
- ხანმეტი ლექციონარი – ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებიდან ამოკრებილი საკითხავების კრეპული (VII ს-ის II ნახ.);
- ხანმეტი იაკობის პროტოვანგელე – VII ს.

ჰაემეტი ტექსტები:

- ჰაემეტი ლექციონარი – VIII ს.;
- ჰადიშის ოთხთავი – 897 წ., გადაწერილია შატბერდში; XI ს-იდან სვანეთში გაიტანეს და 400 წელს ინახებოდა მესტიის რ-ნის სოფ. ჰადიშში.

სანარევი ტექსტები:

- სინური მრავალთავი – 864 წ.; იერუსალიმში, საბაწმინდის ლავრაში გადაწერა გრიგოლ ხან- ძთელის მოსწავლემ - მაკარი ლეთეთელმა. წარმოადგენს კრებულს, რომელშიც შესულია 18 ავ- ტორის 50 ნაწარმოები. ხელნაწერი შეუწირავთ სინის მთის მონასტრისათვის;
- ჯრუჭის ოთხთავი – 936 წ.;
- ჰარხლის ოთხთავი – 973 წ.;
- ოპიზის ოთხთავი – 913 წ.;
- ოშკის ბიბლია – 978 წ.; გადაწერილია იოანე ნათლისმცემლის ლავრაში თორნიკე ერისთავის- თვის, რომელმაც შემდეგ ათონის ქართველთა მონასტერს შესწირა;
- ჰარხლის მრავალთავი – X-XI სს.; ამ ხელნაწერშია შემონახული იაკობ ხუცესის „შუშანიკის წამება“ და სხვ.

ისტორიულ-ლიტერატურული თხზულებები. ჩვენამდე მოღწეული ძველი ისტორიულ-ლიტე- რატურული თხზულებებიდან ცნობილია:

- „ცხოვრება ფარნავაზისა“ – ლეონტი მროველის „ქართლის ცხოვრებაში“ შემავალი „მეფეთა ცხოვრების“ პირველი ნაწილი; მკვლევართა აზრით, დაწერილი უნდა იყოს ძვ. წ. III-II სს-ებში;
- „მირიან მეფის ანდერძი“ – ახ. წ. IV ს.;
- „წმინდა ნინოს ცხოვრება“ – IV ს-ის I ნახ.;
- „ქებაი და დიდებაი ქართულისა ენისაი“ – IV ს.; შემორჩენილია X ს-ის გადამწერის – იოვანე ზოსიმეს ხელნაწერთა ნუსხაში;
- იაკობ ხუცესის „შუშანიკის წამება“ – 476-482 წწ.;
- „მარტვილობა და მოთმინება წმიდისა ევსტათი მცხეთელისა“ – VI ს.;
- იოვანე საბანისძის „აბოს წამება“ – VIII ს-ის II ნახ.;
- „ცხოვრებაი და წამებაი კონსტანტი-კახისაი“ – IX ს.;
- „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“ – 951 წ. და სხვ. (ქართული ენის ისტორია, 2006, გვ. 85-94).

0.3. ძველი ქართველი მწიგნობრების ლვანლი

არქეოლოგიური კვლევებისა და ისტორიული წყაროების მიხედვით, შეიძლება ითქვას, რომ ქართული სამწიგნობრო კულტურის დასაბამი ჩვენს წელთაღრიცხვამდელ წარსულს უკავშირდება. ამ თვალსაზრისით, მრავლისმეტყველია ჯავახეთსა თუ თრიალეთში აღმოჩენილი ჭურჭელი პიქტოგრაფიული ნიშნებით (ძვ. წ. III-II ათასწლ.), ასევე – ლეგენდებსა და მითებში შენახული ინფორმაცია ქართველურ სამყაროში არსებულ „მამათაგან ნაწერ“ კვირბებზე (გეოგრაფიული გზამკვლევები); ოქროს სანმისიზე, რომელიც, მეცნიერთა აზრით, ოქროს ქიმიურად მიღების წესს ნარმოადგენდა და სხვ.

სამწიგნობრო ტრადიციებს განსაკუთრებით ჰავენს ნათელს ლექსიკური ფონდის მონაცემები; კერძოდ, როგორც ცნობილია, სიტყვა წერის თავდაპირველი მნიშვნელობა ჭრას, მაგარ საგანზე კვეთას უკავშირდება. შდრ.: წერაქვი, წერტილი < წერტა (იგივეა, რაც: ჩხვლეტა, ამოკვეთა, ჩაჭრა). ეს სიტყვები უნდა მიუთითობდეს ჩვენი წინაპრების მიერ მომარჯვებულ ხერხებზე, როცა წერის პროცესი თავდაპირველად მიმდინარეობდა მაგარ, ძნელად დასამუშავებელ საგნებზე.

არაერთი მწიგნობრული ნიმუში იმსხვერპლა ჩვენი ქვეყნის მძიმე ისტორიამ (V საუკუნის ავტორის – იაკობ ხუცესის „შუშანიკის წამებაც“ კი X-XI საუკუნეების ხელნაწერის სახით შემოგვრჩა), მაგრამ ის მასალა, რომელიც რეალურად გვაქვს, წარმოდგენას გვიქმნის ქართული მწიგნობრული კულტურის მრავალსაუკუნოვან ტრადიციებზე, ორიგინალური ტექსტის შექმნისა თუ რედაქციის პრინციპებზე, მთარგმნელობით თეორიებზე, ავტორისა და მკითხველის მოთხოვნებსა და სხვა მნიშვნელოვან საკითხებზე.

არსებულ მასალებზე დაყრდნობით, შეგვიძლია გამოვყოთ ძველ ქართველ მწიგნობართა მეთოდოლოგიის ზოგიერთი მახასიათებელი:

- წერის ტექნიკური საშუალებების ფლობა; ქართველი მწიგნობრები იყენებდნენ ნებისმიერ საწერ მასალას, რომელიც სათანადო ეპოქის მოთხოვნებს შეესაბამებოდა, იყო ეს ქვა, ჭილი (პაპირუსი), ეტრატი / პერგამენტი („ტყავის ქალალი“ – საბა) თუ ქალალი; მაგ., ქვაზე, ტექსტის „შთაჭრისა“ თუ გამოქანდაკებისათვის, წერდნენ წერაქვით ან ადამატის ფრჩხილით (ზვიგენის კბილი ან რომელიმე ცხოველის ძვალი); სხვადასხვა დროს იყენებდნენ: ლერწამს, ფრთას... ქართველმა მწიგნობრებმა ასევე იცოდნენ „ეკონომიურად“, ნაკლები დანახარჯით წერის ხერხები; მათ შექმნეს პალიმფსესტები, აქარაგმებდნენ ტექსტში ყველასთვის ადვილად მისახვედრ სიტყვებს, მაგ.: ქ-ე (ქრისტე), ჩ-ნ (ჩუენ), რ-ი (რომელი)... (სალინაძე, 2008, გვ. 17-20);
- წერა მკითხველისათვის; ქართველ მოღვაწეებს გაცნობიერებული ჰქონდათ, რომ თანამედროვე მკითხველისათვის ტექსტი უნდა ყოფილიყო შინაარსობრივად – ნათელი და გასაგები, ენობრივად – გამართული და მისალები, ხოლო ვიზუალურად – ინტერესის აღმძვრელი. ძირითადად ამით აისწერა სხვადასხვა პერიოდის ხელნაწერთა ტექსტებში ასახული ცვლილებები, მაგ.: – X-XI საუკუნეებში ბერძნული პირველწყაროებიდან ექვთიმე ათონელის „კლება-შემატების“ მეთოდით იქმნებოდა თავისუფალი თარგმანი – მკითხველისთვის შედარებით გამარტივებული და ორიგინალისაგან მეტნაკლებად განსხვავებული ტექსტები; მოგვიანებით აღნიშნული მეთოდოლოგია გიორგი მთამინდლის (XI ს.) მიერ დამკვიდრებული ზუსტი თარგმანის პრინციპებით შეიცვალა; სამაგიეროდ, ძირითადი ტექსტისაგან გაიმიჯნა ე.წ. შენიშვნები და კომენტარები, რომელთაც ხელნაწერი წიგნების აშიაზე ათავსებდნენ. განვითარდა ერთ-ერთი მეცნიერული მიმართულებაც – განმარტებები, რომლებშიც აუტორები თავიანთ დამოუკიდებელ ხედვას აყალიბებდნენ კონკრეტულ სამეცნიერო წყაროებთან მიმართებით; მაგ., იოანე პეტრიშვილი (XI-XII ს.ს.) დაწერა „განმარტებად პროკლესათვს დიადოხოსისა და პლატონურისა ფილოსოფიისათვს“; „აღორძინების“ პერიოდიდან ცნობილია მეფე ვახტანგ მეექვსისეული „ვეფხისტყაოსნის“ კომენტარები და სხვ.;
- ერთი და იმავე ტექსტის ორთოგრაფია სათანადო ეპოქის გრამატიკული ნორმების მიხედვით იცვლებოდა; შდრ.: ხანმეტი და ჰანმეტი ტექსტები (იხ. ზემოთ);
- განსაკუთრებული ყურადღება ექცევოდა ნანერის გაფორმებას, მის გარეგნულ მხარეს; ამის თვალსაჩინო მაგალითითა სხვადასხვა ფერის საღებავის მიზნობრივად გამოყენება ხელნაწერზე მუშაობის დროს; მაგ., ტექსტის სათაურსა და სტრიქონის დასაწყის ასოებს წერდნენ სინგურით – წითელი საღებავით, რომ მკითხველისთვის სწორად მაორიენტირებელი ყოფილიყო (იმვიათად აფორმებდნენ ოქროსფერი ასოებითაც), ხოლო ძირითად ტექსტს – მელნით (შავი საღებავით);
- სპეციფიკური ენობრივი სტილის შემუშავება; ქართველმა მწიგნობრებმა შეძლეს მაშინდელი მსოფლიო კულტურული გამოცდილების ათვისება და საკუთარ პრაქტიკაში დანერგვა, კერძოდ,

გამიჯნეს ფუნქციური სტილები (მელიქიშვილი, 1988, გვ. 90), რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვან მოვლენად ითვლება აკადემიური წერის ისტორიაში.

ქვემოთ დავასახელებთ ძველ ქართველ მოღვაწეთა ერთ ნაწილს.

გრიგოლ ხანძთელმა – VIII-IX სს-ების უდიდესმა ქართველმა საეკლესიო და საზოგადო მოღვაწემ – დაარსა ტაო-კლარჯეთის ლიტერატურული სკოლა, რომელმაც განავითარა სამნიგნობრო ენის ტრადიციები; აქ აღიზარდნენ პროფესიონალი მთარგმნელ-გადამწერები, რომელთაც ორიგინალური ძეგლებით გაამდიდრეს აგიოგრაფიულ-ისტორიული მწერლობა, შეიმუშავეს საკუთარი, ინდივიდუალური სტილი და მტკიცე ბაზა შექმნეს შემდგომი კულტურული პროგრესისათვის.

X-XII საუკუნეებში – საქართველოს ცენტრალიზებულ მონარქიად ქცევის პერიოდში – შეიქმნა სასულიერო და საერო მწერლობის კლასიკური ნიმუშები; საზღვარგარეთ თუ ქვეყნის ტერიტორიაზე დაარსდა უმაღლესი საგანმანათლებლო ცენტრები (ათონის ივერთა მონასტერი, შავი მთის, პეტრიონინის ლიტერატურული სკოლები, გელათის, იყალთოს... აკადემიები), რომლებშიც სხვადასხვა დროს მოღვაწეობდნენ: იოანე და ექვთიმე ათონელები, გიორგი მთაწმინდელი, ეფრემ მცირე, იოანე პეტრინი, არსენ იყალთოელი და სხვები. მათ დახვეწეს მთარგმნელობითი პრინციპები და საფუძველი ჩაუყარეს სამეცნიერო კვლევას. ამ პერიოდში შემუშავებული ბევრი ტერმინი, როგორიცაა: არსი, არსება, არსებითი, მეტყველება... გონება, გონიერი, გონიერება, აგებულება, განცდა, გრძნობა, ვითარება, ნივთი, ნივთიერი, სულიერი, უგუნურება, უძლური, უძლურება... წარმოება, ურთიერთობა, მონაცვლეობა, უმსგავსოება, მსგავსებითი, ხილული, ცნობიერება, მოძღვრება, ჭეშმარიტება... არარაობა, სისრულე, სიმარტივე, სივრცე, უპირატესი, უმეცრება, მეცნიერება... მდგომარეობა, მოძრაობა, უძრაობა, სიტყვიერება, იგივეობა... შემოქმედებითი, მეშვეობითი, უმსგავსი, მოქმედებითი... ცვალებადი, თვითმშეყრობელობა, რომელობა, რაოდენობა... მიმართება, უკვდავება და სხვ. ახლაც პირვანდელი მნიშვნელობით გამოიყენება (ლამბაშიძე, 1986, გვ. 91).

ზემოაღნიშნული პერიოდის მოღვაწეთა შორის გამორჩეულია იოანე პეტრინი – „საღვთო ფილოსოფოსი“, რომელიც ითვლება სამეცნიერო ენის სისტემატიზატორად; მან, ქართულ სინამდვილეში პირველად, სამეცნიერო სტილი გამიჯნა სასაუბრო მეტყველებისაგან – „მდაბრიონთაგან, ჩუეულთა სათარგმანოთა“ ენისაგან (მელიქიშვილი, 1975, გვ. 59; 1983, გვ. 166).

მნიშვნელობისა და ფილოსოფიური აზროვნების ხელახალი აღმავლობის პროცესი უკავშირდება **სულხან-საბა ორბელიანს** (XVII-XVIII სს.), რომელმაც ძველ მწიგნობართა ნაშრომებზე დაყრდნობით, შეადგინა პირველი ქართული განმარტებითი ლექსიკონი („სიტყვის კონა“). სულხან-საბა ორბელიანის კვალს გაჰყვნენ მომდევნო პერიოდის მოღვაწენი:

ვახტანგ VI – პირველი რუსთველოლოგი, რომელმაც დაადგინა პოემა „ვეფხისტყაოსნის“ აკადემიური ტექსტი, დაურთო კომენტარები და გამოსცა თავის დაარსებულ სტამბაში 1712 წელს, მანვე მოიწვია „სწავლულ კაცთა“ კომისია და შეადგინა სხვადასხვა დარგის სახელმძღვანელოები;

ვახტანგ მეცნიერებელი – ავტორი მეცნიერული ნაშრომისა: „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“, რომელიც წარმოადგენს საქართველოს ისტორიას დასაბამიდან XVIII საუკუნის პირველ ნახევრაძე და საქართველოს ტერიტორიის პირველ დეტალურ გეოგრაფიულ აღწერილობას;

ანტონ კათალიკოსი – მკვლევარი, უცხო ენებიდან (ბერძნ., სომხ., გერმ.) საღვთისმეტყველო-ფილოსოფიური ნაშრომების მთარგმნელი, ტერმინოლოგი, სხვადასხვა დარგის სახელმძღვანელოთა შემდგენელი, პირველი ქართული გრამატიკის ავტორი;

მეცნიერ-ლექსიკოგრაფები – დავით რექტორი, დავით, იოანე და თემურაზ ბატონიშვილები, სიმონ და ნიკო ეგნატაშვილები, ნიკო და დავით ჩუბინაშვილები (XVIII – XIX სს.), რომლებმაც შეადგინეს ენციკლოპედიური, დარგობრივი და თარგმნითი ლექსიკონები, ასევე – სხვადასხვა ტიპის სახელმძღვანელოები (ვაშაკიძე, 2009, გვ. 9-25).

განსაკუთრებით აღსანიშნავია კათალიკოს ანტონ I-ს (XVIII ს.) ლვანლი; ანტონმა აღადგინა X-XI-XII საუკუნეების მეცნიერული სტილი და შეიმუშავა სამწიგნობრო ენის გრამატიკულ-ორთოგრაფიული ნორმები, რომლებიც მოქმედებდა მთელი ერთი საუკუნის განმავლობაში – XVIII ს. 60-იანი წლებიდან XIX ს. 60-იან წლებამდე.

0.4. ილია ჭავჭავაძე და სამწიგნობრო ენის რეფორმა

სამწიგნობრო ენის სისტემატიზაციის ახალი ეტაპი უკავშირდება ილია ჭავჭავაძეს, რომლის თაოსნობითაც XIX ს. 60-იან წლებში გატარდა ენის დემოკრატიზაციის რეფორმები. ილიას დამსახურებად უნდა ჩაითვალოს, რომ მან:

- მართებულად განსაზღვრა სამწიგნობრო ენის საორიენტაციო სტილი; მწერლობაში გზა გაუხსნა ხალხის ცოცხალი მეტყველებიდან მომდინარე სიტყვებს; ამავე დროს, ი. ჭავჭავაძე იცავდა ენის სინმინდეს და სიფრთხილეს იჩენდა დიალექტიზმების მიმართ.

შენიშვნა: მწერლის პოზიციაზე მიუთითებს ის ფაქტიც, რომ მან წინ წამოსწია სიტყვა მამულის სამწიგნობრო ქართულში დაცული მნიშვნელობა – „მამისული“, „სამშობლო ქვეყანა“ (ს.ს. ორბელიანი, 6. და დ. ჩუბინაშვილები), დიალექტური სემანტიკის საპირისპიროდ, შდრ.: „ვენახი“ – იმერ. / გურ. / ლეჩხუმ. / ქიზიყ.). მწერალი ერთგან შენიშვნას, რომ „უამთა ვითარებაშ უძრავ ქონების“ („დანეხვილი ნაფუძრის“) სახელამდელა დაამდაბლა სიტყვა მამული, 60-იანი წლების მოღვაწეთა მეოხებით კი ამ სიტყვამ, როგორც ერთიანი ეროვნული ცნობიერების გამომხატველმა, „კვლავ დაიჭირა კუთვნილი ადგილი“.

- გაამარტივა ანბანი – ხმარებიდან ამოილო მოძველებული ასოები: **ლ, ჰ, კ, ჭ** და, ასევე – უცხო ენის გავლენით დამკვიდრებული **Փ** გრაფემა. ძველი თაობის წარმომადგენლის – სარდიონ ალექსიევ-მესხიევის შენიშვნა, თითქოს ორთოგრაფიის გამარტივება განსხვავებას წაშლიდა ომონიმურ სიტყვებში (შდრ., მაგ.: **ხელი** და **კელი**), ილიამ მართებულად გააპათილა, რომ სიტყვის მნიშვნელობა განისაზღვრება სხვა სიტყვებთან ურთიერთობით (წინადადებასა ან ფრაზაში) და არა – სიტყვის შემადგენელი ასოებით;
- მეცნიერულად გამიჯვნა „საჭირო“ და „არასაჭირო“ სიტყვები, თანამედროვე ტერმინოლოგიით – ინტერნაციონალიზმები, ნასესხობები და ბარბარიზმები. უფროსი თაობის წარმომადგენლებთან (ბ. ჯორჯაძე, ე. წერეთელი, რ. ერისთავი...) გამარტულ პოლემიკაში ილიამ დაასაბუთა, რომ „ენის გამდიდრება სხვისა სიტყვებით ერს არ დაამდაბლებს, თუ არ აამაღლებს“; ასეთი სიტყვები ახლა „მთელს კაცობრიობას ეკუთვნის და ყოველი ხალხი, ცოტაოდენად განათლებული, ხმარობს თავის ენაში...“
- თავისი ძიებებით ბიძგი მისცა ქართული ენის ლექსიკის შეგროვებისა და სამეცნიერო დანიშნულებით გამოყენების საქმეს;
- საფუძველი ჩაუყარა თანამედროვე ტერმინოლოგიური მუშაობის მეთოდოლოგიას; განსაზღვრა მისი ძირითადი მიმართულებები:
 - ძველი ქართული სამეცნიერო (დარგობრივი) ლექსიკის მოძიება;
 - ტრადიციული სიტყვანარმოებითი მოდელების გააქტიურება;
 - საერთაშორისო ტერმინების სესხება.
- ფართო საზოგადოებრივი მსჯელობის საგნად აქცია ქართული ენის სადაცო საკითხები; მაგ., გაზეთ „ივერიის“ რედაქციაში საგანგებოდ მოწვეული სხდომების ინტერესი მიმართა ნორმირების პრინციპების შემუშავებისაკენ. ამას მოწმობს XIX-XX სს. პრესაში როგორც, საკუთრივ, ი. ჭავჭავაძის, ისე მოწინავე საზოგადოების სხვა წარმომადგენლთა: ა. წერეთლის, ვაჟა-ფშაველას, ი. გოგებაშვილის, ს. ხუნდაძის, გრ. ყიფშიძის, პ. მირიანაშვილისა და სხვათა გახმაურებული წერილები გრამატიკის მოსაგვარებელ საკითხებზე. აღნიშნულ ვითარებას მიესადაგება პოეტ გრიგოლ ორბელიანის სხარტი გამონათქვამიც გაზეთ „დროების“ რედაქტორზე: „ვერ ისწავლა მესხიმ წერა, ვერა, ვერა!“, ასევე, აკაკი წერეთლისა და ვაჟა-ფშაველას ცნობილი დისკუსია (აკაკი: „ენას გინუნებ, ფშაველო...“; ვაჟა: „დაგვიანებული პასუხი აკაკის“) და სხვ. (ვაჟაკიძე, 2009, გვ. 45-77).

V-XVI საუკუნეებში ქართული სამწიგნობრო ენის ნორმებს მკაცრი საყოველთაო წესები არ ეგულირებდა. XVII- XVIII საუკუნეებში საქართველოს დასუსტებასთან ერთად იწყება რყევები ენის ნორმირების სფეროშიც. XIX ს. საქართველოში გამორჩეულ მოღვაწეთაგან ნორმატიული გრამატიკის საკითხთა მოვარების მცდელობას, ბუნებრივია, არ ჰქონდა საყოველთაო ხასიათი; მიუხედავად ამისა, მათი ძალისხმევით მომზადდა მყარი ნიადაგი ქართული სამწიგნობრი ენისა და ქართულენოვანი განათლების აღორძინებისათვის. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია „წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ წევრთა მოღვაწეობა.

0.5. პირველი ქართული უნივერსიტეტი. თანამედროვე ქართული სამწიგნობრო ენის ნორმალიზაციისა და სისტემატიზაციის დასაწყისი

ქართული მეცნიერების შემდგომი განვითარებისათვის ბიძგის მიმცემია XX საუკუნის და-საწყისიდან მიმდინარე მოვლენები, როგორიცაა, მაგ.: სკოლების გაეროვნულება და ქართული სახელმძღვანელოების შედგენა, „ქართული კულტურის მოყვარულთა (ქმ) საზოგადოების“ (1912) აქტიური საგანმანათლებლო მოღვაწეობა (ლეჟავა, 1988, გვ. 6-26) და სხვ., მაგრამ განსაკუთრებული მნიშვნელობის ფაქტს წარმოადგენს თბილისის უნივერსიტეტის დაარსება (1918). სწორედ ამ პერიოდში იწყება სამწიგნობრო ენის ნორმალიზება და თანმიმდევრული დამუშავება; ყურადღების ცენტრში იწყევა სამეცნიერო ტერმინოლოგია და სალიტერატურო ნორმები.

1917-1921 წლებში გამოიცა დარგობრივი ტერმინოლოგიური ლექსიკონები: მათემატიკის, საზოგადო ქირურგიის, იურიდიული, სამეცნიერო-სამეცნიეროლოგო და სხვ. საქართველოს ტექნიკური საზოგადოების თაოსნობით, შედგა და დაიბეჭდა „რუსულ-ქართული ტექნიკური ლექსიკონის“ პირველი (1920) და მეორე, შევსებული გამოცემები (1921), რითაც დასაბამი მიეცა ქართულ ტექნიკურ ტერმინოლოგიას.

1921 წელს განათლების სახალხო კომისარიატთან შეიქმნა სახელმწიფო სამეცნიერო საბჭო ი. ჯავახიშვილის თავმჯდომარეობით. მის სახელს უკავშირდება ტერმინოლოგიის, როგორც მეცნიერების დარგის განვითარება.

1925 წელს სამეცნიერო საბჭო „ცენტრალურ სამეცნიერო ტერმინოლოგიურ კომიტეტად“ გადაკეთდა. 1936 წლიდან ტერმინოლოგიური მუშაობა ენის, ისტორიისა და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტს დაუკავშირდა; აქ შეიქმნა სპეციალური სამეცნიერო ტერმინოლოგიის განყოფილება, რომელიც 1941 წლიდან მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის შემადგენლობაში შევიდა. ცენტრალური სამეცნიერო ტერმინოლოგიური კომიტეტის შექმნიდან დღემდე, ენათმეცნიერთა და დარგის სპეციალისტთა თანამშრომლობით, შედგა არაერთი ტერმინოლოგიური და განმარტებითი დარგობრივი ლექსიკონი; გამუდმებით მიმდინარეობს სალექსიკონო მონაცემების დამუშავება და ახალი მასალებით შევსება (ლამბაშიძე, 1986, გვ. 100-110).

ღვაწლმოსილ ენათმეცნიერ-გრამატიკოსთა (ა. შანიძე, გ. ახვლედიანი, არნ. ჩიქობავა, ვ. თოფურია...) ნაშრომებით დაიწყო სამწიგნობრო ენის მეცნიერული კვლევა და ნორმალიზაცია. ჩატარდა მნიშვნელოვანი ღონისძიებები:

- 1920 წელს გაიმართა ქართული ენის მცოდნეთა კონფერენცია, რომლის საორგანიზაციო ჯგუფმაც 1921 წელს გამოსცა წიგნაკი: „სალიტერატურო ქართულისათვის“; ეს იყო პროექტი ქართული ორთოგრაფიის სადაც საკითხების მოსაგვარებლად;
- 1930-34 წლებში ცალ-ცალკე ნაკვეთებად დაიბეჭდა მოხსენებები სადაც გრამატიკულ საკითხებზე;
- 1934 წელს განათლების სახალხო კომისარიატთან ჩამოყალიბდა ქართული ენის ნორმათა დამდგენი რესპუბლიკური კომისია, ხოლო მომდევნო წელს – ქართული ენის ნორმათა დამდგენი სამუშაო კომისია;
- 1936 წელს ცალკე წიგნად გამოიცა „სალიტერატურო ქართულის ნორმები, I“, რომელშიც წარმოდგენილია ნორმათა დადგენის პრინციპები და რეკომენდაცია სადაც საკითხებზე; ამ ნორმების საფუძველზე დამუშავდა სასკოლო ორთოგრაფიული ლექსიკონი, რომელიც გამოიცა 1941, 1946 და 1949 წლებში;
- 1946 წელს მთავრობის დადგენილებით, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდიუმთან შეიქმნა ნორმათა დამდგენი კომისია;
- 1953 წელს საქართველოს მინისტრთა საბჭოსთან ამოქმედდა თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმათა დამდგენი მუდმივი სახელმწიფო კომისია;
- 1991 წელს, ზემოაღნიშნული კომისიის რეორგანიზაციის შედეგად, შეიქმნა საქართველოს პრეზიდენტთან არსებული სახელმწიფო ენის მუდმივი სახელმწიფო კომისია, ხოლო 1998 წელს – საქართველოს ენის სახელმწიფო პალატა. მთავარ ამოცანად, ნორმების მეთვალყურეობასთან ერთად, იქცა სწორი ენობრივი პოლიტიკის გატარება.

ნორმალიზაციის საკითხებზე 1963 წლიდან მუდმივად მუშაობს ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მეტყველების კულტურის განყოფილება. შექმნილია არაერთი კვალიფიციური ნაშრომი, რომელთა შორის გამორჩეულია:

- ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი ვ. თოფურიასა და ივ. გიგინეიშვილის ავტორობით (1941, 1998...);
- თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები (1970, 1986);
- „ქართული სიტყვის კულტურის საკითხების“ პერიოდული გამოცემა (1972 წლიდან) და სხვ. (ქართული ენის ისტორია, 2006, გვ. 258-260). მართლწერის წესებზე შედგენილი სახელმძღვანელოებიდან ცნობილია: ვ. თოფურიას, გ. შალამბერიძის, შ. აფრიდონიძის, თ. სანიკიძის, რ. სალინაძის, ა. არაბულის, დ. თვალთვაძე-ნ. გაფრინდაშვილისა და სხვათა ნაშრომები. სადავო გრამატიკული საკითხების განხილვა საქართველოს სხვადასხვა ქალაქის (თბილისი, გორი, თელავი, ქუთაისი, ბათუმი...) უმაღლეს სასწავლებლებსა და სამეცნიერო-კვლევით დაწესებულებებში გამართული არაერთი სემინარისა თუ კონფერენციის სამუშაო თემას წარმოადგენს.

მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო წლებში განხორციელებული საგანმანათლებლო რეფორმის შედეგად, მინიმუმამდე შემცირდა სამწიგნობრო ენის შემსწავლელი ცენტრები, აღნიშნული მიმართულებით პერმანენტულად გრძელდება მუშაობა. ეს ლოგიკური პროცესია, რადგან ქართული ენა მუდმივი გამოწვევების წინაშეა.

0.6. სალიტერატურო ნორმის დადგენის პრინციპები

ნორმალიზაციის მთავარი მიზანია სადაც გრამატიკული საკითხების გადაწყვეტა, კერძოდ, ენაში არსებული პარალელური ფორმებიდან ერთისათვის სალიტერატურო სტატუსის მინიჭება. პარალელური ფორმების გაჩერნას ენაში სხვადასხვა მიზეზი იწვევს, მაგ., სასაუბრო მეტყველების სწრაფვა გამარტივებისკენ, რაც ვლინდება უფრო ბუნებრივი ბერძნობრივი შექმნა სალიტერატურო მეტყველებაში (მსგავსი > მზგავსი), ასევე - დიალექტური ფორმების შექმნა სალიტერატურო მეტყველებაში (კინალამ - კილამ) და სხვ. (იხ. ქვემოთ).

პარალელური ვარიანტების არსებობა, ზოგადად, მნიშვნელოვანი და ანგარიშგასაწევი ფაქტია, რომელიც ამდიდრებს ჩვენს ცოდნას ენის შინაგანი პოტენციის, მეტყველის ენობრივი აღქმისა თუ სხვა მომენტების შესახებ, მაგრამ როცა საკითხი სამწიგნობრო ენის სისტემატიზაციასა და ნორმალიზაციას ეხება, აქ სპეციალისტთა დამოკიდებულება ცალსახაა: ნორმად უნდა განისაზღვროს პარალელურ ფორმათა შორის ოპტიმალური ვარიანტი.

ნორმირების პროცესის სრულყოფილად წარმართვისათვის გასათვალისწინებელია, ერთი მხრივ, დარგის სპეციალისტის, მეორე მხრივ – საკუთრივ, სანორმო ერთეულის სტანდარტები. დარგის სპეციალისტის მთავარი მახასიათებელია აკადემიზმი, რომელიც შეიძლება განისაზღვროს რამდენიმე ასპექტით:

- საკითხის ისტორიის ცოდნა, რის გარეშეც შეუძლებელია პრობლემის სწორად შეფასება და გადაჭრა; მაგ., XIX საუკუნის მეორე ნახევარში, უცხოური სამეცნიერო ლიტერატურის გავლენით, ცდილობდნენ ტერმინ ცილოგვარი ნივთიერების (< რუს. Белковое вещество) დამკვიდრებას, როცა ენაში იყო გაცილებით მოქნილი ტრადიციული ფორმა – ცილა (საბა); ანალოგიურია ტერმინოლოგიური ვარიანტების: მართლიერება / რჯულიერება დანერგვის მცდელობა (ი. ჭავჭავაძე), სამართლის საპირისპიროდ; შდრ.: „ქმნა მართლისა სამართლისა“ (რუსთ.); ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნი და სხვ.;
- ობიექტური ანალიზი და კოლეგიალიზმი;
- პერსპექტიული ფორმების განწყვეტის უნარი; მკვლევრის უტყუარ ალლოსა და სწორ არჩევანზე დიდადა დამოკიდებული ნორმის „სიცოცხლისუნარიანობა“. ეს საკმაოდ მძიმე და საპასუხისმგებლო საქმეა, რომელსაც ყოველთვის არ მოჰყვება სასურველი შედეგი; მაგ., უპერსპექტივო ალმოჩნდა XIX საუკუნის მეორე ნახევარში გააქტიურებული -ებურ ფორმანტიანი სიტყვანარმოება: დიაკვნებური, მოქალაქებური, ადმინისტრატებური..., ისევე როგორც XX ს-ის 20-იან წლებში შემუშავებული ნეოლოგიზმები: რონოდა, ელსმენი, ბანჭვინი; შდრ.: ვაგონი, ტელეფონი, ბენზინი და სხვ.;

სამეცნიერო ლიტერატურაში მიღებული აზრის თანახმად, ნორმის შერჩევისათვის მთავარ წყაროს წარმოადგენს:

- ქართველ კლასიკოსთა მემკვიდრეობა, მათ მიერ გამოყენებული ცოცხალი სასაუბრო ფორმები; მაგ., ალ. ჭავჭავაძის პოეზიის ენაში ხელოვნურად შექმნილი სიტყვები, როგორიცაა: „მგრძნი“, „უხვა“, „ქუხვა“ და სხვ., უერ დამკვიდრდა ენაში;
- თანამედროვე საინფორმაციო საშუალებების (პრესა, ტელევიზია, რადიო...) ენა, რომელიც გაცილებით სწრაფად ზემოქმედებს საზოგადოების მეტყველებაზე.

არსებული კრიტერიუმების გათვალისწინებით, ნორმად უნდა იქცეს ის ფორმა, რომელიც იქნება:

- გავრცელებული;
- გრამატიკულად სწორი;
- მოქნილი წარმოებისა და ნათელი სემანტიკის;
- პერსპექტიული (ენის განვითარების შინაგანი კანონზომიერებიდან გამომდინარე).

წარმოდგენილი მახასითებლებიდან განსაკუთრავს ფორმის პერსპექტივას და დამოკიდებულია ნორმის მიმღებზე – საზოგადოებაზე; სხვანაირად: ნორმა დაკანონდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მას საზოგადოების უმეტესი ნაწილი იყენებს – „ხალხი ენის კანონის დამდები“ (ილია); საზოგადოების მეტყველებაში ბუნებრივად აქტიურდება ის ფორმა, რომელიც ენის განვითარების ში-

ნაგანი კანონზომიერებით არის ნაკარნახევი. ამით შეიძლება აიხსნას, მაგ., ის ფაქტი, რომ ი-ხმოვანზე დაბოლოებული ნასესხები (საკუთარი და საზოგადო) სახელები: **გრიგოლი**, გემი, ელ-ჩი... დღეს თანხმოვანფუძიანებაადაა ქცეული: ნაცვლად მოსალოდნელი **გრიგოლიმ**, გემიმ, ელ-ჩიმ ფორმებისა, სალიტერატურო ენაში დამკვიდრდა **გრიგოლმა**, გემმა, ელ-ჩიმა... მოხდა სა-ნინააღმდეგო ფაქტიც – ქართული სამართლის ძეგლები მოწმობს, რომ ისტორიულად თანხმოვანფუძიანი ნასესხები საკუთარი სახელი **გივი** (მაგ.: **გივმა** მისცა, **გივს** ვუთხარ), დღეს ხმოვანფუძიანია (**გივიმ** მისცა, **გივის** ვუთხარი).

ნორმირებისთვის საუკეთესო პირობაა, როცა გავრცელებული ფორმა გრამატიკულადაც სწორია, მაგრამ ეს მეორე მოთხოვნა ყოველთვის არ არის დაცული. მაგ., ცნობილია, რომ ზმნებში მე-3 სუბიექტური პირის მრავლობითის აღმნიშვნელ -**ნ-ენ** სუფიქსში **ნ** ისტორიულად არაა გამართლებული – ანალოგით გაჩნდა (შდრ.: **ნავიდენ** – **ნავიდნენ**, **აშენებდენ** – **აშენებდნენ**...); მიუხედავად ამისა, **-ნენ** დაბოლოება გავრცელდა სხვადასხვა ტიპის ზმნებში და დღეს ნორმაა.

ნორმალიზაციის პრაქტიკაში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც პარალელური ვარიანტები თითქმის თანაბრად აკმაყოფილებს ზემოთ **ნარმოდგენილ** კრიტერიუმებს. ასეთი სიტყვები, ბუნებრივია, რჩება ნორმატიულ სისტემაში, მხოლოდ, იმიჯნება ნორმის **ძირითადი** და **დასაშვები** ფორმები. ნორმატიული სისტემის გარეთ დარჩენილი ვარიანტები კვალიფიცირებულია, როგორც **აკრძალული** ფორმები; მაგ., ნაწილაკიან ნაცვალსახელებში ძირითადი ფორმების – **ვინმეს**, **რამეს** – პარალელურად, დასტურდება დასაშვები **ვისმე**, **რასმე**, თუმცა მა-თი გავრცელების არეალი შედარებით მცირეა. რაც შეეხება **ვისმეს**, **რასმეს** ფორმებს, რომლებიც მიცემითი ბრუნვის გაორმაგებულ ნიშანს შეიცავენ (ვი-ს-მე-ს), მათი გამოყენება დაუშვებელია.

თუ მორფოლოგიაში (იშვიათად მაინც) მიღებულია ნორმის პარალელურად დასაშვები ფორმის არსებობა, ბგერათკომპლექსებთან დაკავშირებული საკითხების მოგვარებისას სავალ-დებულოა ნორმად დარჩეს მხოლოდ ერთი ფორმა, რომელიც არის: **უფრო გავრცელებული**, გრა-მატიკულად სწორი და მისაღები ქართული ენის ფონემატური სტრუქტურის თვალსაზრისით.

როცა ფორმა ერთადერთია (პარალელური ვარიანტები არ აქვს), თუნდაც მცდარი იყოს, მაინც უფლებამოსილია, ადგილი დაიმკვიდროს სამწიგნობრო ენაში. ასეთია, მაგ., სიტყვა დალ-მართი, რომელშიც **ლ** საპირისპირო მნიშვნელობის **ალმართის** ანალოგით გაჩნდა (შდრ.: „თავსა დამართ სცემდა“ – „შუშანიკის წამება“), ასევე: **აქაური**, **იქაური** – ადამიანის ალსანიშნავად (შდრ.: კახური ლვინო / ჩურჩხელა – კახელი კაცი / მევენახე...)¹, **ვზივარ**, დგახარ ფორმები და სხვ.

¹ დიალექტებში შეუზღუდავია სადაურობის **-ურ** და **-ელ** აფიქსთა გამოყენების არეალი; შდრ.: (აჭარ.) **შავშურა** ბალვი – (ლიტ.) **შავშელი** ბიჭი; (მოხ.) **სადაველი** – (ლიტ.) **სადაური**...

0.7. „რა ენა წახდეს“

სახელმწიფო ენა ქვეყნის ღირსების საზომია (ტ. ფუტკარაძე). ქართული სამწიგნობრო ენა ქართველი ერის მრავალსაუკუნოვანი კულტურული მემკვიდრეობა და სახელმწიფო ენა; შესაბამისად, ის მრავალფუნქციურია გამოყენების თვალსაზრისით: არის ეროვნული მეცნიერებისა და განათლების, მწერლობის, კულტურის, თავდაცვის, პრესის, ტელევიზიის, საქმიანი ურთიერთობის, საკანცელარიო დოკუმენტაციის... ენა.

სამწიგნობრო ენის განვითარება მჭიდრო კავშირშია ქართული სახელმწიფობრიობის საკითხთან. ამის ნათელსაყოფად საკმარისია გავიხსენოთ, რომ ჯერ კიდევ მეფე ფარნავაზმა – პირველი ქართული სახელმწიფოს დამარსებელმა – ეროვნული ანბანი ოფიციალურ დამწერლობად აქცია და „ყოველთა ქართველთა“ დედაენას მიანიჭა სახელმწიფო ენის სტატუსი; ანალოგიურ ვითარებას ასახავს „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ ავტორის – გიორგი მერჩულის სიტყვებიც ქართული სახელმწიფოს ხელახალი შენების პროცესთან დაკავშირებით: „ქართლად ფრიადი ქუეყანაი აღირაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა უამი შეიწირვის და ლოცვა ყოველი აღესრულების“.

საუკუნეთა მანძილზე ქართული სამწიგნობრო ენა იყო ერთიანი ეროვნული ცნობიერების არა მარტო საფუძველი, არამედ – გადამრჩენიც. წირვა-ლოცვა, საეკლესიო ღვთისმსახურება, ოფიციალური დოკუმენტაცია და სხვ. საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე სალიტერატურო ენით ხდებოდა; უკიდურესი ფეოდალური დაქუცმაცებულობის უამსაც კი ქართველ ერს, როგორც ეთნოკულტურულ ერთობას, სამწიგნობრო ქართული ენა აერთიანებდა.

ბუნებრივია, ჩვენმა ისტორიულმა დამპყრობლებმაც მთავარ სამიზნედ (ქართულ ქრისტიანობასთან ერთად) ქართული ენა აქციეს. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, ინტერესმოკლებული არ იქნება ამონარიდი ისტორიული სინამდვილის ამსახველი წერილიდან: „ნუ გათათრდები!“... სულხან-საბას მიხედვით, ეგვიპტის მტრედია, რომელიც მგზავრს თუ დაინახავს, ქართული ენით იწყებს ძახილს – „ნუ გათათრდები!“ და ამ მიზეზით თათარნი მას „გიარყუშს“ უწოდებენ. „ნუ გათათრდები!“ – ხშირად ჩაესმის ფერეიდნელ ქართველს... ალბათ ამიტომ გადაურჩა გადაგვარებას ქართული ენა, ქართული სული და ტრადიციები...“²

XIX ს. II ნახევრიდან, როდესაც რუსეთის იმპერიამ დასრულებულად გამოაცხადა კავკასიის იარაღით დაპყრობა, დაგეგმა კავკასიელების, მათ შორის, ქართველების ენობრივ-კულტურული დანაწევრებისა და ასიმილაციის პროცესი; პირველ რიგში, დაიწყო ქართული ენის დევნა ოფიციალური დაწესებულებებიდან (ფუტკარაძე, 2005, გვ. 27-30; ვაშაკიძე, 2009, გვ. 26-40). იმპერიული ხელისუფლების მესვეურებმა შეიმუშავეს რეაქციული კურსი ქართული სამწიგნობრო ენის წინააღმდეგ; კერძოდ:

- გიმნაზიებსა და სემინარიებში შეიზღუდა ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლება; 1871 წლის დეკემბერში კავკასიის სასწავლებლების მთავარი ინსპექტორის ბრძანებით, ქართული და სხვა ადგილობრივი ენები (სომხური, აზერბაიჯანული) არასავალდებულო საგნებად გამოცხადდა. ასევე იყო დიდი მცდელობა, მოსწავლე ახალგაზრდობაში აღმოეფხვრათ მშობლიური ქვეყნის ისტორიისა და გეოგრაფიის ცოდნა, რასაც მოწმობს საქართველოს ისტორიის ცენტრალურ არქივში დაცული დოკუმენტი (ვაშაკიძე, 2009, გვ. 38);
- ქართულ სამეცნიერო ენას ტერმინოლოგიური სილარიბე და უპერსპექტივობა დასწამეს; 1880 წელს ქუთაისის გუბერნიის მასწავლებელთა ყრილობაზე სიტყვით გამოსულმა გორის საოსტატო სემინარიის რექტორმა – სემიონოვმა განაცხადა, რომ ქართულ ენაზე შეუძლებელი იყო სასკოლო დისციპლინების სწავლება შესაბამისი სამეცნიერო ტერმინოლოგიის არარსებობის გამო. ამავე მიზეზით, ქართული ენა დევნილი იყო სამედიცინო, საბანკო, იურიდიული და სხვა აფიციალური დაწესებულებებიდანაც (აღნიშნულ ფაქტთან დაკავშირებით, ცნობილია რ. ერისთავის წერილი: „რაოდენათ მართალია, რომ ქართულ ენას სილარიბე შესწამეს?“ იხ. „დროება“, 1880, N 212, გვ. 1-2);

² http://www.fereidani.ge/53_nino/53_nino.html მოძიებული: 14.06.2013.

- დაიწყეს ქართული დიალექტების – ენებად, ხოლო სხვადასხვა კუთხის ქართველთა სხვადას-ხვა "ეთნოსად" გამოცხადება; მაგ.:
– გორის საოსტატო სემინარის გამგეობამ (ქართულ ენაზე სწავლების თავიდან არიდების მიზნით), თუში, ხევსური, ინგილო... მოსწავლეები განსხვავებული „გვარტომობის“ წარმომადგენ-ლებად ცნო. სწორედ ეს ფაქტი გამოააშკარავა ი. ჭავჭავაძემ წერილში: „ვიტიროთ თუ ვიცი-ნოთ?“;
- ქუთაისის კლასიკური გიმნაზიის ინსპექტორმა – ა. სტოიანოვმა – სვანური დიალექტური მეტ-ყველება გამოაცხადა დამოუკიდებელ ენად;
- დაიწყო ქართული ენის დევნა სამეგრელოსა და სოხუმის ოლქის სკოლებიდან იმ არგუმენტით, რომ თითქოსდა, „მეგრელი ქართველი არ იყო“;
- მეგრულად თარგმნეს სახარება და შეეცადნენ მეგრული წირვა-ლოცვის დამკვიდრებას;
- შექმნეს მეგრული და სვანური საანბანო წიგნები: სვანური საანბანო წიგნი – „ლუშნუ ანბანი“ (1865 წ.; ავტორი: რუსი გენერალი ი. ბართოლომეი). ქართველთა ენობრივ-კულტურული დანა-ნევრების მიზნით რუსული გრამატიკის საფუძველზე შეიქმნა, ასევე, „Мингрельская азбука“, რომელიც 1899 წელს დაიბეჭდა თბილისში (გვანცელაძე, 2000, გვ. 121).

ქართველთა ენობრივ-კულტურული დანანევრების მოსურნებია მხილებული ვაჟა-ფშა-ველას ლექსში: „კაცი ის არის“ – პოეტი გმობს ქართველი ერის მოძულეს, რომელიც „გადაამტე-რებს ერთმანეთს / ქართლსა, იმერეთს, კახეთსა, / საკუთარს ანბანს შეუდგენს / სამეგრელოს და სვანეთსა...“ (ვაჟა-ფშაველა, 1979, გვ. 252) / ხაზგასმა ჩვენია – ი.ვ./.

ანალოგიური ვითარება ჩანს, ასევე, XIX საუკუნის ბოლოს გამოცემული თბილისის სამა-გიდო კალენდრის სხვადასხვა ნომერშიც; კერძოდ, კალენდრის გამოცემელმა, ვ. გერცენშტე-ინმა, რომელიც სისტემატურად აქვეყნებდა სტატისტიკურ ცნობებს თბილისის მოსახლეობის სრული რაოდენობისა თუ ეროვნულ-სარწმუნოებრივი განაწილების შესახებ, რუსების, სომხე-ბის, ფრანგების, გერმანელების... გვერდით ცალ-ცალკე ეროვნების წარმომადგენლებად მიუ-თითა: იმერლები, მეგრელები, თუშები... ამ ფაქტს ამხელს ი. გოგებაშვილი წერილში: „ქართველი ერის დაქუცმაცება“ („ივერია“, 1902, N 13).

ბუნებრივია, რომ ქართველი ერის ენობრივ-ეთნიკური დანანევრებისა და გარუსების პო-ლიტიკის მესვეურთა დანაშაულებრივ ქმედებას სათანადო რეაქცია მოჰყვა მოწინავე ქართვე-ლი საზოგადოების მხრიდან; სამწიგნობრო ენის უფლებების დასაცავად დაიწყო ეროვნულ ძალ-თა გაერთიანება. ილია ჭავჭავაძისა და ქართველი საზოგადოების სხვა თვალსაჩინო წარმომად-გენელთა მიერ (ს. მესხი, ი. გოგებაშვილი, ა. წერეთელი, ი. მარგიანი, გრ. დადიანი...) დაინერა გა-მოხმაურებები ქართველთა ენობრივი ერთიანობის შესახებ; მათივე დაუღალავი ბრძოლის შე-დეგად, სასულიერო სემინარიაში აღდგა ქართული ენის სწავლება; დაიწყო მუშაობა ქართული სამწიგნობრო ენის ტრადიციების ასალორძინებლად – ძველ ხელნაწერებსა და დიალექტებში დაუჯებული სპეციალური ლექსიკის მოძიება, უცხოური სამეცნიერო ლიტერატურის თარგმანა და ტერმინთა საწარმოებელი ყალიბების დადგენა; გააქტიურდა უმაღლესი ქართული განათლე-ბისა და მეცნიერების ცენტრის – თბილისის უნივერსიტეტის დაარსების საკითხი, რომელიც XX ს. 10-იანი წლებიდან იქცა ეროვნულ და ანტიეროვნულ ძალთა დაპირისპირების მთავარ თემად (ფუტკარაძე და ვაშავიძე, 2011, გვ. 11-30).

საქართველოს დამოუკიდებლობის სამწლიან პერიოდში (1918-1921) ვითარება ბევრად შე-იცვალა: ქართულს აღუდგა სახელმწიფო ენის სტატუსი; ქართული უნივერსიტეტის დაარსებამ (1918) დიდად შეუწყო ხელი ეროვნული მეცნიერებისა და მწერლობის განვითარებას. ეს პროცე-სი ინერციით გაგრძელდა საბჭოთა ეპოქის წლებშიც, თუმცა მაღევე აღორძინდა იმპერიული კურსი.

XX ს. 20-იანი წლების ბოლოს საქართველოში საქმისწარმოების ენა კვლავ რუსულია (ეს კარგად ჩანს საარქივო დოკუმენტებიდან). საქართველოში ისევ უხვად შემოედინება რუსული ტერმინოლოგია და პრესტიული ხდება რუსული (ქართულის ფუნქციონირების შეზღუდვის ხარჯზე); ქართული მეცნიერება ვითარდება რუსული ორიენტირების მიხედვით. ამის ერთ-ერთი მაგალითია სიტყვა-ტერმინების – უცხო, მშობლიური – არასწორი მნიშვნელობით დამკვიდ-რება საბჭოთა მოქალაქის სამეცნიერო თუ ოფიციალურ-საქმიანი მოღვაწეობის სფეროში.

ქართველი მოსწავლისა თუ სტუდენტისათვის ანკეტის კითხვა: **რომელი უცხო ენა იცით?** არასოდეს მოიაზრებდა რუსულს; თუკი "გაუთვითცნობიერებელ" რესპონდენტს მაინც წამოს-ცდებოდა პასუხად: **რუსული**, მაშინვე შეაჩერებდნენ მოკლე, დაუსაბუთებელი „განმარტებით“: **რუსული – არა, სხვა!..**

მაშინდედ უცხო ენათა ინსტიტუტში არ იყო სპეციალობა: რუსული ენა და ლიტერატურა. ეს უკანასკნელი, მაგ., თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტზე ქართული ენისა და ლიტერატურის განყოფილების პარალელურად ფუნქციონირებდა, რაც თავისთავად ნიადაგს ქმნიდა ქართველი საბჭოთა მოქალაქის ცნობიერებაში რუსულის უცხო ენებისაგან გამოცალევებისა და ქართულთან „დაახლოებისათვის“. ასეთი მიდგომით დაუკონკრეტებელი, თითქოს წაყრუებული იყო განსხვავება ქართულსა და რუსულს, როგორც **სამშობლოს ენასა და უცხო ენას** შორის. ტერმინმა **უცხო ენამ** დაკარგა თავისი ნამდვილი მნიშვნელობა და ახალი პოლიტიკური ფონის მიხედვით შექმნილი სიტყვათშეხამების – **საბჭოთა ენის /ენების ანტონიმად** იქცა.

მიმართება: **მშობლიური – უცხო შეიცვალა** მიმართებით: **საბჭოთა – უცხო; უცხოს საპირისპიროდ**, ერთ სემანტიკურ ველში მოექცა ტერმინები: **მშობლიური და საბჭოთა**. ფაქტობრივად, მოხდა ქართულ ლექსემათა ისტორიული მნიშვნელობების ხელოვნურად შეცვლა:

1. დავინროება: **უცხო – არაქართული > უცხო – არასაბჭოთა;**

2. გაფართოება: **მშობლიური // ქართული > მშობლიური // ქართული // საბჭოთა (რუსული...).**

ანტიეროვნულ კურსთან არაპირდაპირი, მაგრამ მეთოდოლოგიურად თანმიმდევრული კავშირი ჰქონდა იმ ზოგად ტენდენციას, რომ **რუსულენოვანი განათლების მიღება პერსპექტიულად ითვლებოდა სამსახურებრივი კარიერისათვის**;

ამასთან პირდაპირ კავშირშია XX საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოს ტელევიზიის საშუალებით გახმაურებული ინფორმაცია სამეცნიერო-აფხაზეთის სკოლებში ჩატარებული სპეციალური გამოკითხვის შედეგებზე, კერძოდ:

– რუსული სკოლის ქართველი უფროსკლასელები უპირატესობას ანიჭებდნენ რუსულენოვან საშუალო განათლებას, რომ მეტი გასაქანი მისცემოდათ დედაქალაქში (მოსკოვში!) სწავლის გაგრძელებისა და შემდეგ – გარკვეული პერსპექტივებისათვის;

– გოგონები არჩევდნენ, მომავალში შვილებიც რუსულ სკოლაში შეეყვანათ, რომ არ გასჭირვებოდათ მათთვის დახმარების განევა გაკვეთილების მომზადებაში.

ზემოაღნიშნული მოწმობს, თუ როგორ იჩრდილებოდა იმპერიული რეჟიმის პირობებში ჩვენი ერის-სულიერ მოძღვართა საუკუნის წინანდელი შეგონებები:

- ბავშვმა თავდაპირველად თავის დედა-ენაზე უნდა გაიხსნას გონება (ილია ჭავჭავაძე);
- ნამდვილი ქართველი მხოლოდ ნამდვილ ქართულ სკოლას შეუძლია აღზარდოს (მღვდელი სიმონ მჭედლიძე)...

საბჭოთა ენობრივი პოლიტიკის განსაკუთრებით მკაფიო მაგალითია 1978 წლის მოვლენები, როდესაც საბჭოთა იმპერიის ხელისუფლებამ დასვა საქართველოს სახელმწიფო ენის კონსტიტუციური უფლების შეზღუდვის საკითხი. საყოველთაოდ ცნობილია, როგორი გამოსვლები მოჰყვა ამ აღმაშფოთებელ ფაქტს ჩვენი საზოგადოების მხრიდან; საქართველოს მოქალაქეებმა ერთსულოვნად დაიცვეს ქართული ენის, როგორც სახელმწიფო ენის უფლებები. სწორედ ამ მოვლენის შემდეგ იქცა 14 აპრილი ქართველთა სახელმწიფო ენის დღედ. სამწუხაროდ, დღემდე ოფიციალურად 14 აპრილი იწოდება "დედაენის დღედ", რაც არასწორია – კვალიფიკაცია: „დედაენის დღე“ საქართველოს მოქალაქე სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენელთათვის ასოცირდება მათ მშობლიურ ენასთან; 14 აპრილი საქართველოს ყველა მოქალაქემ, ეთნიკური წარმომავლობის მიუხედავად, უნდა იზეიმოს, როგორც თავისი სახელმწიფო ენის დღე, რამდენადაც 14 აპრილს ქართველებმაც და სხვა ეთნოსის წარმომადგენლებმაც ერთად დავიცავით საქართველოს სახელმწიფო ენის სტატუსი (ქართული ენის ისტორია, 2006, გვ. 11-12).

პოსტსაბჭოთა სივრცეში მდგომარეობა სხვაგვარია. იმპერიული წესისგან თავისუფალ ქვეყანაში გაცილებით დიდია ქართული სამწიგნობრო ენის სრულყოფილად განვითარების პერსპექტივა, თუმცა შეიმჩნევა არასასურველი ტენდენციაც: ზოგჯერ ანგარიშმიუცემლად ვექცე-

ვით დაწინაურებული საერთაშორისო ენების გავლენის ქვეშ; აქტიურად ვიყენებთ უცხო სიტყვა-ფორმებს მაშინაც, როცა ამის საჭიროება არ არის. ასეთია, მაგ., დასავლეთევროპული ბარბარიზმები და კალკები, რომელთა გამოყენებაშიც ზოგიერთ უურნალისტსა თუ ინტერვიუერს, ალბათ, ბადალი არ ჰყავს; შდრ..

რაოდენობაში აღარ არის	- გათავდა;
აღარ გავმეორდები	- აღარ გავიმეორებ;
ჩემს ინტერესებშია	- მაინტერესებს;
დავუმესივე	- შევატყობინე;
სკანდირება	- შეძახილი;

მსოფლიოს ენებთან (ხალხებთან) თავისუფალი, შეუზღუდავი ურთიერთობის პირობებში ჩვენთვის მნიშვნელოვანია მონინავე ქართველთა მიერ შემუშავებული ორიენტირები:

- ქართულ ენას აქვს მრავალსაუკუნოვანი სამწერლობო ტრადიციები, ლექსიკურ-გრამატიკული წყობა და გამოსახვის საშუალებები, რომლებითაც შესაძლებელია ეპოქის მოთხოვნებისათვის პასუხის გაცემა ტექნიკის, მეცნიერებისა და კულტურის ყველა სფეროში;
- ევროპული განათლების მიღება არ ნიშნავს ეროვნული მეცნიერებისა და კულტურის ენის უცხო ფსიქოლოგიური მოდელის მიხედვით ტრანსფორმირებას.

ქართველისათვის, 200-წლიან იმპერიულ სივრცეში იძულებით ყოფნის შემდეგ ევროპული განათლებით დაინტერესება, ბუნებრივია, სახელმწიფოებრივი და პიროვნული თავისუფლების გამოხატვის ერთგვარი ფორმაც არის, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ჩვენი ენა ახალი ენობრივი დივერსიების პოლიგონად ვაქციოთ.

ჩვენი დამოუკიდებელი სახელმწიფო პოლიტიკის განუყოფელი ნაწილია სამწიგნობრო ენის სიწმინდესა და თავისთავადობაზე ზრუნვა. თავის დროზე ეს იყო ჩვენი წიგნიერი წინაპრების სატკივარიც: „შევიძინოთ განათლება ევროპიელთაგან: რუსთა, ფრანგთა, გერმანელთაგან, გარნა ნუ წავახდენთ და ნუ გავრყვნით ჩვენს ენას ნურც რუსიციზმებით, ნურც გალიციზმებით და ნურც გერმანიზმებით“ (ივერია, 1903, N4, გვ. 2).

ზემოაღნიშნულთან ერთად, დღეს ასევე არსებითია იმ გამოწვევებისათვის მზადყოფნა, რომელთა წინაშეც დგას, ზოგადად, მსოფლიოს სხვა ენებიც; თანამედროვე ტექნოლოგიების ეპოქაში სასიცოცხლო მნიშვნელობის ამოცანას წარმოადგენს ქართული ენის „ტრანსფორმირება ...ინტერნეტსივრცის, ავტომატური თარგმანების... კომპიუტერული ტექნიკის მართვის... ენად“, რათა ის დარჩეს კულტურულ ენათა რიგში და არ დაკარგოს მომავლის პერსპექტივა (ფუტკარაძე, 2013, გვ. 15-22). ასეთი საპასუხისმგებლო საქმის განხორციელება, ბუნებრივია, ხელისუფლებისა და საზოგადოების ერთიანი ძალისხმევით არის შესაძლებელი: "რა ენა წადეს, ერი დაეცეს" (გრ. ორბელიანი).

0.8. ქართველთა სამნიგნობრო ენა და დიალექტები

ქართველთა დედაენა მოიცავს ქართულ სამნიგნობრო ენასა და ათეულობით დიალექტს; როგორც საქართველოს სხვადასხვა კუთხის ქართველები ქმნიან ერთიან ქართველ ერს, ასევე, ქართველთა სამნიგნობრო ენა და კუთხური მეტყველებანი შეადგენენ ქართველთა დედაენას – ქართულ (ქართველურ) ენას. ღუტუ მეგრელის – დიმიტრი თომას ძე ხოშტარიას (1867-1938) – ლექს: “პატარა ქართველის” ერთ-ერთ ხალხურ ვერსიაში შთამბეჭდავად არის ასახული ქართული კუთხეების ერთიანობის თემა:

„....ქართლ-კახეთი, იმერეთი,
გურია და სამეგრელო,
რაჭა-ლეჩხუმ-ჯავახეთი
და მესხეთი სასახელო,
ხევი, თუშ-ფშავ-ხევსურეთი,
სვანეთი და აფხაზეთი,
ძველი ტაო, იმერხევი,
საინგილო და ლაზეთი,
მთიულეთი – საარაკო
და აჭარის ზღვა და მდელო –
ყველა ჩემი სამშობლოა,
საყვარელი საქართველო...“

სამეცნიერო ლიტერატურაში ცნობილია ქართველურ დიალექტთა განსხვავებული კლასიფიკირები. ერთ-ერთის: თანახმად, დიალექტების დაჯგუფება შესაძლებელია საქართველოს კულტურულ-ადმინისტრაციულ ცენტრთან სიახლოვე-სიმორის მიხედვით; კერძოდ, გამოიყოფა:

ცენტრალური კილოები:

- ქართლური (შიდა / ზემო / ქვემო ქართლური, დასავლური ქართლური);
- კახური (გარე / შიგნიკახური, ქიზიყური);
- გურული (ზემო / ქვემო გურული);
- იმერული (ზემო / შუა / ქვემო იმერული);
- ლეჩხუმური.

განაპირობილი კილოები:

- ფხოვური კილოები: ხევსურული, ფშავური, თუშური, მოხეური, მთიულურ-გუდამაყრული;
- მესხური კილოები: აჭარული, სამცხეური, ჯავახური, იმერხეული, ტაოური, მაჭახლური, ლივანური;
- რაჭული;
- ჰერული კილოები: ალიაბათური, კაკური;
- ზანური კილოები: მეგრული, ჭანური (ლაზური);
- სვანური კილოები (ბალსზემოური, ბალსქვემოური, ლენტეხური, ლაშეური, ჩოლურული).

საქართველოს ისტორიული ტერიტორიის გარეთ არსებული დიალექტები:

- ფერეიდნული – ირანის პროვინციაში, სადაც XVII საუკუნეში შაჰ-აბას I-მა იძულებით ჩაასახლა კახეთის მოსახლეობა; ფერეიდანი ერთადერთი ირანული რაიონია, რომელშიც ქართველობამ დღემდე შეინარჩუნა ქართული ენა და ადათ-წესები (ხორასანში, მაზანდარსა და ფარსში ჩასახლებული ქართველები თანდათან აითქვიფნენ ირანის სხვადასხვა ტომში); ბოლო მონაცემების მიხედვით, აქ ქართველობა დაახლ 12-14000-ია.
- ყიზლარ-მოზდოკური და პლასტუნკური – ჩრდილოეთ კავკასიაში ქალაქ მოზდოქში, ყიზლარის ოლქის ორ სოფელში: სასოფლოში (ალექსანდრო-ნევსკაია), სარაფანში (შელკოვსკაია) და სოჭის მახლობლად – პლასტუნკაში. ისტორიული წყაროების ჩვენებით, რუსეთს მიმავალ მეფე ვახტანგ მეექვსის ამალის ერთმა ნაწილმა ყიზლარში პირველი ქართული ახალშენი დაარსა 1724 წელს. აღნიშნულ რეგიონებში დღეს ქართველობა მცირეა რუსებთან ასიმილაციის გამო. რუსულისავე გავლენით, ქართული მეტყველება საგრძნობლად არის შეცვლილი.

- “ჩვენებურების” მეტყველება – თურქეთის ტერიტორიაზე (ბურსა-ინეგოლში, ადაფაზარ-იზ-მითში, გონენსა და კაიზერის მიდამოებში) მცხოვრები ქართველების – **მუჰაჯირთა** (არაბ. „გა-დახვენილთა“) შთამომავლების მეტყველება. მათ კარგად აქვთ შენარჩუნებული როგორც ქარ-თული იდენტობა, ისე ქართული ენა (ქართული ენის ისტორია, 2006, გვ. 40, 45-67).

ქართველური დიალექტების სიცოცხლისუნარიანობის შესანაჩუნებლად მნიშვნელოვანია მათ წინაშე არსებული საფრთხეების გათვალისწინება, კერძოდ:

- ქართველთა ისტორიული ტერიტორიის გარკვეული ნაწილი, უამთა ვითარების გამო, სხვა სა-ხელმწიფოთა საზღვრებში მოექცა; ამ ტერიტორიაზე მცხოვრებ ქართველთა ახალი თაობა უკვე ვეღარ ფლობს ისტორიულ კილოებს;

- ზოგი დიალექტი ჩამოყალიბდა ქართველების უცხო ტერიტორიაზე გადასახლების შედეგად, სადაც მათი გაქრობის ალბათობა ძალიან დიდია;

- ინფორმაციული ტექნოლოგიების განვითარების თანამედროვე ეტაპზე სერიოზული საფრთხე ემუქრება, ზოგადად, ყველა სახის კუთხურ მეტყველებას. შესაბამისად, უნდა შეიქმნას სპეცია-ლური სახელმწიფო პროგრამა; მისი მიზანი იქნება მრავალსაუკუნოვანი ქართველური საგანძუ-რის – ქართველური კილოების – გადარჩენა.

განუზომელია დიალექტების მნიშვნელობა სამწიგნობრო ენისათვის, კერძოდ:

- დიალექტები „ჯერაც ულეველ საუნჯეებს“ შეიცავენ ენის ლექსიკური მარაგის გამდიდრები-სათვის (კ. გამსახურდია); მაგ., ცნობილია, რომ მეგრულ-ჭანურიდან სალიტერატურო ქართულ-ში დამკვიდრდა: **ბორკილი, მარყუჟი, მარულა, მოლალური, ურდული, ფიცარი, ჯაჭვი, ჯაგი, ჯიხური, ორშიმო, ოჯალეში, სინდიოფალა...** ჩაქინდვრა (თავისა) და სხვ. აღნიშნულ პროცესს ბიძგი მისცა ქართველ მწერალთა მიერ დიალექტური ლექსიკის აქტიურად გამოყენებამ მხატ-ვრულ ენაში. ამავე კუთხით, საყურადღებოა ჩვენი დიდი პედაგოგის – ი. გოგებაშვილის მეთო-დოლოგია, რომელიც (მოსწავლეთათვის სრული ენობრივი წარმოდგენის შესაქმნელად) ითვა-ლისწინებდა კუთხურ მეტყველების ნიმუშთა სისტემატურ ჩართვას ქართულის სასკოლო სა-ხელმძღვანელოთა საილუსტრაციო მასალაში;

- დიალექტებიდან მომდინარე ლექსიკა საიმედო საშუალებაა სამეცნიერო ტერმინოლოგიისა და თარგმანის სფეროში არსებული ხარვეზების შესავსებად. ამ თვალსაზრისით საყურადღე-ბოა, რომ:

- იოანე პეტრიწმა მეგრული ჟირი სამხმიანი საგალობლის მეორე ხმის აღსანიშნავად გამოიყენა (დ. მელიქიშვილი).

- ი. გოგებაშვილმა რუსული სინონიმური ტერმინებისათვის: **Порог, Водопад, Каскад** დიალექტუ-რი ლექსიკიდან შესატყვისები – **ჩანჩქერი, ჩახრიალა და საჩქეფი**, რომელთაგანაც **ჩანჩქერი** დამკვიდრდა სალიტერატურო ენაში;

- ქართული უნივერსიტეტის დაარსების შემდეგ ივ. ჯავახიშვილის თაოსნობით სისტემურად დაინტენირდა ხალხის მეტყველებაში შენახული სიტყვების შეკრება (იხ. ქართული შინამრეწველობის მასალები), რის საფუძველზეც შედგა დარგობრივი ტერმინოლოგიური ლექსიკონები, დამუშავ-და სპეციალური ლექსიკა – შეიქმნა მყარი ბაზა ქართული სამეცნიერო ენის განვითარებისათ-ვის;

- ცოცხალი დიალექტური მასალის შერჩევით შესაძლებელია სამწიგნობრო ენის სინმინდის დაცვა, ბარბარიზმებისაგან თავის არიდება; ამას მოწმობს ის ფაქტიც, რომ სალიტერატურო ენის დემოკრატიზაციის პერიოდში (XIX ს-ის II ნახ.), როცა გაიზარდა საზოგადოების ინტერესი „წმინდად შენახული“ ქართულისადმი, ინტელიგენციის თვალსაჩინო წარმომადგენლებმა დაიწ-ყეს ცალკეული კილოური მონაცემების წინ წამოწევა, მაგ.: იმერულის (ს. ხუნდაძე), მოხეურის (ვაჟა-ფშაველა), მესხურის (პ. მირიანაშვილი) და სხვ.

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, გავიხსენებთ გასული საუკუნის 80-იანი წლების საუ-ნივერსიტეტო კონფერენციას, როცა ერთ-ერთმა მონაწილემ – მ. შანიძემ თანამედროვეთა მეტ-ყველებაში გავრცელებული რუსულენოვანი ბარბარიზმების – **ბეზრაზმერი** (< ნერვული ურაზმერო – საპირისპიროდ (შდრ.: თანამედროვე ინგლისურენოვანი სტრეიჯი) აუდიტორიას წარმოუდგინა თავისი შერჩეული ფორმა – **ნელია**. ამ დროს მ. შანიძეს აკად. ქ. ლომთათიძე შეე-

კამათა, რა საჭიროა ასეთი მცდელობა, როცა ენას თავისი შესატყვისი აქვსო და რაჭულ დიალექტში დადასტურებული **მანევანა** დაასახელა;

• დიალექტებში შენახულია უაღრესად მნიშვნელოვანი მასალა ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიის შესასწავლად, კერძოდ:

– ძველი გრამატიკული ფორმები, მაგ.:

ნასულარიენ, ყოფილარიენ (ქვემო იმერ.); შდრ.:

„ყბანი და ზოგნი კბილნი **შთამუსრვილ არიან**“ (ქართული მწერლობა, 1987, გვ. 231);

კითხვითი -ა ნანილაკი (ზემო აჭარ.), რომელმაც სიტყვის ბოლოს ფონეტიკური ცვლილება განიცადა: -ა > -ო: შდრ.:

„ბათუმ მიხვალო?“ /აჭარ./ – „მტკიცედ **სდგაა?**“ (ქართული მწერლობა, 1987, გვ. 227);

– ძველი სალიტერატურო ლექსემები, მაგ., იმერხეველთა მეტყველებაში ახლაც გავიგონებთ შუა საუკუნეების სალიტერატურო ქართულისათვის დამახასიათებელ სიტყვებს:

გარგანი (< არგანი – ჯოხი), შდრ.: **ხელარგოსანი** /"სიბრძნე-სიცრუისა"/ (ქართული მწერლობა 1989, 53);

ჰაშტაი – საკმაო, კარგა ბევრი; შდრ.: „დავაგდე ზღვარი ინდოთა, მევლო **ჰაშტა ხანია**“ (რუსთაველი, 2009, გვ. 127);

– საერთოქართველური სიტყვები; მაგ., მეგრულში შემონახულია **თიხა / დიხა მინის** მნიშვნელობით; „**დიხა** (დიხას) იგივეა, რაც დეხა – მინა, ადგილი (ი. ყიფშ., პ.ჭარ.); **თიხა**“ (ქაჯაია, 2001, გვ. 4770). ანალოგიურია სასულიერო მწერლობის ნიმუშთა ჩვენებაც:

„და ეგრეთ წმიდაშ შუშანიკ თრევით მოითრია **თიხათა** შიგან და ეკალთა ზედა, ეკლესიით ვიდრე ტაძრამდე“ (ქართული მწერლობა, 1987, გვ. 233);

„კაცთა ნახჭნი ფერხთანი არაოდეს **თიხიან** ექმნების სლვასა მათსა“ (ქართული მწერლობა, 1987, გვ. 556);

შდრ.:

„იგივეა მხსნელი ჩემი, ვინცა **მინა** გამაკაცა“ (რუსთაველი, 2009, გვ. 38).

შენიშვნა: როგორც ჩანს, **თიხის** ჩანაცვლება **მინით** (< სომხ.) შედარებით გვიან მოხდა.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, უაღრესად საპასუხისმგებლო საქმეა ქართველური დიალექტოლოგიური მასალის მუდმივი მოძიება და ჩანერა. ეს, პირველ რიგში, ეხება საქართველოს სახელმწიფო საზღვრებს მიღმა დარჩენილ დიალექტებს, რომლებზეც სულ უფრო და უფრო ძლიერდება უცხოენობრივი გავლენა (მათ გაქრობის საფრთხე ემუქრება).

ქართული ენის

ფონეტიკა

მოწვევლობია

სიციაპსი

1. ვონეტიკის საკითხები

1.1. ზეპირი მეტყველების გავლენით დაშვებული შეცდომები

ზეპირ მეტყველებაში მიმდინარე ბერათცვლილებები მოწმობს, ზოგადად, ზეპირი მეტყველების სწრაფვას გამარტივებისაკენ და ეს ენისათვის ბუნებრივი პროცესია, მაგრამ ამ გზით მიღებული ფორმები არანორმატულია და მათი გამოყენება სალიტერატურო ენაში (თუ ამას სპეციალური დანიშნულება არა აქვს) დაუშვებელია; მაგ.:
ასიმილაცია – ბერების დამსგავსება მულერობა-სიყრუის, საწარმოთქმო ადგილის... მიხედვით; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ერთგული	ერდგული
ხანძთა	ხანცთა
მსგავსი	მზგავსი
ავტობუსი	ავტობუზი
ბიზნესმენი	ბიზმესმენი

დისიმილაცია – ბერების განმსგავსება მულერობა-სიყრუის, საწარმოთქმო ადგილის... მიხედვით; შდრ.:
სწორია:

სწორია:	შეცდომაა:
ორჯერ	ორჯელ
ბევრჯერ	ბევრჯელ

მეტათეზისი – ბერის გადანაცვლება; შდრ.:
სწორია:

სწორია:	შეცდომაა:
ნიგნში	ნინგში
ალვნიშნე	ავლნიშნე
ექსი	ექსვი
თხუთმეტი	თუთხმეტი
რეანიმაცია	რეამინაცია
ტრავმა	ტრამვა

ბერის განვითარება; შდრ.:
სწორია:

სწორია:	შეცდომაა:
პრეცედენტი	პრეცენდენტი
ინციდენტი	ინციდენტი

ბერის / ბერათკომპლექსის დაკარგვა; შდრ.:
სწორია:

სწორია:	შეცდომაა:
სახლში	სახში
ვიმსჯელოთ	ვიმჯელოთ
ჯანმრთელი	ჯანმთელი / ჯამთელი
ინსტინქტი	ინსტიქტი
კონტინგენტი	კონტიგენტი
ფეშენებელური	ფეშენებლური
უნივერსიტეტი	უნივერსტეტი
მარშრუტი	მარშუტი

ბერის შენაცვლება – სუბსტიტუცია; შდრ.:
სწორია:

სწორია:	შეცდომაა:
ნემსი	ნევსი
ვარცხნის	ბარცხნის
კომფორტი	კონფორტი

კონფლიქტი
კონფერენცია

კომფლიქტი
კომფერენცია

მეტათეზისი, სუბსტიტუცია და ასიმილაცია ერთდროულად:

საავადმყოფო > *საავამდყოფო > საავანდყოფო > სავანტყოფო

ხმოვანთა შერწყმა და დიფორმინგიზაცია:

➤ სიტყვაში თავმოყრილი რამდენიმე ხმოვანი ერთ გრძელ ხმოვნად წარმოითქმის; შდრ..:

სწორია:

შეცდომაა:

გააახალგაზრდავა

გაახალგაზრდავა

დააანონსა

დააანონსა

შეერთებინა

შეერთებინა

➤ სიტყვაში გვერდიგვერდ არსებული ორი ხმოვანი ერთ მარცვლად წარმოითქმის;

შდრ..:

სწორია:

შეცდომაა:

იარაღი

დარაღი

იარა

დარა

ზეიმი

ზეშმი

ფეიხოა

ფეხხოა

სპონტანური ბგერათცვლილებები; შდრ..:

სწორია: შეცდომაა:

ჰაერი

ხაერი

ჰალვა

ხალვა

შოშია

სოსია...

ცალკე თემაა სამეტყველო დეფექტები, როგორიცაა, მაგ.:

"სისინი" – ნაპრალოვანი ზ, ს, შ ბგერების წარმოთქმისას;

"დუდლუნი" – „ცხვირში ლაპარაკი“ (ზოგჯერ განზრახ ქმნის მოსაუბრე ასეთ აკუსტიკურ ფონს);

"თლიფინი" – ლ ბგერის არასტანდარტულად წარმოთქმა, დარბილება და სხვ.

ალნიშნული დეფექტების ალმოფხვრა სპეციალური ლოგოპედიური ვარჯიშებით არის შე-საძლებელი.

სავარჯიშოები

1.1.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ჩვენთან არიან ღვანებისილი პედაგოგები.
- 2) ენის შესწავლა მიმდინარეობს ფართო მაშტაბით.
- 3) აქ უნდა ამუშაონ გამოცთილი სპეციალისტები.
- 4) ენის დამახინჯება პირველიგში უწიგნურობის ბრალია.
- 5) მანდამაინც სამარშუტო ტაქსის მძღოლები გაიფიცნენ.
- 6) უნდა შეცყდეს საზოგადოების დეზორიენტირება.
- 7) ბებომ ნინოს თბილი წინდები გამოუგზანა სოფლიდან.
- 8) ავტორი გვესაუბრება უშვალოდ, ძალდატანების გარეშე.
- 9) ხაერი ისე დამძიმდა, რომ სუნთქვა აღარ შეიძლება.
- 10) ამ დილით საავანტყოფოში ვიყავი – მეგობარი ვინახულე, ახლა სახში მივდივარ – საჩქარო საქმე მაქვს.

1.1.2. შეცვალეთ სალიტერატურო ფორმებით.

- 1) ავტორმა თავის პიესაში გამოიყენა ირონია და გროტეკსი.
- 2) უკვე გითხარით, რო ჩემი სამუშაო დრო დამთავრდა.
- 3) ავტოსაგზაო შემთხვევის მსხვერპლი ტრამვატოლოგიურ საავანტყოფოში გადაიყვანეს.
- 4) ხვალ კპილის ექიმთან ვარ ჩაწერილი.
- 5) ამ სასტუმროში რომ არის, ასეთი კონფორტი მე ჯერ არსად მინახავს.
- 6) მზგავსი შემთხვევა დაფიქსირდა ვაგზლის მიმდებარე ტერიტორიაზე.
- 7) ადამიანი, რომელიც ამ აზრს იზიარებს, არის მაღალი რანკის წარმომადგენელი.
- 8) ასეთი საქციელი შეურანყოფს პიროვნებას.
- 9) შალვა ურდგული და პასუხისმგებლობის მქონე მოსწავლეა.
- 10) დედამ ბავშვებს თხილიანი ხალვა უყიდა.

1.1.3. აირჩიეთ სწორი ვარიანტები.

- 1) კომფერენცია ხვალ ათ საათზე იწყება.
- 2) კონფერენცია ხვალ ათ საათზე იწყება.
- 3) ეს ბიჭი იმ გოგოს დასდევს.
- 4) ეს ბიჭი იმ გოგოს დაზდევს.
- 5) ბავშვის ინსტიქტური ქცევა მისთვის გასაგები იყო.
- 6) ბავშვის ინსტინქტური ქცევა მისთვის გასაგები იყო.
- 7) ჩემი თუ არ გჯერა, წაიკითხე – წინგში შავით თეთრზე იგივე წერია.
- 8) ჩემი თუ არ გჯერა, წაიკითხე – წიგნში შავით თეთრზე იგივე წერია.
- 9) ბიზესმენებმა ხელისუფლებისაგან საინტერესო შემოთავაზება მიიღეს.
- 10) ბიზნესმენებმა ხელისუფლებისაგან საინტერესო შემოთავაზება მიიღეს.
- 11) შესაძლებელია, ვინმემ ჩემს მოსაზრებას აფსურდი უწოდოს.
- 12) შესაძლებელია, ვინმემ ჩემს მოსაზრებას აბსურდი უწოდოს.
- 13) წინა მოხსენებაში მე ავლნიშნე მოსალოდნელი საფრთხის შესახებ.
- 14) წინა მოხსენებაში მე ალვნიშნე მოსალოდნელი საფრთხის შესახებ.
- 15) გქონდეთ სიბრალური და იცოდეთ მტრის მიტევება!
- 16) გქონდეთ სიბრალული და იცოდეთ მტრის მიტევება!
- 17) რაც მოხდა, კაი მაგალითია დანარჩენებისათვის.
- 18) რაც მოხდა, კარგი მაგალითია დანარჩენებისათვის.
- 19) ჩვენ შორის კომფლიქტი წარმოუდგენელია.
- 20) ჩვენ შორის კონფლიქტი წარმოუდგენელია.

1.2. უცხო ენების გავლენით შეპირობებული დარღვევები. უცხო ბგერებისა და ბგერათკომპლექსების ქართულად გადმოცემა

უცხო ენების გავლენით, საზოგადოების გარევეული ნაწილის მეტყველებაში შეიმჩნევა ისეთი უმართებული შემთხვევები, როგორიცაა:

- ქართულისთვის არაბუნებრივი წარმოთქმა; შდრ.:

სწორია: შეცდომაა:

ნული	ნოლი
კომპოტი	კამპოტი
კორიდორი	კარიდორი
უვერტიურა	უვერტიურა
სონატინა	სონანინა
დოსტოევსკი	დასტაევსკი

- უცხო f ფონემის გამოყენება ქართული ფ-ს ნაცვლად შდრ.:

სწორია: შეცდომაა:

ფოლკლორი	ფოლკლორი
ფირმა	ფირმა
კაფე	კაფე
ნესკაფე	ნესკაფე

როგორც ცნობილია, f ბგერა ჯერ კიდევ ბერძნულ-ლათინურ ნასესხობებს შემოჰყვა ქართულში (წილოსოფსი, წილადელფსი...); XIX საუკუნის 60-იან წლებში ო. ჭავჭავაძემ ამოილო სიტყვამარებიდან, მაგრამ გავლენა იმდენად ძლიერი იყო, რომ მოგვიანებით „ივერია“ კვლავ დაუბრუნდა მის გამოყენებას. f ბგერა მიუღებელია ქართული ფონემატური სტრუქტურისა და, შესაბამისად, სალიტერატურო მეტყველებისათვის.

ცალკე მსჯელობის საგანია კომპიუტერის ინგლისურენოვანი კლავიატურის გავლენით განვითარებული ორთოგრაფიული დარღვევები, როგორიცაა, მაგ.: ნინდოუსი (ნ < w), ვასჰლი, სჰვილი, (შ < sh), ქუცჰის ბიჭი (ჩ < ch), თექსტი (ტ / თ < t), უმარლესი (ლ / რ < r) და სხვ.

ენათა კონტაქტების შედეგად ბევრი უცხო სიტყვა შემოდის ქართულში. საფრთხე რომ არ შეექმნას სალიტერატურო ენის ფონემატურ სტრუქტურას, ნორმათა დამდგენი კომისიის მიერ შემუშავებულია უცხო ბგერებისა და ბგერათკომპლექსების ქართულად გადმოცემის წესები:

- უცხო ფუქსებში, მოსალოდნელი ფშვინვიერი ფ, თ, ქ თანხმოვნების ნაცვლად, დაკანონებულია ქართულისთვის სპეციფიკური მკვეთრი თანხმოვნები: ჰ, ტ, კ, მათი „სიცოცხლისუნარიანობის“ შენარჩუნების მიზნით; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
კლინტონი	ქლინთონი
ტოკ-შოუ	თოქ-შოუ
ტრენინგი	თრენინგი
კუვეიტი	ქუვეითი

- რუსულ და რუსულის გზით შემოსულ სიტყვებში յ, იო დიფთონგები გადმოიცემა ია, იუ ხმოვანთკომპლექსებით; გამონაკლისებია: კნეინა (რუს. княгиня); ბროშურა (რუს. брошюра; ფრანგ. brochure); პარაშუტი (რუს. парашют; ფრანგ. parachute); კაფსული (რუს. капсуль; ლათ. capsula); შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
კოსტიუმი	კოსტუმი / კოსტიმი
ვესტიბული	ვესტიბილი
ბიუჯეტი	ბუჯეტი / ბიუჯეტი
კონიაკი	კონაკი

- რუსულის გზით შემოსულ საერთაშორისო სიტყვებში la, lu-ს შესატყვისად იქნება ლა, ლუ ბგერათკომპლექსები; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
პლუსი	პლიუსი

პლაჟი	პლიაჟი	
ტრანსლაცია	ტრანსლიაცია	
აბსოლუტურად	აბსოლიტურად / აფსოლიტურად	
• გერმანული ei დიფთონგი უშუალოდ გერმანულიდან ნასესხებ ფორმებში აი დიფთონგით გადამოიცემა: რაინი, შტაინთალი, რაიხსტაგი... გამონაკლისია რუსულის შუალობით შემოსული სიტყვები, რომლებშიც ეი დიფთონგია ნორმა, მაგ.: ეიზენშტეინი, ბრონშტეინი...		
• ლათინური კა ქართული კვ ბგერათკომპლექსით გადმოიცემა; შდრ.: სწორია:	შეცდომაა: აკვარიუმი კვორუმი კოლოკვიუმი კვოტა	
სწორია:	შეცდომაა:	
ქიმია	ხიმია	
ქრონოლოგია	ხრონოლოგია	
სიმპათიური	სიმპატიური	
სიმპათია	სიმპატია	
ქლორი	ხლორი	
ფსიქოპათია	ფსიქოპატია...	
• ბერძნული x ბგერის შესატყვისად – ქ, ხოლო ბერძნული თ -ს შესატყვისად თ გამოიყენება; შდრ.: სწორია:	შეცდომაა: ჰიმნი ჰიპნოზი ჰალსტუხი ინჰალაცია	
სწორია:	შეცდომაა:	
ჰიმნი	გიმნი	
ჰიპნოზი	გიპნოზი	
ჰალსტუხი	გალსტუკი	
ინჰალაცია	ინგალაცია	
• უცხო წარმომავლობის სიტყვებში, როგორც საზოგადო, ისე საკუთარ სახელებში, ორი ერთნაირი თანხმოვნიდან ერთი უნდა დარჩეს, მაგრამ ორი ერთნაირი ხმოვანი არ გამარტივდება; შდრ.: სწორია:	შეცდომაა: დისკუსია პრესა ბოსი ესე ვაკუუმი მარები	
სწორია:	შეცდომაა:	
[ლათ. discussio]	> დისკუსია	
[ფრანგ. prsse]	> პრესა	
[ინგ. boss]	> ბოსი	
[ფრანგ. essai]	> ესე	
[ლათ. vacuum]	> ვაკუუმი	
[გერმ. Maar (მბ.)] ³	> მარები	
[Анна]	ანა	ანნა
[William]	უილიამი	უილლიამი
[L. Vogg]	ლ. ვოგი	ლ. ვოგგი
[И. Тимофеев]	ი. ტიმოფეევი	ტიმოფეევი
[Husaam]	ჰუსაამი	ჰუსაამი
[Zaal]	ზაალი	ზალი [შდრ.: ზალიკო]

³ "ვულკანური წარმოშობის ძაბრისებური ან ცილინდრული ჩაღრმავებანი, რომლებიც შეიქმნა დედამიწის ზურგზე აირების ერთჯერადი აფეთქების შედეგად, ისე, რომ თან არ ახლდა ლავის ამოფრქვევა..." (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 287).

სავარჯიშოები

1.2.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) საახალწლო წვეულებაზე იქნება უამრავი სურპრიზი!
- 2) ამ თექსტში ბევრ საინტერესო ინფორმაციას ამოიკითხავს კაცი.
- 3) ქალბატონ ქეთევანს გიპერტონია აწუხებს.
- 4) ღამით ვიღაცამ გააღო მეთეოროლოგიური კაპინეტი.
- 5) მთელ ტექსტს ლაიტმოტივად გასდევს სინანული.
- 6) წელს ქვეყნის ბუჯეტიდან დიდი თანხა გამოიყო სოფლის მეურნეობის ასაღორძინებლად.
- 7) პატარა რეზიკოს გუშინ ინგალაცია გაუკეთეს.
- 8) მას რომ ჰქითხო, მარწყვის კამპოტს არაფერი შეედრება.
- 9) ათს პლიუს ათი ოცია, მაგრამ ათს მინუს ათი – ნოლი.
- 10) 1992-93 წლების გადატრიალების შემდეგ საქართველოში შეიქმნა სამართლებრივი ვაკუმი.

1.2.2. აირჩიეთ სწორი ვარიანტები.

- 1) მაღე დაიწყება საფეხბურთო მატჩის ტრანსლიაცია.-
- 2) მაღე დაიწყება საფეხბურთო მატჩის ტრანსლაცია.
- 3) ჩემი ახალი კოსტიუმი ნინოს ძალიან მოეწონა.
- 4) ჩემი ახალი კოსტიუმი ნინოს ძალიან მოეწონა.
- 5) დღეს კონცერტზე საბავშვო ეწიუდები და სონანინები მოგვასმენინეს.
- 6) დღეს კონცერტზე საბავშვო ეტიუდები და სონატინები მოგვასმენინეს.
- 7) მე მარიანა ვარ, ესენი კი ჩემი მეგობრები არიან.
- 8) მე მარიანა ვარ, ესენი კი ჩემი მეგობრები არიან.
- 9) მთელი ზაფხული ბათუმის პლიაუზზე გაატარა ნიკომ.
- 10) მთელი ზაფხული ბათუმის პლაუზზე გაატარა ნიკომ.
- 11) სხდომა ჩაიშალა – კვორუმი არ შედგა.
- 12) სხდომა ჩაიშალა – ქვორუმი არ შედგა.
- 13) მომაძებნინე ჩემი შინდისფერი ჰალსტუხი, შეხვედრაზე მაგვიანდება.
- 14) მომაძებნინე ჩემი შინდისფერი გალსტუხი, შეხვედრაზე მაგვიანდება.
- 15) ჩემს შვილს აბსოლიტური სმენა აქვს.
- 16) ჩემს შვილს აბსოლუტური სმენა აქვს.
- 17) ესსეში ბევრი საინტერესო ფაქტია გაანალიზებული.
- 18) ესსეში ბევრი საინტერესო ფაქტია გაანალიზებული.
- 19) ჯგუფის ხელმძღვანელთა თრენინგი ორ კვირას გაგრძელდება.
- 20) ჯგუფის ხელმძღვანელთა ტრენინგი ორ კვირას გაგრძელდება.

1.3. ვ ბგერის დაკარგვის, შენარჩუნებისა და განვითარების შემთხვევები

ქართულ ენაში ხშირია ვ ბგერასთან დაკავშირებული ფონეტიკური პროცესები. დადგენილია ზოგიერთი კანონზომიერება, თუმცა, გვაქვს გამონაკლისებიც; მაგ.:

- ვ ბგერა, ძირითადად, იკარგება სიტყვის ფუძეზე ბაგისმიერი ო, უ ბგერებით დაწყებული სუფიქსების (-ობა, -ოსან, -უნა, -ურ / -ულ, -ოდ...) დართვისას, თუ ის არის ხმოვნის მომდევნო პოზიციაში და ფუძის ბოლო ბგერაა ან უსწრებს ფუძის ბოლოკიდურ კვეცად ხმოვანს:

-ობა:

ხევი – **ხეობა**, ნათესავი – **ნათესაობა**, გამბედავი – **გამბედაობა**, სანახავი – **სანახაობა**, შესახედავი – **შესახედაობა**, საზოგადოებრივი – **საზოგადოებრიობა**, ბუნებრივი – **ბუნებრიობა**, კაცობრივი – **კაცობრიობა**...

შდრ.: მუდმივი – **მუდმივობა**, ცალმხრივი – **ცალმხრივობა**, აქტივი – **აქტივობა**...

-ოსან:

პატივი – **პატიოსანი**, ნავი – **ნაოსანი**, შავი – **შაოსანი**... შდრ.: სხივი – **სხივოსანი** / **გასხივოსნებული**...

-უნა:

მუავე – **მუაუნა**...

-ურ:

მოხევე – **მოხეური**, ფშავი – **ფშაური**, კავთისხევი – **კავთისხეური**, პასივი – **პასიური**, კოლექტივი – **კოლექტიური**, თავი – **მეთაური** / **სათაური** / **უთაური**... შდრ.: **თავური** (დარტყმა), მოსკოვი – **მოსკოვური**, სლავი – **სლავური**...

-ულ:

ქარგავს – **მოქარგული**, კარგავს – **დაკარგული**, ხატავს – **დახატული**, მალავს – **დამალული**, ფარავს – **დაფარული**... წაქცევს – **წაქცეული**, დახევს – **დახეული**, არხევს – **დარხეული**, დააზღვევს – **დაზღვეული**, არბევს – **დარბეული**, მოიქნევს – **მოქნეული**...

-ოდ:

ცივა – **ციოდა** – **ციოდეს**, იბნევა – **იბნეოდა** – **იბნეოდეს**, ინგრევა – **ინგრეოდა** – **ინგრეოდეს**, ესევა – **ესეოდა** – **ესეოდეს**, სწვევია – **სწვეოდა** – **სწვეოდეს**, დასწევია – **დასწეოდა** – **დასწეოდეს**, დაპჰევეია – **დაპჰევეოდა** – **დაპჰევეოდეს**, დაპჰარგვია – **დაპჰარგოდა** – **დაპჰარგოდეს**, გაპჰარვია – **გაპჰაროდა** – **გაპჰაროდეს**, დართვია – **დართოდა** – **დართოდეს**...

- ვ ბგერა შენარჩუნდება:

ა) ზემოაღნიშნული სუფიქსების დართვისას, თუ ის თანხმოვნის მომდევნო პოზიციაშია ან თანხმოვანთა შორისაა; მაგ.:

-ობა:

თაგვი – **თაგობა**, მორცხვი – **მორცხვობა**, გულუხვი – **გულუხვობა**, ბრიყვი – **ბრიყვობა**...

-ოვან:

ბენვი – **ბენვოვანი**, ძარღვი – **ძარღვოვანი**;

შდრ.: რიცხვი – **მრავალრიცხოვანი**...

-ურ:

ბავშვი – **ბავშვური**, დათვი – **დათვური**, მაჩვი – **მაჩვური**, არჩვი – **არჩვული**, პირუტყვული, ლიტვა – **ლიტვური**...

-ულ:

ჯაჭვი – **მიჯაჭვული**, ნასკვი – **ჩანასკვული**, რაგვი – **შემორაგვული**...

-ოდ:

იღვწის – **იღვწოდა**, იწვის – **იწვოდა**, იღტვის – **იღტვოდა**, ეკვრის – **ეკვროდა**, იძვრის – **იძვროდა**... შდრ.: ეტყვის – **ეტყოდა**, ესვრის – **ესროდა**, ებრძვის – **ებრძოდა**, უძღვის – **უძლოდა**...

-ო:

დაისეტყვა – **დაისეტყვოს**, იცეკვა – **იცეკვოს**, დაიბრიყვა – **დაიბრიყვოს**, იელვა – **იელვოს**...

ბ) სიტყვის ფუძეზე **უ – ო**, **სა – ო** ან **მო – ო** თავსართ-ბოლოსართების დართვისას, თუ ის ხმოვნის მომდევნო პოზიციაშია და ფუძის ბოლო ბგერაა, ან წინ უძღვის ფუძის ბოლოკიდურ კვეცად ხმოვანს; მაგ.:

უ – ო:

თავი – **უთავო**, ხვავი – **უხვავო**, ზვავი – **უზვავო**, მზითევი – **უმზითვო**, სხივი – **უსხივო**, ნავი – **უნავო**, სახურავი – **უსახურავო**, ქცევა – **უქცევო**, სიტყვა – **უსიტყვო**, ქვა – **უქვო**, ინიციატივა – **უინიციატივო**...

შდრ.: მოძრავი – **უმოძრაო**

სა – ო:

ზავი – **საზავო**, ერისთავი – **საერისთავო**, ნათესავი – **სანათესავო**, დავა – **სადავო**, აღრიცხვა – **სააღრიცხვო**, დაზღვევა – **სადაზღვევო**...

შდრ.: მრეცხავი – **სამრეცხაო**, პატივი – **საპატიო**, საფლავი – **სასაფლაო**, კაცობრივი – **საკაცობრიო**, ხარჯვა – **სახარჯო**...

მო – ო:

ბეჩავი – **მობეჩავო**, შავი – **მოშავო**, მუავე – **მომუავო**, ხანგრძლივი – **მოხანგრძლივო**, პერსპექტივა – **მოპერსპექტივო**...

გ) -ებ-სუფიქსიან ფუძედრეკად (ფუძეში ხმოვანმონაცვლე) ზმნათა წყვეტილის III პირის მრავლობითის ფორმებში (რა ქნეს?); შდრ.:

ერევა – დაერია – დაერივნენ

ესევა – შეესია – შეესივნენ

ეწევა – დაეწია – დაეწივნენ

ეხვევა – მოეხვია – მოეხვივნენ

ეჩვევა – შეეჩვია – შეეჩვივნენ...

დ) -ობ-სუფიქსიან ზმნათა წყვეტილისა (რა ვქენი?) და I თურმეობითის (რა მიქნია?) ფორმებში; შდრ.:

ვაცხობ – დავაცხვე – დამიცხვია

ვაწყობ – დავაწყვე – დამიწყვია

ვათრობ – დავათრე – დამითრია

ვატყობ – შევატყვე – შემიტყვია

ვანდობ – მივანდვე – მიმინდვია

შდრ.:

ვაქრობ – ჩავაქრე – ჩამიქრია

ვაშრობ – გავაშრე – გამიშრია

ვაფრთხობ – დავაფრთხე – დამიფრთხია

ვამკობ – შევამკე – შემიმკია...

გასათვალისწინებელია, რომ -ობ-სუფიქსიანი ფორმებისაგან (ცხობა, წყობა) წარმოებითაც და ლექსიკურადაც განსხვავდება -ებ-სუფიქსიანი ფორმები (ცხება, წყება); შესაბამისად, მათი აღრევა დაუშვებელია; შდრ.:

ვაცხობ – დავაცხვე – დამიცხვია – ვაცხებ – წავაცხე – წამიცხია

ვაწყობ – დავაწყვე – დამიწყვია – ვიწყებ – დავიწყე – დამიწყია

ე) თუ ის ფუძის ბოლო ბგერაა მიმართვის ფორმების წარმოებისას, ასევე – სხვათა სიტყვის -ო ნაწილაკის დართვისას; მაგ.:

თავი – **თავო**, ვარსკვლავი – **ვარსკვლავო**, ლეკვი – **ლეკვო**, დამხატავი – **დამხატავო**, მცურავი – **მცურავო**, მოძრავი – **მოძრავო**... დავბარავო, დავხატავო, გავათევო, მოვხარშავო, დავრნყავო, დავხურავო, ვგორავო...

ზოგ შემთხვევაში ვ-ს დაკარგვა-შენარჩუნება იწვევს შინაარსობრივ განსხვავებას ზმნურ ფორმებში, მაგ., შდრ.:

შეციება (ტანში აციებს) – შეცივება (წყალს აცივებს)

ჰატიება (აპატიებს დანაშაულს) – გაპატივება (აპატივებს მიწას).

• ვ ბგერა განვითარდება:

ა) ა, ე ან ო ხმოვნებზე დაბოლოებული ფუძეებისაგან სახელების მე – ე, სა – ე, სი – ე თავსართ-ბოლოსართებით წარმოებისას, მაგ.:

რძე – **მერძევე / სარძევე**

ეზო – **მეეზოვე / საეზოვე**

ტყე – **მეტყევე**

სუფთა – **სისუფთავე**

ბრძა – **სიბრძავე**

კოხტა – **სიკოხტავე**

ფართო – **სიფართოვე...**

შდრ.: უ-ბოლოხმოვნიანი ფუძეებისაგან ნაწარმოებ სახელებში ვ არ განვითარდება, მაგ.:

ცრუ – **სიცრუე, ყრუ – სიყრუე; ბლუ – სიბლუე...**

ბ) ა, ე, ო, უ ხმოვნებზე დაბოლოებული სახელური ფუძეებისაგან ზმნების წარმოებისას, კერძოდ:

ა-ბოლოხმოვნიანი ფუძეებისაგან ნაწარმოებ ზმნებსა და, შესაბამისად – ნაზმნარ სახე-ლებში ვ მხოლოდ მაშინ განვითარდება, თუ ფუძის ბოლოკიდური ა შენარჩუნებულია; მაგ.:

გუნდა – **აგუნდავებს, ხურდა – ახურდავებს, ქვა – აქვავებს.... აგუნდავებული, დახურ-დავებული, გაქვავებული...**

შდრ.: შეშა – **აშეშებს, მონა – იმონავებს / იმონებს... გაშეშებული, დამონებული...**

ე-ბოლოხმოვნიანი ფუძეებისაგან ნაწარმოებ ზმნებში ვ, II კავშირებითის გარდა (რა ქნას?), ყველა მწკრივშია; მაგ.:

ხე – **ახევებს, გაახევა, გახევებულა... ტყე – ატყევებს, გატყევდა... ტყვე – ატყვევებდა – დაეტყვევებინა, ბე – დააბევა – დაუბევებია...**

შდრ.: **გაახეოს, გაატყეოს, დაატყვეოს, დააბეოს...**

ვ განვითარებულია ნაზმნარ სახელებშიც: **გახევება, გახევებული, გატყევება, გატყევე-ბული, დატყვევება, დატყვევებული, დაბევება, დაბევებული...**

ო-ბოლოხმოვნიან ფუძეთაგან ნაწარმოები მოქმედებითი გვარის ფორმებიდან ვ ჩნდება მხოლოდ წყვეტილში, მაგ.: თარო – **დაათაროვა, ჯილდო – დააჯილდოვა, შდრ.: აჯილდოებს, აჯილდოებდა, დაუჯილდოებია...** ვნებითის ფორმებში ვ ყველგანაა, III სერიის გარდა: **ჯილ-დოვდება, ჯილდოვდებოდა, ჯილდოვდებოდეს...**

ნაზმნარ სახელებში ვ არ არის: **დაჯილდოება, დაჯილდოებული, დამჯილდოებელი...**

უ-ბოლოხმოვნიანი ფუძეებისაგან ნაწარმოები მოქმედებითი გვარის ფორმებში ვ არსა-დაა, მაგ.: ყრუ – **აყრუებს – დაყრუა – დაუყრუებია... ცრუ – გაცრუუებია... ვნებითში ყველგან არის, გარდა III სერიის ფორმებისა: ყრუ – ყრუვდება, დაყრუვდა, ცრუ – გაცრუვდა, გაცრუვ-დეს; შდრ.: დაყრუებულა, გაცრუებულა.**

ნაზმნარ სახელებში ვ არ დასტურდება, მაგ.: **დაყრუება, დაყრუებული, დამაყრუებელი...**

სავარჯიშოები

1.3.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ამ თავობას ვერაფერს გააგებინებ.
- 2) ბავშურ ქცევასაც საზღვარი აქვს.
- 3) დიდი გამბედავობა გვმართებს.
- 4) მასწავლებლი გაკვეთილზე სხვადასხვა აქტიობას იყენებს.
- 5) შავოსნებმა ცენტრალურ ქუჩას თავი აარიდეს.
- 6) განთქმულია ფშავური ხინკალი.
- 7) თარგმანის ენაში ხშირია პასივური კონსტრუქციები.
- 8) მათ ხელი მოაწერეს საზაო ხელშეკრულებას.
- 9) უსახურაო სახლში ცხოვრება ძნელია.

10) ეს სადაო საკითხი ასე უცბად არ გადაწყდება.

1.3.2. იპოვეთ შეცდომები და გაასწორეთ.

- 1) დამდურებულები უსიტყოდ დაშორდნენ ერთმანეთს.
- 2) უსიტყოდაც ნათელია აქ ყველაფერი.
- 3) სოფელში ახალი საეზოე ნაკვეთები გაანაწილეს.
- 4) მეეზოვეთა სამსახურმა დღეს ჩვეულებრივზე ადრე დაიწყო მუშაობა.
- 5) მან ამჟაებული კერძის ჭამას თავი აარიდა.
- 6) ვაშლს მომჟავო გემო ჰქონდა.
- 7) ასეთი უინიციატიონ კოლექტივი არსად მინახავს.
- 8) საინიციატივო ჯგუფთან ყველაფერი შეთანხმებულია.
- 9) წუხელ მთელმა სანათესაომ აქ მოიყარა თავი.
- 10) ჩემი სანათესავოდან ბევრმა დატოვა ქალაქი.
- 11) მაჭანკალმა სამზითვო სია მოითხოვა.
- 12) უმზითო საპატარძლო მაშინ არავის უნდოდა.
- 13) სამრეცხაოში დიდი ჩოჩქოლი ატყდა.
- 14) ჩვენს ქუჩაზე მანქანების სამრეცხავო გაიხსნა.
- 15) საპატიო სტუმარი დარბაზში მოასვენეს.
- 16) კაცმა საპატივებლად არ უნდა გაიხადოს თავი.

1.3.3. ფრჩხილებში მითითებული სახელებიდან ანარმოეთ სათანადო ზმნის ფორმები და მიუსადაგეთ კითხვას: რა ქნა?

- 1) ბუნების ამ სურათმა თავისი სილამაზით მნახველი (ტყვე).
- 2) ბებომ ცომი (გუნდა).
- 3) კონკურსში გამარჯვებული უიურის თავმჯდომარემ (ჯილდო).
- 4) გოგონა მოხუცის უცნაურმა საქციელმა (ხე).
- 5) შვილიშვილმა პაპას იმედი არ (ცრუ).
- 6) ქუხილმა ზლარბი ადგილზე (ქვა).
- 7) ბიჭმა ფული სავალუტო ჯიხურში (ხურდა).

1.3.4. დამაკავშირებელი ხაზებით შეადგინეთ ქვემოთ წარმოდგენილ სიტყვათა ლოგიკური კომბინაციები.

1) იწყობს	კოვზები
2) იწყებს	ზეთს
3) აცხობს	ნიგნებს
4) აცხებს	დალაგება
5) დაუწყია	ნამცხვარი
6) დაუწყია	მუშაობას
7) დაუცხვია	კრემი
8) წაუცხია	ხაჭაპურს

2. არსებითი სახელების მართლწერა

არსებითი სახელი საგნის აღმნიშვნელი სიტყვაა, რომელსაც დაესმის კითხვები: ვინ? რა? პირველი კითხვა მიემართება ადამიანის აღმნიშვნელ სახელებს, ხოლო მეორე – ყველა დანარჩენ სახელს, სულიერსა თუ უსულოს; შდრ.:

ვინ? – კაცი, ამხანაგი, მასწავლებელი, ექიმი, მოწაფე...

რა? – ძალი, კუჭი, სახლი, ვენახი, ზღვა...

გამონაკლისია ისეთი შემთხვევები, რომლებიც ახალშობილის სქესის დადგენას უკავშირდება; ამ დროს, ჩვეულებრივ, კითხულობენ: „რა შეეძინა?“, „რა ეყოლა?“, „რა პყავს?“

არსებითი სახელის დახასიათება შესაძლებელია სხვადასხვა შინაარსობრივი ჯგუფის მიხედვით. ეს ჯგუფებია:

ვინ – რა (იხ. ზემოთ წარმოდგენილი მაგალითები);

სულიერი – უსულო: გოგონა, ხარი, ჩიტი... – მერხი, სკამი, კედელი...

საკუთარი – საზოგადო: ნათია, რიონი, თელავი, პოლონეთი... – გოგონა, მდინარე, ქალაქი, ქვეყანა...

კონკრეტული – აბსტრაქტული: მზე, ღრუბელი, ჰაერი... – ბედნიერება, სილამაზე, მშვენიერება... (იხ. ქვემოთ, ძირეული და წარმოქმნილი სახელები). გარკვეულ შემთხვევებში კონტექსტი განასხვავებს კონკრეტულ და აბსტრაქტულ სახელებს; შდრ.: ქუჩაში მოაბიჯებს ახალგაზრდობა (კონკრეტ.) – მან გაიხსენა თავისი ახალგაზრდობა (აბსტ.).

კრებითი: ხალხი, გუნდი, ხროვა, ჯოგი, ნახირი, კრებული...

ზოგ შემთხვევაში კრებითობა შეიძლება გამოიხატოს არაკრებითი სახელისა და რიცხვში ფუძემონაცვლე ზმნის კომბინაციით; შდრ.: ფოთოლი ვარდება – ფოთოლი ცვივა; ნაყოფი მოიბა – ნაყოფი მოისხა... .

ნივთიერებათა სახელები: წყალი, რძე, ოქრო, სპილენძი, ქვიშა, მარილი...

მოქმედების სახელები: წერა, კითხვა, მუშაობა, კეთება, დგომა...

არსებითი სახელის ბრუნებასთან დაკავშირებულ მართლწერას განსაზღვრავს სხვადასხვა ფაქტორი, კერძოდ: არსებითი სახელი საზოგადოა თუ საკუთარი, თანხმოვანფუძიანია თუ ხმოვანფუძიანი, თანდებულიანია თუ უთანდებულო და სხვ.

2.1. საზოგადო არსებით სახელთა ბრუნების ტიპები და ნიმუშები

საზოგადო სახელები იბრუნება ორგვარად:

- დამოუკიდებლად;
- მეორე სახელთან ერთად (იხ., ქვემოთ: მსაზღვრელი და საზღვრული).

დამოუკიდებლად ბრუნების დროს მხ. რიცხვში გამოიყოფა საზოგადო სახელთა 5 ძირითადი ტიპი: კუმშვადი, უკუმშველი (თანხმოვანფუძიანებში), კვეცადი, უკვეცელი და კუმშვადკვეცადი (ხმოვანფუძიანებში).

შენიშვნა: ფუძის დაბოლოების დასადგენად სახელი უნდა ჩავსვათ მოთხოვობით ან მიცემით ბრუნვაში და ჩამოვაშოროთ ბრუნვის ნიშანი; დარჩენილი ნაწილი იქნება ფუძე და რომელ ასო-ბერაზეც დასრულდება, იმით განისაზღვრება, სახელი ხმოვანფუძიანია თუ თანხმოვანფუძიანი.

კუმშვა ეხება ა, ე, ო, ხმოვნებს, რომლებიც, ძირითადად, კომბინაციაშია ფუძის ბოლოკი-დურ ნ, რ, ლ, მ თანხმოვნებთან, მაგ.: ქოთანი > ქოთნის, კაკალი > კაკლის, მამალი > მამლის, ატამი > ატმის... სანთელი > სანთლის, ირემი > ირმის, კედელი > კედლის, ბელელი > ბელლის... ფოთოლი > ფოთლის, გოდორი > გოდრის, კოკორი > კოკრის, საპონი > საპნის... დიაკონი > დიაკვნის, ნიორი > ნივრის, მანონი > მანვნის, ნიგოზი > ნიგვზის... არის სხვა ტიპის მაგალითებიც: კაკაბი > კაკბის, ბეჭედი > ბეჭდის, სომეხი > სომხის, ხოხობი > ხოხბის...

კუმშვადი ხმოვნებიდან ა და ე სრულად იკარგება; რაც შეეხება ო-ს, ბაგისმიერ (ბ, პ, ფ, მ) ბერებთან მეზობლობაში ისიც ანალოგიურად იკუმშება, სხვა შემთხვევაში კი ვიწროვდება: ო > ვ, შდრ.: საპონი > საპნის – ნიორი > ნივრის.

ფუძე იკუმშება მხ. რიცხვის სამ ბრუნვაში: ნათესაობითში, მოქმედებითსა და ვითარებითში, ასევე – ებ-იანი მრავლობითის ყველა ბრუნვაში. რაც შეეხება ნარ-/თან-იან მრავლობითს, ის ფონეტიკურ პროცესებს არ ექვემდებარება.

უკუმშველია ლიმონი, მირონი, ბატონი და სხვ.

კვეცა ხდება ა, ე ხმოვნებზე დაბოლოებულ ფუძეებში: ცა > ცის, მთა > მთის, თმა > თმის, და > დის, მამა > მამის, ხე > ხის, მზე > მზის, ტყე > ტყის, ღობე > ღობის, ბუდე > ბუდის...

ფუძე იკვეცება მხოლობითი რიცხვის ორ ბრუნვაში: ნათესაობითსა და მოქმედებითში და -ებ-იან მრავლობითში. მხოლობით რიცხვში ა- და ე-ხმოვანფუძიანი სახელების ვითარება იდენტურია; რაც შეეხება -ებ-იან მრავლობითს, ა-ხმოვანფუძიანები ყველა ბრუნვაში იკვეცება, ე-ხმოვანფუძიანები კი ამ შემთხვევაში ფონეტიკურ ცვლილებას არ განიცდიან.

კუმშვა-კვეცა ვითარდება ასევე ა- და ე-ხმოვანფუძიან სახელებში, რომელთა რაოდენობაც შედარებით მცირეა: პეპელა > პეპლის, მოყვარე > მოყვრის, მხარე > მხრის, ფანჯარა > ფანჯრის, ქვეყანა > ქვეყნის, ბეგარა > ბეგრის, ტომარა > ტომრის...

კუმშვა-კვეცა ხდება -ებ-იანი მრავლობითის ყველა ბრუნვაში და მხ. რიცხვის ნათესაობით-მოქმედებითში; ვითარებით ბრუნვაში ფუძე კვლავ შეკუმშულია, შეკვეცილი ხმოვანი კი აღდგება.

უკვეცელია ხმოვანფუძიან სახელთა რამდენიმე ჯგუფი:

- ო- და უ-ხმოვანფუძიანი სახელები: ოქრო, ორმო, კუ, ძუ...
- ი-ხმოვანფუძიანი სახელები მხ. რიცხვში: ტრამვაი – ტრამვაის; დიჯეი – დიჯეის... შდრ., მრავლობითის ფორმები: ტრამვაები, დიჯეები...
- -ა, -უნა, -უნია, -ელა, -უკელა... აფიქსებით ნაწარმოები სახელები მხ. რიცხვში; ამათი მრავლობითის ფორმებიც, ი-ხმოვანფუძიანი სახელების ანალოგიურად, შეკვეცილია; შდრ.: ტოროლა / ტოროლასი – ტოროლების; თოჯინა / თოჯინასი – თოჯინების; დათუნია / დათუნიასი – დათუნიების...
- ნათესაური დამოკიდებულების გამომხატველი საზოგადო სახელები, თუ მათ საკუთარი სახელის მნიშვნელობით გამოვიყენებთ: დედას პურები, ბებიას სათვალე, მამას ოთახი; შდრ.: დედის გული, ბებიის დალოცვა, მამის დარიგება...
- ე-ზე დაბოლოებული უცხოური სახელები: კაფე, ატელიე, ჟელე, ფილე, კუპე, ტირე და სხვ.

საზოგადო სახელთა ბრუნების ნიმუშები მხ. რიცხვში:
თანხმოვანფუძიანები

უკუმ.	კუმ.
სახ.: კაცი	ბალი
მოთ. კაც-მა	ბალ-მა
მიც. კაც-ს	ბალ-ს
ნათ. კაც-ის	ბლ-ის
მოქ. კაც-ით	ბლ-ით
ვით. კაც-ად	ბლ-ად
წოდ. კაც-ო	ბალ-ო

ხმოვანფუძიანები

კვეც.	კუმ./კვ.	უკვეც.
სახ.: ქადა	ტყე	ქარხანა
მოთ. ქადა-მ	ტყე-მ	ქარხანა-მ
მიც. ქადა-ს	ტყე-ს	ქარხანა-ს
ნათ. ქად-ის	ტყ-ის	ქარხნ-ის
მოქ. ქად-ით	ტყ-ით	ქარხნ-ით
ვით. ქადა-დ	ტყე-დ	ქარხნა-დ

საზოგადო სახელთა ბრუნების ნიმუშები მრ. რიცხვში

-ებ ნარ-/თან-

სახ.: ტყე-ებ-ი	ქარხნ-ებ-ი	კაც-ნ-ი
მოთ.: ტყე-ებ-მა	ქარხნ-ებ-მა	კაც-თ-ა
მიც.: ტყე-ებ-ს	ქარხნ-ებ-ს	კაც-თ-ა
ნათ.: ტყე-ებ-ის	ქარხნ-ებ-ის	კაც-თ-ა
მოქ.: ტყე-ებ-ით	ქარხნ-ებ-ით	-----
ვით.: ტყე-ებ-ად	ქარხნ-ებ-ად	-----
წოდ.: ტყე-ებ-ო	ქარხნ-ებ-ო	კაც-ნ-ო

საზოგადო სახელთა მართლწერა შემდეგ წესებს ითვალისწინებს:

- ორი ერთნაირი ბერძნების თავს:
 - მ-ზე დაბოლოებულ ფუძეებთან მოთხრობით ბრუნვაში: **ნამა, სიმა, ჩქამა...**
 - ს-ზე დაბოლოებულ ფუძეებთან მიცემით ბრუნვაში: **თასს, ფასს, ხავსს...**
 - ნ-ზე დაბოლოებულ ფუძეებთან **ნარ-იან** მრავლობითში: **ქარავანი, მარანი, მავანი...**
 - თ-ზე დაბოლოებულ ფუძეებთან **თან-იან** მრავლობითში: **თითა, ზვირთა, მაგალითთა...**
 - ია-ზე დაბოლოებულ სახელებთან ნათესაობითსა და მოქმედებითში: **ისტორია – ისტორიის, ბაჭია – ბაჭიის, ტყვია – ტყვიის...**
 - ე-ზე დაბოლოებულ სახელებთან **-ებ-იანი** მრავლობითის ყველა ბრუნვაში: **ტყე – ტყეები, ტყე-ებმა, ტყეებს...**
 - თავისებურად იბრუნება სიტყვათა ერთი ჯგუფი:
 - **ღმერთი;** ფუძეში იკუმშება **ერ** ბერძნობელების, ნაცვლად **ე** ხმოვნისა და ვითარდება **მ > ვ** პროცესი; შდრ.:
- სახ. ღმერთ-ი
ნათ. ღვთ-ის
- **ხუცესი, ამბავი;** ფუძეებში იკუმშება **ეს** და **ავ** ბერძნობელების, ნაცვლად **ე, ა** ხმოვნებისა; შდრ.:

(მხ. რ.) (მრ. რ.)

სახ. ხუცეს-ი	ამბავ-ი	ხუც-ებ-ი	ამბ-ებ-ი
ნათ. ხუც-ის	ამბ-ის	ხუც-ებ-ის	ამბ-ებ-ის

ხუცესი უკუმშველია, თუ საკუთარი სახელის მნიშვნელობითაა, მაგ.: იაკობ ხუცესის "შუ-შანიკის წამება".

- **თვალი;** დასტურდება როგორც შეუკუმშვავი, ისე შეკუმშული ფორმით: **თვალის – თვლის.** პირველი ფორმა გამოიყენება მხოლოდ მამინ, როცა ორგანოზეა საუბარი, მაგ., **თვალის წნევა, თვალის ექიმი,** ხოლო მეორე – ყველა სხვა დანარჩენ შემთხვევაში, მაგ.: **ურმის თვლის შემკე-თებელი, ძვირფასი თვლებით შემკული ხატი და სხვ.; შდრ.:**

(მხ.რ.) (მრ.რ.)

სახ. თვალ-ი	თვალ-ებ-ი / თვლ-ებ-ი
ნათ. თვალ-ის / თვლ-ის	თვალ-ებ-ის / თვლ-ებ-ის

- **ღვინო;** დაბოლოების მიხედვით უკვეცელია, მაგრამ **-ო** ხმოვნის კარგავს მხ. რიცხვში; შდრ.:

(მხ.რ.) (მრ.რ.)

სახ. ღვინო	ღვინო-ებ-ი
ნათ. ღვინ-ის	ღვინო-ებ-ის

- **დრო;** პარალელური ფორმებით დასტურდება მხ. რიცხვის ნათ. და მოქ. ბრუნვებში; შდრ.:

ნათ. დრო-ის / დრო-ს-ი

მოქ. დრო-ით / დრო-თ-ი

- **ხბო;** პარალელური ფორმებით დასტურდება მრ. რიცხვში; შდრ.:

სახ. ხბოები / ხბორები⁴

მოთ. ხბოებმა / ხბორებმა...

- ზეპირი მეტყველების გავლენით, ვითარებითი ბრუნვის ნიშანი -დ – მუდერი ბგერა – სიტყვის ბოლოში ყრუვდება: **დ > თ**, მაგრამ ამ პროცესის წერაში ასახვა დაუშვებელია; შდრ.:

სწორია: კაცად სოფლად

შეცდომაა: კაცათ სოფლათ

არაიშვიათად, აღნიშნული წესის არასწორად გააზრების გამო, ზმნების პირველი და მეორე პირის მრავლობითის ფორმებშიც იყენებენ -დ დაბოლოებას, მრავლობითის -თ ნიშნის ნაცვლად, რაც სალიტერატურო წორმებს არ შეესაბამება; შდრ.:

სწორია: ნავიდეთ გააკეთეთ

შეცდომაა: ნავიდედ გააკეთედ

- მიუღებელია ორი ე-ს გაჩენა თანხმოვანფუძიანი სახელების -ებ-იან მრავლობითში (ეს პროცესიც ზეპირ მეტყველებაში იჩენს თავს ე-ხმოვანფუძიანი სახელების ანალოგით);

სწორია: თვეები და წლები ტყეები და მთები

შეცდომაა: თვეები და წლები ტყეები და მთები

- წოდებითი ბრუნვის დაბოლოებები: -ო, -ვ, -ზ ასე ნაწილდება:

-ო დაერთვის:

– თანხმოვანფუძიან სახელებს: კაცო, მეგობარო, მეზობელო...

– ერთმარცვლიან ხმოვანფუძიან სახელებს: ძმაო, მთაო, მზეო (შდრ.: „მზევ, შინ შემოდიო!“);

– უცხოურ ტიტულებს: გრაფო, ბარონო, მარკიზო; შდრ., გაუფორმებლად დარჩება ისეთი მიმართვის ფორმები, როგორიცაა: სერ, მისტერ, მის, მადმუაზელ...

-ვ / -ზ პარალელურად დაერთვის ორ- და მეტმარცვლიან ხმოვანფუძიან სახელებს: ქვეყანავ / ქვეყანა; მიწავ / მიწა, მეტლევ / მეტლე...

- მაჯგუფებელი და / თუ კავშირებით შეერთებულ სახელებთან:

– წყვილის ორივე წევრი დაირთავს ბრუნვის ნიშანს:

სწორია: შეცდომაა:

დამ და ძმამ

და და ძმამ

დედასა და შვილს

დედა და შვილს

ავისა თუ კარგის

ავი თუ კარგის

აქვე გასათვალისწინებელია, რომ წყვილისაგან კომპოზიტის – რთული სახელის – შედგენის შემთხვევაში ბრუნვის ნიშანს დაირთავს ფუძის ბოლო შემადგენელი ნაწილი, მაგ.: **და-ძმამ, დედა-შვილს, ავ-კარგის...**

– მიცემით, ნათესაობით და მოქმედებით ბრუნვებში შესაძლებელია კავშირის წინ მდგომი სახელის ფორმის განვრცობა შდრ.:

მთასა და ბარს

– მთას და ბარს

ცისა და მიწის

– ცის და მიწის

წვითა და დაგვით

– წვით და და დაგვით...

გავრცობილ და გაუვრცობელ ფორმებს შორის არჩევანი სტილის საკითხია, რასაც ცხადყოფს კლასიკური მწერლობის მონაცემები, მაგ.: "ცის და მიწის შუამავლად მიაჩნია მას აფხაზი" (ა. წერ.); "თუ დამბაჩა ვიშოვნე, ჯიხვების და როჭოების ჯავრსაც მაშინ ამოვიყრი" (ვაჟა); შდრ.: "მანამ ცოცხალი ვარ, ჩემის სილამაზით დავატკობ ტყეს, ბალას და იმ გულხავსიანს კლდესა" (ვაჟა).

სავარჯიშოები

2.1.1. ქვემოთ ნარმოდგენილი დაბოლოებების მიხედვით მოიფიქრეთ:

ა) თითო კუმშვადი ფუძე

-ალ: ----- ამ: ----- არ: ----- ოლ: -----

-ელ: ----- ემ: ----- ორ: ----- ონ: -----

⁴ ხელობის აღმნიშვნელ სახელში ხბორ-ძირი ფიგურირებს: მეხბორე და არა: მეხბოე.

ბ) სამ-სამი კვეცადი ფუძე

-ɔ:	
-----	-----
-----	-----
-----	-----

გ) ორ-ორი კუმშვად-კვეცადი ფუძე

-**ା:** -**୭:**
----- -----
----- -----
2) ନର-ନରି ଶାଶ୍ଵତ(ଶାଶ୍ଵତ ଜୀବ)

გ) ორ-ორი უკვეცელი ფუძე

-**æ:** -**ɔ:** -**ə:** -**ɒ:** -**ʊ:**
----- ----- ----- ----- -----

2.1.2. გაასწორეთ შეცდომები.

3)

- 1) რომელი მხარიდან უბერავს ქარი?
 - 2) კაკალის ნაჭუჭები კარგად იწვის.
 - 3) ეს ფრაზა ტირით უნდა გამოიყოს.
 - 4) კედელის გასწვრივ სავაჭრო დახლები ჩაერიგებინათ.
 - 5) დედამ თოვჯინის კაბა შეკერა.
 - 6) სამზარეულოდან მოშუშული ნიორის სუნი გამოდიოდა.
 - 7) ცხოვრებაში ყველას თავისი გოდორის ზიდვა უწევს.
 - 8) სამურაპე ბალის ყიდვა გადავწყვიტე.
 - 9) ნინოს ძალიან მოსწონს ლიმნის ორცხობილა.
 - 10) მე შენთვის მინდა (ჰისარტყელის ფილმი).

6

- დილით ტოროლის გალობა ისმოდა.
 - კაფის გვერდით ავტობუსების გაჩერებაა.
 - ადიდებული იორის ტალღები ნაპირებს ეხეთქებოდა.
 - ბათუმის მატარებელზე ყველა კუპის ბილეთი გაიყიდა.
 - დათო მეზობელს ორმის გათხრაში მიეხმარა.
 - ნიგოზის ახალი ჯიშები რამდენიმე წელში იძლევიან მოსავალს.
 - დამნაშავე პირდაპირ ფანჯარიდან გადახტა.
 - მაწონის გამყიდველს დღეს კარგი ვაჭრობა ჰქონდა.
 - ჩვენს უბანში მაღლე ტრამვაიები ივლიან.
 - ეათმის ფილით გემრიელი კერძი კეთდება.

2.1.3. დაასაბუთეთ გამუქებული ფორმების მართებულობა.

- 1) **დედის** გული ამას ვერ მოითმენს.
 - 2) **დედას** პურები პირდაპირ სუფრაზე მიიტანეს.
 - 3) **მამის** დარიგება არ დაგავიწყდეს!
 - 4) **მამას** ოთახი წიგნის თაროებით იყო დატვირთული.
 - 5) **ბაბუას** წამალს თაროზე ვინახავ, რომ ბავშვმა ხელი არ მოჰკიდოს.
 - 6) **ბაბუის** ნაჭამმა ტყემალმა შვილიშვილს მოჰკვეთა, კბილო.

2.1.4. ნინადალებებს მიუსადაგეთ ფრჩხილებში ჩასმული ფორმები.

- 1) ხალხს უთქვამს, წყალწალებული (ხავსი) ეჭიდებოდა.
 - 2) ერთმა (ნამი) ვითარება მკვეთრად შეცვალა.
 - 3) ევროპის ჩემპიონთა (თასი) საუკეთესო გუნდი მოიპოვებს.
 - 4) მდინარის (ზღირთნი) ხმაური და (კარიღლებულ გარემოს ავსებდა.

- 5) უცნობი ჯარისკაცი ბრმა (ტყვია) მსხვერპლი გახდა.
- 6) (ისტორია) გაკვეთილებიდან საზოგადოება ბევრ რამეს ისწავლის.
- 7) ამ საგანძურის (ფასი) ბევრი ვერ გაიგებს.

2.1.5. შეცვალეთ სალიტერატურო ფორმებით.

ა)

- 1) ღმრთის მადლით, ყველაფერი კარგად იქნება.
- 2) ასეთი ამბავის მერე რაღა უნდა გაგიკვირდეს!..
- 3) ლალისთვალიანი ბეჭდები დიდ მოწონებას იმსახურებს.
- 4) დღე დღეს მისდევდა, გადიოდა თვეები, წლები...
- 5) რესტორანში სამარკო ღვინოს დიდი არჩევანია.
- 6) ჯადოქარი უცებ კატათ გადაიქცა.
- 7) სოფლის გზიდან მოჩანდა კლდეები და მთეები.
- 8) ჩემო ნათლიაო, სტუმრობა დაგვიძველდა!

ბ)

- 1) ძველი ხიდეები ჩაინგრა და წყალმა წაილო.
- 2) ძმა, მოგვიანებით შევხვდეთ!
- 3) ბარონ, უკვე ყველაფერი დამთავრდა!
- 4) მისტერო, გელოდებით, შემოგვიერთდით!
- 5) ტყე, გაზაფხულზე ისევ გაიფოთლები!
- 6) რა ტკბილი ხარ, ოცნებაო!..
- 7) ხუცესებმა დიდი ჰასუხისმგებლობა იტვირთეს.
- 8) ზეცაო, მოგვივლინე ცვარ-ნამი!

2.1.6. შეარჩიეთ ნორმატიული წინადადებები.

ა)

- 1) მალე ეს ამბავი მთელ მთა და ბარს მოედო.
- 2) მალე ეს ამბავი მთელ მთა-ბარს მოედო.
- 3) მალე ეს ამბავი მთელ მთასა და ბარს მოედო.
- 4) მალე ეს ამბავი მთელ მთას-ბარს მოედო.

ბ)

- 1) ბებია-ბაბუას მოკითხვა გადაეცი!
- 2) ბებია და ბაბუას მოკითხვა გადაეცი!
- 3) ბებიას-ბაბუას მოკითხვა გადაეცი!
- 4) ბებიასა და ბაბუას მოკითხვა გადაეცი!

გ)

- 1) ცა და მიწის შუამავლად მიმაჩნია ეს კაცი.
- 2) ცისა და მიწის შუამავლად მიმაჩნია ეს კაცი.
- 3) ცის-მიწის შუამავლად მიმაჩნია ეს კაცი.
- 4) ცა-მიწის შუამავლად მიმაჩნია ეს კაცი.

დ)

- 1) მამამ და ბიძამ ერთად იმღერეს.
- 2) მამა და ბიძამ ერთად იმღერეს.
- 3) მამა-ბიძამ ერთად იმღერა.
- 4) მამამ-ბიძამ ერთად იმღერა.

2.1.7. ფრჩხილებში ჩასმული ფრაზები მიუსადაგეთ წინადადებებს.

- 1) ეს პიროვნება ყურადღებას იქცევს თავისი (ლირსება თუ ნაკლი).
- 2) ჰასუხი უნდა გაეცეს (მტერი თუ მოყვარე).
- 3) ეს კაცი თავს (ბალი და ვენახები) ჰატრონად თვლის.
- 4) მღელვარების ტალღამ გადაუარა (ქალაქი და სოფელი).

2.2. თანდებულშერწყმული ბრუნვები

ევროპულ ენებში არსებული წინდებულის მსგავსად, თანდებული დამხმარე სიტყვაა, რომელიც ახლავს სახელის ბრუნვის ფორმას და გამოხატავს სხვადასხვა ნიუანსს, კერძოდ: საგნის ადგილს, მიმართულებას, მსგავსებას და სხვ. ქართულ ენაში ზოგი თანდებული ერწყმის ბრუნვის ფორმას, ზოგი კი ცალკე დგას (იხ. ქვემოთ). მეცნიერთა ნაწილი თანდებულშერწყმულ ბრუნვის ფორმას ახალ, რთული ბრუნვის ნიშნების მქონე ბრუნვის ფორმად განიხილავს (ტ. ფუტკარაძე). თანდებულშერწყმული ბრუნვებია:

მსგავსების გამომხატველი ფორმა: ფუძე + -ივით /-სავით: კაც-ივით/კაც-სავით, ოქრო-სავით; ზედმყოფობის გამომხატველი ფორმა: ფუძე + ზე / სზე: კაც-ზე, ოქრო-ზე; მასზე;

შიგნითმყოფობის გამომხატველი ფორმა: ფუძე + ში/სში: კაც-ში, ოქრო-ში; მასში;

თანაბობის გამომხატველი ფორმა: ფუძე + -თან (თანხმოვანფუძიან სახელთან), /-სთან (ხმოვანფუძიან სახელთან): კაც-თან, ოქრო-სთან;

თანადროულობის გამომხატველი ფორმა (გამოიყენება საწყისებთან): ფუძე + -ისთანავე: წასვლა: წასვლ-ისთანავე

მიმართულების გამომხატველი ფორმა: ფუძე + -ისკენ/-სკენ/-კენ: კაც-ისკენ, ოქრო-სკენ, ჩემ-კენ;

მსგავსების გამომხატველი ფორმა: ფუძე + -ისებრ/-სებრ/-ებრ: კაც-ისებრ, ოქრო-სებრ, ჩემ-ებრ;

დაწყებითობის გამომხატველი ფორმა: ფუძე + -ისგან/-სგან/-გან: კაც-ისგან, ოქრო-სგან; ჩემ-გან;

გამოსვლითობის გამომხატველი ფორმა: ფუძე + -იდან/-დან: კაც-იდან, ოქრო-დან;

მიწევნითობის გამომხატველი ფორმა: ფუძე + -ამდე/-ამდის/-მდე/-მდის: კაც-ამდე, ჩემ-ამდე, ოქრო-მდე;

თანხლების გამომხატველი ფორმა: ფუძე + -ითურთ/-თურთ: კაც-ითურთ, *ოქრო-თურთ...

თანდებულიან ფორმათა მართლწერა შემდეგ წესებს ითვალისწინებს:

- -ივით/-სავით რთული შედგენილობის მორფემა გამოიყენება:
- -ივით ვარიანტით თანხმოვანფუძიან სახელებთან; მაგ.: კაცივით, ბავშვივით, მხეცივით...
- -სავით ვარიანტით როგორც თანხმოვანფუძიანი, ისე ხმოვანფუძიანი სახელების გავრცობილ ფორმებთან მიცემით ბრუნვაში, მაგ., შდრ.: კაცსავით – დედასავით, ბავშვსავით – ძმასავით, მხეცსავით – კატასავით...

- დაუშვებელია -ვით თანდებულის დართვა ნათესაობითი ბრუნვის ფორმებზე; შდრ.: შდრ..:

სწორია: ლომ-ი-ვით (სახ.); ლომ-ს-ა-ვით / კატა-ს-ა-ვით (მიც.);

შეცდომაა: ლომ-ის-ა-ვით / კატ-ის-ა-ვით (ნათ).

- -თან თანდებულის დართვისას:

– მიც. ბრუნვის ნიშანი (-ს) შენარჩუნდება ხმოვანფუძიან სახელებთან, მაგრამ იკარგება თანხმოვანფუძიანებთან, შდრ.: შდრ..

(თანხ.) (ხმოვ.)

სახ.: სკამ-ი სახლ-ი მთა დაფა

მიც.: სკამ-თან სახლ-თან მთა-ს-თან დაფა-ს-თან

– თ-ზე დაბოლოებულ ფუძეებთან თავს მოიყრის ორი თ, მაგ.: ბარათთან, მაგალითთან, მახათთან, კალათთან, თითთან, ზვირთთან...

- -ზე და -ში თანდებულების დართვისას:

– იკარგება მიც. ბრუნვის ნიშანი, გარდა ერთი გამონაკლისისა (იხ. ქვემოთ, ნაცვალსახელთა თანდებულიანი ფორმები); მაგ.: თავში, სახლში, ქაბში, ცაში, ტყეში, მზეში... სახურავზე, კედელზე, გემზე, ფანჯარაზე, თაროზე, მიწაზე... ეს წესი, ბუნებრივია, არ ეხება ფუძისეულ ს თანხმოვანს, რომელიც, ბრუნვის ნიშნისაგან განსხვავებით, შენარჩუნდება -ზე და -ში თანდებულებთან; შდრ.: შდრ..

სწორია: ფასზე ხავსზე თბილისში მანგლისში

შეცდომაა: ფაზე ხავზე თბილიში მანგლიში

– ზ და შ თანხმოვნებზე გათავებულ ფუძეებთან თავს მოიყრის ორი ზ და ორი შ; შდრ.: შდრ..

სწორია:	ხაზზე	კოვზზე	ქარქაშში	ხაშში
შეცდომაა:	ხაზე	კოვზე	ქარქაში	ხაში
• ნაწილაკიან ფორმებში აღდგება - ზე თანდებულის ძველი ფორმა – ზედა ; შდრ.:				
მორიგეობაზე ვერ შეთანხმდნენ – მორიგეობაზედაც / მორიგეობაზედაც ვერ შეთანხმდნენ.				
შენიშვნა: პოეზიის ენაში არაიშვიათია ზედა თანდებულის როგორც ნაწილაკდართული, ისე უნა-ნილაკო ვარიანტები, მაგ.: „მელავზედაც გებას მარჯვენა“ (ვაჟა); „ბატონი ზის ცხენზედაო“; „თვა-ლი მიჭირავს შენზედა, როგორც მიმინოს მწყერზედა“ (ხალხ.) და სხვ.				
ზედა თანდებულის შეკვეცილი ფორმა – ზედ დასაშვებია - ვე ნაწილაკის დართვისას, შდრ.: თაროზევე / თაროზედვე, სახლზევე / სახლზედვე... ნაწილაკის გარეშე შეკვეცილი ფორმის გა-მოყენება დაუშვებელია; შდრ.:				
სწორია:	სახლზე ნუ დარდობ		იმაზე მოგახსენებ, რომ...	
შეცდომაა:	სახლზედ ნუ დარდობ		იმაზედ მოგახსენებ, რომ...	
• -თვის, -გან, -კენ თანდებულები დაერთვის ნათესაობითი ბრუნვის როგორც გავრცობილ, ისე გაუცრცობელ ფორმებს, შდრ.: სახლ-ის-თვის / სახლ-ის-ა-თვის; დედ-ის-გან / დედ-ის-ა-გან; სკოლ-ის-კენ / სკოლ-ის-ა-კენ.				
• დაუშვებელია -თვის თანდებულის -თვინ ვარიანტით ჩანაცვლება;				
სწორია:	სახლისთვის	(ამის) გულისთვის		
შეცდომაა:	სახლითვინ	(ამი(ს) გული(ს)თვინ		
• -გან თანდებული დასტურდება როგორც ნათესაობითთან, ისე მოქმედებითთან, თუმცა აღ-ნიშნული ფორმები ვიზუალურადაც და ფუნქციითაც განსხვავებულია ერთმანეთისაგან; ვიზუა-ლურად – იმიტომ, რომ -გან-თანდებულიან მოქმედებითში, ნათესაობითისაგან განსხვავებით, ფონეტიკური პროცესის შედეგად შერწყმულია ბრუნვის ნიშანი და თანდებული: ით-გან > იდგან > იდან; რაც შეეხება ფუნქციურ განსხვავებას, ეს კარგად ჩანს დასმულ კითხვებშიც, კერძოდ: -გან-თანდებულიანი ნათესაობითის კითხვებია: ვისგან? რისგან? მოქმედებითისა კი – საიდან? როდიდან? / რა დროიდან? შდრ.:				
ნათ.: ხ-ის-გან მეგობრ-ის-გან				
ხისგან სახლებს აშენებენ (რისგან აშენებენ?)				
მეგობრისგან ახალი შეტყობინება მივიღე (ვისგან მივიღე?)				
მოქ.: ხიდან (ამ) თვიდან				
ჩიტი ხიდან ბურქებში ჩამოხტა (საიდან ჩამოხტა?)				
ამ თვიდან შვებულება მეწყება (როდიდან მეწყება?)				
• -მდე და -მდის პარალელური თანდებულებია, რომელთა დართვაც იწვევს ვითარებითი ბრუნვის ნიშნის ნაწილობრივ გაქრობას; შდრ.: სოფლ-ად-მდე > სოფლ-ა-მდე. პარალელურ ვა-რიანტებს შორის უპირატესობით სარგებლობს -მდე; სალიტერატურ ენაში დაუშვებელია არა-ნორმატიული (დიალ.) -მდინ, -მდისინ ვარიანტების გამოყენება; შდრ.:				
სწორია:	აქამდე		სახლამდის	
შეცდომაა:	აქამდინ		სახლამდისინ	
• მიცემითი ან ნათესაობითი ბრუნვის ერთი და იმავე თანდებულით ნაწარმოები რამდენიმე სიტყვის მაჯგუფებელი და, თუ კავშირებით შეერთებისას კავშირის წინ მდგომ ფორმას თანდე-ბული არ დაერთვის – მხოლოდ ბრუნვის ფორმით არის წარმოდგენილი; მაგ.: ბალში, ვენახსა თუ ბოსტანში; ქალაქსა თუ სოფელთან; ცისა და მინისთვის...				
თანდებულის შერჩევას დიდი მნიშვნელობა აქვს ფრაზის სწორად აგებისა და, შესაბამისად, აზრის ზედმინევნით, ზუსტად გადმოცემისათვის. ქვემოთ, ნორმატიულ ფრაზებთან შეპირისპი-რებით, წარმოდგენილია თანდებულიან სახელთა უმართებულოდ, არასტანდარტულად გამოყე-ნების შემთხვევები. მასალა ამოღებულია თანამედროვე სასაუბრო მეტყველებიდან, შდრ.:				
სწორია:			შეცდომაა:	
ერთ საათში საქმე გააკეთა	-		ერთ საათზე საქმე გააკეთა	
ტელეფონით ვესაუბრე	-		ტელეფონში ვესაუბრე	
ცურვაზე მიიყვანა	-		ცურვაში მიიყვანა	

დედისგან გაიგო	—	დედიდან გაიგო
შენგან ამას არ ველოდი	—	შენიდან ამას არ ველოდი
ამისგან კაცი არ დადგება	—	ამიდან კაცი არ დადგება
ხისგან გამოთალა	—	ხიდან გამოთალა
სტუმრის პატივისცემა	—	სტუმარზე პატივისცემა
დამნაშავე ბინაში დააკავეს	—	დამნაშავე ბინაზე დააკავეს
მატარებელში ავიდნენ	—	მატარებელზე ავიდნენ
მაგათან სიკეთე არ გავა	—	მაგათზე სიკეთე არ გავა...

სავარჯიშოები

2.2.1. გამოყავით თანდებულიანი ფორმები; გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) თბილისში, ისევე როგორც ქუთაიში, წვიმაა გამოცხადებული.
- 2) ამხელა კაცი ბავშვისავით აქვითინდა.
- 3) კალათსში რაც არის, ჯერჯერობით ის იკმარე.
- 4) გოგო პაპასა და ბებოთან ზაფხულობით ჩამოდის.
- 5) ეს ბავშვი ვერ გადავაჩვიე დღისით ძრობისავით ზმუილს და ღამით კატისავით კნავილს.
- 6) ამ მაგალითან სხვა შემთხვევასაც აკავშირებენ.
- 7) ცდილობს დიდთან დიდი იყოს, პატარათან – პატარა.
- 8) მოხუცი ქუჩაში გვიანობამდი რჩება, რადგან სახლსში არ უყვარს ყოფნა.
- 9) ნიკომ ბარათან ერთად, ცოტა ფულიც გაატანა მეგობარს.
- 10) ორი ხმალი ერთ ქარქაში არ ჩაიგება.
- 11) დამშვიდდი, იმისავით ნუ იქცევი, ჯერ რომ არაფერი უნახავს!
- 12) ახალგანვეული სამხედრო მოსამსახურეები ერთ ხაზე მოეწყვნენ.
- 13) მოვაჭრები ახალშემოტანილი საქონლის ფაში მოტყუფდნენ.

2.2.2. ხაზი გადაუსვით მცდარ ფორმებს.

- 1) ამაზე; შენზედ; იმაზედვე; ჩემზედაც; შენსზედვე;
- 2) ჩემზედ; იმაზე; ამაზედვე; ჩემზე; ამასზედ;
- 3) მასზე; ჩემსზე; შენზე; მასზედვე; იმაზედაც;
- 4) ჩემზედვე; ამასზედაც; შენზედაც; მასზედ; იმასზე.

2.2.3. გამართეთ სალიტერატურო ქართულით; დახვეწეთ სტილი.

ა)

- 1) ამი გულითვინ ვიბრძოდით?
- 2) მთაში და ბარში დღეს ერთნაირად უჭირს ხალხს.
- 3) ეს ონავარი ბიჭი პირდაპირ ფანჯრისგან ჩამოხტა ეზოში.
- 4) დიდი ხანია ჩვენებიდან შეტყობინება არ მომსვლია.
- 5) მანამდი ყველაფერს მოვასწრებდი.
- 6) ნინოს მეგობარზე და მის შვილზე ერთნაირად შესტკიოდა გული.
- 7) ნიკას სოფლისგან წერილი მოუვიდა.

ბ)

- 1) აქნობამდის ყველაფერი კარგად იყო.
- 2) ქვიდან გამოკვეთილს ჯერჯერობით წვიმა ვერაფერს დააკლებს.
- 3) გადავწყვიტეთ საჩუქარი გაგვეკეთებინა აფხაზეთის ომში დალუპულთა ოჯახებზე.
- 4) შენამდინ ძალიან შორია!
- 5) ამ ქარში და წვიმაში ბავშვს გარეთ რა უნდა?
- 6) სოფლისთვის და ქალაქისთვის თანაბრად მნიშვნელოვანია ეს საკითხი.
- 7) ჩემიდან მოკითხვა გადაეცი ყველას!

2.2.4. დახვეწეთ თანდებულიანი ფრაზები.

- 1) ავტორი გვესაუბრება არქეოლოგიური გათხრების შედეგად მოპოვებული ექსპონატების მნიშვნელობაზე და ხელისუფალთა მიერ მის უგულებელყოფაზე.
- 2) უნდა ვიბრძოლოთ მის გადარჩენაში.
- 3) ამის შემდეგ იწყება საქართველოზე რუსების ინტერვენცია.
- 4) იქ წასვლისათვის და მოსვლისათვის სულ ორი საათი დაგჭირდება.
- 5) ამ არხების მეშვეობით ხდება ინფორმაციის მიწოდება საზოგადოებაზე.
- 6) არაფრიდან შედეგი არაფერია.
- 7) მომხსენებელს ვეთანხმები ყველა საკითხთან მიმართებაში.
- 8) შეტევა საჯარიმო მოედანში გრძელდება... ახლა მექსიკელები არიან შეტევაში.
- 9) ჩემი მეგობარი ამ შაბათ-კვირას მიღის აგარაკში.
- 10) გმადლობთ, რომ დაესწარით ჩემს გამოფენაზე.

2.2.5. გამართეთ ფრაზები.

- 1) მაგ კაცის ნაკლები რით ვარ?
- 2) შორს წაგვიყვანს იმ მნიშვნელობების საუბარი, რაც მწვანე საფარს აქვს სამყაროში.
- 3) ჩვენ გვაქვს უფლება გავკიცხოთ ჩვენი ხელმძღვანელები მათი გულგრილობით და უინტერესობით ჩვენი ისტორიისადმის.
- 4) დამნაშავის ხელის დაფარებას არავინ მოგიწონებთ!
- 5) ავტორის მსჯელობა გვარკვევს 2009 წლის 15 ივნისს აღმოჩენილ არქეოლოგიურ მასალებს.
- 6) მათ არ მიეცათ საიდუმლოების ფარდის ახდის საშუალება.
- 7) ეგ პიროვნება ჩემთვის მეგობრის მეტია.

2.3. ბრუნვები ცალკე მდგომი თანდებულებით

მიცემით და ნათესაობით ბრუნვებს დაერთვის ცალკე მდგომი (ბრუნვის ფორმასთან შეუწყმელი) თანდებულები და, ასევე, მათი ფუნქციით გამოყენებული ზმნიზედები: **შუა, შორის, მიერ, გამო, მიმართ, შესახებ, გარდა, მაგიერ, ნაცვლად... წინ, წინათ, უკან, მერე, შემდეგ, ზევით /ზემოთ, ქვევით / ქვემოთ, გვერდით, გასწვრივ, აქეთ, იქით, პირას, ირგვლივ, ახლოს, შორიახლოს, მსგავსად, წინააღმდეგ...**

შუა / შორის გამოიყენება მიცემითის ფორმებთან და ახლავს ორ სახელს; თუ სახელი ერთია, ამ უკანასკნელს მრავლობითის ფორმა ექნება; ასევე შესაძლებელია, ახლდეს რაოდენობის აღმნიშვნელი სიტყვა; მაგ.: **თვალსა და ხელს შუა, მოსწავლეთა შორის, ორ ზღვას შუა...**

თანამედროვე სალიტერატურო ნორმების მიხედვით, ყველა დანარჩენი ცალკე მდგომი თანდებული გამოიყენება ნათესაობითი ბრუნვის ფორმებთან, მაგ.: **მეგობრის შესახებ, ბავშვის მიმართ, უდროობის გამო, სიყვარულის გარდა, გაკვეთილის შემდეგ, სოფლის გაღმაგამოლმა, ხატის წინ, მდინარის ახლოს, სახლის ზემოთ, ვენახის იქით... პარალელურად, შემორჩენილია გაქვავებული – ძველი ვითარების ამსახველი ფორმებიც, როდესაც ზოგიერთი ამ თანდებულთაგანი მიცემით ბრუნვასაც დაერთვოდა, მაგ.: **ამას გარდა, ცხრა მთას იქით, ხევს გაღმა, მას უკან, ზურგს უკან, პირს უკან, მას შემდეგ, ამას წინათ და სხვ.****

წარმოშობით მოქმედებითი ბრუნვის ფორმებია: **წინათ, ზემოთ, ქვემოთ და, ამდენად, მათი -დ დაბოლოებით გამოყენება ვითარებითი ბრუნვის დაბოლოების ანალოგით (წინად, ზემოდ, ქვემოდ) დაუშვებელია.**

ზოგ შემთხვევაში ცალკე მდგომი თანდებული ერწყმის ბრუნვის ფორმას: მიმდინარეობს გაკომპოზიტების – ერთ სიტყვად ქცევის პროცესი. ასეთ დროს ბრუნვის ნიშანი დაიკარგება – აღარ აისახება ფორმაში, შდრ., პარალელური წარმოების მაგალითები:

სწორია:	შეცდომა:
სახლს ქვეშ / სახლქვეშ	სახლსქვეშ / სახლ ქვეშ
ხევს გაღმა / ხევგაღმა	ხევსგაღმა / ხევ გაღმა
წარბებს შუა / წარბებშუა	წარბებსშუა / წარბებ შუა
ცხვირის წინ / ცხვირწინ	ცხვირისწინ / ცხვირ წინ

სავარჯიშოები

2.3.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ხიდისგაღმა დიდი მინდორია.
- 2) სახლს ქვემოდ ხევი იწყებოდა.
- 3) ამ ქალბატონისწინაშე თავს დამნაშავედ ვთვლი.
- 4) მას თვალ წინ წარმოუდგა მთელი განვლილი ცხოვრება.
- 5) აღნიშული პიროვნებისმიმართ საქმე აღიძრა.
- 6) პირსუკან ლაპარაკი რა საკადრისია!
- 7) ამასწინათ ერთ ძველ ნაცნობს შევხვდი.
- 8) გაკვეთილებ შუა შესვენებაზე ერთიანად დაცარიელდა სკოლის შენობა.
- 9) დედისწინ მორბენალ კვიცს ან მგელი შეჭამს, ან მგლის შვილიო.
- 10) იმ დღიდან ლეკვი ეზოსგარეთ აღარავის უნახავს.

2.3.2. ხაზი გადაუსვით მცდარ ფორმებს.

- 1) სოფლის ზემოთ / ზემოდ მდინარე იღებდა სათავეს.
- 2) სახურავ ქვეშ / სახურავქვეშ მერცხლებს ბუდე გაეკეთებინათ.
- 3) ყველაფერი ცხვირწინ / ცხვირ წინ გაქვს და მაიც წუწუნებ!
- 4) მას უკან / მასუკან დიდი დრო გავიდა.
- 5) ღრუბლებს შორის / ღრუბლებსშორის მზემ გამოანათა.
- 6) დაგვიანებისგამ / დაგვიანების გამო პატიებას ვითხოვ.
- 7) საქართველო ორ ზღვას შუა / ზღვასშუა მდებარეობს.
- 8) ჩემი სკოლისწინ / სკოლის წინ სახატაპურე გახსნეს.
- 9) მასშემდეგ / მას შემდეგ ახალი ეტაპი დაიწყო ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში.
- 10) მომხდარის შესახებ / მომხდარისშესახებ გოგონამ არაფერი იცოდა.

2.4. საკუთარი სახელები

2.4.1. ადამიანის სახელები

საკუთარ სახელებთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია, რომ:

- ბრუნებისას ფონეტიკურ ცვლილებებს (კუმშვა, კვეცა) არ განიცდიან; შდრ.:
სწორია: შეცდომაა:
ექვთიმეს სენაკი ექვთიმის სენაკი
არისტოტელეს თეორია არისტოტელის თეორია
ნესტან-დარეჯანის ნერილი ნესტან-დარეჯანის ნერილი

- მრავლობითის ფორმები არ ეწარმოებათ; შდრ.:

სწორია: ნინო და ნინო მოვიდნენ

შეცდომაა: ნინოები მოვიდნენ

- წოდებით ბრუნვაში – მიმართვის ფორმებში – ყოველთვის ფუძის სახით არიან წარმოდგენილი; შდრ.:

სწორია: ლევან! მარიამ! მათე! ნათია!

შეცდომაა: ლევანი! მარიამი! მათე! ნათია!
/ ლევანო! / მარიამო! / მათეო! / ნათიაო!

- დაუშვებელია -ი-ხმოვანფუძიანი სახელებისათვის ფუძის ბოლო ხმოვნის ჩამოცილება; შდრ.:

სწორია: გიორგი! დალი! აკაკი!

შეცდომაა: გიორგ! დალ! აკაკ!

სწორია: გიორგიმ დალიმ აკაკიმ

შეცდომაა: გიორგმა დალმა აკაკმა

- თანხმოვანფუძიან საკუთარ სახელებს სახელობითი ბრუნვის ნიშანი -ი არ გადაჰყვებათ სხვა ბრუნვებში; შდრ.:

სწორია: შეცდომაა:

მერაბმა	ჯემალმა	მერაბიმ	ჯემალიმ
მერაბს	ჯემალს	მერაბის	ჯემალის

შენიშვნა: ბრუნების ზემოაღნიშნულ წესებს ექვემდებარება შინაურ ცხოველთა და ფრინველთა საკუთარი სახელებიც: მურია, ბროლია, ჭრელა, კუდვარდა, ნიკორა, ქოჩორა და სხვ.

სავარჯიშოები

2.4.1.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) საყურადღებოა ქსენოფონტის (ძვ. V-IVსს.) ცნობები ქართველურ ტომთა შესახებ.
- 2) არისტოტელის მოწაფეებს შორის გამორჩეულია ალექსანდრე მაკედონელი.
- 3) პერიოდოტის მოთხრობებში ზოგიერთი რამ სიმართლეს არ შეესაბამება.
- 4) ზურაბო, ნუ ჭირვეულობ!
- 5) შუა ქუჩაში მოაბიჯებდა სოლომონ.
- 6) გახედე, მგონი თორნიკის კითხულობენ.
- 7) ეთერიმ გუშინდელი სალამო გაიხსენა.
- 8) პატარა დალმა საბავშვო ბალში წასვლა არ ისურვა.
- 9) ესტატის კარგად ვერ დაუგეგმავს შეხვედრა.
- 10) იათამზისგან ამას არავინ ელოდა.
- 11) თამარის ნურაფერს ეტყვით!
- 12) აკაკმა და ვასილიმ ყოფილი თანაკლასელები მოინახულეს.
- 13) ასმათიმ გზიდან გადაუხვია.
- 14) გრიგოლიმ-დიდი წვეულება გამართა.

2.4.1.2. გაასწორეთ მიმართვის ფორმები.

- 1) ვახტანგი, თქვენები მომიკითხე!
- 2) ბატონო ელგუჯ, დაგვილოცეთ ახალგაზრდები!
- 3) ალექს, მარტო დაგვტოვე!
- 4) მარიამო, გაიღვიძე, ლექციებზე გაგვიანდება!
- 5) ქალბატონო მანან, სამსახურიდან გირეკავენ!
- 6) ოთარი, ჩვენმა მატარებელმა უკვე ჩაიარა...
- 7) აქ რას უზიხარ, მიხაო?
- 8) ნესტანი, სტუმრები გელოდებიან!
- 9) თქვენებს დაუძახე, ბაჟური!
- 10) ასე მკაცრი ნუ იქნები, ეთერო!

2.4.1.3. აირჩიეთ ნორმატიული წინადადებები.

- 1) დღეს დათო და დათო გვესტუმრნენ.
- 2) დღეს დათოები გვესტუმრნენ.
- 3) გაიცანით ჩემი მეგობრები: ზურა კვადრატში.
- 4) გაიცანით ჩემი მეგობრები: ზურა მიქაძე და ზურა თაბაგარი.
- 5) გუშინ ჩვენი ელიკოს გიასა და მეზობლის გიას ვუმასპინძლეთ.
- 6) გუშინ ორჯერ გიას ვუმასპინძლეთ.

2.4.2. გვარები

გვარები დაბოლოების მიხედვით იყოფა ორ ჯგუფად: I. თანხმოვანფუძიანი და II. ხმოვან-ფუძიანი.

თანხმოვანფუძიან გვარებთან დაკავშირებით აღსანიშნავია შემდეგი:

- ისინი (როგორც ქართული, ისე უცხოური გვარები) წოდებითში – მიმართვის ფორმებში – დაირთავენ -ო ნიშანს; შდრ.:

სწორია: შეცდომაა:

იაშვილო!	იაშვილი!
მარგიანო!	მარგიანი!
მდივანო!	მდივანი!
პირველო!	პირველი!
პუშკინო!	პუშკინი!
ტეტჩერო!	ტეტჩერი!

- კუმშვას განიცდის მხოლოდ -ელ-ზე დაბოლოებული გვარების ნაწილი; მაგ.:

სწორია: შეცდომაა:

მაჩაბლის	მაჩაბელის
წერეთლის	წერეთელის

შდრ.:

სწორია: შეცდომაა:

ახმეტელის	ახმეტლის
ახატნელის	ახატნლის
აბაშელის	აბაშლის

- ორმაგი გვარების შემთხვევაში, ფუძის ბოლო შემადგენელ გვარს ერთვის ბრუნვის ნიშნები, ხოლო პირველი გვარი ფუძის სახით უნდა იყოს წარმოდგენილი; მაგ.: ჩანტლაძე-ბაქრაძე, ჩანტლაძე-ბაქრაძემ... ბაგრატიონ-მუხრანელმა, ბაგრატიონ-მუხრანელს... კვეზერელ-კოპა-ძის... კვეზერელ-კოპაძედ... ვორონცოვ-დაშვილმა... სალტიკოვ-შჩედრინს...

ხმოვანფუძიანი გვარების მართლწერა შემდეგ წესებს ითვალისწინებს:

- ისინი (როგორც ქართული, ისე უცხოური გვარები) წოდებითში ფუძის სახით არიან წარმოდგენილი; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
მიქაძე!	მიქაძევ!
ჩუხუა!	ჩუხუავ!
გოეთე!	გოეთევ!
დიუმა!	დიუმავ!
ფრანკო!	ფრანკოვ!
გარიბალდი!	გარიბალდივ!

- ა და ე ხმოვნებზე დაბოლოებული გვარები არაერთგვაროვნად იკვეცება, კერძოდ:
 - ე-ზე დაბოლოებული გვარები იკვეცება მხ. რიცხვის ნათესაობითსა და მოქმედებითში, -ებ-იან მრავლობითში უკვეცელია (ე-ხმოვანფუძიანი საზოგადო სახელების მსგავსად); შდრ.: **მიქაძე, მიქაძის, მიქაძით – მიქაძეები; მენაბდე, მენაბდის, მენაბდით – მენაბდეები...**
 - ა-ზე დაბოლოებული გვარები უკვეცელია მხ. რიცხვის ნათესაობითსა და მოქმედებითში, ხოლო -ებ-იან მრავლობითში ყველა ბრუნვაში იკვეცება; შდრ.: **პაპავა, პაპავასი, პაპავათი – პაპავები, პაპავებმა... ჩუხუა, ჩუხუასი, ჩუხუათი – ჩუხუებმა...**

სწორია:	შეცდომაა:
მიქაძის პროექტი	მიქაძეს პროექტი
მენაბდის ლექცია	მენაბდეს ლექცია
გაგუას კლინიკა	გაგუის კლინიკა
შენგელიას დარტყმა	შენგელის დარტყმა

- უცხოური გვარებიდან უკვეცელია: ე, ო, უ ხმოვნებზე დაბოლოებული გვარები მხოლობითსა და მრავლობითში; ა და ი ხმოვნებზე დაბოლოებული გვარები – მხოლობითში; შდრ.:

გოეთე	—	გოეთეს(ი)	—	გოეთეები
ფრანკო	—	ფრანკოს(ი)	—	ფრანკოები
კამიუ	—	კამიუს(ი)	—	კამიუები
მორუა	—	მორუასი	—	მორუები
ტოლსტოი	—	ტოლსტოის	—	ტოლსტოები

სავარჯიშოები

2.4.2.1. ფრჩხილებში წარმოდგენილი გვარები სათანადო ფორმით მიუსადაგეთ წინადაღებებს.

- 1) (სარკოზი) განაცხადა, რომ პოლიტიკაში ბრუნდება.
- 2) მშობელთა კრებას მხოლოდ (ინგოროვა) დედა არ ესწრებოდა.
- 3) (დიბუა) წარმატებამ ბევრს საკუთარი თავის რწმენა დაუბრუნა.
- 4) სწორედ (გარიბალდი) უხელმძღვანელა იტალიელი ხალხის განმათავისუფლებელ ბრძოლას.
- 5) ვფიქრობ, ბევრი არ იცნობს (ბოტიჩელი).
- 6) (აფხაძე) დასთან მეგობრობა მაკავშირებს.
- 7) (მაიაკოვსკი) ამ შემთხვევის შესახებ არაფერი იცოდა.
- 8) (ბუჭი) საგანგებო დახვედრა მოუწყვეს საქართველოში.
- 9) (ჩელენტანო) იამაყებენ მისი თაყვანისმცემლები.
- 10) (დიუმა) ცხოვრებაში ერთი საინტერესო ფაქტი მოხდა.

2.4.2.2. გამოყავით მიმართვის მართებული ფორმები.

- 1) დავითაშვილი, შემოსასვლელთან გელოდებიან!
- 2) დავითაშვილო, შემოსასვლელთან გელოდებიან!

- 3) შალამბერიძევ, დატოვეთ აუდიტორია!
- 4) შალამბერიძე, დატოვეთ აუდიტორია!
- 5) შალამბერიძეო, დატოვეთ აუდიტორია!

- 6) მარგიან, დროა საქმეს შევუდგეთ.
- 7) მარგიანო, დროა საქმეს შევუდგეთ.
- 8) მარგიანი, დროა საქმეს შევუდგეთ.
- 9) უშაკოვო, შეგიძლიათ მორიგეს გამოუძახოთ?
- 10) უშაკოვ, შეგიძლიათ მორიგეს გამოუძახოთ?

2.4.2.3. სწორი ფორმით ნარმოადგინეთ გვარები.

- 1) სიდამონიძეს კაბინეტში მუდამ ხალხმრავლობაა.
- 2) ნერეთელის გამზირზე ახალი სავაჭრო ცენტრი გახსნეს.
- 3) ამ სიმღერის ტექსტი ეკუთვნის დავითაშვილი-ცაგარელს.
- 4) საინფორმაციო ბიურო მაჩაბელის პარალელურ ქუჩაზე მდებარეობს.
- 5) ახმეტლის მეტროსთან ჩემს ძველ ნაცნობს შევხვდი.
- 6) ახლა ვკითხულობ დანტის „ლვთაებრივ კომედიას“.
- 7) საზეიმო შეხვედრა გახსნა ბაგრატიონმა-მუხრანელმა.
- 8) გოეთის ცხოვრებაში ბევრი საინტერესო რამ მოხდა.
- 9) სალამოს გვენწვევიან პაპავაები, კუკავეები და მელიქიძები.
- 10) გერსამის ამ თანამდებობაზე დანიშვნა დროული იყო.
- 11) მე გატაცებით ვკითხულობ შიო არაგვისპირლის მოთხოვნებს.

2.4.3. სახელისა და გვარის / ზედნოდების ერთად ბრუნება

სახელისა და გვარის ერთად ბრუნების დროს გასათვალისწინებელია შემდეგი:

- თუ სახელი უსწრებს გვარს, მხოლოდ გვარი დაირთავს ბრუნვის ნიშნებს, ხოლო თუ გვარი უსწრებს სახელს, მაშინ – ორივე:

სახ.: დავით იაშვილი	იაშვილი დავითი
მოთხ.: დავით იაშვილმა	იაშვილმა დავითმა
მიც.: დავით იაშვილს	იაშვილს დავითს
ნათ.: დავით იაშვილის	იაშვილის დავითის
მოქმ.: დავით იაშვილით	იაშვილით დავითით
ვით.: დავით იაშვილად	იაშვილად დავითად
წოდ.: დავით იაშვილო	იაშვილო დავით
- სახელისა და გვარის ანალოგიურად იბრუნება სახელი და ზედნოდება:

სახ.: დიმიტრი თავდადებული	თავდადებული დიმიტრი
მოთ.: დიმიტრი თავდადებულმა	თავდადებულმა დიმიტრიმ
მიც.: დიმიტრი თავდადებულს	თავდადებულს დიმიტრის
ნათ.: დიმიტრი თავდადებულის	თავდადებულის დიმიტრის
მოქმ.: დიმიტრი თავდადებულით	თავდადებულით დიმიტრით
ვით.: დიმიტრი თავდადებულად	თავდადებულად დიმიტრიდ
წოდ.: დიმიტრი თავდადებულო	თავდადებულო დიმიტრი
- სიების შედგენისას ჯერ გვარი იწერება, შემდეგ – სახელი, სახელი გვართან ფუძის სახით უნდა იყოს ნარმოდგენილი, მაგ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ბერიძე ლევან	ბერიძე ლევანი
გოგიშვილი დავით	გოგიშვილი დავითი
ვეფხვაძე თამარ...	ვეფხვაძე თამარი...

- საკუთარი ვინაობის აღნიშვნისას ჯერ სახელი ან ინიციალი დაინერება, შემდეგ კი – გვარი, მაგ.: მანანა ციცქიშვილი / მ. ციცქიშვილი; მინდია თურმანიძე / მ. თურმანიძე...
- ზედნოდებასთან დაუშვებელია სახელის ინიციალით წარმოდგენა, შფრ.:
სწორია:

დავით ალმაშენებელი	შეცდომაა:
გიორგი ბრწყინვალე	დ. ალმაშენებელი
დიმიტრი თავდადებული	გ. ბრწყინვალე
იოანე ნათლისმცემელი	დ. თავდადებული...
	ი. ნათლისმცემელი

სავარჯიშოები

2.4.3.1. სწორი ფორმით წარმოადგინეთ სახელი და გვარი.

- 1) დღეს ჩვენთან იმყოფება ანზორი ცეცხლაძე.
- 2) კომისიის თავმჯდომარის კანდიდატურა დაასახელა გოგიშვილმა ემზარიმ.
- 3) მრევლიშვილო თამარო, გაგვაცანით თქვენი პროექტი!
- 4) იაშვილ დავითმა გზა დაულოცა ახალგაზრდებს.
- 5) სიაში ვკითხულობთ: აბაშვილი ვასილი; გაბაიძე დარეჯანი; დოლიძე ქეთევანი; კაკულია ვახტანგი...
- 6) მე გახლავართ ალფაიძე ვლადიმერ.
- 7) ეს შეხვედრა გაიმართა გუბაზი მერკვილაძეს ოჯახში.
- 8) გუშინ შევიძინე ალექსანდრ პუშკინის პოეზიის თარგმანი.
- 9) დამნაშავები თავს დაესხნენ გუგეშაშვილი ლევანს.
- 10) მაღრაძე მერაბი, უპასუხეთ დასმულ კითხვას.

2.4.3.2. იპოვეთ შეცდომები და შეცვალეთ სალიტერატურო ფორმებით.

- 1) ჩემი მეგობარი კ. იაშვილი თ. მეფის ქუჩაზე ცხოვრობს.
- 2) მ. ყრუს შემოსევების შედეგად განადგურდა ტაო-კლარჯეთი.
- 3) მომხსენებელმა ისაუბრა გიორგი ბრწყინვალის ეპოქაზე.
- 4) დ. ალმაშენებლის რეფორმებია წარმოდგენილი შ. მესხიას წიგნში: "ძლევაი საკვირველი".
- 5) პირველ რიგში, ბერიძე ნ. და კენჭოშვილი ს. უნდა წარდგნენ აუდიტორიის წინაშე.
- 6) ი. ჭავჭავაძემ თავისი ნაწარმოებში დ. თავდადებულის მოწამეობრივი ღვაწლი ასახა.
- 7) მარიამ ებანოიძე საცხოვრებლად ც. დადიანის ქუჩაზე გადავიდა.
- 8) თ. ლენგი სისხლიანი დამპურობლის სახელით შევიდა ისტორიაში.
- 9) ნოზაძე მ. თავისი შრომისმოყვარეობით წარმატებას მოუტანს ა. ხელაშვილის პროექტს.
- 10) გ. სალოსი ა. წერეთლის პოემის პერსონაჟია.

2.4.4. პროფესიის აღმნიშვნელი სახელის საკუთარ სახელთან / გვართან ერთად ბრუნება

პროფესიის აღმნიშვნელი სიტყვების – ექიმი, მასწავლებელი, უურნალისტი, პროფესორი, რედაქტორი, გამომცემელი... – ბრუნების თავისებურება ასეთია:

- ფუძეთანხმოვნიანები სახელობით, მოთხრობით და წოდებით ბრუნვებში სრულად დაირთავს ბრუნვის ნიშნებს, ხოლო მიცემით, ნათესაობით, მოქმედებით და ვითარებით ბრუნვებში ფუძის სახით არის წარმოდგენილი. გამონაკლისებია:
- ბატონი და ქალბატონი, რომლებსაც წათესაობითსა და მოქმედებითში ერთვის -ი (ბრუნვის ნიშნის ხმოვნითი ნაწილი);
- თითქმის ამავე მნიშვნელობის მქონე უცხოური ფორმები: მისტერ, სერ, მადამ, მადმუაზელ და სხვ., რომლებიც საერთოდ არ დაირთავენ ბრუნვის ნიშნებს:

სახ.: ექიმი მაჩაბელი	ბატონი დავითი	მისტერ პიტკინი
მოთ.: ექიმმა მაჩაბელმა	ბატონმა დავითმა	მისტერ პიტკინმა
მიც.: ექიმ მაჩაბელს	ბატონ დავითს	მისტერ პიტკინს

ნათ.: ექიმ	მაჩაბლის	ბატონი	დავითის	მისტერ პიტკინის
მოქ.: ექიმ	მაჩაბლით	ბატონი	დავითით	მისტერ პიტკინით
ვით.: ექიმ	მაჩაბლად	ბატონ	დავითად	მისტერ პიტკინად
წოდ.: ექიმო	მაჩაბელო	ბატონო	დავით	მისტერ პიტკინო
- ფუძებმოვნიანებს არც ერთ ბრუნვაში არ დაერთვის ნიშანი; მაგ.:

სახ.: მამა გიორგი	მებაღე დავითი	მუშა ბოქულაძე
მოთ.: მამა გიორგიმ	მებაღე დავითმა	მუშა ბოქულაძემ
მიც.: მამა გიორგის	მებაღე დავითს	მუშა ბოქულაძეს
ნათ.: მამა გიორგის	მებაღე დავითის	მუშა ბოქულაძის
მოქმ.: მამა გიორგით	მებაღე დავითით	მუშა ბოქულაძით
ვით.: მამა გიორგიდ	მებაღე დავითად	მუშა ბოქულაძედ
წოდ.: მამა გიორგი	მებაღე დავით	მუშა ბოქულაძე
 - "მამაო" და "დედაო" მიმართვის ფორმებია; ამდენად, მათი გამოყენება სხვა ბრუნვებში დაუშვებელია; შდრ.:

სწორია:	დედა ანას ვესაუბრე
შეცდომაა:	დედაო ანას / დედას ვესაუბრე
სწორია:	მამა გიორგიმ ჩატარა წირვა
შეცდომაა:	მამაო გიორგიმ / მამაომ ჩატარა წირვა
 - პროფესიის აღმნიშვნელი სახელის მეწყვილე სიტყვა – საკუთარი სახელი ან გვარი იბრუნება წინა თავებში მითითებული წესების შესაბამისად.

სავარჯიშოები

2.4.4.1. ფრჩხილებში წარმოდგენილი ფრაზები მიუსადაგეთ წინადადებებს.

- 1) /ბატონი ჯამლეთი/ ლექციაზე 'არავის დაუგვიანია.
- 2) საიდუმლო კრება /პოეტი ა. წერეთელი/ სახლში გაიმართა.
- 3) /მისტერ ვატერსონი/, სცადეთ თქვენს კოლეგებთან დაკავშირება!
- 4) /ამხანაგი გ. ჩიტაშვილი/ ითავა საქველმოქმედო კონცერტის ორგანიზება.
- 5) ამის შესახებ /დედა მარიამი/ უკვე ვესაუბრე.
- 6) /სენიორ რობინზონი/ პროექტი რამდენიმე შენიშვნას იმსახურებს.
- 7) /ქალბატონი ელენე/ გადაწყვეტილება საბოლოოა.
- 8) /დედა პარასკევა/ ბევრი რამ ახსოვს მამა გაბრიელზე.
- 9) /სერ რობინსი/ თავისი ამაღელვებელი თემებით ტელემაყურებელთა გული მოიგო.
- 10) /ექიმი ბალიშვილი/, თქვენ სწორი გადაწყვეტილება უნდა მიიღოთ!
- 11) დამლოცა /მამა გიორგი/.
- 12) /რედაქტორი ივ. კერესელიძე/ საპასუხო წერილში არაფერია ნათქვამი ამ საკითხზე.

2.4.4.2. აირჩიეთ სწორი ვარიანტები.

- 1) გაიცანით, ბატონ ალექსადრეს მეუღლე და ქალიშვილი არიან.
- 2) გაიცანით, ბატონი ალექსადრეს მეუღლე და ქალიშვილი არიან.
- 3) მამა ანდრიას კურთხევით ბევრი კარგი საქმე გაკეთდა.
- 4) მამაო ანდრიას კურთხევით ბევრი კარგი საქმე გაკეთდა.
- 5) ქალბატონ დარეჯანმა საინტერესოდ ისაუბრა ჩვენი დღევანდელობის პრობლემებზე.
- 6) ქალბატონმა დარეჯანმა საინტერესოდ ისაუბრა ჩვენი დღევანდელობის პრობლემებზე.
- 7) დედაო თეკლემ ავადმყოფს ღამე გაუთია.
- 8) დედა თეკლემ ავადმყოფს ღამე გაუთია.

- 9) მასწავლებელმა გაბიჩვაძემ თავისი გამოცდილება კოლეგებს გაუზიარა.
10) მასწავლებელ გაბიჩვაძემ თავისი გამოცდილება კოლეგებს გაუზიარა.

- 11) კურსანტი ჩიხრაძის მშობლები დღეს აკადემიაში დაიბარეს.
12) კურსანტ ჩიხრაძის მშობლები დღეს აკადემიაში დაიბარეს.

2.4.5. სათაურები და სახელწოდებები

უურნალის, წიგნის, რაიმე ნაწარმოების, ნაშრომის, ფილმის, სიმღერის... სათაურები ბრჭყალებში იწერება. მათ იყენებენ როგორც დამოუკიდებლად, ისე მსაზღვრელ სახელთან ერთად; შდრ.: „ბაში-აჩუკი“ – მოთხრობა „ბაში-აჩუკი“; „გაზის ყვავილობა“ – რომანი „გაზის ყვავილობა“; „გაზაფხული“ – ლექსი „გაზაფხული“; „სულიკო“ – სიმღერა „სულიკო“; „სარკე“ – უურნალი „სარკე“; „რეზონანსი“ – გაზეთი „რეზონანსი“; „ქერის უბანი“ – ტელესერიალი „ქერის უბანი“ და ა.შ.

იგივე ითქმის სხვადასხვა ორგანიზაციის სახელწოდებებზეც: „უნივერსალი“ – გამომცემლობა „უნივერსალი“; „ნიკორა“ – მაღაზია „ნიკორა“; „ზედელაშვილი“ – შპს ფირმა „ზედელაშვილი“; „ქრისტინ-დემოკრატები“ – პარტია „ქრისტინ-დემოკრატები“; „გამოუვალი მდგომარეობა“ – ჯგუფი „გამოუვალი მდგომარეობა“...

სათაურებისა და სახელწოდებების მსაზღვრელ სახელებთან (მოთხრობა, რომანი, ლექსი, სიმღერა, უურნალი, გაზეთი, ტელესერიალი...) გამომცემლობა, მაღაზია, შპს ფირმა, პარტია, ჯგუფი...) ერთად ბრუნების დროს გასათვალისწინებელია შემდეგი წესები:

- ჯერ მსაზღვრელი სახელი იწერება, შემდეგ – სათაური ან სახელწოდება; შდრ.:

სწორია: შეცდომაა:

მოთხრობა „ბაში-აჩუკი“ „ბაში-აჩუკი“ მოთხრობა

მაღაზია „ნიკორა“ „ნიკორა“ მაღაზია

- იბრუნება, ასევე, თანდებულებსა და ნაწილაკებს დაირთავს სახელობითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი ერთ- ან ორსიტყვიანი სათაურები და სახელწოდებები. მათი ბრუნება ძირითადად ისეთია, როგორც საზღვრულისა – შეთანხმებულ მსაზღვრელთან; საკუთრივ, მსაზღვრელი სახელების ბრუნება პროფესიის აღმნიშვნელი სახელების ბრუნების ანალოგიურია (იხ. ზემოთ); მაგ.:

სახ.: ლექსი „სულიკო“ გაზეთი „ახალი თაობა“

მოთ.: ლექსმა „სულიკომ“ გაზეთმა „ახალმა თაობამ“

მიც.: ლექს „სულიკოს“ გაზეთ „ახალ თაობას“

ნათ.: ლექს „სულიკოსი“ გაზეთ „ახალი თაობის“

მოქმ.: ლექს „სულიკოთი“ გაზეთ „ახალი თაობით“

ვით.: ლექს „სულიკოდ“ გაზეთ „ახალ თაობად“

წოდ.: ლექსო „სულიკო“ გაზეთო „ახალო თაობა“

- დაუშვებელია სათაურისა და სახელწოდებისგან ბრუნვის ნიშნის, თანდებულისა თუ ნაწილაკის დეფისით გამოყოფა ან ბრჭყალების გარეთ დაწერა; ისინი ყოველთვის ბრჭყალებში უნდა იყოს მოქცეული; შდრ.:

სწორია: შეცდომაა:

მაღაზია „ნიკორას“ მაღაზია „ნიკორა“-ს

მოთხრობა „სათაგურში“ მოთხრობა „სათაგურ“-ში

უურნალი „სარკეც“ უურნალი „სარკე“-ც

- სათაური არ იბრუნება – უცვლელი ფორმითაა, თუ:
- სხვა ბრუნვით არის გადმოცემული: „ჩონგურს“, „ჩემს ვარსკვლავს“, „ჰე, მეტლევ!“...
- ნარ-/თანიან მრავლობითშია: „სწავლანი“, „მთანი მაღალნი“, პასუხი შვილთა“...
- თანდებულიანია: „წერილი რედაკტორთან“; „ლამე ყაბახზედ“, „სარჩობელაზედ“...

– მთელი წინადადებით ან ზმის პირიანი ფორმით არის წარმოდგენილი: „რად ჰყვედრი კაც-სა?!” „ჩემი ბრალი არ არის, ღმერთო!“ „მიზანი, რომელიც სიცოცხლეზე მეტია“; „მინაა!“ „არ დაიდარდო...“

• როცა სათაური უცვლელია, ბრუნვის ნიშნებს, ასევე, თანდებულსა და ნაწილაკს დაირთავს მსაზღვრელი სახელი; ასეთ შემთხვევაში ის სათაურისაგან ორწეტილით გამოიყოფა; შდრ.:
სწორია: შეცდომაა:

მოთხოვთას: „სარჩობელაზედ“ მოთხოვთა „სარჩობელაზედს“

მოთხოვთაში: „სარჩობელაზედ“ მოთხოვთა „სარჩობელაზედში“

სავარჯიშოები

2.4.5.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ფეხბურთის სკოლა "შევარდენი-ში" დირექციამ თათბირი გამართა.
- 2) წიგნმა "ქართლის ცხოვრება"-მ ისტორიკოსებში დიდი ინტერესი გამოიწვია.
- 3) გუნდ "ცისარტყელა"-ში დღეს ახალი წევრი მიიღეს.
- 4) სასადილო "გემო-მ" ექსკურსანტებს უმასპინძლა.
- 5) უახლოეს მომავალში "დინამო"-თი მოიწონებენ თავს გულშემატკივრები.
- 6) საბავშვო ქალაქში "ცისარტყელა" ბავშვები მიიზიდა.
- 7) აბა, გაიხსენე, ვინ არის გამომცემლობა "ჩვენი სანჯე"-ს დამაარსებელი?
- 8) ჯგუფ "ყველა"-ს დღეს ყველა იცნობს.
- 9) კაფე "ცაცხვებშის" სახურავი დაზიანებულია.
- 10) ლექსი "გაზაფხული-ს" ავტორია ილია ჭავჭავაძე.

2.4.5.2. ფრჩხილებში ჩასმული სათაურები და სახელწოდებები საჭირო ფორმით მიუსა-დავეთ წინადადებებს.

ა)

- 1) /რესტორანი "სანავარდო"/ მრავალფეროვანი მენიუ აქვს.
- 2) /სიმღერა "საწყალი კურდღელი"/ ავტორი მერი დავითაშვილია.
- 3) /ლექსი "ყაყაჩო"/ პატარები ერთი მოსმენით სწავლობენ.
- 4) ის წლების განმავლობაში (უურნალი "საქართველოს ქალი") რედაქტორი იყო.
- 5) დამელოდე /მაღაზია "გუდვილი"/ შესასვლელთან.
- 6) /ფაბრიკა "აისი"/ დიდი მოგება მიიღო აბრეშუმის ქსოვილების წარმოებიდან.
- 7) /ანსამბლი "რუსთავი"/ რეპერტუარი ძირითადად ქართული ხალხური სიმღერებისაგან შედ-გება.

ბ)

- 1) /კაფე "შემოიხედე, გენაცვალე!"/ ცივი სასმელები გააძვირა.
- 2) ეს სამარშრუტო ტაქსი აუცილებლად გამოივლის /კლუბი "ჯანმრთელი ცხოვრება"/.
- 3) /მაღაზია "ყველაფერი ბავშვებისათვის"/ გამყიდველს დღეს გაუმართლა.
- 4) /უურნალი „ვაზი ჯვარისა“/ ბევრი მკითხველი ჰყავს.
- 5) /საცურაო აუზი "დელფინი"/ დღეს სანიტარული შემოწმება ჩატარდა.
- 6) /წიგნი „ქართლის ცხოვრება“/ სრული წარმოდგენა გვექმნება ჩვენი ქვეყნის წარსულზე.
- 7) /კურორტი „წყალტუბო“/ დამსვენებლები დღეს ექსკურსიაზე მიდიან.

2.4.5.3. აირჩიეთ სწორი ფორმები.

- 1) უურნალ "ცისკარმა" თავიდანვე ბევრი მკითხველი გაიჩინა.
- 2) უურნალმა "ცისკარმა" თავიდანვე ბევრი მკითხველი გაიჩინა.
- 3) რა აზრის ხარ 6. ბარათაშვილის ლექს "შემოღამება მთაწმინდაზე"?

- 4) რა აზრის ხარ ნ. ბარათაშვილის ლექსზე: "შემოღამება მთაწმინდაზე"?
- 5) რესტორნის: "თაღლაურა" ხინკალი სანაქებოა.
- 6) რესტორან "თაღლაურას" ხინკალი სანაქებოა.
- 7) მინერალურ წყალ "ბორჯომს" ბევრი მომხმარებელი ჰყავს.
- 8) მინერალური წყალი "ბორჯომს" ბევრი მომხმარებელი ჰყავს.
- 9) როგორც გავიგე, მოთხრობის: "ამოდის, ნათდება!" ავტორი ვაჟა-ფშაველაა.
- 10) როგორც გავიგე, მოთხრობა "ამოდის, ნათდებას" ავტორი ვაჟა-ფშაველაა.
- 11) პიესა "კაკალ გულშის" პრემიერა ოცი წლის წინ შედგა.
- 12) პიესის: "კაკალ გულში" პრემიერა ოცი წლის წინ შედგა.
- 13) ვფიქრობ ა. ჭავჭავაძის ლექსზე: "ვიწყო წერა მაჯამით".
- 14) ვფიქრობ ა. ჭავჭავაძის ლექს "ვიწყო წერა მაჯამითზე".
- 15) გაზეთ "ახალი თაობის" სარედაქციო სვეტში სენსაციურ მოვლენაზე წერენ.
- 16) გაზეთი "ახალი თაობის" სარედაქციო სვეტში სენსაციურ მოვლენაზე წერენ.

2.4.6. გეოგრაფიული სახელები

გეოგრაფიული სახელების მართლწერასთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია შემდეგი წესები:

- თანხმოვანფუძიან გეოგრაფიულ სახელებს წოდებითში ექნებათ -ო დაბოლოება, ხოლო ხმოვანფუძიანებს – -ვ ან -0; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
თბილისი!	თბილისი!
კახეთო!	კახეთი!
იმერხევო!	იმერხევი!
ფერეიდანო!	ფერეიდანი!
მცხეთავ! /მცხეთა!	მცხეთაო!
ხანძთავ! /ხანძთა!	ხანძთაო!
ზვარევ! /ზვარე!	ზვარეო!
შროშავ! /შროშა!	შროშაო!

- იკვეცება:

– ა ხმოვანზე დაბოლოებული ქართული და უცხო გეოგრაფიული სახელები, შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:	
მცხეთა	მცხეთის (გზა)	მცხეთას (გზა)
მარაბდა	მარაბდის (ტყე)	მარაბდას (ტყე)
სინა	სინის (მთა)	სინას (მთა)
აფრიკა	აფრიკის (მკვიდრი)	აფრიკას (მკვიდრი)
ხიროსიმა	ხიროსიმის (ტყე)	ხიროსიმას (ტყე)
ჟენევა	ჟენევის (კონგრესი)	ჟენევას (კონგრესი)
სერბია	სერბიის (საზღვარი)	სერბიას (საზღვარი)

– ე ხმოვანზე დაბოლოებული ქართული გეოგრაფიული სახელები:

სწორია	შეცდომაა	
სამშვილდე	სამშვილდის (ტყე)	სამშვილდეს (ტყე)
სამცხე	სამცხის (მთავარი)	სამცხეს (მთავარი)

ოძრხე	-	ოძრხის (გზა)	ოძრხეს (გზა)
ზვარე	-	ზვარის (წყალი)	ზვარეს (წყალი)
ბოდბე	-	ბოდბის (ლამე)	ბოდბეს (ლამე)...
საერთო წესს არ ექვემდებარება: სკანდე⁵ და ხალდე ; ⁶ შდრ.: (სოფ.) სკანდეს ძეგლები, ხალდეს ისტორია...			

- უკვეცელია:
 - ო, უ ხმოვნებზე დაბოლოებული ქართული და უცხო გეოგრაფიული სახელები; მაგ.: საქართველო – საქართველოს(ი); საზანო – საზანოს(ი), საჯავახო – საჯავახოს(ი)... მონაკო – მონაკოს(ი); მაროკო – მაროკოს(ი), ოპაიო – ოპაიოს(ი)...
 - დვაბზუ – დვაბზუს(ი)... ტარტუ – ტარტუს(ი), ურარტუ – ურარტუს(ი)...
 - ი ხმოვანზე დაბოლოებული უცხო გეოგრაფიული სახელები:
 - დელი – დელიში, ტრიპოლი – ტრიპოლიში, მაიამი – მაიამიში...
 - იკუმშება თანხმოვანფუძიანი გეოგრაფიული სახელების გარკვეული ნაწილი, რომლის ფუძეც ბოლოვდება -არ, -ან, -ელ, -ორ მარცვლებზე; მაგ.: ქსანი – ქსნის, ნილკანი – ნილკნის, ყვარელი – ყვარლის, ნატახტარი – ნატახტრის, ცხენის-წყალი – ცხენისწყლის, ციხისჯვარი – ციხისჯვრის, მაქათუბანი – მაქათუბნის...
- შდრ.:

ქარელი – ქარელის, კოდორი – კოდორის, გომბორი – გომბორის, მისაქციელი – მისაქციელის, ნასაკირალი – ნასაკირალის...

- ორმაგი ან სამმაგი და ა.შ. გეოგრაფიული სახელების შემთხვევაში ბრუნვის ნიშნებს დაირთავს ფუძის ბოლო შემადგენელი ნაწილი; ნინა ნაწილი / ნაწილები ფუძის სახით იქნება წარმოდგენილი; მაგ.: ვაკე-საბურთალო, გლდან-ნაძალადევი, ისან-სამგორი, ანანურ-ფასანაური, ხა-შურ-სურამი, თუშ-ფშავ-ხევსურეთი, რაჭა-ლეჩხუმ-ჯავახეთი და სხვ.
- მიუღებელია:

- ერთი და იმავე გეოგრაფიული სახელის ფუძის ორმაგად წარმოება; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
სომხეთი	სასომხეთი
სერბეთი	სასერბეთი

- ბარბარიზმების – გეოგრაფიული სახელების რუსული ვარიანტების გამოყენება, წორმატიული, -ეთ სუფიქსით წარმოების ნაცვლად, შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ყაზახეთი	ყაზახისტანი
უზბეკეთი	უზბეკისტანი
მოლდავეთი	მოლდოვა
უნგრეთი	ვენგრია

სავარჯიშოები

2.4.6.1. შეუპირისპირეთ წყვილები. იპოვეთ მცდარი ფორმები და გაასწორეთ.

- 1) მე ყვარლიდან ვარ.
- 2) ქარლის რაიონში რთველი გრძელდება.

⁵ **სკანდე** – სოფელი თერჯოლის მუნიციპალიტეტში. მდებარეობს მდინარე ჩხარის ხეობაში. ზღვის დონიდან 400 მ. თერჯოლიდან 15 კმ.; 2002 წლის აღწერის მონაცემებით, სოფელში ცხოვრობს 561 ადამიანი. <https://ka.wikipedia.org/wiki/%E1%83%A1%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%94> მოძიებული: 7. 04. 2016.

⁶ **ხალდე** – სოფელი სამეგრელო-ზემო სვანეთის მხარის მესტიის მუნიციპალიტეტში, კალას თემში; მდებარეობს ჩხუტნერის ქედის სამხრეთით, ხალდეჭალის ხეობაში, ზღვის დონიდან 1900 მ. 2002 წლის აღწერის მონაცემებით სოფელში არავინ ცხოვრობს.

<https://ka.wikipedia.org/wiki/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%94> მოძიებული: 3.03. 2016.

- 3) მომიტინგეები სამტრედიადან ჩამოვიდნენ.
- 4) საფიჩილდან პოლიციის შენობამდე გზა გადაკეტილი იყო.
- 5) სამშვილდის ტყეში უცნაურ სანახაობას წავანყდი.
- 6) სოფელ ზვარეს მოსახლეობა საპატიო სტუმართან შესახვედრად ემზადება.

- 7) თბილისი... ჩემი გული შენ გეკუთვნის!..
- 8) გემშვიდობები, სიღნაღო – სიყვარულის ქალაქო!

- 9) მცხეთაო, საქართველოს ძველი დიდება ხარ!..
- 10) მთაწმინდა, ქართველი ერის შვილები შენს სავანეში განისვენებენ!

2.4.6.2. ნინადადებებს მიუსადაგეთ ფრჩილებში ჩასმული ფორმები.

- 1) /ქსანი/ ხეობა გაზაფხულზე განსაკუთრებით ლამაზია.
- 2) /სინა/ მთის მონასტერი შუა საუკუნეებში ქართული კულტურის ძლიერ კერას წარმოადგენდა.
- 3) სევასტოპოლსა და /მაიამი/ ერთდროულად ჩატარდა ინფორმატიკოსთა საერთაშორისო კონკურსი.
- 4) /ხალდე/ სკოლის მოსწავლეები საგაზაფხულო ღონისძიებისათვის ემზადებიან.
- 5) /ნატახტარი/ წყალი განთქმულია.
- 6) /ბაჩქოვი/ ქართველთა მონასტერი გრიგოლ ბაკურიანის ძემ ააშენა.
- 7) /დოლისყანა/ მონასტერი საუკუნეებს ითვლის.
- 8) ადიდებული /ცხენისწყალი/ გადალახვა წარმოუდგენელია.
- 9) ჩემი ვაჟი /ტარტუ/ უნივერსიტეტში აგრძელებს სწავლას.
- 10) რომანის ერთ-ერთი ეპიზოდის მიხედვით, /ტრიპოლი/ ვითარდება მოქმედება.

2.4.6.3. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) იმერხევლები, ფშავი-ხევსურეთის მკვიდრთა მსგავსად, მესაქონლეობას მისდევენ.
- 2) ყაზახისტანში ენათმეცნიერთა საერთაშორისო სემინარი მიმდინარეობს.
- 3) სასომხეთი კავკასიის რეგიონს ეკუთვნის.
- 4) უენევას სამიტმა მშვიდ ატმოსფეროში ჩაიარა.
- 5) სერბიას დედაქალაქში მოდის კვირეულისათვის ემზადებიან.
- 6) მესხეთი-ჯავახეთს ისეთი ისტორია აქვს, რომ ცალკე წიგნად დაიწერება.
- 7) უზბეკისტანი ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყანაა.
- 8) კუნძულ ხიროსიმას მოსახლეობას მკაცრი ზამთარი ემუქრება.
- 9) ჩვენი მოგზაურობა ფრანკფურტში დასრულდა.
- 10) სოფელ ხალდის ისტორიამ ბევრ საიდუმლოს ახადა ფარდა.
- 11) ჩემს მევობარს დელში ერთთვიანი მივლინება გაუფორმეს.
- 12) ისან-სამგორის რაიონის გამგებელი დღეს შილდას მცხოვრებთა მოწოდებას გამოეხმაურა.

3. ზედსართავი სახელების მართლენა

ზედსართავი სახელი გამოხატავს საგნის ნიშან-თვისებას. მისი კითხვებია: როგორი? რა-ნაირი? სადაური? როდინდელი?... ფუძის აგებულების მიხედვით, ზედსართავი სახელი შეიძლება იყოს ვითარებითი (მარტივფუძიანი) და მიმართებითი (ნაწარმოები). მიმართებითი ზედსართავების საწარმოებლად გამოიყენება როგორც საკუთრივ ზედსართავი სახელები, ისე სხვა სიტყვებიც: არსებითი და რიცხვითი სახელები, ნაცვალსახელი, ზმინზედა... შედრ.:

ვითარებითი ზედსართავები: ახალი, ძველი, დიდი, პატარა, გრძელი, მოკლე, ლურჯი, წითელი, დაბალი, მაღალი, სუფთა, წმინდა...

მიმართებითი ზედსართავები: უახლესი, უმცირესი, მოძველო (იხ. ქვემოთ: 8.4. ზედსართავ სახელთა ხარისხის ფორმები)... ნამიანი, ოროსანი, ჩვენებური, მათებური, იქაური, დღევანდელი, გუშინდელი...

ზედსართავი სახელის ბრუნება შესაძლებელია ორგვარად: ა) დამოუკიდებლად და ბ) მეორე სახელთან ერთად.

ზედსართავი სახელის დამოუკიდებლად ბრუნება ცალკე აღებული საზოგადო არსებითი სახელის ბრუნების ანალოგიურია (იხ. ზემოთ: 2.1. საზოგადო არსებით სახელთა ბრუნების ტიპები და ნიმუშები); ქვემოთ წარმოდგენილია მაგალითები:

თანხმოვანფუძიანი ზედსართავი სახელი:

მხ.რ. მრ.რ.

კუმშ.	უკუმშ.	-ებ	-ნარ/-თან
სახ.	წითელი	დიდი	დიდნი
მოთ.	წითელმა	დიდმა	დიდთა
მიც.	წითელს	დიდს	დიდეს
ნათ.	წითელის	დიდის	დიდთა
მოქ.	წითელით	დიდით	_____
ვით.	წითელად	დიდად	დიდეად
წოდ.	წითელო	დიდო	დიდნო

ხმოვანფუძიანი ზედსართავი სახელი:

მხ. რ. მრ. რ.

კვეც.	უკვეც.	-ებ	-ნარ/-თან
სახ.	წმინდა	მოტკბო	მოტკბოები
მოთ.	წმინდამ	მოტკბომ	მოტკბონი
მიც.	წმინდას	მოტკბოს	მოტკბოთა
ნათ.	წმინდის	მოტკბოსი	მოტკბოთა
მოქ.	წმინდით	მოტკბოთი	_____
ვით.	წმინდად	მოტკბოდ	_____
წოდ.	წმინდავ	მოტკბოვ	მოტკბონ

ზედსართავი სახელის ბრუნება არსებით სახელთნ ერთად განხილულია ქვემოთ (იხ. 12.2.1.შეთანხმებული მსაზღვრელი).

სავარჯიშოები

3.1. წაიკითხეთ ლექსი; ვითარებით ზედსართავებს ერთი ხაზი გაუსვით, მიმართებითს კი - ორი.

მყინვარწვერის თოვლის თეთრო თაველო, ლურჯო ნისლო, მჭკვრიდან ცაზე ასულო, ვეფხის ტყავად დაფენილო მთაველო, ორბის ფრთების ჩრდილით გადახაზულო!

გაზაფხულის ოქროვანო წვიმებო,
მზის ყვავილო, ციდან ძირს გადმორგულო,
შოთას ქნარის მოგუგუნე სიმებო
და აკაკის ხმანკრიალა ჩონგურო!

ძველო ფუძევ, მრავალ ჭირის მნახველო,
ოფლდალვრილო, ბევრჯერ სისხლით ნაბანო!
წინაპართა ღირსეულო სახელო
და გმირების მუდამ თბილო აკვანო!

ნედლო მიწავ, ერთი ხელის დადებავ,
გამძლეობით უმტკიცესო რვალისა!
ელვის ღვარო და მსოფლიოს ნათებავ
ამ მიწიდან ამოვარდნილ ალისა!

განთიადის ცეცხლის შემოკიდებავ
და საღამოს მთვარევ, ჯიხვის რქიანო!
აღმართ-აღმართ აღმავალო დიდებავ,
შენ ახალი საქართველო გქვიანო!
ალ. აბაშელი, „ახალი საქართველო“.

3.2. ცალ-ცალკე ამონერეთ ზედსართავი სახელის დამოუკიდებლად და მეორე სახელ-თან ერთად გამოყენების შემთხვევები; მიუთითეთ ბრუნვა.

- 1) მიბუნდებულს, უღრანს, ბნელს, დაბურულს ტყეს ხომ არა შეედრება!. (ვაჟა)
- 2) გახსოვს, ტურფავ, ჩვენს დიდ ბალში / მე და შენ რომ ერთად ვრბოდით? (ჭავ.)
- 3) მიყვარს მაღალი, მწვანით, ყვავილებით მორთული მთა. (ვაჟა)
- 4) ძვირფასო! სული მევსება თოვლით: დღეები რბიან და მე ვბერდები! (ტაბ.)
- 5) და თუნდაც გადმოსულიყო / მტერი შმაგი და ვერანი, / მარჯვენს მოსჭრიდა ალუდა, / სით გაუშვებდა ლელაი? (კალან.)
- 6) ვერ შემაშინოს მისმა ბასრმა მოსისხლე მტერი!.. (ბარათ.)
- 7) შავთა დროთ ვერა შესცვალეს / მის გული ანდამატისა. (ორბ.)
- 8) მშვენიერო, შენ გეტრფი, / შენი მონა ერთგული. (წერ.)
- 9) შენ მოსწყვიტე ქორფა ვარდი, / გადმომიგდე საყვარელსა / და მითხარი:
„ჩემო გიჟო! / ჩემ სახსოვრად გქონდეს ესა!“ (ჭავ.)
- 10) შენ დაამდიდრე ყოველი, ობოლი, არასმქონები. (რუსთ.)

4. რიცხვითი სახელების მართლენა

რიცხვითი სახელი გამოხატავს საგნის რაოდენობას, რიგს ან წილს. მას დაქსმის კითხვები: რამდენი? მერამდენე? მერამდენედი? შესაბამისად, რიცხვითი სახელი სამი სახისაა: რაოდენობითი, რიგობითი და წილობითი.

- რადენობითი რიცხვითი სახელები**, ჩვეულებრივ, მარტივი და რთული აგებულებისაა. ზოგი რთული სახელი ერთად იწერება, ზოგი – დეფისით. **მართლწერის ნორმების თანახმად**:
- ერთად იწერება და კავშირით შეერთებული ფუძეები, მაგ.: ოცდასამი, ორმოცდაჩვიდმეტი, ოთხმოცდაორი... ზოგადად – რთული რიცხვითი სახელები ასის ფარგლებში;
 - ცალ-ცალკე ერთეულებად იწერება დიდი რიცხვების შემადგენელი კომპონენტები, კერძოდ: ასეულების, ათასეულების აღმნიშვნელი ფორმები, ასევე – მილიონი, მილიარდი, ტრილიონი და სხვ., მაგ.: ას ერთი, ხუთას შვიდი, სამი ათას ოცი, მილიონ შვიდასი ათასი...
 - დეფისით დაინერება ფუძეებაორკეცებული ან სხვადასხვა ფუძის შეერთებით მიღებული რიცხვითი სახელები, მაგ.: ხუთ-ხუთი, ათ-ათი, ათი-ორმეტი, ჩვიდმეტ-თვრამეტი...

რიგობითი რიცხვითი სახელები ნაწარმოებია რაოდენობითის ფუძეზე მე - ე თავსართ-ბოლოსართების დართვით, მაგ.: მეშვიდე, ოცდამეხუთე, ორმოცდამეორე...

მართლწერის წესების მიხედვით:

- რიგობითობის მანარმოებელს დაირთავს მხოლოდ რთული ფუძის ბოლო შემადგენელი რიცხვი, მაგ., შედრ.:

სწორია: ათას ცხრაას სამოცდამეთხუთმეტე

შეცდომაა: მეათასცხრაასსამოცდამეთხუთმეტე

- განსხვავებულად იწარმოება პირველი. რაც შეეხება მე-ე თავსართ-ბოლოსართით ნაწარმოებ მეერთეს, ის, როგორც წესი, ოცეულების შემცველი რთული რიცხვითი სახელების ფუძეებში დასტურდება. მეერთეს და პირველის ერთმანეთით შენაცვლება არ შეიძლება; ორივე ფორმას გამოყენების მკაფიოდ განსაზღვრული არეალი აქვს; შედრ.:

სწორია: პირველი ოცდამეერთე სამოცდამეერთე

შეცდომაა: მეერთე ოცდაპირველი სამოცდაპირველი

- რიგობითი რიცხვითი სახელების ჩანარი შესაძლებელია როგორც რომაული, ისე არაბული რიცხვების საშუალებით. რომაული რიცხვებით წარმოდგენისას მე-ე თავსართ-ბოლოსართები არ უნდა დაინეროს, მაგ.: I, V, X, XV... L (ორმოცდამეათე), C (მეასე), D (მეხუთასე), M (მეათასე)...

- რიგობითი სახელების არაბული რიცხვებით ჩანარისას უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი:
- მე- თავსართი სახელს ფუძის დასაწყისში მოუდის: ჯერ თავსართი დაინერება, შემდეგ – დე-ფისი და სათანადო რიცხვი, მაგ.: მე-7, მე-15, მე-80...

- თუ მე- თავსართი სახელს ფუძის შუაში მოუდის, ჯერ რიცხვი იწერება, შემდეგ – დე-ფისი და -ე ბოლოსართი, მაგ.: 25-ე, 73-ე, 218-ე...

- საერთო წესიდან გამონაკლისია პირველი, რომელიც დაინერება ასე: 1-ლი.

- რიცხვებით ჩანარილ რიგობით სახელებთან შესაძლებელია მიეთითოს: ბრუნვის ფორმა, ნაწილაკი და თანდებული; ისინი დეფისით გამოიყოფა; მაგ.: 25-ემ, მე-7-ს, 1-ლით... დავით IV-ის, ერეკლე II-ც, X-ში, XX-ზე...

წილობითი რიცხვითი სახელები მიღებულია რიგობითი რიცხვითი სახელების ვითარებით ბრუნვის ფორმის ხელახლი ბრუნებით (მესამე > მესამე-დ > მესამე-დ-ი); მათ მართლწერასთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია შემდეგი წესები:

- წილობითი სახელები იწერება ცალ-ცალკე, მაგ.: ორი მესამედი, სამი მეოთხედი... ძირითადი წარმოების პარალელურად, გამოიყენება განსხვავებული ფორმებიც, რომლებიც მიღებულია რაოდენობით რიცხვით სახელებზე ნახევრის (იგივე მეორედი) დართვით; ნახევარი, როგორც

წესი, დეფისით გამოიყოფა საწარმოებელი ფუძისაგან; მაგ.: **ორ-ნახევარი / 2-ნახევარი, შვიდ-ნახევარი / 7-ნახევარი, თორმეტ-ნახევარი / 12-ნახევარი** და სხვ.

- შედარებით იშვიათია ძველი წარმოების წილობითი სახელები, მაგ.: **ნა-სამ-ალ-ი, ნა-ათ-ალ-ი** და სხვ.

თანამედროვეთა მეტყველებაში გავრცელებულია უმართებულო ფორმა – **მეორადი** („მეორადი ტანსაცმელი“, „მეორადი ფაკულტეტი“...); ნორმატიულია **მეორეული**.

პარალელური წარმოების ფორმებიდან: **სამოციანი, მესამოცე ორივე ნორმატიულია, თუმცა უპირატესობა პირველს ენიჭება.**

რიცხვითი სახელების ბრუნება შემდეგ წესებს ითვალისწინებს:

ცალკე აღებული რიცხვითი სახელი იბრუნება სათანადო ფუძის არსებითი სახელის მსგავსად; როცა მეორე სახელთან ერთადაა, იბრუნება ისე, როგორც მსაზღვრელი სახელი (იხ. ქვემოთ: 12.2.1. შეთანხმებული მსაზღვრელი).

- განსხვავებულია რამდენიმეფუძიანი რთული რიცხვითი სახელის ბრუნება არსებითთან. ამ შემთხვევაში უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ბრუნვის ნიშნებს დაირთავს რთული ფუძის ბოლო შემადგენელი რიცხვითი სახელი, მაგ.:

სახ.: მილიონ შვიდასი ათას სამას ოცდაცამეტი წელი	შეცდომაა:
მოთ.: მილიონ შვიდასი ათას სამას ოცდაცამეტმა წელმა	ასი კაცი
მიც.: მილიონ შვიდასი ათას სამას ოცდაცამეტ წელს	ორი-სამი ვაშლი
ნათ.: მილიონ შვიდასი ათას სამას ოცდაცამეტი წლის	ურიცხვი ვარსკვლავი
მოქმ.: მილიონ შვიდასი ათას სამას ოცდაცამეტი წლით	ვით.: მილიონ შვიდასი ათას სამას ოცდაცამეტ წლად
წოდ.: მილიონ შვიდასი ათას სამას ოცდაცამეტო წელო	წოდ.: მილიონ შვიდასი ათას სამას ოცდაცამეტო წელო

- როდესაც მსაზღვრელად არის რაოდენობითი რიცხვითი სახელი, საზღვრული მხ. რიცხვშია; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ასი კაცი	ასი კაცები
ორი-სამი ვაშლი	ორი-სამი ვაშლები
ურიცხვი ვარსკვლავი	ურიცხვი ვარსკვლავები

- რიგობითი რიცხვითი სახელის გავრცელებული კონსტრუქციებიდან: **X-XI საუკუნე, X-XI საუკუნეები** ორივე სწორია, ოღონდ განმასხვავებელი მნიშვნელობა ენიჭება კონტექსტს, კერძოდ: თუ კონტექსტის მიხედვით რიცხვებს შორის სავარაუდოა **ან** კავშირის აღდგენა, უნდა ითქვას და დაინტერის **X-XI საუკუნე, ხოლო და მაჯგუფებელი კავშირის შემთხვევაში – X-XI საუკუნეები;** მაგ., შდრ.:

"ეს მოვლენა უნდა განვითარებულიყო **X-XI** (**X ან XI**) საუკუნისათვის;"

"სამეფოთა შორის დაპირისპირება მწვავედ გამოვლინდა **X-XI** (**X და XI**) საუკუნეებში."

სავარჯიშოები

4.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ოცდა ოთხი წლის აჯანყებას ბევრი უდანაშაულო ადამიანი შეეწირა.
- 2) ეს ამბავი ვახტანგ VI ეპოქაში მოხდა.
- 3) ნაგებობა შედგებოდა 4-ი იარუსისაგან.
- 4) ათას ცხრასპირველ წელს დაბადებულა ჩემი დიდი ბაბუა.
- 5) მისი ნაშრომების სამი-მეოთხედი 2008 წლის აგვისტოს მოვლენებს ეხება.
- 6) ამ დეპუტატს შვიდასმა ათასმა ამომრჩეველმა მისცა ხმა.
- 7) მას შემდეგ, ასე, სამი ოთხი წელი გავიდა.
- 8) გეფიცები, ეს I -ლი და უკანასკნელი შემთხვევა.
- 9) ეს კაცი რიგით მეასოც და მეხუთეა.
- 10) ქალაქის ძველ რაიონში ქურდობის ას მეოცდაჩვიდმეტე შემთხვევა მოხდა.

- 11) ამ რიგში მე მეერთე ვარ, ის კი – მეშვიდე.
- 12) მე-VIII-ე პოლკის დასახლება "ვარკეთილის" მეტროს მიმდებარე ტერიტორიაზეა.

4.2. ფრჩხილებში წარმოდგენილი ვარიანტებიდან გამოყავით სწორი ფორმა.

- 1) ჩემი (2-ე / მე-2-ე / მე-2) ვაჟი ქართული უნივერსიტეტის მაგისტრანტია.
- 2) (კილო ნახევარი / კილო-ნახევარი / კილონახევარი) შაქრის საყიდლად ქუჩის მეორე პოლოში მომინია წასვლა.
- 3) (მეორადი / მეორეული / მეორედი) ტანსაცმლის მაღაზია სხვა ქუჩაზე გადაიტანეს.
- 4) ეს მოვლენები მეოცე საუკუნის (მეოცდაათიან / ოცდაათიან / ოც-და-ათიან) წლებში განვითარდა.
- 5) (ათას ცხრაას ოცდაჩვიდმეტი / ათ ას ცხრას ოცდაჩვიდმეტი / ათას ცხრაას ოცდაჩვიდმეტ) წლის რეპრესიები ჯერ კიდევ ბურუსითაა მოცული.
- 6) მეზობლის ლეკვი (3 ნახევარ / 3-ნახევარ) კილოს იწონის.
- 7) ეს ურიცხვი (ვარსკვლავები / ვარსკვლავი / ვარსკვლავნი) საოცარ შუქში ხვევს ცას.
- 8) ცხრა (შვილები / შვილი) ჰყავდა ამ ოჯახს.
- 9) ქვედანაყოფი (VII-ე / მე-VII-ე / VII) უბანში შევიდა.
- 10) საერთო შემოსავლების (ორი-მესამედი, ორი მესამედი, ორიმესამედი) ინფრასტრუქტურის მოწყობაში დაიხარჯა.

4.3. დაასაბუთეთ ქვემოთ წარმოდგენილი კონსტრუქციების მართებულობა.

- 1) აღნიშნული არხი გაიყვანეს X-XI საუკუნეში.
- 2) ტაძრის რეკონსტრუქცია მიმდინარეობდა X-XI საუკუნეებში.
- 3) ჩვენი მოსწავლეები პირველ-მეორე რიგებში სხედან.
- 4) ეს საკიტხი პირველ-მეორე რიგში უნდა განიხილებოდეს.

5. ნაცვალსახელთა მართლწერა

ნაცვალსახელები გამოიყენება სხვა სახელების (არს., ზედ., რიცხვ.) ნაცვლად. ცნობილია მათი ჯგუფები:

პირის: მე, შენ, ის, იგი, ჩვენ, თქვენ, ისინი, თავი;

შდრ.: თავი შეირცხვინა – თავი გაიტეხა; პირველ ფრაზაში თავი ნაცვალსახელია, ხოლო მეორეში – არსებითი სახელი;

ჩვენებითი: ეს, ეგ, ის (კაცი), ასეთი, მასეთი, ისეთი, ამისთანა, მაგისთანა, იმისთანა, ამნაირი, მაგნაირი, იმნაირი...

კითხვითი: ვინ? რა? რომელი? როგორი? რანაირი? როდინდელი? სადაური? რამდენი?

კუთვნილებითი: ჩემი, შენი, მისი, იმისი, თავისი, ჩვენი, თქვენი, მათი, იმათი, თავიანთი;

კითხვით-კუთვნილებითი: ვისი? რისი? რისა?

მიმართებითი: ვინც, რაც, რომელიც, როგორიც, სადაურიც, ვისიც...

ურთიერთობითი: ერთმანეთი, ერთურთი, ერთიმეორე;

უარყოფითი: არავინ, ვერავინ, ნურავინ, არარა, ვერარა, ნურარა, არაფერი, ვერაფერი, ნურაფერი, აღარაფერი, ვეღარაფერი, ნუღარაფერი;

განუსაზღვრელობითი: ვინმე, რამე, რომელიმე, ვიღაცა, რაღაცა, რომელიღაცა... ერთი, კაცი;

განსაზღვრებითი: ყოველი, ყველა, თითოეული, თვით, თვითონ, თავად...

ნაცვალსახელთა ბრუნებასთან დაკავშირებული მართლწერა ქვემოთ ცალ-ცალკე პარაგ-რაფებადაა წარმოდგენილი.

5.1. I და II პირის ნაცვალსახელები

I და II პირის ნაცვალსახელები: მე, შენ, ჩვენ, თქვენ უბრუნველია: სახ. მოთ. და მიც. ბრუნვებში მათ ერთი და იგივე ფორმა აქვთ. ბრუნვის ფორმის გარჩევა ხდება კონტექსტის მი-ხედვით, მაგ.: შდრ.:

ნაცვალი მე – კაცი (სახ.)

გავაკეთე მე – კაცმა (მოთ.)

მითხრეს მე – კაცს (მიც.).

აღნიშნული ნაცვალსახელები ნათესაობით ბრუნვაში მხოლოდ თანდებულიანი ფორმით გამოიყენება, მაგ.: ჩემგან, შენენ, ჩვენ შესახებ, თქვენ გამო... (თანდებულიანი ნაცვალსახე-ლების მართლწერასთან დაკავშირებით, იხ. ქვემოთ).

წოდებითი ბრუნვა I პირის ნაცვალსახელებს არა აქვთ; რაც შეეხება II პირის ნაცვალსახე-ლებს, ისინი წარმოდგენილი არიან ნარ-ჩამოცილებული ფორმებით, რომლებიც, ჩვეულებრივ, მიმართვისას გამოიყენება: **შე დალოცვილო, თქვე კარგო ხალხო...**

სავარჯიშო

5.1.1. გამოყავით I და II პირის ნაცვალსახელები; მიუთითეთ ბრუნვა.

- 1) შენ აგიხსნია ბევრი ქარაგმა, ქორონიკონის კენტი და ლუწი... (გრიშ.)
- 2) მე ის პატარა ნაკადული ვარ, შენ რომ ამღვრევ და ასე ათრთოლებ. (ფოცხ.)
- 3) თქვენ რომ გვინიათ, ის არა ვარ. (წერ.)
- 4) მე ჩანგური მისთვის მინდა, რომ სიმართლეს მსახურებდეს. (წერ.)
- 5) ჩვენ რომ არა შეგვატყონ-რა, შენ ნუ გაგეცინებაო. (მღვიმ.)
- 6) მე ავდექი პირველ თოვლზე განთიადში (აბაშ.)
- 7) მერე მე ძროხა ვის ჩავაბარო, სადღა ვიშოვი კარგ მეძროხესა?! (ჭავ.)
- 8) თქვენ გინდათ გახდეთ მილიარდერი. / მე კი ვარჩევდი გზას უნაპიროს... (ტაბ.)
- 9) სხვა როცა მე შემომნატრის, მე მივბაძო სხვას?! (მაჭ.)
- 10) ჩვენ ორნი ვართ ქვეყანაზე: მე და ღამე... მე და ღამე... (ტაბ.)

5.2. ნაცვალსახელები: ეს, ეგ, ის

ეს, ეგ, ის ნაცვალსახელები:

- ბრუნების დროს ორფუძიანობას ავლენენ: ერთი ფუძე აქვთ სახელობითისათვის, ხოლო მეორე – დანარჩენი ბრუნვებისათვის (წოდებითი ბრუნვის ფორმა, ზოგადად, ნაცვალსახელებს არ მოეპოვება);
- დამოუკიდებლად, ანუ პირის ნაცვალსახელის ფუნქციით გამოყენებისას ფუძეზე ბრუნვის ნიშნებს დაირთავენ; ენარმოებათ ნარ-/თან-იანი მრავლობითის ფორმები (ნარიანი ფორმა – სახელობითში, ხოლო თანიანი – მოთხრობით, მიცემით და ნათესაობით ბრუნვებში);
- მსაზღვრელის ფუნქციით გამოყენებისას ბრუნვის ნიშნების გარეშე, ფუძის სახით არიან ნარმოდგენილი როგორც მხოლობით, ისე მრავლობით რიცხვებში; შდრ.:

ეს, ეგ, ის ნაცვალსახელთა დამოუკიდებლად ბრუნება:

სახ.:	ეს	ეგ	ის	ესენი	ეგენი	ისინი
მოთ.:	ამან	მაგან	იმან	ამათ	მაგათ	იმათ
მიც.:	ამას	მაგას	იმას	"---"	"---"	"---"
ნათ.:	ამის	მაგის	იმის	"---"	"---"	"---"
მოქმ.:	ამით	მაგით	იმით	ამათით	მაგათით	იმათით
ვით.:	ამად	მაგად	იმად	---	---	---

ეს, ეგ, ის ნაცვალსახელთა ბრუნება არსებით სახელთან ერთად:

სახ.:	ეს / ეგ / ის კაცი	ეს / ეგ / ის კაცები
მოთ.:	ამ / მაგ / იმ კაცმა	ამ / მაგ / იმ კაცებმა
მიც.:	ამ / მაგ / იმ კაცს	ამ / მაგ / იმ კაცებს
ნათ.:	ამ / მაგ / იმ კაცის	ამ / მაგ / იმ კაცების
მოქმ.:	ამ / მაგ / იმ კაცით	ამ / მაგ / იმ კაცებით
ვით.:	ამ / მაგ / იმ კაცად	ამ / მაგ / იმ კაცებად

- სალიტერატურო ენაში დაუშვებელია ეს, ეგ ის ნაცვალსახელთა დიალექტური ვარიანტებით ჩანაცვლება; მაგ., შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ეს გოგო	ა(გ)ი გოგო
ეგ ბიჭი	მა(გ)ი ბიჭი
ის კაცი	ი(გ)ი კაცი და სხვ.

სავარჯიშოები

5.2.1. ფრჩხილებში ჩასმული ფრაზები ჩასვით სათანადო ბრუნვაში.

- ჰკითხეთ (ის გოგო) და ყველაფერს გეტყვით მომხდარის შესახებ.
- (ეს ზღაპარი) ბევრ რამეზე დამაფიქრა.
- ჩემს მეზობელს სწორედ (ეს ბიჭები) გაცნობა სურდა.
- (ეგ საქმე) დიდი დაფიქრება სულაც არ სჭირდება.
- ნინოს ჰგონია, რომ (ის კაცი) არაფერი ეშლება.
- (ეგ პიროვნება) გამო კამათი დიდხანს გაგრძელდა.
- ყველა (ის მეზობელი) უჭერს მხარს.
- (ის შემთხვევა) შემდეგ გოგონას სხვებთანაც დაეძაბა ურთიერთობა.
- (ეგ უურნალიტები) სულ სხვაგვარად გააშუქეს მომხდარი ფაქტი.
- სხვების აზრი (ეს ადამიანები) სულაც არ აინტერესებთ.

5.2.2. დიალექტური ფორმები შეცვალეთ სალიტერატუროთი.

- ჩვენთან გამოუშვი მაი კაცი.
- აგენტა რომ გააკეთონ, ისეთი არაფერი მინახავს.
- აი ფული, როგორც გინდათ, ისე გაინაწილეთ.

- 4) მითხარი, ამეებს ვინ შეხვდა გზაში?
- 5) იი სასწაული როგორ მოხდა?
- 6) ესეები უკვე წასული არიან სოფელში.
- 7) მეგ გოგო სახლში შემოსაშვები არაა.
- 8) იგენი სტუმრად მიიწვიეს მეზობელ სოფელში.
- 9) მაგი ამბავი, რაც მოხდა, ჭორიკანა ქალების ბრალია.
- 10) ის ღონისძიება ამგენმა მოაწყვეს შარშან.

5.2.3. დაასრულეთ წინადადებები. დააკვირდით, რა განსხვავებაა წყვილებში წარმოდგენილ ნაცვალსახელებს შორის.

- 1) ეს მითხრა...
ეს გაკვეთილი...
- 2) ეგ ფართობი...
ეგ რომ დროზე მოსულიყო...
- 3) ის გაუმასპინძლდა...
ის შემთხვევა...
- 4) ეს რომ მცოდნოდა...
ეს ბავშვი...
- 5) ეგ მაინც ვერ გაიგებს...
ეგ ინფორმაცია...
- 6) ის უნდა გააკეთო...
ის ფილმი...

5.3. კითხვითი ნაცვალსახელები: ვინ? რა?

გასათვალისწინებელია შემდეგი თავისებურებები:

- **ვინ** ზიარი ფორმაა სახელობითისა და მოთხოვობითისათვის. მისი კონკრეტული ბრუნვის ამოცნობა შესაძლებელია რომელიმე საზოგადო სახელის ჩანაცვლებით, მაგ.:
ვინ შეკაზმავს ცხენს? – კაცი (სახ.)
ვინ დააგვიანა მოსვლა? – სტუდენტმა (მოთ.)
- **ვინ** ნაცვალსახელს მრავლობითის ფორმა არ ეწარმოება. ამისათვის გამოიყენება აღნერითი ხერხი; შდრ.:

სწორია:

შეცდომაა:

ვინ და ვინ გვესტუმრნენ?

ვინები გვესტუმრნენ?

დასაშვებად ითვლება თანამედროვე სასაუბრო მეტყველებაში გავრცელებული ფრაზა:
ვინ არიან? ასევე – ვინ იყვნენ მოსული? და სხვ. არაიშვიათად, სასაუბრო მეტყველებისავე გავლენით, ამ ტიპის მრავლობითის ფორმებს შეიძლება შეენაცვლოს მხოლობითის ფორმებიც, რომლებშიც რიცხვის მნიშვნელობა განზოგადებულია; მაგ., კითხვისათვის: "**ლონისძიებაზე ვინ ნავიდა?**" სავარაუდო პასუხებია: 1) **ბავშვი ნავიდა;** 2) **ბავშვები ნავიდნენ.**

მრავლობითობის გამოხატვა ასევე შესაძლებელია **ვინ ნაცვალსახელისა და რიცხვში ფუძემონაცვლე ზმნის კომბინაციით;** შდრ.:

ვინ დასხეს / ვინ და ვინ დასხეს პირველ რიგში? – ბავშვები

ვინ დასვეს პირველ რიგში? – ბავშვი

ანალოგიურად გამოიხატება მრავლობითობა **რა ნაცვალსახელისა და რიცხვში ფუძემონაცვლე ზმნის კომბინაციით;** შდრ.:

რა ჩაყარეს / რა და რა ჩაყარეს წყალში? – ქვები

რა ჩააგდეს წყალში? – ქვა

- **რა ნაცვალსახელს ეწარმოება ორივე მრავლობითი:** **რაები / რანი.** წარმოების მხრივ, **რაები** გამონაკლისია იმ საერთო წესიდან, რომ ა ხმოვანზე დაბოლოებული ფუძეები მრავლობითში უნდა შეიკვეცოს; შდრ.:

(მხ. რ.)

(მრ. რ.)

სახ. რა მთა თმა

რა-ებ-ი

მთ-ებ-ი

თმ-ებ-ი

ნათ. რ-ის მთ-ის თმ-ის

რა-ებ-ის

მთ-ებ-ის

თმ-ებ-ის

სწორია: რაები

შეცდომაა: რები / რები

სავარჯიშოები

5.3.1. შეცვალეთ სალიტერატურო ქართულით.

- 1) შენიშვნას იმისგან მივიღებ, ვინამაც გამზარდა!
- 2) ეს ბიჭები რები არიან ამ მოხუცის?
- 3) ვინებს ვერ შეატყობინეს გამოცდის თარიღი?
- 4) ვინ და ვინ დააჯინეს ერთმანეთის პირისპირ?
- 5) მითხარი, რა და რა გადმოვარდა ძირში თაროდან?
- 6) ექსკურსიაზე ვინები მოდიან ჩვენთან ერთად?
- 7) მაინც, რები გადაყარე, არ მეტყვი?

5.3.2. მოიფიქრეთ ნორმატიული / დასაშვები ვარიანტები გამუქებული ფრაზებისათვის.

1. უნდა იცოდეთ, რისი და რისი გადაყრა არ შეიძლება!

2. რა გადახდა თავს ჩემს მეგობრებს?

3. გამაგებინეთ, ვინ და ვინ არიან საკონკურსო სიაში?

5.3.3. კითხვები დაუსვით გამუქებულ სიტყვებს „ვინ“ და „რა“ ნაცვალსახელების გამოყენებით.

- 1) ვანომ და ილამ ერთი ქილა მაწონი შეჭამეს.
- 2) ბებერ მუხას ფოთლები დასცვივდა.
- 3) სიმშვიდესა და ოჯახურ ბედნიერებას ვერ შეველევი.
- 4) დათვმა მონადირეების შესაშინებლად ზევიდან ქვა-ღორღი გადმოაგორა.
- 5) ნინოსა და ჩემი მეგობრის რჩევებს მისთვის ერთი ფასი აქვს.
- 6) გაურჩებულმა ბიჭმა ფანჯრიდან წიგნები გადმოყარა.
- 7) შამქორისა და ბასიანის ბრძოლები თამარის ეპოქას უკავშირდება.
- 8) მსმენელები დარბაზს არ ტოვებდნენ მომხსენებლის მოსვლამდე.
- 9) ადმინისტრაციის მუშაკებმა და ოპოზიციონერებმა ქუჩაში გააგრძელეს კამათი.
- 10) სიყვარული და სიკეთე ყოფილიყოს შენი ცხოვრების მუდმივი თანამგზავრი!

5.4. კუთვნილებითი ნაცვალსახელები

კუთვნილებითი ნაცვალსახელები (ჩემი, შენი, მისი...) ძირითადად, თანხმოვანფუძიანი მსაზღვრელების მსგავსად იბრუნება (იხ. ქვემოთ: 12.2.1. შეთანხმებული მსაზღვრელი), თუმცა არის განსხვავება მიცემითსა და ნათესაობითში:

სახ.	ჩემი ძმა	ჩვენი ძმა	შენი წიგნი	თქვენი წიგნი
მოთ.	ჩემმა ძმამ	ჩვენმა ძმამ	შენმა წიგნმა	თქვენმა წიგნმა
მიც.	ჩემს ძმას	ჩვენს ძმას	შენს წიგნს	თქვენს წიგნს
ნათ.	ჩემი ძმის	ჩვენი ძმის	შენი წიგნის	თქვენი წიგნის
მოქ.	ჩემი ძმით	ჩვენი ძმით	შენი წიგნით	თქვენი წიგნით
ვით.	ჩემს ძმად	ჩვენს ძმად	შენს წიგნად	თქვენს წიგნად
წოდ.	ჩემო ძმაო	ჩვენო ძმაო		

მართლწერის წესების მიხედვით, კუთვნილებით ნაცვალსახელებს:

- მიცემით და ვითარებით ბრუნვებში დაერთვის -ს დაბოლოება, შდრ.:

სწორია: შეცდომაა:

მიც. ჩვენს / თქვენს / მათს ძმას ჩვენ / თქვენ / მათ ძმას

ვით. ჩვენს / თქვენს / მათს ძმად ჩვენ / თქვენ / მათ ძმად

შენიშვნა: ზეპირ მეტყველებაში აშკარაა თს ბერათკომპლექსის გამარტივების ტენდენცია: თს - > თ მრავლობითი რიცხვის მიცემით და ვითარებით ბრუნვებში, თუმცა ეს პროცესი ჯერჯერობით ნორმებში არ აისახება.

- მოქმედებით ბრუნვაში აქვთ ი-ხმოვნიანი დაბოლოება; შდრ.:

სწორია: ჩემი / თქვენი / მათი აზრით

შეცდომაა: ჩემის / თქვენის / მათის აზრით

ჩემ / თქვენ / მათ აზრით

- მესამე პირში ახასიათებთ ფუძეთა ნაირგვარობა: **თავისი – მისი;** **თავიანთი – მათი.** ამ ფუძეთა გამოყენების სფეროები განსხვავებულია, თუმცა არაიმუათია აღრევის ფაქტიც; ბუნდოვანების თავიდან ასაცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი:

– სუბიექტის კუთვნილებაზე მისანიშნებლად მართებულია **თავისი – თავიანთი**, მაგ.:

ბავშვმა თავისი საქმე იცის.

ბავშვებმა თავიანთი საქმე იციან.

- თუ ორიენტირება ხდება იმაზე, რაც სუბიექტის კუთვნილება არ არის, მართებულია **მისი – მათი;** მაგ.:

ბავშვმა მისი / იმისი (ვიღაცის, სხვისი) საქმე იცის.

ბავშვებმა მათი / იმათი (ვიღაცების, სხვების) საქმე იციან.

- დაუშვებელია პირველი ან მეორე პირის კუთვნილების გამოსახატავად **თავისი ფორმის გამოყენება**, შდრ.:

სწორია: შეცდომაა:

მე ჩემს სახლში მივდივარ;

მე თავის სახლში მივდივარ.

შენ შენი საქმე გელოდება;

შენ თავისი საქმე გელოდება.

- არ შეიძლება ნაცვალსახელის მხოლობითის ფორმის გამოყენება მრავლობითის მნიშვნელობით, შდრ.:

სწორია: მათ თავიანთი საქმე იციან.

შეცდომაა: მათ თავისი საქმე იციან.

- თუ სუბიექტი კრებითობას გამოხატავს ან კომპოზიტია, შეიწყობს მხოლ. ფუძის კუთვნილებით ნაცვალსახელს:

სწორია: ყველამ თავის გულში ჩაიხედოს.

შეცდომაა: ყველამ თავიანთ გულში ჩაიხედოს.

სწორია: და-ძმამ თავისი საქმე უნდა იცოდეს.

შეცდომაა: და-ძმამ თავიანთი საქმე უნდა იცოდეს.

დაუშვებელია:

- კუთვნილებითი ნაცვალსახელის გამოყენება პირის ნაცვალსახელის ფუნქციით. სალიტერატურო ნორმების მიხედვით, პირის ნაცვალსახელები – ზმნასთან, ხოლო კუთვნილებითი ნაცვალსახელები არსებით სახელთან კომბინაციაში განიხილება; შდრ.:
პირის ნაცვალსახელი –

სწორია: მათ მითხრეს მათ გააკეთეს

შეცდომაა: მათმა მითხრეს მათმა გააკეთეს

კუთვნ. ნაცვალსახელი –

სწორია: მათმა დედამ მათმა წიგნმა

შეცდომაა: მათ დედამ მათ წიგნმა

კონსტრუქციებში: „დღეს ჩემმა მითხრა“, „აგერ, შენი მოდის“ და სხვ. ივარაუდება მეტ-ყველების ეკონომიურობის გამო გამოტოვებული რომელიმე სახელი (ძმა, შვილი...) და არა უშუალო მიმართება ზმნასთან, როგორც ეს პირის ნაცვალსახელებს ახასიათებთ.

- სალიტერატურო ნორმის დიალექტური ფორმებით ჩანაცვლება; შდრ.:

სწორია: თავიანთი კერა

შეცდომაა: თავაანთი / თავიაანთი კერა

სწორია: ჩემმა ნაცნობმა შენს დას

შეცდომაა: ჩემი ნაცნობმა შენი დას და სხვ.

სავარჯიშოები

5.4.1. გაასწორეთ შეცდომები.

ა)

- ჩვენ ბებიას სოფელში დაბრუნება უნდა.
- შენ მონათხრობს ჩემ წიგნში დავწერ.
- ჩემმა დედ-მამამ თავიანთი ქორწილი ვიწრო წრეში გადაიხადა.
- ეს ურთიერთობა ჩვენ ბავშვობიდან იწყება.
- მათის შრომისმოყვარეობით იქნა მიღწეული ეს წარმატება.
- შენი გოგომ დღეს სკოლაში ბოლო გაკვეთილი გააცდინა.
- ასეთ სიტყვებს ყოველდღე გაიგონებთ ჩვენს უურნალისტებისგან.

ბ)

- მოსწავლეებმა თავისი დავალება ზერელედ შეასრულეს.
- ჩვენ თავიაანთი საქმე გავაკეთეთ, მაგრამ წინ კიდევ ბევრი რამ გველოდება.
- სუფრის წევრებმა ბოლოს თავის მასპინძელი გაიხსენეს.
- თქვენის რჩევით ახალ კომპანიასთან დავიწყეთ თანამშრომლობა.
- სად ყოფილხარ, ჩემ ბიჭო?
- ჩემ მტერ-მოყვარემ იცის, ვისთან აქვს საქმე.
- ამ უქნარას მათი ამხანაგად მოაქვს თავი.

5.4.2. განმარტეთ, რა შემთხვევაში იქნება მართებული გამუქებული ფორმები.

- კაცმა თავისი წარსული გაიხსენა;
კაცმა მისი წარსული გაიხსენა.
- მოსწავლეებმა მათი გაკვეთილების ცხრილი ზეპირად იცოდნენ.
მოსწავლეებმა თავიანთი გაკვეთილების ცხრილი ზეპირად იცოდნენ.

5.4.3. აირჩიეთ უშეცდომო წინადადებები.

- მათმა, რაც შეიძლებოდა, ყველაფერი გააკეთეს.

- 2) მათ, რაც შეიძლებოდა, ყველაფერი გააკეთეს.
- 3) იმათმა წარმომადგენელმა დიდი პასუხისმგებლობა იტვირთა.
- 4) იმათ წარმომადგენელმა დიდი პასუხისმგებლობა იტვირთა.

5.4.4. ხაზგასმით გამოყავით ნორმატიული ფრაზები.

- 1) ჩემის ღრმა რწმენით – ჩემი ღრმა რწმენით – ჩემ ღრმა რწმენით
- 2) თავიანთ შეცდომებზე – თავაანთ შეცდომებზე – თავიაანთ შეცდომებზე
- 3) მისი მოგზაურობას – მის მოგზაურობას – მისს მოგზაურობას
- 4) თქვენ ამხანაგმა – თქვენი ამხანაგმა – თქვენმა ამხანაგმა
- 5) თავისის არდადეგების – თავის არდადეგების – თავისი არდადეგების
- 6) მათს შთაპეჭდილებებს – მათი შთაპეჭდილებებს – მათ შთაპეჭდილებებს
- 7) ჩვენი დავალებად – ჩვენს დავალებად – ჩვენ დავალებად
- 8) თქვენ რჩევით – თქვენის რჩევით – თქვენი რჩევით
- 9) ჩემ სახლში – ჩემს სახლში – ჩემი სახლში
- 10) შენს ქუჩაზე – შენი ქუჩაზე – შენ ქუჩაზე

5.5. განსაზღვრებითი ნაცვალსახელები

- განსაზღვრებით ნაცვალსახელთა გავრცელებული ვარიანტებიდან ზოგი უმართებულოა; შდრ.::

სწორია: **თითოეული**

შეცდომაა: თითოეული, თვითოეული, თვითოეული;

სწორია: **თვითონ**

შეცდომაა: თვითან, თითონ, თითვონ

- დაუშვებელია კრებითობის გამომხატველი განსაზღვრებითი ნაცვალსახელის – **ყველა** – მრავლობითის ფორმით გამოყენება.

სწორია: **ყველა დაესწრო წარმოდგენას ყველა აქ არის**

შეცდომაა: ყველანი დასწრნენ წარმოდგენას ყველანი აქ არიან

- კრებითობის, ასევე რაოდენობის გამომხატველ ნაცვალსახელებთან შეწყობილი სახელი მხოლობით რიცხვში უნდა იყოს; შდრ.::

სწორია: **ყველა საკითხი რამდენიმე ბავშვი**

შეცდომაა: ყველა საკითხები რამდენიმე ბავშვები

სავარჯიშო

5.5.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) შექმნილი ვითარებიდან გამოსავალი თითვონ უნდა მოძებნო.
- 2) ზოგი მოსწავლეები ასეთ ამოცანებს იოლად ხსნიან.
- 3) მენეჯერმა ყველა შეკითხვებს გასცა პასუხი.
- 4) თითონ გიორგიმ არაფერი იცოდა მომხდარის შესახებ.
- 5) ყველანი ექსკურსიაზე წავიდნენ, აქ მარტო მე ვარ.
- 6) თითვეული სვეტის სიმაღლე ოცდახუთი მეტრი იყო.
- 7) შენირამდენიმე მეგობრები ქუჩაში ვნახე.
- 8) დღეს სკოლაში ყველა გაკვეთილებზე ხმაური იყო.
- 9) თვითან სუტკენეისას მოსემ დაუგო ხაფანგი.
- 10) თითეულ შემთხვევას თავისი ახსნა აქვს.
- 11) მეზობლებიდან ყველანი მხარში ამოუდგნენ ელენეს.

ორიზონტ

5.6. ნაცვალსახელთა თანდებულიანი ფორმები

ნაცვალსახელების თანდებულიან ფორმებთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია შემდეგი წესები:

- მიცემითი ბრუნვის -ზე და -ში თანდებულების დართვისას, როგორც გამონაკლისი, ბრუნვის ნიშანი შენარჩუნდება ერთ ნაცვალსახელურ ფუძესთან: **მა-ს-ში; მა-ს-ზე** (შდრ.: თავ-ში; თავ-ზე / თარო-ში; თარო-ზე); აღნიშნულ ფორმებშიც დაიკარგება ს, თუკი ნაცვალსახელებს ჩვენებითი ნაწილაკები დაერთვება; შდრ.: **მასში – იმაში; მასზე – იმაზე.**
- ცალკე მდგომი თანდებულები და თანდებულის ფუნქციით გამოყენებული ზმნიზედები და-ერთვის I და II პირის ნაცვალსახელთა სან-მოკვეცილ ფორმებს; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ჩემ შესახებ	ჩემს შესახებ
შენ მიმართ	შენს მიმართ
ჩვენ შორის	ჩვენს შორის

- ასევე სან-მოკვეცილია I და II პირის ნაცვალსახელთა ფორმები **-კენ** თანდებულის დართვისას; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ჩემკენ	ჩემსკენ
თქვენკენ	თქვენსკენ

- თუ ცალკე მდგომი თანდებულები: **შუა, შორის** ორ ნაცვალსახელს აერთებს და აქედან ერთ-ერთი პირველი პირის ნაცვალსახელია, კანსტრუქცია განსხვავებულ სახეს მიიღებს იმის მიხედვით, პირველი პირის ნაცვალსახელი პირველ ადგილზეა თუ მომდევნო პოზიციაში; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
მე და შენ შუა / შორის	ჩემსა და შენს შუა / შორის
შენ და ჩემ შუა / შორის	შენსა და ჩემს შუა / შორის

- პირის ნაცვალსახელთა მრავლობითის ფორმებზე (ჩვენ, თქვენ, მათ) **-გან** თანდებულის დართვით მიღებულ სახელებში დაუშვებელია მრავლობითობის **-თა** სუფიქსის გამოყენება;

სწორია:	ჩვენგანი	თქვენგანი	მათგანი
შეცდომაა:	ჩვენთაგანი	თქვენთაგანი	მათთაგანი

სავარჯიშოები

5.6.1. შეადარეთ წინადადებები. იპოვეთ შეცდომები და გაასწორეთ.

- 1) ერთი ჩვენსკენაც გამოიხედეთ!
- 2) ჩვენკენ ხელს ნუ იშვერთ!
- 3) მე და შენ შორის ყველაფერი დამთავრდა.
- 4) ჩემსა და შენს შორის კედელია აღმართული.
- 5) ჩვენს შუა ისევ ვიღაც ჩადგა.
- 6) ჩვენ შუა მეგობრობის ხიდია.
- 7) ერთ ჩვენგანს განსხვავებული მიზანი ამოძრავებს.
- 8) ღირსეული მოქალაქეობა ყოველი ჩვენთაგანის მოვალეობაა.
- 9) უკვე დროა, დავიწყოთ, ყველანი აქ არიან.
- 10) მშვიდად იყავით, ყველა ჩვენ გვიჭერს მხარს.
- 11) შენ და ჩემ გარდა იქ არავის დაუგვიანია.
- 12) შენსა და ჩემს გარდა იქ არავის დაუგვიანია.

5.6.2. შეცვალეთ ნორმატიული ფორმებით.

- 1) ჩემს შესახებ მათ ყველაფერი იციან.
- 2) ამასში ვერ დაგეთანხმებით.
- 3) ყოველი თქვენთაგანი ელფოსტით მიიღებს პასუხს.
- 4) დიდი ხანია, ჩვენს შორის განხეთქილება ჩამოვარდა.
- 5) შენს მიმართ ისინი კარგად არიან განწყობილი.
- 6) თითოეულ ჩვენთაგანს ღვაწლი მიუძლვის ამ საქმეში.
- 7) ჩემს და შენს შუა ვინ გაბედავს ჩადგომას?!
- 8) იმათსზე ბევრი რამ არის დამოკიდებული.
- 9) დედას ჩემსგანაც მოკითხვა გადაეცი!
- 10) საერთო საქმეში ნინოს მაზე მეტი შრომა აქვს გაწეული.

5.6.3. შეადარეთ ნინადადებათა ორი მნკრივი; შეცდომებს ხაზი გადაუსვით.

- 1) ერთი ჩვენთაგანი ყოველთვის იგვიანებს.
ერთი ყვავილთაგანი ადრე გაზაფხულზე ხარობს.
ერთი თქვენთაგანი ადრე დატოვებს სხდომას.
ერთი მოსწავლეთაგანი განსაკუთრებული ნიჭიერებით გამოირჩევა.
- 2) ერთი ჩვენგანი ყოველთვის იგვიანებს.
ერთი ყვავილგანი ადრე გაზაფხულზე ხარობს.
ერთი თქვენგანი ადრე დატოვებს სხდომას.
ერთი მოსწავლეგანი განსაკუთრებული ნიჭიერებით გამოირჩევა.

5.7. ნაწილაკიანი ნაცვალსახელების ბრუნება

ნაწილაკიანი ნაცვალსახელები: ვიღაცა, რაღაცა... ვინმე, რამე... იგივე, ერთი და იგივე... იბრუნება როგორც დამოუკიდებლად, ისე მეორე სახელთან ერთად. ქვემოთ წარმოდგენილია ბრუნების ნიმუშები:

ნაწილაკიანი ნაცვალსახელების დამოუკიდებლად ბრუნება:

სახ.: ვინმე	რაღაცა	იგივე	ერთი და იგივე
მოთ.: ვინმემ	რაღაცამ	იმავემ	ერთმა და იმავემ
მიც.: ვინმეს	რაღაცას	იმავეს	ერთსა და იმავეს
ნათ.: ვინმეს(ი)	რაღაცის	იმავეს(ი)	ერთი და იმავეს(ი) / ერთისა და იმავეს(ი)
მოქ.: ვინმეთ(ი)	რაღაცით	იმავეთ(ი)	ერთი და იმავეთ(ი) / ერთითა და იმავეთ(ი)
ვით.: ვინმედ	რაღაცად	იმავედ	ერთ და იმავედ / ერთსა და იმავედ

ნაწილაკიანი ნაცვალსახელების არსებით სახელთან ერთად ბრუნება:

სახ.: იგივე კაცი	ერთი და იგივე კაცი
მოთ.: იმავე კაცმა	ერთმა და იმავე კაცმა
მიც.: იმავე კაცს	ერთსა და იმავე / ერთ და იმავე კაცს
ნათ.: იმავე კაცის	ერთისა და იმავე / ერთი და იმავე კაცის
მოქ.: იმავე კაცით	ერთითა და იმავე / ერთი და იმავე კაცით
ვით.: იმავე კაცად	ერთსა და იმავე / ერთ და იმავე კაცად

სახ.: ვიღაც ნაცნობი	რომელიმე წიგნი
მოთ.: ვიღაც ნაცნობმა	რომელიმე წიგნმა
მიც.: ვიღაც ნაცნობს	რომელიმე წიგნს
ნათ.: ვიღაც ნაცნობის	რომელიმე წიგნის
მოქ.: ვიღაც ნაცნობით	რომელიმე წიგნით
ვით.: ვიღაც ნაცნობად	რომელიმე წიგნად

ნაწილაკიან ნაცვალსახელთა მართლწერა შემდეგ ნესებს ითვალისწინებს:

- ნორმატიულია ნაწილაკების ფუძესთან შეხორცებული სახეობა; დასაშვებია შეუხორცებელი ნარმოება, თუმცა მისი გამოყენების არეალი შედარებით ვინროა; მიუღებელია ნაწილაკიან ნაცვალსახელთა ორმაგად ნაწარმოები ბრუნვის ფორმები; შდრ.:

სწორია:	დასაშვებია:	შეცდომაა:
ვინმეს	ვისმე	ვისმეს
რამეს	რასმე	რასმეს
ვიღას	ვისღა	ვისღას
რაღას	რასღა	რასღას

- იგივე ნაცვალსახელს, ეს, ეგ, ის ნაცვალსახელების მსგავსად, ორფუნდიანობა ახასიათებს (იხ. ზემოთ);
- ნაცვალსახელურ კონსტრუქციას: ერთი და იგივე აქვს პარალელური გრძელი და მოკლე ვარიანტები; შდრ.: ერთსა და იმავე კაცს – ერთ და იმავე კაცს... ერთისა და იმავეს(ი) – ერთი და იმავეს(ი) ...
- სახელთან ერთად ბრუნების დროს ნაწილაკიანი ნაცვალსახელები ფუძის სახით არის წარმოდგენილი. ბრუნვის ნიშნებს დაირთავს მხოლოდ ნაცვალსახელური კონსტრუქციის – ერთი და იგივე – პირველი შემადგენელი – ერთი; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ერთმა და იმავე კაცმა	ერთ და იმავე კაცმა

**ერთისა და იმავე /
ერთი და იმავე კაცის**

ერთ და იმავე კაცის

- **ლაც(ა)** ნაწილაკიან ნაცვალსახელებს -ებ-იან მრავლობითში ერთი ე ექნებათ; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ვიღაცები	ვიღაცეები
რაღაცები	რაღაცეები
რაღაც-რაღაცები	რაღაც-რაღაცეები
- დაუშვებელია ნაწილაკიან ნაცვალსახელთა სალიტერატურო ფორმების დიალექტური ვარიანტებით ჩანაცვლება; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ვიღაცა	ვინცხა
რაღაცა	რაცხა
ვიღაც-ვიღაცები	ვინცხა-ვინცხები

სავარჯიშოები

5.7.1. გაასწორეთ შეცდომები.

ა)

- 1) სულ ერთი და იგივეს წუნუნებს ჩემი ძველი ნაცნობი.
- 2) არ მინდა, ვისმეს ეჭვი შეეპაროს ჩემს სიტყვებში.
- 3) გთხოვ, იგივე შეცდომებით ნუ დაამახსოვრებ თავს ამ ადამიანებს.
- 4) რაღაც-რაღაცები გავიგე შენზე.
- 5) მეც იგივეს არ გეუბნებოდი?!
- 6) ორივე წერილში ერთი და იმავე თემაა განხილული.
- 7) ამის მერე რასლას ველოდო!

ბ)

- 1) ჩემი და მისი ნათქვამი ერთი და იგივედ ნუ გეჩვენება!
- 2) მშვიდად იყავი, რასმეს მოვიფიქრებ!..
- 3) ერთსა და იგივე ადგილას გახსნეს ბაზრობა და საწყობი.
- 4) ვიღაცეებმა გიკითხეს ცოტა ხნის წინ.
- 5) დარწმუნებული ვარ, იგივე პიროვნებამ ჩაიდინა ეს დანაშაული.
- 6) ერთმა და იგივე მასწავლებელმა ორჯერ მისაყვედურა შენ გამო.
- 7) ავტორი იგივე თემაზე წერს და იგივე პრობლემაზე გვესაუბრება.

5.7.2. ფრჩხილებში ჩასმული ვარიანტებიდან ამოარჩიეთ ნორმატიული ან დასაშვები ფორმები და მიუსადაგეთ წინადადებებს.

- 1) დამშვიდდი, ამ ვითარებაშიც მოვიფიქრებ (რასმე / რასმეს).
- 2) დაუძახეთ (ვინცხას / ვისმეს) მეორე კაბინეტიდან!
- 3) (რასლა / რასლას) ფიქრობ? დროა, მიიღო საბოლოო გადაწყვეტილება.
- 4) შენც თუ წახვალ, (ვინდამ / ვინდა) მოგვცეს გულისხმიერი რჩევები?!
- 5) (ვისლას / ვიღას) ან (რაღას / რასლას) ელოდები? უკვე წასვლის დროა.
- 6) ახლა ისეთ (რასმეს / რამეს) გეტყვი, არ დაიჯერებ.
- 7) (რაღას / რასლას) არ უუბნებოდა, მაგრამ თუ თვითონ არ უნდა, (ვისმე / ვისმეს) (რასმეს / რამეს) გააგებინებ?!

5.7.3. შეცვალეთ სალიტერატურო ფორმებით.

- 1) წესტან, ორი წუთის წინ ვინცხამ გიკითხა.
- 2) რაცხა ვერ ვარ დღეს კარგად.
- 3) ვინცხა-ვინცხების გამო ურთიერთობას არ გავაფუჭებ შენთან.
- 4) კარგად არ მახსოვს, რომელიცხა წიგნში მაქვს ეს მოთხრობა წაკითხული.
- 5) წინა დღის სამუშაოდან რაცხა-რაცხაები დამრჩა გასაკეთებელი.
- 6) ვინცხა არის, არ მომწონს ეგ კაცი.

6. კომპოზიტების მართლდება

კომპოზიტები იგივე რთული სახელებია, რომლებიც მიღებულია ფუძის გაორკეცებით ან რამდენიმე ფუძისა თუ სიტყვის შეერთებით. შდრ.:

თავი (მარტივი) – სათავე (წარმოქმნილი) – თავთავი, თავ-ტანი (რთული).

კომპოზიტთა მართლწერა, ძირითადად, განისაზღვრება იმის მიხედვით, თუ რამდენ ცნებას გამოხატავენ ისინი: ერთცნებიანი კომპოზიტები იწერება უდეფისოდ, ხოლო ორ- და მეტცნებიანები – დეფისით.

იმის გარჩევა, თუ რამდენცნებიანია კომპოზიტი, ძნელი არ არის; თუ რთული სიტყვის შემადგენელი ნაწილები:

– მხოლოდ ერთი მნიშვნელობის გამოხატვას ემსახურება, კომპოზიტი ერთცნებიანია; როგორც წესი, ეს მნიშვნელობა არ უდრის რთული სიტყვის შემადგენელი კომპონენტების მნიშვნელობათა ჯამს; მაგ.: ციხისთავი, დედაბერი, ხელებაპყრობილი, ზემდეგი, ქვეგანყოფილება... ბიზნესგეგმა, კიბერუსაფრთხოება, ვებგვერდი, ინტერნეტსივრცე... კრედიტოფიცერი, ბიზნესპარტნიორი...

– ინარჩუნებენ ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელ მნიშვნელობებს, რომელთა შემოწმებაც შესაძლებელია ამ ნაწილებს შორის მაჯგუფებელი და კავშირის ლოგიკურად აღდგენით, კომპოზიტი ორ- ან მეტცნებიანია, მაგ.: სტუმარ-მასპინძელი (სტუმარი და მასპინძელი); სახლ-კარი (სახლი და კარი), ბალ-ბოსტანი (ბალი და ბოსტანი), მთა-ბარი (მთა და ბარი), კარ-ფანჯარა (კარი და ფანჯარა), წარბ-წამნამ-თვალნი (წარბნი, წამნამნი და თვალნი); შდრ.: „ციხის და თავი“, „ზე და მდეგი“...

ერთცნებიან კომპოზიტებს მიეკუთვნება, ე.ი. უდეფისოდ იწერება:

- ფუძეგაორკეცებული კომპოზიტები; აქ მოიაზრება სხვადასხვა შემთხვევა:
- მარტივი გაორკეცება: ბაჯბაჯი, ლაქლაქი, რაკრაკი, ჩიფჩიფი, ჩუხჩუხი...
- გაორკეცება ფუძისეული ხმოვნის ან თანხმოვნის შეცვლით: აბდაუბდა, ბრაგაბრუგი, რახარუხი, კანტიკუნტად, ბიჭბუჭები, მიეთ-მოეთი... უივილბივილი, ხურდამურდა, ბარბაცი, ქერქეტი, ზანზარი, წანწალი... ხმოვნისა და თანხმოვნის შეცვლით: ქოხმახი, კუჭმაჭი... თანხმოვნის დამატებით: ავანჩავანი, ინჩიბინჩი, ალხანაჩალხანა...
- ა-სუფიქსიანი გაორკეცება: ლიკლიკა, ლივლივა, კამკამა, კაშკაშა, ცანცარა...
- და კავშირით შეერთებული კომპოზიტები, მათ შორის – რიცხვითი სახელები 21-დან 100-მდე: ფეხდაფეხ, ცხენდაცხენ, სხვადასხვა, კარდაკარ, კვალდაკვალ, შიგადაშიგ, ხანდახან, დღე-დღალამ (შდრ.: დღე და ღამე)... ოცდახუთი, ორმოცდაჩვიდმეტი, ოთხმოცდასამი...
- სხვადასხვა კატეგორიის სიტყვათა კომბინაციით მიღებული კომპოზიტები, მაგ.:
- არსებითი სახ. + ზედ. სახ.: კაბაჭრელი, ძირმნარე, ტანდაბალი, ფეხმარდი, ჭკუასუსტი, თავ-ცარიელი...
- რიცხვითი სახ. + არს. სახ.: ერთგული, ორპირი, ორხევი, სამცაცხვი, ცხრანყარო...
- არსებითი სახ. + მიმღეობა: ყინულმჭრელი, კუდამოძუებული, ყურმოჭრილი, სახელგატებილი, თავდადებული, თავგასიებული, წყალწალებული, თვალებანთებული, გულდახურული, ჯიბეგამოფეხილი...

შდრ.: მრავალწევრა კომპოზიტის პირველი შემადგენელი ნაწილი ცალკე დაიწერება ზმნისნინის აღდგენის შემთხვევაში: პირში ჩალაგამოვლებული; თავზე ხელალებული; თვალზე ცრემლომდგარი; შუბლზე ოფლგადამდინარი...

– კომპოზიტები, რომელთა ერთ-ერთი შემადგენელი წევრი თანდებული ან ზმნიზედაა: ზედნაშენი, ზედამხედველი, თანამშრომელი, თანამეცხედრე, შინამოსამსახურე, წინამორბედი, წინკარი, წყალქვეშა, კუჭქვეშა, კანზედა...

- სიტყვამანარმოებელაფიქსებიანი კომპოზიტები: შავტარა, დიდგულა, წითელპერანგა, გულწითელა, კუდმაკრატელა... ხისტარიანი, წითელდიპლომიანი, მაღალდეზებიანი, შავსათვალიანი, ბასრპირიანი, დაბალქუსლიანი, ორსაათიანი, სამგანყოფილებიანი... ოქროს-მედალოსანი... მეორეკლასელი, მეზობელუბნელი, არაგვისპირელი...
- შეთანხმებულმსაზღვრელიანი კომპოზიტები: ქალბატონი, ხარირემი, ვაჟკაცი, ძვირფასი, ავდარი, ახალგორი, ახალქალაქი, დაბაძველი, ქალიშვილი, დედაბერი, დედაბოძი, სამგორი, ორხევი, დედაჩემი, პაპაშენი, დეიდათქვენი...

შდრ.: დეფისით დაინტერება საზღვრულ სიტყვასთან დანართის (არსებითი სახელით გადმოცემული განსაზღვრება) შერწყმით მიღებული კომპოზიტები (კომპოზიტის პირველი წევრი ფუძის სახით უნდა იყოს): სახლ-მუზეუმი, ნევრ-კორესპონდენტი, პოეტ-აკადემიკოსი, გენერალ-პოლკოვნიკი, ინჟინერ-მექანიკოსი, რევიზორ-ბულალტერი, ვიცე-პრემიერი...

- მართულმსაზღვრელიანი კომპოზიტები: ვერცხლისნყალი, გუთნისდედა, ხიდისთავი, ცხენისწყალი... დედინაცვალი, ნათლიდედა, ბიძაშვილი... გულთამხილავი, მზეთუნახავი, მზეთამზე, სამთანყარო, ნიგნსაცავი, ქვითკირი, ავადმყოფი, ძმადნაფიცი, ყმადნაფიცი...

აქვე გასათვალისწინებელია რამდენიმე შემთხვევა, კერძოდ:

– თუ ერთცნებიანი კომპოზიტის პირველი შემადგენელი ნაწილი ციფრია, დეფისით უნდა გამოიყოს, მაგ.: 8-ფურცლიანი, 25-კილოგრამიანი, 40-გრადუსიანი, II-თანრიგოსანი, III-კლასელი...

– თუ ერთმანეთს მოსდევს ორი ან მეტი ისეთი ერთცნებიანი კომპოზიტი, რომელთა ბოლო შემადგენელი ნაწილი ერთი და იგივე სიტყვაა, სიმოკლისათვის ეს სიტყვა მხოლოდ ბოლო კომპოზიტთან დაინტერება, წინა კომპოზიტს / კომპოზიტებს კი საკომპენსაციოდ დეფისი დაერთვის, მაგ.: ტელე- და რადიოგადაცემები, ერთ-, ორ- და სამვარსკვლავიანი სასტუმროები...

ორ- და მეტცნებიან კომპოზიტებს მიეკუთვნება, ე.ი. დეფისით იწერება:

- სინონიმური, ანტონიმური ან რაიმე მნიშვნელობით ახლოს მდგომი სიტყვები: დედ-მამა, დაძმა, რძალ-დედამთილი, სიძე-სიმამრი, ბეჭ-ილბალი, ძალ-ლონე, ტოლ-ამხანაგი, ლარიბ-ლატაკი, შეჭამა-შეახრამუნა, დიდ-პატარა, მფერ-მოყვარე, შავ-თეთრი, მთა-ბარი, სიტყვა-პასუხი, თვალ-ნარბი... წერა-კითხვა, ორი-სამი, ათი-თორმეტი, მშვილდ-ისარი, ფარ-ხმალი, ქართლ-კახეთი, ინგლისურ-რუსულ-ქართული...
- სხვადასხვა ან ერთი და იმავე ფუძის ზმნები, რომელთაც ზმნისწინები განასხვავებს: გააცივ-გააცხელა, დაჭრა-შეკერა, დაწმინდა-დარეცხა... წავიდა-წამოვიდა, გაიარ-გამოიარა, გააჭენ-გამოაჭენა, ახტა-დახტა, ასწია-დასწია...
- ფუძეგაორკეცებული სახელები, ასევე – ზმნიზედები: ორ-ორი, ხუთ-ხუთი, ცხელ-ცხელი, ცივ-ცივი... თავ-თავისი... ტყე-ტყე, ნაპირ-ნაპირ, ქუჩა-ქუჩა, მინდორ-მინდორ... ზევით-ზევით, მალლა-მალლა, წინ-წინ...

მართლწერის წესების მიხედვით, ორ- და მეტცნებიან კომპოზიტს:

– დეფისი აღარ უნდა სიტყვამანარმოებელი აფიქსის / აფიქსების დართვისას; შდრ.:

დედ-მამა

– **უდედმამო**

ცოლ-შვილი

– **ცოლშვილიანი / საცოლშვილო**

დაძმა

– **დაძმობა...**

– დეფისი შეუნარჩუნდება იმ შემთხვევაში, თუ მის შემადგენელ ნაწილებს ცალ-ცალკე დაერთვის სიტყვამანარმოებელი აფიქსი / აფიქსები; შდრ.:

უსახლკარო

– **უსახლ-უკარო**

ცოლშვილიანი

– **ცოლიან-შვილიანი**

სტუმრმასპინძლობა

– **სტუმრობა-მასპინძლობა**

სავარჯიშოები

6.1. შეადგინეთ კომპოზიტები ქვემოთ წარმოდგენილი სიტყვების გამოყენებით:

- 1) ოთხი, გამოლმა, წინ, შავი, გაღმა, ცხვირი, სამი, წითელი;

- 2) კაცი კარი, გული, ხახა, მკერდი, მშრალი, დედა, მიდამო;
- 3) ტიტველი, ბალი, გატეხილი, ტყე, პირი, ბოსტანი, ველი, სახელი.

6.2. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ციხის თავი შინ გვიან დაბრუნდა.
- 2) გაქცეულს კვალ და კვალ მისდევდნენ.
- 3) ათასობით კირით ხურო იგზავნებოდა ტაძრის მშენებლობაზე.
- 4) მისი პოეზიის 2 ტომეული გამოცემისთანავე გაიყიდა.
- 5) სამხედრო ქვე დანაყოფმა საომარი მოქმედება დაიწყო.
- 6) ისევდაისევ ძლიერდებოდა მტანჯველი ფიქრი.
- 7) დილის ნისლი თანდა თან იფანტებოდა.
- 8) ქვით-კირის შენობას სახურავი დაუზიანა ქარმა და წვიმამ.
- 9) წყალ წალებული ხავსას ეჭიდებოდაო.
- 10) ამ საქმის ავან-ჩავანი დარეჯანია.
- 11) ოთახის კუთხეში იდგა პირ მოტეხილი სპილენძის თუნგი.

6.3. ფრჩხილებში ჩასმული ვარიანტებიდან შეარჩიეთ სწორი ფორმა და ჩასვით წინა-დადებებში.

- 1) (ვერცხლის-წყლის / ვერცხლის წყლის / ვერცხლისწყლის) ბურთულები ბალახებში მიმოიფანტა.
- 2) აქვე ბუდე გაიკეთა (გულწითელა / გულ-წითელა / გულ წითელა) ჩიტმა.
- 3) (ჭუა-სუსტი / ჭუა და სუსტი / ჭუასუსტი) მეგობრებისგან სასიკეთოს ნურაფერს ელი!
- 4) მკითხავმა გოგოს (შავ ტარიანი / შავ-ტარიანი / შავტარიანი) დანა და ცოტაოდენი ფქვილი მოატანინა.
- 5) დღეს სტუმრად მივდივართ სოფელ (სამთა-წყაროში / სამთა წყაროში / სამთაწყაროში).
- 6) ქეთევანი (ავ კარგიანი / ავ-კარგიანი / ავკარგიანი) ქალია.
- 7) (ბიჭ-ბუჭებით / ბიჭბუჭებით / ბიჭ ბუჭებით) გავსებულა სოფლის მოედანი.
- 8) (მეფისნაცვალთან / მეფის-ნაცვალთან / მეფის ნაცვალთან) ბევრი ცდილობდა დაახლოებას.
- 9) სად უნდა წავიდეს ეს (უცხვირ პირო / უცხვირ-პირო / უცხვირპირო) კაცი?!
- 10) კარგა ხანია, სახლის სხვენიდან (ბრაგა-ბრუგი / ბრაგაბრუგი / ბრაგა ბრუგი) ისმის.
- 11) (კუდა გრძელი / კუდაგრძელი / კუდა-გრძელი) მელა საქათმისკენ მიიპარება.

6.4. მოცემული სიტყვებიდან აწარმოეთ კომპოზიტები -იან, -ობა, სა-ე, სა-ო, უ-ო, მო-ე აფიქსების დართვით.

- 1) მთა-ბარი —
- 2) პურ-მარილი —
- 3) ცხვირ-პირი —
- 4) ბალ-ვენახი —

7. სიტყვათა შემოკლებით დანერა და აპრევიატურა

სიტყვათა შემოკლების ტექნიკა ძველთაგანვე ცნობილია. მაგ., ჩვენი წინაპრები ხელნა-ნერების შედგენისას ამოკლებდნენ – აქარაგმებდნენ⁷ ყველაზე ხშირად ხმარებულ სიტყვებს, როგორიცაა: ქრისტე – ქ~ე, შეიწყალენ – შ~ნ, ჩუენ – ჩ~ნ, ამენ – ა~ნ და სხვ.

თანამედროვე სამეცნიერო ნაშრომებისა და პრესის ენისათვის, შეიძლება ითქვას, სპეცი-ფიკურ მახასიათებლადაც კი იქცა სიტყვათა შემოკლება, როგორც სათქმელის სხარტად გად-მოცემის პრაქტიკული საშუალება. ძირითადად, ამოკლებენ ისეთი კატეგორიების სიტყვებს, როგორებიცაა, მაგ.:

- ვინაობა: ალ. ყაზბეგი, ივ. ჯავახიშვილი; შდრ.: ი.ჯ.; ზედნოდების შემოკლება დაუშვებელია (იხ. ზემოთ, 2.4.3. სახელისა და გვარის / ზედნოდების ერთად ბრუნება);
- თანამდებობა, წოდება: პროფ. (პროფესორი), დოც. (დოცენტი), ფ.მ.კ. (ფილოლოგის მეცნიე-რებათა კანდიდატი), ასპ. (ასპირანტი), ლაბ. (ლაბორანტი)…
- მანძილი, ფართობი: კმ (კილომეტრი), მ (მეტრი), მმ (მილიმეტრი); ჰა (ჰექტარი), კვ.მ (კვად-რატული მეტრი), კვ.კმ (კვადრატული კილომეტრი), კუბ. სმ (კუბური სანტიმეტრი)…
- წონა: ტ (ტონა), კგ (კილოგრამი), გ (გრამი), მგ (მილიგრამი); ლ (ლიტრი)…
- დრო: სთ. (საათი), წთ. (წუთი), წმ. (წამი), ს. (საუკუნე), სს. (საუკუნეები), წწ. (წლები), ას. წ. (ახალი წელთაღრიცხვა), ძვ. წ. (ძველი წელთაღრიცხვა), ა.წ. (ამა წლის), მ.წ. (მიმდინარე წლის)…
- ტექსტის ასაგებად საჭირო სიტყვები: ე.ი. (ესე იგი), ა.შ. (ასე შემდეგ), ე.ნ. (ეგრეთ წოდებუ-ლი); იხ. (იხილე), ნახ. (ნახატი), შდრ. (შეადარე), მაგ. (მაგალითად), სურ. (სურათი), გვ. (გვერ-დი), ნაწ. (ნაწილი), თ. (თავი), თხზ. (თხზულება), შრ. (შრომა)…

შემოკლებული სიტყვების ბოლოს დასმის წერტილი. გამონაკლისია წონისა და ზომის (მანძილის, ფართობის) გამომხატველ სიტყვათა შემოკლები – მათთან წერტილი არ იწერება (იხ., ასევე, ქვემოთ, წერტილი).

აბრევიატურა (ლათ. abbreviatura) არის გრძელი დასახელებების მოკლედ გადმოცემის მოქნილი საშუალება; ის, ძირითადად, დასაწყის ბგერებად ან მარცვლებად შემოკლებული ორი ან რამდენიმე სიტყვის შეერთებით მიიღება.

უცხოური აბრევიატურის მაგალითები:

ლაზერი – [ინგლ. Lazer (შემოკლ.) < light amplification by stimulated emission of radiation სინათლის გაძლიერება ინდუცირებული გამოსხივების საშუალებით] – ხელსაწყო მონოქრომატული სინათ-ლის არაჩვეულებრივად ინტენსიური და ვიწრო კონის მისაღებად; გამოიგონეს 1960 წ.; დიდი გა-მოყენება აქვს ტექნიკაში, მედიცინაში, სამეცნიერო გამოკლევებში და სხვ. (უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, 1989, 270);

მაზერი – [ინგლ. Mazer (შემოკლ.) < microwave amplification by stimulated emission of radiation მიკ-როტალების გაძლიერება ინდუცირებული გამოსხივების საშუალებით] – ხელსაწყო ზერქარუ-ლი სიხშირის ელექტრომაგნიტურ რხევათა წარმოსაქმნელად; მოლეკულური გენერატორი (უც-ხო სიტყვათა ლექსიკონი, 1989, 289);

ნატო – [ინგლ. NATO (შემოკლ.) < North Atlantic Treaty Organization ჩრდილოატლანტიკური ხელ-შეკრულების ორგანიზაცია] – ამერიკის შეერთებული შტატების, ინგლისისა და სხვა კაპიტა-ლისტური სახელმწიფოების სამხედრო-პოლიტიკური კავშირი (უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, 1989, 332);

უეფა – [ფრანგ. UEFA შემოკლ. < Union Europeenne de Football-Associations] – საფეხბურთო ასო-ციაციათა ევროპის კავშირი (უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, 1989, 510);

თბ-ბი-სი – TBC: თბილისის ბიზნესცენტრი;

ბი-ბი-სი – BBC: The British Broadcasting Corporation – ბრიტანეთის სამაუწყებლო კომპანია;

⁷ ქარაგმა – „სიტყვის შემოკლება“.

ენ-ბი-სი – NBC :The National Broadcasting Company – აშშ-ის რადიო- და ტელესამაუწყებლო კომპანია...

ქართული აბრევიატურის მაგალითები:

ეგმ – ელექტრონული გამომთვლელი მანქანა;

მქკ – მარგი ქმედების კოეფიციენტი;

თემქა – თბილისის ელმავალსაშენებელი ქარხანა;

თსუ – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;

თსსუ – თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტი;

ცსკო – ცენტრალური საარჩევნო კომისია;

შსს – შინაგან საქმეთა სამინისტრო;

ჰესი – ჰიდროელექტროსადგური;

საქრკინიგზა – საქართველოს რკინიგზა...

აბრევიატურების მართლნერასთან დაკავშირებით გასათვალისწინე-ბელია შემდეგი:

- განსხვავებულია საწყისი ასოებით შედგენილი ქართული და უცხო აბრევიატურების ორ-თოვრაფია, კერძოდ, ქართული აბრევიატურა უდეფისოდ იწერება, უცხო კი – დეფისით; შდრ.: ქართ.: თსუ, შსს, მქკ...

უცხ.: თი-ბი-სი, ბი-ბი-სი, ენ-ბი-სი...

განსხვავების მიზეზი ისაა, რომ უცხო აბრევიატურის დასახელებისათვის უცხოურ ასოთა შესაბამისი სახელებია საჭირო, ქართული ასოების ლათინური ანბანის ანალოგიურად გახმოვანება კი უმართებულოა; შეცდომაა: თე-სე-უ, შე-პე-სე...

- ასოებით წარმოდგენილ აბრევიატურას დეფისით დაერთვის სათანადო ბრუნვის ნიშანი, თან-დებული თუ ნაწილაკი; თუ აბრევიატურა სიტყვას უტოლდება, ანალოგიურ შემთხვევებში დე-ფისი არ უნდა; მაგ., შდრ.: თსუ-მ, შსს-ში, მქკ-ც... – ნატომ, ინტერპოლში, თემქაც...
- აბრევიატურა განსხვავდება სიტყვათა შემოკლებისაგან: ის რამდენიმე სიტყვისაგან მიღებული ერთი ოდენობაა; ამდენად, აბრევიატურის ცალკეულ შემადგენელ ნაწილთა წერტილით / წერტილებით გამოყოფა დაუშვებელია, განსხვავებით შემოკლებით დაწერილი სიტყვებისაგან; შდრ.:

აბრევიატურა

სწორია:

მქკ (მარგი ქმედების კოეფიციენტი)

დლგ (დამატებითი ღირებულების გადასახადი)

მშპ (მთელი შიდა პროდუქტი)

შპს (შეზღუდული პასუხისმგებლობის ფირმა)

შეცდომაა:

მ.ქ.კ.

დ.ლ.გ.

მ.შ.პ.

შ.პ.ს.

სიტყვათა შემოკლება

სწორია:

პროფ.(პროფესორი)

იხ.(იხილე)

ა.ნ.(ამა წლის)

და სხვ. (და სხვა)

შეცდომაა:

პროფ

იხ

ა წ

და სხვ

სავარჯიშო

7.1. გაასწორეთ შეცდომები.

ა)

- 1) შ.პ.ს. „მერმისში“ დღეს დიდი ფასდაკლებაა.
- 2) თსუს მთავარი ადმინისტრატორი სამსახურიდან გაათავისუფლეს.
- 3) პროფ. ლ მენაბდის ლექციამ აზრთა სხვადასხვაობა გამოიწვია.
- 4) ჩემ გვერდით ჩემი ბანკი თიბისია.
- 5) მიმდ წლის დეკემბერში საერთაშორისო კონფერენციისათვის ემზადებიან.
- 6) პირველი ქართული სახელმწიფო შეიქმნა ძვ წ III საუკუნეში.
- 7) ქეგლის I ტომში არნ ჩიქობავას ვრცელი წერილია.
- 8) სასწ დეპარტამენტის დოკუმენტაციაში ხარვეზი გაიპარა.

ბ)

- 1) ჩემი უმცროსი და თესეუში სწავლობს.
- 2) ჩვენს მაღაზიაში 1 კგ. საქონლის რბილი ხორცი 15 ლ და 50 თ ლირს.
- 3) ამ შენობაში ადრე საბ.ლიტ.გამი. იყო.
- 4) აშშში საპრეზიდენტო არჩევნებია.
- 5) ყოფილი ს.ს.რ. კავშირის ტერიტორიაზე საურთიერთო ენა ჯერჯერობით ისევ რუსულია.
- 6) სოფლის ბოლომდე რომ მიხვიდე, მთელი 3 კმ. ფეხით უნდა გაიარო.
- 7) მასწ გაბიჩვაძის წინადადება დირექტორს არ მოეწონა.
- 8) შ.ს მინისტრმა უცხოეთის დელეგაცია მიიღო.

8. წარმოქმნილ სიტყვათა მართლწერა

8.1. -ება და -ირ+ება აფიქსებით ნაწარმოები ტერმინები

უცხო სიტყვათა ლექსიკონში ზოგ -**ცია** [tion] დაბოლოების მქონე ტერმინს მოეპოვება

ქართული ეკვივალენტები, რომლებიც განსხვავდება წარმოების წესის მიხედვით, კერძოდ:

- თუ საწარმოებელი უცხო ფუძე მარტივია, ქართული ეკვივალენტი მიიღება შერეული წარმოების გზით: უცხო -ირ და ქართული -ება აფიქსების კომბინაციით – ირ+ება; მაგ.:

რეგისტრაცია – რეგისტრ-ირ-ება

რეგულაცია – რეგულ-ირ-ება

რედაქცია – რედაქტ-ირ-ება

ინტეგრაცია – ინტეგრ-ირ-ება

ინფორმაცია – ინფორმ-ირ-ება

კლასიფიკაცია – კლასიფიც-ირ-ება...

არაიშვილითად, ზემოაღნიშნული ტერმინების მიხედვით ქმნიან და იყენებენ უმართებულო, ზმნისწინდართულ ფორმებს მაშინაც, როცა ამის საჭიროება არ არის, მაგ., შდრ.:

სწორია:

რეგისტრირდა

– რეგისტრირდეს

– რეგისტრირებულა

რეგულირდა

– რეგულირდეს

– რეგულირებულა

რედაქტირდა

– რედაქტირდეს

– რედაქტირებულა

ინტეგრირდა

– ინტეგრირდეს

– ინტეგრირებულა

ინფორმირდა

– ინფორმირდეს

– ინფორმირებულა

კლასიფიცირდა

– კლასიფიცირდეს

– კლასიფიცირებულა

შეცდომაა:

დარეგისტრირდა

– დარეგისტრირდეს

– დარეგისტრირებულა

და-/მორეგულირდა

– და-/მორეგულირდეს

– და-/მორეგულირებულა

გარედაქტირდა

– გარედაქტირდეს

– გარედაქტირებულა

დაინტეგრირდა

– დაინტეგრირდეს

– დაინტეგრირებულა

გაინფორმირდა

– გაინფორმირდეს

– გაინფორმირებულა

დაკლასიფიცირდა

– დაკლასიფიცირდეს

– დაკლასიფიცირებულა

- თუ საწარმოებელი უცხო ფუძე ნაწარმოებია, -იზ აფიქსიანია, დაერთვის მხოლოდ ქართული -ება სუფიქსი; მაგ.:

სტაბილიზაცია

– სტაბილიზ-ება

კანონიზაცია

– კანონიზ-ება

კონკრეტიზაცია

– კონკრეტიზ-ება

მექანიზაცია

– მექანიზ-ება

ცენტრალიზაცია

– ცენტრალიზ-ება

მობილიზაცია

– მობილიზ-ება

დემოკრატიზაცია

– დემოკრატიზ-ება...

მარტივფუძიანი უცხო ტერმინების ქართულ ეკვივალენტთა ანალოგით არის გაჩენილი უმართებულო ფორმები; შდრ.:

სწორია:

სტაბილიზება

შეცდომაა:

სტაბილიზირება

კანონიზება

კანონიზირება

დრამატიზება

დრამატიზირება

კონკრეტიზება

კონკრეტიზირება

სპეციალიზება

სპეციალიზირება

- ჭარბია და, შესაბამისად – უმართებულო რეგრესირება, პროგრესირება, რევიზირება, რე-ესტრირება... ტიპის ფორმები, რამდენადაც ანალოგიური მნიშვნელობა -ირ+ება აფიქსების დართვის გარეშეც აქეს ტერმინებს: პროგრესი, რეგრესი, რევიზია, რესტრი და სხვ.; შდრ.:;

სწორია:	შეცდომაა:
პროგრესი დაინტენციური	პროგრესირება დაინტენციური
რეგრესი განიცადა	რეგრესირება განიცადა
საჭიროა რესტრი	საჭიროა რევიზირება

სავარჯიშოები

8.1.1. ხაზგასმით გამოყავით ნორმატიული ვარიანტები.

- 1) გთხოვთ რეგისტრირდეთ /დარეგისტრირდეთ /გაიაროთ რეგისტრაცია.
- 2) სამშვიდობო ძალები იბრძვიან ვითარების სტაბილიზებისათვის / სტაბილიზირებისათვის / სტაბილიზაციისათვის.
- 3) დაინტენციური საომარი მოქმედებების დარეგულირება / მორეგულირება / რეგულაცია / რეგულირება.
- 4) მომხსენებლის გასაგონად ვიტყვი, რომ საჭიროა საკითხის უფრო კონკრეტიზება / კონკრეტიზაცია / კონკრეტიზირება.
- 5) ჩვენ ვინებთ ნაშრომის შავი პირის რედაქტირებას / გარედაქტირებას / რედაქციას.
- 6) ისინი არ ეთანხმებიან ამ პუნქტის კანონიზირებას / კანონიზაციას / კანონიზებას.
- 7) ეს სიახლე ხელს შეუწყობს აუტიზმით დაავადებული ბავშვების საზოგადოებასთან ინტეგრაციას / ინტეგრირებას / მოინტეგრირებას.
- 8) შეეცადეთ სიტუაციის განმუხტვას და არა დრამატიზებას / დრამატიზირებას / გადრამატიზებას.
- 9) დროა შევუდგეთ ექსპედიციის მასალების კლასიფიცირებას / დაკლასიფიცირებას / კლასიფიკაციას.
- 10) გიორგიმ სწავლა განაგრძო სპეციალიზებულ / სპეციალიზირებულ სასწავლებელში.

8.1.2. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) საჭიროა დოკუმენტის რეესტრირება.
- 2) მოხუცის ავადმყოფობამ პროგრესირება განიცადა.
- 3) ნარმატებული გამოდგა კერძო ავიაკომპანიის რეისირება დასავლეთის მიმართულებით.
- 4) მენეჯერმა სახელშეკრულებო სტანდარტების რევიზირება გადაწყვიტა.
- 5) დამოუკიდებლობის დაკარგვის შედეგად დაინტენციური კვეყნის ეკონომიკური და კულტურული რეგრესირება.
- 6) დამარცხებულმა გუნდმა თავი არ დაზოგა მოწინააღმდეგესთან რევანშირებისათვის.
- 7) სჯობს თავი შეიკავოთ რევერანსირებისაგან: ამ ქალბატონს გადაჭარბებული არაფერი მოსწონს.
- 8) დილის ექვს საათამდე გრძელდებოდა პატრულ-ინსპექტორთა რეიდირება სტუდენტთა საერთო საცხოვრებლებში.
- 9) იმ ბნელ 90-იან წლებში ხშირი იყო მოსახლეობის რეკეტირება ქალაქის ქუჩებში.
- 10) ეს სახლი ისე დაძველდა, რომ რემონტირებაც ვეღარ უშველის.

8.2. -ურ-სუფიქსიანი სახელები

-ურ სუფიქსით იწარმოება სადაურობისა და თვისების სახელები. მასთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია გარკვეული წესები, კერძოდ:

- -ურ სუფიქსი დისიმილაციით (ერთნაირ ბერათა განმსგავსება) სახეს იცვლის, როცა საწარმოებელ ფუძეში -რ თანხმოვანია: -ურ → -ულ; შდრ.:

კახ-ურ-ი, მესხ-ურ-ი, ბავშვ-ურ-ი, დიდ-ურ-ი, ბანალ-ურ-ი, გიუ-ურ-ი;

ხევსურ-ულ-ი, გმირ-ულ-ი, მხარ-ულ-ი, ბირთვ-ულ-ი, კომერცი-ულ-ი.

- -ურ- და -ელ სუფიქსებით მკვეთრად გამიჯნულია ადამიანის აღმნიშვნელ და სხვა დანარჩენ სადაურობის სახელთა წარმოება; შდრ.:

სწორია: შეცდომაა:

(ადამიანის აღმნიშვნ. სახ.)

კახ-ელ-ი მევენახე	კახ-ურ-ი მევენახე
თბილის-ელ-ი მეგობარი	თბილის-ურ-ი მეგობარი
ინგლის-ელ-ი ბარონი	ინგლის-ურ-ი ბარონი

(სხვა დანარჩ. სახ.)

ფშა-ურ-ი კაფია	ფშავ-ელ-ი კაფია
კახ-ურ-ი ჩურჩელა	კახ-ელ-ი ჩურჩელა
ქუთაის-ურ-ი მასპინძლობა	ქუთაის-ელ-ი მასპინძლობა

- -ურ სუფიქსი აქტიურად გამოიყენება ნასესხებ არსებით ან ზედსართავ სახელთა ფუძეების საწარმოებლად, კერძოდ:

- როცა მხოლოდ ზედსართავია ნასესხები (და სათანადო არსებითი სახელი – არა), -ურ სუფიქსის დართვა ხდება სათანადო უცხო ზედსართავი სახელის ფუძეზე, მაგ.: აქტუალ-ურ-ი, სოციალ-ურ-ი, რეალ-ურ-ი, სპეციალ-ურ-ი, სერიოზ-ულ-ი...

- როცა სათანადო არსებითი სახელიც არის ნასესხები, მაშინ -ურ სუფიქსი დაერთვის უცხო არსებითი სახელის ნათესაობითი ბრუნვის ნიშანჩამოცილებულ ფუძეს, მაგ., შდრ.: გიგანტი - გიგანტის -> გიგანტური. ამ წესით არის მიღებული შემდეგი ფორმები:

ექსპერიმენტ-ი ->	ექსპერიმენტ-ის ->	ექსპერიმენტული
მონუმენტ-ი ->	მონუმენტ-ის ->	მონუმენტური
ფუნდამენტ-ი ->	ფუნდამენტ-ის ->	ფუნდამენტური
პიგმენტ-ი ->	პიგმენტ-ის ->	პიგმენტური
კოსმოპოლიტ-ი ->	კოსმოპოლიტ-ის ->	კოსმოპოლიტური
დიამეტრ-ი ->	დიამეტრ-ის ->	დიამეტრ-ულ-ი
ისტორია ->	ისტორი-ის ->	ისტორი-ულ-ი
პროვინცია ->	პროვინცი-ის ->	პროვინციული
მაგია ->	მაგი-ის ->	მაგიური
პედაგოგიკა ->	პედაგოგიკ-ის ->	პედაგოგიკური
ეკონომიკა ->	ეკონომი-ის ->	ეკონომიური

ზემოაღნიშნული ფორმები ნორმატიულია და უპირატესობით სარგებლობს ზედსართავი სახელებისაგან ნაწარმოებ ვარიანტებთან (ექსპერიმენტალური, დიამეტრალური...) შეპირისპირებით; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ექსპერიმენტული	ექსპერიმენტალური
პარადოქსული	პარადოქსალური
დიამეტრული	დიამეტრალური
ორთოდოქსული	ორთოდოქსალური
პროვინციული	პროვინციალური
ფუნდამენტური	ფუნდამენტალური

გამონაკლისია ზოგიერთი ფორმა, რომელიც პარალელური წარმოებით არის დამკვიდრებული სალიტერატურო ენაში; შდრ.:
ნორმული – ნორმალური

თეატრული – თეატრალური

ფუნქციური – ფუნქციონალური...

- სალიტერატურო ნორმის დარღვევის შედეგია „დიდაქტიური“, „სქოლასტიური“, „ფანატიური“ ტიპის ფორმების გაჩენა; ისინი თავის დროზე შემუშავდა რუსული ეკვივალენტების მიხედვით, რომლებშიც არასწორად იქნა გამოყოფილი ზედსართავი სახელის ფუძე, კერძოდ: რუსულ დაბოლოებასთან (-ესკი) ერთად, უმართებულოდ იქნა ჩამოცილებული ფონეტიკურად სახეცვლილი ფუძისეული և თანხმოვანი (к → қ). სწორი დაყოფაა: **дидактика** → **дидактич-еский**; შესაბამისად, ქართული ეკვივალენტები ასე განაწილდება:

სწორია: შეცდომაა:

დიდაქტიკური დიდაქტიური

რომანტიკული რომანტიული

სქოლასტიკური სქოლასტიური

ლირიკული ლირიული

ფანატიკური ფანატიური

ელასტიკური ელასტიური

პათეტიკური პათეტიური

ტრაგიკული ტრაგიული

- ნორმატიულია პარალელური წარმოების ფორმები: **პედაგოგიური** – **პედაგოგიკური**; **ეკონომიური** – **ეკონომიკური** და სხვ.; ეს ფაქტი იმით იხსნება, რომ ერთ შემთხვევაში ამოსავალია ტერმინები: **პედაგოგია**, **ეკონომია**, ხოლო მეორეში – **პედაგოგიკა**, **ეკონომიკა**.

- -ურ სუფიქსის პარალელურად, გზა უნდა გაეხსნას სხვა ტიპის წარმოებასაც, როგორიცაა, მაგ.: ნათესაობითბრუნვიანი, სა-ო-, ასევე ობრივ-აფიქსებიანი ფორმები; შდრ.:

ფილოლოგიის – ფილოლოგიური

ინფორმატიკის – ინფორმატიკული

ტიპობრივი – ტიპური

საინფორმაციო – ინფორმაციული

საისტორიო-საეთნოგრაფიო – ისტორიულ-ეთნოგრაფიული...

შდრ.:

სწორია: შეცდომაა:

ფაქტობრივი ფაქტიური

ტიპობრივი / ტიპური ტიპიური

სავარჯიშოები

8.2.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) პათეტიური ტონით ნუ ლაპარაკობ!
- 2) გიგა პირველ ექსპერიმენტალურ სკოლაში სწავლობს.
- 3) აფთიაქში შევიძინე ელასტიური ბინტი.
- 4) მინისტრი დღეს ქართულ ბიზნესმენებთან შეხვედრას გეგმავს.
- 5) ეს პროვინციალური ამბავი ყველამ გაიგო.
- 6) დაბეჯითებით შემიძლია გითხრათ, რომ ამ წამალს ტოქსიური ზემოქმედება აქვს.
- 7) ქვეყნის ეკონომიური კრიზისი მკვეთრად აისახა ქალაქის ცხოვრებაზე.
- 8) ჩემი მეგობრული რჩევა იქნება, ცოტა ხნით მაინც დაიჯეროთ ამ დღის მისტიურობის.
- 9) უკრაინელი ძროხა დღეში ოცდაათ ლიტრს იწველება.
- 10) ერთი პროფესიონალური კითხვა მინდა დაგისვათ.

8.2.2. შეცვალეთ სალიტერატურო ფორმებით.

- 1) ავტორთა პოზიციები დიამეტრალურად განსხვავდება ერთმანეთისაგან.
- 2) ფანატიურმა ლტოლვამ ასახვა პოვა პოეტის მთელ შემოქმედებაში.
- 3) ფუნდამენტალური ცოდნის გარეშე ცხოვრებაში წარმატებას ვერ მიაღწევ.
- 4) აღნიშნულ პერიოდში გაძლიერდა სქოლასტიური მიმართულება მწერლობაში.
- 5) ვანელი ატამი ხუთ ლარად იყიდებოდა თბილისის ბაზარზე.
- 6) ტრაგიულად დასრულდა მათი მოგზაურობა ჰიმალაის მთებში.
- 7) ეს პრინციპიალურად განსხვავებული საკითხი საჯაროდ უნდა განვიხილოთ.
- 8) ჩვენ უნდა შევქმნათ მაქსიმალისტურად მშვიდი და ჰარმონიული სამუშაო გარემო.
- 9) „სიბრძნე-სიცრუისა“ დიდაქტიური უანრის თხზულებაა.
- 10) უცხოეთში გადახვენილებს დაავიწყდათ კიდეც ქართველი მეტყველება.
- 11) წინამდებარე ნაშრომი ჩვენი სტადიალური კვლევის შედეგია.
- 12) ეს პიროვნება ემოციონალური სტრუქტურისგან იოლად თავისუფლდება.

8.2.3. შეადგინეთ წინადადებები ქვემოთ წარმოდგენილი სიტყვების გამოყენებით.

- 1) თეატრალური
- 2) თეატრული
- 3) ნორმალური
- 4) ნორმული

8.3. მრავლობითის -ებ სუფიქსით ნაწარმოები სახელები

ცნობილია ზოგი ქართული და უცხო სიტყვა, რომლებიც მხოლოდ მრავლობითის ფორმით გამოიყენება, მაგ.: **ბატონები**, **ყვავილბატონები**, **ჩვენები**, **თქვენები**, **ახალუხლები**... ფინანსები, **კულისები**, **მემუარები**, **დებატები**...

გარკვეულ სიტყვებს, მიუხედავად იმისა, რომ -ებ სუფიქსი დაერთვის, მრავლობითის გა-
გება არა აქვს; ასეთია, მაგ.:

ა) უცხო სიტყვები – **ჯუნგლები**, **ტრუსები**, **რეიტუზები**, **ჯინსები**, **შორტები**... ეს ფორმები გაჩნდა იმ შუალობითი თუ უშუალო მსესხებელი ენების გავლენით, რომლებშიც სათანადო მხოლო-
ობითის ფორმები არ მოიპოვება; შდრ.:

ჯუნგლები ← რუს. джунгли (მრ.), ← ინგლ. jungle (მხ.)

ტრუსები ← რუს. трусы (მრ.)

რეიტუზები ← რუს. рейтузы (მრ.), ← გერმ. Reithose (მხ.)

ჯინსები ← რუს. джинсы (მრ.), ← ინგლ. jeans (მრ.)

შორტები ← რუს. шорты (მრ.), ← ინგლ. shorts (მრ.)

აპლოდისმენტები ← რუს. аплодисменты (მრ.), ← ფრანგ. applaudissements (მრ.)

ანალოგიურია **ოვაციები**; შდრ.: **ოვაცია** [ლათ. ovatio] – მოწონების, აღტაცების კოლექტი-
ური გამოხატვა ძექუხარე ხანგრძლივი ტაშით (ჭაბაშვილი, 1989, 347).

ბ) ქართული სიტყვები – **სათვალეები**, **არდადეგები**, **არჩევნები**. ამათგან პირველი გამოიყენება
ორივე ფორმით: **სათვალე** – **სათვალეები**. უფრო ტრადიციულია **სათვალე**, რომელიც დასტურ-
დება ს.ს. ორბელიანის ლექსიკონში (ორბელიანი 1966, 32); **სათვალეები** კი მოგვიანებით გაჩნდა
რუსულის გავლენით, რომელშიც ეს სიტყვა მხოლოდ მრავლობითის ფორმით არის (იყკ).

რაც შეეხება **არდადეგებსა და არჩევნებს**: ამ ფორმათა მნიშვნელობები მხოლობითის
ფორმებისაგან განსხვავებულია; შდრ.:

არდადეგი – არქაიზმი: "არდადეგი არს, რა მკათათვეში მზე ლომზე შევალს, ვიდრე მის გამოც-
ვლამდე... ოცდაათი დღენი" (საბა), – ერთი თვე, ზაფხულის ბუნიაობიდან (23 ივნისიდან) დაწყე-
ბული (ქართული 1950, 556);

არდადეგები – "დრო, რომლის განმავლობაში სასწავლებლებში მეცადინეობა შეწყვეტილია,
მოსწავლეები დათხოვილი არიან" (იქვე).

არჩევანი – "არჩევის უფლება, შესაძლებლობა" (იქვე, 582);

არჩევნები – "ხმის მიცემით არჩევა წარმომადგენლებისა ან თანამდებობის პირთა" (იქვე, 583).

ქართული სალიტერატურო ნორმების გათვალისწინებით:

- უმართებულოა მსესხებელი ენების ანალოგიით განვითარებული -ებ-სუფიქსიანი ფორმები;
შდრ.:

სწორია: **შეცდომაა:**

ჯუნგლი **ჯუნგლები**

ტრუსი **ტრუსები**

რეიტუზი **რეიტუზები**

ჯინსი **ჯინსები**

შორტი **შორტები**

აპლოდისმენტი **აპლოდისმენტები**

ოვაცია **ოვაციები**

სათვალე **სათვალეები**

- გამონაკლისებია: **არდადეგები**, **არჩევნები**.

სავარჯიშოები

8.3.1. შეცვალეთ სალიტერატურო ფორმებით.

- 1) მაჟორიტარ დეპუტატს ოვაციებით შეხვდნენ მხარდამჭერები.
- 2) დღეს ცივა და რეიტუზები უნდა ჩაიცვა.

- 3) მომაძებნინე ჩემი სათვალეები, სად დავდე, არ მახსოვს.
- 4) ასეთ ამინდში შორტებით სიარული ვის გაუგონია?!
- 5) ეს ბავშვები ისე იქცევიან, თავი ჯუნგლებში მგონია.
- 6) ხვალ დაძაბული დღე გვაქვს: პარლამენტის თავმჯდომარის არჩევანია.
- 7) გარევევით ვხედავ: ქართველ სპორტსმენს მწვანე ტრუსები აწვია, ინგლისელს კი – ყვითელი.
- 8) დახეული ჯინსებით სიარული დღეს არავის უკვირს.
- 9) მეგობრებო, აპლოდისმენტებით შევეგებოთ ჩვენს იუბილარს!
- 10) ზაფხულის არდადეგი განსაკუთრებულად მიყვარს.

8.3.2. იპოვეთ შეცდომები და გაასწორეთ.

- 1) დღეს მაკარონები მოვამზადე სადილად, ხვალ აღარ ვიცი, რა გავაკეთო.
- 2) მაუგლის ოჯახი ჯუნგლია.
- 3) ნინიმ ლურჯი კოლგოტების ჩაცმა არ ისურვა.
- 4) ზურაბმა პირველი ხელფასით ოქროსფერი სათვალე უყიდა ბებოს.
- 5) საყოველთაო არჩევანმა ექსცესების გარეშე, მმვიდ ვითარებაში ჩაიარა.
- 6) ოპოზიციური პარტიების წარმომადგენლებმა ერთმანეთი დებატში გამოიწვიეს.
- 7) მერიამ სათანადო ფინანსი ვერ გამოყო ძველი თბილისის უბნების რეკონსტრუქციისათვის.
- 8) ამ საქმეში ჩვენ ვერ ჩავერევით – ეს შენი არჩევანია.
- 9) ადრე, როცა აცრა არ იყო, ბატონიან ავადმყოფს ვერ შველოდნენ.
- 10) მწერალმა თავის მემუარში დაწვრილებით ასახა 30-იანი წლების მოვლენები.

8.4. ზედსართავ სახელთა ხარისხის ფორმები

ზედსართავ სახელთა ხარისხის ფორმებით შესაძლებელია საგნის ნიშან-თვისების მეტი ან ნაკლები ოდენობით გამოხატვა. მათი მართლწერა გარკვეულ ცოდნას ითვალისწინებს:

ცნობილია ხარისხის ნარმობის ორგვარი ფორმა: 1. ორგანული და 2. აღწერითი.

- ორგანული ნარმობის ხარისხის ფორმები მიიღება სახელის ფუძეზე სიტყვამანარმობებელი აფიქსების დართვით. სალიტერატურო ქართულში გარჩეულია ხარისხის სამი ფორმა: დადებითი, ოდნაობითი, უფროობითი.

დადებითი ხარისხის ფუძე, თავის მხრივ, შეიძლება იყოს **ძირეული** (ვითარებითი), **ნარმოქმნილი** (მიმართებითი) ან **ზედგენილი** (რთულფუძიანი) ზედსართავი სახელი, ასევე – არსებითი სახელი, მიმღეობა და სხვა სიტყვები. დადებითი ხარისხის ფორმა ამოსავალია ოდნაობითი და უფროობითი ხარისხის ფორმებისათვის, კერძოდ:

ოდნაობითი ხარისხის ფორმა მიიღება:

- ა) დადებითი ხარისხის ფუძეზე **მო-ო**, ზოგჯერ **ნა-ო** თავსართ-ბოლოსართების დართვით, მაგ.: **მოდიდო, მოყვითალო / ნაყვითალო, ნამჟაო...**
- ბ) დადებითი ხარისხის ფორმის გაორმაგებით (კომპოზიციით); შდრ.: **მონითალო – ნითელ-ნითელი; მოშავო – შავ-შავი...** ასეთი ფორმები, როგორც მითითებულია სამეცნიერო ლიტერატურაში, გარდა ხარისხისა, სიმრავლესაც გამოხატავს, მაგ.: **შავ-შავი თვალები, მაღალ-მაღალი ბიჭები, ნითელ-ნითელი ვაშლები...**

უფროობითი ხარისხის ფორმები მიიღება დადებითი ხარისხის ფუძეზე **უ-ეს** თავსართ-ბოლოსართების დართვით, მაგ.: **უდიდესი, უყვითლესი, უმჟავესი....**

ზოგი ფუძით ხარისხის სამივე ფორმა იწარმოება, ზოგით – მხოლოდ ორი; ზოგს საერთოდ არ მოეპოვება ხარისხის ფორმები; მაგ., შდრ.:

დადებითი	ოდნაობითი	უფროობითი
დიდი	მოდიდო	უდიდესი
ლურჯი	მოლურჯო	ულურჯესი
მაღალი	მომაღლო	უმაღლესი
მცირე	მომცრო	უმცირესი
მწარე	მომწარო	უმწარესი
ნაზი	-----	უნაზესი
ნელი	-----	-----
ჩუმი	-----	-----
ჭკვიანი	მოჭკვიანო	უჭკვიანესი
ბედნიერი	-----	უბედნიერესი
ვარდისფერი	მოვარდისფრო	-----
პოეტი	მოპოეტო	-----
განათლებული	-----	უგანათლებულესი
ბრწყინვალე	-----	უბრწყინვალესი

შენიშვნა: გრამატიკულად შესაძლებელია ნაკლული ფორმების ნარმოება ("მონაზო", "უჩუმესი"...) თუმცა პრაქტიკულად ისინი ენაში არ გამოიყენება.

- აღწერითი ნარმოების ხარისხის ფორმები მიიღება სიტყვების კომპინაციით, მაგ., შდრ.: **უშავესი – ძალიან შავი / სულ შავი / სულ-სულ შავი / ყველაზე შავი / მეტად შავი...**
- მოლიავო – ოდნავ ღია / ოდნავ-ოდნავ ღია / ცოტა ღია...
- ნარმოების ორივე ზემოთ ნარმოდგენილი ტიპი ნორმატიულია, მაგრამ ჭარბია, სტილისტურად გაუმართავია მათი შერწყმით მიღებული ფორმები, მაგ.: **ყველაზე უბრწყინვალესი** (შდრ.: **უბრწყინვალესი, ყველაზე ბრწყინვალე**); **ძალიან უდიდესი** (შდრ.: **უდიდესი, ძალიან დიდი**) და სხვ.
- დაუშვებელია მანარმოებელი ნიშნის გაორმაგება უფროობითი ხარისხის ფორმის მნიშვნელობის გასაძლიერებლად; შდრ.:

სწორია:
უძლიერესი
უმშვენიერესი
უფაქიზესი

შეცდომაა:
უუძლიერესი
უუმშვენიერესი
უუფაქიზესი

- ზოგ ზედსართავ სახელს ხარისხის ფორმების წარმოებისას ფუძიდან მოეკვეცება -**ელ და - ილ** მარცვლები, მაგ.:

გრძელი	-	მოგრძო	-	უგრძესი
სქელი	-	მოსქო	-	უსქესი
ტკბილი	-	მოტკბო	-	უტკბესი
თბილი	-	მოთბო	-	უთბესი

შენიშვნა: პოეზიის ენაში ყოველთვის არ არის დაცული ზემოაღნიშნული წესი; შდრ.: "ქართლის მიწავ, უტკბილესო..." (გ. ტაბიძე).

- ზედსართავებს: **კარგი, ცუდი** სხვა ფუძეებით ეწარმოება უფროობითი ხარისხის ფორმები; შდრ.:;

კარგი	-	უკეთესი
ცუდი	-	უარესი

- ზედსართავისათვის: **ხნიერი** ნორმატიულია უფროობითი ხარისხის გრძელი და მოკლე ფორმები; შდრ.:

ხნიერი	-	უხნიერესი / უხნესი
---------------	---	---------------------------

- ზედსართავებს: **ნითელი, ყვითელი** ოდნაობითი ხარისხის წარმოებისას ეცვლებათ ფუძისეული ხმოვანი ე -> ა; შდრ.:

ნითელი	-	მოწითალო
ყვითელი	-	მოყვითალო

სავარჯიშოები

8.4.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ამ პურს მოტკბილო გემო აქვს.
- 2) მოხუცს ყველაზე უძვირფასესი სამოსი ეცვა.
- 3) მე მოშავოს მოწითელო ფერი მირჩევნია.
- 4) სავაჭრო ადგილებს შორის მას ყველაზე უცუდესი აურჩევია.
- 5) დიდხანს დუღილის შედეგად მიიღება მსხლის უსქელესი წვენი, რომელსაც აჭარაში ბეთმეზს უწოდებენ.
- 6) ეს ფილმი დანარჩენებზე უკარგესია.
- 7) მამისეული სახლის გახსენებაზე გოგონას ყველაზე უფაქიზესი გრძნობა დაეუფლა.
- 8) ჩვილის დასაბანად დედამ მოთბილო წყლით აავსო აბაზანა.
- 9) ეს გზა იმ ბილიკზე მოგრძელოა.
- 10) სტუმრებს შორის ყველაზე უგანათლებულესი დავითი იყო.

8.4.2. გამოტოვებულ ადგილას ჩასვით სათანადო ორგანული ან აღწერითი წარმოების ხარისხის ფორმა.

დად.:	ოდნ.:	უფრ.:
1) მნარე	-	-----
2) მშვიდი	-	-----
3) -----	-	მოგრძო
4) -----	-	-----
5) ხნიერი	-	-----
6) -----	-	უტკბესი
7) კარგი	-	-----
8) -----	-	უსწრაფესი

9) კონტა
10) ----- მოთბო

8.4.3. აირჩიეთ ოდნაობითი და უფროობითი ხარისხების მისაღები ფორმები.

- 1) ძალიან უჭკვიანესი – უჭკვიანესი – ყველაზე უჭკვიანესი
- 2) უკეთილესი – ყველაზე კეთილი – ძალიან უკეთილესი
- 3) უყვითლესი – სულ უყვითლესი – ძალიან ყვითელი
- 4) უკეთესი – უუკარგესი – ძალიან უკეთესი
- 5) მოტებილო – ცოტა მოტებილო – მოტებო
- 6) მოწითალო – მოწითელო – ოდნავ წითელი
- 7) ოდნავ მაღალი – მომაღლო – ძალიან მომაღლო
- 8) მომცრო – ოდნავ მცირე – ოდნავ მომცირო

9. სახელზმინათა მართლერა

სამეცნიერო ლიტერატურაში სახელზმინას უწოდებენ ზმნური ფუძისგან ნაწარმოებ სახელებს, რომლებიც ზმნურ ნიშნებსაც ინარჩუნებენ. სახელზმინას აქვს ორი ძირითადი სახე: **საწყისი** და **მიმღეობა**. ორივე მათგანი სახელია, რადგან იბრუნება და არ იუღლება (ტ. ფუტკარაძე):

საწყისი – მოქმედების, მდგომარეობის სახელი: **ხატვა, წერა, კითხვა...**

მიმღეობა – მოქმედი ან სამოქმედო პირის აღმიშვნელი სახელი; **შდრ.**:

აშენებს კაცი სახლს → **მშენებელი** (კაცი), **ასაშენებელი / აშენებული** (სახლი).

9.1. საწყისი

საწყისი არსებითი სახელის ფუნქციით გამოიყენება ნინადადებაში. მისი ძირითადი მანარმოებელია -ა სუფიქსი, რომელიც დაერთვის ზმნის აწმყოს (კითხვა: "რას შვრება?") ან მყოფადის (კითხვა: "რას იზამს?") მწკრივის ფუძეს.

შენიშვნა: აკ. შანიძე გამოყოფს ზმნის 11 მწკრივს; ზოგი სხვა მეცნიერი უფრო მეტს, ზოგი – უფრო

ნაკლებს. მწკრივთა რიგში ყველა სპეციალისტი ასახელებს აწმყოსა და მყოფადის მწკრივებს.

მწკრივის ფუძედ ითვლება ზმნის ფორმის ის ნაწილი, რომელსაც ჩამოშორებული აქვს პირისა და რიცხვის ნიშნები.

შდრ.:

აკეთებს – **კეთებ-ა**

მუშაობს – **მუშაობ-ა**

ჭამს – **ჭამ-ა**

წერს – **წერ-ა**

იწყებს – **დაწყებ-ა**

დაამთავრებს – **დაამთავრებ-ა**

მოემზადება – **მომზადებ-ა...**

ზოგ ფორმაში -ა მანარმოებლის წინ ჩნდება -ნ, -ოლ, -ომ სუფიქსები, მაგ.: **პოვ-ნ-ა, თხოვ-ნ-ა, ურჟ-ოლ-ა, თრთ-ოლ-ა, ჯდ-ომ--ა, დგ-ომ-ა...**

ზოგი საწყისი -ილ, -ინ სუფიქსებითა და სი - ულ თავსართ-ბოლოსართით ინარმოება, მაგ.: **ჩივ-ილ-ი, ტკივ-ილ-ი, ლოდ-ინ-ი, ზოზ-ინ-ი... სი-ხარ-ულ-ი, სი-ბრალ-ულ-ი...** ასეთი სიტყვების უმეტესობა სრულადაა დაცლილი ზმნური მახასიათებლებისაგან.

ზოგადად, საწყისს რიცხვის კატეგორია არა აქვს, მაგრამ როცა ზმნურ ნიშნებს (გეზი, ორიენტაცია, ასპექტი, კონტაქტი) სრულად კარგავს, მრავლობითის ფორმებიც ეწარმოება. ასეთია, მაგ.: **სწავლანი, ქადაგებანი, [საწუთოსა] გმობანი** (ძვ. მწერლ.), **ჩივილები, ტკივილები** (მედ.), **სხდომები, არჩევნები** და **სხვ.**

საწყისის წარმოებისას გასათვალისწინებელია შემდეგი წესები:

- იკარგება -ი თემის ნიშანი და, ასევე, -ავ და -ამ თემის ნიშანთა -ა ხმოვანი, თუმცა ვ, მ თანხმოვნები უცვლელად რჩება; მაგ.:

-ი:

თხრის – **თხრა**, ჭრის – **ჭრა**, მკის – **მკა**, ღვრის – **ღვრა**, თვლის – **თვლა**, იწვდის – **გამოწვდა**; შდრ.: ქრის – **ქროლა**, თრთის – **თრთოლა**

სწორია: **შეცდომაა:**

ნვრთნის – ნვრთნა **ნრთვნის – ნრთვნა**

იღვნის – ღვნა* **იღწვის – ღწვა***

-ამ:

დგამს – დადგმა, იცვამს – ჩაცმა, აბამს – დაბმა, სვამს – სმა, არტყამს – დარტყმა...

-ავ:

ბარავს – ბარვა, კერავს – კერვა, ძერწავს – ძერწვა, ხატავს – ხატვა, ხეთქავს – ხეთქვა, ბერტყავს – ბერტყვა...

პარალელური სალიტერატურო ვარიანტებია **რეკვა** და **რეკა**, თუმცა ზმნური ფორმების წარმოება პირველის მიხედვით ხდება: **რეკავს**, **რეკავდნენ**, **დაურეკავს**, **დაურეკავინებია**...

• -ავ თემის ნიშნის ვ ფუძის შიგნით გადაინაცვლებს **ნ**, **რ**, **ლ** თანხმოვნებზე დაბოლოებულ ფუძეებში, შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
კვრა	კრვა
კვლა	კლვა
ხვნა	ხნვა

• დაუშვებელია ვ-ს დართვა:

– ერთთემიან ფორმებში; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
წერა	წერვა
ბანა	ბანვა
ჭამა	ჭამვა
ტეხა	ტეხვა
ფხანა	ფხანვა
კვეთა	კვეთვა
ჩეხა	ჩეხვა
ხვეტა	ხვეტვა
კვეცა	კვეცვა
ყეფა	ყეფვა
ხვეჭა	ხვეჭვა
ჩეჩა	ჩეჩვა

ერთმანეთისაგან ლექსიკურად განსხვავებული საწყისებია **ღება** და **ღებვა**; შდრ.:

ღება – ნათლისღება (და არა: ნათლისღებვა); **აღებს** კარებს...

ღებვა – რაიმეს (კედლის /კვერცხის...) შეღებვა.

წარმოდგენილი მასალის შესაბამისად, ზმნის სწორი ფორმებია: **ნერს**, **ტეხს**, **ჩეხს**, **ყეფს**...

ღებავს (კვერცხს)... და არა: წერავს, ტეხავს, ჩეხავს, ყეფავს... ღებს (კვერცხს).

– ხმოვანმონაცვლე ზმნებში; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
წყვეტა	წყვეტვა
კბეჩა	კბეჩვა
კრება	კრებვა
გლეჯა	გლეჯვა
ბლვერა	ბლვერვა
ღრეცა	ღრეცვა
კვნეტა	კვნეტვა
გრეხა	გრეხვა
ჩხვლეტა	ჩხვლეტვა
ჩხრეკა	ჩხრეკვა
ხვრეპა	ხვრეპვა
ჭყლეტა	ჭყლეტვა
კრეჭა	კრეჭვა
ღრეკა	ღრეკვა
ტყეპა	ტყეპვა

– ოლ სუფიქსიან საწყისებში; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ქროლა	ქროლვა
თრთოლა	თრთოლვა

- ქრეოლა** **ქრეოლვა**
ყროლა **ყროლვა**
- ზოგიერთ ნასახელარ ფორმას არ ეწარმოება საწყისი; საწყისის მაგივრობას თვითონ ის სახელი სწევს, რომლისგანაც ნაწარმოებია ზმნა; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
საუბარი	საუბრობა
ფარფაში	ფარფაშობა
ქეიფი	ქეიფობა
ბაასი	ბაასობა
ჭიკჭიკი	ჭიკჭიკობა
ბუზღუნი	ბუზღუნობა
მუსაიფი	მუსაიფობა
ყოყმანი	ყოყმანობა
ღალატი	ღალატობა
მუდარა	მუდარება
ლოდინი	ლოდნა

- არ შეიძლება საწყისის ნორმატიული ფორმების დიალექტური ან სასაუბრო ვარიანტებით ჩანაცვლება, შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:	სწორია:	შეცდომაა:
ცურვა	ცურავი/ცურაობა	შეთქმულება	შეთქმულობა
ჯღანვა	ჯღანავი/ ჯღანაობა	დარჩენა	დარჩომა
ჭიდაობა	ჭიდავი	გადახდენა	გადახდომა
გუნდაობა	გუნდავი	კვდომა	კვდენა
კოხტაობა	კოხტავი	კოცნა	კოცნაობა
აყირავება	ყირავი	შეჯიბრება	შეჯიბრი
ტარება	ტარა	ლოკვა	ლოკნა
რჩევა	რჩევნა	ყლურწვა	ყლურწნა
თოვა	თოვნა	რწევა	რწევნა / რწება
ქსოვა	ქსოვნა	თოხნა	თოხა / თოხვა
მორევა	მორევნა	შოვნა	შოვა / შონა
ძოვა / ძოვება	ძოვნა	ხსოვნა	ხსოვა / ხსონა
წოვა / წოვება	წოვნა	პოვნა	პოვა
ხვეწნა	ხვეწნაობა / ხვერწნა	კვეხნა	კვეხა

- სალიტერატურო ნორმას წარმოადგენს საწყისთა ის უ-ნარ-ო ფორმები, რომლებსაც ნარ-იანი ფორმებისგან განსხვავებული მნიშვნელობები აქვთ, მაგ., შდრ.:
 ხვენა (ხვეწს თავის ოსტატობას) – ხვეწნა (ეხვეწება / სთხოვს);
 თხოვა (ცოლის თხოვა) – თხოვნა (იგივეა, რაც ხვეწნა);
 ყოფა (ყოფა-ქცევა) – ყოფნა (არსებობა) და სხვ.

სავარჯიშოები

9.1.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- კარგა ხანია მათი მუსაიფობა აღარ მომისმენია.
- ახლა ყოყმანობის დრო აღარაა!..
- ყანის თოვეასაც ცოდნა უნდა, ისე არაფერი გამოვა.
- მათი ხსონა დიდხანს დარჩება ჩვენს გულებში.
- მართლაც, ძნელია სიბერეში მარტო დარჩომა.
- ბავშვი კარგა ხანია მეხვერწება, ცურაობაზე მიმიყვანეო.
- კეთილო მგზავრებო, შეისმინეთ მარტოხელა დედის მუდარება!
- დიდხანს ლოდინი ძნელია, ლოდნასაც საზღვარი აქვს!
- ასეთ მღვრიე წყალში ცურავი არ მიყვარს.
- მეზობლის ძალლს რაღაც ავადმყოფობა შეეყარა და კვდენა დაიწყო.

11) ნარმატებული დღის აღსანიშნავად მეგობრებმა ქეიფობა გამართეს.

9.1.2. შეცვალეთ სალიტერატურო ფორმებით.

- 1) მაგათ ომი კი არა, ჯდანავი ნდომებიათ!
- 2) ამ კვირის ბოლოს გაიმართება მოყვარულთა შეჯიბრი ჭიდავში.
- 3) თეონა ორი წლის იყო, ძუძუს წოვნას რომ თავი დაანება.
- 4) ცოტა ფულის შონა მინდა, სადმე დამანყებინე მუშაობა!
- 5) მაგ ბიჭის მორევნას, გირჩევნია, სწავლაზე იფიქრო.
- 6) ასე ლამაზად ქსოვნა ვინ გასწავლა?
- 7) ახლა არ დამიწყო ხვერწნა!
- 8) ვიცი გიყვართ თოვლში გუნდავი და მხიარულება.
- 9) შენ სხვა მითხარი, თორემ სახლში კოხტავი და ყავის ყლურნა ყველას შეუძლია.
- 10) პატარა გოგო დედას აკენის რწებაში ეხმარებოდა.

9.1.3. აირჩიეთ სწორი ვარიანტები.

- 1) ბავშვის დანახვაზე გულმა მომეტებულად ფეთქვა დამიწყო.
- 2) ბავშვის დანახვაზე გულმა მომეტებულად ფეთქა დამიწყო.
- 3) კაკლის ბერტყა სოსიას უმცროს ბიჭს მიანდვეს.
- 4) კაკლის ბერტყვა სოსიას უმცროს ბიჭს მიანდვეს.
- 5) ბავშვისთვის ამდენი ბარგის ტარა არ შეიძლება!
- 6) ბავშვისთვის ამდენი ბარგის ტარება არ შეიძლება!
- 7) ავტობუსში სუნთქვა შემეკრა, ისეთი ჭყლეტვა იყო.
- 8) ავტობუსში სუნთქვა შემეკრა, ისეთი ჭყლეტა იყო.
- 9) ნასვამმა სტუმარმა მასპინძელთან დარჩომა გადაწყვიტა.
- 10) ნასვამმა სტუმარმა მასპინძელთან დარჩენა გადაწყვიტა.
- 11) ბევრს მოიგებ, თუ ჩემს რჩევნას გაითვალისწინებ.
- 12) ბევრს მოიგებ, თუ ჩემს რჩევას გაითვალისწინებ.
- 13) შეშინებული ბავშვი თრთოლამ აიტანა.
- 14) შეშინებული ბავშვი თრთოლვამ აიტანა.
- 15) რა საჭიროა ამდენი ხვერწნა?! ისედაც მესმის შენი...
- 16) რა საჭიროა ამდენი ხვეწნა?! ისედაც მესმის შენი...
- 17) პოლიციელებმა ნივთმტკიცების მოსაპოვებლად ბინის ჩხრეკვა დაიწყეს.
- 18) პოლიციელებმა ნივთმტკიცების მოსაპოვებლად ბინის ჩხრეკვა დაიწყეს.
- 19) გონს მოეგე, ღალატს ნუ ჩაიდენ!
- 20) გონს მოეგე, ღალატობას ნუ ჩაიდენ!

9.2. მიმღეობა

მიმღეობა, ისევე როგორც საწყისი, ზმნის ფუძისაგან ნაწარმოები სახელია, ოღონდ, ის ძირითადად ზედსართავი სახელის ფუნქციით გამოიყენება წინადადებაში, მაგ.: **გაკეთებული**, **მოვლილი**, **ასაღები**, **სათრევი**, **მოელვარე**, **მქუხარე**... არაიშვიათია ისეთი მაგალითებიც, როცა მიმღეობა არსებით სახელად არის ქცეული, მაგ.: **მწერალი**, **მხატვარი**, **მასწავლებელი**, **მცველი**, **მშობელი**, **მოსწავლე** და სხვ.

მიმღეობა წარმოების მრავალფეროვნებით გამოირჩევა. ამ მრავალფეროვნებას გარკვეულწილად განაპირობებს ისიც, თუ რა არის გამოსახატავი: მოქმედი თუ მდგომარეობის განმცდელი პირი, სამოქმედო საგანი, წარსული თუ მომავალი მოქმედება და სხვ. შესაბამისად, გამოყოფებ მოქმედებითი, ვნებითი და სამუალი გვარის მიმღეობებს, ასევე – მათს მაწარმოებელ აფიქსებს, რომლებიც, მეცნიერთა აზრით, სხვადასხვა ეპოქისა და კილოს კუთვნილებას უნდა წარმოადგენდეს.

მიმღეობების მართლწერა უმეტესად მათი საწარმოებელი ფუძისა და აფიქსის / აფიქსების სწორ კომბინაციას უკავშირდება:

- მოქმედებითი გვარის მიმღეობას აწარმოებს **მ-** თავსართი და **მ-არ** / (დისიმილაციით) -**ალ**, **მ-ლ** თავსართ-ბოლოსართები. საწარმოებელი ფუძე I სერიისაა, შესაბამისად – თემისნიშნიანი, რომლის სმოვნებიც: -ი, -ა (ვ / მ) შეიძლება დაიკარგოს ფონეტიკურ ნიადაგზე: -**ელ** სუფიქსის დართვის შემთხვევაში; შდრ.:

სწორია:

წერა:	მწერალი , დამწერი / მწერელი
ტეხა:	მტეხელი / მტეხი
ცხოვრება:	მცხოვრები
გალახვა:	გამლახველი / გამლახავი
მოლოცვა:	მომლოცველი
მოსწავება:	მომასწავებელი
კეთება:	გამკეთებელი
დაბადება:	დამბადებელი
დაფიქრება:	დამაფიქრებელი
კითხვა:	გამკითხავი / გამკითხველი
დანერგვა:	დამნერგავი
მოტანა:	მომტანი
მიცემა:	მიმცემი
დაღლა:	დამღლელი

შეცდომაა:

მწერავი
მტეხავი
მაცხოვრებელი
გამლახი
მომლოცი
მომასწავები
გამკეთები
დამბადი
დამაფიქრველი
გამკითხი
დამნერგი
მომტანელი
მიმცემელი
დამღლველი...

- ვნებითი გვარის მიმღეობა იწარმოება **სა-**, **ნა-**, **უ-** თავსართებით, **-ილ**, **-ულ** ბოლოსართებითა და **სა-ელ**, **უ-ელ**, **მ-არ** თავსართ-ბოლოსართებით; საწარმოებელი ფუძე I სერიისაა, მოქმედებითი გვარის მიმღეობათა მსგავსად; შდრ.:

სწორია:

თქმა:	ნათქვამი
ჭამა:	ნაჭამი
სმა:	ნასვამი
ნახვა:	უნახავი
წერა:	დაუწერელი
გახდომა:	გამხდარი
ნაყვა:	დანაყილი
დანერგვა:	დანერგილი
ბეჭდვა:	დაბეჭდილი
დაფქვა:	დაფქული
ჩახედვა:	ჩახედული

შეცდომაა:

ნათქმი
ნაჭმი
ნასმი
უნახი
დაუწერავი
გახდომილი
დანაყული
დანერგული
დაბეჭდული
დაფქებული
ჩახედილი

დატოვება:	დატოვებული	დატოვილი
დაწყება:	დაწყებული	დაწყილი
მზადება:	მომზადებული	მომზადილი
დასწრება:	დასწრებული	დასწრობილი
ვსება:	გავსებული	გავსილი
დაგირავება:	დასაგირავებელი	დასაგირავები
მოგონება:	მოსაგონებელი	მოსაგონი
მოპარება:	მოპარებული	მონაბარი

• საშუალი გვარის მიმღეობა ინარმოება მ-, მ-არ / (დისიმილაციით) -ალ, მ-არე / (დისიმილაციით) -ალე, მო-ე თავსართ-ბოლოსართებით; მაგ.: მცურავი, მცოცავი, მხოხავი, მგმინავი, მტირალი, მყვირალი, (მ)ბრნყინვალე, მქუხარე, მწუხარე, მდუმარე, მდინარე, მდგომარე, მოჭიკიკე, მორაკრაკე, მოჩქარე, მოჭიდავე... შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
სიძულვილი:	მოძულე
მონაცვლეობა:	მონაცვლე
ლელვა:	მლელვარე
ჩივილი:	მოჩივარი / მომჩივანი
სიცილი:	მცინარი / მცინარე / მოცინარი
	მომცინარი

• დაუშვებელია:

- მიმღეობის მანარმოებელი პრეფიქსით ზმნისწინის გახლეჩა, მაგ., შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
განმაახლებელი	გამანახლებელი
განმათავისუფლებელი	გამანთავისუფლებელი
განმაპირობებელი	გამანპირობებელი
განუვითარებელი	გაუნვითარებელი
წარუდგენელი	წაურდგენელი
წარუმატებელი	წაურმატებელი
წარუშლელი	წაურშლელი

- სანარმოებელი ფუძეების არასალიტერატურო (დიალექტური) ფორმებით ჩანაცვლება, შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა
სმა:	სასმელი
მოკუმა:	მოკუმული
გაწუნვა:	გაწუნული
დაბნევა:	დაბნეული
მიმსგავსება:	მიმსგავსებული
გატანება:	გატანებული
დახრჩობა	დასახრჩობი
ტრიალი:	დატრიალებული

• მ- თავსართიანი მიმღეობის ფორმებში:

- ორი მ მოიყრის თავს მ თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან, მაგ., შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
გამმიჯვნელი	გამიჯვნელი
მმართველი	მართველი
შემმოსავი	შემოსავი
(ხელის) გამმართავი	(ხელის) გამართავი

- ა ვითარდება ხმოვნებით, ასევე გ ან სხვა თანხმოვნებით დაწყებულ ფუძეებთან, შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
გამაუმჯობესებელი	გამუმჯობესებელი
მომაბეზრებელი	მომბეზრებელი
გამაერთიანებელი	გამერთიანებელი
გამანადგურებელი	გამნადგურებელი

დამაარსებელი	დამარსებელი
გამანოუიერებელი	გამნოუიერებელი
გამამტყუნებელი	გამმტყუნებელი
გამანაწილებელი	გამნაწილებელი
დამამცირებელი	დამმცირებელი
გამამართლებელი	გამმართლებელი
• ერთსა და იმავე ფუძეზე სინონიმური აფიქსების დართვით მიიღება ლექსიკურად განსხვავებული მიმღეობები; მაგ., შდრ.: –	მკითხავი – მკითხველი; გამგები – გამგებელი; მოახლე – მხლებელი; მფრინავი –
(მ)ფრინველი; მოყვარე – მოყვარული...	
• სახელზმნის ფორმებში შენარჩუნებულია:	
– რიცხვში მონაცვლე ფუძეები, შდრ.: –	გადაგდება – გადაგდებული, გადაყრა – გადაყრილი; ვარდნა – დავარდნილი, დაცვენა – დაცვენილი; ჯდომა – დამჯდარი, სხდომა – დამსხდარი...
– რაოდენობის განმასხვავებელი და-, გა- ზმნისწინების დაპირისპირება, მაგ., შდრ.: –	რიცხვში მონაცვლე ფუძეები, შდრ.: –
(ერთი)	(ბევრი)
გარჩეული	დარჩეული
გარეცხილი	დარეცხილი
განმენდილი	დანმენდილი
გასუქებული	დასუქებული და სხვ.

სავარჯიშოები

9.2.1. იპოვეთ და გაასწორეთ შეცდომები.

ა)

- 1) ბავშვები ნაჭმი და ნასმი არიან, ახლა შეგიძლია გაასეირნო.
- 2) სიმინდი არ არის კარგად დაფქვილი, ამით ფელამუში არ გაკეთდება.
- 3) კაცი სიტყვის გამტეხავი არ უნდა იყოს.
- 4) ჩემს ძველ ნაცნობს მიმგვანებული ქალბატონი მსახიობი ნესტან კვეიძე აღმოჩნდა.
- 5) ბინა მაქს დასაგირავები, კლიენტს ვეძებ.
- 6) მომღელვარე ხალხი აუდიტორიას ტოვებდა.
- 7) მაგის გამლახი ჯერ არ დაბადებულა.
- 8) ახლა წინაპრები გვყავს მოსაგონი, მერე შვილები დავლოცოთ და სუფრაც ამით დავამთავროთ.
- 9) ეს ქალბატონი მომჩინეობის, ის კი – მოპასუხე.
- 10) მინდა ეს მონაბარი პატრონს დავუბრუნო და ჩემს მომძულვარეებს საკადრისი პასუხი გავცე.

ბ)

- 1) თქვენ გარეშე არსად წავალ, ან როგორ წავიდე ბავშვების უნახი?
- 2) მოხუცის დამაფიქრველმა სიტყვებმა მოსვენება დაუკარგა გოგონას.
- 3) შენ ამ საქმის გამკეთები არ ხარ, ჯობია სხვა საზრუნავით დაიტვირთო.
- 4) ელენემ ფქვილით გავსილი გობი მაგიდაზე შემოდგა და წინასწარ მომზადილი საფუარით ცომის ზელა დაიწყო.
- 5) თქვენი გამმართლებელი საბუთი ჯერვერობით ვერ მოვიძიეთ.
- 6) იმ შავბნელ წლებში ოჯახმა დიდი გაჭირვება გადაიტანა, მაგრამ ვინ იყო გამკითხი?
- 7) გურამი საქმეში ჩახედილი კაცია, თუმცა დაუწერავ კანონებს არ ცნობს.
- 8) ეს ქალბატონი მეზობელი კორპუსის მაცხოვრებელია.
- 9) გაკვეთილები ჯერ დაწყილი არ იყო, მაგრამ მასწავლებელს უკვე მოღალული მზერა ჰქონდა.

10) რა გაქვს დასალევი? დილიდან ყელი მიშრება.

9.2.2. შეცვალეთ სალიტერატურო ფორმებით.

- 1) არაერთმა მამულიშვილმა ისახელა თავი გამანთავისუფლებელ მოძრაობაში.
- 2) ახლახან დარეცხილი ქურთუკი ისევ დასვარა პატარამ.
- 3) მისი შემოქმედება წაურშლელ შთაბეჭდილებას უქმნის მკითხველს.
- 4) ქუჩის ბოლოში ცხოვრობს ძველი ავეჯის გამანახლებელი.
- 5) ეს გაუნვითარებელი არსებები რამდენიმე ათასი წლის წინ გადაშენდნენ.
- 6) პოლონელი მოთამაშეებისათვის წაურმატებელი იყო შეხვედრის პირველი ნახევარი.
- 7) პოეტის ნატვრა გაუნნორციელებელი დარჩა.
- 8) განწმენდილი ჯამ-ჭურჭელი თავმომწონედ გადმოიყურებოდა თაროდან.
- 9) მომხსენებელს აუდიტორისათვის წაურდგენელი დარჩა საექსპერიმენტო მასალა.
- 10) დედამ სადილისათვის სათითაოდ გარჩეული ბოსტნეული დამაჭრევინა.

9.2.3. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ბიჭმა გატნეული წიგნი სამკითხველო დარბაზში დატოვა.
- 2) ჩვენი გამერთიანებელი მხოლოდ სიყვარულია.
- 3) ახალგაზრდა წყვილს არავინ ჰყავდა ხელის გამართავი.
- 4) ავიაგამნადგურებლები მონინაალმდეგის საპარო სივრცეში შეიქრნენ.
- 5) ამ შემთხვევის შემდეგ ვინ იქნება ჩემი გამმტყუნებელი?
- 6) ნორჩ ყანას დიდად წაადგება მინის გამნოყიერებელი საშუალებები.
- 7) ბიჭმა დამმცირებელ სიტუაციაში წარმოიდგინა თავი.
- 8) უცბად დატრუალებულმა კარუსელმა გოგონას თავბრუ დაახვია.
- 9) განუმპულმა ბავშვებმა მიტოვებულ ქოხს შეაფარეს თავი.
- 10) მათხოვარს კიბეებზე დაპნეული ხურდა ფულისკენ გაექცა თვალი.

9.2.4. გამოიყენეთ სიტყვათა ჩამონათვალი გამოტოვებული ადგილების შესავსებად:

ფრინველი, მკითხველი, გამგებელი, მკითხავი, მოახლე, მოყვარული, მფრინავი, გამგები, მოყვარე, მხლებელი.

- 1) სტუმრებს ქალბატონის ... გაუძღვა დარბაზისკენ.
- 2) ნინოს ბიძაშვილი არ არის ნადირობის...
- 3) ამ ამბის ... ახლა თავს არიდებს სხვებთან შეხვედრას.
- 4) გ. დოჩანაშვილის მოთხრობებს ბევრი ... ჰყავს.
- 5) გუშინ სტუმრად მყავდა ჩემი ...
- 6) მეფის ... ამალას ჩამორჩა და ტყეში დაიკარგა.
- 7) უცხო ... გუგულის ბუდეს დასტრიალებს.
- 8) მაგას რას უშველის?! ურჩევნია, გონებას მოუხმოს!
- 9) რაიონის ... უხუცესებთან შეხვედრას გეგმავს

10. ზმნიზედის მართლცორა

ზმნიზედა დამოუკიდებელი მნიშვნელობის მქონე, გარევეულნილად ფორმაციგალებადი (აქ, აქამდე, აქედან...) მეტყველების ნაწილია, რომელიც აღნიშნავს მოქმედების ადგილს, დროს, ვითარებას, მიზეზს, მიზანს... ან აზუსტებს საგნის ნიშან-თვისებას: შდრ.: **ძალიან მიხარია; ძალიან ლამაზი ცა** (ტ. ფუტკარაძე). ზმნიზედა სახელის ერთ-ერთი სახეობაა არსებით სახელთან, ზედსართავ სახელთან, რიცხვით სახელთან და ნაცვალსახელთან ერთად (პ. ჯორბენაძე). **ზმნიზედის** სინონიმია **ზმნისართი;** ნინადადებაში ზმნიზედა ძირითადად ახლავს ზმნას, სწორედ აქედან მომდინარეობს ორივე სახელწოდება. ზმნიზედა შეიძლება დაერთოს ზედსართავ სახელს, საწყისსა და მიმღებასაც; შდრ.: **მშვენივრად ცეკვავს, მეტად მშვიდი, სწორად აშენება, კარგად გარჩეული...**

ზმნიზედის მართლწერა შემდეგ წესებს ითვალისწინებს:

- -თ ნიშანი უნდა დაიწეროს მოქმედებითი ბრუნვისგან წარმომდგარი ზმნიზედების ბოლოს; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ზევით / ზემოთ	ზევიდ / ზემოდ
წინათ	წინად
ქვევით / ქვემოთ	ქვევიდ / ქვემოდ
შიგნით	შიგნიდ / შიგნი
გარეთ	გარედ

- -დ ნიშანი უნდა დაიწეროს ვითარებითი ბრუნვისაგან წარმომდგარი ზმნიზედების ბოლოს; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
კარგად	კარგათ
წამიერად	წამიერათ
ცუდად	ცუდათ
ანაზდად	ანაზდათ
უცბად	უცბათ
აშკარად	აშკარათ

- დეფისით დაიწერება ფუძეგაორკეცებული და ანტონიმური ზმნიზედები.

ფუძეგაორკეცებული ზმნიზედები:

ნელ-ნელა, ჩქარ-ჩქარა, ძლივს-ძლივს, ქუჩა-ქუჩა, უბან-უბან, შუკა-შუკა, ნაპირ-ნაპირ, ტყე-ტყე...

ანტონიმური ზმნიზედები:

აქა-იქ, აქეთ-იქით, აქეთ-იქიდან, წინ-უკან, გალმა-გამოლმა, ზევით-ქვევით, აღმა-დაღმა...

- უდეფისოდ დაიწერება და კავშირით, ასევე, სხვადასხვა ფუძის შეერთებით მიღებული ზმნიზედები.

და კავშირით შეერთებული ზმნიზედები:

დროდადრო, თანდათან, გზადაგზა, ხანდახან, დღედაღამ, კვალდაკვალ, ფეხდაფეხ, ცხენ-დაცხენ...

შდრ., ცალ-ცალკე დაიწერება: დღე და ღამე, შინ და გარეთ, უფრო და უფრო, ბოლოს და ბოლოს, ისევ და ისევ...

სხვადასხვა ფუძის შეერთებით მიღებული ზმნიზედები:

წყალგაღმა, ხევგამოღმა, სახლზემოთ, ჭერქვეშ... დროგამოშვებით, ხანგამოშვებით, ერთმხრივ, ცალსახად, არაორაზროვნად, არაერთგვაროვნად... (ამ საკითხთან დაკავშირებით, იხ., ასევე, თანდებულიანი სახელებისა და კომპოზიტების მართლწერა).

- მისაღებია პარალელური წარმოების ფორმები: **მარჯვნივ / მარჯვნით; მარცხნივ / მარცხნით.**

- დაუშვებელია ნორმატიული წარმოების შეცვლა სასაუბრო მეტყველებისათვის დამახასიათებელი ფორმებით, დიალექტიზმებით; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
აქეთ	აქით
ისევ	ისევლე
აქედან	აქიდან
მანდ	მაქ
იქით	იქეთ
მანდვე	მაქვე
იქიდან	იქედან / იქითიდან
მანდედან	მაქედან / მაქიდან
ახლავე	ეხლავე / ეხლავეს
ასე	ესე
ახლახან	ეხლახან
სწორად	სწორედ

"სწორად" არის ზმინიზედა, ხოლო "სწორედ" ნაწილაკია; მათი აღრევა არ შეიძლება; შდრ.:

სწორად მოიქცა (ზმინზ.) – ეს **სწორედ** (რომ) ასეა (ნაწ.).

- მიუღებელია, ნორმატიული სტანდარტების ნაცვლად, კალკების (უცხოენობრივი სიტყვანარ-მოებითი და ფრაზეოლოგიური სიტყვა-გამოთქმების) გამოყენება; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ათი წლის წინ	ორი წლის უკან
ხუთი დღის წინ	ხუთი დღის უკან

შენიშვნა: როგორც მითითებულია სამეცნიერო ლიტერატურაში, მცდარი ფორმები გაჩენილია რუსული ფრაზის: „....лет (тому) назад“ გავლენით.

- დროის ზმინიზედების პარალელური ფორმებიდან უფრო მისაღებია მიცემითბრუნვიანი ვარიანტები; შდრ.:

ორ დღეს იმგზავრა – ორი დღე იმგზავრა
 სამ თვეს დარჩა – სამი თვე დარჩა
 დიდხანს ელოდა – დიდი ხანი ელოდა
 რამდენ ხანს მუშაობდა? – რამდენი ხანი მუშაობდა? და სხვ.

სავარჯიშოები

10.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- ალპინისტები სულ ზევიდ-ზევიდ მიინევდნენ.
- შიგნი და გარედ ერთნაირად ცივა.
- არ შეიძლება პარალელის გავლება ოცი წლის უკანდელსა და დღევანდელს შორის.
- წამიერათ სიჩუმემ დაისადგურა მოსაუბრეთა შორის.
- დრო და დრო ნათურა ქრებოდა და სიბნელესთან ერთად სიცივეც საგრძნობი იყო.
- მარტოხელამ არაორაზროვნათ შესთავაზა მოხუცს, ერთ ჭერ ქვეშ ვიცხოვროთო.
- ხევ გაღმა ერთი სახლია, მთის კალთას შეფარებული.
- სამი წლის უკან დაიწყო მათი ურთიერთობა.
- აქეთიდან კარგათ მოჩანს ჩემი სოფელი.
- ნუ ღელავ, ეხლავე აგიხსნი ყველაფერს.
- ისევ-და-ისევ მე ვფიქრობ შენზე.
- რამდენიმე დღის უკან უცნაური ამბავი შევიტყვე.

10.2. აირჩიეთ მისაღები ვარიანტები.

- მაქ რო მიდიხარ, არ უნდა მითხრა?
- მანდ რომ მიდიხარ, არ უნდა მითხრა?
- სოფელში სამ თვეს დავრჩი.

- 4) სოფელში სამი თვე დავრჩი.
- 5) ასე უცბათ ვინ იფიქრებდა მის წასვლას?!
6) ასე უცბად ვგნ იფიქრებდა მის წასვლას?!
- 7) აქეთ-იქით უკაცრიელი ადგილებია.
- 8) აქეთ-იქითიდან უკაცრიელი ადგილებია.
- 9) ქვემოდ ხმაურიანი მდინარე მოედინებოდა.
- 10) ქვემოთ ხმაურიანი მდინარე მოედინებოდა.
- 11) ერთი, შიგნით შეიხედე, რა უნესრიგობაა!
12) ერთი, შიგნიდ შეიხედე, რა უნესრიგობაა!
- 13) ყველა აქით წამოვიდეს, საინტერესო სანახაობაა!
14) ყველა აქეთ წამოვიდეს, საინტერესო სანახაობაა!
- 15) ერთ კვირას ველოდებოდი გოგონას გამოჩენას.
16) ერთი კვირა ველოდებოდი გოგონას გამოჩენას.
- 17) მოთხრობის ავტორმა სწორედ ასახა თანამედროვე ვითარება.
18) მოთხრობის ავტორმა სწორად ასახა თანამედროვე ვითარება.
- 19) უფრო უფრო ლამაზდები, წლები ვერაფერს გაკლებს.
20) უფრო-უფრო ლამაზდები, წლები ვერაფერს გაკლებს.

10.3. შეადგინეთ წინადადებები მოცემული ზმნიზედების გამოყენებით:

წელიწად-წახევრის წინ; სამ დღეს; მანძელან; ანაზღად; დროგამოშვებით; ქუჩა-ქუჩა; იქიდან; სწორად; ასე; თანდათან.

11. ზმინის ფორმების მართლწერა

ზმინა არის დამოუკიდებელი, ფორმაცვალებადი მეტყველების ნაწილი, რომელიც აღნიშნავს საგნის მოქმედებას ან მდგომარეობას. მას დაესმის კითხვები: რას შვრება საგანი? რა მდგომარეობაშია საგანი? რა მოსდის საგანს? და სხვ.

11.1. ზმინის პირის ნიშნები

ქართულ ზმინში აისახება როგორც მოქმედი პირის – სუბიექტის, ისე სამოქმედო პირთა – პირდაპირი და ირიბი ობიექტების ნიშნები; შდრ.:

სუბიექტური პირისა და რიცხვის ნიშნები:

მს. რ.

მრ. რ.

I პ. 3 _____

I პ. 3 —— თ

II პ. (b) _____

II პ. (b) —— თ

III პ. _____ ს, ა, ო

III პ. _____ ნ, ენ, ნენ, ან, ეს

პირდაპირი ობიექტური პირისა და რიცხვის ნიშნები:

მს. რ.

მრ. რ.

I პ. გ _____

I პ. გვ _____

II პ. გ _____

II პ. გ _____ (თ)

III პ. _____

III პ. _____

ირიბი ობიექტური პირისა და რიცხვის ნიშნები:

მს. რ.

მრ. რ.

I პ. გ _____

I პ. გვ _____

II პ. გ _____

II პ. გ _____ (თ)

III პ. ჰ, ს _____

III პ. ჰ, ს _____ (თ)

მართლწერის ნესების მიხედვით:

- პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი – ვ- პრეფიქსი (ზეპირმეტყველების გავლენით) არ უნდა დაიკარგოს ვ, ო, უ ბერებით დაწყებულ ფუძეებთან, რომ არ მოხდეს პირველი და მეორე პირის ფორმათა დამთხვევა. აღნიშნული ნესის თანახმად, ვ თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან თავს მოიყრის ორი ვ (პირის ნიშანი + ფუძის დასაწყისი ბერა); სავალდებულოა ორივე მონაცემის შენარჩუნება, შდრ.:

სწორია:

მე

ვვარჯიშობ

ვვარცხნი

ვოცნებობ

ვუთხარი

სწორია:

შენ

ვარჯიშობ

ვარცხნი

ოცნებობ

უთხარი

შეცდომაა:

მე

ვარჯიშობ

ვარცხნი

ოცნებობ

უთხარი

გამონაკლისებია მო-ვალ, მო-ვედ-ი ფორმები, რომლებშიც პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი არ იწერება⁸; -ვალ და -ვედ ფუძეებია.

- მეორე სუბიექტურ პირს თანამედროვე ქართულში ნიშანი არა აქვს, შდრ.:

სწორია:

შენ

დგახარ

კამათობ

ფიქრობ

შეცდომაა:

შენ

სდგახარ

ჰკამათობ

ჰფიქრობ

გამონაკლისებია (შენ) ხარ, მოხვალ, მოხვედი ფორმები, რომლებშიც შემორჩენილია მეორე პირის არქაული ნიშანი – ხ- პრეფიქსი; შდრ.: (შენ) წერ, კითხულობ, შეკერავ, გატეხ...

⁸ ეს მოვლენა მეორე პირის ფორმებში არქაული ნიშნის არსებობას უკავშირდება.

სწორედ არქაული **ხ- პრეფიქსის** გამოა, რომ **მოხვალ, მოხვედი** ზმნების შესაბამისი პირ-ცელი პირის ფორმები უნიშნოდ, ვ-ს გარეშე გამოიყენება, კერძოდ: მეორე პირის ნიშნიანი ფორ-შები თავისთავად გარჩეულია პირველი პირის უნიშნო ფორმებისაგან და მათი აღრევა არ მოხ-დება; შდრ.:

I. პ.: მე	და-ვარცხნი	-	მო-ვალ	/	მო-ვედი
II. პ.: შენ	და-ვარცხნი	-	მო-ხ-ვალ	/	მო-ხ-ვედი

- მესამე სუბიექტური პირის ფორმაში, როცა ობიექტი მრავლობით რიცხვშია, შესაძლოა გაჩ-ნდეს **სთ ბგერათკომპლექსი:** **ს** (III სუბ. პირის ნიშანი) + **თ** (III ობ. პირის მრავლობითის აღმნიშ-ვნელი); თანამედროვე სალიტერატურო ნორმების მიხედვით, მიღებულია გამარტივებული, **-თ-** ნიშნიანი ვარიანტი; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
მათ	მათ
აქვთ / ჰყავთ	აქვსთ / ჰყავსთ

- პირველი ობიექტური პირის მხ. რიცხვის ფორმაში **მ** თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან **ორი მ** გაჩნდება: პირის ნიშანი + ფუძის დასაწყისი ბგერა. ნორმების მიხედვით, სავალდებულოა ორი-ვე მონაცემის შენარჩუნება, შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ის მე	ის მე
მმალავს	მალავს
მმართავს	მართავს
მმართებს	მართებს

- პირველი ობიექტური პირის მრ. რიცხვის ფორმაში **გვ ბგერათკომპლექსით** დაწყებულ ფუძე-ებთან **ორი გვ** მოიყრის თავს: პირის ნიშანი + ფუძის დასაწყისი თანხმოვნები; ნორმების მიხედ-ვით, სავალდებულოა ორივე მონაცემის შენარჩუნება, შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ჩვენ	ჩვენ
დაგვგიანებია	დაგვიანებია
მოგვგვარა	მოგვარა

- მეორე ობიექტურ პირში **გ** თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან **ორი გ** მოიყრის თავს: პი-რის ნიშანი + ფუძის დასაწყისი ბგერა; ნორმების მიხედვით, სავალდებულოა ორივე მონაცემის შენარჩუნება, შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
შენ / თქვენ	შენ / თქვენ
გვონია(თ)	გვონია(თ)
მოვგონებია(თ)	მოვგონებია(თ)

- პირდაპირ და ირიბ ობიექტურ პირთაგან მესამე პირში ნიშნები მხოლოდ ირიბს აქვს. ეს ნიშნებია **ჲ- და ს- პრეფიქსები**, რომელთა გამოყენების არეალსაც განსაზღვრავს ზმნის ფუძის დასაწყისი ბგერები, კერძოდ: **ჲ, ჲ, ფ, გ, კ, ქ, ყ** თანხმოვნებით დაწყებულ ფუძეებთან იქნება **ჲ-, ხოლო დ, ტ, თ, ძ, ც, ჯ, ჩ, ჭ** თანხმოვნების შემთხვევაში – **ს- პრეფიქსი. რაც შეეხება დანარჩე-ნი თანხმოვნებითა და, ასევე, ხმოვნებით დაწყებულ ფუძეებს, მათ წინ ირიბი ობიექტის ნიშანი დაკარგულია.**

ირიბი ობიექტის მაგალითები:

სწორია:	შეცდომაა:
ის მას მას	ის მას მას
სთხოვს	თხოვს
სწერს	წერს
სჩრის	ჩრის
სჭრის	ჭრის

სწორია:	შეცდომაა:
ის მას	ის მას
ჲგავს	გავს
ჲყვარებია	ყვარებია
დაჲკარგვია	დაკარგვია
მისჩერებია	მიჩერებია

პირდაპირი ობიექტის მაგალითები:

სწორია:	შეცდომაა:
----------------	-----------

ის რაღაცას

წერს

კითხულობს

ქარგავს

კერავს

ის რაღაცას

სწერს

ჰყითხულობს

ჰქარგავს

ჰკერავს

- მესამე პირის პირდაპირ ობიექტს, მართალია, ნიშანი არ აქვს, თუმცა რამდენიმე ზმნაში აუცილებელია ს- ნიშნის გამოყენება, მაგ.: **გასცა** (მოწყალება), **გამოსცა** (წიგნები), **ასწია** (ტვირთი), **გასწია** (ჭაპანი)... ასევე შენარჩუნებულია ს ფორმებში: **გასტანა, დასძინა** და სხვ.

ჰ- / ს- პრეფიქსების არასწორად გამოყენების მთავარი მიზეზი ხშირად ისაა, რომ ზოგს უჭირს პირდაპირი და ირიბი ობიექტების ერთმანეთისაგან გარჩევა. ამისათვის ყველაზე კარგი საშუალებაა ზმნის ფორმის წყვეტილის მწკრივში გადაყვანა, კერძოდ, კითხვაზე: **რა ქნა?** პირდაპირი ობიექტი ყოველთვის სახელობით ბრუნვაშია, ხოლო ირიბი ობიექტი – მიცემით ბრუნვაში; შდრ.:
რას შვრება? – სთხოვს კაცი მეზობელს (ობ.) ფულს (ობ.)

რა ქნა? – სთხოვა კაცმა მეზობელს (ირ. ობ.) ფული (პირ. ობ.)

- ზმნის ფორმასთან შენყობილი პირველი სუბიექტური და მესამე ირიბობიექტური პირებიდან აისახება შხოლოდ პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი; შდრ.:
სწორია: შეცდომა:
მე მას მე მას
მივწერე მივსწერე
შევთხოვე შევსთხოვე
მივგებებივარ მივჰგებებივარ

- გაუმართლებელია ერთპირიან ფორმებში მესამე ირიბობიექტური პირის ნიშნების გამოყენება; შდრ.:
სწორია: შეცდომა:
ის ის
ყვავის ჰყვავის
ჩანს სჩანს
ქრის ჰქრის
დუმს სდუმს

გამონაკლისია **ალსდგა** მყარ ფრაზაში: **ქრისტე ალსდგა!** შდრ.: საბოლოოდ **ალდგა** მათი ურთიერთობა.

- გარდაუვალ, წარმოშობით ორპირიან ფორმებში, რომლებმაც ერთი პირი დაკარგეს, სავალდებულოა მესამე ირიბობიექტური პირის ნიშნის გამოყენება; შდრ.:
სწორია: შეცდომა:
მას მას
სცივა ცივა
სცხელა ცხელა
სძინავს ძინავს

შდრ., ცივა, ცხელა ფორმები სწორია უქვემდებარო წინადადებების შემთხვევაში, მაგ.: **გარეთ ცივა / ცხელა / თბილა**

ფორმაში: **მას ლვიძავს** მოსალოდნელი **ჰ- პრეფიქსი ფონეტიკური** მიზეზით არის დაკარგული.

- მოთხოვთბრუნვიანი სუბიექტის მქონე ზმნებს წყვეტილის მწკრივში, III პირში, მრავლობით რიცხვში (კითხვაზე: **რა ქნეს?**) ექნება -ეს დაბოლოება; შდრ.:
სწორია: შეცდომა:
მათ / ბავშვებმა მათ / ბავშვებმა
გაუგეს გაუგენ
დაწერეს დაწერენ
იჩხუბეს იჩხუბენ

• სახელობითბრუნვიანი სუბიექტის მქონე ზმნებს წყვეტილის მწკრივში, III პირში, მრავლობით რიცხვში (კითხვაზე: **რა ქნეს?**) ექნება -ნენ დაბოლოება; შდრ.:
სწორია: შეცდომა:
ისინი / ბავშვები ისინი / ბავშვები
წავიდნენ წავიდენ
დადგნენ დადგენ
გათბნენ გათბენ

სავარჯიშოები

11.1.1. გაასწორეთ შეცდომები.

ა)

- 1) მე დიდი ხანია ოცნებობდი ამ შეხვედრაზე.
- 2) მთელ დღეს ვარჯიშობდი, რომ გამოცდაზე არაფერი შემშლოდა.
- 3) მე უთხარი რაც მანუხებდა, მაგრამ მან ყურად არ იღო ჩემი გასაჭირი.
- 4) ნუ გეშინია, მე ამ სიმაღლიდან არ ჩამოვარდები.
- 5) ჯერ ჩემს გოგონას დავბან და დავარცხნი, შემდეგ წავალ სასეირნოდ.
- 6) მე რა არ უთხარი, რა არ ურჩიე, მაინც სხვას დაუჯერა.
- 7) ყოველი დღე გვასწავლის, თუ როგორ განვლოთ ჩვენი ცხოვრება.
- 8) დარბაზში ასე დაგვიანებით ვერ შემოვვალ, გარეთ დაგელოდები.

ბ)

- 1) აქ რას სდგახარ? საქმეს მიჰხედე!
- 2) ასეთ უბრალო რამეზე როგორ სჩეუბობ?
- 3) ნუ სტირი, პატარა, დედა მალე მოვა.
- 4) დედოფალს ეს უსიცოცხლო ადგილი არ მოწონდა.
- 5) ისე სწუნუნებ, თითქოს უდანაშაულო იყო.
- 6) დამშვიდით, როცა პბობოქრობთ, თავს ვეღარ აკონტროლებთ.
- 7) ორი დღეა, გადაბმულად ლოგინში სწევხარ და ნებივრობ!
- 8) სულ სხვანაირი სჩანხართ, როდესაც ჰყამათობთ.

11.1.2. შეადარეთ ფორმები; იპოვეთ შეცდომები და გაასწორეთ.

ა)

- 1) მე, დიდი ხანია, შენი ვალი მართებს.
- 2) ამ ვითარებაში მას მეტი მოთმინება მართებს.
- 3) ამ სანახაობამ ჩვენ თვალზე ცრემლი მოგვარა.
- 4) მეტოვემ სახლში მოგვგვარა პატარა ონავარი.
- 5) გამაგებინე, სად ჰყავთ დამალული ეგ ძალლი!
- 6) მათთვის თავის გატანა იოლია, როცა საქონელი ჰყავსთ.
- 7) თქვენ გონიათ, რომ ყველაფერი დამთავრდა?!
- 8) შენ რომ გგონია, ისე სულაც არ არის საქმე.

- 9) ვერ ვიჯერებ, რომ პატარა და მას ასე საოცრად ჰგავს.
- 10) ეს რას გავს, რა საქციელია?!

ბ)

- 1) მათ აქვსთ სიტყვის თქმის უფლება!
- 2) დრო იმდენად არ აქვთ, რომ საჭმელადაც ვერ იცლიან.
- 3) გოგონა მანქანას ჩინებულად მართავს.
- 4) როცა ჩემს თავს არ ვეკუთვნი, ყველა თავის ჭკუაზე მართავს.
- 5) ახლა გაქცევას რა აზრი აქვს?! პირველ მატარებელზე უკვე დაგვგვიანებია!
- 6) გეფიცებით, ჩვენ ამ ლექციაზე არ დაგვიანებია.
- 7) როგორც არ უნდა ეცადო, მღელვარებას მაინც ვერ დამალავ.
- 8) თუ აქაურობას გამარიდებ და დამალავ, ყველაფერს გეტყვი.
- 9) ჩვენ მას ორჯერ მივსწერეთ წერილი, მაგრამ პასუხი არ მიგვიღია.
- 10) სამწუხაროდ, დღემდე ვერ მივწერეთ შესაბამის კომისანიას ამის შესახებ.

11.1.3. შეცვალეთ სალიტერატურო ფორმებით.

- 1) რას ჰყითხულობ ასე გატაცებით?
- 2) ცხოვრებაში მას არავინ ყვარებია.

- 3) ჩასწერე უბის წიგნაქში, რაც დღეს მოხდა.
- 4) ნინოს თავისი და ცურვაზე დაყავს.
- 5) იგი უნდა წარსდგეს ხალხის წინაშე.
- 6) არავინ იცის, რა წვალებით წევდა ბებო ცხოვრების ჭაპანს.
- 7) ნინოს უკუე ჰელიაგს, სხვები კი ძილ-ბურანში არიან.
- 8) ამ ენაჭარტალას მეზობლებში ჭორები მიქონდა და მოქონდა.
- 9) ახლა ჩემს შვილიშვილს წერილი უნდა მივსწერო.
- 10) თურმე არ ქონია ამ ურთიერთობას დასასრული!
- 11) დიდ შესვენებაზე გოგონამ თხილიანი ფუნთუშა შესჭამა.
- 12) მუშები ხეს გამხმარ ტოტებს ჭრიან.
- 13) პოეტმა ლექსების ახალი კრებული გამოცა.

11.1.4. ხაზგასმით გამოყავით სწორი ფორმები; დაასაბუთეთ თქვენი არჩევანი.

1) სთოვს – თოვს	გამოცა – გამოსცა
2) ყვავის – ჰყვავის	დასძინა – დაძინა
3) აღსდგა – აღდგა	წვიმს – სწვიმს
4) ჰქრის – ქრის	ანია – ასწია
5) დგას – სდგას	ლვიძავს – ჰლვიძავს
6) სჩანს – ჩანს	ჰჟიქრობს – ფიქრობს
7) მიცა – მისცა	მისცურავს – მიცურავს

11.1.5. სათანადო მარტივი წინადადებებით გამოხატეთ ქვემოთ წარმოდგენილ მართებულ ფორმებს შორის განსხვავება.

- 1) ცივა:
- 2) სცივა:
- 3) ცხელა:
- 4) სცხელა:
- 5) წერს:
- 6) სწერს:
- 7) ტეხს:
- 8) სტეხს:
- 9) ჭრის:
- 10) სჭრის:

11.1.6. დიალექტური ფორმები შეცვალეთ ნორმატიულით.

- 1) მათ ვერ გაუგენ ერთმანეთს.
- 2) მოსწავლეებმა კარგად დაწერენ საკონტროლო.
- 3) მეზობლები შუალამებდე ჩხუბობდენ და კამათობდენ.
- 4) პატარები დედას სარდაფში დაემალენ.
- 5) ისე წავიდენ, ვერ მოასწრენ ჭამა და დასვენება.

11.2. პირის ნიშნების საკითხი რთულფუძიან ზმნებში

რთულფუძიან ზმნებს მიეკუთვნება შემდეგი ფორმები: ცხადყოფს, ნათელყოფს, უზრუნველყოფს, უგულებელყოფს... დიდკაცობს, თავმოშნონეობს, ქედმალლობს, გულდიდობს... როგორც მეცნიერებს მიაჩნიათ, აღნიშნული ფორმები მიღებული უნდა იყოს ერთ დროს დამოუკიდებელი სიტყვების შეერთებით, თუმცა წარმოების პრინციპი განსხვავებულია, კერძოდ: პირველი რიგის მაგალითების მიხედვით (ცხადყოფს...), სახელს დაერთო ყოფს (ყო) მეშვე-

ლი ზმნა, ხოლო მეორე რიგის შემთხვევებში (დიდკაცობს...) უშუალოდ რთული ფუძისგან წარმოიქმნა ზმნური ფორმა.

ნორმატიული თვალსაზრისით, საყურადღებოა რთულფუძიან ზმნათა პირველი სუბიექტური პირის ფორმები, რამდენადაც შეცდომები სწორედ ვ- თავსართის დართვის დროს იჩენს თავს.

სალიტერატურო ნორმების მიხედვით, გასათვალისწინებელია შემდეგი:

• პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი:

- ცხადყოფს ტიპის ფორმებს დაერთვის მხოლოდ ზმნურ ნაწილზე, შდრ.:
სწორია:

შეცდომაა:

ცხად-ვ-ყოფ	ვ-ცხადყოფ
ნათელ-ვ-ყოფ	ვ-ნათელყოფ
უზრუნველ-ვ-ყოფ	ვ-უზრუნველყოფ
უგულებელ-ვ-ყოფ	ვ-უგულებელყოფ
შეურაცხ-ვ-ყოფ	ვ-შეურაცხყოფ

- დიდკაცობს ტიპის ფორმებს დაერთვის თავშივე; ე.ი., ეს ფორმები, ცხადყოფს ტიპის ფორმებისაგან განსხვავებით, მთლიანად ზმნურ ყალიბშია მოქცეული, შდრ.:
სწორია:

შეცდომაა:

ვ-ქედმალლობ	ქედ-ვ-მალლობ
ვ-ავადმყოფობ	ავად-ვ-მყოფობ
ვ-დიდკაცობ	დიდ-ვ-კაცობ
ვ-თავმომწონეობ	თავ-ვ-მომწონეობ
ვ-გულმაგრობ	გულ-ვ-მაგრობ

სავარჯიშოები

11.2.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) მე ორი დღეა, რაც ავადვმყოფობ, არც სამსახურში წავსულვარ.
- 2) ჩვენ არ ვშეურაცხვყავით მისი ლირსება?
- 3) ალბათ, გრძნობთ, როგორ გულვმაგრობ, არ ვუშინდები წინააღმდეგობას.
- 4) მე შეგნებულად ვუგულებელვყოფ ბატონი წამყვანის შემოთავაზებას.
- 5) სხვების შეფასებით, დიდვგულობ, თუმცა ასე ნამდვილად არ არის.
- 6) არ უყვართ, როცა თავმომწონეობ.
- 7) მე არ თავვეკერძობ, არც თქვენს პოზიციას ვუარყოფ.
- 8) ჩვენ ვუზრუნველყოფთ მათი ცხოვრების პირობებს.
- 9) დროა ვნათელყოთ ამ ჭეშმარიტების არსი.
- 10) როგორ ფეხემარდობთ, მაგრამ ჯერ კიდევ შორი გზა გვაქვს გასავლელი!

11.2.2. გამოყავით სწორი ფორმები.

1) ცხადვყოფ	-	ვცხადყოფ	-	ვცხადვყოფ
2) ვუგულებელყოფ	-	ვუგულებელვყოფ	-	უგულებელვყოფ
3) ავადვმყოფობ	-	ვავადმყოფობ	-	ვავადვმყოფობ
4) ვგულვმაგრობ	-	გულვმაგრობ	-	ვგულმაგრობ
5) შეურაცხვყოფ	-	ვშეურაცხყოფ	-	ვშეურაცხვყოფ

11.2.3. ქვემოთ წარმოდგენილი სიტყვების მიხედვით აწარმოეთ პირველი და მესამე სუბიექტური პირების ფორმები; უპასუხეთ კითხვას: „რას ვშვრები?“

I პირი: მე	III პირი: ის
1) ქედმალლობა	-----
2) უზრუნველყოფა	-----
3) დიდკაცობა	-----
4) თავმომწონეობა	-----
5) ნათელყოფა	-----

11.3. ზმნისწინები

ზმნისწინი ერთ- ან ორმარცვლიანი ფორმამანარმოებელი მორფემაა, რომელიც თავში დაერთვის ზმნის ფორმას. ზმნისწინი სიტყვამანარმოებლადაც შეიძლება მოგვევლინოს. თანამედროვე ქართულში სულ 15 ზმნისწინია: მი, მო, ა, გა, და, შე, ჩა, ნა, გადა, ამო, გამო, შემო, ჩამო, გადმო. როგორც ცნობილია, ორმარცვლიანი ზმნისწინები მიღებული ჩანს მარტივ, ერთმარცვლიან ზმნისწინებზე მო ზმნისწინის დართვით.

ზმნისწინებიდან ერთ ნაწილს მოეპოვება ძველი, არქაული ვარიანტები; შდრ.: ა – აღ; გა – გან; ჩა – შთა; წა – წარ; გადა – გარდა. მათ შორის გარკვეული მიმართებაა:

– ზმნათა ერთ ნაწილს პარალელურად დაერთვის ზმნისწინთა ძველი და ახალი ფორმები, მაგ.: განასხვავებს – გაასხვავებს, განაზოგადებს – გააზოგადებს; განაცალკევებს – გააცალკევებს; განავრცობს – გაავრცობს; ალაგზნებს – ააგზნებს; ალიმალლებს – აიმალლებს...

– ზოგ ფორმაში მხოლოდ ძველი სახეობის ზმნისწინები გამოიყენება, მაგ.: განაგებს, განაგრძობს, განკურნავს, განსაზღვრავს, განჭვრეტს, განიხილავს, წარმოადგენს, წარმოქვამს, წარმოიშობა... ანალოგიური ვითარებაა საწყისებსა და მიმღეობებშიც, შდრ.: აღზრდა – აზრდა, აღდგენა – ადგენა, აღნიშვნა – ანიშვნა, აღმზრდელი – ამზრდელი, განდეგილი – გადეგილი, წარმოქმნილი – წამოქმნილი...

– გარკვეულ შემთხვევებში მომხდარია მნიშვნელობის დიფერენციაცია: ზმნის ფორმა სხვადას-ხვა მნიშვნელობას იღებს იმის მიხედვით, ზმნისწინის ძველი სახეობა დაერთვის თუ ახალი, შდრ.:

განაახლებს (ურთიერთობას	– გააახლებს (ტანისამოსს);
გარდაიცვალა (ავადმყოფი)	– გადაიცვალა (ფული);
აღგა (ნანგრევებიდან)	– ადგა (საწოლიდან)
აღზრდილი (ბავშვი)	– აზრდილი (ბალახი);
წარსული (განვლილი დრო)	– წასული (კაცი) და სხვ.

ზმნისწინთა ძველი და ახალი სახეობით გამოყენებამ განაპირობა მათი აღრევა და არა-ნორმატიული, მიუღებელი ფორმების გაჩენა თანამედროვეთა მეტყველებაში, კერძოდ: გაიხლი-ჩა არქაული ფორმის ზმნისწინები და მათი ნაწილი აღმოჩნდა ზმნის ფუძეში; შდრ.: განმათავისუფლეთ – გამანთავისუფლეთ; განვაგრძობ – გავნაგრძობ... ზოგ ფორმაში ასეთი ნაწილების გამოყენებით თითქოს დროითი მიმართებაც „ჩამოყალიბდა“; შდრ.: განაახორციელებს, განაზოგადებს, წარადგენს („მომავ.“) – ანხორციელებს, ანზოგადებს, არდგენს („ახლ.“).

სალიტერატურო ნორმების მიხედვით:

- მიუღებელია ზმნისწინის გაახლეჩა – სხვა ელემენტებით (პირის ან ქცევის ნიშნებით) გათიშვა;
- ზმნისწინის გამოყენება შესაძლებელია ან არქაული ფორმით, ან გამარტივებული სახით ისე, რომ არ დაირღვეს მისი კონსტრუქცია; შდრ.:

სწორია:

განაათავისუფლე / გაათავისუფლე	შეცდომაა:
გამაათავისუფლეთ ⁹	გაანთავისუფლე
განახორციელებს / ახორციელებს	გაანხორციელებს / ანხორციელებს
განასახიერებს / ასახიერებს	გაანსახიერებს / ანსახიერებს
განაცვიფრებს / აცვიფრებს	გაანცვიფრებს / ანცვიფრებს
განვაგრძობ	გავნაგრძობ
აღვზრდი / ვზრდი	ავლზრდი / ვლზრდი
აღვნიშნავ	ავლნიშნავ / ვლნიშნავ
წარადგენს	არდგენს
წარუდგენს	ურდგენს
• პირის ნიშანი, როგორც წესი, უნდა დაიწეროს ზმნისწინის შემდეგ; გამონაკლისებია: ვალია-რებ და ვალორძინებ, რომლებშიც ზმნისწინი აღ- ფუძესთანაა შეზრდილი.	გაანთავისუფლე
• თუ ა- ან ა-ზე დაბოლოებული ზმნისწინი დაერთო ა-თი დაწყებულ ფუძეს, ორი ა მოიყრის თავს, მაგ.: ა-ა-შენა, გადა-ა-დნო, ჩა-ა-ცივა...	გამანთავისუფლეთ
• თუ ზემოაღნიშნულ პირობებს დაემატა საარვისო ქცევის ა ნიშანიც, ბუნებრივია, სამი ა იქ-ნება ერთად, მაგ.: გა-ა-ა-ხალისებინა, გა-ა-ა-ხლა, და-ა-ა-ნონსა...	გაანხორციელებს / ანხორციელებს
• თუ შე- ზმნისწინი დაერთო ე ხმოვნით დაწყებულ ფუძეს, ორი ე მოიყრის თავს, მაგ.: შე-ე-ბა, შე-ე-რკინა, შე-ე-კედლა, შე-ე-ფარა...	გაანცვიფრებს / ანცვიფრებს
• თუ მი- ზმნისწინი დაერთო ი ხმოვნით დაწყებულ ფუძეს, ორი ი იქნება ერთად, მაგ.: მი-ი-თვისა, მი-ი-პარება, მი-ი-მალა...	გავნაგრძობ
• ო-თი დაწყებული მიმღეობური ფუძეების მო- ზმნისწინიანი ყალიბით წარმოება იწვევს ორი ო-ს გაჩენას: მო-ო-ხრებული, მო-ო-ქროვილი, მო-ო-ჭვილი და სხვ.	ავლზრდი / ვლზრდი

⁹ არქაულზმნისწინიანი ფორმა: განმათავისუფლეთ მხოლოდ უმარტივებულო სახით დასტურდება თანა-მედროვეთა მეტყველებაში.

სავარჯიშოები

11.3.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ეს ადამიანები გაანთავისუფლეს მძიმე პასუხისმგებლობისგან.
- 2) საკითხავია, ვინ ანხორციელებს სამშვიდობო პროგრამას.
- 3) ფილმში მთავარი როლი რ. ჩხიკვაძემ გაანსახიერა.
- 4) მეგობრები, დროა გავნაგრძოთ დაწყებული საქმე!
- 5) როგორც შევთანხმდით, აღრიცხვის უურნალში ვლნიშნავთ დაგვიანებულთა გვარებს.
- 6) ისინი დიდი მონდომებით ღზრდიან მომავალ თაობას.
- 7) ამჯერად ახალჩარიცხულებს ვურდგენ ნორმატივებს, რომ ხვალისთვის გაუგებარი არაფერი იყოს.
- 8) მტკნარ სიცრუეს ვერ აღვიარებ სიმართლედ.
- 9) მიუხედავად დიდი მცდელობისა, ვერ ავლენეთეთ წვრილმანი დანაშაულის შემთხვევები.
- 10) თავის დროზე დიდი მონდომებით აღვორძინებდი დანგრეულ საწარმოს და შედეგმაც ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა.

11.3.2. მოცემულ სამეულებში ორი მცდარი ფორმაა; ხაზი გაუსვით სწორ ფორმებს.

1) აღვრიცხოთ	ავლრიცხოთ	ვალრიცხოთ
2) არდგენს	წაარდგენს	წარადგენს
3) აღვიარებ	ვალიარებ	ავლიარებ
4) ანვრცობს	გაანვრცობს	განავრცობს
5) გავანთავისუფლებ	გავათავისუფლებ	ვანთავისუფლებ
6) ვზრდი	ვლზრდი	ავლზრდი
7) მანცვიფრებს	მაცვიფრებს	განმანცვიფრებს
8) განახორციელებს	გაანხორციელებს	ანხორციელებს

11.3.3. სიტყვათა ჩამონათვალის მიხედვით ანარმოეთ ზმნისნინიანი ფორმები; უპასუხეთ კითხვებს: რას ვიზამ? – რას მიზამენ?

ნიმუში: მე მათ გავათავისუფლებ ისინი მე გამათავისუფლებენ

	მე მათ	ისინი მე
1) განცვიფრება:	-----	-----
2) წარდგენა:	-----	-----
3) აღრიცხვა:	-----	-----
4) აღიარება:	-----	-----
5) აღზრდა:	-----	-----
6) აღნიშვნა:	-----	-----

11.3.4. შეცვალეთ ნორმატიული ფორმებით.

- 1) ახალმა პარტიამ უკვე დაანონსა თავისი სამოქმედო პროგრამა.
- 2) სოფელში გატარებულმა დღეებმა ერთბაშად გაახალგაზრდავა თეიმურაზი.
- 3) აღნიშნულმა პირმა უკანონოდ მითვისა სახელმწიფო ქონება.
- 4) უკვე გააზაფხულდა, დღის სინათლემ იმატა.
- 5) მოდის შემოდგომა, მიპარება უდარდელი ზაფხული.
- 6) დიდი ხანია, მისი გული მარტოობას შეჩინა.
- 7) ახალგაზრდა გვირგვინოსანმა ჩაიბარა დამპყრობლებისგან მოოოხრებული ქვეყანა.

11.4. ზმნის თემა

თემა არის ზმნის ის ნაწილი, რომელიც საერთოა I ან II სერიის ყველა მწკრივისათვის. თემის წარმოების მიხედვით, ზმნურ ფორმათა რამდენიმე კატეგორია გამოიყოფა, კერძოდ:
ა) ერთთემიანი ზმნები, რომელთა I და II მეორე სერიის თემა ერთი და იგივეა – ცვლილებას არ განიცდის, მაგ., შდრ.:
I ს. (რას იზამს?) II ს. (რა ქნა?)

გა-კვეთ-ს

II ს. (რა ქნა?)

გა-კვეთ-ა

ი-ჭექ-ს
და-ხვეტ-ს
და-წერ-ს
გა-ტეხ-ს

ი-ჭექ-ა
და-ხვეტ-ა
და-წერ-ა
გა-ტეხ-ა

ბ) ორთემიანი ზმნები, რომელთაც პირველი სერიის ფუძეზე ერთვით თემის ნიშნები: -ი, -ავ, -ამ, -ებ, -ობ (უფრო აქტიურად), -ემ, -ოფ (შედარებით იშვიათად), მეორე სერიაში კი ჩამოსცილდებათ. მაგ.:

I ს. (რას იზამს?)	II ს. (რა ქნა?)
გაჭრ-ი-ს	გა-ჭრ-ა
დანამ-ავ-ს	და-ნამ-ა
გააკეთ-ებ-ს	გაა-კეთ-ა
დააბ-ამ-ს	დაა-ბ-ა
გააპ-ობ-ს	გაა-პ-ო
დასც-ემ-ს	დას-ც-ა
ჩაყ-ოფ-ს	ჩა-ყ-ო

გ) ხმოვანმონაცვლე ზმნები, რომლებიც I და II მეორე სერიის თემას განასხვავებენ ფუძისეული ხმოვნის შენაცვლებით: ე - ი; მაგ.:

I ს. (რას იზამს?)	II ს. (რა ქნა?)
მოკრ-ე-ფს	მოკრ-ი-ფა
დაგრ-ე-ხს	დაგრ-ი-ხა
დაფ-ე-ნს	დაფ-ი-ნა
გახვრ-ე-ტს	გახვრ-ი-ტა
შეხვრ-ე-პს	შეხვრ-ი-პა
მოწყვ-ე-ტს	მოწყვ-ი-ტა

მართლწერის ნესების მიხედვით:

- გაუმართლებელია თემის ნიშნის დართვა ფუძეში ხმოვანმონაცვლე და ერთთემიან ზმნებზე, მაგ., შდრ.: ფუძეში ხმოვანმონაცვლე ზმნები:

სწორია:	კერის	ხვრეტს	წყვეტს	ცვეთს
შეცდომაა:	კერჩავს	ხვრეტავს	წყვეტავს	ცვეთავს
	/კერჩავს	/ხვრიტავს	/წყვიტავს	/ცვითავს

ერთთემიანი ზმნები:

სწორია:	კვეცს	ტეხს	იხვეჭს	ნერს
შეცდომაა:	კვეცავს	ტეხავს	იხვეჭავს	ნერავს

განსხვავებული მნიშვნელობის ფორმებია კვეთა და -კვეთება; მათი აღრევა არ შეიძლება; შდრ.: განსხვავებული მნიშვნელობის ფორმებია კვეთა და -კვეთება;

სწორია: ვიცი, რა სულისკვეთებით ბრუნდება სამშობლოში;

შეცდომაა: ვიცი, რა სულისკვეთით ბრუნდება სამშობლოში.

- მიუღებელია თემის ნიშანთა თავისუფალი მონაცვლეობა: -ავ / -ამ; -ებ / -ობ; -ი / -ობ; -ავ / -ობ და სხვ., შდრ.: სწორია: კიცხავს ცეკვავს აბამს ტრიალებს მღერის

შეცდომაა: კიცხამს ცეკვობს აბავს ტრიალობს მღერობს

- თემის ნიშნის არჩევანი, ძირითადად, მოწმდება ზმნის საწყისი ფორმის დაბოლოებით, კერძოდ: საწყისი შეიცავს თემის ნიშნის ბერძნებულებებს (ზოგჯერ შებრუნებული რიგითაც), მაგ., შდრ.: საწყისი გამონაკლისია შთანთქმა, რომელსაც პირიანი ფორმები -ავ ნიშნით ეწარმოება, მაგ.: შთანთქავს, შთანთქავდა, შთანთქავდეს...

- დაუშვებელია (ზეპირი მეტყველების გავლენით) -ებ და -ობ თემის ნიშანთა თანხმოვნების დაყრუება; შდრ.: საწყისი გამონაკლისია შთანთქმა, რომელსაც პირიანი ფორმები -ავ ნიშნით ეწარმოება, მაგ.: შთანთქავს, შთანთქავდა, შთანთქავდეს...

I სერია, აწმყო (რას იზამს?)
გააკეთ-ებ-ს
დაპარ-ავ-ს
დადგ-მა
მიც-ემ-ა
დაყ-ოფ-ა

დაყ-ოფ-ა...

გამონაკლისია შთანთქმა, რომელსაც პირიანი ფორმები -ავ ნიშნით ეწარმოება, მაგ.: შთანთქავს, შთანთქავდა, შთანთქავდეს...

- დაუშვებელია (ზეპირი მეტყველების გავლენით) -ებ და -ობ თემის ნიშანთა თანხმოვნების დაყრუება; შდრ.: საწყისი გამონაკლისია შთანთქმა, რომელსაც პირიანი ფორმები -ავ ნიშნით ეწარმოება, მაგ.: შთანთქავს, შთანთქავდა, შთანთქავდეს...

სწორია:	ამკვიდრებს	აშავებს	დარდობს	ხარობს
შეცდომაა:	ამკვიდრეფს	აშავეფს	დარდოფს	ხაროფს
• -ავ და -ამ თემის ნიშნები ზმნის ფორმებს III სერიაშიც უნდა ჰქონდეს;				
სწორია:	დაუხატავს	წაუკითხავს	დაურტყამს	ჩაუსხამს

შეცდომაა: **დაუხატია** **წაუკითხია** **დაურტყია** **ჩაუსხია**

სავარჯიშოები

11.4.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ჯერ დავალებას დაწერავ და ეზოში მერე ჩახვალ სათამაშოდ!
- 2) ამქვეყნად ზოგი სახელს იხვეჭავს და ზოგი – ფულს.
- 3) ეს ყოველივე ავტორის ინდივიდუალურ სტილს უსვავს ხაზს.
- 4) პაპა ცხელ წვინიანს მადიანად ხვრიპავს.
- 5) გოგონა სავარჯიშოს მიხედვით კვეცავს წილადებს.
- 6) ეს ბავშვი ისე გლეჯავს ყვავილებს, რომ გული მოგიკვდება.
- 7) ბებო სიმინდის ყანაში შესულიყო და მწიფე ტაროებს ტეხავდა შვილიშვილებისათვის.
- 8) ბიჭს მოურიდებლობით ორ დღეში გაუცვითავს ახალი ტანსაცმელი.
- 9) პატარა მადიანად კბეჩავს ხაჭაპურს.
- 10) აკაკი შაქრის ნატეხებს კვნიტავს.
- 11) ვინ გადაწყვიტავს წყალმომარაგების სისტემაში შექმნილ პრობლემებს?
- 12) კაბელის შესაყვანად ხელოსანი კედელს ხვრეტავს.

11.4.2. იპოვეთ შეცდომები და შეცვალეთ სალიტერატურო ფორმებით.

- 1) მისი მოჩერენებითი გულჩვილობა ბევრს თვალებს უბამს.
- 2) ახლა ერთ საინტერესო კითხვას დავუსვავ ტელემაყურებელს.
- 3) გოგონა თავის ოთახს საღამოობით ალაგებდა და ხვეტამდა.
- 4) ეზოში დამფრთხებალი ქათმები კაკანებდნენ, კრუხი კი ქოთქოთობდა.
- 5) დიასახლისი დილიდან საღამომდე შეუსვენებლად ტრიალებს.
- 6) სად მუშაოფს შენი მეზობელი?
- 7) რომ დამდგარხარ და სულმოუთქმელად ქაქანობ, არ მოგეწყინა?
- 8) გუშინ ჩემი შვილიშვილი თავდავიწყებით მღეროდა და ცეკვობდა.
- 9) ბებო ზამთრისთვის ვაშლსა და ქლიავს ჩირავს.
- 10) ბავშვები ციგით სრიალობენ ყინულზე.
- 11) უუუუნა წვიმას ველ-მინდვრები დაუნამია.
- 12) დამოუკიდებლად ვერ ვვარჯიშოფ, შენი დახმარება მინდა.

11.4.3.აწარმოეთ ზმნის ფორმები, რომლებიც უპასუხებს კითხვას: „რა უქნია?“

- 1) ხატავს – დაუხატავს
- 2) არტყამს –
- 3) რეცხავს –
- 4) აღკვეთს –
- 5) ჰერიტეის –
- 6) ასხამს –
- 7) გრეხს –
- 8) დგამს –
- 9) ჩეხს –
- 10) ტეხს –

11.5. შუალობითი კონტაქტის ფორმები

შუალობითი კონტაქტის ფორმები ისეთ მოქმედებას გამოხატავენ, რომელიც სხვისი ჩარევით, მეთაურობით ან ძალდატანებით ხორციელდება. ასეთი ფორმების საწარმოებლად გამოიყენება მარტივი -ინ და რთული -ევ-ინ ფორმანტები, მაგ.: დააწერინა, გაატეხინა, შეაკეთებინა, გააწყვეტინა... შეაჭმევინა, დააშლევინა, დაანგრევინა, გაათხრევინა და სხვ.

დიალექტური ან სასაუბრო მეტყველების გავლენით, არაიშვიათია შუალობითი კონტაქტის ფორმათა უმართებულოდ წარმოების შემთხვევები, როცა დაკარგულია ზემოაღნიშნული ფორმანტების შემადგენელი ვ ან ნ თანხმოვნები.

მართლწერის წესების მიხედვით:

- სალიტერატურო ენისათვის მიუღებელია შუალობითი კონტაქტის ფორმათა ხარვეზიანი წარმოება; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
აშლევინებს	ამლეინებს
ათხრევინებს	ათხრეინებს
აჭრევინებს	აჭრეინებს
აწერინებს	აწერიებს
აკეთებინებს	აკეთებიებს
აშენებინებს	აშენებიებს

- -ავ თემისინიშნიან ზმნათა შუალობითი კონტაქტის ფორმებში უნდა შენარჩუნდეს თემის ნიშნისეული თანხმოვანი; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:	
(ხატვა >)	ახატვინებს	ახატინებს
(ქარგვა >)	აქარგვინებს	აქარგინებს
(თიბვა >)	ათიბვინებს	ათიბინებს
(კითხვა >)	აკითხვინებს	აკითხინებს და სხვ.

სავარჯიშოები

11.5.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ვცადე, მაგრამ ვერ მოვაშლეინე ლექციებზე დაგვიანება.
- 2) ნუ შემაწყვეტიებ, დამამთავრებიე აზრი!..
- 3) ამ უქნარებმა მოშლილი აპარატი ვერა და ვერ შეაკეთებიეს.
- 4) ნინო, დედაშენს სუფრა გააშლეინე!
- 5) თუ ღმერთი გწამს, ჩამაწერიე, გუშინ რა დავალება მოგვცეს.
- 6) ამდენ ხანს რას აკეთებდი?! ვერ დააჭრეინე კაბა?!
- 7) შენს გახარებას, მიმატანიე ეს კასრი მარანში!
- 8) მობინადრეებმა წყალსადენის მილის შესაცვლელად მუშებს მიწა გაათხრეინეს.
- 9) ბოლოს და ბოლოს ამ კაცსაც ათქმიე სიტყვა!
- 10) ბიჭებმა მოხუცს მატარებელში ბარგი აატანიეს.
- 11) მეზობელი ქალაქში მიდის და ბავშვისთვის ფული გამატნევიე!
- 12) დედამ ოქრომჭედელს თავისი საყურეები გადაადნობია.

11.5.2. მოცემული პარალელური ვარიანტებიდან ხაზი გადაუსვით უმართებულო ფორმებს.

- 1) ნინომ მხატვარს კედლები მოახატვინა / მოახატინა / მოახატია.
- 2) რომ ერჩიათ, გოგონა თავის თეთრ ტილოს ნაირ-ნაირი ძაფებით დააქარგინებდა / დააქარგინებდა / დააქარგიებდა.
- 3) ბიჭმა შარვალი მეზობლის გოგოს გაარეცხია / გაარეცხვინა / გაარეცხინა.
- 4) ბაბუამ გადაწყვიტა, ყანა ნადს გაათიბინოს / გაათიბიოს / გაათიბვინოს.
- 5) დედას უნდა, რომ კარგი სტომატოლოგი ბიძიას თავის ნაცნობ-მეგობრებში მოაკითხინოს / მოაკითხვინოს / მოაკითხიოს.
- 6) ნინო ახლა მოვიდა, რომ ბებოს გადასაფარებლები დააფერთხვინოს / დააფერთხინოს / დააფერთხვიოს.
- 7) ფურცლებად დაშლილი წიგნები სტამბაში უნდა ავაკინძიო / ავაკინძვიო / ავაკინძვინო.
- 8) მაიკომ დედას კომპოტები მოახუფვია / მოახუფვინა / მოახუფვია.

- 9) კომპანიის დირექტორს თავისი ულიცენზიო წარმოება დაახურინეს / დაახურიეს / დაახურვინეს.
- 10) ოსტატს საუკუნის წინ გაჩერებული კედლის საათი მოამართვინეს / მოამართინეს / მოამართოეს.

11.5.3. ფრჩხილებში წარმოდგენილი სიტყვებიდან აწარმოეთ შუალობითი კონტაქტის ფორმები და მიუსადაგეთ კითხვებს.

- 1) ახალი მოთხრობები მისთვის ბევრჯერ რა მიქნია? (წაკითხვა).
- 2) ეჭვიც არ მეპარება, რომ შენ დათოს უკეთესთა შორის უკეთესს რას იზამდი? (არჩევა).
- 3) მას მავნე ჩვევას ასე იოლად ვერავინ რას იზამდს? (მოშლა).
- 4) დაო, ამ ტაკიმასხარას თავი არ რა ქნა? (ლანძლვა).
- 5) დავიჯერო, ვერ რას იზამდა? (შესრულება) ბავშვს საშინაო დავალებას?
- 6) მეგობარს ძლივს რა ვქენი? (მოწესრიგება) არეული დოკუმენტები.
- 7) ჩვენი რჩევა რომ გაგეთვალისწინებინათ, უახლესი მეთოდებით რას ვიზამდით? (გაყვანა) გვირაბს.
- 8) მან ბავშვს წერილი რა ქნა? (მიწერა) თოვლის პაპასთან.
- 9) გამოცდილ მეურნეს რას ვშვრები? (წერა) პროექტს საგაზაფხულო სამუშაოებზე.
- 10) ცნობილ არქიტექტორს რას შვრებოდნენ? (აშენება) სამხატვრო გალერეას.

11.6. "დავბადებულვარ" და "დავბადებიყავ" ტიპის ფორმები

ე.ნ. ვნებითი გვარის ფორმებთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია შემდეგი წესები:

- ერთპირიანი ფორმები III სერიაში იწარმოება წარსული დროის მიმღეობითა და ვარ მეშველი ზმნით. პირველ თურმეობითში მათ ორმაგად დაერთვის ვ- პრეფიქსი: ერთი – მიმღეობურ ნანილზე, ხოლო მეორე – მეშველ ზმნაზე; მეორე თურმეობითსა და III კავშირებითში ვ- თავ-სართი მხოლოდ მიმღეობურ ნანილშია; შდრ.:

პირველი თურმეობითი (რა მიქნია?):

სწორია:	შეცდომაა:
და-ვ-ბადებულ-ვ-არ	დაბადებულ ვარ
გა-ვ-ზრდილ-ვ-არ	გაზრდილ ვარ
ვ-შობილ-ვ-არ	შობილ ვარ

მეორე თურმეობითი (რა მექნა?):

სწორია:	შეცდომაა:
და-ვ-ბადებულიყავი	და-(ვ)-ბადებულ ვიყავი
გა-ვ-ზრდილიყავი	გა-(ვ)-ზრდილ ვიყავი
ვ-შობილიყავი	(ვ)შობილ ვიყავი

III კავშირებითი (რა მექნა?):

სწორია:	შეცდომაა:
და-ვ-ბადებულიყო	და-(ვ)-ბადებულ ვიყო
გა-ვ-ზრდილიყო	გა-(ვ)-ზრდილ ვიყო
ვ-შობილიყო	(ვ)შობილ ვიყო

- ორპირიანი ფორმებისათვის მეორე თურმეობითში (რა მექნა?) ნორმაა -ოდ სუფიქსიანი წარმოება; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
გავჩენოდი	გავჩენიყავ
შევეითხებოდი	შევეითხებიყავ
დავჯდომოდი	დავჯდომიყავ

"გავჩენიყავ" ტიპის ფორმები კვალიფიცირებულია დიალექტიზმებად; მათი სალიტერატურო ენაში გამოყენება დაუშვებელია.

სავარჯიშოები

11.6.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) მასნავლებელს გვერდში უნდა დასჯდომიყავ და მისი რჩევა გაგეთვალისწინებინა.
- 2) იქ რომ არ გამოვჩენილვიყავი, ეს საქმე არ მოხდებოდა.
- 3) კარგი იქნებოდა, ამ წარმატებას პაპაშენიც მოსწრებიყო.
- 4) მეც იმ სოფელში დაბადებულვარ.
- 5) ღმერთმა ქნას, მეც შენნაირი მოწესრიგებული გავზრდილვიყო.
- 6) რა მოხდებოდა, მოფერებიყავ ბიჭუნას, გულნატკენი რომ გაუშვი.
- 7) თურმე ბავშვობაში დაკარგულვარ და ამის გამო დედაჩემს დიდი უსიამოვნება შეხვედრია.
- 8) მოხუცს ნაიარევი სახეზე დამჩნევიყო.
- 9) უნდა დამალულიყიყავი, რომ ჩემი მოუსვენრობა არავის შეემჩნია.
- 10) მე რომ არ გყოლიყავ, რა გეშველებოდა?

11.6.2. გადახაზეთ უმართებულო ფორმები.

- 1) როცა წინ წასულვარ / წასულ ვარ / წავსულვარ, უკან დარჩენილებზე ბევრი მიფიქრია.

- 2) ასეთ ვითარებაში რომ გრძნობებს ავყოლვიყავ / ავყოლოდი / ავყოლიყავ, უხერხული იქნებოდა.
- 3) სად არ ვყოფილვარ / ყოფილ ვარ / ყოფილვარ? რა არ მინახავს სხვაზე მეტი?
- 4) პატარა მატყუარას სირცხვილის ალი წაჰკიდებიყო / წაჰკიდებოდა.
- 5) მითხრეს, მაშინვე გავმგზავრებულიყავი / გამგზავრებულ ვიყავი / გავმგზავრებულვიყავი აეროპორტში სტუმრების დასახვედრად.
- 6) გერჩია, არ გაჰქცეოდი / გაჰქცევიყავ შენს კეთილისმყოფელებს.
- 7) მე გაზრდილვარ / გავზრდილვარ / გაზრდილ ვარ დედულეთში, სოფ. თამარაშენში.
- 8) საშველად მეგობარი რომ არ გამოსჩენიყო / გამოსჩენოდა, ცუდად იქნებოდა მისი საქმე.
- 9) მე არაერთხელ დაბრუნებულვარ / დავბრუნებულვარ / დაბრუნებულ ვარ ჩემს მშობლიურ ქალაქში.
- 10) საკონტროლოს რომ იწერდა, გიოს თურმე მასწავლებელი თავზე წამოსდგომიყო / წამოსდგომოდა.

11.6.3. ქვემოთ წარმოდგენილი ნიმუშების მიხედვით უპასუხეთ დასმულ კითხვებს.

a)	რა მიქნია?	რა მექნა?	რა მექნას?
გავხდი დავფიქრდი ჩავეწერე	გავმხდარვარ -----	გავმხდარიყავი -----	გავმხდარიყო -----
b)	რა მიქნია? / რა უქნია?	რა მექნა? / რა ექნა?	რა მექნას? / რა ექნას?
ვეკამათები მეკამათება	შევკამათებივარ შემკამათებია	შევკამათებოდი შემკამათებოდა	შევკამათებოდე შემკამათებოდეს
ვეხვეწები მეხვეწება	-----	-----	-----
მოვეჩვენე მეჩვენება	-----	-----	-----

11.7. "გაკეთებულ იქნა" ტიპის ფორმები

როგორც სპეციალურ ლიტერატურაში შენიშნავენ, თარგმანმა, ზოგადად, უცხოენოვან მწერლობასთან მჭიდრო ურთიერთობამ სამწიგნობრო ენაში გზა გაუხსნა ზმნის ე.წ. აღწერილობით, ანუ პერიფრასტულ ფორმებს. ეს არის ერთპირიან ზმნათა სრულასპექტიანი – II სერიის კონსტრუქციები, რომელიც შედგება წარსული დროის მიმღეობისა და **იქნა / იქნეს დამხმარე ზმნებისაგან, მაგ.: გაგზავნილ იქნა, მოკვეთილ იქნა, იქნეს განხილული და სხვ.**

აღწერილობითი ფორმები გარეგნულად ჰგავს იმ ტიპის შედგენილ შემასმენელს, რომელსაც სახელად ნაწილად ასევე მიმღეობა აქვს; განსხვავება მათ შორის მაინც საგრძნობია, კერძოდ, შედგენილ შემასმენელს ახასიათებს:

ა) დამხმარე ზმნის ფორმათა მრავალფეროვნება: **არის, იქნება, იყო, ყოფილა, დარჩა, გახდა, ჰგონია...**

ბ) სახელადი ნაწილის ბრუნვის შედარებით თავისუფალი არჩევანი, მაგ.: **წასული / გაკეთებული ყოფილა; შეუძლებელს / მისაბაძს ხდის; დამთავრებულად / დაუსრულებლად ეჩვენება,** (თავი) განათლებულად მოაქვს და სხვ.

ბოლო პერიოდში აღწერილობითი ფორმები განსაკუთრებით მოხშირდა ოფიციალურ-საქ-მიანი დოკუმენტაციის, სამეცნიერო ნაშრომების ენასა და, ასევე, საინფორმაციო გადაცემების წამყვანთა მეტყველებაში. მათი გამოყენება ხშირად ხელოვნურობის შთაბეჭდილებას ქმნის – ამძიმებს ენას.

მართლწერის ნორმების თანახმად:

• აღწერილობითი ფორმების საჭიროება მხოლოდ მაშინ უნდა გაჩნდეს, როცა შეუძლებელია ორგანული წარმოება; შდრ.:
– დამნაშავე შემთხვევის ადგილიდან **იქნა მიმალული.**

დამნაშავე შემთხვევის ადგილიდან **მიიმალა.**

– პროდუქცია **დაწუნებულ იქნა** ექსპერტებისაგან.

პროდუქცია **დაიწუნეს** ექსპერტებმა.

– გადაწყდა, **ჩატარებულ იქნეს** რიგგარეშე სხდომა.

გადაწყდა, **ჩატარდეს** რიგგარეშე სხდომა.

• აღწერილობით ფორმებს აქვს ორგვარი კონსტრუქცია, როცა დამხმარე ზმნა: ა) წინ უსწრებს ან ბ) მოსდევს მიმღეობურ ფორმას. თუ წინ უსწრებს, მიმღეობა სახელობით ბრუნვაშია, ხოლო თუ მოსდევს – ფუძის სახით უნდა იყოს წარმოდგენილი; შდრ.:
გაგზავნილ იქნა – **იქნა გაგზავნილი**
შეთანხმებულ იქნეს – **იქნეს შეთანხმებული**

• აღწერილობით ფორმებში მრავლობითის ნიშანს დაითავს მხოლოდ დამხმარე ზმნა; შდრ.:

სწორია: **გაგზავნილ / დაჯილდოებულ იქნენ...**

შეცდომაა: **გაგზავნილები / დაჯილდოებულები იქნენ...**

სწორია: **იქნენ გაგზავნილი/დაჯილდოებული**

შეცდომაა: **იქნენ გაგზავნილები/დაჯილდოებულები...**

სავარჯიშოები

11.7.1. შეცვალეთ ქართული ენისათვის უფრო ბუნებრივი კონსტრუქციებით.

- 1) ტვირთი გაგზავნილ იქნა დანიშნულების ადგილზე.
- 2) შაპ-აბას II-ის მიერ ასიათასობით ქართველი იქნა გასახლებული სამშობლოდან.
- 3) მომხდარის შემდეგ ეგზარქოსი პავლე განვეულ იქნა რუსეთში, ხოლო დიმიტრი ყიფიანი – გადასახლებული ტამბოვის გუბერნიაში.
- 4) შეთანხმების საფუძველზე თავიდანვე იქნეს განსაზღვრული სავაჭრო ზონა.
- 5) საბჭოთა პერიოდში საქართველოდან დიდხალი რაოდენობით გატანილ იქნა ეროვნული განძი.

- 6) ეჭვგარეშეა, რომ მათ მიერვე იქნა ჩამოყალიბებული მომავალი სამოქმედო გეგმა.
- 7) მითითებები დაეგზავნოს სათანადო ორგანოებს, რათა მათ მიერ მომზადებულ იქნეს ცვლილებები კანონში.
- 8) ორგანიზაციის თითოეული წევრის მიერ იქნა შეტანილი წვლილი საერთო საქმეში.
- 9) აურაცხელი შემოსევების მიუხედავად, ერთ გადარჩენილ იქნა განადგურებას.
- 10) ორგანიზაცია „დავითიანის“ წევრების მიერ იქნა აღნუსხული საზღვარს მიღმა დარჩენილ ქართულ საფლავთა წარწერები.

11.7.2. გადახაზეთ მცდარი აღნერილობითი კონსტრუქციები.

1) იქნა შესწავლილ	—	იქნა შესწავლილი
2) აღრიცხული იქნეს	—	აღრიცხული იქნეს
3) იქნენ დაჯილდოებულები	—	იქნენ დაჯილდოებული
4) უარყოფილი იქნა	—	უარყოფილ იქნა

11.7.3. მოცემული სიტყვების მიხედვით პარალელურად ანარმოეთ აღნერილობითი და ორგანული ფორმები.

ნიმუში: დადგენილი	დადგენილ იქნა	დადგინდა
1) აშენებული	-----	-----
2) ჩამოყალიბებული	-----	-----
3) დაარსებული	-----	-----

ნიმუში: დაგეგმილი	იქნება დაგეგმილი	დაიგეგმა
1) დახვეწილი	-----	-----
2) გამოკვეთილი	-----	-----
3) ჩარიცხული	-----	-----

11.8. რიცხვში მონაცვლე ზმნები

ენაში შედარებით მცირე რაოდენობით გამოიყოფა ზმნები, რომლებსაც არა აქვთ მრავ-ლობითი რიცხვის ფორმა და დანაკლისს სხვა ფუძის ზმნებით ივსებენ. მათ სხვანაირად რიცხვში მონაცვლე ზმნები ეწოდებათ. შენაცვლება შესაძლებელია როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური პირების მიხედვით.

- სუბიექტური პირის მიხედვით რიცხვში მონაცვლე ფორმებია:

ზის – სხედან

იჯდა – ისხდნენ

ვარდება – ცვივა

გდია – ყრია

აბია – ასხია

შდრ.:

სწორია: მეგობარი იჯდა მეგობრები ისხდნენ

შეცდომაა: მეგობარი ისხდა მეგობრები იჯდა

სწორია: ერთი ვაშლი გდია ვაშლები ყრია

შეცდომაა: ერთი ვაშლი ყრია ვაშლები გდია

- ობიექტური პირის მიხედვით რიცხვში მონაცვლე ფორმებია:

დასვა – დასხა

მოკლა – დახოცა

გადააგდო – გადაყარა

მოიბა – მოისხა

ნაიყვანა – ნაასხა

გააგდო – გარეკა

შდრ.:

სწორია: ბავშვი დასვა ბავშვები დასხა

შეცდომაა: ბავშვი დასხა ბავშვები დასვა / დააჯინა (დიალ.)

სწორია: ერთი მტერი მოკლა მტრები დახოცა

შეცდომაა: ერთი მტერი დახოცა მტრები მოკლა

თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში რამდენადმე სახეცვლილია ნაიყვანა – ნაასხა

წყვილის წევრებს შორის დაპირისპირება, კერძოდ, პირველის მნიშვნელობა გაფართოებულია, ხოლო მეორისა – დავინწოებული: ადამიანის აღმნიშვნელ სახელებთან გამოიყენება ნაიყვანა, ნაცვლად ნაასხა ფორმისა. მაგ.: თხები ნაასხა, მაგრამ ბავშვები ნაიყვანა. თავდაპირველი მიმართება აღნიშნული წყვილის წევრებს შორის დაცულია დიალექტურ მეტყველებაში; შდრ.:

(იმერს.) ხალხ ნაასხამს – (ლიტ.) ხალხს ნაიყვანს.

- სხმა სიტყვისაგან ნაწარმოები მიმღეობები: ხალათმოსხმული, ქურქმოსხმული... გამოიყენება სახელთა როგორც მხოლოდითის, ისე მრავლობითის ფორმებთან, შდრ.: ხალათმოსხმული მეზობელი / მეზობლები; ქურქმოსხმული სტუმარი / სტუმრები...

- რიცხვში მონაცვლე ზმნა მრავლობითის ფორმით შეეწყობა სახელს, თუ ეს უკანასკნელი:

– კრებითია ან კრებით სიტყვის მნიშვნელობითაა;

– მრავალცნებიანი კომპოზიტია;

– მრავლობით რიცხვშია; შდრ.:

ფოთოლი ვარდება – ფოთოლი / ყვავილ-ფოთოლი / ფოთლები ცვივა

ქვა გადააგდო – ქვა / ქვა-ღორღი / ქვები გადაყარა

ძროხა გააგდო / გადენა – ნახირი / ძროხა / ცხვარ-ძროხა / ძროხები გარეკა

ცხვარი ნაიყვანა – ფარა / ცხვარი / თხა-ცხვარი / ცხვრები ნაასხა და სხვ.

სავარჯიშოები

11.8.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ანო და ვანო კარუსელზე ზიან.
- 2) ჩვენს კომშს ჯერ კიდევ მწვანე ფოთლები ება.
- 3) მდინარის პირას ბევრი ქვა გდია.
- 4) ბავშვები პირველ რიგში დასვი და ჩვენ ქანდარაზე მოვკალათდეთ!
- 5) ალუდა მოკლული მტრის მარჯვენებს ქავის კარზე ჰყიდებდა.
- 6) წიგნების გადაგდება როგორ შეიძლება?!
- 7) ისინი დიდხანს იჯდნენ მდუმარედ და მომხდარზე ფიქრობდნენ.
- 8) ბიჭმა ეზოდან ბატები გააგდო.
- 9) მოწვეული ხალხი სუფრასთან დაჯდა.
- 10) ციდან თეთრი ფანტელები ვარდებოდა და ტყეს ვერცხლისფერ სამოსში ხვევდა.

11.8.2. აირჩიეთ მართებული ფორმები.

- 1) წესრიგის დამრღვევები დარბაზიდან გააგდეს / გაყარეს.
- 2) გიგომ ხბოები მინდორში გააგდო / გარეკა.
- 3) მამამ სტუმარი ხეივანში დასხა / დასვა.
- 4) ლაბორატორიის თანამშრომლებმა ქათმის გრიპით დაავადებული ფრინველები მოკლეს / დახოცეს.
- 5) მან თავისი ნივთები წყალში გადაყარა / გადააგდო.
- 6) ბებოს ერთი მეწველი ძროხა ჰყავდა და ისიც გასაყიდად წაიყვანა / წაასხა.
- 7) ამ სახლის სხვენიდან მტვერი ცვივა / ვარდება.
- 8) დამლაგებელს ნაგვის ურნასთან დასაწვავად მიუვდია / მიუყრია ძველი ტანსაცმელი.
- 9) ჩემი მეგობრები იუბილართან ახლოს დააჯინეს / დასხეს.
- 10) გოგონას სიხარულისაგან თითქოს ფრთები გამოება / გამოესხა.

11.8.3. შეადგინეთ რიცხვში მონაცვლე ზმნების შემცველი ხუთი ნინადადება; გამოიყენეთ სიტყვათა ჩამონათვალი:

ფანტელი, ნაყოფი, ჯოგი, ხროვა, გუნდი.

12. სინტაგმა

სინტაგმა [ბერძ. syntagma] იგივე შესიტყვებაა, სინტაქსური წყვილია, რომელიც გამოიყოფა ნინადადებაში შემავალ სიტყვებს შორის სინტაქსური კავშირის საფუძველზე. ამ კავშირს განსაზღვრავს ენაში ისტორიულად შემუშავებული გრამატიკული წესები. წყვილის წევრებიდან, ჩვეულებრივ, ერთი გაბატონებულია, მეორე კი – დამოკიდებული. ქართული ნინადადების მიხედვით შესაძლებელია ისეთი წყვილების გამოყოფაც, რომლის წევრები ერთდღროულად გაბატონებულიც არიან და დამოკიდებულიც (იხ. ქვემოთ, საურთიერთო მართვა). ნინადადებაში, ზოგადად, იმდენი სინტაქსური წყვილია, რამდენი წევრიც არის, ერთის გამოკლებით. ერთგვარი წევრების¹⁰ შემთხვევაში, წყვილთა რაოდენობა არ იზრდება.

12.1. სინტაქსური კავშირის სახეები

სინტაქსური კავშირის სახეებია: **შეთანხმება, მართვა და მირთვა.**

შეთანხმება ისეთი სინტაქსური ურთიერთობაა, როდესაც წყვილის გაბატონებული წევრი (მათანხმებელი) დამოკიდებულისაგან (შეთანხმებულისაგან) მოითხოვს იმ ფორმას, რომელიც თავად აქვს; შესაბამისად, შეთანხმება ხორციელდება წყვილის ორივე წევრისათვის საერთო კატეგორიაში. ცნობილია შეთანხმების სამგვარი შემთხვევა:

ა) **სახელი სახელს ითანხმებს ბრუნვაში;** მაგ., სინტაქსურ წყვილში: **ლამაზი მეგობარი** ორი სახელია წარმოდგენილი; მათგან გაბატონებული წევრია **მეგობარი**, ხოლო დამოკიდებული – **ლამაზი**, რომელიც განსაზღვრავს, ნიშან-თვისების მიხედვით ახასიათებს გაბატონებულ წევრს. ამ უკანასკნელის ბრუნვის ფორმის შეცვლა, ჩვეულებრივ, იწვევს დამოკიდებული წევრის ბრუნვის ფორმის შეცვლასაც, შდრ.: **ლამაზ-ი მეგობარ-ი – ლამაზ-მა მეგობარ-მა... ლამაზ-ო მეგობარ-ო.** ანალოგიური მაგალითებია: **ორი ვაშლი, ნახევარი პური, ჩემი ნიგნი, მათი სახლი და სხვ.**

ბ) **სახელი სახელს ითანხმებს რიცხვში;** მაგალითები დასტურდება როგორც **ნარ-იან**, ისე -ებიან მრავლობითში: **მთანი მაღალნი, (შვიდნი) ძმანი გურჯანელნი, დები იშხნელები, ძმები ვაშაკიძეები...** **ნარ-იანი** ფორმები ძირითადად პოეზიის ენაში გამოიყენება; აქ შესაძლებელია, ერთადაც იყოს ორივე მრავლობითი; მაგ., ვაჟა-ფშაველას პოემა "ბახტრიონში" დასტურდება ასეთი მაგალითი: "მთანი, თავჩაჩქინანები, ფიქრს მისცემიან მწარესა". მხატვრულ ენაში ასევე აღინიშნება სახელთა **თან-იან** მრავლობითში შეთანხმების შემთხვევები: "თქვენთა სახელთა ამაყად / წარმოსთქვამს შთამომავლობა!", "შავთა დროთ ვერა შესცვალეს..." (გრ. ორბელიანი, "სადლეგრძელო"); "რად ადენთ ცივთა წყაროთა?" (ვაჟა-ფშაველა, "მთანი მაღალნი") და სხვ. (სახელის სახელთან ბრუნების პარადიგმა წესებითურთ წამოდგენილია ქვემოთ; იხ.: 12.2. მსაზღვრელი და საზღვრული).

გ) **სახელი ზმნას ითანხმებს რიცხვში;** მისი რიცხვის შეცვლა იწვევს ზმნის ფორმის რიცხვის შეცვლას, მაგ., შდრ.: **მოსწავლე წერს – მოსწავლეები წერენ; ძალლი ყეფს – ძალლები ყეფენ...** (დაწვრილებით იხ. ქვემოთ: 12.4. ქვემდებარესა და დამატებასთან ზმნის რიცხვში შეთანხმება).

შენიშვნა: სამეცნიერო ლიტერატურაში შეთანხმების ერთ-ერთ შემთხვევად მიიჩნევენ პირის ნაცვალსახელისა და ზმნის ფორმის კომბინაციებს, მაგ.: **მე ვარ, შენ ხარ, ის არის...** აქ მიუთითებენ ლექსიკურ-გრამატიკულ შეთანხმებაზე, როდესაც ნაცვალსახელი ლექსიკურად გამოხატავს პირს, ზმნის ფორმაში კი ის გრამატიკულად (პირის ნიშნით) აისახება.

¹⁰ ერთგვარი წევრების განმარტებისათვის, იხ. ქვემოთ: 13. ნინადადება.

მართვა ისეთი სინტაქსური ურთიერთობაა, როდესაც წყვილის ერთი წევრი (მმართავი) მეორე წევრისაგან (მართულისაგან) მოითხოვს ფორმას, რომელიც მას არა აქვს ან საერთოდ, ან კონკრეტულ შემთხვევაში. ცნობილია მართვის ოთხი შემთხვევა:

ა) **სახელი მართავს სახელს ბრუნვაში;** მაგ., სინტაქსურ წყვილში: **ხის სახლი მმართავია სახელი,** რომელიც მეორე სახელისაგან მოითხოვს ნათესაობითი ბრუნვის ფორმას: **ხის; მაგ.: ხის სახლი, ხის სახლმა, ხის სახლს...** ანალოგიური მაგალითებია: **სახით ლამაზი, ვაჟვაცობით პირველი, პურად კარგი...**

ბ) **სახელი მართავს ზმნას პირში;** სახელი სინტაქსურად შეიძლება იყოს როგორც ქვემდებარე, ისე დამატება-ობიექტი (პირდაპირი ან ირიბი); მაგ.:

ქვემდ.: **მე ვაშენებ... ის აშენებ-ს**

პირ. დამ.: (ის) **მე მხატავს; (ის) შენ გხატავს...**

ირ. დამ.: (ის) **მე მწერს (წერილს)...(ის) მას სწერს (წერილს)...**

სახელს არა აქვს პირის კატეგორია, მაგრამ როგორც წარმოდგენილი მაგალითებიდან ჩანს, ის მართავს ზმნას პირში: ეს დამოკიდებულება გამოხატულია შესაბამისი პირის ნიშნებით.

გ) **ზმნა მართავს სახელს ბრუნვაში;** ზმნას არა აქვს ბრუნვის კატეგორია, მაგრამ გარკვეულ შემთხვევებში (არა ყოველთვის) მისი მწკრივის შეცვლა იწვევს სახელის ბრუნვის შეცვლასაც, მაგ., შდრ.:

რა შვრება? (აწმ.)

რა ქნა? (წყვეტ.)

რა უქნია? (I თურმ.)

წერს კაცი

დაწერა კაცმა

დაუწერია კაცს

მღერის ბავშვი

იმღერა ბავშვმა

უმღერია ბავშვს

შენიშვნა: მეცნიერთა ნაწილისათვის ზმნისგან სახელის ბრუნვაში მართვას ასახავს ისეთი წყვილებიც, როგორიცაა: მოგონებად იქცა, მასწავლებლად იმუშავა, ხელით მოქარგა და სხვ.; განსხვავებული შეხედულებით, აღნიშნული მაგალითები მირთვას განეკუთვნება (იხ. ქვემოთ).

მართვა სახელსა და ზმნას შორის შეიძლება იყოს ცალმხრივი და საურთიერთო. **ცალმხრივი მართვის,** ანუ **სუბორდინაციის** შემთხვევაში სინტაქსური წყვილის ერთადერთი გაბატონებული წევრია სახელი, რომელიც ზმნას მართავს პირში; ზმნა დაქვემდებარებული წევრია, მას არ აქვს უნარი, რომ სახელი მართოს ბრუნვაში.

სუბორდინაციის მაგალითებია გარდაუვალი (პირდაპირი ობიექტის არმქონე) ზმნისა და ბრუნვაუცვლელი, მუდამ სახელობითში მდგარი სახელისაგან შედგენილი წყვილები:

კაცი დგას / იდგა / მდგარა;

წერილი იწერება / დაიწერა / დაწერილა;

ბავშვი ემაღება / დაემალა / დამალვია (დედას);

სწავლა ეზიარება / დაეზიარა / დაზიარებია (ბიჭს);

გაკვეთილი აქვს / ჰქონია (ნინოს);

ვარჯიში უყვარს / ჰყვარებია (ვოგონას)...

საურთიერთო მართვის, ანუ **კონტრდინაციის** დროს მოხსნილია დაპირისპირება წყვილის წევრებს, როგორც გაბატონებულ და დაქვემდებარებულ სიტყვებს შორის; ზმნა მართავს სახელს ბრუნვაში, ასევე, სახელი მართავს ზმნას პირში.

კონტრდინაციის მაგალითებია ისეთი წყვილები, რომლებიც შედგენილია:

- გარდამავალი (პირდაპირი ობიექტის მქონე) კონსტრუქციის წევრებისაგან (ზმნა-შემასმენელი და სუბიექტი; ზმნა-შემასმენელი და ობიექტი – პირდაპირი / ირიბი);

- გარდაუვალი კონსტრუქციის ზმნა-შემასმენლისა და მუდამ მიცემით ბრუნვაში მდგარი სახელისაგან.

შენიშვნა: ჩვენ შეგნებულად არ ვაკონკრეტებთ მუდამ მიცემით ან მუდამ სახელობით ბრუნვაში მდგარი სახელების სინტაქსურ ფუნქციას; ამ საკითხზე სამეცნიერო ლიტერატურაში აზრთა სხვადასხვაობა და აქ ზედმეტად ჩავთვალეთ ყურადღების გამახვილება.

გარდამავალი კონსტრუქცია –

ზმნა-შემასმენელი და სუბიექტი:

კაცმა წაიკითხა (გაზეთი), მოსწავლეს მოუმზადებია (გაკვეთილი)...

ზმნა-შემასმენელი და ობიექტი (პირ. / ირ.):¹¹

(გოგონამ) მე დამხატა; (შვილმა) დედას მისწერა (წერილი)...

გარდაუვალი კონსტრუქცია—

ზმნა-შემასმენელი და მიცემითბრუნვიანი სახელი:

პიჭს წყალი სწყურია; ბავშვს სძულს ფაფა...

აქვე დავძენთ, რომ ირიბი დამატება ყოველთვის კოორდინაციის წევრია; მართალია, ის ბრუნვაუცვლელია, მაგრამ უკვე გამოსულია საწყისი მდგომარეობიდან (სახელობითიდან), რაც ზმნის გავლენით იხსნება.

კოორდინაცია ქართული ზმნის პოლიპერსონალიზმს უკავშირდება, რომელიც უცხოა ინდოევროპული ზმნისათვის; მისი საფუძველია გარდამავალი ზმნის არსებობა, რომელიც იწვევს სუბიექტისა და დამატება-ობიექტების ბრუნვაცვალებადობას. კოორდინაციის წევრები ასე კვალიფიცირდება:

ზმნა ძირითადი კოორდინატია, ხოლო სახელი (მორფოლოგიური სუბიექტი ან ობიექტი) შეიძლება იყოს დიდი, მცირე ან უმცირესი კოორდინატი:

დიდი კოორდინატი მართავს ზმნას პირში და ითანხმებს რიცხვში, მაგ.: კაცმა ააშენა / კაცებმა ააშენეს;

მცირე კოორდინატი მართავს ზმნას პირში, მაგრამ ვერ ითანხმებს რიცხვში, მაგ.: (დედამ) შვილს / შვილებს მისწერა;

უმცირესი კოორდინატი ზმნას ითანხმებს რიცხვში, მაგრამ ვერ მართავს პირში, მაგ.: (ძ.) დაწერნა წერილი.

დ) ფორმაუცვლელი სიტყვა მართავს სახელს ბრუნვაში; მაგ., თანდებული ან მისი ფუნქციის მქონე ზმნიზედა მოითხოვს სახელის გარკვეული ბრუნვის ფორმას: მთებ-ს შორის, ზურგ-ს უკან, მდინარ-ის ნინ, სოფლ-ის-კენ, მეგობრ-ის შესახებ, ბავშვ-ით-ურთ... ამ ტიპის ფორმებს ზმნასთან წყვილში (სოფლისკენ გაიქცა, ბავშვითურთ გაემგზავრა...) განიხილავენ შუალობითი მართვის მაგალითებად; ეს ის შემთხვევებია, როდესაც ზმნა მართავს სახელს ბრუნვაში თანდებულის ან მისი ფუნქციის მქონე ზმნიზედის მეშვეობით. სხვა დანარჩენ შემთხვევებში მართვა უშუალოა. განსხვავებული კლასიფიკით, შუალობითი მართვის ფორმები მირთვად განიხილება.

მირთვა არის წყვილის წევრებს შორის მხოლოდ აზრობრივ კავშირზე დამყარებული ურთიერთობა. მირთვის ძირითად შემთხვევებად განიხილება:

ა) ზმნიზედის კომბინაცია ზმნასთან ან ნაზმნარ სახელთან; მაგ.: ადრე მოვიდა – ადრე მოსვლა / ადრე მოსული; კარგად გააკეთა – კარგად გაკეთება / კარგად გაკეთებული; ცუდად მოქცა – ცუდად მოქცევა...

ბ) თანდებულიანი სახელის კომბინაცია ზმნასთან ან ნაზმნარ სახელთან; მაგ.: ქარში წავიდა – ქარში წასვლა / ქარში წასული; სოფლიდან დაიწყო – სოფლიდან დაწყება / სოფლიდან დაწყებული და სხვ.

სავარჯიშოები

12.1.1. გამოყავით სინტაქსური წყვილები და დაახასიათეთ.

- 1) ზამთრობით მგელი ესტუმრება ხოლმე ხმელს წიფელს,
- 2) ფრინველებში ყველაზე თამამად კოდალა იქცეოდა.
- 3) ვეფხვი გულმოღვინედ შეუდგა მეგობრის შვილების ძებნას.
- 4) მთიდან ბარად მომდინარი არწივი მის კენწეროზე ისვენებდა.
- 5) ამ კლდესაც ხავერდივით მწვანე ხავსი გადაჰკვრია.
- 6) ეს გაფოთლილი ხეები ამაყად დასცექრიან ბერიავს ხმელს წიფელს.
- 7) ნეფე-დედოფალი მიიწვიეს ყვავილებით დაფენილს ტახტზე.
- 8) არწივმა ბევრი იცინა კოდალას ახირებაზე.

¹¹პირდაპირი და ირიბი ობიექტების გარჩევაზე მსჯელობა წარმოდგენილია ზემოთ (იხ. 11.1. ზმნის პირის ნიშნები).

- 9) ავადმყოფმა თაგვმაც განგაშის ხმაზე სორო მოძებნა.
- 10) ეწყინა მეფეს ყმის ასეთი ბრიყვული ქცევა.

12.1.2. მოცემული წყვილების მიხედვით შეადგინეთ წინადადებები.

1. ა) გალობა და ჭიკჭიკი ფრინველებისა; ბ) გაისმა გალობა და ჭიკჭიკი; გ) ჰაერში გაისმა.
2. ა) ხალხით გამოჭედილ; ბ) სტუმრები შევიდნენ; გ) დარბაზში შევიდნენ; გამოჭედილ დარბაზში.
3. ა) მზე უქარგავდა; ბ) დედამიწას უქარგავდა; გ) გულ-მკერდს უქარგავდა; დ) სხივებით უქარგავდა; ე) საგაზაფხულო სხივებით; ვ) აპრილის მზე; ზ) პირმცინარე მზე.
4. ა) ნამი ესხმებოდა; ბ) ფოთლებს ესხმებოდა; გ) მარგალიტებსავით ესხმებოდა; დ) მწვანე ფოთლებს; ე) დილის ნამი.
5. ა) ფიქრი თავდებოდა; ბ) მისი ფიქრი; გ) გადაწყვეტილებით თავდებოდა; დ) ერთი და იმავე გადაწყვეტილებით; ე) ყოველთვის თავდებოდა.

12.2. მსაზღვრელი და საზღვრული

12.2.1. შეთანხმებული მსაზღვრელი

შეთანხმებული მსაზღვრელი სახელობითი ბრუნვის ფორმით შეეწყობა საზღვრულს და მასთან ერთად იბრუნება – დაირთავს ბრუნვის ნიშნებს. შეთანხმებული (სახელობითბრუნვიანი) მსაზღვრელის კატეგორიას მიეკუთვნება ზედსართავი სახელი და ფუნქციით მასთან გათანაბრებული სხვა სიტყვები: არსებითი და რიცხვითი სახელები, ნაცვალსახელი, საწყისი, მიმღეობა, შორისდებული... მაგ.: ლამაზი გოგო, პატარა უფლისნული (ზედ. სახ.), ოქრო კაცი, ქვა გული (არს. სახ.), ორი ვაშლი, ნახევარი პური (რიცხვ. სახ.), თითოეული მოსწავლე, ჩემი მეგობარი (ნაცვ. სახ.)¹², (ერთი) გაბმა აბრეშუმი, (ორი) ჭრა ვენახი (საწყ.), ნახატი ფილმი, გაშენებული ბალი (მიმღ.), ბარაქალა დედაკაცი (შორისდ.) და სხვ.

მსაზღვრელი ზოგჯერ წინ უსწრებს საზღვრულს, ზოგჯერ კი მის შემდეგაა. პირველ შემთხვევაში სიტყვათა წყობა იქნება პირდაპირი (პრეპოზიციური), მეორეში კი – შებრუნებული (ინვერსიული / პოსტკონიციური). მსაზღვრელის ადგილი მნიშვნელოვანია ბრუნების ტიპები-სათვის, რადგან გარკვეულ ცვლილებებს იწვევს შესიტყვებაში.

ქვემოთ წარმოდგენილია ბრუნების ნიმუშები:

თანხმოვანფუძიანი მსაზღვრელი მხ. რ-ში:

პირდაპირი წყობა	შებრუნებული რიგი
სახ.: თეთრი სახლი	სახლი თეთრი
მოთ.: თეთრმა სახლმა	სახლმა თეთრმა
მიც.: თეთრ სახლს	სახლს თეთრს
ნათ.: თეთრი სახლის	სახლის თეთრის
მოქ.: თეთრი სახლით	სახლით თეთრით
ვით.: თეთრ სახლად	სახლად თეთრად
წოდ.: თეთრო სახლო	სახლო თეთრო

ხმოვანფუძიანი მსაზღვრელი მხ. რ-ში:

პირდაპირი წყობა	შებრუნებული რიგი
სახ.: მწვანე ფოთოლი	ფოთოლი მწვანე
მოთ.: მწვანე ფოთოლმა	ფოთოლმა მწვანემ
მიც.: მწვანე ფოთოლს	ფოთოლს მწვანეს
ნათ.: მწვანე ფოთლის	ფოთლის მწვანის
მოქ.: მწვანე ფოთლით	ფოთლით მწვანით
ვით.: მწვანე ფოთლად	ფოთლად მწვანედ
წოდ.: მწვანე ფოთოლო	ფოთოლო მწვანე(ვ)

მრავლობითის ფორმები:

-ებ-იანი მრავლობითი

პირდაპირი წყობა

სახ.:	შებრუნებული რიგი
ლია / ფერადი ფანქრები	ფანქრები / ფერადები
მოთ.: ლია / ფერადმა ფანქრებმა	ფანქრებმა / ფერადებმა
მიც.: ლია / ფერად ფანქრებს	ფანქრებს / ფერადებს
ნათ.: ლია / ფერადი ფანქრების	ფანქრების / ფერადების
მოქმ.: ლია / ფერადი ფანქრებით	ფანქრებით / ფერადებით
ვით.: ლია / ფერად ფანქრებად	ფანქრებად / ფერადებად
წოდ.: ლია / ფერადო ფანქრებო	ფანქრებო / ფერადებო

¹² კუთვნილებითი ნაცვალსახელები (ჩემი შენი, მისი... მათი...) საზღვრულთან ერთად ბრუნებისას თავისებურებას ავლენენ, რაზეც უკვე ვისაუბრეთ (იხ. ზემოთ: 5.4. კუთვნილებითი ნაცვალსახელები).

ნარ-/თან-იანი მრავლობითი

პირდაპირი წყობა

სახ.: ციცაბო / მაღალი მთანი
მოთ.: ციცაბო / მაღალ მთათა
მიც.: ციცაბო / მაღალ მთათა
ნათ.: ციცაბო / მაღალ მთათა
მოქ.: -----
ვით.: -----
წოდ.: ციცაბო / მაღალ მთანო

შებრუნებული რიგი

მთანი ციცაბონი / მაღალნი
მთათა ციცაბოთა / მაღალთა
მთათა ციცაბოთა / მაღალთა
მთათა ციცაბოთა / მაღალთა

მთანო ციცაბონო / მაღალნო

შეთანხმებული მსაზღვრელის მართლწერის წესები:

• პირდაპირი წყობით ბრუნებისას:

- თანხმოვანფუძიანი მსაზღვრელი სახელობითში, მოთხრობითსა და წოდებითში – სრულად, ხოლო ნათესაობითსა და მოქმედებითში ნაწილობრივ ეთანხმება საზღვრულს; რაც შეეხება მი-ცემითსა და ვითარებითს, ამ ბრუნვებში ფუძის სახით არის წარმოდგენილი;
- ხმოვანფუძიანი მსაზღვრელი ყველა ბრუნვაში ფუძის სახითაა.
- შებრუნებული წყობით ბრუნებისას როგორც თანხმოვანფუძიან, ისე ხმოვანფუძიან მსაზღვრელებს ყველა ბრუნვაში სრულად დაერთვის ნიშნები;
- მრავლობითის -ებ, ნარ-/თან- ნიშნებს შეთანხმებული მსაზღვრელი დაირთავს მხოლოდ შებრუნებული წყობით ბრუნებისას.

აქვე შევნიშნავთ, რომ მხატვრულ ენაში შესაძლებელია, მსაზღვრელმა პირდაპირი წყობის დროსაც მიიღოს ნარ-/თანიანი მრავლობითის ფორმა, მაგ.: „დაღამდა. წვრილნი ვარსკვლავნი აყვავდნენ, დასხდნენ ცაზედა“; „რად ადენთ ცივთა წყაროთა?!“ (ვაჟა) და სხვ.

სავარჯიშოები

12.2.1.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ჩვენი ეზო იმ მაღალს სახლების უკან არის.
- 2) მან სიმფონიურ ორკესტრის თანხლებით შეასრულა საკონკურსო ნომერი.
- 3) ყველაფერი შარშანდელის ზაფხულიდან დაიწყო.
- 4) ვანის არქეოლოგიური გათხრებმა ბევრ საიდუმლოს ახადა ფარდა.
- 5) შავ ზღვის სანაპიროზე უამრავ დამსვენებელმა მოიყარა თავი.
- 6) ამ ჭორს მნიშვნელოვანს ინფორმაციად ნუ გადააქცევთ!
- 7) შავბრნელ ფიქრებმა მას პატიოსნებაზე ხელი ააღებინა.
- 8) ხმელ წიფელო, სიცოცხლეს შენი ფესვიდან ამოზრდილი ყლორტი აგრძელებს.
- 9) მეზობელი სოფელში ოთხშაბათობით ცნობილი ბაზრობა იმართებოდა.
- 10) ფიზიკურ ქიმიის ლექტორს საინტერესო ექსპერიმენტი აქვს მომზადებული.
- 11) ყვითელ ფოთოლო, საით მიგაქანებს შემოდგომის ქარი?

12.2.1.2. შემოხაზეთ ნორმატიული წინადაღებები.

ა)

- 1) ამ მოულოდნელ შეხვედრას დიდი გამოხმაურება მოჰყვა.
- 2) ამ მოულოდნელი შეხვედრას დიდი გამოხმაურება მოჰყვა.
- 3) უდაბურ ტყემ ერთი შემთხვევა გამახსენა.
- 4) უდაბურმა ტყემ ერთი შემთხვევა გამახსენა.
- 5) ქალ მშვენიერს თქვენი ნახვა უნდა.
- 6) ქალს მშვენიერს თქვენი ნახვა უნდა.

- 7) თითოეულმა ჩვენგანმა კარგად უნდა გააცნობიეროს აღნიშნული ფაქტი.
 - 8) თითოეულ ჩვენგანმა კარგად უნდა გააცნობიეროს აღნიშნული ფაქტი.

 - 9) ნახატ ფილმებს მოუთმენლად ელოდება პატარა მაყურებელი.
 - 10) ნახატი ფილმებს მოუთმენლად ელოდება პატარა მაყურებელი.
- ბ)
- 1) გიორგის მომზადებულ პროექტმა დიდი მოწონება დაიმსახურა.
 - 2) გიორგის მომზადებულმა პროექტმა დიდი მოწონება დაიმსახურა.

 - 3) მათი პირველი შეხვედრა ნაყოფიერი გამოდგა.
 - 4) მათი პირველ შეხვედრა ნაყოფიერი გამოდგა.

 - 5) გოგონასთან ერთად მოგზაურობა აუხდენელს ოცნებად გადამექცა.
 - 6) გოგონასთან ერთად მოგზაურობა აუხდენელ ოცნებად გადამექცა.

 - 7) შემოდგომის სურათისათვის წითელ-ყვითელ ფერები დაგვჭირდება.
 - 8) შემოდგომის სურათისათვის წითელ-ყვითელი ფერები დაგვჭირდება.

 - 9) ამ საქმეში ყოველი მათგანის დიდი წვლილია.
 - 10) ამ საქმეში ყოველის მათგანის დიდი წვლილია.

12.2.1.3. გადახაზეთ მიუღებელი ფორმა / ფორმები და დაასაბუთეთ თქვენი არჩევანი.

- 1) ნათელნო / ნათელო / ნათელ მოგონებანო, თქვენ ალამაზებთ ადამიანის ცხოვრებას.
- 2) ხევებო ბნელო, / ბნელებო, ნუ აშინებთ დაგვიანებულ მგზავრს!
- 3) კლდენო ფიცხელო, / ფიცხელებო, / ფიცხელნო, დარაჯად დასდგომიხართ ამ ზღაპრულ ველ-მინდვრებს!
- 4) ხშირ / ხშირთა ტყეთა ფონზე იკვეთება გაზაფხულის სიმწვანე.
- 5) მთები ციცაბო / ციცაბოები მისი შთაგონების წყაროა.
- 6) წითელ / წითელთა დროშათა გამოჩენაზ ხალხის აზრი ორად გაყო.
- 7) მერცხლებო კუდმაკრატელა / კუდმაკრატელებო / კუდმაკრატელანო, გაზაფხული მალე დაგაბრუნებთ ჩვენთან!
- 8) წვრილთა / წვრილ ვარსკვლავთა ციმციმი ღამეს ამხიარულებდა.
- 9) კვლავ გამახსენდა 6. ბარათაშვილის „მთანი ტყიანი / ტყიანიანი“.
- 10) ბავშვურო / ბავშვურნო ფიქრებო, ბევრჯერ გამიტაცეთ საოცნებო სამყაროში...

12.2.2. მართული მსაზღვრელი

მართული მსაზღვრელი ძირითადად არსებითი სახელის ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით არის წარმოდგენილი. გარდა ნათესაობითისა, მართული მსაზღვრელის ფორმად გამოიყენება მოქმედებითი და ვითარებითი ბრუნვებიც. მაგ.:

(ნათ.) იმედის სხივი, ფეტვის მარცვალი, ზღაპრის ბოლო, წიგნის გამოცემა, გაზაფხულის წვიმა, მეგობრობის ხიდი...

(მოქ.) გულით მიძღვნილი, ენით აუნერელი, გონებით გამჭრიახი, ვაჟკაცობით პირველი, აგურით აშენებული, ხელით ნაქსოვი...

(ვით.) ველად გაჭრილი, სიზმრად ქცეული, წვიმად მოვლენილი, თვალად კარგი და სხვ.

ნათესაობითბრუნვიანი მართული მსაზღვრელის თან-იანი მრავლობითის ფორმებს აქტიურად იყენებენ თანამედროვე სალიტერატურო ენაში, მაგ.: მოსწავლეთა სასახლე, კომპოზიტორთა კავშირი, მეცნიერებათა აკადემია, მრჩეველთა საბჭო, ქალთა კონსულტაცია და სხვ.

ქვემოთ წარმოდგენილია მართული მსაზღვრელის ბრუნების ნიმუშები; მსაზღვრელის ფუძის დაბოლოებას ამ შემთხვევაში (შეთანხმებული მსაზღვრელისაგან განსხვავებით), მნიშვნელობა არა აქვს:

საზღვრული მხ. რ-შია:

პირდაპირი წყობა	შებრუნებული რიგი
სახ.: ხის ფოთოლი	ფოთოლი ხისა
მოთ.: ხის ფოთოლმა	ფოთოლმა ხისამ
მიც.: ხის ფოთოლს	ფოთოლს ხისას
ნათ.: ხის ფოთლის	-----
მოქმ.: ხის ფოთლით	-----
ვით.: ხის ფოთლად	ფოთლად ხისა
წოდ.: ხის ფოთოლო	ფოთოლო ხისა

საზღვრული -ებ-იან მრავლობითშია:

პირდაპირი წყობა	შებრუნებული რიგი
სახ.: ხის ფოთლები	ფოთლები ხისა
მოთ.: ხის ფოთლებმა	ფოთლებმა ხისამ
მიც.: ხის ფოთლებს	ფოთლებს ხისას
ნათ.: ხის ფოთლების	-----
მოქმ.: ხის ფოთლებით	-----
ვით.: ხის ფოთლებად	ფოთლებად ხისა
წოდ. ხის ფოთლებო	ფოთლებო ხისა

საზღვრული ნარ-/თანიან მრავლობითშია:

პირდაპირი წყობა	შებრუნებული რიგი
სახ.: ხის ფოთოლნი	ფოთოლნი ხისა
მოთ.: ხის ფოთოლთა	ფოთოლთა ხისა
მიც.: ხის ფოთოლთა	ფოთოლთა ხისა
ნათ.: ხის ფოთოლთა	ფოთოლთა ხისა
მოქმ.: -----	-----
ვით.: -----	-----
წოდ.: ხის ფოთოლნო	ფოთოლნო ხისა

მართული მსაზღვრელის მართლწერის წესები

მართული მსაზღვრელი:

- პირდაპირი (პრეპოზიციური) წყობისას ყველა ბრუნვაში ერთი და იმავე ფორმით არის (ხის); ასეთ დროს მისი ბრუნვა დაზუსტდება საზღვრულის ბრუნვის მიხედვით;
- შებრუნებული (პოსტპოზიციური) წყობის დროს ყოველთვის გავრცობილი ფორმითაა (ა-ნანილაკიანია); ბრუნვის ნიშნებს დაირთავს მხოლოდ მოთხრობითსა და მიცემითში, როცა საზღვრული მხ. რიცხვში ან -ებ-იან მრავლობითშია (ფოთოლმა / ფოთლებმა ხისამ; ფოთოლს / ფოთლებს ხისას); აღნიშნულ შემთხვევებში არ დასტურდება მართულმსაზღვრელიანი საზღვრულის ნათესაობითი და მოქმედებითი ბრუნვები, ხოლო ნარ-/თან-იან მრავლობითში – ჩვეულებრივ, მოქმედებითი და ვითარებითი ბრუნვები.
- საზღვრულს რიცხვში არ შეეთანხმება (ხის ფოთლები – ფოთლები ხისა; ხის ფოთოლნი – ფოთოლნი ხისა); შდრ., პოეზიის ენისათვის დამახასიათებელი ფორმები „...გამესსნა უნებურად კარნი სამოთხისანი“ (ა. სულაკაური); „მე მოვკვდე, თუ არ მერჩივნოს ტირიფნი არაგვისანი!“ (მ. მაჭავარიანი) და სხვ.

სავარჯიშოები

12.2.2.1. გამართეთ ფრაზები.

- 1) ჩვენი ნიკა გამოცდაზე ფეტვი მარცვალივით დაიბნა.
- 2) დედა დააღონა ჯავრ შვილისამ.
- 3) გახედე, გაზაფხულისი წვიმა მოდის!
- 4) ნამცეცა გოგო ჰგავდა ნამ ცისას.
- 5) მეზობლი ბაღში უკითხავად ნუ შეხვალ!
- 6) მას გაჭირვება დააძლევინა წყურვილმა სწავლისამა.
- 7) მონადირე გადაიქცა კლდე ტინისად.
- 8) მოხუცი აშკარად ხედავდა ბაღ სამოთხისას.
- 9) ვანოს მეწყვილე არის ეროვნების ქართველი.
- 10) რა ტკბილი ხარ, სიზმარო ოცნებისაო!

12.2.2.2. მართულმსაზღვრელიანი შესიტყვებები შეცვალეთ თანამედროვე ვარიანტებით და მიუთითეთ მსაზღვრელის ბრუნვა.

- 1) გმირნო წარსულისანო, თქვენს მაგალითზე იზრდება შთამომავლობა!
- 2) დიდი ხანია ველოდები მეზობელთა კარისათა.
- 3) უკვე დაცვენილა ფოთლები ხისანი.
- 4) მეგობარნო სიყრმისანო, ნუ დაიკარგებით!
- 5) მონად დაბადებულთ არ იციან თავისუფლების ფასი.
- 6) მთიდან წამოსული ნიაღვარი ერთვის ტალღებს მდინარისას.
- 7) ვინ ავა მთასა უფლისასა?
- 8) სხულთა ყანისათა გოგონები მოჰყვებიან მარცვლეულით სავსე კალათებით.
- 9) შვილის წარმატების მეტი რა ახარებს გულს მშობლისას?
- 10) ღრუბელთ წვიმისათა მოლოდინით შესცეკრიან გვალვით შეწუხებული გლეხები.
- 11) ნათებამ ვარსკვლავეთისამან მოხიბლა ღამის სტუმარი.

12.3. რამდენიმემსაზღვრელიანი შესიტყვება

საზღვრულს შეიძლება ახლდეს:

ა) რამდენიმე არაერთგვარი (მეტყველების სხვადასხვა ნაწილით გადმოცემული) შეთანხმებული მსაზღვრელი, მაგ.: **ოთხი მშვენიერი ქალბატონი;** ჩემი ლამაზი მეგობარი, ეს პატარა ბიჭი...

ბ) მართული და შეთანხმებული მსაზღვრელები, მაგ.: **ძველი სკოლის შენობა, ორი კურდღლის მაღევარი, გემრიელი შვრის ორცხობილა...**

პირველი ტიპის მაგალითებს უწოდებენ **შეთანხმებულმსაზღვრელიან შესიტყვებებს**, ხოლო მეორე ტიპისას – **მართულმსაზღვრელიანს**. სიტყვათა თანმიმდევრობა ასეთ შესიტყვებებში გარკვეულ კანონზომიერებებს ემორჩილება:

I. შეთანხმებულმსაზღვრელიანი შესიტყვება

- არაერთგვარ შეთანხმებულ მსაზღვრელებში ძირითადი მსაზღვრელია ზედსართავი სახელი და ის ყოველთვის მეორე ადგილზე დგას; მაგ., შდრ.:
სწორია: შენი ახალი თანამშრომელი
შეცდომაა: ახალი შენი თანამშრომელი

სწორია: ორი ტკბილი მეგობარი

შეცდომაა: ტკბილი ორი მეგობარი

- თუ ორივე მსაზღვრელი ზედსართავი სახელია, პირველ ადგილზე ვითარებითი (ძირეული) ზედსართავი იქნება, ხოლო მეორეზე – მიმართებითი (წარმოქმნილი); მაგ., შდრ.:
სწორია: ახალი საარჩევნო კანონი
შეცდომაა: საარჩევნო ახალი კანონი

სწორია: დიდი საკონცერტო დარბაზი

შეცდომაა: საკონცერტო დიდი დარბაზი

- თუ ორივე მსაზღვრელი მიმართებითი ზედსართავია, მეორე ადგილს ძირითადად **-ურ / -ულ** აფიქსებით ნაწარმოები ზედსართავი იკავებს:
სწორია: სანაქებო კახური ღვინო
შეცდომაა: კახური სანაქებო ღვინო
სწორია: ხალიანი წითური ბიჭი

შეცდომაა: წითური ხალიანი ბიჭი

- თუ ნაცვალსახელთან თანამსაზღვრელია მიმღეობა ან რიცხვითი სახელი, პირველ ადგილზე იქნება ნაცვალსახელი, მაგ., შდრ.:
სწორია: ეს მკურნალი ექიმი
შეცდომაა: მკურნალი ეს ექიმი
სწორია: ჩემი დაუკინკარი მოგონება

შეცდომაა: დაუკინკარი ჩემი მოგონება

- ჩვენებით ნაცვალსახელთან კუთვნილებითი ან განუსაზღვრელობითი ნაცვალსახელების თანამსაზღვრელობის შემთხვევაში პირველ ადგილზეა ჩვენებითი; შდრ.:
სწორია: ეგ შენი გამოხედვა
შეცდომაა: შენი ეგ გამოხედვა
სწორია: ის ვიღაც კაცი
შეცდომაა: ვიღაც ის კაცი

- კუთვნილებით ნაცვალსახელთან განსაზღვრებითი ან განუსაზღვრელობითი ნაცვალსახელების თანამსაზღვრელობის შემთხვევაში კუთვნილებითი ნაცვალსახელია მეორე ადგილზე; შდრ.:
სწორია: ყოველი მისი წარმატება
შეცდომაა: მისი ყოველი წარმატება
სწორია: რომელიმე ჩვენი ნათესავი
შეცდომაა: ჩვენი რომელიმე ნათესავი

II. მართულმსაზღვრელიანი შესიტყვება

- როდესაც მართულ მსაზღვრელთან თანამსაზღვრელია ნაცვალსახელი ან არსებითი სახელი, მართული მსაზღვრელი მეორე ადგილზეა, მაგ., შდრ.:
სწორია: ეს ოქროს თევზი
შეცდომაა: ოქროს ეს თევზი
სწორია: დღის კვების რეჟიმი
შეცდომაა: კვების დღის რეჟიმი

- როდესაც მართული მსაზღვრელის თანამსაზღვრელია ზედსართავი სახელი, რიცხვითი სახელი ან მიმღება, შეთანხმებული მსაზღვრელის ადგილს განაპირობებს **შესიტყვების სიმყარე**, კერძოდ, თუ შესიტყვება გამოხატავს:

– მასალას (ნივთიერებას), წარმომავლობას ან დანიშნულებას, ის მყარია – არ გაითიშება და შე-თანხმებული მსაზღვრელი წინ დაისმის; შდრ.:
სწორია: პირმოტეხილი სპილენძის თუნგი
შეცდომაა: სპილენძის პირმოტეხილი თუნგი
სწორია: ძველი სადილის სერვიზი
შეცდომაა: სადილის ძველი სერვიზი

– კუთვნილებას, მაშინ ის მყარი არაა, გაითიშება და შეთანხმებული მსაზღვრელი შუაში ჩაის-მის, შდრ.:
სწორია: მასწავლებლის სრული განაკვეთი
შეცდომაა: სრული მასწავლებლის განაკვეთი
სწორია: ფილმის მთავარი პერსონაჟი
შეცდომაა: მთავარი ფილმის პერსონაჟი

სავარჯიშოები

12.3.1. შეცვალეთ სიტყვათგანლაგება.

ა)

- 1) წიგნების მაღაზიაში მოიტანეს საინტერესო ახალი წიგნები.
- 2) ბავშვს სკოლაში უნდა გავატანო თაფლიანი ორი ბუტერბროდი.
- 3) ჩემი ყველა მეგობარი ამ ინფორმაციით არის დაინტერესებული.
- 4) დიდი ხანია გრძელდება შფოთიანი ეს დღეები.
- 5) მათი რომელიმე კეთილისმყოფელი ამ ამბავს ქვეყანას მოსდებს.
- 6) ქუჩის დასაწყისში აღმართულია მრავალსართულიანი ახალი შენობა.
- 7) საოცარ მთაბეჭდილებას მიქმნის სევდანარევი შენი თავგადასავალი.
- 8) საწყალი ჩემი ბებო იმ სიცივეში გარეთ ელოდებოდა კურიერს.
- 9) ქუჩაში მარტო მიღიოდა პატარა შენი და.
- 10) ათი ეს ბავშვი როგორმე პარტერის წინა რიგებში უნდა დავსხათ.
- 11) მაღაზიაში გუშინ გათავდა ქობულეთური სქელი არაუანი.
- 12) ყველა საქართველოს ქალაქში მოვლენები დაძაბულად განვითარდა.

ბ)

- 1) საინფორმაციო გადაცემაში მოვისმინე ახალი უცხოეთის ამბები.
- 2) მნერალი დაუბრუნდა სამშობლოს გახმაურებული 20 სექტემბრის მოვლენების შემდეგ.
- 3) ხალხური მათი სიმღერა რაღაცით თითქოს ჩვენსას ჰგავს.
- 4) მაღლ დაინტერესული მშვენიერი საღამოები.
- 5) შენი ეს ძალი ერთნაირად უყეფს მტერსა და მოყვარეს.
- 6) ვიღაცა ის გამომგონებელი თურმე ბავშვობიდანვე ჩხირკედელაობდა.
- 7) თქვენი ყოველი ქმედება მისი კრიტიკის საგანია.
- 8) მათი რაიმე დაწყებული და დამთავრებული საქმე ჯერ არ მინახავს.
- 9) დედა გვიყიდის თხილიან ხუთ შოკოლადს და კაზურ გემრიელ ჩურჩხელებს.

- 10) დაილოცოს ქართული ჩვენი მიწა, მზიური ჩვენი საქართველო!
- 11) თავდადებული მათი შრომა უკვალოდ არ დაიკარგება.
- 12) წუხელ გვიანბამდე გაგრძელდა მეზობლური მშვიდი საუბარი.

12.3.2. აირჩიეთ სწორი წინადადებები.

ა)

- 1) ქვითკირის ძველი კედელი დანგრევის პირასაა.
 - 2) ძველი ქვითკირის კედელი დანგრევის პირასაა.
 - 3) ჩვენი სამუშაო დღის განრიგი ძალიან დატვირთულია.
 - 4) სამუშაო დღის ჩვენი განრიგი ძალიან დატვირთულია.
 - 5) ახალ მეტალის საკეტს ისევ შეკეთება დასჭირდა.
 - 6) მეტალის ახალ საკეტს ისევ შეკეთება დასჭირდა.
 - 7) მეზობლის ის ჩანთა კიდევ ჩვენთან არის, არ წაუღიათ.
 - 8) ის მეზობლის ჩანთა კიდევ ჩვენთან არის, არ წაუღიათ.
 - 9) მამამ ოქროს ჯიბის საათი იყიდა.
 - 10) მამამ ჯიბის ოქროს საათი იყიდა.
 - 11) ჩემი ძმა დანიშნეს რექტორის პირველ მოადგილედ.
 - 12) ჩემი ძმა დანიშნეს პირველ რექტორის მოადგილედ.
 - 13) მაღაზიაში საძინებლის იტალიური გარნიტური გაიყიდა.
 - 14) მაღაზიაში იტალიური საძინებლის გარნიტური გაიყიდა.
 - 15) დავითი მამის დაწყებული საქმის გამგრძელებელია.
 - 16) დავითი დაწყებული მამის საქმის გამგრძელებელია.
 - 17) დღის ბაგა-ბალის რეჟიმი ჩემთვის მისაღებია.
 - 18) ბაგა-ბალის დღის რეჟიმი ჩემთვის მისაღებია.
 - 19) სასაცილო ეს ამბავი მთელმა უბანმა გაიგო.
 - 20) ეს სასაცილო ამბავი მთელმა უბანმა გაიგო.
- ბ)
- 1) ნინომ ორი ოქროს ბეჭედი მაჩუქა.
 - 2) ნინომ ოქროს ორი ბეჭედი მაჩუქა.
 - 3) ჩვენს მაღაზიაში იყიდება ახალი ძროხის ხორცი.
 - 4) ჩვენს მაღაზიაში იყიდება ძროხის ახალი ხორცი.
 - 5) დღეს გავეცანი კათედრის სხდომის ოქმს.
 - 6) დღეს გავეცანი სხდომის კათედრის ოქმს.
 - 7) ჩაის მუქ ნაყენს თვალების სამკურნალოდ იყენებენ.
 - 8) მუქ ჩაის ნაყენს თვალების სამკურნალოდ იყენებენ.
 - 9) მეგობარს ვაჩუქე ხუთი თეატრის ბილეთი.
 - 10) მეგობარს ვაჩუქე თეატრის ხუთი ბილეთი.

- 11) ეს მწვანილის გამყიდველი ძალიან მეძვირეა.
- 12) მწვანილის ეს გამყიდველი ძალიან მეძვირეა.
- 13) ღიმილს იწვევს ბურატინოს გრძელი ცხვირი.
- 14) ღიმილს იწვევს გრძელი ბურატინოს ცხვირი.
- 15) დავითი ტანსაცმლის ევროპული მაღაზიის მეპატრონეა.
- 16) დავითი ევროპული ტანსაცმლის მაღაზიის მეპატრონეა.
- 17) დედამ შეიკედლა გადაგდებული ძაღლის ლეკვი.
- 18) დედამ შეიკედლა ძაღლის გადაგდებული ლეკვი.
- 19) ერთ დროს მომწონდა სურნელოვანი ცხარე საწებელი.
- 20) ერთ დროს მომწონდა ცხარე სურნელოვანი საწებელი.

12.4. ქვემდებარესა და დამატებასთან ზმნის რიცხვში შეთანხმება

ქვემდებარე ზმნა-შემასმენელს ყოველთვის შეითანხმებს რიცხვში, თუ:

- ნარ-თანიან მრავლობითშია; მაგ.: „წყალი წავლენ და ნამოვლენ, ქვიშანი დარჩებიანო“;
- ებ-იან მრავლობითშია და
 - სულიერი საგნით არის გადმოცემული, მაგ.: ბავშვები თამაშობენ, ძალლები ყეფენ...
 - უსულო საგანია, მაგრამ მხატვრულ გაპიროვნებას წარმოადგენს; მაგ.: „ყვავილები სიცილით იხოცებოდნენ“, „ქვები ალაპარაკდნენ“...
- კრებითი სახელია ან მრავალცნებიანი კომპოზიტი და რიცხვში მონაცვლე ზმნასთან არის დაკავშირებული; მაგ.: დედ-მამა გარეთ გაცვივდა... ხალხი სუფრასთან დასხდა...

ქვემდებარე შემასმენელს ვერ შეითანხმებს რიცხვში, თუ:

- ებ-იან მრავლობითშია და უსულო საგნით არის გადმოცემული, მაგ.: სახლები აშენდა, გამოცდებმა დამღალა...
- რაოდენობის აღმნიშვნელი სიტყვით არის განსაზღვრული; მაგ.: სამი ასე ფიქრობს; „ათივ ეგიყო“; „სერზე მიდის სამი მგელი“...
- კრებითი სახელია ან მრავალცნებიანი კომპოზიტი და რიცხვში მონაცვლე ზმნასთან არ არის დაკავშირებული; მაგ.: ახალგაზრდობა შეიკრიბა, „მოვიდა ჯოგი ნადირთა“; და-ძმა სოფელში გაემგზავრა...

დამატება-ობიექტი შემასმენელს რიცხვში ყოველთვის შეითანხმებს, თუ:

- პირველი პირის ფორმაა (მნიშვნელობა არა აქვს, ობიექტი პირდაპირია თუ ირიბი); მაგ.:
 - ის ჩვენ გვხატავს / გვასწავლის; ისინი ჩვენ გვხატავენ / გვასწავლიან;
 - შენ ჩვენ გვხატავ / გვასწავლი; თქვენ ჩვენ გვხატავთ / გვასწავლით...
- მეორე პირის ფორმაა და სუბიექტი მხ. რიცხვშია (არც ამ შემთხვევაშია მნიშვნელოვანი და-მატების როგორობა), მაგ.:
 - მე თქვენ გასწავლით / გხატავთ / გელოდებით;
 - ის თქვენ გასწავლით / გხატავთ / გელოდებათ.
- მესამე პირის ირიბი ობიექტია ქონა-ყოლისა და გრძნობა-აღქმის გამომხატველ ზმნებში:
 - მათ აქვთ / ჰყავთ / უყვართ / სძულთ / სწყურიათ / ეშინიათ...
 - სხვა ტიპის ზმნებში შეინიშნება ერთგვარი მერყეობა მესამე პირის ირიბი ობიექტის მრავ-ლობითობის აღნიშვნისას; მაგ., ქვემოთ წარმოდგენილი ორივე წინადაღება სწორია, შდრ.:
 - პატარძლებს აკვნები გვერდით ედგათ;
 - ბავშვებს გზაში უცნაური ამბავი შეემთხვა...

დამატება-ობიექტი შემასმენელს რიცხვში ვერ შეითანხმებს, თუ:

- მეორე პირის ფორმაა და სუბიექტი მრავლობით რიცხვშია:
 - ჩვენ შენ / თქვენ გასწავლით / გხატავთ
 - ისინი შენ / თქვენ გასწავლიან / გხატავენ
- მესამე პირის პირდაპირი ობიექტია (მნიშვნელობა არა აქვს, სულიერ საგანს გამოხატავს თუ უსულოს), მაგ.:
 - მან ბავშვი / ბავშვები წაიყვანა
 - მან წიგნი / წიგნები თან წაილო და სხვ.

სავარჯიშოები

12.4.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) გუშინ საპატიო სტუმრები გვეწვია.
- 2) ქუჩაში მთელი ხალხი შეიკრიბნენ.
- 3) გახედე, როგორ გაბედულად მოაბიჯებენ ჩვენი ახალგაზრდობა!
- 4) ჩემი მეგობრებიდან ორი უკან დაბრუნდნენ და სამი ჩვენთან ერთად წამოვიდნენ.

- 5) და-ძმა დასასვენებლად გაგრაში გაემგზავრნენ.
- 6) მასპინძლებმა მოწვეული ხალხი მწვანე დარბაზში დააჯინეს.
- 7) უნდა ეცადონ ყველა, ილაპარაკონ წმინდა ქართულით.
- 8) მე თქვენ ყოველთვის მიგითოთებდი უფროსის პატივისცემას.
- 9) ბავშვებსა და მოხუცებს ერთნაირად უყვარს ტკბილეული.
- 10) სამწუხაროდ, თქვენ ვერ გვასწავლი ამ ტიპის ამოცანების ამოხსნას.
- 11) უნდა აკეთო ის, რაც ხალხს მოსწონთ.
- 12) ონავრებმა ქალალდები პირდაპირ გაზონზე დააგდო და თვალს მიეფარა.

12.4.2. აირჩიეთ სწორი ფორმა / ფორმები.

- 1) სააქტო დარბაზში ელიტარულმა საზოგადოებამ (მოიყარეს / მოიყარა) თავი.
- 2) მათ (ეშინია / ეშინათ) ბნელი ღამის.
- 3) ლოდინში საათები (გავიდა / გავიდნენ), მაგრამ მოსაცდელში არავინ გამოჩენილა.
- 4) ჩვენს უფროსებს (აქვს / აქვთ / აქვსთ) ამის გამოცდილება.
- 5) მოსვენება (დამიკარგა / დამიკარგეს) ამ გოგო-ბიჭმა.
- 6) სამი ახალაშენებული სახლი უკვე (ჩაბარდა / ჩაბარდნენ) ქალაქის მერიას, მაგრამ ორი ჯერ კიდევ (შენდება / შენდებიან).
- 7) გამთენიას ქუჩის ძალლებმა ყეფა (დაიწყო / დაიწყეს).
- 8) ჩემი დედ-მამა სამოგ ზაუროდ (მიდის / მიდიან) ევროპაში.
- 9) თქვენ მარტო (გვაჩვენე / გვაჩვენეთ) ნიმუშები და დანარჩენს ჩვენ მივხედავთ.
- 10) იმ დღეს პროექტის განხილვას მხოლოდ შვიდი თანამშრომელი (დაესწრო / დაესწრნენ).

12.4.3. იპოვეთ შეცდომები და გაასწორეთ.

- 1) ნინომ საპატიო სტუმრები წინასწარ მომზადებულ ადგილებზე დასვა.
- 2) გახარებული დედ-მამა ეზოში გაცვივდა ბებოს დასახვედრად.
- 3) ვიღაცას შიოდა, მაგრამ უმრავლესობა სიმაძლრისგან ვეღარ სუნთქავდნენ.
- 4) მთელ ღამეს ტურები კიოდნენ სოფლის ბოლოს.
- 5) დამ ყულაბაში ბაზრობიდან მორჩენილი ლარიანი ჩაყარა.
- 6) ხალხმა ეს ამბავი მხოლოდ გამოძიების დასრულების შემდეგ შეიტყო.
- 7) ბიძია-ბიცოლამ გვიან გაიგეს ბექას წარმატების ამბავი.
- 8) ნაცარქექიას დანახვაზე პატარა მაყურებლები სიცილით დაიხოცა.
- 9) ჩვენმა კაკალმა წელს ნაყოფი ცოტა მოიბა.
- 10) დამაცადეთ, მე თქვენ გაჩვენებ სეირს!

13. წინადაღება

ჩვენს დაკვირვებას, აზრს რაიმე ფაქტსა თუ მოვლენაზე გამოვხატავთ წინადადებების საშუალებით. წინადადება არის ენის გრამატიკული წესების მიხედვით ორგანიზებული სიტყვა-თა ნაერთი, რომელიც განსხვავდება სიტყვათა ჯგუფისაგან.

სიტყვათა ჯგუფს შეადგენს, მაგ.: **დედა, აღარ, მამა, და, მუშაობა, ქალაქი, სოფელი, არის, კავშირი, შორის...** ზოგი მათგანი დამოუკიდებელი მნიშვნელობის მქონეა (დედა, მამა, მუშაობა, ქალაქი, სოფელი, არის, კავშირი), ზოგი კი – დამხმარე (აღარ – ნაწილაკი, და – კავშირი, შორის – თანდებული). ამ სიტყვებით შესაძლებელია წინადადებების შედგენა, თუ დავაკავშირებთ ორგანიზებული ნაერთის მისაღებად საჭირო კომპონენტებით:

ა) დამოკიდებულების აღმნიშვნელი აფიქსებით (პირის, რიცხვის, ბრუნვის ნიშნები...);

ბ) გარკვეული თანმიმდევრობითა და ინტონაციით; მაგ.:

დედა და მამა მუშაობენ?

მამა მუშაობს და დედა – აღარ.

ქალაქსა და სოფელს შორის კავშირი არის / კავშირია... და სხვ.

წინადადება აგებულების მიხედვით სამი სახისაა: მარტივი, შერწყმული და რთული.

მარტივია წინადადება, რომელიც შედგება არაერთგვარი წევრებისაგან („ტყემ მოისხა ფოთოლი“); მისგან განსხვავებით, **შერწყმული** წინადადებაში მოიაზრება ერთგვარი წევრები; ისინი, როგორც წესი, წინადადების ერთსა და იმავე წევრს უკავშირდებიან, ერთსა და იმავე კითხვაზე მიუგებენ, ძირითადად, ერთი და იმავე მეტყველების ნაწილს წარმოადგენენ და ერთმანეთთან თანწყობის გზით არიან დაკავშირებული („წვიმა ასველებს ტყესა თუ მინდორს“).

რთულია წინადადება, რომელიც შედგება ორი ან მეტი მარტივი (არაერთგვარწევრებიანი) თუ შერწყმული (ერთგვარწევრებიანი) წინადადებისაგან.

წინადადებას, როგორც გაბმული მეტყველების მონაცემს, ახასიათებს გარკვეული ნიშნები:

- **პრედიკატულობა** – ზმნა-შემასმენლის არსებობა¹³, რითაც უშუალოდ განპირობებულია მომდევნო ნიშანი:
- **სტრუქტურული მთლიანობა** – ქართული ზმნის კონსტრუქციაში ყოველთვის მოიაზრება წინადადების მთავარი წევრები (ქვემდებარე და დამატება-ობიექტები), მიუხედავად იმისა, ვლინდება თუ არა ისინი წინადადებაში, მაგ.: **ნავიდა, დაუწერა... იგივეა, რაც: ნავიდა ის; დაუწერა მან მას ის...**
- **აზრობრივი და ინტონაციური დასრულებულობა;** პირველი მახასიათებელი იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ ხშირად მხოლოდ მასზე ხდება ორიენტირება წინადადების განმარტებისას („წინადადება ეწოდება სიტყვას ან სიტყვათა ჯგუფს, რომელიც დასრულებულ აზრს გადმოსცემს“). ინტონაციური დასრულებულობა გამოიხატება გარკვეული მოდალობის (შინაარსის) პუნქტუაციური ნიშნებით – ? / ! / ?! / , / ; / . / ... რომლებიც დაისმის წინადადების ბოლოს.

არაიშვიათია შემთხვევა, როცა პუნქტუაცია დაცულია, მაგრამ დარღვეულია ინტონაციური ნორმა; მაგ., კითხვითი წინადადება, როგორც ცნობილია, ორგვარი ინტონაციით ქმება: თუ არის მასში კითხვითი სიტყვა, მაშინ მახვილი კითხვით სიტყვას მოუდის, საპირისპირ შემთხვევაში კი მახვილი ზმნა-შემასმენლის ბოლო მარცვალზე იქნება, შდრ.:

ს'ად არის ბავშვი? – არ ჩამოსულ'ა?

¹³ პრედიკატულობის საკითხთან დაკავშირებით, ყურადღებას იქცევს ე.ნ. **სახელდებითი წინადადებები**, მაგ.: „**ხანძარი!**“, „**თოვლი!**“ და სხვ., რომლებშიც უფრო „ვირტუალურად“ არის გადმოცემული რაიმე აზრი (მწერალ ნ. ლორთქიფანიძის თხრობის სტილისათვის სწორედ სახელდებითი წინადადებებია დამახასიათებელი). აღნიშნული ტიპის წინადადებებში, მართალია, არ ჩანს, მაგრამ იგულისმება ზმნა-შემასმენლი, რომლის გარეშეც წინადადება ვერ შედგება, მაგ., **ხანძარი!** **თოვლი!** იგივეა, რაც: **ხანძარი არის!** **თოვლია!**

ნორმა, ძირითადად, ირლვევა კითხვითსიტყვიანი წინადადების წარმოთქმისას – ზოგჯერ, ერთის ნაცვლად, ორი ან სამი მახვილი ისმის ზეპირ მეტყველებაში; შდრ.:

სწორია: ს'ად არის ბავშვი?

შეცდომაა: ს'ად არის ბავშვი? / ს'ად არ' ის ბავშვი?

არანორმატიული წარმოთქმის ანალოგიური მაგალითია ერთ-ერთი სარეკლამო ტექსტი „რუსთავი-2-ის“ ეთერიდან:

– ნინი, რა გააკ'ეთ'ე?

– მე ხომ არაფერი გამიკეთებია!

თანამედროვე ქართულ წინადადებაში სიტყვათა რიგი თავისუფალია იმ ენათა სინტაქსური მექანიზმისგან განსხვავებით, რომელიც ადგილით განისაზღვრება წევრთა ფუნქცია; მაგ., ინგლისურ წინადადებაში ქვემდებარე ყოველთვის პირველ ადგილზე დგას, როგორც კი სხვა ადგილას გადაინაცვლებს, ქვემდებარედ აღარ აღიქმება, შდრ.:

Nino (ქვემდ.) loves Dato – Dato (ქვემდ.) loves Nino.

ანალოგიური ვითარება იყო ძველ ქართულშიც; შდრ.:

„**აბრამ (ქვემდ.) შვა ისაკ.**“ – „**ისაკ (ქვემდ.) შვა აბრამ.**“

დროთა განმავლობაში ქართულ სინტაქსურ მექანიზმში მოხდა ცვლილება და დღეს მთავარ წევრებს ისე მკვეთრად გამოხატული გრამატიკული მახასიათებლები აქვთ, რომ ნებისმიერი თანმიმდევრობის შემთხვევაშიც ინარჩუნებენ სტატუსს, შდრ.:

აბრამმა (ქვემდ.) შობა ისაკი / ისაკი შობა აბრამმა (ქვემდ.).

გრამატიკულ მხარესთან ერთად, წინადადების ბუნებრიობის, **რიტმულ-ინტონაციური ერთიანობის** შესანარჩუნებლად მნიშვნელოვანია წევრთა ის თანმიმდევრობა, რომელიც უფრო ხშირად მეორდება, ჩვეულებრივია თანამედროვე ქართულისათვის (საუბარია ტენდენციაზე). ამის მიხედვით დადგენილია, რომ, მაგ., მარტივ თხრობით წინადადებაში:

ა) შემასმენელი მიისწრაფვის ბოლო პოზიციის დაკავებისაკენ, ქვემდებარე კი ძირითადად დასაწყისშია:

პრემიერ-მინისტრი პრესის წარმომადგენლებს შეხვდა.

დავითმა წევრება გამართა.

ბ) პირდაპირი დამატება უფრო „მიჯაჭვულია“ შემასმენელთან, ირიბი დამატებისაგან განსხვავებით; შდრ.:

ბებომ შვილიშვილს სოფლიდან ხილი ჩამოუტანა.

საარჩევნო კანონს ორი პუნქტი დაუმატეს.

გ) განსაზღვრება, ჩვეულებრივ, საზღვრულის წინ იკავებს ადგილს, თუ, მაგ., აზრობრივ-სტილისტურმა საჭიროებამ არ განაპირობა მისი მომდევნო პოზიციაში გადანაცვლება; შდრ.:

უსაზღვრო სევდამ შეიძყრო;

სევდამ შეიძყრო უსაზღვრომ.

დ) ვითარების გარემოება, სხვა გარემოებისაგან განსხვავებით, ყველაზე ახლოსაა შემასმენელთან, რადგან მასთან აზრობრივად მტკიდროდაა დაკავშირებული; შდრ.:

ნუხელ ნიკას მოუსვენრად ეძინა.

სასახლეში მხოლოდ ის ცხოვრობდა უდარდელად.

სიტყვათა დაუზუსტებელმა მიმდევრობამ, შესაძლოა, ლოგიკური შეუსაბამობაც გამოიწვიოს წინადადებაში; მაგ., შდრ.:

ახალგაზრდა მეცნიერთა კონფერენცია – მეცნიერთა ახალგაზრდა კონფერენცია;

ცივი გონების კარნახით – გონების ცივი კარნახით;

მწვანეთა პარტიის ლიდერი – პარტიის მწვანეთა ლიდერი და სხვ.

აზრის გარკვევით ჩამოყალიბებისათვის მნიშვნელოვანია ისეთი ამოცანების გადაჭრა, როგორიცაა:

• ორიენტირება მთავარ სათქმელზე; მაგ., შევუპირისპიროთ ერთმანეთს ორი წინადადება:

სამი მეგობრის გზავნილი მივიღე;

მეგობრის სამი გზავნილი მივიღე.

ცალკე აღებული, ორივე წინადადება სწორია; მთავარია, განვსაზღვროთ, კონკრეტულ შემთხვევაში რა არის ჩვენთვის აღსანიშნი: **სამი მეგობარი თუ სამი გზავნილი.**

- წინადადების ლექსიკურ-სტილისტურად გამართვა; ჭარბსიტყვაობის თავიდან აცილება; მაგ., აზრს აბუნდოვანებს არასაჭიროდ გამოყენებული პირის ნაცვალსახელები. შევადაროთ ორი წინადადება:

- მეზობელს სამსახურიდან შეატყობინეს, რომ სახლში დაბრუნებამდე გამგეობაში უნდა შეევლო;
- მეზობელს სამსახურიდან შეატყობინეს, რომ მას სახლში დაბრუნებამდე გამგეობაში უნდა შეევლო.

პირველ წინადადებაში, აზრი ნათელია: მეზობელს ევალება, რომ სახლში დაბრუნებამდე გამგეობაში მივიდეს; მეორე წინადადებაში **მას** ნაცვალსახელის გამოყენება ერთგვარ ორაზროვნებას იწვევს – ჩნდება კითხვა: **მასში იგულისხმება თვითონ მეზობელი თუ სხვა ვინმე?**

აზრის სიცხადისათვის, უმჯობესია, ერთი კონსტრუქციის ფარგლებში ერთი პირის ნაცვალსახელი იყოს; წინააღმდეგ შემთხვევაში, შეიქმნება ერთგვარი „რებუსული“ ვითარება; შდრ.:

- **მას ყურადღება გადატანილი აქვს მის მდგომარეობაზე და ნაკლებ დროს უთმობს მათ;**
- **მას ყურადღება გადატანილი აქვს მეუღლის მდგომარეობაზე და ნაკლებ დროს უთმობს მეგობრებს.**
- **მან მას არაფერი ჰქითხა, რადგან ის მის ფიქრებს ისედაც ხვდებოდა;**
- **სხვა დროს ის მაგას ამას არ გაუკეთებდა;**
- **სხვა დროს ბიჭი კლასელს ამას არ გაუკეთებდა.**
- **მან ეს იმას ძლივს გააგებინა;**
- **დედამ ეს შვილს ძლივს გააგებინა და სხვ.**

ჭარბი სიტყვებისგან განტვირთვა გაცილებით მოქნილს ხდის ფრაზებს; შდრ.: :

- **მან თქვენ მიერ მიწერილი წერილები მიიღო;**
მან თქვენი წერილები მიიღო.
- **წარმოადგინეთ ბრჭყალებში ჩასმის გარეშე;**
წარმოადგინეთ ბრჭყალების გარეშე;
- **აკრძალეს წირვა-ლოცვის ჩატარება ქართულად;**
აკრძალეს წირვა-ლოცვა ქართულად და სხვ.

- ფრაზის ქართული ბუნების დაცვა; ეს საკითხი ყოველთვის თავს იჩენს უცხოენოვანი ლიტერატურის გადმოქართულებისას, რაც მთარგმნელებს განსაკუთრებული პასუხისმგებლობის წინაშე აყენებს. ამასთან დაკავშირებით, საყურადღებოა კ. გამსახურდიას პოზიცია წერილში: "სალიტერატურო ქართულისათვის", რომელიც ეხება რუსული კონსტრუქციების – შკ, ყთნი, ც ფლკ-ს გავლენით გავრცელებულ უმართებულო სიტყვათშეხამებებს: **თესვის კამპანიის ჩატარების მიზნით, ბიუჯეტის განხილვის მიზნით; შდრ.: თესვის კამპანიის ჩასატარებლად, ბიუჯეტის განსახილველად.** ანალოგიურია მწერლის მსჯელობა ე.წ. „დეპეშურ სტილთან“ დაკავშირებით, რომელიც „ამერიკანიზმის“ ცუდი ზეგავლენის შედეგად მიაჩნია; მას მაგალითად მოჰყავს კინოთეატრების პლაკატებზე ამოკითხული „ჩიქორთული“ (მიუღებელი) ფრაზა: **კაცი თოფით; შდრ.: თოფიანი კაცი** (გამსახურდია 1985, 30-34, 97) და სხვ.

13.1. ზმნური კონსტრუქციების ცვლილება

ზოგმა ზმნურმა კონსტრუქციამ შეიძლება ცვლილება განიცადოს დროთა განმავლობაში; მაგ., ცნობილია, რომ წარმოშობით სამპირიან ფორმაში: **შეჰედნა მან მას თვალნი დაიკარგა** პირდაპირი ობიექტი **თვალნი** (სავარაუდოდ, იმიტომ, რომ „თვალის“ მნიშვნელობა თვითონ ზმნის ფუძეში მოიაზრებოდა); თანამედროვე ქართულში უკვე დამკვიდრებულია ორპირიანი ფორმა: **შეჰედა მან მას.**

მსგავსი ტიპის პროცესებზე მეტყველებს, ნორმატიული ზმნური კონსტრუქციების პარალელურად, სხვა ვარიანტების გაჩენა, რომლებიც ჯერჯერობით მიუღებელია თანამედროვე სალიტერატურო ენისათვის; შესაბამისად, თავი უნდა ავარიდოთ მათს გამოყენებას; **შდრ.:**

სწორია: მოუყვა ბავშვი მასწავლებელს გაკვეთილს.

შეცდომაა: მოუყვა ბავშვმა მასწავლებელს გაკვეთილი.

სწორია: მომიყევი ამბავს.

შეცდომაა: მომიყევი ამბავი.

სწორია: გამოცდაზე რას შეგეეკითხა ლექტორი?

შეცდომაა: გამოცდაზე რა შეგეეკითხა ლექტორმა?

სწორია: შენ მე რას დამპირდი?

შეცდომაა: შენ მე რა დამპირდი?

სწორია: ამ საქმეს მოვრჩი.

შეცდომაა: ეს საქმე მოვრჩი.

სწორია: რა უყავი ჩემს წიგნს?

შეცდომაა: რა უყავი ჩემი წიგნი?

სწორია: კაცმა მეზობელს სცემა.

შეცდომაა: კაცმა მეზობელი ცემა.

სწორია: მთვრალი შუა ქუჩაში შეიგინა.

შეცდომაა: მთვრალმა შუა ქუჩაში შეიგინა.

სწორია: ბავშვი თითის წვერებზე აიწია.

შეცდომაა: ბავშვმა თითის წვერებზე აიწია.

სწორია: ჩემი მეგობარი დაიფიცა.

შეცდომაა: ჩემმა მეგობარმა დაიფიცა.

სწორია: კაცი დააინტერესა ამ სიახლემ.

შეცდომაა: კაცს დააინტერესდა ეს სიახლე /
კაცს დააინტერესა ამ სიახლემ.

სწორია: ვასიამოვნე მშობელს.

შეცდომაა: ვასიამოვნე მშობელი.

სწორია: არ შეარცხვინო დედა.

შეცდომაა: არ შეარცხვინო დედას.

სწორია: ვძლიოთ მოწინააღმდეგეს.

სავარჯიშოები

13.1.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) სოფო, მომიყევი შენი სოფლის ამბავი, ვინ ნახუ, რა გითხრეს...
- 2) მარტო მე კი არა, ყველას დაიინტერესდა, რა შეგეკითხა გამომძიებელმა.
- 3) ქალმა ისე დაიწყევლა, რომ ყველამ ცივად დატოვა იქაურობა.
- 4) ექვსთვიანი ფიზიკური მომზადების შემდეგ გიორგიმ იოლად სძლია მეტოქე.
- 5) ასეთი რა დაპირდი შენს გულშემატკივრებს, რომ სიხარულისგან თავგზა აქვთ აბნეული?
- 6) არ დამიმალო, დღეს მასწავლებელმა მოგაყოლა გაკვეთილი?
- 7) ორი დღის ძებნის შემდეგ ის გოგო მიაგნეს თავის შორეულ ნათესავთან.
- 8) გაგოშიძეს მოატყუეს, რომ გაკვეთილი ცდებოდა.
- 9) თუ რომელიმეს გსურთ, მოჰყვეთ ლექსი ან იმღეროთ, ჩვენ მზად ვართ მოგისმინოთ.
- 10) მათემატიკის დავალება უკვე მოვრჩი, მარტო ქართულის თემა მაქვს დასაწერი.
- 11) რა უყავი ჩემი ქუდი? ახლავე დამიბრუნე!
- 12) მინდა ეს ტექსტი გადახედო, რომ შეცდომები არ გაიპაროს.

13.1.2. აირჩიეთ სწორი წინადაღებები.

- 1) ბიჭმა ხუმრობა-ხუმრობაში თავისი პატარა ძმა ცემა.
- 2) ბიჭმა ხუმრობა-ხუმრობაში თავის პატარა ძმას სცემა.
- 3) ნინომ დედას შეეკითხა მომხდარის შესახებ.
- 4) ნინო დედას შეეკითხა მომხდარის შესახებ.
- 5) გოგონა დაიფიცა, რომ აღარ გაიბუტებოდა.
- 6) გოგონამ დაიფიცა, რომ აღარ გაიბუტებოდა.
- 7) მთის წვერიდან მზემ ამოინია და განათდა ჩაბნელებული ხევები.
- 8) მთის წვერიდან მზე ამოინია და განათდა ჩაბნელებული ხევები.
- 9) მინდა დედას ვასიამოვნო ჩემი წარმატებით.
- 10) მინდა დედა ვასიამოვნო ჩემი წარმატებით.
- 11) ისე უნდა მოიქცე, რომ ოჯახს არ შეარცხვინო!
- 12) ისე უნდა მოიქცე, რომ ოჯახი არ შეარცხვინო!
- 13) დედა არ უნდა აწყენინო.
- 14) დედას არ უნდა აწყენინო.
- 15) შვილს რაც დაპირდი, უნდა შეუსრულო.
- 16) შვილს რასაც დაპირდი, უნდა შეუსრულო.
- 17) შემახედე მაგ გოგოს!
- 18) შემახედე ეგ გოგო!

13.2. კორელატის (მისათითებელი სიტყვისა) და წევრ-კავშირის ზოგიერთი კონ-სტრუქცია რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში

რთული წინადადება ორი ძირითადი სახისაა: თანწყობილი და ქვეწყობილი. რთული თან-წყობილი წინადადება მიიღება ერთმანეთის მიმართ თანასწორუფლებიანი წინადადებების და-კავშირებით, რისთვისაც გამოიყენება **მაერთებელი კავშირები**, კერძოდ:

- მაჯგუფებელი: **და, თუ;**
- მაპირისპირებელი: **მაგრამ, ხოლო, კი;**
- მაცალევებელი: **ან... ან კიდევ, ხან... ხან კიდევ...**
- მაიგივებელი: **ანუ, ესე იგი...**

რთული ქვეწყობილი წინადადება, თანწყობილისაგან განსხვავებით, შეიცავს ერთმანეთის მიმართ მთავარ და დამოკიდებულ წინადადებებს. მათ დასაკავშირებლად გამოიყენება:

- მაქვემდებარებელი კავშირები: **რომ, რათა, სანამ, მანამ, ვიდრე, თუმცა, როცა, ვინაიდან...**
- მიმართებითი ნაცვალსახელები: **ვინც, რაც, რომელიც, როგორიც, რანაირიც, როდინდე-ლიც...**
- მიმართებითი ზმნიზედები: **სადაც, საიდანაც, საითკენაც, როგორც, როგორიც, სადაურიც, როდინდელიც, რამდენიც, ვისიც, რისაც...**

მიმართებითი ნაცვალსახელები და ზმნიზედები წევრის ფუნქციასაც ასრულებენ რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში; ამიტომაც უწოდებენ **წევრ-კავშირებს**. მაქვემდებარებელი კავშირებისა და წევრ-კავშირების ადგილი, როგორც წესი, არის დამოკიდებულ ნაწილში (ძირითადად, დასაწყისში).

მთავარი წინადადების სპეციფიკური წევრია **კორელატი**, ანუ მისათითებელი სიტყვა, რომელიც ნაცვალსახელით ან ზმნიზედით არის გამოხატული. კორელატის სინტაქსური ფუნქციით განისაზღვრება დაქვემდებარების სახე – კორელატი შეიცავს ზოგად მნიშვნელობას, რომლის ახსნა-დაკონკრეტებაც ხდება დამოკიდებული (დაქვემდებარებული) წინადადების მეშვეობით; შესაბამისად, სინტაქსური დაქვემდებარება იმ სახის იქნება, რა წევრიცაა მთავარი წინადადების კორელატი; მაგ:

(მთავარი:) **ქუჩაში გამოჩნდა ის** (კორელატი – ქვემდ.), / (ქვემდ. დამოკიდებული:) **ვისაც წევრ-კავშირი** დიდხანს ველოდი;

(მთავარი:) **კაცმა ის** (კორელატი – პირდ. დამატ.) გააკეთა, / (პირდ. დამატ. დამოკიდებული:) **რაც** (წევრ-კავშირი) ჩაფიქრებული ჰქონდა;

(მთავარი:) **გოგონამ იქითკენ** (კორელატი – ადგ. გარემ.) გაიხედა, / (ადგ. გარემ. დამოკიდებული:) **საიდანაც** (წევრ-კავშირი) ხმაური მოდიოდა...

განსაზღვრებით დამოკიდებულ წინადადებაში კორელატს, როგორც მსაზღვრელს, ახლავს საზღვრული სახელი, იგივე, მისამართი სიტყვა; მაგ.:

ბიჭი მადლობას უხდიდა იმ (კორ.) **ადამიანს** (მისამართი სიტ.), **რომელიც უანგაროდ დაეხმარა.**

შესაძლებელია, კორელატი არც ჩანდეს, მაგრამ მისი აღდგენა მოხერხდება, რადგან ყოველთვის ივარაუდება მისამართი სიტყვასთან. ამდენად, მისაღებია ეს ვარიანტიც:

ბიჭი მადლობას უხდიდა **ადამიანს** (მისამართი სიტ.), **რომელიც უანგაროდ დაეხმარა.**

წევრ-კავშირისა და კორელატის ლეგიკური მიმართების საფუძველზე დადგენილია მყარი კონსტრუქციები, რომელთა დაცვაც სავალდებულოა რთული ქვეწყობილი წინადადების აგებისას; მაგ.:

- ის – ვინც (და არა: ის – რომელიც ან: ის – რომელმაც);
- ის – ვისაც (და არა: ის – რომელსაც);
 - სწორია: გაიცინებს ის, ვინც ბოლოს გაიცინებს;
 - შეცდომაა: გაიცინებს ის, რომელიც ბოლოს გაიცინებს.
- ის კაცი – რომელიც (და არა: ის კაცი – ვინც);

- იმ კაცმა – რომელმაც (და არა: იმ კაცმა – ვინც);
- იმ კაცს – რომელსაც (და არა: იმ კაცს – ვისაც); შდრ.:
სწორია: გოგონამ ის კაცი შენიშნა, რომელიც გამუდმებით თვალს ადევნებდა;
შეცდომაა: გოგონამ ის კაცი შენიშნა, ვინც გამუდმებით თვალს ადევნებდა.
- ისეთი – როგორიც (და არა: ისეთი – როგორც); შდრ.:
სწორია: ისეთ სასწაულზე ოცნებობდა, როგორიც სიზმარში ენახა;
შეცდომაა: ისეთ სასწაულზე ოცნებობდა, როგორც სიზმარში ენახა.
- ისე – როგორც (და არა: ისე – როგორიც); შდრ.:
სწორია: ისე მოიქცა, როგორც სინდისმა უკარნახა;
შეცდომაა: ისე მოიქცა, როგორიც სინდისმა უკარნახა.
- იქ – სადაც (და არა: იქ – რომელშიც); შდრ.:
სწორია: ყოველთვის იქ არის, სადაც უხმობენ;
შეცდომაა: ყოველთვის იქ არის, რომელშიც უხმობენ.
- მაშინ – როცა (და არა: მაშინ – სადაც); შდრ.:
სწორია: ეს იდეა ჯერ კიდევ მაშინ დაიბადა, როცა პატარები იყვნენ;
შეცდომაა: ეს იდეა ჯერ კიდევ მაშინ დაიბადა, სადაც პატარები იყვნენ.
- მას შემდეგ – რაც (და არა: მას შემდეგ – როცა); შდრ.:
სწორია: მას შემდეგ, რაც ეს ამბავი მოხდა, ხევისძერს დიდხანს არ უცოცხლია;
შეცდომაა: მას შემდეგ, როცა ეს ამბავი მოხდა, ხევისძერს დიდხანს არ უცოცხლია.

საკავშირებელი სიტყვის შერჩევისას პარალელური ვარიანტები იჩენს თავს განსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადებების ერთ ჯგუფში – იქმნება შთაბეჭდილება, თითქოს შესაძლებელია ერთმანეთს შეენაცვლოს მიმართებითი ნაცვალსახელი და მიმართებითი ზმნიზედა, შდრ.:

- (იმ) მწვერვალზე ავიდა, რომელზეც // სადაც ჯერ არავის დაედგა ფეხი.
- (იმ) სახლში ელოდნენ, რომელშიც // სადაც მთელი ბავშვობა გაეტარებინა.
- (იმ) დღეს მომასწრო, რომელ დღესაც // როდესაც შენ ოჯახს შექმნი!

ვერ ვივიწყებ (იმ) საღამოს, რომელ საღამოსაც // როდესაც ნინო გავიცანი...

ასეთი პარალელური კონსტრუქციები ძირითადად მაშინ იჩენს თავს, როცა მისამართ სიტყვას შეუძლია ადგილის ან დროის მნიშვნელობაც გამოხატოს (მაგ.: სად? – (იმ) მწვერვალზე / სახლში; როდის? – (იმ) დღეს / საღამოს); მაგრამ ნორმატიული სინტაქსური კონსტრუქციების კვალიფიკაციისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება წევრ-კავშირის მიმართებას კორელატთან და არა – მისამართ სიტყვასთან:

სწორია: (იმ) მწვერვალზე – რომელზეც

შეცდომაა: (იმ) მწვერვალზე – სადაც

სწორია: (იმ) სახლში – რომელშიც

შეცდომაა: (იმ) სახლში – სადაც

სწორია: (იმ) დღეს – რომელ დღესაც

შეცდომაა: (იმ) დღეს – როდესაც

სწორია: (იმ) საღამოს – რომელ საღამოსაც

შეცდომაა: (იმ) საღამოს – როდესაც და სხვ.

საკარჯიშოები

13.2.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ის ტყე, სადაც დათვი ბინადრობდა, სოფელს ესაზღვრებოდა.

- 2) გოგონამ გადაწყვიტა ისე მოქცეულიყო, როგორსაც მეტიჩარა იმსახურებდა.
- 3) მას შემდეგ, როცა მათ ქალაქი დატოვეს, ბევრი რამ შეიცვალა ბიჭის ცხოვრებაში.
- 4) როცა ჩვენთან ხარ, იქ გვავინწყდება ყოველდღიური ერთფეროვნება!..
- 5) ბოლოს და ბოლოს, დაბრუნდა ის, რომელსაც დიდხანს ველოდით.
- 6) უცნობის დანახვამ დედა ისე შეამფოთა, როგორიც უგუნებობის დროს სჩვეოდა ხოლმე.
- 7) ეს შემთხვევა მას შემდეგ მოხდა, როცა მეორე კურსი დავხურე.
- 8) დაბადების დღეზე დათომ მაჩუქა ის ყვავილი, რამაც ერთი მშვენიერი სალამო გამახსენა.
- 9) იმ ხალხს, ვისაც ასეთი შვილები ჰყავს, გადაშენება არ უწერია.
- 10) ის მოსწავლე, ვინც გაკვეთილზე დააგვიანა, პოეზიით ყოფილა გატაცებული.

13.2.2. აირჩიეთ სწორი წინადადებები.

- 1) ბავშვები, რომლებსაც წამოსვლა უნდათ ექსკურსიაზე, წინასწარ უნდა ჩაეწერონ სიაში.
- 2) ბავშვები, ვისაც წამოსვლა უნდა ექსკურსიაზე, წინასწარ უნდა ჩაეწერონ სიაში.
- 3) მინდა ისეთი გიყვარდე, როგორსაც მიცნობ.
- 4) მინდა ისეთი გიყვარდე, როგორც მიცნობ.
- 5) ვერ ვიცხოვრებდი იმ ქვეყანაში, რომელშიც დამნაშავეს სიკვდილით სჯიან.
- 6) ვერ ვიცხოვრებდი იმ ქვეყანაში, სადაც დამნაშავეს სიკვდილით სჯიან.
- 7) პოეტი საკადრის პასუხს სცემს მას, რომელსაც არ შეუძლია ჭეშმარიტი შემოქმედების აღქმა.
- 8) პოეტი საკადრის პასუხს სცემს მას, ვისაც არ შეუძლია ჭეშმარიტი შემოქმედების აღქმა.
- 9) კაცი ის არის, ვინც თავს არ ზოგავს სიკეთისათვის.
- 10) კაცი ის არის, რომელიც თავს არ ზოგავს სიკეთისათვის.
- 11) მე შენში ისეთ თანამშრომელს ვხედავ, როგორც მე და ჩემი კოლეგები ვართ.
- 12) მე შენში ისეთ თანამშრომელს ვხედავ, როგორებიც მე და ჩემი კოლეგები ვართ.
- 13) დარწმუნებული ვარ, მაშინ გაგახსენდები, როცა გაგიჭირდება.
- 14) დარწმუნებული ვარ, მაშინ გაგახსენდები, სადაც გაგიჭირდება.
- 15) მას შემდეგ, როცა სკოლა დავამთავრე, მხოლოდ ერთხელ შევხვდი კლასელებს.
- 16) მას შემდეგ, რაც სკოლა დავამთავრე, მხოლოდ ერთხელ შევხვდი კლასელებს.
- 17) ეს ის მსახიობია, ვინც საკუთარი სიცოცხლის ფასად ბავშვი გადაარჩინა.
- 18) ეს ის მსახიობია, რომელმაც საკუთარი სიცოცხლის ფასად ბავშვი გადაარჩინა.
- 19) ეგ წიგნი იმ ბუკინისტურ მაღაზიაში ვიყიდე, რომელშიც ჩემი ნაცნობი ქალი მუშაობს.
- 20) ეგ წიგნი იმ ბუკინისტურ მაღაზიაში ვიყიდე, სადაც ჩემი ნაცნობი ქალი მუშაობს.

13.2.3. ჩამონათვალიდან შეარჩიეთ ნევრ-კავშირები გამოტოვებული ადგილებისათვის.

- როგორსაც, რომელშიც, როგორც, რაც, როცა, სადაც (2), რომელთანაც, ვინც, რომელსაც.
- 1) ... წავალ ბაზარში, მაშინ გამახსენდება, რომ საყიდლების სია სახლში დავტოვე.
 - 2) იმ ნომერში შებრძანდით, ... თავისუფლად იქნებით.
 - 3) ის ადამიანი, ... ვენდობი, ამჟამად ქალაქებარეთ იმყოფება.
 - 4) ფილმის პერსონაჟი ბოლოს იმ კერას უბრუნდება, ... სიყვარული და ბავშვობის მოგონებები აკავშირებს.
 - 5) თავს იქ გრძნობ ლალად, ... შენს ნიჭს აფასებენ.
 - 6) აქაც ისე უნდა მოიქცე, ... შენს ზრდილობას ეკადრება.
 - 7) ... არ უნდა წახვიდე, ყველგან იციან სტუმრის პატივისცემა.
 - 8) ეტყობა, ... ეს ჩაიდინა, თავზე ხელალებული კაცია.
 - 9) სწორედ ისეთი ქუდი ვნახე, ... ვეძებდი.
 - 10) მას შემდეგ, ... ნინო გავიცანი, ჩემს ბედნიერებას საზღვარი არა აქვა.

13. 3. მისამართი სიტყვისა და "რომელ" წევრ-კავშირის ადგილის განსაზღვრა და რიცხვში შეთანხმება

მისამართი სიტყვისა და "რომელ" წევრ-კავშირის ურთიერთობისათვის მნიშვნელოვანია მათი ადგილის განსაზღვრა და რიცხვში შეთანხმება რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში.

ადგილის განსაზღვრა

- როდესაც მისამართი სიტყვა კორელატთან (მისათითებელ სიტყვასთან) ერთადაა, მისი ადგილი მთავარ წინადადებაში შეუზღუდავია – აზრი ნათელია წევრ-კავშირის უშუალოდ კორელატთან მიმართების გამო; მაგ.:

მეგობარს ვუძღვნი იმ **სურათს**, **რომელიც** ჩვენს ერთად გატარებულ წლებს გაახსენებს.

მეგობარს იმ **სურათს** ვუძღვნი, **რომელიც** ჩვენს ერთად გატარებულ წლებს გაახსენებს.

იმ **სურათს** ვუძღვნი მეგობარს, **რომელიც** ჩვენს ერთად გატარებულ წლებს გაახსენებს.

- როდესაც მისამართი სიტყვა კორელატის გარეშე, ორაზროვნების თავიდან ასაცილებლად უმჯობესია, მისამართ სიტყვას უშუალოდ მოსდევდეს წევრ-კავშირი; მაგ.:

ნინომ დედას დაუწერა **ლექსი**, **რომელმაც** ყველას აღფრთოვანება გამოიწვია.

ასევე შესაძლებელია:

- გამეორდეს მისამართი სიტყვა; მაგ.:

ნინომ **ლექსი** დაუწერა დედას, **ლექსი**, **რომელმაც** ყველას აღფრთოვანება გამოიწვია.

- მისამართი სიტყვა და წევრ-კავშირი გაითიშოს მხოლოდ ზმნა-შემასმენლით; სხვა სიტყვების ჩართვა მიუღებელია, რადგან აზრის გაბუნდოვანებას გამოიწვევს; მაგ, შედრ.:

ნინომ დედას **ლექსი** დაუწერა, **რომელმაც** ყველას აღფრთოვანება გამოიწვია.

ნინომ **ლექსი** დაუწერა დედას, **რომელმაც** ყველას აღფრთოვანება გამოიწვია.

რიცხვში შეთანხმება

- წევრ-კავშირი მხოლობით რიცხვშია, თუ მისამართი სიტყვა:

- ასევე მხოლობით რიცხვშია, მაგ.:

ქალბატონი, **რომელიც** ამ ინფორმაციას ავრცელებს, ოპოზიციური პარტიის წევრია.

მან პასუხი გასცა კითხვას, **რომელიც** ყველაზე მნიშვნელოვანია ადამიანის ცხოვრებაში.

- კრებითი სახელია, მაგ.:

შევნატრი **ხალხს**, **რომელსაც** მრავალი განსაცდელი უნახავს, მაგრამ ქედი არასოდეს მოუხრია მტრისათვის.

სოფლის ბოლოს გამოჩენდა **ნახირი**, **რომელიც** მდინარისკენ მიემართებოდა.

- წევრ-კავშირი მრავლობით რიცხვშია, თუ მისამართი სიტყვა:

- მრავლობით რიცხვშია; მაგ.:

დილაობით ვხედავ მეზობლის **ბავშვებს**, **რომელებიც** ყველაზე ადრე მიდიან სკოლაში.

გავცეკერი **მთებს**, **რომლებიც** მუდამ ნისლით არის მოცული.

- მრავალცნებიანი კომპოზიტია; მაგ.:

წუხელ სოფლიდან დაბრუნდა ნინოს **დედ-მამა**, **რომლებსაც** / **რომელთაც** შვილიშვილებისათვის უამრავი ხილი ჩამოეტანათ.

ნიკამ ჩანთიდან ამოალაგა **ყველ-ერბო-ნადული**, **რომლებსაც** მაცივარში მიუჩინა ადგილი.

- განსაზღვრულია **ლექსიცურად ერთზე** მეტის აღმნიშვნელი სიტყვით; მაგ.:

შებინდებისას სოფელში **სამი უცნობი** მივიდა, **რომლებმაც** მოსახლეობას მომიტინგეებთან შეხვედრისაკენ მოუწოდეს.

ხეს ერთბაშად **რამდენიმე ფოთოლი** მოსწყდა, **რომლებიც** ქარმა ხევისაკენ წაილო.

- ერთგვარი წევრებით არის წარმოდგენილი; მაგ.:

სხდომას დაესწრენ დირექტორი და **სწავლების მენეჯერი**, **რომლებსაც** ახალი მასალები უნდა შეეკრიბათ პროექტის მოსამზადებლად.

სადილის მოსამზადებლად დაარჩიეთ ხახვი, ნიორი და სტაფილი, რომელიც ძალიან წვრილად უნდა დაჭრათ.

სავარჯიშოები

13.3.1. შეცდომების გასასწორებლად შეცვალეთ ნინადადების წყობა.

- 1) დათომ დაბადების დღეზე ყვავილი მაჩუქა, რომელიც ჩემი კლასელია.
- 2) თეკლე ბებომ კოცონს შეუკეთა ფიჩხი, რომელიც თანდათან ძლიერდებოდა.
- 3) შვილს დედამ დაულოცა გზა, რომელიც ორი წლით საზღვარგარეთ მიდიოდა სწავლის გასაგრძელებლად.
- 4) გლეხმა ნერგს მოაყარა სასუქი, რომელსაც მომავალ წელს ნიშანი უნდა მოეცა.
- 5) მასწავლებელმა მოსწავლეს უმაღლესი ქულა დაუწერა, რომელმაც ოლიმპიადაში გაიმარჯვა.
- 6) კომპანიის თანამშრომელმა კორპუსის ბინადრებს საინფორმაციო ბარათები გადასცა, რომლებმაც გაზიარებული კორპუსის შეცვლა გადაწყვიტეს.
- 7) გაზეთი მერაბმა აყიდვინა ნიკას, რომელშიც ძალიან მნიშვნელოვანი ინფორმაცია იყო დაბეჭდილი.
- 8) შოკოლადის კანფეტები საახალწლოდ ჩამოურიგეს პატარებს, რომლებიც მეტად გემრიელი იყო.
- 9) კლიენტებს დააგემოვნებინეს ევროპული კერძები, რომლებიც პირველები ეწვივნენ ახალგახსნილ კაფეს.
- 10) გოგონა გვიანობამდე კითხულობდა ბიბლიოთეკიდან გამოტანილ წიგნს, რომელმაც გაკვეთილების მომზადება მეორე დღისათვის გადადო.
- 11) ჩვენი მიზანია ახალგაზრდა მეცნიერისათვის პიძგის მიცემა, რომელიც მნიშვნელოვან არქეოლოგიურ აღმოჩენებს მოუტანს ქვეყანას.

13.3.2. გამართეთ ნინადადებები.

- 1) მკითხველები გამოეხმაურნენ თამაზ გიორგაძის წერილს, რომელიც იყო გაზეთის მთავარი რედაქტორი.
- 2) მუსიკოსმა ახალი სიმღერა დაუწერა შვილს, რომელიც მეგობრობას ეძღვნება.
- 3) მე მომწონს ქალბატონის ნინადადება, რომელიც ორი წლის სულ სხვაგვარად ფიქრობდა.
- 4) ლექტორმა ჯგუფს ღია ცის ქვეშ წაუკითხა ლექცია, რომელმაც აუდიტორიაში ყოფნა არ ისურვა.
- 5) ადმინისტრაციის წარმომადგენელმა გამოსცა ბუკლეტი, რომელმაც გამომგონებლის მეორე პროექტი დააფინანსა.
- 6) საქველმოქმედო აქცია მიეკლვნა მარტოხელა მოხუცს, რომელიც დიდხანს გაგრძელდა.
- 7) ეს არის დარჩიაშვილის ინიციატივა, რომელიც არის უმცირესობის წარმომადგენელი.
- 8) აკაკიმ თავისი ბავშვობა გაატარა ძიძის ოჯახში, რომელიც მისთვის დაუვინყარი ხანა იყო.
- 9) დავითმა გაიზიარა მეგობრის ნინადადება, რომელიც ერთ-ერთ კომპანიას ხელმძღვანელობდა.
- 10) გოგონამ წიგნი სთხოვა მეზობელ ბიჭს, რომელიც ძველ მოგზაურთა აღმოჩენებზე იყო.

13.3.3. გამოყავით სწორი ნინადადებები.

- 1) მოქალაქეს თავს დაესხა ორი ახალგაზრდა, რომელმაც მისი გაძარცვა დააპირა.
- 2) მოქალაქეს თავს დაესხა ორი ახალგაზრდა, რომლებმაც მისი გაძარცვა დააპირეს.
- 3) ცაზე გამოჩნდა მერცხლების გუნდი, რომელმაც გეზი სამხრეთისაკენ აიღო.
- 4) ცაზე გამოჩნდა მერცხლების გუნდი, რომლებმაც გეზი სამხრეთისაკენ აიღო.

- 5) სჯობს სკოლაში დავიბაროთ მოსწავლის დედ-მამა, რომლებიც უკეთ გაგვარკვევენ საქმის ვითარებაში.
- 6) სჯობს სკოლაში დავიბაროთ მოსწავლის დედ-მამა, რომელიც უკეთ გაგვარკვევს საქმის ვითარებაში.
- 7) ეს ის ხვიჩა და გოჩაა, რომელიც მონებად გაყიდეს აღმოსავლეთის ბაზარზე.
- 8) ეს ის ხვიჩა და გოჩაა, რომლებიც მონებად გაყიდეს აღმოსავლეთის ბაზარზე.
- 9) მოედანზე შეიკრიბა ხალხი, რომლებიც ცდილობდნენ დამნაშავის საჯაროდ გასამართლებას.
- 10) მოედანზე შეიკრიბა ხალხი, რომელიც ცდილობდა დამნაშავის საჯაროდ გასამართლებას.
- 11) ბავშვმა ყიუინით გამორეკა თხა-ცხვარი, რომლებიც კიკინ-ბლავილით ჩამოუყვნენ ფერდობს.
- 12) ბავშვმა ყიუინით გამორეკა თხა-ცხვარი, რომელიც კიკინ-ბლავილით ჩამოუყვა ფერდობს.
- 13) მთვარის შუქზე გაირბინა რამდენიმე ლანდმა, რომელიც სიბნელეს შეერია.
- 14) მთვარის შუქზე გაირბინა რამდენიმე ლანდმა, რომლებიც სიბნელეს შეერივნენ.

13.4. მიზეზისა და მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებების აღრევა

მოსწავლეთა თუ სტუდენტთა ნაწერებში არაიმუათია მიზეზისა და მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებების აღრევა. მეცნიერები (მწერლობისა და ზეპირი მეტყველების მონაცემებზე დაყრდნობით) მიიჩნევენ, რომ ამ წინადადებებს შორის ძველ ქართულში, მართლაც, გარკვეული სიახლოები იყო (მაგ., მისათითებელი სიტყვა – „იმისთვის“ – მნიშვნელობით იგივე იყო, რაც დღევანდები „იმიტომ“), მაგრამ დღეს უკვე თვალსაჩინოა განსხვავება, რომელიც უნდა გავითვალისწინოთ:

მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება გამოხატავს მთავარი წინადადების ზმნა-შემასმენლით აღნიშნული მოქმედების მიზეზს, რაც, ერთგვარად, წინ უსწრებს ახლანდელ, წარსულ თუ მომავალ მოქმედებას. მისი ძირითადი კითხვებია: **რატომ? რის გამო? რა მიზეზით?** ამ ტიპის ქვეყნიობის მთავარი და დამოკიდებული წარმოების შესაერთებლად გამოიყენება კავშირები: **რადგან / რადგანაც, ვინაიდან, რომ, იმიტომ რომ, რახან, რაკი.** მთავარ წინადადებაში კორელატებად შეიძლება იყოს მიზეზის ზმნიზედები: **ამიტომ, იმიტომ, მიტომ, ამის / იმის გამო.** კორელატებისა და კავშირების ძირითადი კონსტრუქციებია: **იმის გამო – რომ, იმიტომ – რომ, რაკი – ამიტომ / იმიტომ; რაკი – ამის / იმის გამო... მაგ.:**

ასე იმის გამო მოვიქეცი, რომ შენი წყენინება არ მინდოდა.

რაკი გოგონა მაინც ცდილობდა წასვლას, ამიტომ ხელი არ შეუშალეს.

გამორჩეული წაშრომი რომ ჰქონდა, იმიტომ გაიმარჯვა კონკურსანტებს შორის.

როდესაც **იმიტომ** კავშირი მთავარი წინადადების ბოლოს ექცევა, ინტონაციურად ეკედლება დამოკიდებულ წინადადებას და მიიღება რთული კავშირი **იმიტომ რომ.** მძიმე, ბუნებრივია, რთული კავშირის წინ დაინერება; შდრ.:

სკოლაში იმიტომ არ წავიდა, რომ გაკვეთილების მომზადება ვერ მოასწრო.

სკოლაში არ წავიდა, **იმიტომ რომ გაკვეთილების მომზადება ვერ მოასწრო.**

მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება გამოხატავს მთავარი წინადადების ზმნა-შემასმენლით გამოხატული მოქმედების მიზანს, რომელიც მას (მოქმედებას) შედეგად უნდა მოჰყვეს ან მოჰყოლოდა. მისი კითხვებია: **რისთვის? რა მიზნით? რად?** კავშირებად გამოიყენება რომ, რათა, ხოლო კორელატებად – მიზნის ზმნიზედები: **მისთვის, ამისთვის, იმისთვის, იმად... კორელატისა და კავშირის ძირითადი კონსტრუქციებია: მისთვის – რომ, იმისთვის – რომ / რათა... მაგ.:**

"**მისთვის არ ვმდერ, რომ ვიმდერო ვით ფრინველმა გარეგანმა.**"

ქუდზე კაცი იმისთვის გამოვიდა, **რათა დაცუვა დედაქალაქი გარს მომდგარი მტრისაგან.**

იმისთვის დატოვა სხდომა, რომ თავისი პრინციპულობა დაემტკიცებინა და სხვ.

მიზეზისა და მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებების აღრევას განაპირობებს ის ფაქტი, რომ მათი შედგენისას არასწორად არის შერჩეული სპეციფიკური კავშირები – **რადგან და რათა.** სალიტერატურო ნორმა რომ არ დაირღვეს, ჯერ ლოგიკურად უნდა გავიაზროთ, რაზე გვინდა ორიენტირება: მოქმედების მიზეზსა თუ მიზანზე, შემდეგ გამოვიყენოთ შესაბამისი სპეციფიკური კავშირი: **რადგან (/ვინაიდან) – მიზეზის გარემოებით, ხოლო რათა – მიზნის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებებში;** შდრ.:

1. მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება

სწორია: ლექციას არ დაესწრო, რადგან არ აინტერესებდა;

შეცდომაა: ლექციას არ დაესწრო, რათა არ აინტერესებდა.

2. მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება

სწორია: თავდაუზოგავად იბრძოდა, რათა / რომ მიზნისთვის მიეღწია;

შეცდომაა: თავდაუზოგავად იბრძოდა, რადგან მიზნისთვის მიეღწია.

სავარჯიშოები

13.4.1. იპოვეთ შეცდომით აგებული ნინადადებები და გაასწორეთ.

- 1) უნდა გავუფრთხილდეთ არქეოლოგიურ მონაპოვარს, რადგან შევინარჩუნოთ ჩვენი წარსული.
- 2) პოეტი გამოემშვიდობა მშობლიურ მთებს, რადგან "მომავლის ბედისათვის" ასე სჯობდა.
- 3) მომსხენებელმა სასწრაფოდ ჩაიკითხა თავისი ტექსტი, რათა არ უნდოდა, რეგლამენტი დაერღვია.
- 4) მასწავლებელმა მოსწავლეები წაიყვანა ხელოვნების მუზეუმში, რათა მათთვის ეროვნული საგანძურის სიყვარული გაეღვივებინა.
- 5) ის სახელმწიფოს ადანაშაულებს, რათა ვერ დაიცვა ქართული ენის სინმინდე.
- 6) ავტორი პერსონაჟებს ალაპარაკებს უარგონებითა და კალკებით, ვინაიდან წარმოაჩინოს თანამედროვე სალიტერატურო ენის პრობლემა.
- 7) ეს წარუმატებლობა ხელმძღვანელების ბრალია, რათა არ ატარებენ სათანადო ლონისძიებებს.
- 8) სტუდენტები ორთვიან პრაქტიკაზე გაგზავნეს, რათა განემტკიცებინათ თავიანთი თეორიული ცოდნა.
- 9) გმადლობთ ყველას, რათა დაესწარით ჩვენს პრეზენტაციას!..
- 10) გიგამ ვარჯიშზე წასვლა ველარ შეძლო, რადგან სტუმრებს ელოდა.

13.4.2. შეავსეთ გამოტოვებული ადგილები კავშირთა ჩამონათვალით:

ვინაიდან; რომ (2); იმის გამო, რომ; რათა (2); იმიტომ რომ; ამიტომ; ამიტომაც; რადგან (2).

- 1) ... ყველას მოაბეზრა თავი, აღარავინ უსმენდა.
- 2) უკომპრომისობ ბრძოლა მოგვიწევს, ... გავიმარჯვოთ.
- 3) ... შენ ჩემი ახლობელი ხარ, მინდა გულისტკივილი გაგიზიარო.
- 4) ბავშვს რომ ცოტა ბიძგის მიცემა სჭირდება, ... მინდოდა შენთან საუბარი.
- 5) მაგისი ნურაფერი გაგიკვირდება, ... ახლა სწავლობს საზოგადოებასთან ურთიერთობას.
- 6) ყველაფერი ... ვაპატიე, იმიტომ გამიბედა ასეთი თავხედობა.
- 7) მსგავსი შემთხვევა რომ არ გამეორდეს, ... არის საჭირო ჩვენი გაერთიანება.
- 8) ... დღეს მისი დაბადების დღეა, მოდი, გადავდოთ ყველაფერი და საჩუქარი შევურჩიოთ.
- 9) მე გიოს აღარ დავეხმარები, ... დამოუკიდებლად მოიპოვოს წარმატება.
- 10) წინასწარი გაფრთხილების გარეშე მასთან ნუ წახვალ, ... ხშირად არ არის სახლში.

13.4.3. აირჩიეთ სწორი წინადადებები.

- 1) იმიტომ გცემ პატივს, რომ ყველაზე სამართლიანი ხარ.
- 2) იმისთვის გცემ პატივს, რომ ყველაზე სამართლიანი ხარ.
- 3) დილით ადრე ადგა, რომ სხვების გაღვიძებამდე მოეგვარებინა საქმე.
- 4) დილით ადრე ადგა, რადგან სხვების გაღვიძებამდე მოეგვარებინა საქმე.
- 5) აქ შეგვკრიბეს, რათა საქველმოქმედო აქციაში მივიღოთ მონაწილეობა.
- 6) აქ შეგვკრიბეს, რადგან საქველმოქმედო აქციაში მივიღოთ მონაწილეობა.
- 7) სოფელში იმიტომ ვიჩქარეთ წასვლა, რათა გაწვიმებამდე აგვეღო ყანა.
- 8) სოფელში იმიტომ ვიჩქარეთ წასვლა, რომ გაწვიმებამდე აგვეღო ყანა.
- 9) ყველას გავაფრთხილებ, რომ მისგან თავი შორს დაიჭიროს.
- 10) ყველას გავაფრთხილებ, ვინაიდან მისგან თავი შორს დაიჭიროს.

- 11) ნატო შვებულებას იღებს, რათა სამედიცინო გამოკვლევა ჩაიტაროს.
- 12) ნატო შვებულებას იღებს, რადგან სამედიცინო გამოკვლევა ჩაიტაროს.
- 13) ამ სამუშაოს ვერ ვასრულებ, რადგან სხვა საქმე უფრო მიზიდავს.
- 14) ამ სამუშაოს ვერ ვასრულებ, რათა სხვა საქმე უფრო მიზიდავს.
- 15) რადგან უმუშევარი ვარ, სასიდედრო დამიწუნებს?
- 16) რათა უმუშევარი ვარ, სასიდედრო დამიწუნებს?
- 17) ვინაიდან ამ საქმიდან არაფერი გამოდის, დროს ნულარ დავკარგავთ.
- 18) რათა ამ საქმიდან არაფერი გამოდის, დროს ნულარ დავკარგავთ.
- 19) იმისთვის არ ვიპრძოდით, რომ ბოლოს ასეთი შედეგი მიგვეღო.
- 20) იმიტომ არ ვიპრძოდით, რომ ბოლოს ასეთი შედეგი მიგვეღო.

13.5. სინტაქსური ასიმილაცია

სინტაქსური ასიმილაცია ერთ-ერთი ტიპის დარღვევაა, რომელსაც უშევებენ რთული ქვეწყობილი წინადადებების აგებისას; ვითარება, ძირითადად, ასეთია: დამოკიდებული ნაწილი მთავარ წინადადებაშია მოქცეული; შესაბამისად, მთავარი წინადადების ქვემდებარე დაშორებულია „საკუთარ“ შემასმენელს და დამოკიდებული წინადადების შემასმენლისაგან იმართება ბრუნვაში; შდრ.

მთავარი დამოკიდებული მთავარი

სწორია: **სტუდენტები,** / რომლებმაც დაიგვიანეს, / **ლექციაზე არ დაიშვებიან;**

შეცდომაა: **სტუდენტებმა,** / რომლებმაც დაიგვიანეს, / **ლექციაზე არ დაიშვებიან.**

მთავარი დამოკიდებული მთავარი

სწორია: **იმ მატარებელმა,** / რომელსაც ველოდი, / **დიდი ხანია, ჩაიარა;**

შეცდომაა: **იმ მატარებელს,** / რომელსაც ველოდი, / **დიდი ხანია, ჩაიარა.**

აღნიშნული ტიპის ხარვეზები განსაკუთრებით ხშირია ზეპირ მეტყველებაში, მაგ., პირდაპირი რეპორტაჟისა თუ ინტერვიუერთა ტექსტებში, რაც არასპეციალისტისთვისაც იოლად აღსაქმელია. წერაში სინტაქსური ასიმილაცია უმეტესად მაშინ იჩენს თავს, როდესაც ავტორი ნაკლებად უთმობს დროს ტექსტის ენობრივი მხარის მოწესრიგებას. ამისათვის უხვ მასალას იძლევა ყველასათვის კარგად ნაცნობი ეპიზოდი სკოლის ცხოვრებიდან, კერძოდ, მოსწავლეები ერთხელაც რომ არ გადახედავენ, ბოლო სიტყვის დასრულებისთანავე მიურბენინებენ მასწავლებელს საკლასო წერით დავალებას.

სინტაქსური ასიმილაციისათვის თავის არიდება შესაძლებელია ტექსტზე დაკვირვებული მუშაობითა და რთული კონსტრუქციების კონტროლით: ერთი საქმეა ტექსტის შექმნა, ხოლო მეორე – არანაკლებ საპასუხისმგებლო – მისი გრამატიკული მხარის მოწესრიგება.

სავარჯიშოები

13.5.1. გაასწორეთ შეცდომები.

- 1) ადამიანი, ვიდრე ცოცხალია, სიკეთე უნდა თესოს.
- 2) კაცმა, რომელმაც ოქროს ლოდი მიწაში ჩამარხა, ერთ დღესაც განძი აღარ დახვდა.
- 3) ოქროს დისკო, რომელიც, ავტორმა მსჯელობის თემად აქცია, ისტორიის შეცვლა შეუძლია.
- 4) ის, რომ განზე გადგომა საქმეს არ წაადგება, უნდა მიხვდეს კოტეტიშვილი.
- 5) პროფესორმა, რომელმაც სტუდენტების გული მოიგო, ძალიან დაკვირვებულად იქცევა.
- 6) კაცმა, რომელმაც მაგალითი მისცა დანარჩენებს, ბოლოს ყველამ მიატოვა.
- 7) ის ფაქტი, რომ სიავის დაფარვამ ქვეყანა დაღუპა, ყველა აცნობიერებს.
- 8) დედა, რომელიც მომავალზე ფიქრობდა, ყველაფერი გააკეთა შვილისათვის.
- 9) ის, ვინც აქ დარჩენას ფიქრობს, უფრო მეტი დრო უნდა დაუთმოს საკუთარი თავისა და ცხოვრების შესწავლას.
- 10) ყველას, ვისაც დრო გვაქვს, უნდა მივეხმაროთ მარტოხელა ადამიანებს.
- 11) ქალბატონს, რომელსაც არ ვიცნობდი, ჩემი სახელი ახსენა.
- 12) ის, რომ სხვა არ უნდა გააკრიტიკო, სწავლა არ სჭირდება.
- 13) მწერალი, სანამ დაიწყებდა ესეს წერას, კარგად შეისწავლა სათანადო მასალა.

13.5.2. დაასრულეთ გამუქებული სიტყვები.

- 1) **მეგობარ...,** რომელსაც გუშინ დაბადების დღე ჰქონდა, სამსახურში არ წასულა..
- 2) ოთახის **მცენარ....**, რომელიც თითქოს უწყლობით გახმა, ისევ გამოილო კვირტი.
- 3) **ბიჭ....**, რომელიც ადრე ზარმაცობდა, უმაღლესი ქულა მიიღო ბიოლოგიაში.
- 4) **სახლ....**, რომელმაც ჩემი ბავშვობა გამახსენა, ისევ დგას ფიქრის გორაზე.

- 5) **მფრინავ....**, რომელმაც ურთულესი საპატიო ილეთი შეასრულა, ოქროს მედლით დააჯილდოვეს.
- 6) **ძალა....**, რომელსაც ბავშვები გამოეკიდნენ, ვიღაცის სახლს შეაფარა თავი.
- 7) **ტელეფონ....**, რომელსაც ნაწილი დაუზიანდა, ნინოს ძმას გავაკეთებინე.
- 8) **ფრინველებ....**, რომლებმაც გაზაფხულის მოახლოება იგრძნეს, კვლავ ძველ ბუდეებს დაუბრუნდნენ.
- 9) **კაც....**, რომელსაც ბევრი საქმე აქვს, დროზე უნდა ადგეს.
- 10) **შემთხვევ....**, რომელიც ჩვენს ქუჩაზე მოხდა, ყველას გაახსენა მოხუცი პეტრე.

13.6. რთული ქვეწყობილი ნინადადების გადაკეთება მარტივად და პირიქით

ენაში მოქმედებს ეკონომიურობის პრინციპი – მეტყველება მისი წრაფვის გამარტივებისა-კენ. საყურადღებოა განსხვავებული აგებულების ნინადადებათა ქრონოლოგიური მიმართება; როგორც შეისწავლეს, მარტივი ნინადადება ჩამოყალიბდა მეტყველების (აზროვნების) განვი-თარების შედარებით ადრეულ საფეხურზე, როცა რთული ქვეწყობილი ნინადადება – ბევრად უფრო მოქნილი და დახვეწილი კონსტრუქცია – გაცილებით გვიანდელი ფორმაციისაა (შდრ., პირველყოფილი ადამიანების პრიმიტიული მეტყველება, მნერალ ჯ. ქარჩხაძის მოთხოვნა „იგის“ მიხედვით).

აზრის სხარტად გადმოცემის თვალსაზრისით, აშკარა უპირატესობით სარგებლობს რთუ-ლი ქვეწყობილი ნინადადება, მაგრამ ეს ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს რთული სინტაქსური კონსტრუქციის უკიდურესი ფორმები – თითქმის ნახევარგვერდიანი ნინადადებები (სულ მცი-რე, 5-6 კავშირით) – მისაღები იყოს სალიტერატურო მეტყველებისათვის. უზომოდ გრძელი ნი-ნადადებები, ისევე როგორც მხოლოდ მარტივი კონსტრუქციებით აგებული მსჯელობა, მეტნაკ-ლებად აფერხებს ნააზრევის ლოგიკური მიმართებების გამოხატვა-აღქმას (აქ საუბარი არ არის მხატვრული ენის სპეციფიკაზე).

მარტივ და რთულ ნინადადებათა შორის არჩევანი სტილისტიკის სფეროს განეკუთვნება. ენაში შემუშავებულია წესები, რომელთა გათვალისწინებითაც შესაძლებელია რთული კონ-სტრუქციის შეცვლა მარტივით და პირიქით, მარტივისა – რთულით. პირველ შემთხვევაში იგუ-ლისხმება სინტაქსური დაქვემდებარების მოხსნა, ხოლო მეორე შემთხვევაში – აღდგენა.

სინტაქსური დაქვემდებარების მოხსნისათვის საჭიროა:

- რთული ნინადადების დამოკიდებული ნაწილიდან – წევრ-კავშირის, ხოლო მთავარი ნაწილი-დან მისათითებელი სიტყვის (კორელატის) ამოღება;
- დამოკიდებული ნინადადების ზმნა-შემასმენლის გადაკეთება საწყისად ან მიმღებად, რო-მელიც სხვა სიტყვებთან ერთად შეუერთდება მთავარ ნინადადებას; მაგ., შდრ.:

რაც კალმით დაიწერება, ის ნაჯახით არ ამოიშლება (რთული);
კალმით დაწერილი ნაჯახით არ ამოიშლება (მარტივი).

სინტაქსური დაქვემდებარების აღდგენისათვის აუცილებელია:

- მარტივ ნინადადებაში არსებული შემასმენლის პარალელურად, კიდევ ერთი შემასმენლის გაჩენა, ანუ ახალი სინტაქსური კონსტრუქციის განვითარება;
- მაქვემდებარებელი კავშირების ან წევრ-კავშირებისა და კორელატის – მისათითებელი სიტ-ყვის – აღდგენა. მაგ., შდრ.:

გაზაფხულზე მდინარეები ადიდდება (მარტივი);

როცა გაზაფხული მოვა, მდინარეები ადიდდება (რთული).

სავარჯიშოები

13.6.1. გადააკეთეთ მარტივ ნინადადებებად.

ა)

- 1) მაშინ ძალიან პატარა ვიყავი იმისათვის, რომ ეს რჩევა გამეთვალისწინებინა.
- 2) მოსავალი დააბინავეს თუ არა, ძლიერი ყინვები დაწყო.
- 3) როგორც კი ზარი დაირეკა, ბავშვების ურიამული გაისმა სკოლის დერეფანში.
- 4) ვერ წარმოვიდგენდი, თუ ასეთ პიროვნებას შევხვდებოდი.
- 5) როცა შხაპუნა წვიმა გადაიღებს, ბალახებიდან სოკოები ამოყოფენ თავს.
- 6) არ ვარ დარწმუნებული, რომ შენ უდანაშაულო ხარ.
- 7) როდესაც მექორწილეები სუფრასთან მიიწვიეს, დარბაზში ნეფე-პატარძალიც შემობრძანდა.

ბ)

- 1) თუმცა გოგონა ნაწყენი იყო, მაინც შეიკავა თავი საყვედურისაგან.
- 2) ჩემი და, გულითადი მეგობარი რომ იპოვა, იმით არის ბედნიერი.

- 3) გათენდა თუ არა, ტყის ბინადარნიც ახმაურდნენ.
- 4) დაივიწყე, რაც გაწყენინე.
- 5) დღეს უნდა განვსაზღვროთ, როგორ ვიმოქმედებთ ხვალ.
- 6) რაც მუშაობა დავიწყე, ერთი არ დამისვენია.
- 7) მათ რომ დროულად დაეჭირათ თადარიგი, ამდენ შენიშვნას არ დაიმსახურებდნენ.

13.6.2. ალადგინეთ რთული წინადაღებები.

ა)

- 1) გადაულებელი წვიმის გამო ამხანაგური მატჩი გადაიდო.
- 2) სიყვარულით თავგზააბნეულ ზურას საფიქრელად ბევრი დრო ჰქონდა.
- 3) უსიამოვნო ფიქრებით ღამეგატებილ ქვრივს გათენებისას ჩაეძინა.
- 4) ქუჩის მუსიკოსების სიმღერებმა მსმენელები აღაფრთოვანა.
- 5) სტუდენტების სისტემატური დაგვიანების გამო უნივერსიტეტის სასწავლო რეჟიმი გაამკაც-რეს.
- 6) დაღამებისას შეწყდა ბრძოლა.
- 7) მტრობით დანგრეულს სიყვარულით აშენებენ.

ბ)

- 1) ბავშვობაში ნასწავლი გრიგოლს დაუვიწყებლად ახსოვდა.
- 2) ახალი ინფორმაციის მიღებისთანავე დეპუტატმა პრესკონფერენცია გამართა.
- 3) ჩემი ახლო მეგობარი ბოლოს მოძულე მტრად გადამექცა.
- 4) მთიდან მოვარდნილმა წყალმა სოფლის საყანეები დატბორა.
- 5) წესრიგის დამრღვევ ქალბატონს დარბაზის დატოვება მოსთხოვეს.
- 6) ყანაში მომუშავე გლეხები შუადლის სიცხემ შეაწუხა.
- 7) სიცივისგან ბავშვებს ხელები გაეთოშათ.

13.7. ორმაგი უარყოფა

აზრის გამოხატვა წინადადებაში შესაძლებელია ორგვარად: დადებითად და უარყოფითად. პირველ შემთხვევაში, წინადადება წართქმითია („დღეს ლექციებს დავესწარი“), მეორე შემთხვევაში კი – უკუთქმითი („დღეს ლექციებს არ დავსწრებივარ“).

უკუთქმითობა შესაძლებელია გამოიხატოს:

- უარყოფითი ნაცვალსახელებით: **არავინ, ვერავინ, ნურავინ, არაფერი, ვერაფერი, ნურაფერი, არარა...**
- უარყოფითი ზმნიზედებით, მაგ.: **არსად, არსაით, ვერსად, ვერასოდეს / ვერასდროს, ვერაფრით, ნურაფრით...**
- უარყოფითი ნაწილაკებით: **არ, ვერ, ნუ, აღარ, ვეღარ, ნუღარ.**

უარყოფითი ნაწილაკები, ჩვეულებრივ, ზმნა-შემასმენელს დაერთვის. საკუთრივ, მათი მნიშვნელობა მეტნაკლებად განსხვავებულია: **არ** გამოიყენება უფრო კატეგორიული უარყოფის გამოსახატავად; მაგ.: „**არ გააკეთო!**“, „**არ წახვალ!**“, **ნუ** – თხოვნითი აკრძალვისათვის, მაგ.: „**ნუ კარგავ დორს!**“, „**ნუ აგვიანებ!**“; **ვერ** აღნიშნავს უარყოფას შესაძლებლობის მიხედვით: „**ვერ მოვასწარი!**“, „**ვერ შესწრედა**“ და სხვ.

შენიშვნა: სავარაუდოა, უარყოფით ნაწილაკთა მნიშვნელობების ასე განაწილება მეორეული მოვლენა იყოს, რის საფუძველსაც იძლევა ქართველურ დიალექტთა მონაცემები, შდრ.: **არ ვიცი** (ლიტ.)

– **ვერ ვიცი** (კახ. / თუშ.); **ვა(რ)მიჩქუ(ნ)** (მეგრ.)

ზემოთ წარმოდგენილი მაგალითები ცალმაგ უარყოფას ასახავს. ენაში ასევე დასტურდება ორმაგი უარყოფის შემთხვევები, როცა უარყოფის გასაძლიერებლად ერთდროულად გამოყენებულია: ა) უარყოფითი ნაწილაკი და უარყოფითი ზმნიზედა; ბ) უარყოფითი ნაწილაკი და უარყოფითი ნაცვალსახელი; მაგ.: „**არსად არ წასულა**“, „**ვერავინ ვერ მიხვდა**“ და სხვ.

ორმაგი უარყოფა, როგორც ენობრივი მოვლენა, შედარებით გვიანდელია, თუმცა უკვე ფართოდ არის გავრცელებული სალიტერატურო ქართულში. უარყოფის სახეებს შორის არჩევანი დღეს სტილისტიკის სფეროს განეკუთვნება, მაგრამ გარკვეულ შემთხვევებში ორმაგ უარყოფას გვერდს ვერც ავუქცევთ.

- ორმაგი უარყოფა საჭიროა, როცა:

– უარყოფით ზმნიზედას, ნაცვალსახელსა თუ ნაწილაკს დაერთვის -ც ნაწილაკი, მაგ.:

არსადაც არ წავალ, არაფერსაც არ გეტყვი;

არც არავინ მინახავს, არც არაფერი გამიგონია;

„არც არა შენ დაგიშავდეს, არც მე ჩავვარდე ზიანსა“ (ვაჟა);

– უარყოფითი ნაწილაკი და უარყოფითი ნაცვალსახელი (ან ზმნიზედა) გათიშულია ერთმანეთი-საგან სხვა სიტყვებით:

„არსად ისე არ მღერიან, როგორც აქ, ამ ქვეყანაში“;

არაფერი ისე არ უყვარდა, როგორც სანეტარო ძილი;

– უარყოფითი ნაცვალსახელი მსაზღვრელის ფუნქციითაა:

„არავითარი სხვა სამშობლო, ამაზე მეტი, / არ გამარინია“;

ვერავითარი ძალა ვერ შეაჩერებდა;

თიკო არაფერი გოგო არ არის და სხვ.

- სტილის სიცხადისათვის უმჯობესია:

– ორ უარყოფას შორის რაც შეიძლება ნაკლები წევრების მოქცევა; შდრ.:

ჩვენს კურსზე **არასოდეს** სემესტრული გამოცდები **არ დამთავრებულა** ისე, რომ არ აღგვენიშნა;

ჩვენს კურსზე **არასოდეს არ დამთავრებულა** სემესტრული გამოცდები ისე, რომ არ აღგვენიშნა.

– ზმნა-შემასმენელთან არა მარტო უარყოფითი ნაწილაკის, არამედ მეორე უარყოფის სიახლოეც; შდრ.:

ვერასოდეს ჩემს მომავალს ასე ვერ დავგეგმავდი;

ჩემის მომავალს ასე ვერასოდეს ვერ დავგეგმავდი.

- დაუშვებელია ორმაგი უარყოფის კონსტრუქციაში სხვადასხვა ზანილაკის მონაწილეობა; შედრ.:;

სწორია: არავითარი საყველური მას პირიდან არ ნამოსკოფებოდა;

შეცდომაა: არავითარი საყვედლური მას პირიდან ვერ წამოსცდებოდა / ვერავითარი საყვე-
დლური მას პირიდან არ წამოსკვდებოდა.

କୁଣ୍ଡଳ ପାତାରେ ଦେଖିଲୁଛାମୁଁ ଏହାରେ କିମ୍ବା କିମ୍ବା

სავარჯიშოები

13.7.1. დახვენეთ ორმაგი ჟარყულის შემცველი კონსტრუქციების სა დამტკიცად მართვა

13.7.2. აირჩიეთ სტილისტიკურად უმჯობესი ვარიანტები.

- 1) მათ შესახებ ვერაფერი გავიგე.
 - 2) მათ შესახებ ვერაფერი ვერ გავიგე.
 - 3) ნანა წელს ქალაქიდან არსად გასულა.
 - 4) ნანა წელს ქალაქიდან არსად არ გასულა.
 - 5) ამ საქმიდან არაფერი გამოვა.
 - 6) ამ საქმიდან არაფერი არ გამოვა.
 - 7) გთხოვ, ნურსად ნუ წახვალ.
 - 8) გთხოვ, ნურსად წახვალ.
 - 9) იმ შეხვედრაზე არაფერი არ მკითხო.
 - 10) იმ შეხვედრაზე არაფერი მკითხო.
 - 11) მომჩივანს ვერაფერში ვერ შეეკამათნენ.
 - 12) მომჩივანს ვერაფერში შეა კამათნან.

13) მას აქედან არსად წაესვლება.
14) მას აქედან არსად არ წაესვლება.

15) შენ ნურაფერი გადარდებს.
16) შენ ნურაფერი ნუ გადარდებს.

17) მე ვერავისზე მივიტან ეჭვს.
18) მე ვერავისზე ვერ მივიტან ეჭვს.
19) დღემდე აქ არავინ გამოჩენილა.
20) დღემდე აქ არავინ არ გამოჩენილა.

13.7.3. შეავსეთ საჭირო ფორმებით.

- 1) რადგან ასე იქცევი, არსადაც ... გაგიშვებ.
- 2) ვერსად ისე ... მოვისვენებ, როგორც ჩემს სახლში.
- 3) ჩემი ნებართვის გარეშე ვერსადაც ... წახვალ.
- 4) ნურაფერს ისე ... მკითხავ, თითქოს არ გაინტერესებდეს.
- 5) ვერავითარი წინააღმდეგობა მას დააბრკოლებდა.
- 6) დღეს არავინ ისე ... შეეცდება შენი გულის მოგებას, როგორც ის პიროვნება.
- 7) არავითარი სინანულის განცდა მას ჰქონია, როცა მიდიოდა.
- 8) ვერაფერს ამ წუნუნით ... მიაღწევ.
- 9) არსად ისე იციან სტუმრის პატივისცემა, როგორც ჩვენთან.
- 10) ახლა იქ წასვლის არავითარი სურვილი ... მაქვს.

14. პუნქტუაცია

აზრის სწორად გადმოცემისა და აღქმისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება პუნქტუაციის გერმ. Punctuation < ლათ. Punctum წერტილი] წესების დაცვას. ამავე დროს, სასვენი ნიშნების მრავალგვარობა (წერტილი, მძიმე, წერტილ-მძიმე, ორნერტილი, მრავალწერტილი, კითხვის ნიშანი, ძახილის ნიშანი, კითხვა-ძახილის ნიშანი, დეფისი, ტირე, ფრჩხილები და ბრჭყალები) სინონიმურ ნორმათა შორის არჩევანის საშუალებას იძლევა. ამ თვალსაზრისით, მხატვრულ ლიტერატურაში მეტი თავისუფლებაა, რაც მნერლის ენის სტილურ თავისებურებად შეიძლება ჩაითვალოს (ბუნებრივია, აյ არ იგულისხმება ნორმების უხეშად დარღვევის შემთხვევები).

თითოეულ პუნქტუაციურ ნიშანს გამოყენების განსაზღვრული არეალი აქვს; ქვემოთ მითითებულია სავარაუდო შემთხვევები.

14.1. წერტილი

წერტილი იწერება:

- თხრობითი წინადადების ბოლოს¹⁴: „გაზაფხულდა. ბუჩქის ძირას თავს იწონებს ნაზი ია.“
- სახელდებითი წინადადებების¹⁵ ერთმანეთისაგან გამოსაყოფად: აპრილი. ნორჩი სიმწვანე. მერცხლების დაბრუნება. მზიანი ქარი...
- ბრძანებითი წინადადების¹⁶ ბოლოს, თუ ის დაბალი ტონით არის წარმოთქმული: აქ ცივა, დიდხანს ნუ გაჩერდები. არ გინდა ასეთი ლაპარაკი, შევრიგდეთ.
- სიტყვათა შესამოკლებლად:
ქ. (ქალაქი), სოფ. (სოფელი), პროფ. (პროფესორი), შდრ. (შეადარე), იხ. (იხილე), სურ. (სურათი), ნახ. (ნახატი), ნან. (ნაწილი), მაგ. (მაგალითად), სახ. (სახელობითი), წო. (წუთი), სო. (საათი), და სხვ. (და სხვა), ა. შ. (ასე შემდეგ), ა. ნ. (ამა წლის), ე. ი. (ესე იგი), ძვ. ნ. (ძველი წელთაღრიცხვით), ახ. ნ. (ახალი წელთაღრიცხვით), მხ. რ. (მხოლობითი რიცხვი), მრ. რ. (მრავლობითი რიცხვი), სას. (საუკუნეები), წნ. (წლები)...
ზემოაღნიშნული მაგალითებისაგან განსხვავებით, წერტილი არ დაიწერება ზომა-წონის გამომხატველ სიტყვათა შემოკლებებთან: მ (მეტრი), სმ (სანტიმეტრი), კმ (კილომეტრი), ლმ (დეციმეტრი), ლ (ლიტრი), ჰა (ჰექტარი), გ (გრამი), კგ (კილოგრამი), მგ (მილიგრამი)... მაგრამ თუ ეს ერთეულები ორი შემოკლებული სიტყვით არის გადმოსაცემი, პირველ შემოკლებულ სიტყვასთან, როგორც მსაზღვრელთან, დაისმება წერტილი:
კვ. მ (კვადრატული მეტრი), კვ. კმ (კვადრატული კილომეტრი), კუბ. სმ (კუბური სანტიმეტრი)...
- ინიციალის / ინიციალების გვარისაგან გამოსაყოფად:
ს. ცინცაძე, ბ. კვერნაძე, ი. ბ. სტალინი... შდრ., შეცდომა: თ. მეფე, დ. თავდადებული...(იხ. ზემოთ: 2.4.3. სახელისა და გვარის / ზედნოდების წერთად ბრუნება);
- პარაგრაფების ან რაიმე ჩამონათვალში პუნქტების აღსანიშნავად:
§1. §2. §3. §4... 1. 2. 3. 4...
თუ პუნქტები ფრჩხილებით არის გამოყოფილი, წერტილის დასმა საჭირო არ არის:

¹⁴ ტრადიციული განმარტებით, თხრობითია წინადადება, რომელიც მოგვითხრობს რაიმეს, შეიცავს რისამე მტკიცებას ან უარყოფას.

¹⁵ სახელდებით წინადადებებთან დაკავშირებით, იხ. ზემოთ: 13. წინადადება, სქოლიო.

¹⁶ ბრძანებითი წინადადება გამოხატავს მთემელის ნება-სურვილს, რომელიც უნდა შესრულდეს.

1), 2), 3)...

- თარიღის მისათითებლად:
14.09.2015; 29.05.2016...
- სათაურის შემდეგ, თუ მას უშუალოდ მოსდევს ტექსტი, მაგ.:
§ 15. ქვემდებარე. ქვემდებარე არის წინადადების მთავარი წევრი, რომელიც მოქმედ საგანს აღნიშნავს...
- თუ სათაური ცალკე სტრიქონზეა, მის შემდეგ წერტილი არ დაიწერება.

სავარჯიშოები

14.1.1. პუნქტუაციურად გამართეთ ტექსტი.

დილმის ველის ჩრდილოეთ ნაწილში უძველესი სამარხები აღმოაჩინეს

17 09 2013

დილმის ველის ჩრდილოეთ ნაწილში – ნაქულბაქევის ტერიტორიაზე 3000 წლის წინანდელი უნიკალური სამარხები აღმოაჩინეს ასევე ნაპოვნია უძველესი მარანი (IV-Vსა) გათხრებზე საქართველოს ეროვნული მუზეუმის არქეოლოგიური კვლევის ცენტრის მეცნიერები მუშაობენ აღნიშნულ ტერიტორიაზე არქეოლოგიური სამუშაოები XX საუკუნის 80-იანი წლებიდან დაიწყო 2007-2008 წწ იმით იყო მნიშვნელოვანი, რომ დიდი ბრიტანეთისა და საქართველოს ერთობლივმა კომპანიამ (IDP ჯგუფმა) არქეოლოგიური სამუშაოები დააფინანსა მომავალში ძეგლის ტერიტორიაზე ვიზიტორთა ცენტრი მოეწყობა, სადაც დამთვალიერებელს ამ ტერიტორიაზე აღმოჩენილი მასალის გაცნობის საშუალება მიეცემა

ნაქულბაქევი ისტორიულად უმნიშვნელოვანესი ადგილია დიდი მცხეთის აღმოსავლეთის კარიბჭე სწორედ ამ ტერიტორიაზე მდებარეობდა. აქვეა აღმოჩენილი რომის იმპერატორის – ვესპასიანეს წარწერა (ახ ნ 75 წელი)

14.1.2. წაიკითხეთ ტექსტი და სათანადო ადგილას დასვით წერტილები.

საქართველოს კანონი ელექტრონული ხელმოწერისა და ელექტრონული დოკუმენტის შესახებ

მუხლი 4 ელექტრონული დოკუმენტის ორიგინალი და ასლი

1 ამ კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად, ხელმოწერილი ელექტრონული დოკუმენტის ყველა ეგზემპლარი ორიგინალად ითვლება ელექტრონულ დოკუმენტს არ შეიძლება ჰქონდეს ელექტრონული ასლი.

2 ელექტრონული დოკუმენტის მატერიალური დოკუმენტის ფორმატში გადაყვანის დროს მისი დამოწმება ან/და დადასტურება ხდება საამისოდ უფლებამოსილი პირის მიერ

3 მატერიალური დოკუმენტის ელექტრონული დოკუმენტის ფორმატში გადაყვანის დროს მისი დამოწმება ან/და დადასტურება ხდება ციფრული ხელმოწერით საამისოდ უფლებამოსილი პირის მიერ. ასეთი ელექტრონული დოკუმენტი მიიჩნევა მატერიალური დოკუმენტის ასლად და აქვს მისი თანაბარი იურიდიული ძალა.

4 ამ მუხლის მე-2 პუნქტის მოქმედება არ ვრცელდება ამ კანონის მე-16 მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაზე

მუხლი 20 დასკვნითი დებულება ეს კანონი ამოქმედდეს გამოქვეყნებიდან მე-15 დღეს

საქართველოს პრეზიდენტი
თბილისი, 2008 წლის 14 მარტი.

N 5927 – I

მიხეილ სააკაშვილი

14.1.3. იპოვეთ პუნქტუაციური შეცდომები და გაასწორეთ.

ა)

- 1 კვ.მ. არის კვადრატის ფართობი, რომლის გვერდიც 1 მეტრის ტოლია. უდრის 10 000 კვ. სმ-ს (100 სმ. X 100 სმ.).

- 2) პროფ ვახტანგ ბლიაძის ლექცია დასასრულს უახლოვდება.
- 3) 1 კვ კმ უდრის 1 000 000 კვ მ-ს.
- 4) კონცერტი დასრულდა ა ჯოხაძისა და მ ებრალიძის სიმღერებით.
- 5) 1ჰა. იგივეა, რაც 10 000 კვ.მ.
- 6) სანტიარი არის ფართობის საზომი ერთეული მეტრულ სისტემაში. უდრის 1 კვ მ-ს.
- 7) დღიური – ფართობის საზომი ერთეული აღმოსავლეთ საქართველოში; გულისხმობდა მინის იმ რაოდენობას, რომელსაც გუთნეული ერთ დღეში მოხნავდა დღიურის სიდიდეს განაპირობებდა სამუშაო დღის ხანგრძლივობა, გამწევი ძალა და ნიადაგის ხარისხი
- ბ)**
- 1) ქცევა – მიწის ფართობის საზომი ერთეული დასავლეთ საქართველოში უდრიდა დაახლოებით 3600 კვ.მ.-ს.
 - 2) ტექსტის გაგრძელება ის 55-ე გვერდზე.
 - 3) ა ნ 15 ოქტომბერს ჩატარდა შიდასასკოლო ოლიმპიადა მათემატიკაში.
 - 4) 1 კგ. ბაზბა ბევრად მეტი მოცულობისაა, ვიდრე 1 კგ. და 400 გ ოქრო.
 - 5) XI–XII სა ის პერიოდია, როცა დასრულდა საქართველოს ერთიან ფეოდალურ მონარქიად ქცევის პროცესი.
 - 6) 1 კუბ მეტრი არის კუბის მოცულობა, რომლის გვერდი 1მეტრია.
 - 7) 1901-დან 1964 წლამდე 1 ლ. განიმარტებოდა როგორც 1 კგ წყლის მოცულობა 4°C ტემპერატურაზე.

14.2. მძიმე

მძიმე გამოიყენება:

- როგორც დამოუკიდებელი, ისე სინტაქსურ დაქვემდებარებაში არსებული თხრობითი წინადადებების გასამიჯნად; მნიშვნელობა არა აქვს, შეერთება უკავშიროა თუ კავშირიანი.

– დამოუკიდებელი წინადადებები:

ა) უკავშირო შეერთება:

„სიბნელე მოიპარება, სინათლეს სული ამოხდა.“

„შირაქის ველზე მივდივარ, უკან მაბრუნებს ქარიო.“

- ბ) კავშირიანი შეერთება; მძიმე ინერება მაპირისპირებელ და მაცალკევებელ კავშირებთან: მაგრამ, ხოლო, ოლონდ, კი... ხან – ხან; ხან – ხან კიდევ; ან – ან; ან – ან კიდევ... ასევე – კავშირის ფუნქციის მქონე ნაწილაკებთან: მაინც – მაინც კიდევ; არც – არც; ვერც – ვერც; ნურც – ნურც... ის წინ უსწრებს მაპირისპირებელ კავშირებს, ხოლო მაცალკევებელ კავშირებთან და კავშირის ფუნქციის მქონე ნაწილაკებთან ინერება მათი გამეორების შემთხვევაში; შდრ.:

– მაპირისპირებელკავშირებიანი წინადადებები:

კარგი ბიჭი ხარ, მაგრამ ამდენმა ქებამ არ განყინოს.

ყველაფერს აგიხსნი, ოლონდ ყურადღებით მომისმინე.

ჩვენ შენ გელოდებით, შენ კი გაქცევაზე გიჭირავს თვალი.

- მაცალკევებელკავშირებიანი და კავშირის ფუნქციის მქონე ნაწილაკებიანი წინადადებები:

ხან გადაუღებლად წვიმს, ხანაც გამოიდარებს.

ვერც ამათ ურჩიეს რამე, ვერც თვითონ გაართვა თავი სამუშაოს.

“არც ვეფხვი იყო ჯაბანი, არც ჩემ შვილ შახვდა ჭკვიანი.”

მძიმე არ ინერება მაჯგუფებელ და, თუ კავშირებთან.

– სინტაქსურ დაქვემდებარებაში არსებული წინადადებები:

ა) უკავშირო შეერთება:

გადაეცი, სხვა საქმეს მოჰკიდოს ხელი.

დაბნეულმა მასპინძელმა აღარ იცოდა, რა ექნა.

აღნიშნული ტიპის წინადადებებში შესაძლებელია მაქვემდებარებელი კავშირების აღდგენა, შდრ.:

გადაეცი, რომ სხვა საქმეს მოჰკიდოს ხელი.

დაბნეულმა მასპინძელმა აღარ იცოდა, თუ რა ექნა.

- ბ) კავშირიანი შეერთება; გამოიყენება მაქვემდებარებელი კავშირები: თუ, თუნდა, თორემ, გინდ, რომ, რათა, ვიდრე, ვინაიდან, სანამ, მანამ, რაკი... ასევე – კავშირის ფუნქციის მქონე მიმართებითი ნაცვალსახელები და ზმნიზედები: ვინც, რაც, რომელიც, როგორიც, რანაირიც, რამდენიც... სადაც, საიდანაც, საითკენაც, როდესაც, როცა, როგორც, რადგან, რამდენადაც... მაკავშირებელი სიტყვები, ჩვეულებრივ, რთული ქვეწყვიბილი წინადადების დამოკიდებულ ნაწილშია (ძირითადად, დასაწყისში). მძიმე მათ წინ დაინერება, თუ დამოკიდებული ნაწილი მოსდევს მთავარს:

„მაშინ თორმეტი წლისა ვიყავი, როცა ბატონმა სახლს მომაშორა.“

“ის აღარა ვარ, რაც ვიყავ.“

იმ შემთხვევაში, თუ მთავარი წინადადება მეორე ადგილზეა, მძიმე დაინერება დამოკიდებული წინადადებით გამოხატული აზრის დასრულებისთანავე:

“თუ კაცსა ცოდნა არა აქვს, გასტანჯავს წუთისოფელი.“

“სადაც გავიქეცი, იქ წავიქეცი.“

არასწორია სკოლის პერიოდიდან გამოყოლილი აზრი, თითქოს რომ კავშირის წინ ყოველ-თვის ინერება მძიმე; შდრ.:

მე რომ შენს ადგილას ვყოფილიყავი, ასე არ მოვიქცეოდი.

გოგონას რომ ჩვენთვის დაეჯერებინა, ამდენი წინააღმდეგობა არ შეხვდებოდა.

აღნიშნულ მაგალითებში (ისევე როგორც სხვა შემთხვევებში) პუნქტუაციური ნორმა იმით განისაზღვრება, თუ სად მთავრდება ერთი წინადადება და იწყება მეორე; მძიმე უნდა დაინეროს სწორედ წინადადებების ერთმანეთისაგან გასამიჯნად. დასრულებული წინადადების გამოცნობა ძნელი არ არის, როცა ორიენტაციას ვიღებთ ზმნა-შემასმენელზე (ვყოფილიყავი, დაეჯერებინა), კერძოდ: თუ **რომ** კავშირის წინ არის ზმნა-შემასმენელი, ე.ი. წინადადებაც მოიაზრება და მძიმეა საჭირო; თუ არ არის ზმნა-შემასმენელი, რამდენი სხვა სიტყვაც არ უნდა ეწეროს, **რომ** კავშირის წინ მძიმის დასმა გაუმართლებელია.

თუ ერთი წინადადება მეორეშია ჩართული, მის გამოსაყოფად ორივე მხრიდან მძიმეებია საჭირო:

"**ახლა,** როცა ამ სტრიქონს ვწერ, **შუალამე იწვის, დნება.**"

"**ბედი,** რომელიც მე არ მეღირსა, **ქარს მიჰყვებოდა, როგორც ნამქერი.**"

• ერთგვარ წევრებთან უკავშირო თუ კავშირიანი შეერთებისას;

- **უკავშირო შეერთება:**

"მე თანა მყვანან რკინისა ძმები: ჩემი **სიათა, დამბაჩა, ხმალი...**"

"**ცეხლის მზე აენთო, აცურდა...**"

"**მოდი, მომხვივე ხელი ჭრილობას...**"

- **კავშირიანი შეერთება;** აქაც, ისევე როგორც დამოუკიდებელი წინადადებების შემთხვევაში, მძიმე იწერება მაპირისპირებელ და მაცალკევებელ კავშირებთან, ასევე – კავშირის ფუნქციის მქონე ნაწილაკებთან, მაგ.:

მეომრები თავს არ ზოგავდნენ, **მაგრამ ვეღარ უმკლავდებოდნენ მოზღვავებულ მტერს.**

"**ზან ვეფხვი, ხან იმის შვილი ელანდებოდა მძინარსა.**"

"[ავთანდილმა] **ვერც ხარი მოკლა, ვერც ფური, / ვერცა ირემი რქიანი.**"

• სიტყვების, ფრაზების, წინადადებების გამეორებისას:

"**ქვები, ქვები, ქვები, ქვები, ქვები ალაპარაკდნენ!**"

"**ასე თეთრად, ასე თეთრად არასოდეს უთოვია...**"

"**ქარი ქრის, ქარი ქრის, ქარი ქრის...**"

• განკერძოებული სიტყვებისა და გამოთქმების, ასევე, მიგებითი და მისათითებელი ნაწილაკების გამოსაყოფად წინადადების წევრებისაგან; თუ ეს ერთეულები წინადადების თავშია, მძიმე მათ მომდევნოდ დაინერება, თუ – შუაში, ორივე მხრიდან მძიმეა საჭირო, ხოლო თუ წინადადების ბოლოშია, მაშინ მათ წინ დაინერება მძიმე.

- **განკერძოებული სიტყვები და გამოთქმები:**

ა) **მიმართვა** – წოდებით ბრუნვაში მდგარი სახელი (წინადადების თავში, შუაში და ბოლოს):

"**ძმაო, ძმითა ხარ ძლიერი!**"

"**იცი, მკითხველო, ეს ოთხი წელიწადი რა ოთხი წელიწადია!**"

"**რატომ არ მღერით, მთებო?**"

ბ) **დანართი** – წინადადებაში სახელით გადმოცემულ რომელიმე წევრზე დამატებითი ინფორმაციის შემცველი სიტყვა / ფრაზა (წინადადების თავში, შუაში და ბოლოს):

როგორც პრაქტიკოსი მასნავლებელი, ელენე დააჯილდოვეს.

ვაუა-ფშაველა, დიდი ქართველი პოეტი, 1861 წელს დაიბადა სოფ. ჩარგალში.

გუშინ ქუჩაში შემხვდა თამარი, **დედაჩემის თანამშრომელი.**

გ) **ჩართული** – წინადადებაში ასახული ფაქტისადმი მთქმელის პირადი დამოკიდებულების გამომხატველი სიტყვა / ფრაზა (წინადადების თავში, შუაში და ბოლოს):

"**ბეკინა სამანიშვილი, რასაკვირველია, დარიბი აზნაური იყო.**"

ცხადია, მოწინაალმდეგეს სხვა რამ ჰქონდა ჩაფიქრებული.

აქედან ქალაქთანაც იოლია დაკავშირება, **რა თქმა უნდა.**

დ) **განკერძოებული განსაზღვრება** – მნიშვნელობის გაძლიერების მიზნით, საზღვრულისაგან პაუზით გამოყოფილი სიტყვა / ფრაზა (წინადადების თავში, შუაში და ბოლოს):

მარტო დარჩენილი, ის დიდხანს ფიქრობდა დედაშვილობაზე.

"**მთანი, თავჩაჩნიანები, ფიქრს მისცემიან მწარესა.**"

"**მაღლა ფოთლებში ელვარებს ვაშლი, სისხლივით წითელი.**"

ე) განკეძოებული გარემოება – წინადადების არამთავარი წევრის, გარემოების დამაზუსტებელი სიტყვა / ფრაზა (წინადადების შუაში და ბოლოს):

"აქ, ჩემს ახლოს, აკაის ლანდს სძინავს მეფურ ძილით."

მთელი ამ ხნის განმავლობაში ცხოვრობდა მარტო, **ყველასაგან განცალკევებით.**

ვ) შორისდებული – გარკვეული გრძნობის (სიხარულის, აღტაცების, გაოცების, დანანების, გაკვირვების... გამომხატველი ბგერა, ბგერათა ჯგუფი ან სიტყვა: **ა! ო! უ! ე! აჲ!** /**ახ!** ოჲ! /**ოხ!** ოჲ!

უი! უიმე! ვაი! ვაიმე! ვიშ! არიქა! ერიპა! ბიჭოს! და სხვ. (წინადადების თავში, შუაში და ბოლოს):

"ო, როგორ მომწყურდი! მწუხარეა დღე."

"მაგრამ, ეჲ, ძმაო, რაც იყო, — იყო, ჯოჯოხეთია მოსაგონებლად."

ასეთი რამ ვის გაუგონია, **ერიპა!**

ზ) განკერძოებული კონსტრუქციები, რომლებშიც თანდებულებად მოიაზრება სიტყვები: **გარდა, ნაცვლად, მიუხედავად, თანახმად, მსგავსად, წინააღმდეგ** (წინადადების თავში, შუაში და ბოლოს):

თანახმად გადაწყვეტილებისა, ჩვენ ვტოვებთ სხდომას.

მას, **მიუხედავად ასეთი პოზიციისა, მაინც ჰყავდა მხარდამჭერები.**

დავითს გიორგისთან საერთო საქმეც აკავშირებს, გარდა მეგობრობისა.

აღნიშნულ კონსტრუქციებს განკერძოებულობას ანიჭებს შედარებით დამოუკიდებელი მნიშვნელობა, რაც მეტყველების დროს გამოიხატება ლოგიკური მახვილითა და პაუზით, წერის დროს კი — მძიმით / მძიმეებით. როცა ისინი აზრობრივად არ გამოიყოფა წინადადებისაგან, წერის დროს არც მძიმე / მძიმეებია საჭირო; შესაძლებელია სიტყვათა წყობის შეცვლაც; შდრ.:

შერიგებას გვთავაზობს, ნაცვლად მტრობისა;

მტრობის ნაცვლად მეგობრობას გვთავაზობს.

შედეგად ამისა, დიდი აურზაური ატყდა სასახლეში;

ამის შედეგად დიდი აურზაური ატყდა სასახლეში.

თ) მაიგივებელკავშირიანი განკერძოებული კონსტრუქციები:

"იქნება თქვენ... დეისტვიტელი სტაციის სოვეტნიკებსაც... ესე იგი, მდაბიურის ენით რომ ვთქვა... უულვაშო გენერლებსაც მართალს გენერლებში სთვლით?"

მალე ყველაფერი შეიცვლება, ანუ „ახდენილი ოცნებების წელი იწყება“.

– მიგებითი და მისათითებელი ნაწილაკები (წინადადების თავში, შუაში და ბოლოში):

– კი, წასვლაზე თანახმა ვარ!

– წავიდეთ, ჰო, ნულარ დავაგვიანებთ!

– ვერ გავიგე შენი, ვერა.

– აგერ, იქ გელოდება შენი კეთილისმყოფელი.

• (ტირებთან ერთად) ავტორისა და პერსონაჟის სიტყვების გასამიჯნად:

– პურ მიირთვიო, – ალუდას და-დედან ეხვეწებიან.

– რას სჩადით?! – შემოუძახა, – ვის სტუმარს ბოჭავთ თოკითა?...

– ვაპმეო, – ეს კი იძახა, სიტყვა გაუშრა ენაზე.

• წყაროს ბიბლიოგრაფიული მონაცემების მითითებისას:

ვ. თოფურია, ივ. გიგინეიშვილი, ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი, თბილისი:

„განათლება“, 1998 წ.

უ. ფეიქრიშვილი, ქართული ენის მორფოლოგია, თბილისი: „სარანგი“, 1992 წ.

სავარჯიშოები

14.2.1. გაეცანით ტექსტს; სათანადო ადგილას დასვით მძიმე.

ამქვეყნად ყველას თავისი სოფელი აქვს. მეც ჩემს სოფელს გავიხსენებ, ძველებურ ჩემ-დროინდელ სოფელს. რა ვქნა თუ ზოგჯერ დავლონდები კიდეც სევდაც მომეძალება. სევდას მო-გონებები იწვევს და მეც ხომ მოგონებას ვიწყებ ჩემი სოფლის მოგონება მინდა.

თუ ქალაქებები ბრძანდებით ვინატრებდი, თქვენცა გქონდეთ თქვენი სოფელი... როგორ არა გვაქვსო – მეტყვით გაამაყებული და გაკვირვებულიც. – აბა ზაფხულობით რად დავდივართ ხან სად ხან სადაო.

მაგრამ ზოგჯერ გული რომ არ მიგიწევთ იმ სოფელში? ზოგჯერ უფრო სხვაგან რომ გინ-დათ გაფრენა? საკუთარი სოფელი მაშინ გექნებათ როცა იქითვენ ნასვლა ხშირად მოგინდებათ როცა უიმისოდ ვეღარ გაძლებთ... როცა თქვენცა კარგა ხნისა მოიყრებით მოგონებთ იქაურ გა-ზაფხულს ზაფხულს შემოდგომას და ბოლოს როგორც გითხარით თეთრ ზამთარს.

მეც ასე ვიგონებ...

14.2. პუნქტუაციურად გამართეთ ტექსტები.

ა)

აი ბატონო რუსეთში მებატონებს ყმები ჩამოართვეს. მებატონეს ბიჭი აღარ შერჩა მოჯა-მაგირის ანაბარა დარჩა. შენუხდა ქვეყანა მოჯამაგირებმა დაუწყეს ყველაფერს სახლში პარვა. მე როგორც გულმტკივნეული შვილი ჩავუფიქრდი ამ ჩემის ქვეყნის მწუხარებას... მადლობა ღმერთს ვუშველე კიდეც. ისეთი რამ მოვიგონე რომ მოჯამაგირეს სახლში პარვა აღარ შეუძლი-ან. ერთმა უბრალო შემთხვევამ კი მაპოვნინა წამალი.

ბ)

ჩემი დენშჩიკი ფრიად დიდი ქურდი იყო საშაქრეში შაქარს აღარ უშვებდა. ვიფიქრე ვი-ფიქრე. როგორ ვუშველო ამ საქმეს-მეთქი. დავიწყე ყუთის დაკეტვა, მაგრამ ხან დაკეტვა დამა-ვიწყდებოდა ხან გასაღები სტოლზედ დამრჩებოდა ხოლმე და როცა სახლიდამ გავიდოდი დენ-შჩიკი შაქარს მომპარავდა.

გ)

ბოლოს ორი ბუზი დავიჭირე და ჩავსვი საშაქრეში თავი დავახურე... თუ დენშჩიკი ყუთს თავს ახდიდა ბუზები მაშინვე ამოთრინდებოდნენ. მერე როცა შინ მოვიდოდი, ავხდიდი ყუთს და რაკი შიგ ბუზებს აღარ ვნახავდი, აშკარა იქნებოდა რომ ყუთის თავი აუხდია ვისმე. ვინ ახდიდა თუ არა ჩემი დენშჩიკი. რაკი ეს გამოვიგონე მე დენშჩიკი შაქარს ვეღარ მპარავს. ახლა, ყოველ დილას, ჩაის გავათავებ თუ არა ოთახში ბუზებს ვიჭერ. დავიჭერ ბუზებს ჩავსვამ შაქრის ყუთში და მთელი დღე არხეინადა ვარ. ვიცი რომ არავინ მომპარავს.

დ)

მიგიხვდი ჩემო მოხევევ რა ნესტრითა ხარ ნაჩხვლეტი. „ჩვენი თავი ჩვენადვე გვეყუდნე-სო“ – სთქვი შენ და მე გავიგონე. მაგრამ გავიგონე თუ არა რაღაც უეცარმა ტკივილმა ტკივინიდან გულამდე ჩამირბინა, იქ გულში გაითხარა სამარე და დაიმარხა. როდემდის დამრჩეს ეგ ტკივილი გულში როდემდის? ოხ როდემდის როდემდის?.. ჩემო საყვარელო მიწა-წყალო მომეც ამისი პა-სუხი!..

14.2.3. დასვით მძიმეები; განსაზღვრეთ მათი გამოყენების შემთხვევები.

ა)

- 1) ეს ის დრო იყო როდესაც / მთასა პლოცავდა ბარია / როს სალოცავად მიაჩნდათ / მთიელის ხალხის გვარია (ვაჟა).
- 2) ვინა ხარ? ვინ იარები / ლალო მაგ ლალი ცხენითა? (ხალხ.)
- 3) ვიცი ჩემი გზა საითაც მიდის, შენ საით წახვალ ხმელო ფოთოლო? (ხარხ.)
- 4) ბნელს ხევზე მოჰყეფს მდინარე / გულამლვრეული ჯავრითა (ვაჟა).
- 5) ჩემი იყო ის მინდა / შენ კი სხვისკენ გარბიხარ (წერ.).
- 6) საბედნიეროდ საბედნიეროდ ჰაბა ჰაბა! (მაჭ.)

- 7) ჩამოდგა საღამოს უამი / მთიდამ მზის სხივი ჩამოხდა, / სიბნელე მოიპარება / სინათლეს სული ამოჰხდა (ვაჟა).
- 8) კაცო შენც დაბერებულხარ / გაგხშირებია ჭალარი (ვაჟა).
- 9) არჩვი, ყელგადაგდებული / თმახშირი მთვარე პირადა / ეკერებოდა გულმკერდზე ქმარს მარგალიტის ლილადა (ვაჟა).
- 10) მივდექ სარკმელს, გადვიხედე / არემარე მესხვაფერა (წერ.).

ბ)

- 1) რა დაგიმალო ჯოყოლავ / ან რად შემრისხავ თქმისადა? (ვაჟა)
- 2) იქნებ შენც გცოდე ღმერთსაცა / მაგრამ ვიტირე რა ვქნაო! (ვაჟა)
- 3) ღმერთო მოჰქედე ტანჯულთა / უშველე შაინყალეო! (ვაჟა)
- 4) ან მომწონს თავი მეგობრებო რომ დაბადება / თქვენს შორისა მხვდა, ბუნებისა თქვენის ვარ შვილი / გრიგალთა მეხთა ქუხილთ შორის ქართვლად გაზრდილი (ჭავ).
- 5) რად მინდა ხმალი თუნდ იყოს მჭრელი თუ სიმართლისთვის დამიჩლუნგდება?! (ჭავ.)
- 6) გლეხკაცის და ყმის ლიტონი ბედი / ვერა ვერ გაძლებს ბატონის ხელში (ჭავ.).
- 7) იგი ვინც მიყვარდა დიდი სიყვარულით / ფრთხებით დაიფარე ამას გევედრები!... (ტაბ.)
- 8) დღემ დაიხურა პირ-ბადე / მთებმა დახუჭეს თვალები (ვაჟა).
- 9) სანათაი ვარ მე შვილო / აფხუშოური ქალია (ვაჟა).
- 10) ჩემი აღმართი მიგაჩნდა ვაკედ / როცა გიყვარდი როცა გიყვარდი... (გრიშ.).

გ)

- 1) ვფიქრობ ვითარება არც ისე მძიმეა.
- 2) თქვენ უეჭველია ტრადიციას არ ღალატობთ.
- 3) შექმნილი სიტუაციიდან გამომდინარე მივდივართ შემდეგ დასკვნამდე.
- 4) გოგონამ მომხდარის უშუალო მოწმემ და მონაწილემ ჩვენთან შეხვედრას თავი აარიდა.
- 5) იქ სადღაც ნავენახარის გვერდით მიტოვებული მარანია.
- 6) ბავშვებს შესთავაზეს მონაწილეობა მიეღოთ შიდასასკოლო შეჯიბრებაში.
- 7) პრესაში ჯერვერობით არაფერია ნათქვამი მომხდართან დაკავშირებით – დასძინა ტელეურნალისტმა.
- 8) არა ასე გაგრძელება აღარ შეიძლება!
- 9) ამ კითხვაზე პასუხს გაგცემთ დღევანდელი მორიგე ანუ გიორგი ცაცანაშვილი.
- 10) სამწუხაროდ ყველაფერი ისე არ ხდება ჩვენ რომ გვინდა.

14.2.4. დასვით მძიმეები ბიბლიოგრაფიულ მონაცემებთან.

- 1) არისტოტელე, რიტორიკა (ძველბერძნულიდან თარგმნა შესავალი წერილი შენიშვნები და საძიებელი დაურთო თამარ კუკავამ); რედ. ა. ურუშაძე თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1981
- 2) ნ. ბასილაია ქართული ენის პრაქტიკული სტილისტიკა, თბ.: "განათლება" 1991
- 3) კ. გამსახურდია თხზულებათა ათტომეული ტ. VIII თბ.: "საბჭოთა საქართველო" 1985
- 4) თ. გამყრელიძე ზ. კიკნაძე, ი. შადური, ნ. შენგელია, თეორიული ენათმეცნიერების კურსი (მეორე გამოცემა) თბ.: "თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა", 2008
- 5) მ. ჯავახიშვილი, ქართული ენა თხზულებანი, ტ. მეექვსე თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“ 1980

14.3. წერტილ-მძიმე

წერტილ-მძიმეს ერთგვარი შუალედური საფეხური უკავია წერტილსა და მძიმეს შორის. ის გამოიყენება სხვადასხვა ტიპის წინადადებებში ერთნაირი ფუნქციის მქონე ერთეულების (მაგ., ერთგვარი წევრები / წინადადებები) გამოსაყოფად. წერტილ-მძიმე იწერება:

- ისეთი თხრობითი წინადადებების გასამიჯნად, რომლებიც ერთი და იმავე თემის განვითარებას ემსახურება:

...მხოლოდ ლექსიკოგრაფიული მუშაობით არ განისაზღვრება დავით და ორანე ბაგრატიონების მეცნიერული ლვანლი; მათ თარგმნეს და შეადგინეს სხვადასხვა დარგის სახელმძღვანელოები.

...IX საუკუნიდან არაბთა სახალიფო სუსტდება; შესაბამისად, იქმნება პირობები ერთიანი საქართველოს აღდგენისათვის.

...სავსებით დამაჯერებელია მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის მსჯელობა; მისი აზრით, საბჭოთა ისტორიოგრაფიაში ჩამოყალიბებული თვალსაზრისი ენინაალმდეგება ძველ ქართულ წყაროებს.

- ჩამონათვალში პუნქტებად წარმოდგენილი საკითხების ერთმანეთისაგან გამოსაყოფად (ჩამონათვალის ბოლოს, ბუნებრივია, იწერება წერტილი); მაგ.:

...XIX საუკუნის 60-იან წლებში მონინავე საზოგადოების წინაშე დაისვა ისეთი პრობლემური საკითხები, როგორიცაა:

- სალიტერატურო ენის ერთიანობა და სიწმინდე;
- ორთოგრაფიული რეფორმა;
- დამოკიდებულება უცხო სიტყვებისადმი.

სავარჯიშოები

14.3.1. წაიკითხეთ ტექსტი; თქვენ მიერ შერჩეული ორი წინადადების ბოლოს შეცვალეთ სასვენი ნიშნები წერტილ-მძიმეებით ისე, რომ თხრობის ბუნებრიობა არ დაირღვეს.

მე რომ წამოვიზარდე და სკოლაში დავიწყე სიარული, აქეთ მაშინაც არა ცხოვრობდა არავინ. ამ ერთვერსიან გზაზე მარტო არ მიშვებდა დედა. დაიჭერდა გრძელ ჯოხს, მომჭიდებდა ხელს და მომყვებოდა გვერდზე ხან მუხლამდე თოვლში, ხან ქარბუქში, აქედანაც, იქიდანაც. ვიყავით ხოლმე გადათეთრებულები და დაბუხულები, მაინც ბედის უსაყვედუროდ იტანდა დედაჩემი ყველაფერს. მამაჩემი ხომ – ისე გაიცინებდა, თითქოს ოქროთი სავსე კიდობანს გადახადა სახურავი თავის ცოლ-შვილთანო, მომიქცევდნენ შუაში მე და იმათ სიხალისეს, იმათ თვალების ბრნყინვას არა შეედრებოდა ქვეყანაზე.

14.3.2. პუნქტუაციურად გამართეთ ტექსტები:

ა)

...სავარაუდოდ პოლიტიკურ-იდეოლოგიური ტენდენციურობის საპირისპიროდ უნდა გაჩენილყო ენაში ტერმინოლოგიური სიტყვათშეხამება „ჯანსაღი კრიტიკა“. თავისი მნიშვნელობით, ეს არის სამართლიანი და კეთილგანწყობილი შეფასება, რომელიც: 1 აღიარებს ხელოვანის შემოქმედებით თავისუფლებას 2 თანაბრად ითვალისწინებს ნაშრომის ლირსებასა და ნაკლს 3 უფრო კოლეგიალური რჩევაა და არა ავტორის უზუსტობებსა თუ იდეოლოგიურ „შეცდომებში“ „დაჭერის“ მცდელობა.

ბ)

სტატია ეხება ბაგრატის ტაძარში ჩატარებული არქეოლოგიური გათხრების შედეგებს 1984 წლიდან 2010 წლამდე, განსაკუთრებით კი – 2005-2010 წლების პერიოდს. მასში ბუნებრივია ავტორებმა გვერდი არ აუარეს ჩვენთვის საინტერესო სამარხესაც (N50)

აღნიშნულ სამარხთან დაკავშირებით ავტორთა მსჯელობა შემდეგი თანმიმდევრობით არის გადმოცემული:

- 1) სამარხის დეტალური აღწერა და მისი მდგომარეობა გახსნისას
- 2) სამარხში დაკრძალული მიცვალებულის დაკრძალვის წესის ინტერპრეტაცია,
- 3) ანთროპოლოგთა წინასწარი დასკვნის გადმოცემა; მიცვალებულის ნარმომავლობისა და იდენტიფიკაციის საკითხი
- 4) სამარხის ინვენტარის (სამკაულები) აღწერა და მათი შესაძლო კავშირები იმდროინდელ მსოფლიოსთან;

14.3.3. აირჩიეთ პუნქტუაციურად უმჯობესი ვარიანტი; დაასაბუთეთ თქვენი არჩევანი.

ა)

ნარმოდგენილი წიგნი პირუთვნელი აღწერაა ისტორიის; მეტი დამაჯერობლობისათვის, დანართში გამოქვეყნებულია შესაბამისი დოკუმენტური მასალაც. დაინტერესებული მკითხველი მისი მეშვეობით ბევრ საინტერესო ინფორმაციას იპოვის.

ბ)

ნარმოდგენილი წიგნი პირუთვნელი აღწერაა ისტორიის. მეტი დამაჯერობლობისათვის, დანართში გამოქვეყნებულია შესაბამისი დოკუმენტური მასალაც; დაინტერესებული მკითხველი მისი მეშვეობით ბევრ საინტერესო ინფორმაციას იპოვის.

14.4. ორწერტილი

ორწერტილი იწერება:

- განმაზოგადებელი სიტყვის გამოსაყოფად, როდესაც უსწრებს ერთგვარ წევრებს:
გუშინ გავიცანი შენი მეგობრები: ფიქრია და ლევანი.
აქ, ამ პატარა ასმეტაში, ყოველიფერი მაღამოდ ეცხება ჩემს გრძნობა-გონებას: მინა, წყალი, მთა, კლდე, ტყე და ველი.
- ავტორის სიტყვების შემდეგ:
მივეხმატებილე ჩიტუნას: „შენ ხომ არა ხარ სულიკო?!”
ჯავრობით ეტყვის ალუდა:
– დიაცნო, ნუ ხართ ყბედადა...
- იმ წინადადების შემდეგ, რომელსაც ხსნის, განმარტავს მომდევნო წინადადება:
ისმინე, სწავლის მძებნელო, მოპყევ დავითის მცნებასა: ჯერ მწარე ჭამე, კვლავ ტკბილი, თუ ეძებ გემოვნებასა.
სამოციანელთა თავგანწირვამ ნაყოფი გამოიღო: მათი ბრძოლის შედეგად, აღდგა ქართული ენის სავალდებულო სწავლება სასულიერო სემინარიაში.

სავარჯიშოები

14.4.1. მითითებულ ადგილებში დასვით სათანადო სასვენი ნიშანი. დაადგინეთ ორწერტილის გამოყენების 4 მაგალითი.

დღისით თოვს/ დამით ცა მოკრიალებულია და ყინავს...

მაგრამ ცხოვრება თავისი გზით მიდის/ ყმანვილი სწავლობს/ გლეხკაცი მუშაობს/ ქალები სართავს და ჯარას შემოსხდომიან/ პაპა და დიდედა ზღაპრებს ჰყვებიან. ბალდებს კვლავ უხარიათ თოვლი. რატომ მაინც და მაინც ბალდებს? დიდებსაც უხარიათ! სწორედ გლეხს უთქვამს თოვლზე/ "ამის უკეთესს რას ნახავს კაცის თვალიო? ვიცი/ რომ ზამთარს თოვლიანს თან მოსდევს მოსავალიო". ასე ყოფილა, ასე თქმულა/ თოვლიანი ზამთრის მერე კარგი მოსავალი მოდისო. ჩვენ კი უკვე ვიცით, რომ სოფლელი კაცი/ რა დროც არ უნდა იყოს/ ზაფხული თუ ზამთარი/ მუდამ მოსავალზე და ჭირნახულზე ფიქრობს, ეს არის მისი საქმე/ პურ-ლვინოს მოყვანა, ჭირნახულის მოწევა, ქვეყნის დაპურება/

ჩვენი მთავარი საქმე რაღაა?

14.4. 2. ნაიკითხეთ ტექსტი. მითითებულ ადგილებში დასვით სათანადო სასვენი ნიშნები.

მძიმე სოციალურ პირობებზე არანაკლებ ძნელად გადასატანი წინასწარ განსაზღვრული მომავალი/ გაუცნობიერებლად გაკეთებული არჩევანი და ათასობით თავისი საქმისადმი გულგრილი სპეციალისტია/ რომელთა ხელშიც მერე კიდევ უფრო მეტი ხალხის ბედი აღმოჩნდება ხოლმევ/

ათი წლის წინ, სკოლას რომ ვამთავრებდი/ წინასწარ განსაზღვრული მომავალი ასეთი იყო/ ბიჭების უმეტესობა ეკონომიკურზე აბარებდა და დღეში ათი კაცისგან მაინც მოისმენდი ჯაღლისნურ სიტყვათშეთანხმებას/ „საბანკო-საფინანსო“/ გოგონები უურნალისტობაზე ოცნებობდნენ და ჰუმანიტარული ფაკულტეტის ვარიაციებზე ნაწილდებოდნენ/ უცხო ენები, ფილოლოგიური, საერთაშორისო ურთიერთობები. ეს ერთგვარი მემკვიდრეობაა ჩვენი მშობლების ყოფისა, სადაც კაცები ინჟინერ-ეკონომისტები იყვნენ/ ქალები კი – ან დიასახლისები/ ან ექიმები და პედაგოგები. მაგრამ მაშინ სხვა რეალობა იყო/ საბჭოთა კავშირში არავის უწევდა სამსახურის ძებნა და უკეთესი მდგომარეობისთვისაც არც პროფესიონალიზმი გახლდათ მაინცდამაინც აუცილებელი. სისტემა ასაქმებდა და ინახავდა ყველას/ ვისაც კონკრეტულ ადგილას ყოფნა შეეძლო/ სისტემას ხელს აძლევდა მასზე დამოკიდებული ადამიანები მყარი საყრდენის, საკუთარი თავის რწმენისა და ამბიციების გარეშე. აღბათ/ ამიტომაც იყო, იმპერიის დაშლის შემდეგ ასე რომ გაუჭირდა ხალხს ვექტორების პოვნა/ არ იყვნენ დამოუკიდებლად ცხოვრებას მიჩვეულები.

14.4.3. სათანადო ადგილას დასვით ორწერტილი და განსაზღვრეთ მისი გამოყენების შემთხვევები.

- 1) ჩვენი დამთხვეული თერგი ვლადიკავკასთან ის თერგი აღარ არის, რომელზედაც ჩვენს პო-ეტს უთქვამს „თერგი პრბის, თერგი პლრიალებს, კლდენი ბანს ეუბნებიან...“ (ჭავ.)
- 2) მოვიდა ჯოგი ნადირთა, ანგარიშმიუნვდომელი / ირემი, თხა და კანჯარი, ქურციკი მალლა მხტომელი. (რუსთ.)
- 3) – ნება მომეცით, მითხრა მან რუსულად, – გაგაცნოთ ჩემი თავი მე გახლავართ პოდპორუჩი-კი N. (ჭავ.)
- 4) თოვიც ალუდას გაუგდო, / ერთს კიდევ ეტყვის სიტყვასა / "ეხლა შენ იყოს, რჯულ-ძალლო, / ხელს არ ჩავარდეს სხვისასა." (ვაუ)
- 5) აქა-იქ ოთახის სამკაულად ეყარა სხვადასხვანაირი ნივთები, მაგალითებრ ტალახიანი ყარა-ბალული თეთრი ნალები, პირმოტეხილი სპილენძის თუნგი, ქონიანი შანდალი, სპილენძის საჩაიერში მოხარშული მყრალა-ბალახი, ზურგიელის ნაჭერი და სხვანი და სხვანი. (ჭავ.)
- 6) მივაძახე „ჭინჭარში ნუ ვარდები!.. / ნუ გგონია იქ ია და ვარდები!“ (წერ.)
- 7) დათვმა ლხინი გადიხადა, / მოიწვია მეზობლები; / გარეშენიც ბევრი ჰყავდა / ტურა, მელა, კატა, მგლები. (წერ.)
- 8) ამოცანა გვეკითხება რამდენი ნადირი დაუხოცავს მეფე როსტევანს და რამდენი – ავთან-დილ?
- 9) ვარდსა ჰკითხეს „ეგზომ ტურთა რამან შეგქმნა ტანად, პირად?“ (რუსთ.)
- 10) არა, მყინვარი არ მიყვარს მისი სიცივე ჰსუსხავს და სითეთრე აბერებს! (ჭავ.)

14.5. მრავალწერტილი

მრავალწერტილი იწერება:

- გაწყვეტილი სიტყვის ან წინადადების შემდეგ:
ამის თქმა არ მინდოდა, **მაგრ...**
- დეფექტური მეტყველების გადმოსაცემად:
შ...შ...შენ საით გაგინევია?
- დაუსრულებელი ჩამონათვალის მისანიშნებლად:
X-XI-XII საუკუნეების ქართველ მოღვაწეთა მიერ შემუშავებული ბევრი ტერმინი, როგორიცაა: **არსი, არსება, არსებითი, ნივთი, ნივთიერი, სულიერი, მოძღვრება, ჭეშმარიტება, მიმართება...** ახლაც პირვანდელი მნიშვნელობით გამოიყენება.
- ციტატის შემოკლებისას:
ტექსტში ვკითხულობთ: „იყო მერვესა წელსა... წარემართა ვარსკენ პიტიახში.“

სავარჯიშოები

14.5.1. წაიკითხეთ ტექსტი. სათანადო ადგილას დასვით მრავალწერტილი და სხვა სასვენი ნიშნები.

მერცხლებს მზის ამოსვლიდან მზის ჩასვლამდე გაუდით ჭიკჭიკი და უღურტული დიდი მისვლა-მოსვლა აქვთ დიდი ძიება სარჩო-საბადებლისა. ბოლოს ბარტყები წამოიზრდებიან ყვითელი ნისკარტები გაუხდებათ, ერთ მშვენიერ დღეს კი ისე ისწავლიან ფრენას გაგიკირდებათ როდის მოასწრეს, რატომ ჩვენ ვერაფერი შევნიშნეთო. აგვისტოს ბოლოს კი ამაზე მერე ვილაპარაკოთ, მერცხლების ბუდეს მერე დავაკირდეთ. ჯერ ხომ არც კი წამოსულან თბილი ქვეყნიდან ჯერ ხომ მხოლოდ ერთი ბენო ტყის ჩიტი ქანაობს გაშიშვლებულ რტოზე და გაზაფხულს ელოდება

14.5.2. წაიკითხეთ ტექსტები. ახსენით, რატომ იყენებს ავტორი მრავალწერტილს.

ა)

ნაშრომის მეორე ნაწილი ეთმობა ეპისკოპოს კირიონის სამეცნიერო მოღვაწეობასა და მის ბრძოლას სოციალ-დემოკრატების წინააღმდეგ, რომელთაც სურდათ საბოლოოდ მოესპონთ მეფის რუსეთის მიერ ისედაც ჩანიხლული ქართველური ღირებულებები: დედაენა; ტრადიციული ქართული ოჯახი, როგორც გამორჩეული ფასეულობა; ქართული მითოლოგია... ჩვენი ერის ისტორიული ღირებულებების წარმოსაჩენად კირიონმა შეადგინა "ქართული სიტყვიერების თეორიის სახელმძღვანელო"; იბრძოლა, დაარსებულიყო საქართველოს ეკლესიის ისტორიის კათედრა...

ბ)

პროფ. ს. ვარდოსანიძის დასკვნით, კათოლიკოს-პატრიარქ კირიონს თავი არ მოუკლავს, როგორც აცხადებდნენ ეპისკოპოსი ლეონიდე და მისი მომხრენი; კირიონის მკვლელია დავით დავიდოვი, მკვლელობის ხელისშემწყობი კი – არქიმანდრიტი ტარასი კანდელაკი... აქვე აღვნიშნავ, რომ პროფ. ს. ვარდოსანიძის კვლევებმა დიდი როლი შეასრულა კირიონისათვის თვითმკვლელის სამარცხვინო სახელის საბოლოოდ ჩამოშორებისა და მისი წმინდანად შერაცხვის პროცესში (2002 წელს).

გ)

– გამომყევ, ვინც ხარ!.. გაგიზიარებ ჩემსა სენაკსა... შენც შეგივრდომებს, / შენებრ მახვე-წარს მრავალსაც სხვასა...

14.6. კითხვის ნიშანი

კითხვის ნიშანი იწერება კითხვითი წინადადების¹⁷ ბოლოს:

„რაობით სანდო არა ვარ?

სიტყვას რად ამბობ მცდარესა?“

სავარჯიშოები

14.6.1. აღადგინეთ კითხვის ნიშნები.

ა)

რას ერჩიან ჩვენს ენას უურნალისტები და პოლიტიკოსები ისინი "მეთქის" და "თქოს" ერთმანეთში ურევენ... ქართველებს აღტაცების გამომხატველი არაჩვეულებრივი სიტყვა "აუჟ" გვაქვს. დღეს ამ სიტყვის ნაცვლად ხმარობენ "ვაუს"; რადგან ამერიკულია, მოსწონთ. იქნებ მე არ მესმის, გამაგებინეთ: რა ჯანდაბაა ეს "ვაუ" და რით სჯობს ჩემს "აუჟს"

ბ)

გინახავთ ყვითელი, ბუმბულა წინილები თქვენსა, ან მეზობლის ოჯახში სად წინილები, სად გაზაფხული – იფიქრებთ და მართალიც იქნებით, თუ ოდესლაც ბავშვობა სოფელში არ გაგიტარებიათ...

14.6.2. მითითებულ ადგილებში დასვით სათანადო პუნქტუაციური ნიშნები.

ერთხელ, ერთმა მასწავლებელმა ჰყითხა მოსწავლეებსა/

- რატომ უნევენ ადამიანები ხმას კამათის დროსა/
- იმიტომ რომ გამოდიან წონასწორობიდან, – უპასუხა ერთ-ერთმა.
- კი მაგრამ რა საჭიროა ხმის აწევა/ ადამიანი ხომ გვერდით არის და შეგიძლია ყვირილის გარეშეც გააგებინო.

მოსწავლეები ჩაფიქრდნენ. მაშინ მასწავლებელმა თქვა/

– როცა ადამიანები უკმაყოფილონი არიან ერთმანეთით და ჩხუბობენ, მათი გულები შორდებიან ერთმანეთს. ეს სიშორე რომ დაძლიონ და ერთმანეთს გააგებინონ/ ისინი უნევენ ხმას. რაც უფრო მეტად ბრაზობენ/ მით უფრო მეტად იზრდება მანძილი მათ გულებს შორის და თანდათანობით ისინი გადადიან ყვირილზე.

და რა ხდება/ როცა ადამიანებს მოსწონთ ერთმანეთი/ ისინი კი არ ყვირიან, პირიქით – საუბრობენ წყნარად და მშვიდად, იმიტომ რომ მათი გულები ახლოსაა ერთმანეთთან და მათ მშვენივრად ესმით ერთმანეთისა/

ხოლო თუ ადამიანებს უყვართ ერთმანეთი/ მაშინ მათი გულები ისეა დაახლოებული, რომ უკვე ჩურჩულით შეუძლიათ ერთმანეთს ესაუბრონ/ რაც უფრო ძლიერია სიყვარული, მით უფრო ახლოვდება გულები და ბოლოს სიტყვის თქმაც კი არ არის საჭირო. მათ შეუძლიათ უხმოდ/ უსიტყვოდ გაუგონ ერთმანეთს. ასე ხდება შეყვარებული ადამიანების ერთად ყოფნისას/

ამიტომ, თუ ვინმესთან შეკამათება მოგივიდათ/ ნუ დაუშვებოთ/ რომ თქვენი გულები და-შორდნენ ერთმანეთს, ნუ იტყვით ისეთ რამეს, რაც თქვენს შორის მანძილს კიდევ უფრო გაზრდის/ ვინაიდან შეიძლება ისე შორს შეტოპოთ/ რომ მერე ერთმანეთთან დასაბრუნებელი გზები დაკარგოთ/

¹⁷ კითხვითია წინადადება, რომელიც კითხვას შეიცავს. ის ორგვარია: კითხვითი სიტყვიანი და არაკითხვითი სიტყვიანი. კითხვით სიტყვებად გამოიყენება კითხვითი წაცვალსახელები (ვინ? რა? რომელი? როგორი?..) და კითხვითი ზმინზედები (სად? როგორ? რატომ? როგორ?..). კითხვითი წინადადების სახეებს შორის ინტონაციურ განსხვავებაზე უკვე გვერდა საუბარი (იხ. ზემოთ: 13. წინადადება).

14.7. ძახილის ნიშანი

ძახილის ნიშანი გამოიყენება:

- მაღალი ხმით მიმართვის შემდეგ:
– **ლუარსაბ! ლუარსაბ!** – დაუძახა დარეჯანმა.
- ბრძანებითი წინადადებების ბოლოს:
„თემს ნუ სწყევთ, ნუ გადიქცევით ცეტადა!“
- ძახილის წინადადებებთან¹⁸, ასევე, ძლიერი გრძნობის გამომხატველ შორისდებულებთან და მიგებით ნაწილაკებთან:
„ვიშ, რა ლამაზად იღვიძებს ბუნება მიძინებული!“
"ხო,
ხო,
ხო,
ხო!
ხმელეთს როგორ ეხეთქება ზღვა!
არა!
სხვისი მისაბაძი რა მჭირს, თვარა კი!"
- მისალმება-დამშვიდობებისას, დალოცვისას და სხვ.
„გამარჯობა!“ „ნახვამდის!“ „კარგად მეყოლე!“ „ღმერთს ებარებოდე!“
„ბიჭო, ვისი ხარ, მალხაზი, დაურჩი დედაშენსაო!...“

მხატვრულ და პუბლიცისტურ ნაშრომებში არაიშვიათია ერთად წარმოდგენილი რამდენიმე ძახილის ან კითხვის ნიშანი; ასეთი ფაქტები სცილდება ნორმებს და უფრო ინდივიდუალური სტილის მახასიათებლად განისაზღვრება:

„მიგვითითოს პატივცემულმა პროფესორმა თუნდაც ერთი... შემთხვევა ქრისტიანული ეკლესიის ისტორიაში, როდესაც ამა თუ იმ ერის პატივისცემის გამო (!!!) ვინმე არაქრისტიანი ქრისტიანულ ეკლესიაში დამარხულიყოს. ამგვარი მსჯელობა დაფუძნებულია ქრისტიანობის ისტორიისა და საღვთისმეტყველო-ლიტურგიკული პრაქტიკის სრულ უცოდინრობაზე.“

სავარჯიშოები

14.7.1. განმარტეთ ძახილის ნიშნების გამოყენების შემთხვევები.

- 1) "ქართვლის დედაო! ძუძუ ქართვლისა უნინ მამულსა უზრდიდა შვილსა..." (ჭავ.)
- 2) იმერელი ცდილობს შენს გულს / ტკბილად დაეპატრონოს: – ნუ იყიდი, მარტო გემო/ ნახე, ჩემო ბატონო! (ნონ.)
- 3) — თუ მოყვარე ხარ, მაშ, გამარჯობა! კეთილი იყოს ჩვენი გაცნობა. (ჭავ.)
- 4) კირითხურონო, კალატოზნო, ოსტატ-შეგირდნო, / თუ სადმე რამე ცოდვა გქონდეთ – ღმერთმა შეგინდოთ! (ნიშნ.)
- 5) — ამინ!.. შენ არ ხარ ბლაჭიაშვილი? — დიალ! გახლავა!.. რა გნებავს შენა? (ჭავ.)
- 6) მაგრამ რას იზამ? მოდი, გულს უთხარ, / კარგ სანახავზე ნუ ხარ-თქო ხარბი!.. (ჭავ.)
- 7) ...საქართველოს ციხეებზე მზის შუბლისანი / დგას მეციხოვნედ მარადისობა!.. (ნიშნ.)
- 8) – ჩემი ღვინო სხვას არ სჯობდეს, / მაშ, შემირცხვეს სახელი! – კარდენახულ ღვინოს აქებს / ბიჭი კარდენახელი. (ნონ.)
- 9) ძველო თბილის! ჩემი მიზნები ალარ მაქვს, გულში რომ გინახავდი... (გრიშ.)
- 10) კარგი გყოლია გამზრდელი, ღმერთმ გიდლეგრძელოს გვარიო! (ვაჟა)

¹⁸ ძახილისაა წინადადება, რომელიც გამოხატავს ძლიერ გრძნობას: სიხარულს, აღტაცებას, სინანულს, მწუხარებას და სხვ.

14.7.2. აღადგინეთ სასვენი ნიშნები.

სამშობლო დროშები, ჰიმნები ან სიმბოლურ გმირებზე წარმოთქმული სახოტბო სიტყვები როდია ეს გახლავთ ერთი მუჭა მინა და ადამიანები რომლებიც ჩვენს მოგონებებში სახლობენ, მელანქოლიით ავსებენ მათ. ეს არის ჩვენში გამჯდარი უთბესი გრძნობა და იმის მიუხედავად, სად იმყოფები ეს ის კერაა, სადაც დაბრუნება შეიძლება

14.7.3. მითითებულ ადგილებში დასვით სათანადო პუნქტუაციური ნიშნები.

...უცებ თავი ძალიან დაღლილად ვიგრძენი. ამდენი ირონია და სიმარტოვე/ აი, რომ გამოჩენილიყო ვინმე პატარა, ნაზი გოგონა, ოღონდ ნამდვილი, ნიღბების გარეშე!..

თვალები გავახილე და ერთბაშად შევკრთი – ის ჩემ წინ იდგა. უძრავი, უფრო ქანდაკებას ჰგავდა/ ვიდრე ცოცხალ ადამიანს. ჰა/ ჰა/ აშკარად, სიცხესა და რიგში დგომას ჩემზე კარგად არ უმოქმედია. თვალები ისევ დავხუჭე და ისევ გავახილე/ მაგრამ ლანდი არსად წასვლას არ აპირებდა. ის რეალური იყო... და ისეთი ლამაზი... მხოლოდ ერთი სიტყვით შემიძლია მისი დახასიათება/ სხვანაირი.

- ხომ არ დაგეხმაროთ რამით/
- ვინ ხარ/
- მე... და განა შენ არ იცი/ თუმცა ხო, უკვე დიდი დრო გავიდა... ნახე, რა ლამაზია სამყარო და რა დაუნდობელი – დრო/
- არ წახვიდე/ გთხოვ/
- უნდა წავიდე/ ვერ დავრჩები შენთან...
- მომენატრები/
- ვიცი... როცა ძალიან მოგენატრები, მომწერე წერილი...
- მერე, როგორ მოგაწვდინო ეს წერილი/
- ქარს გაატანე/

თქვა და გაქრა სამუდამოდ/

ერთხანს არ მინდოდა, ვერ ვბედავდი/ მაგრამ ბოლოს მივწერე, კონვერტში ჩავდე და ქარს გავატანე. პასუხი არ მიმიღია/ მაგრამ მე მაინც ვწერდი მეორეს, მესამეს... და ერთხელაც ფანჯარაზე დაცემული ყვითელი ფოთოლი დავინახე, მასზე კი სულ რამდენიმე სიტყვა ეწერა/

14.8. კითხვით-ძახილის ნიშანი

კითხვით-ძახილის ნიშანი იწერება კითხვით-ძახილის წინადადების¹⁹ ბოლოს:
საცა არ მიხნავ, ძმობილო, / იქ ვმკო – ეს სადაურია?!
სხვა როცა მე შემომნატრის, / მე მიგბაძო სხვას?!

სავარჯიშოები

14.8.1. ნაიკითხეთ ტექსტები; სათანადო ადგილებში დასვით ძახილისა და კითხვით-ძახილის ნიშნები.

ა)

უცებ რომ ჩვენმა წინაპრებმა წამოიწიონ და ყური უგდონ დღევანდელ ქართულს, ნება-ყოფლობით უკანვე ჩაცვივდებიან საფლავებში

რას გვიშველის მარტო საქმის წარმოება ქართულად კათოლიკური ეკლესია დღესაც ლა-თინურ ენაზე აწარმოებს წირვას და მიწერ-მოწერას, მაგრამ ეს ენა მაინც მკვდარია. ნუთუ შეიძლება მოკვდეს ენა შოთასი, ილიასი, აკაკის და ვაჟასი დაუჯერებელია

ბ)

ს. მასხარაშვილის ქმედებაზე უკეთესი რითია პროფ. ო. ლანჩავას ქმედება ნუთუ ისტორი-კოსთა, არქეოლოგთა და ხელოვნებათმცოდნეთა მიერ აზრის გამოთქმა ბაგრატის მდიდრული სამარხის საკითხზე სხვის კომპეტენციაში ჩარევაა რატომ თვლის პატივცემული ო. ლანჩავა, რომ ამ საკითხზე მსჯელობა მხოლოდ მისი პრეროგატივაა და სხვას არ აქვს აზრის გამოთქმის უფლება

14.8.2. პუნქტუაციურად გამართეთ ტექსტი.

ის უანრობრივი მრავალფეროვნება, რომელიც დასავლური, მაგალითად ამერიკული თანა-მედროვე პოეზიისთვისაა დამახასიათებელი, ქართულში უბრალოდ არ არსებობს. მიჩნეულია რომ ქართული აზროვნება, ეთნოფსიქოლოგიური თვალსაზრისით, ბინარულია; აქედან გამომ-დინარე ჩვენი ფსიქოლოგია ორ პოლარულ წერტილს შორის განვითნილ მრავალფეროვნებას ვერ ჰვითობს ან კარგი ხარ, ან ცუდი. შესაბამისად, თუ პოეტი ხარ უნდა პირველი იყო. ერთ-ერთ ჩემს ამერიკულ კოლეგას ვთხოვე, შეერჩია 10 საუკეთესო თანამედროვე ამერიკელი პოეტი რომ მე-თარგმნა და ძალიან გაუკვირდა: საუკეთესო, რის მიხედვით – მიმდინარეობების, გამოქვეყნების თუ გაყიდვების? მენეჯმენტი, მათ შორის/ პოეზიისაც დღეს უკვე მართვადია და შეიძლება, რომ არაფრისგან შექმნა პოპულარული სახე ასე რომ, პოპულარობაც დღეს ნაკლებად გამოდგება პოეტის საზომად.

¹⁹ კითხვით-ძახილის წინადადება ერთდროულად გამოხატავს კითხვას და რაიმე ძლიერ გრძნობას.

14.9. დეფისი

დეფისი წარმოადგენს მოკლე პორიზონტალურ ხაზს; გამოიყენება:

- მრავალცნებიანი კომპოზიტების დასაწერად:
თვალ-წარბი, ხელ-პირი, ყელ-ყურ-ცხვირი, მთა-ბარი, სახლ-კარი...
- სხვათა სიტყვის -**მეთქი და -თქო** ნაწილაკების გამოსაყოფად:
„კატო, დედას უთხარი, ერთი პური გვასესხე-თქო.“
„გითხარი, არ წავალ-მეთქი.“
- რიგობითი და რაოდენობითი რიცხვითი სახელების თანდებულიანი, ბრუნვისნიშნიანი თუ ნაწილაკიანი ფორმების დასაწერად:
რიგობითი რიცხვითი სახელები: 1-ლი, მე-100, 25-ემ, VI-ის, V-ბი, X-ც...
რაოდენობითი რიცხვითი სახელები: 7-ზე, 100-დან, 8-ს, 4-ვე...
- სიტყვის დასამარცვლად და გადასატანად:
ხერ-ხი, მა-გი-და, მერ-ცხა-ლი, გა-ზა-ფხუ-ლი...
- სიტყვათა შესამოკლებლად:
ქ-ნი (ქალბატონი), ბ-ნი (ბატონი), ხელ-ლი (ხელმძღვანელი) და სხვ.

სავარჯიშოები

14.9.1. დასვით სასვენი ნიშნები; ახსენით დეფისის გამოყენების შემთხვევები.

ა)

თუ მოსწონთ, ისეთი რამეები მოსწონთ რომ... არ ვიცი, რა. თან რაც ყველაზე მთავარია უცებ ჩაკლანდნენ. ხელოვანთა კლანები, ქართული სპეციფიკის გათვალისწინებით. თუ რომელიმეში მოხვდი კაცი ხარ: აქეთ "მარლბოროს" ყიდი, იქით ნიგნებს წერ; იდეალებს არ ივიწყებ მოკლედ. ხე-ლო-ვან-თა კლა-ნე-ბი. წარმოიდგინეთ მაგათი ხელოვნება!..

ბ)

ჟურნალი გამოიცემა საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული სააგენტოს მიერ. მისი მთავარი რედაქტორია სააგენტოს დირექტორი ბ-ნი ნიკოლოზ ვაჩევიშვილი

გ)

...ასეთი პოზა ხშირად დასტურდება სამხრეთ რუსეთის, სამხრეთ-აღმოსავლეთ უკრაინის სტეპებისა და ჩრდილო კავკასიის იმ რეგიონების ძეგლებზე რომლებიც სალტოვო-მაიაცის (ხაზართა ხაკანატის) კულტურის არეალშია მოქცეული.

დ)

შესვენებაზე სოფელ ატენის მაღაზიაში ლიმონათის საყიდლად წავედი მაღაზიის კარზე გაკრული იყო მუყაოს ქაღალდი, წარწერით "დღეს ლიმონათი გაყიდვაში არ არის". გამყიდველ გოგონას ვუთხარი, შე დალოცვილო დაგენერა, ლიმონათი არა გვაქვს-თქო, რა უბედურებაა ეს გაყიდვაში-მეთქი...

14.9.2. გამართეთ ტექსტის პუნქტუაცია.

ნინასწარი არქეოლოგიური მონაცემების საფუძველზე, ბაგრატის ტაძარში 2009 წლის 4 აგვისტოს აღმოჩენილი დიდგვაროვანი ქალბატონის სამარხი ჩემი ვარაუდით უნდა ეკუთვნოდეს აფხაზეთ ეგრისის მეფის, ლეონ II ის დედას, ხაზართა ხაკანის ასულს რომელიც გარდაცვლილა აფხაზთა სამეფოს დედაქალაქის ქუთაისში გადმოტანის შემდეგ (VIII ს-ის 80 იანი წლების დასაწყისი)... სპეციალისტები სამარხს ათარიღებდნენ VIII IX საუკუნეებით... მოგვიანებით, ჩატარებული კვლევის თაობაზე ბ-ნებმა ლანჩჩავამ და ისაკაძემ 5 დან 10 აგვისტომდე არაერთი ინტერვიუ მისცეს როგორც ელექტრონულ ისე ბეჭდურ მედიას.

14.10. ტირე

- ტირე არის დეფისზე მოზრდილი ჰორიზონტალური ხაზი; გამოიყენება:
- დიალოგის დასაწერად, ასევე, სხვა პუნქტუაციურ ნიშნებთან ერთად (მძიმე, კითხვის / ძახილის / კითხვით-ძახილის ნიშნები), ავტორისა და პერსონაჟის სიტყვების გასამიჯნად:
 - საიდამ მოდიხა-ა-ართ?! – მკითხა გაკვირვებით და დაცინებითაცა.
 - პეტერბურგიდამ.
 - ჰმ, – ჩაიცინა აფიცერმა, – პეტერბურგიდამ. კარგია, გლირსებიათ პეტერბურგის ნახვა.
 - განმაზოგადებელი სიტყვის წინ, რომელიც მოსდევს ერთგვარ წევრთა ჩამონათვალს:
 - კრივი, ამქარი, ცეკვა, ართურმა – / ეს ადათები ძველთაგან ძველი,
 - გადაივიწყა სიტყვამ ქართულმა / და დამრჩა სევდა წარუბაძველი.
 - ფრაზაში / წინადადებაში გამოტოვებული შემასმენელის ან მისი ზმნური ნაწილის საკომპენსაციოდ:
 - ილია ჭავჭავაძე თავის პუბლიცისტურ წერილებში შეეხო მეცნიერებისა და კულტურის სხვადასხვა სფეროს, შესაბამისად – დარგობრივ ლექსიკასაც.
 - ხევი მთას ჰმონებს, / მთა – ხევა; წყალნი – ტყეს, ტყენი – მდინარეთ...
 - ერთობა ჩვენთვის ხატია, მტრებისთვის – სახრჩობელაო!
 - ორჯერ ორი – ოთხი; ათი გაყოფილი ხუთზე – ორი.
 - უკავშირო რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში დამოკიდებული ნაწილის მთავარისაგან გამოსაყოფად:
 - დავაბამ – დადის, ავუშვებ – დგას.
 - ადრე გამოხნავ – ადრე გამოგხრავ...
 - განკერძოებული სიტყვებისა და გამოთქმების გამოსაყოფად, მძიმეების ნაცვლად:
 - გელათის აკადემიაში – ძველი საქართველოს უმაღლეს საგანმანათლებლო ცენტრში – სისტემატურად მუშავდებოდა სამეცნიერო თხზულებების ენა და სტილი.
 - მანძილის, დროის ან რაოდენობის აღმნიშვნელ სიტყვებს შორის:
 - მატარებელი: თბილისი – ბათუმი ჩამოდგა პირველ ლიანდაგზე.
 - თაობათა ბრძოლა მიმდინარეობდა XIX საუკუნის 60 – 70-იან წლებში.
 - ვისაც შეგიძლიათ, 5 – 10 თეთრით დაეხმარეთ გაჭირვებულს!
 - რაიმე სიტყვის ან ცნების / ტერმინის განსამარტავად:
 - მცხეთა – ეს საქართველოს ძველი დედაქალაქია.
 - მანგანუმი – ქიმიური ელემენტი, ძნელდნობადი მოვერცხლისფრო ლითონი; იყენებენ მეტალურგიაში (სხვა ლითონებში შესაძნობად), სოფლის მეურნეობაში (სასუქად), მედიცინაში და სხვ. (უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, 1989, 292).
 - გარკვეული პოზიციის წარმომადგენელთა გამოსაყოფად, შდრ.:
 - 6. ნიკოლოზიშვილი:**
სოფ. ურადას (ავარეთი) ქრისტიანულ სამაროვანში დაფიქსირებულია ქრისტიანთა დაკრძალვის ფაქტები წვივებში გადაჯვარედინებული ფეხებით.
 - ლანჩავა – ისაკაძე:**
ასეთი პოზა გვხვდება ... X-XIV სს-ით დათარიღებულ დალესტნის ქრისტიანულ სამარხებში.

სავარჯიშოები

14.10.1. ნაიკითხეთ ნაწყვეტები; დასვით სასვენი ნიშნები; ახსენით ტირეს გამოყენების შემთხვევები.

ა)

– ცნობილია რომ ფეხბურთის დიდი ქომაგი ხართ. სპორტის ამ სახეობის კომენტატორებზე რას ფიქრობთ

– საქართველოს ორი კომენტატორი ჰყავდა – ეროსი მანჯგალაძე და კოტე მახარაძე. მათ შემდეგ კარგი კომენტატორი აღარ მინახავს. ფეხბურთის კომენტატორს სამი რამ მოეთხოვება ფეხბურთის სიყვარული, ფეხბურთის ცოდნა და მდიდარი ლექსიკა. დღევანდელი კომენტატორები კი შეცდომას შეცდომაზე უშვებენ. მაგალითად ხშირად მსმენია: "იტანს გოლს". ამ ორსიტყვიან წინადადებაში ორი შეცდომაა. უნდა იყოს "გააქვს ბურთი". "იტანს" წიმნავს რაღაცის, მაგალითად, სიცხის ან შიმშილის ატანას, ხოლო გოლი არის პროცესი – ბურთის გატანა... ან რას ჰგავს როდესაც ამბობენ "შეასრულა პენალტი", "პასი გაუკეთა"; პასი ხომ ბურთის გადაცემაა?!

ბ)

პროფ. ს ვარდოსანიძის წაშრომის პირველ წანილში წარმოდგენილია უწმინდესი პატრიარქის – კირიონ II ის ცხოვრება და მოღვაწეობა 1917 წლამდე – აღსაყდრებამდე... ბერად აღკვეცამ – უარის თქმამ ხორციელ ცხოვრებაზე – შეაძლებინა კირიონს საკუთარი სასიცოცხლო ენერგიის კონცენტრირება ქართველი ერის თავისუფლებისთვის ბრძოლაში

14.10.2. გამართეთ ტექსტის პუნქტუაცია.

შეუძლებელია იმის უარყოფა, რომ გამოჩენილი ადამიანი განსაზღვრულ გავლენას ახდენს იმ მოვლენებზე რომლებსაც უდგას სათავეში. დიდი ადამიანები გამოხატავენ თავიანთი ეპოქის მოთხოვნილებებსა და ამოცანებს ზოგჯერ, თავიანთი გონიერივი მონაცემებითა და ღვთისგან ბოძებული ნიჭით, რამდენიმე საუკუნითაც კი უსწრებენ თავიანთ ეპოქას... გავისენოთ მსოფლიო გენიოსები მიქელანჯელო, ლეონარდო და ვინჩი, მოცარტი, ბეთჰოვენი; მეცნიერებაში – ისააკ კოპერნიკი დარვინი, ფრონდი ნიუტონი, ალბერტ აინშტაინი; კულტურაში – ფრედერიკ ფელინი, სტივენ სპილბერგი; ლიტერატურაში შექსპირი, დანტე, სერვანტესი, რუსთაველი; რელიგიაში მარტინ ლუთერი, საქართველოს კათალიკოს პატრიარქი უწმინდესი და უნეტარესი ილია II

14.10.3. აღადგინეთ ტირეები.

ღმერთმა აცოცხლოს პატარძალი! წამოავლო ჯამს ხელი დავითმა, ღმერთმა ტკბილად შეაბეროსთ ერთმანეთს!

მადლობელი ვარ, თქვენი ჭირიმეთ! დაუკრა ყველას თავი მოსემა. მაშ, რაც მალე იქნება, ისა სჯობია.

იმან ისე მოგახსენათ, უპასუხა დავითმა. მეც, სწორედ მოგახსენოთ, მაგას ვურჩევ ჩემს ძმასა. რაღა გავაგრძელოთ საქმე.

ჩემის ფიქრითაც ეგრე სჯობია, სთქვა მოსემა, ქალი აქა ჰდნება... ის კიდევ იქ, თქვენმა სიცოცხლემ! წაართო სიტყვა დავითმა.

მაშ, როცა მიბძანებთ, მაშინ იყოს ქორწილი, სთხოვა მოსემა.

14.11. ფრჩხილები

ფრჩხილები, ძირითადად, ორი სახისაა: მრგვალი და კვადრატული.

მრგვალი ფრჩხილები გამოიყენება:

- ტექსტში ჩართული დამაზუსტებელი ინფორმაციის გამოსაყოფად:
მწერალმა უპირატესობა მიანიჭა სიტყვა „მამულის“ სამწიგნობრო ენაში დაცულ მნიშვნელობას, დიალექტური (ქიზიყ., იმერ., გურ., ლეჩ.). სემანტიკის საპირისპიროდ.
ის საბოლოოდ დაუბრუნდა სოფელს (აღადგინა წინაპართა ნაფუძარი).
 - ციტირებული წყაროს მისათითებლად:
„გახსოვდეს, ვისი გორისა ხარ“ (ალ. ყაზბეგი, „ხევისბერი გოჩა“).
„პრძანებითი კილო ორგვარია: წართქმითი და უკუთქმითი“ (ჟ. ფეიქრიშვილი, ქართული ენის სინტაქსი, ქუთაისი, 1998, გვ. 50).
 - ავტორის ან მსმენელთა დამოკიდებულების წარმოსაჩენად:
მასავით შემტევი (აბა, რა ეგონათ?!) იქ არავინ ყოფილა.
ფუფულა შიოლაზე ფიქრებმა გაიტაცა (ქალებს ჩაეცინათ).
 - პიესაში რემარკის გამოსაყოფად:
პელაგია (თავისოთვის): ღმერთო, უშველე!
 - ჩამონათვალის ნუმერაციისათვის; ამ შემთხვევაში საჭიროა მხოლოდ ცალი ფრჩხილი:
1), 2), 3)... ა), ბ) გ)...
- კვადრატული ფრჩხილი გამოიყენება:**
- ავტორის მიერ ტექსტში აღდგენილი ან ჩამატებული ინფორმაციის გამოსაყოფად:
მან [ლუარსაბმა] იმ ღამით ცუდი სიზმარი ნახა.
სიმუავეებს მეცნიერებაში ეტყვიან რამე ნივთეულის [ნივთიერების] ნახადს, გადასხვაფერებას, ნახალისევს რისამე.
 - ძირითად ტექსტში წყაროს ნუმერაციის პრინციპით დამოწმებისათვის:
[5, გვ. 117]; [23, გვ. 53].
არასწორია შეცდომის ფრჩხილებში ჩასმა; შეცდომას ხაზი უნდა გადაესვას.
ძირითადი ტექსტის სასვენი ნიშანი იწერება ფრჩხილების შემდეგ.

სავარჯიშოები

14.11.1. წაიკითხეთ ტექსტები. ახსენით, რა ტიპის ინფორმაციაა ფრჩხილებში წარმოდგენილი.

ა)

მონოგრაფიიდან ნათლად ჩანს, რომ ეს არ იყო მხოლოდ განსწავლული და პატრიოტი საეკლესიო პირების ბრძოლა, საეკლესიო პირებს მთელი ქართველი ერი უჭერდა მხარს (ილია ჭავჭავაძისა და იაკობ გოგებაშვილის წინამდლოლობით).

ბ)

რამდენიმე დღის წინ მეგობარმა უურნალის: "ძველი ხელოვნება – დღეს" (N1, 2010 წელი) ელექტრონული ვერსია გადმომიგზავნა.

გ)

ჩემი 8-გვერდიანი წერილი ამ საკითხთან დაკავშირებით გამოქვეყნდა გაზეთში: "24 საათი" 10 აგვისტოს, ანუ აღმოჩენის გახმაურებიდან სულ რაღაც 5 დღეში (იხ. ნ. ნიკოლოზიშვილი, ბაგრატის ტაძარში დაკრძალული ქალბატონის იდენტიფიკაციისთვის, გაზ. "24 საათი", 2009, 10 აგვისტო, N176 (2214)).

დ)

მიუხედავად იმისა, რომ სტატია საგაზეთო იყო, ჩემი თხოვნით, გაზეთის რედაქციამ მას შენიშვნების სახით დაურთო წყაროებისა და იმ სამეცნიერო ლიტერატურის სია, რომელთაც ჩე-

მი გამოკვლევის დროს ვეყრდნობოდი (რისთვისაც მადლობას მოვახსენებ გაზ. "24 საათის" რედაქტორის; როგორც აღმოჩნდა, ეს სწორი გადაწყვეტილება იყო).

14.11.2. ნაიკითხეთ ტექსტი; იპოვეთ და გაასწორეთ პუნქტუაციური შეცდომები.

თევზი თავიდან აყროლდებაო სწორედ ჩვენს ინტელიგენციაზეა ნათქვამი. იგი ჩემულობს ხალხის მეთაურობას და ხელმძღვანელობას მაგრამ ამ შემთხვევაში... იმან უნდა დაიწყოს ზრუნვა საკუთარი თავის განკურნებაზე.

ზოგი ამ სწორებას უიმედოდ შესცეკერიან მე კი მაგონდება ერთი მაგალითი: 1905-1906 წლებში, სულ ორიოდე წელიწადში ყველა სომეხი თავის დედაენაზე ალაპარაკდა (ბარაქალა იმათ!

გაინტერესებთ, როგორ მოხდა ეს ამბავი სულ უბრალოდ მოინდომეს და შეასრულეს – ხალხის ნებაყოფლობამ, უკვდავების ალლომ და სიცოცხლის წყურვილმა ასი წლის ნაშენი ზღუდენი გადალახა

14.11.3. ალადგინეთ ფრჩხილები.

- 1) იმას მამაჩემს რომ სწავლა მიეღო და ცხოვრებაში განვითარება ჰქონოდა, შესანიშნავი რამე იქმნებოდა ა. წერეთელი, "ჩემი თავგადასავალი".
- 2) თანამედროვე გერმანელი მწერალი იული ცე თავის რომანში „თამაში“ წარმოაჩენს ახალგაზრდა თაობას, რომელიც მექუვიდრეობით მიღებული გაუფასურებული იდეალების ამარაა.
- 3) 1828 წელს გერმანელმა ქიმიკოსმა – ბიუსნერმა – ტირიფის ქერქისგან გამოყო ნივთიერება და სალიცინი უწოდა ტირიფის ლათინური სახელიდან Salix.
- 4) ავადმყოფი ჩვენ უკვე მოვახერხეთ მისი მონახულება თავს კარგად გრძნობს.

14.11.4. სათანადო ადგილას ალადგინეთ ფრჩხილები და ტირეები.

2011 წელს ჩატარებული კვლევის მიხედვით კვლევა ჩაატარა განათლების პოლიტიკის დაგეგმვისა და მართვის საერთაშორისო ინსტიტუტმა, ყოველი მეოთხე მოსწავლე სარგებლობს აღნიშნული სერვისით. კვლევამ ასევე აჩვენა, რომ რეპეტიტორობათან დადიან არა მარტო დამამთავრებელი, არამედ დაწყებითი და საშუალო საფეხურის მოსწავლეებიც ამ შეთხვევაში ცენტრის შესწავლის საგანს არ წარმოადგენდა მხოლოდ გამოცდებისთვის მომამზადებელი რეპეტიტორების საკითხის შესწავლა. დამამთავრებელ კლასში მოსწავლეების 57% ემზადება, საშუალო საფეხურზე 42,6%, საბაზოზე 37,2%, დაწყებითზე 15%. კვლევის შედეგების მიხედვით, მშობელთა დანახარჯი დაახლოებით 300 მილიონი ლარის ფარგლებშია.

14.12. ბრჭყალები

ბრჭყალები იწერება:

- პირდაპირი ნათქვამის აღსანიშნავად:
მან თქვა: "ტკბილსა მწარე ჰპოვებს..."
- ციტირების ძირითადი ტექსტისაგან გამოსაყოფად:
სოფრომ მგალობლიშვილის მითითებით, ილია კრიტიკულად იყო განწყობილი ანტონ ფურცელაძის მიმართ, რომელსაც „საზოგადოდ... არად მიაჩნდა სიწმინდე ენისა“ („ილია“, 1987, 487).
- ირონიული დამოკიდებულების გამოსახატავად:
 - მთელმა სკოლამ გაიგო დათოს გუშინდელი "გმირობის" ამბავი.
 - მაინც რა მოხდა?
 - რა და გიოსთან ჩხუბში "დაიმშვენა" ცხვირი...
- სხვადასხვა ტიპის სახელწოდებების წარმოსადგენად:
უურნალი „ცისკარი“, გაზეთი „ახალი თაობა“, საერთაშორისო ორგანიზაცია „წითელი ჯვარი“, ლექსი „გაზაფხული“, მოთხრობა „შვლის ნუკრის ნაამბობი“, ანსამბლი „ნერგები“, ჯგუფი „გამოუვალი მდგომარეობა“...
- მოძველებული სიტყვების, დიალექტიზმების, ბარბარიზმების ან გრამატიკულად მცდარი ფორმების გადმოსაცემად:
წამო, გაჩვენებ ჩვენს "საოსტიგნეს."
ჩემი შვილი "მიჩივა", დაისვენეო.
პოლკოვნიკო, ტყუილად ნუ ფიქრობ, რომ მოიგო, სანამ ეგ ვიღაც „აშიბკა" გადაგვიდებია.
„შატალოზე“ სიარულს როდის დაანებებ თავს?
არ შემიძლია ამის „ასხნა.“
- იმ სიტყვების გამოსაყოფად, რომლებზეც მთქმელს სურს ყურადღების გამახვილება:
სად გაქრა შენი "ლურჯთვალება ფერია"?
როგორც იქნა, იპოვა თავისი "ოცნების ქალი".

სავარჯიშოები

14.12.1. წაიკითხეთ ტექსტი; საჭირო ადგილებში აღადგინეთ პუნქტუაციური ნიშნები. დააზუსტეთ, რა შემთხვევაში იყენებს ბრჭყალებს ტექსტის ავტორი.

ა)

კომენტატორებს თავი რომ დავანებოთ, საშინელ შეცდომებს უშვებენ უურნალისტებიც. მაგალითად ხშირია ისეთი "ფრთიანი" ფრაზები, როგორიცაა "გაუკეთა ზარი" – ამას "დაურეკას" ნაცვლად ამბობენ; ან რას ნიშნავს "უამინდობა საქართველოში" "უამინდობა" არ არსებობს. ამინდი შეიძლება იყოს კარგი დარი და ცუდი ავდარი. რაც მთავარია, ყოველდღიურად ყურს მჭრის რუსული კალკები "ამასთან დაკავშირებით" "ფაქტი სახეზეა" და სხვ. ან წამლის რეკლამები რას ჰეგავს "გვერდითი მოვლენების შემთხვევაში მიმართეთ ექიმს". "გვერდითი მოვლენები" კი არა, თანამდევი მოვლენები, ან უკუქმედება ან კიდევ უკუჩვენება არის სწორი ფორმა. და კი-დევ – "ხარიზმატული" კი არა, "ქარიზმული"; "არხიტეკტორი" კი არა, "არქიტექტორი". ბევრ რუსულ სიტყვას ისე თავდაჯერებით იყენებენ რომ ეტყობა, ქართული სიტყვები ჰავანიათ "პროსტო", "ვაბშე", "დაუე", "ვსიო", "პასტაიანა", "იმენა"... ასე შემდეგ და ასე შემდეგ...

ბ)

გვახსოვს „დროების“, „ივერიის“, „მოამბის“ და „ცნობის ფურცელის“ ქართული ახლა კი – „ქართული სიტყვის“ ერთი წერილის ავტორისა არ იყოს – ნაწერზე ადვილად გამოიცნობთ დამწერის დაბადების კუთხეს. ამ მხრივ ჩვენში უსაზღვრო თავისუფლება დამყარდა აღარაფერს ერიდებიან და უურნალ-გაზეთებში თამამად წერენ „ლაფატკა“ „ფლაგი“, „სიროსტი“, „ტუმანი“ და სხვ არ ვაჭარდებ ეს სიტყვები მე თვითონ ნამიკითხავს და იმავე დროს გამხსენებია რომ თითო ასეთ სიტყვას ჩვენ შეგვიძლია ორი და სამი ქართული დავახვედროთ

გ)

გერმანელი ფილოსოფოსი ფრიდრიხ ნიცშე წერდა ხალხი „უფორმო მასალაა რომლისაგანაც უბრალო ქვას ქმნიან და რომელსაც მეჩუქურთმე ესაჭიროება“. ნიცშე ხატავდა ზეადამიანს გმირს რომელიც „სიკეთისა და ბოროტების მიღმა“ იდგა და ფეხქვეშ თელავდა უმრავლესობის მორალს

14.12.2. გაეცანით ტექსტს; ბრჭყალებში ჩასვით ბარბარიზმები. ახსენით, რა ფუნქციით არის გამოყენებული: ა) ორწერტილი; ბ) მრავალწერტილი; გ) ძახილის ნიშანი.

ამ დღეებში სასამართლოში გახლდით. ერთ დარბაზში ნამდვილი სეტყვა მოდიოდა ასეთის სიტყვებისა: ჩისტყა... უბორკა, ბირჟა ტრუდა... მესტკომი... და ათასი ამისთანა ნარევი, გაუგებარი და გონჯი.

ასე ლაპარაკობდნენ ქართველები. ასეთივე ამბები ხდება დაწესებულებებში, სადაც ისევ ქართველები ოფლში იწურებიან ქართულის წერით. გეგონებათ, წინანდელ გიმნაზიელებს ლათინურს ან ბერძნულს აწერინებენო. ან კი რა საკვირველია! დაიარეთ რომელიმე დაწესებულება და დაელაპარაკეთ თანამშრომლებს ქართულად. იშვიათად მიიღებთ პასუხს ქართულადვე. დაუგდეთ ყური ამ ხალხის ენას: ნამდვილი ვოლაპიუკი, უარგონი, უშნოდ ნარევი და ნამყნობი, უმგვანო. ამ ჯურის ხალხმა ხეირიანად არც ქართული იცის, არც რუსული, თვითონვე რომ შეიგნონ თავიანთი უენობა და მოისმინონ თავიანთი რუსულ-ქართული, ან სულ დამუნჯდებოდნენ, ან თავიდანვე დაიწყებდნენ ენის შესწავლას.

14.13. სასვენი ნიშნის ადგილი ფრჩხილებისა და ბრჭყალების გამოყენებისას

ფრჩხილების გამოყენების დროს:

- წერტილი, მძიმე, წერტილ-მძიმე, ორწერტილი და ტირე არ დაისმის ფრჩხილების ნინ ან ფრჩხილებში მოთავსებულ სიტყვებთან; ისინი დაისმის მხოლოდ ფრჩხილების შემდეგ:
გიგლამ კარგ ხასიათზე გაიღვიძა (ასე მშვიდად ბავშვობის მერე არ უძინია);
აქ მყავს ჩემი სიყრმის მეგობრები (მათ გარეშე თავი ვერ წარმომიდგენია): თიკო-და ელენე.
- კითხვის, ძახილის, კითხვით-ძახილის ნიშნები და მრავალწერტილი დაისმის:
- დამხურავი ფრჩხილის ნინ, თუ ისინი განეკუთვნება მხოლოდ ფრჩხილებში მოთავსებულ ინფორმაციას:
ბოლოს მივაშურე (აბა, რას ვიზამდი?!?) ბავშვთა გასართობ ცენტრს.
მაინც ვუთხარი (ცოტა კი მომერიდა...) სიმართლე.
- დამხურავი ფრჩხილის შემდეგ, თუ ფრჩხილებში მოთავსებულ ინფორმაციასთან ერთად განეკუთვნება მთელ წინადადებას:
შევიკრიბოთ და ერთად დავგეგმოთ ღონისძიება (საბოლოოდ ჩამოვყალიბდეთ)!
ვინ იცოდა რამე მოსალოდნელ ავდარზე (ინტენსიურ კოკისპირულ წვიმაზე)?!
- ფრჩხილების ნინ, თუ რემარკაა:
ქაიხოსრო: მელა ხარ, ჩემო სოლომან, მელა! (ხარხარებს).
სოლომანი: რას ჰგავს, ყმაწვილო, ეს?! (უკმაყოფილოდ ეუბნება ნიკოს).

ბრჭყალების გამოყენების დროს:

- წერტილი, მძიმე, წერტილ-მძიმე, ორწერტილი და ტირე არ დაისმის დამხურავი ბრჭყალების ნინ, არამედ დაისმის მხოლოდ მის შემდეგ:
პოეტი წერს: "ცუდას რად უნდა მტერობა?! კარგია მუდამ მტრიანი".
"ჯერ მნარე ჭამე, კვლავ ტკბილი, თუ ეძებ გემოვნებასა", – გვასწავლის დ. გურამიშვილი.
- კითხვის, ძახილის, კითხვით-ძახილის ნიშნები და მრავალწერტილი დაისმის:
- დამხურავი ბრჭყალების ნინ, თუ მიეკუთვნება ბრჭყალებში ჩასმულ ინფორმაციას:
"...არ გესმით? ჰგალობს ბულბული!" – ვკითხულობთ ლექსში.
მუდამ მაფიქრებს სიმღერის სიტყვები: "ნეტავ, სად მიდიან სიყრმის მეგობრები?"
– ბრჭყალების შემდეგ, თუ, ბრჭყალებში ჩასმულ სიტყვებთან ერთად, განეკუთვნება მთელ წინადადებას:
ან "მესაფლავეს" რისთვის ვმღეროდი, / ან ვინ ისმენდა ჩემს "მე და ღამეს"?
ვის არ განუცდია ბოლო ეპიზოდი ფილმიდან: "ჯარისკაცის მამა"!
ანალოგიურია ლექსები: "ელეგია", „ლოცვა“...

სავარჯიშოები

14.13.1. გაასწორეთ პუნქტუაციური შეცდომები.

1. დაიწყო (რატომაც არა)! უბედნიერესი ხანა მის ცხოვრებაში.
2. ვინ უყურა გუშინ ფილმს: "განგაში?"
3. ჩემს წინა მერხზე იჯდა ქერათმიანი ქალი – (ჩემი კლასელის დედა) ნათია.
4. "ეს მშობლიური მთებია!" – აღტაცებას ვერ მაღავს პოეტი.
5. დამაფიქრებელია სტრიქონები: "ვინ ეტყვის იმის დედასა, კარს უსხდნენ ქადაგ-მკითხავნი"?
6. "შენ, ჩემო პატარა, სადა ხარ აქამდე"? – მღერის ფილმის პერსონაჟი.
7. "სხვისი არაფერი შეგშურდეს," – მარიგებს დედა.
8. მოსვენებას არ მაძლევს შენი კითხვა: "მაინც, საიდან იწყება ჩემი სამშობლო"?
9. ვეძებ, (აბა, რა ვქანა?!?) მაგრამ ვერ მიპოვია გამოსავალი.
10. სიმღერის ჰანგებს მოჰყვება სიტყვები: "იღიმება ლურჯთვალება ია."

14.13.2. აღადგინეთ სასვენი ნიშნები.

1. უკვე დრო არ ითმენს, დაწერეთ განცხადება (რაც შეიძლება, მოკლედ)
2. არავინ იცის (რას გაიგებ) რა მოხდა ნახატარის ტყეში.
3. გაიხედეთ გარეთ, ყველაფერი თოვლითაა დაფარული (გადათეთრებულია)
4. "რა ლამაზია, წყეულო, შენ ზვირთა ლაღნი ჩქერანი" – წერს ვაჟა.
5. აქამდე რატომ არ წაიკითხე პოემა "კაკო ყაჩალი"
6. ჩემო მეგობარო (ჩემზე მზრუნველო) მე რით გადავიხდი შენს ამაგს?!
7. რა ამაღლვებელია მისი "წერილი დედას"
8. ბებიაჩემი გამუდმებით მასწავლის: "მატარებელი რომ გაჩერდება, მერე ჩამოდი"
9. თქვენ ყველაფერი ასე მარტივად წარმოგედგინათ (ნუთუ მართლა)
10. გამარკვიეთ, დაგვიფინანსეს თუ არა პროექტი: "ჯანსაღი კვება"

15. პირდაპირი და ირიგი ნათევამის გადამოცემა

არაიშვიათად, წინადადების შედგენისას საჭიროა სხვისი სიტყვების გამოყენება. სხვისი ნათქვამი შესაძლებელია გადმოიცეს ორგვარად: სიტყვასიტყვით, უცვლელად და ტექსტის ავტორის სიტყვებით. პირველ შემთხვევაში ნათქვამი პირდაპირია, ხოლო მეორე შემთხვევაში – ირიბი; მაგ., შდრ.:

დედამ სთხოვა ნინოს: „გაკვეთილების შემდეგ ბებოსთან დარჩი, მარტო არ დატოვო!“

დედამ სთხოვა ნინოს, რომ გაკვეთილების შემდეგ ბებოსთან დარჩენილიყო, მარტო არ დატოვებინა.

პირდაპირი ნათქვამის გადმოსაცემად გამოიყენება: ა) სხვათა სიტყვის ნაწილაკები; ბ) ბრჭყალები; გ) დიალოგი.

სხვათა სიტყვის ნაწილაკები. სხვათა სიტყვის ნაწილაკებია: **-მეთქი, -თქო და -ო.** პირველი ორი დეფისით უკავშირდება სხვათა სიტყვას, მესამე კი – უდეფისოდ. **დადგენილი წესის მიხედვით:**

- **-მეთქი** გამოიყენება პირველი პირის ნათქვამის განმეორებით გადმოსაცემად:
ვეუბნებოდი, ახლა დავისვენებ და ამ საქმეს დილით ადრე **შევუდგები-მეთქი**.
 - **-თქო ნაწილაკით** მეორე პირმა მესამე პირს უნდა გადასცეს პირველი პირის დანაბარები:
ნინოს უთხარი, ჩემს პასუხს **დაელოდე-თქო**.
 - **-ო ნაწილაკით:**
 - პირველი პირი გადმოსცემს მესამე პირის ნათქვამს:
მამა ბებოს დაპირდა, როგორც კი მუშაობას მოვრჩები, **გინახულებო**.
 - გადმოიცემა პირველი პირის ნათქვამი მრავლობით რიცხვში:
შევთავაზეთ, საკითხის გადაწყვეტა ჩვენ **მოგვანდეთო**.
გვეგონა, იქიდან დროულად **დავბრუნდებითო**.
 - **დაუშვებელია** სხვათა სიტყვის ნაწილაკების აღრევა, მათი არანორმატიული / დიალექტური ფორმებით ჩანაცვლება;
- შდრ.:

სწორია: ვუთხარი, არ წავალ-მეთქი;

შეცდომაა: ვუთხარი, არ წავალ-მეთქვი / არ წავალ-თქო.

სწორია: ნინოს გადაეცი, არ დააგვიანო-თქო;

შეცდომაა: ნინოს გადაეცი, არ დააგვიანო / არ დააგვიანო-თქვა.

სწორია: სახელის გატეხას თავის გატეხა ჯობიაო;

შეცდომაა: სახელის გატეხას თავის გატეხა ჯობია-ო.

სწორია: ვთხოვეთ, ნუ შეწუხდებიო;

შეცდომაა: ვთხოვეთ, ნუ შეწუხდები-თქო / შეწუხდები-მეთქი.

- სხვათა სიტყვის ნაწილაკებით გადმოცემულ პირდაპირ ნათქვამს ბრჭყალები არ უნდა, გარდა იმ შემთხვევისა, რომელშიც თვითონ გამონათქვამი, თუ ნაწილაკითურთ, სხვათა სიტყვას წარმოადგენს, მაგ..:

გამიგონია: "სახელის გატეხას თავის გატეხა ჯობიაო";

უთქვამთ: "გაიცინებს ის, ვინც ბოლოს გაიცინებსო"...

ბრჭყალები. ბრჭყალებით გადმოცემული პირდაპირი ნათქვამის პუნქტუაცია შემდეგ წესებს ითვალისწინებს:

- თუ ავტორის სიტყვები უსწრებს პირდაპირ ნათქვამს, მისგან ორწერტილით გამოიყოფა; მაგ.:
მან თქვა: "ტკბილსა მწარე ჰპოვებს";

პოეტი წერს: "გმირნო, მამულის მადიდნო, თქვენა ხართ ჩვენი დიდება!"

- თუ ავტორის სიტყვები მოსდევს პირდაპირ ნათქვამს, ამ უკანასკნელის შემდეგ დაიწერება სათანადო მოდალობის – კითხვის, ძახილის ან კითხვა-ძახილის – ნიშანი და ტირე, თხრობითი წინადადების შემთხვევაში კი – მძიმე და ტირე; მაგ.:

"საიდან იწყება ჩვენი ისტორიული საზღვრები?" – დაიწერესდა ბიჭი.

"ერთი სიტყვა მეც მათქმევინეთ!" – წამოიძახა ბაქარმა.

"ნუთუ გინდა, ამდენი შრომა წყალს გაატანო?!" – დანანებით ჰკუთხა დედამ გაურჩებულ შვილს.

"დაცინვას კაცი არ მოუკლავს", – უთქვამს ბრძენ ხალხს.

- თუ ავტორის სიტყვები ერთი წინადადებით გადმოცემულ პირდაპირ ნათქვამშია ჩართული, ორივე მხრიდან მძიმითა და ტირეთი გამოიყოფა; მაგ., ზემოთ წარმოდგენილი ნიმუშის მიხედვით ასეთ ვარიანტებს მივიღებთ:

"დაცინვას, – უთქვამს ბრძენ ხალხს, – კაცი არ მოუკლავს";

"დაცინვას კაცი, – უთქვამს ბრძენ ხალხს, – არ მოუკლავს".

- თუ ავტორის სიტყვები პირდაპირი ნათქვამის შემადგენელ დამოუკიდებელ წინადადებებს შორისაა, მის წინ სათანადო მოდალობის ნიშანი და ტირე დაიწერება, ხოლო შემდეგ – წერტილი და ტირე:

"ასე ნუ განიცდი, – დაამშვიდა მაიკომ მეგობარი. – მე გავცემ პასუხს, ვინც შენ გული გატკინა".

"რატომ დამიმალეს სიმართლე? – არ ცხრებოდა ნიკა. – დღეიდან აღარავის ვენდობი!"

- თუ ავტორის სიტყვები მიგვითითებს, რომ სხვათა სიტყვა გრძელდება, მის წინ იწერება სათანადო მოდალობის ნიშანი და ტირე, ხოლო შემდეგ – ორწერტილი და ტირე:

"თავიდან არც გვეგონა, ასეთ შედეგს თუ მივიღებდით, – მიუბრუნდა კოლეგებს ახალგაზრდა მკვლევარი: – ახლა მეტი საფუძველი გვაქვს, სხვებსაც შევთავაზოთ ჩვენი ექსპერიმენტი".

"სააქტო დარბაზში შევიკრიბოთ! – მიმართა დამრიგებელმა მოსწავლეებს: – ოლიმპიადაში გამარჯვებულთა დაჯილდოება იწყება".

დიალოგი. დიალოგი წარმოადგენს ორ ან მეტ პირს შორის საუბარს. დიალოგის ფორმით გადმოცემულ პირდაპირ ნათქვამს ბრჭყალები არ უნდა; ყოველი სტრიქონი იწყება ახალი აბზაცით და მის წინ ტირე იწერება, მაგ.:

– უკვე მიღიხარ?

– ჰო, ლექციაზე მაგვიანდება.

– რომელზე გენყება?

– 10 საათზე.

პირდაპირი ნათქვამის დიალოგის ფორმით წარმოდგენისას გასათვალისწინებელია შემ-დეგი წესები:

- თუ პირდაპირ ნათქვამს მოსდევს ავტორის სიტყვები, მის შემდეგ იწერება სათანადო მოდა-ლობის ნიშანი (მხოლოდ თხრობითი წინადადების შემთხვევაში – მძიმე), შემდეგ – ტირე და ავტორის სიტყვები:

- დღეიდან მე ვიზრუნებ თქვენზე, – დააიმედა ექიმმა პაციენტი.
- სახლში მინდა! – სლუკუნებდა პატარა.
- რა ამბავი მოგვიტანე? – შორიდანვე გასძახეს მაცნეს.
- არც ახლა დაიჯერებთ ჩემს უდანაშაულობას?! – არ ცხრებოდა ასისტენტი.

- თუ პირდაპირი ნათქვამი შეწყვეტილი ან დაუსრულებელია, მრავალწერტილითა და ტირეთი გამოიყოფა ავტორის სიტყვებისაგან:

- მინდოდა მეც დამენახ... – სიტყვა გაუწყდა გოგონას.
- კარგია ეს ყველაფერი, მაგრამ... – მრავალმნიშვნელოვნად ჩაიღიმა თიკომ.

არაიშვიათია მრავალწერტილის კომბინაცია სხვადასხვა მოდალობის ნიშანთან (!.. ?.. ?!..), როცა პირდაპირი ნათქვამის ბოლოს დიდი პაუზაა:

- მერე, შენ რა პასუხი გაეცი?.. – ჩაეკითხა დათა ძმას.
- წინ!.. გამარჯვებისაკენ!.. – მოუწოდა დავითმა შეკრებილთ.
- რით ვერ დაიოკეთ თქვენი გულები?!.. – შფოთავდა მოხუცი.

შდრ., თხრობითი წინადადება:

- ეჰ, რა არ გამომიცდია... – სევდანარევი ხმით წარმოთქვა დედამ.

- ავტორის სიტყვების შემდეგ, თუ ის პირდაპირ ნათქვამშია ჩართული, შეიძლება დაიწეროს: ა) მძიმე და ტირე; ბ) წერტილი და ტირე; გ) ორწერტილი და ტირე.

მძიმე და ტირე დაიწერება იმ შემთხვევაში, თუ პირდაპირი ნათქვამი ერთი წინადადებაა:

- ჩემო კარგო, – ხმას დაუწია ირინემ, – შეეცადე, სწორად გამოთვალო რიცხვი.
- ახლა წავალ, – თქვა თავის გასამართლებლად, – თორემ იქ აღარავინ დამხვდება.

წერტილი და ტირე დაიწერება, თუ პირდაპირ ნათქვამი ორი დამოუკიდებელი წინადადე-ბით არის წარმოდგენილი:

- მოგესალმებით, ძვირფასო რადიომსმენელებო! – დაიწყო ახალგაზრდა წამყვანმა. – დღეს ჩვენი სტუმარია ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის მეცნიერ-თანამშრომელი დავით ნიკურაძე.
- უკვე გვიანია, დავისვენოთ, – დასძინა ლელამ. – პროგრამის შედგენა ხვალისთვის გადაი-დება.

ორწერტილი და ტირე იწერება, როდესაც ავტორის სიტყვები მიანიშნებს პირდაპირი ნათქვამის (აზრის) გაგრძელებას:

- მობრძანდით, თქვენი ჭირიმე!.. – ლიმილად დაიღვარა მასპინძელი და შემდეგ ბიჭებს გას-ძახა: – აბა, რომელი მოგვირბენინებს წყაროს წყალს?
- ჩვენ უკვე გავარკვიეთ, რაც მოხდა, – შენიშნა პრესის წარმომადგენელმა, თავისი ჩანაწე-რები გადაფურცლა და აუდიტორიას მიმართა: – შევეცდები, დაწვრილებით მოგაწოდოთ ინფორმაცია აღნიშნულ ფაქტზე.

ირიბი ნათქვამი არ საჭიროებს სხვათა სიტყვების ნაწილაკებს, ბრჭყალებსა თუ დია-ლოგს; ის რთული ქვეწყობილი წინადადებაა, რომლის მთავარ ნაწილსაც ავტორის სიტყვები წარმოადგენს (აქ შესაძლებელია შეიცვალოს წინადადების წევრთა თანმიმდევრობა). მთავარ წინადადებას დროში შეეთანხმება დამოკიდებულ ნაწილად ქცეული პირდაპირი ნათქვამი; თხრობა გადადის მესამე პირში; შდრ.:

პირდაპირი ნათქვამი:

– წერილიდან ყველაფერს შეიტყობ მათი ჯგუფის საქმიანობაზე, – უთხრა გიორგიმ მეგობარს.

ირიბი ნათქვამი:

გიორგიმ უთხრა მეგობარს, რომ წერილიდან ყველაფერს შეიტყობდა მათი ჯგუფის საქმიანობაზე.

პირდაპირი ნათქვამი:

– დათო მხოლოდ ხელს მიშლის მუშაობაში!.. – უკმაყოფილოდ ჩაილაპარაკა თეკლამ.

ირიბი ნათქვამი:

თეკლამ უკმაყოფილოდ ჩაილაპარაკა, რომ დათო მხოლოდ ხელს უშლიდა მუშაობაში.

გასათვალისწინებელია, რომ ირიბი ნათქვამი თხრობით წინადადება: სხვადასხვა მოდალობის პირდაპირი ნათქვამი ირიბად გადაქცევის დროს ხდება თხრობითი წინადადება; შდრ.:

პირდაპირი ნათქვამი:

ერთმა ნაცნობმა მკითხა: "სად შეიძლება ქართული ენის ინტენსიური კურსის მოსმენა?"

"მოსახდენი უნდა მოხდეს!" – გაიფიქრა ბიჭმა.

ირიბი ნათქვამი:

ერთმა ნაცნობმა მკითხა, თუ სად შეიძლება ქართული ენის ინტენსიური კურსის მოსმენა.

ბიჭმა გაიფიქრა, რომ მოსახდენი უნდა მომხდარიყო.

სავარჯიშოები

15.1. მითითებულ ადგილებში ჩასვით სხვათა სიტყვის ნაწილაკები.

- 1) მან მითხრა, შენი მეგობარი იგივე ჩემი მეგობარია/.
- 2) შევუთვალე, მოსწავლეებს არ გაუჭირდებათ ასეთი იოლი ამოცანის ამოხსნა/.
- 3) დათო, გიორგის ჰკითხე, სავარჯიშოდ როდის ნავიდეთ/.
- 4) წინომ დაგიბარა, საღამომდე სახლში არ ვიქნები/.
- 5) მშობლებს ავტესენით, რომ ექსკურსიაზე მარტო კლასელები მივდივართ/.
- 6) რამდენჯერ გირჩიეს, შენს სიზარმაცეს რამე მოუხერხე, გამოსწორდი/.
- 7) ჩემი მუსიკის მასწავლებელი გავაფრთხილე, ხვალ გაკვეთილზე მოსვლას ვერ შევძლებ/.
- 8) მაგას როგორმე გააგებინე, უშენოდ არაფრის ხალისი არ გვაქვს/.
- 9) ბავშვებმა გეითხეს, სკოლის გამოცდების შემდეგ სად შევიკრიბოთ/.
- 10) გიგას დავუბარე, რომ დავითთან შეკამათებას აზრი არა აქვს/.

15.2. გამართეთ ტექსტის პუნქტუაცია; შეცვალეთ ნორმატიული ფორმებით.

- 1) მე თავიდანვე ვიცოდი, ასე მოქცევა არ შეიძლება-თქვა, მაგრამ ვინ დაგიჯერა ვეუბნებით, გააკეთე, რასაც გირჩევთ "მეთქი", მას კი რაიმეს გაგონებაც არ უნდა.
- 2) სკოლიდან შემოგითვალეს, დოკუმენტაციას დახასიათება აკლია-თქო.
- 4) "ისეთი ხმაური იყო, მეგონა კედელი ჩამოინგრა"-მეთქვი
- 5) ვიფიქრეთ, ჯერ წინოს გავუაროთ და მერე კაფეში ერთად წავიდეთ-ო.
- 6) გადაწყვიტა, დღეს სახლიდან არ გავალ-მეთქიო.
- 7) წინუცას ჩემგან გადაეცი ძველი მეგობრების დაკარგვას არ გირჩევო.
- 8) შევახსენე, ურემი რომ გადაბრუნდება, გზა მერე გამოჩნდება თქო.
- 9) ბავშვმა მთხოვა, მათემატიკის რვეული მიყიდე-თქო
- 10) უკვე ორჯერ გითხარი, თავისუფალ დროს ასე ნუ ფლანგავ თქვა.

15.3. გამართეთ პუნქტუაცია.

სიგარეტი გინდა? მოუტრიალდა გიგი [ქეთის].

არა, არ ვეწევი

ჰო, თუმცა, იქაც არ მოგიწევია, ზღვაზე. რატომ არ ეწევი? დაინტერესდა უცებ რა ვიცი, არ მქონია მოთხოვნილება.

ახლა ქალები მოთხოვნილების გამო არ ეწევიან სიგარეტს, უფრო მოდის გამო.

მე არ ვეკუთვნი იმ ქალების კატეგორიას, ხაზი გაუსვა ნათქვამს.

შენ უფრო ორიგინალური ხარ, არა? – მამაკაცი თითქოს დასცინოდა

მე ეგ არ მითქვამს. უბრალოდ, არა მაქვს სურვილი, მორჩა და გათავდა, გალიზიანდა.

საწყენად არ მითქვამს. რატომ გაბრაზდი? გაიღიმა გიგიმ

არ გავბრაზებულვარ. უბრალოდ, არ მომწონს, როცა რამეს მაბრალებენ.

15.4. აღადგინეთ სასვენი ნიშნები.

მელა შეხვდა მელას.

გამარჯობა, დაია

გაგიმარჯოს დაიკო

როგორ გიკითხო

როგორც მკითხულობ. შენ როგორა ხარ

როგორც შენ მკითხულობ

მშიერი ხარ თუ მაძლარი

მშიერიცა ვარ და მაძლარიც შენ?

მეც მაძლარიც და მშიერიც.

როგორაა საქმე?

კარგადაც და ცუდადაც შენი?..

ასევე, ცუდადაც და კარგადაც

შენიანები როგორ არიან

რა გითხრა, ხან ასე ხან ისე. შენიანები?..

ისინიც ხან ისე ხან ასე

საით გაგიწევია

საითაც თვალები იხედებიან შენ, საით?

საითაც ფეხები წამიყვანს

...

ვერც ერთმა ერთმანეთისა, ვერც ქვეყნისა, ვერაფერი გაიგო.

წავიდნენ. გულდანყვეტილნი დაშორდნენ ერთმანეთს არადა, ორივე ჭორიკანა იყო, მაგრამ ძნელია როცა ორივე მატყუარაა: იციან, ვერც ერთი მოატყუებს და ვერც მეორე. სიმართლე კი რომც თქვან არც ერთს არ დაეჯერება, რაკი სიმართლის მთქმელი რომ იყვნენ, მატყუარებიც არ იქნებიან

15.5. ხუთ წინადადებაში პუნქტუაციური შეცდომებია; იპოვეთ და გაასწორეთ.

1) ელენემ შესჩივლა გიორგის: ძალიან დავიღალე, იქნებ ქალაქებარეთ გაგვესეირნა!

2) "ცოდვაა ახლა გოგონას მარტო დატოვება", – გადაულაპარაკეს ქალებმა ერთმანეთს.

3) "შვილმა დანაბარები გადასცა მშობლებს": ხვალ სკოლაში გელოდებათ ნინო მასწავლებელი.

4) – უჰ, როგორ ცივა!.. – გააკანკალა სტუმარს. – იქნებ ცეცხლი დაგვენთო?

5) მოხუც მეტყევეს ეჭვი შეეპარა ხმაში: "შენ აქ უმიზეზოდ არ მოხვიდოდი!"

6) – ნუ იდარდებ, მე დაგეხმარები, – დაამშვიდა თორნიკემ ბიჭი და დედას მიუბრუნდა, ცოტა ხანს მარტო დაგვტოვე, რა!

7) მოდი, ცურვაზე იარე, მთავაზობს ნანა, – დაღლილობას მოგიხსნის.

- 8) – როდის გამეფდა თამარი?.. – მზერა მოავლო კლასს მასწავლებელმა. – ლაშა მიპასუხებს!
- 9) გიგის გაელიმა: "როგორ დააღწიე თავი შენს კეთილისმყოფელებს, ანი?"
- 10) წასვლის წინ ბებო დაჲპირდა შვილიშვილს – "სოფლიდან რომ ჩამოვალ, ახალამოვლებულ ჩურჩელებს ჩამოგიტან!"

15.6. გადააკეთეთ პირდაპირ ან ირიბ ნათქვამად; დაიცავით პუნქტუაცია.

- 1) "ცვლილებები მკაფიოდ უნდა აისახოს სასწავლო-მეთოდურ ლიტერატურაში", – შენიშნა მასწავლებელთა დახელოვნების ცენტრის წარმომადგენელმა.
- 2) ხუმარამ აღიარა, რომ ორბელიძეს ხმალიც უჭრიდა და სიტყვაც.
- 3) უფროსკლასელებმა გადაწყვიტეს, სკოლის ბაღში შეკრებილიყვნენ საქველმოქმედო აქციის დასაგეგმად.
- 4) "გამოსაშვები საღამო, – განაცხადეს დირექციაში, – ექსცესების გარეშე ჩაივლის".
- 5) – გამგებელმა საზოგადოებას ახალი ინფორმაცია მიაწოდა სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკით უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით, – ვკითხულობთ საგაზიონო ინტერვიუში.
- 6) – ადვოკატისა და ოჯახის წევრების გარდა, არავის აქვს ეჭვმიტანილთან შესვლის უფლება, – განაცხადეს პოლიციის განყოფილებაში.
- 7) ადგილზე მისულ პრესის წარმომადგენლებს მიაწოდეს ცნობა: "კოლექტივმა უნდობლობა გამოუცხადა დირექტორს სამუშაო რეჟიმში არსებული ხარვეზების გამო".
- 8) შინაგან საქმეთა სამინისტროს წარმომადგენელმა დაბეჯითებით თქვა, რომ ინფორმაცია არ გასაჯაროვდებოდა, გამოძიების ინტერესებიდან გამომდინარე.
- 9) "დადგა დრო, – მიმართა კოლეგებს მომხსენებელმა, – კორექტირება შევიტანოთ მეთოდურ მითითებებში".
- 10) რეჟისორმა თავის ინტერვიუში აღნიშნა, რომ ახალ ფილმზე მუშაობას მაღე დაასრულებდა.

ლექსიკოლოგია

16. სიტყვების ისტორია; ტერმინლოგია

16.1. საერთოქართველური სიტყვები

საერთოქართველური სიტყვები წარმოადგენს ლექსიკური ფონდის იმ ნაწილს, რომელიც საერთოქართველური ენის²⁰ ნამემკვიდრევია და შესატყვისები ეძებნება ქართველურ დიალექტებში – ზანურსა და სვანურში; შდრ.:.

სალიტ. ქართ.	ზან. ²¹	სვან.
(ნათესაობის აღმნიშვნელი ლექსიკა)		
ძმა	ჯიმა	ჯიმილ
და	და[ლ]	უდილ
ცოლი	ჩილი	შილი
სიძე	სინჯა	ჩიუე
ქვისლი	ქვიშილი	მექვშელ

(სხეულის ნაწილთა სახელები)

თვალი	თოლი	თე
პირი	პიჯი	პილ
მხარი	მხუჯი	მეტბრ
გული	გური	გური / გურილდ
ენა	ნენა / ნინა	ნინ

(ცხოველთა სახელები)

ძალი	ჯოლორი	ზელუ
ხარი	ხოჯი	კბნ
ფური	ფუჯი	ფირუ
კუდი	კუდელი	ჰაკვბდ
დედალი	დადული	დადუ

(მცენარის სახელები)

ნიფელი	ნიფური	ნიფრა
ნაბლი	ჭუბური	ჰებრა
ლელვი	ლული	ლელვ
ატამი	ა[ნ]ტამა	ატამ
ვენახი	ბინეხი	ვენახ

(ბუნების მოვლენები)

დღე	დღა	ლადელ
თვე	თუთა	ლოშდულ
ცა	ცა	ლეც
მზე	მუორა / ბჟა	მიუ
ნათელი	თე / სინთე	თენ

(რიცხვითი სახელები)

ორი	ურ / უირ	მორი
-----	----------	------

²⁰ საერთოქართველური ენა – დაახლ. 30-35 საუკუნის ნინ არსებული ენა, რომელსაც დაეფუძნა ძველი ქართული მწერლობის ენა და რომლისგანაც მომდინარეობს ყველა თანამედროვე ქართველური ქვესის-ტემა.

²¹ არნ. ჩიქობავამ ტერმინი "ზანური" დაამკვიდრა მეგრულ-ლაზური კილოების საერთო სახელად.

სამი	—	სუმი	—	სემ
შვიდი	—	შქვითი	—	იშქუიდ
ცხრა	—	ჩხო[ვ]რო	—	ჩხარა
ასი	—	ოში	—	აშირ

(ნაცვალსახელები)				
მე	—	მა[ნ]	—	მი
შენ	—	სი[ნ]	—	სი
მან	—	მუქ	—	ამას / ამავ
ვინ	—	მინ	—	ვერ-ვ
სხვა	—	ჩქვა /შხვა	—	ეშხუ

(ზედსართავები)				
წითელი	—	ჭითა	—	ჭიშდუ
თბილი	—	ტიბუ	—	ტებიდ
ძველი	—	ჯვეში	—	ჯუნელ
თხელი	—	თ[ხ]ითხუ	—	დგთხელ
ზედა	—	ჟი[ნ]დო	—	ჟი

(უძვ. ზმნები)				
არის	—	ორე]ნ]	—	პრი
აპია	—	გიობუ[ნ]	—	ხუაბემ'ვაბამ'
ესმის	—	სიმ-	—	სემ-
წაიღებს	—	იღუ	—	ლიღვენე
ხნავს	—	ხონ-	—	ჭან-

(ნაკეთობები)				
თოკი	—	თოჭი	—	თბკუ
კედელი	—	კიდა	—	ჭვედ
შეშა	—	დიშქა	—	ზექ
ნახშირი	—	ნოშქვერი	—	შიხ
ტუტა	—	[მ]ტუტა	—	დგტ და სხვ.

სავარჯიშოები

16.1.1. მ. ჩუხუას ქართველურ ენა-კილოთა შედარებით ლექსიკონში (თბ., 2000-2003) მოიძიეთ საერთოქართველურ არქეტიპთა ინდექსი (გვ. 429-444), „ა“, „ბ“ და „გ“ ასოებზე შეარჩიეთ 5-5 ძირი და ამოკრიბეთ ინფორმაცია.

16.1.2. პ. ფენრიხისა და ზ. სარჯველაძის ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიურ ლექსიკონში (თბ., 2000) მოიძიეთ ძველ ქართულსა და ზანურ-სვანურში დადასტურებული შესატყვისები შემდეგი საერთოქართველური ძირებისათვის:

- ა) *დაბ-, *ზისხლ-, *თქორ-, *იფქლ-, *კუნ-, *მატყლ-, *მთარ-, *ნენ-, *ოფლ-, *პენტ-;
 ბ) *რეცხ-, *სარ-, *ტრად-, *უფ-, ფოსტ-, *ღმართ-, *შუელ-, *ცუდ-, *ძარღუ-,*წყალ-.

16.2. საყოველთაოდ გავრცელებული და დიალექტური ლექსიკა

საყოველთაოდ გავრცელებული ენოდება იმ ლექსიკას, რომელსაც ფლობს და იყენებს საზოგადოების ყველა წევრი, განურჩევლად თავისი სოციალური მდგომარეობისა თუ პროფესიული საქმიანობისა. ასეთია, მაგ.: **დედა, ძმა, სახლი, ნათესავი, ნიგნი, რვეული, დღე, მზე, მინა, წყალი** და სხვ.

ზოგადად, **დიალექტი** [< ბერძნ. dialektos] განიმარტება როგორც კილო, ენის ვარიანტი. ცნობილია დიალექტური ლექსიკის ორი ძირითადი სახე: ტერიტორიული და სოციალური.

16.2.1. ტერიტორიული დიალექტების ლექსიკა

ტერიტორიული დიალექტების ლექსიკა, პირობითად, სამ ჯგუფად იყოფა; ესენია:

- საყოველთაოდ გავრცელებული სიტყვები და მათი ფონეტიკურად სახეცვლილი ვარიანტები; შდრ.:
 - ბავშვი – ბოვში, ცხვარი – ცხორი, ზურგი – ზრუგი, ტვირთი – ჭვირთი, ნათხი – წყათე, შეკაზმული – შეკმაზული, მკვახე – კუხე, სველი – სოველი...
 - ლექსიკური დუბლეტები, რომელთა ნაწილიც ნასესხობების შემოდინების შედეგია:
 - ქვერი – ჭური, ხბო – ფურინო, ჩურჩელა – ჯანჯუხი...
 - ნითელი – ყირმიზი, ბედი – ყისმეთი, შეცდომა – იალლიში...
 - საკუთრივ, სათანადო კუთხის წარმომადგენელთა სპეციფიკური ყოფის ამსახველი სიტყვები; მაგ.:
 - ორმოსავალა – აბრეშუმის ჭიის ჯიში (გურ.);
 - დაორყურება – ახლად ამოსული სიმინდი რომ ორ ფოთოლს გამოიღებს (იმერ.);
 - მორადი – სიმინდის მეორედ გათოხნა (იმერ.);
 - ბანდული – საბანდით გამოქსოვილი ჩუსტი (ხევს.);
 - მოთრეული – კომბოსტოს შეჭამადი (აჭარ. / იმერ.);
 - დამდნარი – ყველის შეჭამადი (იმერხევ.) და სხვ.

დიალექტიზმი არის ამა თუ იმ დიალექტისთვის დამახასიათებელი (კუთხური) სიტყვა ან გამოთქმა სალიტერატურო ენაში. მაგ., შდრ.:

- მოუსვენარი – მაცაცერა (ქართლ.);
- ეკლიანი ბუჩქი – კვრინჩხი (ქახ.);
- ლეკვი – ტუგნავ (ინგილ.);
- ფოცხი – ფორჩხი (იმერ.);
- ფულურო – ფოჟორო (ლეჩ.);
- მოგროვება – მოხუხვა (რაჭ.);
- დაენარცხა – ძნეყვა (გურ.);
- ნაფეხური – ნაჭლეკი (მოხ.);
- ხმაური – ქოთობა (ფშავ);
- მაშინვე – მაშიავ (ხევს.);
- ცხვირის დაცემინება – დაფრუსტუნება (ჯავახ.);
- ვიგინდარა – იკომიკო (მესხ.);
- ტვირთი – ჭვირთი (აჭარ.);
- გოგო – ბახალა / ბიჭი – ლარჭი (იმერ.);
- საცალფეხო ხიდი – წანწალაკი (მაჭახ.)...

დიალექტიზმები ზეპირი მეტყველების გზით ვრცელდება. მხატვრულ ლიტერატურაში მათ აქტიურად იყენებენ პერსონაჟის სახისა და კუთხის კოლორიტის შესაქმნელად.

სამწიგნობრო ენისათვის დიალექტების მნიშვნელობაზე უკვე გვქონდა საუბარი და აქ აღარ შევჩერდებით (იხ. ზემოთ: 0.8. ქართველთა სამწიგნობრო ენა და დიალექტები).

სავარჯიშოები

16.2.1.1. გაეცანით ტექსტებს;²² კუთხური მეტყველებისთვის დამახასიათებელ ფორმებს ხაზი გაუსვით და მიუსადაგეთ სალიტერატურო ვარიანტები.

იმერული:

[ჰუები] ამისანა სოფელი არც კი მინახავს მე, ისე კაი სოფელი იყო და უწინ გევიჭრიდით ასე ხელს, ჩურენ ჭგუფი უქონდა სკოლაში, ასე გევიჭრიდით ხელს, ცოტა სისხს გამოუშობდით და ერთმანეთის სისხს ოურევდით და უქუე და-ძმა ვიყავით ერთმანეთის. ერთ ლოგინში რო დავწოლიყავით, კაცი არ გაქცემდა ჩმას, ისე პატიოსნობა იყო. ახლა არაა ასე, დობილ-მშობილობა ახლა არაა. მე მშობილი მყავდა ქუთაიში, ჩემი გულისთვის თავს შეწირავდა. ცოლი რო ითხოვა, პირშელ დათ, დები ყავდა იმას, მარა... მე დამისუა თავის გვერთში. ხო, ასე ქუქონდა ერთმანთან ყუელაფერი. პხლა სადაა, ახლა არაა მასე, ახლა ვერ ენდობა, ნდობა თუ არ გაქ კაცს. მე მდიდარ კაცს და უნდოფს ღარიბი და სანდო მირჩევია... ი მდიდარი სულ არ მიყუარს. ის გატატაჩებულია სიმდიდრით, გაჭუირუებულია. ე ღარიბის არაფერი არ უკურის. თუ კაცი ჭამთელათაა, ყუელაფერი ექნება, თუ ზარმაცი არაა, არ მოკუტება შიერია...

უმტერო ადამიანი ვერაფერს ვერ გააკეთებს. კაცს უნდა ყავდეს მტერი, ხო! ახლა მე არ მყავს მტერი, რაია, ვინდა დემემტერება, არაფრის გაკეთება არ შემიძლია, და სანამ შემეძლო, რავა მინდოდა, რო სხუას დევეჩაგრე. სხუისი არაზღროს არ უნდა შეგეხარბოს არაფერი, ინტერესი უნდა ქონდეს ცხოვრების და მაშტინ ივარგეფ ადამიანი, აბა! ჩურენ ადამიანები მხეცებითგან მეტით კი არაფრით გევირჩევით.

<<< მთქმელი: ნინა შანიქე-მერკვილაძე, 85 წლის. ტყიბული, სოფ. ზედა ჰუები. ჩაწერის თარიღი: 03.10.2003. ჩამწერები: დ. ბაკურაძე, დ. შავიანიძე, რ. ხაჭაპურიძე >>>

იმერხეული:

ბაზგირეთი ფენა დიდი სოფელია... აქა ფენა დიდი ზამთარი მოდის. იმგვარ ზამთარი იყო ქი, სამი მეტრე თოვლი მევდა. ჰა, იმ ყავარზე ასვლამდი თოვლი იყო წრეულ. იქიდან წამევდა შვავები, შვავები იცი და... ერთი დიდი ქორი ქვექონდა, ი ქორი წიიღო.

...წრევლ ფენა თივობა იყო, საქონელი დარჩენენ შიერი და ავდექი და სხვა სოფელში წაველით, სხვა სოფლიდან ფარით ვიღევით, ბევრი დიდი ფარა მივეცით... საქონელი მე მყავს ორმოცი თანე, ორმოცი არა, ოცდაათი თანე, დარჩენენ შიერი. წაველით, აქეთ უბე არი, უბეში გაველით, იქედან ემე გამევტანეთ, თივა, არაბებით, ამ არაბით, ჰედა იმათ ვაჭამეთ და ისე საქონელი დავკვებეთ აქა. ფენა ჩეთინია აქეშრობა... საქონელი ფენა ფარას არ იჯება... ერთი გერმელობა ამ დრო არი, ახლა. ზამთარი მოვიდა, არადა რა ვწნათ, წასასვლელი ემე არა გურჯ არსად, სად წევდეთ აქა... ბითთევი სოფელშივენ ვართ აქა, ბითთევი. ამაღთანა მაღალი სოფელიც არსად არ არი...

თაში არაფერ არა, ზამთარშიც ჩურებით უშეშო, წავდივართ და მარჯილში ჭარებ შივაბამთ აქა. გავნიჩხავთ უწინ გზას, იმ დიდ თოვლ, გავდივართ ემეში, ტყეში... აქ იმგვარი არიან ქი, ერთი ხე რომ მოჭრა, გახვიდე, მუა დევლეთი, იმა დიგიჭირავს... იმდენ დიდ ფარას აგართმენ ქი... დილაზე-ნა გახვიდე უზუმალად, მოჭრი ხეს, მეიტან იმა, დამალავ სახში, საცხა-ნა წამალო ქორში, და ახორში ქი. არადა, დევლეთმა თუ დიგიჭირა... აქ თურქის საქმე ისე, ო, ილლაქი რაცხა-ნა გაკრას. არადა, ფარით იიღეო, გებნევა ქი, დევლეთმა რაგვარ-ნა მოგყიდოს, ჩემ ტყეში მე ფარით რაზე-ნა ვიღო, ტყე ჩემია ხომ, დევლეთ არ დუურგავს და არ გუუზდია, არ მუუტანია ბითთევი... ჩვენ აქ არაბით გზები არა გვაქ, ჭარ შივაბამთ, რა ვიცი, ჭერ შებმული არა დიგინახავან, ამითაც თივას ვწიკავთ, ამა მარჯილი ქვია, ოღრული.

<<< მთქმელი: სულეიმან ჩალიშქანი, 55 წლის, იმერხევი, სოფ. ბაზგირეთი. ჩაწერილია 2007 წლის აგვისტოში. ჩამწერი: ეკა დადიანი >>>

²² მასალა ამოღებულია კრებულიდან: ქართველური მემკვიდრეობა, ტ. VII, ქუთ., 2003.

ტაოური:

ერთი ბებერი ყოფილა... წასულა ტყეში, ტყეში წასულა და უგურგუთია, მუგურგუთია, შეშები მუკრეფია და მუკიდია. ი წომოსულა. დამჯდარა იქო და მოსულა დათვი, დუწყვია ტოტოლები. ედა, უთქვია ქი: ბებერო, ალარ-ნა წახურიდეო, ჩემს უკან-ნა იყუეო. იმას უთქვია ქი: არ იქნებაო, ბეც მყავან ბალანებიო, ...იმას უთქვია, იქნებაო... მე ა გიგიშვებო. ედა, ა გიმიშვებ, ვიქნებიო და შენს უკან და. მოსულა და ღელეში... დამჯდარა დათვის უკან და დათსა უთქვია ქი: ტოტოლებზეო წინდები დიმიქსოეო. აქობადო გამპარსეო და წინდები დიმიქსოეო. ბებერსაც გუპარსია, ედა, დურთია ტარ-კურთაითა, დურთია და კედი უქნია გურგუალი დიდი და კედი წვერი დუჭირია და ნართი იცი და; დართული...

16.2.1.2. გამართეთ სალიტერატურო ქართულით.

- 1) ერთი კვირეა, წიგნები გამოგიგზანე, აქნობამდინ მიიღებდი კიდეც.
- 2) ყველა, ვისაც რამე დაუჩხაბავს, მისი მადრიელი იქნება.
- 3) ამდეხანს დათიკო მიჭივრებდა საქმეს, დოლარს არ მაცვლევიებდა.
- 4) ჩვენ რა გვიშავს, გვარიანათ ვართ, მარა ჩემი სიტყვა არ მოქმედობს აქოურ ბოვშებზე.
- 5) ბევრჯელ მინდოდა შენზა წერილის მოწერა.
- 6) აქედან კარგა ხანს თავს ვერ დავახნევ, მარა რო ჩამუალ, გინახულევთ.
- 7) არ ყოფილა ისეთი დარგი, რომელშიც ხელისუფლებას მივეწვივნე და უგულოთ შემესრულებიოს.
- 8) აქ ყორიფელი მომწონს.
- 9) შენ თუ მაგას ვეფერს ეუნები, მაშვინ მე გავცემ პასუხს.
- 10) მე ადრე წაველი და არ ვიცი, იქ რა მოხთა.

16.2.2. სოციალური დიალექტების ლექსიკა

სოციალურ დიალექტებში მოიაზრება იმ საზოგადოებრივ ჯგუფთა მეტყველება, რომელთაც აერთიანებს: პროფესია, განათლება, საქმიანობა, ასაკი, სოციალური მდგომარეობა და სხვ. სოციალური დიალექტების თავისებურებას წარმოადგენს არასალიტერატურო, ე.ნ. უარგონული ლექსიკა, რომლის ძირითადი ნაწილი მიღებულია სესხების ან სემანტიკური გადააზრიანების გზით. უარგონი [ფრანგ. jargon] არის თავისებური სიტყვები ან გამოთქმები, რომლებსაც ხმარობენ რომელიმე პროფესიულ ჯგუფში, წრეში და სხვ.; პირობითი ენა, რომელიც გასაგებია მხოლოდ ადამიანთა გარკვეული ჯგუფისათვის; არგო (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 419).

უარგონული ლექსიკა შეიძლება დაიყოს მისი მომხმარებელი ლია (არასაიდუმლო) და ჩაკეტილი (საიდუმლო) სოციალური ჯგუფების მიხედვით.

ლია სოციალური ჯგუფების ლექსიკას მიეკუთვნება:

- ახალგაზრდობის სლენგი (< ინგლ. slang – იგივეა, რაც უარგონი); მაგ., შდრ.:
აითესა – გაიპარა; **დაგაზა** – გაიქცა; **დააბოლა:** 1. მოატყუა, 2. პლანი მოაწევინა; **კიშკები** [< რუს. кишки] – საჭმელი; **წავლეთსოვდეთ** [< ინგლ. let's go] – წავიდეთ; **ძალლი** / (ძვ.) **უბნის ყაყაჩო** – პოლიციელი და სხვ.
- პროფესიული სლენგი – პროფესიულად განკერძოებულ პირთა სპეციფიკური სიტყვები. ასეთები შეიძლება იყოს, მაგ.:
 - მასნავლებელთა და რეპეტიტორთა მეტყველებაში: **ლობიო** (დაბნეული მოსწავლე); **დეპეშა** (მოკლედ, არასრულყოფილად შესრულებული წერითი დავალება); **ჩონჩხი** (დასაწერი თემის გეგმა); **პინგვინი** (აბიტურიენტი); **ფანჯარა** (გაკვეთილებს ან ლექციებს შორის თავისუფალი საათი); **დავარცხნილი ფრაზა** (ენობრივ-სტილისტურად გამართული ფრაზა)...
 - ადმინისტრაციის მუშაკთა ლექსიკაში: **მკვდარი სულები** (სამსახურებრივ საბუთებში აღნიშნული ფიქტიური, არარსებული თანამშრომლები); **ზეშტატი** (ანაზღაურებადი ჭარბი დატვირთვა)...

- მტვირთავთა და მშენებელთა მეტყველებაში: **მაინა!** [〈იტალ. ammaina!〉 – დაუშვი! დასწიე! ვირა! [〈იტალ. viral!〉 – ასწიე! (ამწით დატვირთვა-გადმოტვირთვის დროს);
- ძიძების ლექსიკაში: **ფაფუ** (ალარ არის); **ზიზია** (ახალი); **ჩიჩია** (ხორცი); **ბაბა** (პური); **ნინა** (ცხელი); **ატაში** (სასეირნოდ) და სხვ.

ჩაკეტილი სოციალური ჯგუფების ლექსიკას მიეკუთვნება:

- აზარტული მოთამაშების, ქურდებისა და სხვა კრიმინალური დაჯგუფებების სიტყვები (საიდუმლო კოდი), რომელიც შედგენილია რამდენიმე ბუნებრივი ენიდან ნებისმიერად აღებული და სახეცვლილი ელემენტების შეერთების საფუძველზე;
- რიტუალთან დაკავშირებული ლექსიკა – რიტუალური არგო (〈ფრანგ. argot, იგივეა, რაც უარგონი). ასეთია, მაგ., ხევსურეთში ცნობილი ხატის ანუ **ჯვართ ენა**, რომელშიც საგანგებოდ არის შენიდბული სიტყვები, შდრ.: ხარი – **ბუბუნა**, **ბულაური**, **ხარმანიში**; თხა – **კიკინმალალი**, **რქამალალი**; მოხუცი კაცი – **ბერხუნდი**; ქალი – **ბიჟიონი**; მზე – **მზექალი**; მიწა – **მიწათიხანი**...

ანალოგიურად, მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში ცნობილია ქურუმთა, ექიმბაშთა, მონადირეთა, მეთევზეთა... სპეციალური ლექსიკა, რომელიც გაუგებარია საზოგადოების რიგითი წევრებისათვის;

პირობითად, ჩაკეტილი სოციალური ჯგუფების ლექსიკას შეიძლება მივაკუთვნოთ ე. ნ. **ქაჯური ენის** სიტყვებიც – მათს შემადგენელ მარცვლებზე განზრახ არის დამატებული რაიმე ნაწილაკი, რომ გარეშე პირთათვის გაუგებარი იყოს საუბარი, მაგ.: **ინიცინი** – იცი; **შეწეჭანამანა** – შეჭამა; **ახადგახა** – ადგა და სხვ.

უარგონს, ისევე როგორც დიალექტიზმებს, აქტიურად იყენებენ მწერლობაში, რაც გარკვეულ საფუძველს ქმნის მათი სალიტერატურო ენაში შეღწევისათვის.

სავარჯიშოები

16.2.2.1. შეცვალეთ უარგონი სალიტერატურო ქართულით.

- 1) ზურა მაგარი აპიქნიერი ტიპია.
- 2) რას ბლატაობ, რამე ხო არ გეშლება?!
- 3) ჯავახა პაპეგშია, ბრატ!
- 4) ნუ აჯაზებ! ყველაფერი ეგრე არ არი.
- 5) ბაითი რო დადგა, ქურდებმა მაშინ გაიტანეს.
- 6) მოდი, ვაფშე, საგულაოდ წავიდეთ!
- 7) მაგის გრეხები ყველამ იცის.
- 8) ეგ ჩმორი ბაზრიდან გაიპარა.
- 9) გუშინ რაზბორეა იყო.
- 10) საკაიფოდ ვარ.

16.2.2.2. გამართეთ სალიტერატურო ქართულით.

- 1) ტუსოვკაზე მაგარი კიშკები დაყარეს.
- 2) თავდამსხმელმა პენალტი გამაზა.
- 3) ბუტიკში მაგარი ზმანი ავაგდე.
- 4) დახეული ჯინსები ცვეტმია.
- 5) უბანში მაგარი ნაშა გაიჩითა.
- 6) გუშინდელი წაგებული დღეს გავარასხოდე.
- 7) მოვხიოთ აქედან!..
- 8) მაგარი დაშოკილი ვარ, კანეცია.
- 9) თავი არ გაიფუჭო, გაკატავებულია, ძმაო!
- 10) ბაზარი არაა!

16.2.2.3. დააკვირდით ქუჩის მეტყველებას; შეადგინეთ უარგონთა მცირე ლექსიკონი.

16.3. ნასესხები სიტყვები

ნასესხებ სიტყვებად ითვლება უცხო ენებიდან შეთვისებული ის ლექსიკური მარაგი, რომლის გამიჯვნაც დღეს ჭირს საკუთრივ ქართული ძირეული ლექსიკისაგან; მაგ., სპეციალურ ლიტერატურაში მითითებულია სხვადასხვა წარმომავლობის ნასესხობები:

ირანული: აზნაური, ავაზაკი, ასპინძა (> მასპინძელი); ქამარი, ქარქაში, ხალიჩა...

თურქული: ბათქაში, ბაიყუში, ყადაღა, იალლიში, ჩოხა, ყაბალახი, ყაჩაღი...

არაბული: ბედაური, არაყი, ჯარიმა, დოვლათი, საათი, მასლაათი, ზარალი...

ოსური: ამინდი, ბუხარი, გრდემლი, დილეგი, ვირთხა, ლუდი, ობი, ქუდი...

აზერბაიჯანული: იალაღი, ბუღა, ხიზილაღა, ქვირითი, ჩიხირთმა, ბოზბაში, ყაურმა...

ბერძნული: აიაზმა, დიაკონი, ეპისკოპოსი, ეკლესია, მონასტერი, ალოე, ბარბაროსი...

რუსული: ვერსი, კაპიკი, სამოვარი...

განასხვავებენ სესხების 2 გზას; ერთია **უშუალო**, როდესაც სიტყვა პირდაპირ მსესხებელი ენიდან შემოდის და მეორე – **შუალობითი**, როდესაც ნასესხობაზე სხვა – **გამტარი ენის** გავლენა აისახება. მაგ., ქართულში დამკვიდრდა როგორც **კიოსკი** [kiosque] – ფრანგულიდან **უშუალო** სესხების მაგალითი, ისე კოშკი – თურქულის შუალობით სახეცვლილი ფორმა; მნიშვნელობის მხრივაც მოხდა ამ უკანასკნელის გამიჯვნა **უშუალო** ნასესხობისაგან; შდრ.:
კიოსკი – ა) პატარა მსუბუქი ნაგებობა წვრილმანი ვაჭრობისთვის; ბ) ჯიხური რაიმე დანადგარებისათვის (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 231);

კოშკი – „წვრილი და მაღალი ციხე“ (ორბელიანი, 1991, გვ. 386).

ანალოგიური მაგალითია ბერძნული საკუთარი სახელის – **ალექსანდრეს** და მის პარალელურად თურქული ვარიანტის – (ალ)-**ისკანდერის** დამკვიდრება ქართულში; თურქულში **ალ-პრეფიქსია**, ამიტომ აღნიშნული სახელის სესხებისთანავე ენაში მოხდა ფუძისეული **ალ-** მარცვლის პრეფიქსად გააზრება და ავტომატურად ჩამოშორება ფუძის დანარჩენი ნაწილისგან (-ექსანდრე). ამ უკანასკნელმა თურქული წარმოთქმის მიხედვით იცვალა სახე და გახდა **ისკანდერი**:

ალექსანდრე > ალ-ექსანდრე > *ექსანდრე > ისკანდერი

ქართული სამწიგნობრო ენა ნასესხობების მხოლოდ პასიური მიმღები არ ყოფილა; ცნობილია, რომ საკუთრივ, ქართულიდანაც ან ქართულის შუალობით არაერთი სიტყვა შევიდა მეზობელ ხალხთა ენებში, მაგ.: **ოსურში** (ჯვარი, ქრისტე, ბარასკევი... ალუბალი, ქლიავი, კომში, ბია, ბოლოკი, ნესვი, ჭარხალი... წალდი, დამბაჩა, გალავანი...); **აზერბაიჯანულში** (ხერხი, ჭიქა, მჭადი, გუთანი...); **რუსულში** (სახლი, თამადა, მაწონი, ხაჭაპური) და სხვ.

სავარჯიშოები

16.3.1. მოიძიეთ მ. ანდრონიკაშვილის წიგნი: „ნარკევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან“, I, თბ., 1966 და ამოინერეთ ინფორმაცია შემდეგი სიტყვების წარმომავლობაზე:

ა) არტოშანი, ბევრი, გრივი, დიასპანი, ზრახვა, ზეპური, კუართი;

ბ) კუბასტი, მართალი, მეზვერე, მუშაკი, როჭიკი, რჩული;

გ) სენაკაპანი, სპავეტი, ტაძარი, ჭიჭნაუხტი, ხვაშიადი, ხორშაკი.

16.3.2. გაეცანით ქართულ უარგონულ მეტყველებაში დამკვიდრებულ არაბულენოვან ლექსიკას (არიფი, ბაითი, დაიადა...) ქართველური მემკვიდრეობის XVIII ტომში (ქუთ., 2014) წარმოდგენილი სტატიის მიხედვით (ავტორები: ლ. ავალიანი და ე. დადიანი).

16.4. საერთაშორისო სიტყვები

საერთაშორისო სიტყვები / ინტერნაციონალიზმები, ძირითადად, ბერძნულ-ლათინური ძირებიდან მომდინარე ლექსემებია, რომლებიც ყველა ენაშია შესული, მაგ.:

ანარქია, იმპერია, იმუნიტეტი, იუბილე, კალენდარი, კანონი, კატალოგი, კომპონენტი, კრიტერიუმი, ლეგენდა, ლიმიტი, მაგნიტი, მაქსიმუმი, მითი, პათოსი, პოეტი, პროგრესი, პრიციპი, ქრონიკა, სტიქია, სტროფი, ცენზი, ცენტრი, ცილინდრი, ციფრი, ჰიგიენა, ჰიპერ-ტონია, ჰორმონი...

შედარებით მცირეა სხვა წარმომავლობის საერთაშორისო სიტყვები: იაპონური კარატე; არაბული შარიათი; ებრაული მაცა; თურქული ჩალმა; სპარსული შაპი; ქართული თამადა; რუსული პოლკოვნიკი; ინგლისური ბივშტექსი, გრეიფრუტი, კოლეჯი, კლუბი, პიჯაკი; ფრანგული: აკომპანიმენტი, გრიპი, უურნალი, შარუი, გენერალი; გერმანული: კომენდატურა, კიტელი, შახტი, შპალერი, შლანგი; ჰოლანდიური: ბოცმანი, კატერი, კომპასი; იტალიური: არია, დუეტი, სონატა...

ზოგადად, ქართულ სამწიგნობრო ენაში თავიდანვე შემუშავდა საერთაშორისო სიტყვათა სესხების ტრადიციული მეთოდოლოგია, რომლის მთავარი ნიშანია გაგებინება – ორიენტირება მკითხველზე. ამით აიხსნება ის ფაქტი, რომ ახლად შემოსული უცხო სიტყვა იქვე სათანადო კონტექსტით განიმარტებოდა. ქვემოთ წარმოდგენილია რამდენიმე მაგალითი ძველი ქართველი ფილოსოფოსის – იოანე პეტრინის (XI ს.) თხზულებიდან:

„სკმპერაზმად, რომელ არს თანგასავალი“;

„სქიმაიცა დავდვა, რომელ არს ნაკვეთი“...

„პროვლიმად ანუ წინჩამოსაგდებელი სიტყუად“;

„კატასკევი ანუ დაკაზმვად“... (დამოწმ. მელიქიშვილი, 1975, გვ. 206).

საერთაშორისო სიტყვები, ისევე როგორც ნასესხები ლექსიკა, აუცილებელ საშუალებას წარმოადგენს ენის ლექსიკური ფონდის შევსებისათვის. თავის დროზე იგივე აზრი განავითარა ილია ჭავჭავაძემაც, როდესაც „მამათა“ თაობის წარმომადგენლებთან გამართულ პოლემიკაში (XIX ს-ის 60-იან წლებში) ერთ-ერთ საკითხად წამოიჭრა უცხო სიტყვებთან დამოკიდებულება: „ენის გამდიდრება სხვისა სიტყვებით ერს არ დაამდაბლებს, თუ არ აამაღლებს...“ (ჭავჭავაძე, 1957, გვ. 70). თავისი პოზიციის გასამყარებლად მწერალი, პირველ რიგში, ასახელებს ისეთ მაგალითებს, როგორიცაა: მონღოლური ფუძის მიხედვით შემუშავებული რუსული ტერმინი „САКЛЯ“ – სახლი; ამავე დროს, ის მიუთითებს, რომ საერთაშორისო სიტყვების: რელიგია, პროფესია, პოეზია, ლიტერატურა... გავრცელება მსოფლიოს ენებში შეუქცევადი პროცესია და ამას წინ ვერც ერთი ეროვნების „ენაწმინდა“ წარმომადგენელი ვერ აღუდგება (იქვე). ანალოგიურია ილიას მსჯელობა სიტყვა კრიტიკის შესახებ:

კრიტიკა – ამის თანასწორ მნიშვნელობის სიტყვა არ არის ქართულში და არც ძალიან საჭიროა, რომ იყოს, თუმცა უკეთესი იქნებოდა, ყოფილიყო, რადგანაც ეგ დაგვიმტკიცებდა, რომ ჩვენი მამა-პაპანი მაგ მხრით განვითარებული ყოფილან. სადაც სახელია, იქ უთუოდ საგანიც უნდა იყოს. ეგ სახელი ეხლა მთელს კაცობრიობას კეუთვნის და ყოველი ხალხი, ცოტაოდენად განათლებული, ხმარობს თავის ენაში; მაშასადამე, არც ჩვენთვის არის დასაძრახისი, რომ ეგ სიტყვა ჩვენში იხმარებოდეს (ჭავჭავაძე, 1986, გვ. 31).

ზემოაღნიშვნული პოზიციის საპირისპიროა პურიზმი [ფრანგ. Purizme < ლათ. Purus წმინდა]; მისი წარმომადგენლები ენინაალმდეგებიან საერთაშორისო სიტყვების ენაში დამკვიდრებას და ამჯობინებენ მხოლოდ მშობლიური ენის მასალისგან შემუშავებულ ეკვივალენტებს. ამის თვალსაჩინო მაგალითია 1920–1921 წლებში საქართველოს ტექნიკური საზოგადოების მიერ გამოცემული „რუსულ-ქართული ტექნიკური ლექსიკონი (სიტყვარი)“. ლექსიკონს უდავოდ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, როგორც პირველ ცდას ტექნიკური ტერმინოლოგიის დადგენისა; ავტორებმა, მართლაც, შექმნეს ბევრი ახალი სიტყვა: ხრახნი, ხსნარი, მართი კუთხე, (ხა)დენი,

ნერები, წინალობა, ძრავა, ნათურა, სინჯარა... მაგრამ ლექსიკონს ჰქონდა ნაკლიც: შემდგენლებმა მიზნად დაისახეს ინტერნაციონალური სიტყვების სრული უგულებელყოფა, რის გამოც ლექსიკონს, ხშირ შემთხვევაში, ხელოვნურობის კვალი ეტყობა.²³

საერთაშორისო სიტყვების სესხებასთან დაკავშირებით, საყურადღებოა ერთი ეპიზოდი XX საუკუნის 40-იან წლებში გამართული პოლემიკიდან, კერძოდ: მწერალი კ. გამსახურდია, იმ „გულუბრყვილოთა“ პასუხად, რომლებიც მას (1923 წელს მწერალთა კონფერენციაზე წარმოთქმული „მოკლე სიტყვის“ მიხედვით) აბრალებდნენ, თითქოს გიორგი მერჩულის ენის აღდგენა ჰქონდა მიზნად დასახული, მიუთითებს, რომ ქართული ენის „გასოფლურების საშიშროების“ თავიდან ასაცილებლად, „თამამად შემოუშვა თანადროულ ქართულში ბერძნულ-ლათინური ძირის სიტყვები“; არასოდეს ყოფილა „უტოპისტი“, თუნდაც ერთხელ წარმოედგინა, თითქოს ძველქართულის სიტყვიერი ინვენტარი იქმარებდა თანადროული... ცნებათა კომპლექსის შესაჯერებლად“ (გამსახურდია, 1985, გვ. 40, 50–51).

მოგვიანებით კ. გამსახურდია შენიშნავს, რომ ბერძნულ-ლათინურმა ლექსიკამ მრავალი უვრობული ენა გაამდიდრა და არც ქართველები უნდა მორიცხოდნენ მის სესხებას; შესაბამისად, მას „დათვური სამსახურის“ გამწევად მიაჩნია, „ვინც ჩვენი ენიდან საერთაშორისო ულერადობის სიტყვის გაძევებას აპირებს“ (გამსახურდია, 1985, გვ. 260, 262). მწერალი არ იზიარებს 1914–1918 წლებში გერმანელი ნაციონალისტების ცდას, „მთელი ურბანისტული ინვენტარი შეეცვალათ ნაციონალურ-გერმანულით“, როდესაც გააძევეს ენიდან „სეზონი“, „ტელეფონი“, „კულტურა“, „მოდა“ და სხვ.; ანალოგიურად, მას „ნაძალადევად“ მიაჩნია ინტერნაციონალიზმთა შემდეგი ქართული ეკვივალენტები: ელსმენი (შდრ.: ტელეფონი), ჭოგრიტი (შდრ.: ბინოკლი), ფილაქანი (შდრ.: ტროტუარი), ბოლაზი (შდრ.: პორტი), რონოდა (შდრ.: ვაგონი), რონები (შდრ.: რელსები), გამზირი (შდრ.: პროსპექტი); ანალოგიური ფორმებია მონონიკი (სოსისი) და ბანჭვინი (ბენზინი).

ზემოაღნიშნული იმის ნათელი დადასტურებაცაა, რომ მწერალს ინტუიცია არ ღალატობს ამა თუ იმ ენობრივი ფაქტის შეფასებისას; წარმოდგენილი მაგალითებიდან უმეტესობა ჯერჯერობით ვერ გავრცელდა საზოგადოების მეტყველებაში.

უცხო სიტყვების არჩევანი განსაზღვრულია ტრადიციული მწიგნობრული მეთოდოლოგიით, კერძოდ: უცხო სიტყვას მხოლოდ მაშინ უნდა გაეხსნას გზა სალიტერატურო ენაში, როცა მისი ფარდი მნიშვნელობის ლექსემა არ მოიპოვება; აქ სახიფათო ზღვარი გადის ბარბარიზმებზე (იხ. ქვემოთ).

სავარჯიშოები

16.4.1. შეადარეთ ინტერნაციონალიზმთა განმარტებები უცხო სიტყვათა ლექსიკონის მონაცემებს და დაადგინეთ მსგავსება-განსხვავება; ტექსტები გამართეთ სალიტერატურო ქართულით.

- 1) „ანალიზი არის ხიმიურ საქმეში გარჩევა... სხვა და სხვა ნივთებისა, რომლიდანაც არის შეზავებული გასარჩევი ნივთი“ („გუთნისდედა“, 1864, N 15, გვ. 92);
- 2) „მინერალის ნივთი იმასა ჰქვიან საზოგადოდ, რომელიც არის გამოსული მიწისაგან და არა ხისა, ბალახისა და ცხოველისაგან“ („გუთნისდედა“, 1864, N 12, გვ. 82);

²³ აღნიშნული პერიოდისათვის თავისი გამართლებაც ჰქონდა ტექნიკური ტერმინოლოგიის შემდგენელთა დამოკიდებულებას – ეს იყო ერთგვარი რეაქცია გამარტუსებელი პოლიტიკის ნინაალმდეგ, როგორც ამას მოგვიანებით მათი ერთ-ერთი წარმომადგენელი შენიშნავდა (დაწვრილებით, იხ. ღამბაშიძ, 1986, გვ. 101–103).

- 3) „მიკროსკოპი მინაა, რომელიც იმდონათ გაადიდებს... თვალით დაუნახავ საგნებს, რომ ჩვენ შეგვიძლია იმათი დანახვა და გაშინჯვა“ („სასოფლო გაზეთი“, 1869, N 22, გვ. 7);
- 4) „სიფონია რკინის მილი, შუაში ძალიან გაღუნული, რომლითაც ამასხმენ ხოლმე წყალს ყოველნაირ ჭურჭელში“ („სასოფლო გაზეთი“, 1870, N 4, გვ. 5);
- 5) „მანუფაქტურა – ხელსაქნარობა“ („სასოფლო გაზეთი“, 1870, N 13, გვ. 4);
- 6) „სპეციალისტი – ხელქრისტობით მცოდინარე“ („გუთნისდედა“, 1862, N 2, გვ. 27);
- 7) „კრისტალი – გაყინული სხეული“ („სასოფლო გაზეთი“, 1870, N 11, გვ. 7);
- 8) „აკლიმატიზაცია – ჰავის შეჩვევა“ („გუთნისდედა“, 1878, N 12, გვ. 22);
- 9) „ალკოჰოლი, ესე იგი გადაწმენდილი არაყი“ (ჭავჭავაძე, 1956-ა, გვ. 136);
- 10) „ცივილიზაცია, ანუ წარმატებულობა ადამიანისა“ (ჭავჭავაძე, 1955, გვ. 28).

16.4.2. მოუსმინეთ გასართობ გადაცემებს რადიოსა და ტელევიზიის არხებზე; დააკვირდით საერთაშორისო სიტყვების გამოყენების სიხშირეს წამყვანთა და მონაწილეთა მეტყველებაში; ჩაიწერეთ ათი ყველაზე ხშირად გამოყენებული უცხო სიტყვა; სცადეთ დაადგინოთ მათი „პოპულარობის“ მიზეზი.

16.4.3. ინტერნეტმასალების, ასევე, სხვა წყაროების გამოყენებით მოამზადეთ მოკლე ინფორმაცია სიტყვაზე: კოაბიტაცია და გამოხატეთ ოქვენი პოზიცია აღნიშნული ლექსემის ენაში დამკვიდრების აუცილებლობასთან დაკავშირებით.

16.5. კალკი

კალკი [ფრანგ. calque] – სიტყვა ან გამოთქმა, რომელიც აგებულია სხვა ენის სიტყვის ან - გამოთქმის მნიშვნელობისა თუ წარმოების წესის მიხედვით. სხვანაირად მას **ნანილობრივ სესხებასაც უწოდებენ.**

ცნობილია ორი ტიპის კალკირება: სემანტიკური და სტრუქტურული (სიტყვანარმოებითი). **სემანტიკური კალკირების** დროს ხდება მნიშვნელობის სესხება; კერძოდ, სიტყვას, უცხოენობრივი პოლისემიური (მრავალმნიშვნელობიანი) სიტყვის გავლენით, უვითარდება მეორეული მნიშვნელობა. მაგ.: **ანთება**, როგორც დაავადება, სიტყვის მეორეული მნიშვნელობაა (შდრ.: „სანთლის მოცეცხლვა“ – საბა), რომელიც განვითარდა რუსული **восполение**-ს (< ფრანგ., გერმ. < ლათ.) მიხედვით; ანალოგიურია: **განათლება – просвещение** (შდრ.: „ნათლის მოფენა“ – საბა); **დაკვრელი** – კარგად მომუშავე < საკუთრივ რუსული სიტყვიდან: **ударник** და ა. შ.

სტრუქტურული ანუ **სიტყვანარმოებითი კალკირების** შემთხვევაში ნასესხებია წარმოების წესი – სიტყვა იქმნება უცხოენობრივი მოდელის მიხედვით. სხვანაირად რომ ვთქვათ, კალკირება სტრუქტურულ დამთხვევათა პრინციპს ემყარება; შდრ.: ფრანგ. **impression** – რუს. **впечатление** – ქართ. **შთაბეჭდილება**. ანალოგიური მაგალითებია: **თვითმფრინავი – самолет;** **თანაგრძნობა – сочувствие;** **მტვერსასრუტი – пылесос...** ეს ყალიბები ევროპული (<ბერძ. / ლათ.) წარმომავლობისაა.

ზოგადად, ლექსიკური კალკირება ერთ-ერთი აქტიური ხერხია ტერმინოლოგიურ სიტყვანარმოებაში; მისი საშუალებით იქმნება თანამედროვე სამეცნიერო ენის მწყობრი სისტემები. ლექსიკური კალკირებისაგან განსხვავებით, უფრო საფრთხილოა ფრაზეოლოგიური კალკირება, რომელიც ხშირად არაბუნებრივი, ხელოვნური კონსტრუქციების გაჩენას იწვევს ენაში; მაგ., შდრ.:

ანგარიში გადახდაზე (< რუს.: счет на оплату) – **გადახდის ანგარიში;**

სტუდენტად გახდა (< რუს.: стал студентом) – **სტუდენტი გახდა;**

მაღალი (< რუს. Высокопоставленные) **სტუმრები – საპატიო სტუმრები;**

არ მანყობს (< რუს. не устроивает) – **ხელს არ მაძლევს;**

მხედველობაში აქვს (< რუს.: имеет в виду) – **ითვალისწინებს;**

საქმე იმაშია (< რუს.: дело в том) – **საქმე ისაა;**

ადგილი აქვს (< რუს.: имеет место) – **არის;**

(ფულის) **პროცენტის ქვეშ** (< რუს.: под процентом) **მიღება – პროცენტით მიღება;**

ეჭვ არ ექვემდებარება (не подлежит никакому сомнению) – **საეჭვო არაფერია;**

დააყენოს დროებითი საკითხების დაქვემდებარებაში (ставить в зависимость от временных вопросов) – **დაუქვემდებაროს დროებით საკითხებს...**

ხელოვნური ფრაზეოლოგიური კონსტრუქციების ანალოგიური მაგალითებია:

– მატჩი მსოფლიო პირველობაზე;

შდრ.: მსოფლიო პირველობის მატჩი;

– მთვრალ / ნასვამ / არაფხიზელ მდგომარეობაში;

შდრ.: მთვრალი / ნასვამი / არაფხიზელი;

– მაღალი მოვალეობა / ჯილდო;

შდრ.: საპატიო მოვალეობა / ჯილდო და სხვ. (ქსკს, 1985, გვ. 197-200, 202-203).

სავარჯიშოები

16.5.1. შეცვალეთ ქართულისთვის ბუნებრივი ფრაზებით.

- 1) ის იძულებით გადაადგილებულებთან ნდობაში შევიდა.
- 2) თავს ვერ მოვიტყუებთ – აქ სიცრუეს აქვს ადგილი!

- 3) მინდა ვიმუშაო, როგორც კრიმინალური პოლიციის თანამშრომელი.
- 4) საყურადღებოა საყოველთაოდ წარმოებული გამოკითხვის შედეგები.
- 5) განვიხილოთ მოსამართლეთა დაყენებული კანდიდატურები.
- 6) დარწმუნებული ვართ, სპორტის მშენებლობა იქნება განვითარებული.
- 7) არანაირი ცვლილება საფრთხეში არ არსებობს.
- 8) როგორც კომისიის დასკვნაში წერია, ბავშვთა სახლის დირექციას კვების საკითხი დროულად არ დაუყენებია.
- 9) მივცეთ მათ საშუალება, იცხოვრონ ისე, როგორც ჩვეულებრივი ადამიანები.
- 10) უნდა ვანარმოოთ დიალოგი რუსეთთან.
- 11) გამომიგზავნეთ ინფორმაცია, რომ მოვახდინო ამ ყველაფრის ჩანიშვნა.
- 12) კარგი იქნება, ეს საკითხი გათვალისწინებული იყოს ყველა მხარის მიერ.

16.5.2. გამართეთ ნინადადებები.

- 1) ის ახდენს საზოგადოებაში თვითრეალიზაციას და ადგილის დამკვიდრებას.
- 2) ხდება გაუაზრებელი ნაბიჯების გადადგმა ნატოს მიმართულებით.
- 3) გვერდითი მოვლენების შესახებ დეტალური ინფორმაციის მოსაპოვებლად მიმართეთ ექიმს.
- 4) ინტერვიუერი სათანადო ცოდნით ახდენს სიტყვათა შერჩევას.
- 5) ბალის იარუსებზე დიდხანს მიმღინარეობდა ნოყიერი მიწის დაყრა.
- 6) ეს კათედრები აწარმოებენ დიდად ნაყოფიერ მუშაობას სწავლების საქმის დაყენებაში.
- 7) მომხსენებელმა მთავარ საკითხზე გააკეთა აქცენტი.
- 8) ხელმძღვანელს არ შეუძლია, ჯგუფის ინტერესები დააყენოს დროებითი საკითხების დაქვემდებარებაში.
- 9) გელა რვა წლით პატიმრობაში აიყვანეს.
- 10) ქმარი ფიზიკურ ძალადობას ახორციელებდა ცოლზე.
- 11) ამ პიროვნებამ სწორედ მაშინ დაუშვა შეცდომა, როდესაც გადახრა მოახდინა ძირითადი კურსიდან.
- 12) ჩემთვის მნიშვნელოვანია საზოგადოების გაკეთებული შეფასება.

16.5.3. სხვადასხვა შინაარსის საგაზეთო პუბლიკაციებიდან ამოინერეთ ქართულის-თვის არაბუნებრივი კონსტრუქციები, გააცანით ეს მასალა თქვენს თანატოლებს / კოლეგებს და მათთან ერთად იმსჯელეთ საგაზეთო ენის პრობლემებზე.

16.6. ბარბარიზმები

ბარბარიზმები ენაში არასაჭიროდ შემოსული სიტყვებია. დღეს განსაკუთრებით თვალში საცემია იმპერიული ენობრივი „მემკვიდრეობა“ – რუსული ბარბარიზმები, რომლებიც დალექი-ლია, მაგ., გარკვეული სოციალური ჯგუფების (ახალგაზრდები, მანქანის შემკეთებლები, მკერა-ვები, მოვაჭრეები, აზარტული მოთამაშები და სხვ.) ლექსიკა-ფრაზეოლოგიაში: **მაგარ ვიდზეა, დღეს ცვეტშია... ვიგალკა, რაზვალი, სვარკა... კარ-აკოშკა, შკურკა... საროჩკა, სტროჩკა, პრიმერკა... ერთი პაჩკა პეჩენია, ორი კილო პესოკი, სასისკები... ადინ-Х...**

არანაკლებ დამაფიქრებელია შედარებით ახალი ვითარების ამსახველი ინგლისურენოვანი ბარბარიზმები; ასეთია, მაგ.:

- კულტურულ-საგანმანათლებლო, საბანკო თუ სხვა სექტორებში არასაჭიროდ გავრცელებუ-ლი ფორმები: **რიდერი** – საკითხავი მასალა, **ოფენ-ბუქი** – ლექციაზე წებადართული წიგნი, **კრეატიული** – შემოქმედებითი, **ფართი** – წვეულება, **ივენთი** – ღონისძიება, **სტარტაფი** – დამწყები, **ჰელფდესკი** – დამხმარე პერსონალი...
- თანამედროვე ტექნოლოგიების ენასთან დაკავშირებული სიტყვანარმოება:
დაშათდაუნება, დაშიარება... დაპოსტე, მოგუგლე, დალინკე, გადამიფორვარდე...
- სატელევიზიო გადაცემებიდან მომდინარე ფრაზები:

კარგი ექშენი (მოქმედება), **შესანიშნავი პერსორმანსი** (შესრულება), **სასცენო პრეზენსი** (წარმოდგენა), **დიდი ქამბექი** (დაბრუნება საწყის პოზიციებთან) და სხვ.

ენისა და სტილის საკითხებით დაინტერესებულებს განსაკუთრებული ყურადღება მარ-თებთ აღნიშნული უცხოენობრივი გავლენების თავიდან ასარიდებლად. თანამედროვე სალიტე-რატურო ენას ი. ჭავჭავაძის, ი. გოგებაშვილისა და სხვა გამოჩენილ მოღვაწეთა მიერ შემუშავე-ბული სწორი ორიენტირები უდევს საფუძვლად, თუმცა მათ განსახორციელებლად მთელი სა-ზოგადოების ერთიანი ძალისხმევა საჭირო.

ბარბარიზმები მიუღებელია სალიტერატურო მეტყველებისათვის; ამავე დროს, მათ, ისევე როგორც დიალექტიზმებსა და უარგონს, აქვს გარკვეული სტილური ფუნქცია მწერლობაში; ბარბარიზმებით ლაპარაკი შესაძლებელია იქცეს პერსონაჟის ინდივიდუულური სახის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მახასიათებლად.

სავარჯიშოები

16.6.1. გაეცანით ამონარიდებს XIX ს-ის პუბლიკაციებიდან, რომლებიც ენაში შემო-სულ უცხო წარმომავლობის სიტყვებს ეხება. დაადგინეთ, რა არის პუბლიკაციების ავ-ტორთა მთავარი შეცდომა.

ირაკლი ლორთქიფანიძე:

„უმჯობეს არს გავიხსენოთ დავიწყებულნი სიტყუანი და სასმენელნი ჩუმინი შევაჩოთ მათ, ვირელა სრულიად დავივიწყოთ მოფარულნი ჩუმინგან და ნაცრლად მათსა შევიწყნაროთ უცხო... ნაცრლად სალიტერატუროსა ვჰსთქუათ მეტყუშლებისა... ნაცრლად პროზისა წართქმა ანუ წარმოთქმით წერა, კრავატი შავსცრალოდ ცხედრად ანუ სარეცლად, კრესლო სავარძლად და ესრეთ შემდგომნი“ („ცისკარი“, 1857 წ., ივლისი, გვ. 45).

ბარბარე ჯორჯაძე:

„...მერმეთ ვსთხოვთ შეასმინოს ჩემს გაუნათლებელს გონებას, მაგ განათლებულმა პატივ-ცემულმა სტუდენტმა, რა მნიშვნელობა აქვს ამ ლექსებს: ესტეტიკური, სენტიმენტალური, დრამატიზმი და სხუანი... მაშ თვთონ რაღათ დაიცინება: „ცისკარში“ შეგვხუდრია გარმონიული სიტყვები, მაგ.: ზადაჩა, ოსტროვები, ლინიები, მაგრა ეს სიტყვები ისე სასაცილონი იყვნენ თა-ვის უშვერობითაო...“ („ცისკარი“, 1861, N 5, გვ. 40-41).

16.6.2. შეცვალეთ ბარბარიზმები სათანადო ლექსიკური შესატყვისებით.

- 1) იანვრიდან საპენსიო კარტაზე დაგერიცხებათ 100 ლარი.
- 2) ნიკა სტუდენტურ ივენტზე მიიწვიეს.
- 3) დღეს სახლში ვარ და უბორკა მაქეს – სტუმრებისთვის არ მცალია.
- 4) შთამბეჭდავია ახალგაზრდა მსახიობის სასცენო პრეზენსი.
- 5) მაგ ლურსმანს პლოსკოთი თუ ამოილებ, ძალიან მყარადაა კედელში.
- 6) დათომ მეგობრის დაბადების დღის ვიდეო გააშიარა.
- 7) სანტექნიკს ვეძებ, ვანაში მილია დაზიანებული.
- 8) ბექამ სურათებში თანაკლასელები დათავა.
- 9) გაკვეთილების შემდეგ კლასელები სამაროუნესთან შეიკრიბნენ.
- 10) თაკომ მოცეკვავე გოგონას სურათი დაალაიქა.

16.6.3. გამართეთ სალიტერატურო ქართულით.

- 1) დედამ ნიაკოს წითელი ბანტი და ნასკები უყიდა.
- 2) მენეჯერმა დაზიანებული პრინტერის შესაკეთებლად ჰელფდესკი გამოიძახა.
- 3) ზამთრისთვის უნდა შევიძინოთ ფეჩის მილები.
- 4) ის მზად არის, ოქეი უთხრას დამწყებ მომღერლებს.
- 5) ტყავის პლაშის სეზონი უკვე გავიდა.
- 6) ვაიზერმა შენიშვნა მომცა დავალების ნაჩქარევად შესრულების გამო.
- 7) ფიზიკის დიდ აუდიტორიაში მათემატიკების სემინარი მიმდინარეობს.
- 8) ოპერატორმა ამ კონკრეტულ ქეისში ლოგიკური გადაწყვეტილება მიიღო.
- 9) მეზობლის ბავშვმა გუშინ მანქანის სტეკლო ჩამიმტვრია.
- 10) „რუსთავი 2-ზე“ ფეხბურთია ლაიგში.

16.7. ძირეული, წარმოქმნილი და რთული სიტყვები. წარმოქმნილ სახელთა ჯგუფები

ენის ლექსიკურ ფონდში შემავალი სიტყვები განსხვავდება ფუძის აგებულების მიხედვით, კერძოდ, გამოიყოფა:

- ა) ძირეული სიტყვები, რომელთა ფუძეც მარტივია, დაუშლელია (კაცი);
- ბ) წარმოქმნილი სიტყვები, რომლებიც მიღებულია ფუძეზე სიტყვამანარმოებელი / დერივაციული (ლათ. derivatio სიტყვანარმოება, წარმოქმნა) აფიქსის / აფიქსების დართვით (კაცური, საკაცე...)

გ) რთული სიტყვები – კომპოზიტები, რომლებიც შედგება ორი ან მეტი ფუძისაგან; შდრ.: (დედაკაცი, სახლიკაცი...)

სიტყვანარმოებისა და კომპოზიციის საშუალებით მიიღება მდიდარი ლექსიკა, რომელიც ძალიან მინშვნელოვანია მწერლობის, ასევე მრავალდარგოვანი მეცნიერებისა და ტექნიკის ენის განვითარებისათვის. კომპოზიტებზე უკვე გვქონდა მსჯელობა (იხ. ზემოთ), ამჯერად მივუთითებთ წარმოქმნილ სიტყვათა ჯგუფებს ძირითად მანარმოებელ აფიქსებთან ერთად:

- კნინობით-ალერსობითი სახელები²⁴; მანარმოებლები: -ა, -აკ, -უნა, -უნია, -ულ, -ულა, -უკა, -უკელა, -უჩა, -უჩელა, -იკო, -ილო... მაგ.: კუდა (მოკლე კუდის მქონე), ლილაკი, ნიგნაკი, კაცუნა, შხაპუნა, დედუნა, ჩიტუნია, ფისუნია, ფეხული, ბურთულა, პანუკა, პანუკელა, დათუჩა, დათუჩელა, მამიკო, დედილო...;
- აბსტრაქტული სახელები; მანარმოებლები: სი-ე და -ება / -ობა; მაგ.: სიავკაცე – ავკაცობა, სიბეჭითე – ბეჭითობა, სიკარგე – კარგობა, სიბოროტე – ბოროტება – ბოროტობა, სიმნივე – მნივობა, სიძლიერე – ძლიერება, სიმხურვალე – მხურვალება, სიჭაბუკე – ჭაბუკობა...;

პარალელური წარმოების ფორმებიდან: მომსახურება / მომსახურეობა არანორმატიულად ითვლება მომსახურეობა (<– მომსახურე), განსხვავებით ანალოგიური წარმოების სხვა ფორმებისაგან: მომთაბარეობა (<– მომთაბარე), მოქალაქეობა (<– მოქალაქე) და სხვ. შესაძლოა, აქ საქმე გვქონდეს ყალიბების აღრევასთან; შდრ.: (ლვთის)მსახურ-ი –> (ლვთის)მსახურ-ება;

- მო-მსახურ-ე –> მომსახურ-ება.
- ხელობის სახელები და მიმღეობური წარმოების ფორმები; მანარმოებლები: მე – ე, მე – ურ, მა – ე, მო – არ, მო – ე, მ – მარ / -ალ, მ – ე, მ – ელ, ასევე – უცხო წარმომავლობის -დარ, -დან-, ჩი, -იორ / -ერ, -ისტ... მაგ.:

მენარმე, მეპურე, მებადური, მეზლვაური, მაცნე, მოფიცარი, მოახლე, მოამბე, მკერავი, მტირალი, მნათე, მშენებელი... დახლიდარი, ყავადანი, ქურქჩი, მონტიორი, გრიმიორი, კომბაინერი, პიანისტი... შდრ.: მემაღაროე – მაღაროელი, მენაღმე – მნაღმავი, მეისტორიე – ისტორიკოსი, მექრთამე – ქრთამისტი...

- მცენარეთა კრებულის აღმნიშვნელი სახელები; მანარმოებელია -ნარ, რომელსაც ზოგჯერ ენაცვლება -იან და -ოვან სუფიქსები; მაგ.:

ფიჭვნარი, ნაძვნარი, ბუჩქნარი, ყვავილნარი; მაყვლიანი, ვაზიანი; შდრ.: მუხნარი (-> მუხრანი ->) – მუხროვანი – მუხიანი, ნაბლნარი – ნაბლიანი, თხილნარი – თხილიანი...

- წინა ვითარების სახელები; მანარმოებლები: ნა-, ნა – არ / -ალ, ნა – ევ / -ებ, ნა – ურ; მაგ.: ნაკაცარი, ნაჭერი, ნაჩვევი, ნახმლევი, ნაჭდევი; შდრ.: ნაზამთრი – ნაზამთრალი, ნაპირი – ნაპირალი, ნატკენი – ნატკივარი, ნაყვავილარი – ნაყვავილევი – ნაყვავილები, ნაარმალი – ნაარმევი – ნაარმები...

- ქონების სახელები; მანარმოებლები: -იან, -იერ, -ოვან, -ოსან, -ედ, -ა:

²⁴ ჯგუფების სახელდება როგორც ამ, ისე დანარჩენ შემთხვევებში პირობითია.

ბარაქიანი, ილბლიანი, მშვენიერი, ბედნიერი, ყვავილოვანი, ხავერდოვანი, ბალახვანი (<- ბალახოვანი), ფრთოსანი, გვირგვინოსანი, კარელი, განედი, ღიღულა, ცხვირა, რვაფე-ხა... შდრ.: ჯვარედი – ჯვაროსანი, წინწკლები – წინწკლოვანი... წინწკლებიანი – წინწკლოვანი...

- უქონლობის სახელები; მანარმოებლები: უ – ო, უ – ურ, არა- ; მაგ.:

უთავო, უცხვირპირო, უზნეო, უმზეო, უდღეური, უბედური, უდაბური, არაწესიერი, არაგეგმიური, არაშემთხვევითი... შდრ.: არამართებული – უმართებული...

- დანიშნულების სახელები; მანარმოებლები: სა – ე, სა – ო, სა – ურ / -ულ; მაგ.: საკაპე, სა-ფარდე, საფეხური, საზღაური... შდრ.: საკაცე – საკაცო, საცოლე – საცოლო, სააბრეშუმე – სააპრეშუმო, საგანძე – საგანძური, სამკერდე – სამკერდული; საბარგო – საბარგული...

- წარმომავლობის სახელები; მანარმოებლები: -ელ, -ულ და -ურ / ულ:

ქართველი – ქართული, იმერელი – იმერული, მეგრელი – მეგრული, მთიული, გურუ-ლი, ქუთათური...

არაიშვიათად, ადამიანის აღმნიშვნელ ნაწარმოებ სადაურობის სახელებს ენაცვლება მარტივფუძიანი სახელები; შდრ.: სპარსელი – სპარსი, კახელი – კახი; ზოგ შემთხვევაში გაბატონებულია მარტივფუძიანი წარმოება: სვანი, თუში, თურქი, ლეკი, რუსი... ანალოგიურად, პოეზიის ენაში დასტურდება: ფშავი, მეგრი; მაგ.: "ფშავ-ხევსურს შვენის აბჯარი", "გურული, მეგრი მკვირცხლობით" (გრ. ორბელიანი, "სადღეგრძელო") და სხვ.

- ხარისხის სახელები (იხ. ზემოთ: ზედასართავ სახელთა ხარისხის ფორმები).
- ზმნიზედები, მიღებული სახელთა ბრუნვის ფორმების "გაქვავებით": დილას – დილით, სალა-მოს – სალამოთი, ლამე – ლამეს – ლამით, მორიდებით – მორიდებულად, გამნარებით – გამნა-რებულად, მოსვენებით – მოსვენებულად... (იხ. ზემოთ: 10. ზმნიზედის მართლწერა).
- ზმნური ფორმები, რომლებიც მიღებულია, მაგ.:
 - სახელებისაგან; შდრ: (არს. სახ.) ქვა – გაქვავდა, კაცი – დაკაცდა; (ზედ. სახ.) ლამაზი – ლა-მაზდება, თეთრი – თეთრდება; (რიცხ. სახ.) ერთი – ერთიანდება, ორი – გაორდა; (ნაცვ. სახ.) ჩემი – დაიჩემა, სხვისი – გაასხვისა, თავისი – გაითავისა...
 - მიმღებისაგან, მაგ.: (ნახული →) ნახულობს, (მიღებული →) ლებულობს, (გაგებული →) გე-ბულობს, (შეტყობილი →) ტყობილობს; შდრ., ბოლო სამ შემთხვევაში ნორმაა საწყისური წარმოების ფორმები: იღებს (<- აღება), იგებს (<- გაგება) და იტყობს (<- შეტყობა);
 - ზმნისწინების მეშვეობით, შდრ.:

მოიგო – წააგო – ააგო – დააგო – ჩააგო; მყავს – მომყავს; გარეცხა – დარეცხა, აიზარდა – გაიზარდა, იხილა – მიმოხილა... და სხვ.

სავარჯიშოები

16.7.1. ამოწერეთ ტექსტებიდან წარმოქმნილი სიტყვები; გამოყავით ძირი და სიტყვა-მანარმოებელი აფიქსები.

ა)

ისტორიკოსი და საზოგადო მოღვაწე, მღვდელი პოლიევქტოს კარბელაშვილი დაიბადა 1855 წელს მღვდლის ოჯახში. თბილისის სასულიერო სემინარიის დამთავრების შემდეგ მან დაიწყო პედაგოგიური საქმიანობა და, ამასთანავე, მუშაობდა სხვადასხვა სასულიერო დაწესებულება-ში.

აქტიურ სამსახურებრივ საქმიანობასთან ერთად კარბელაშვილი ნაყოფიერად მუშაობდა საქართველოს ისტორიის საკითხებსა და ქართული საეკლესიო გალობის აღორძინების საქმეში. იგი ითვლება ქართული გალობის საუკეთესო სპეციალისტად და ამ დარგს არაერთი საინტერესო წაშრომი თუ საგაზეთო წერილი მიუძღვნა. 1892 - 1920 წლების უურნალ-გაზეთებში ხშირად იბეჭდებოდა მისი ისტორიული ნარკვევები და წერილები.

...განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მისი ღვაწლი ქართული საეკლესიო გალობის აღდგენის, შესწავლის, გავრცელებისა და ძველი ქართული საბუთების როგორც შეგროვების, ისე გადაწერის საქმეში²⁵.

ბ)

თავიდანვე იმიტომ ეძლევა ადამიანს სიცოცხლე – სიკვდილისთვის რომ მოემზადოს, მოსამზადებელი დროა, აი, როგორც მოწაფეებს ეძლევათ გარკვეული დრო ამა თუ იმ საგნის მოსამზადებლად. თუ დროში ვერ ჩაეტიე, ჩაიჭრები – ანუ ლირსეულად ვერ მოკვდები, გამაიმუნდები. ქვეყანას აიკლებ ამაო წუწუნით, კვენესითა და მუდარით. არ მინდა, მეშინია... სამარცხვინო საქციელია და მეტი არაფერი. ფუუ ამისთანა სიცოცხლეს.

არც სულ სიცოცხლე ვარგა და არც სულ სიკვდილი, როდისმე ერთიც მოგწყინდება და მეორეც. თანაც ვინ იცის, ან თუ იცის, საიდან იცის, სიცოცხლე რომ ჯობია სიკვდილს. მესამე გზა არ არსებობს, ან მკვდარი უნდა იყო, ან ცოცხალი. ანდა, როგორც ინდოელებს სჯერათ, რამდენჯერმე უნდა იბადებოდე...

ვინ რა იცის, მართლა რითი მთავრდება სიკვდილი?! ვინ რა იცის, რა არის კაცის სიცოცხლე?! არაფერი. წუთი. წამი. შემოჰერა ქარმან და სწრაფ გააქრო. მაგრამ, თუკი, როგორმე, წარსულში შებრუნება შესძელი, მერე კი წარსულიც გადალახე, მარადისობაში აღმოჩნდები თურმე და ალარასოდეს მოკვდები. განა სულ ამას არ წატრობს ჩუმის წატვრითა ადამიანი?!²⁶

16.7.2. მოცემული სიტყვებისგან ფრჩხილებში მითითებული რაოდენობით ანარმოეთ სხვა სიტყვები.

ა)

მოძრავი	–	(2)	ბრუნვა	–	(3)
გადახდა	–	(5)	კოხტა	–	(3)
პროცენტი	–	(3)	კრედიტი	–	(3)
ვადა	–	(3)	ნვრთნა	–	(4)
ცურვა	–	(3)	ტეხა	–	(5)
ბედი	–	(4)	კითხვა	–	(5)
ქუდი	–	(4)	დავა	–	(3)
ძალი	–	(5)	ფიქრი	–	(3)
ცოდვა	–	(4)	ცოლი	–	(4)
მიწა	–	(3)	ზღვარი	–	(4)
ქუჩა	–	(1)	მამა	–	(3)

ბ)

16.7.3. ამონერეთ წარმოქმნილი სიტყვები და გვერდით მიუთითეთ შესაბამისი ძირეული ფორმები.

- 1) ტრამალ და ტრამალ გამოგედევნე, / შემოვამტვერე გზები ტრიალი, / მცხეთას ვუმტვრიე საკეტურები, / ვლენე ტაძრები კელაპტრიანი. (ლეონ.)
- 2) დიდება თქვენდა, თოროსანო ბერი მამებო, / თქვენ შეგინახავთ ენა, რჯული, ერი, სამეფო, / წიგნებს უსხედხართ... ვენახდება ფოლიანტები, / და, საქართველოვ, სულს იკაჟებ, გოლიათდები! (ნიშნ.)
- 3) ეს ნოემბერიც ქარებს მიჰყვება, / მე კი რამდენი მრჩება სათქმელი. მალე სიბერე სულს შეასფოთებს, / ჩამომიბინდავს თვალებს ნაღველი. (უძილ.)
- 4) ზღვარს გაჰყევი ბედისა და უბედობის, / დააკვირდი მყობადს მრავალწახნაგიანს, / ფრთხილად! კველა მილიონერს ნუ ენდობი: / ზოგიერთი გადაცმული გლახაკია! (ჯავახ.)
- 5) თუმც სიკვდილის წინ თავი ავიშვი, / თქვენთან კვლავ ბავშვის სიმორცხვე მახლავს. (გელოვ.)
- 6) მფარველო ჩემო, ბოროტების ყოველი ვცანი. (ა.კალან.)

²⁵ <http://archives.gov.ge/ge/page/polievktos-karbelashvilis-piradi-fondi> მოძიებული: 23.02.2016.

²⁶ <https://burusi.wordpress.com/2010/03/23/otar-chiladze-19/> მოძიებული: 22.02.2016.

- 7) არდაბრუნება არ მეძნელება, / უფრო ძნელია თქვენზე წუხილი. (გელოვ.)
- 8) მე მხოლოდ მახსოვს, რომ გასაშრობად / ცას ეწვა ნისლი უკაბადონო. (გელოვ.)
- 9) მახსოვს ის ცელქი ცქრიალი, / ...ოცნება და სიცილობა. (არაბ.)
- 10) გუმბათს ერთხელ ჩამოვკიდე მოგუგუნე ზარები. (სულაკ.)
- 11) უსასრულობას ქარბუქების ღმუილი დრეკდა. (სამად.)
- 12) ნეტავ აქ იყო, – იის მოსვლას ვუდარაჯებდი, / დავთვლიდი დღეებს თბილს, უსაზღვროს და უთარილოს. (დაიაური)
- 13) მზე ამოვიდა! / მზე, რომელიც ჩემშივე სახლობს, / მზე არა სადღაც მეცხრე ცაზე, / არამედ გულთან! (ამაღლ.)
- 14) წახვედი ჩემგან, უშენობა მათოვს და მაწვიმს... (არაბ.)

16.8. ტერმინები

ტერმინის რაობა. ტერმინი (< ლათ. terminus - საზღვარი) არის „სიტყვა, რომელიც ზუსტად გადმოსცემს მეცნიერების, ტექნიკის, ხელოვნების რაიმე დარგის გარკვეულ ცნებას“ [ჭაბაშვილი 1989, 494]. ერთმანეთთან ლოგიკურად დაკავშირებულ ტერმინთა სისტემას უწოდებენ **ტერმინოლოგიას**.

ცნობილი შეხედულების თანახმად, ტერმინოლოგია საერთოენობრივი სისტემის ერთ-ერთი ქვესახეობაა – საერთო-სალიტერატურო ენის ბაზაზე განვითარებული და იყენებს მის ლექსიკას, სიტყვანარმოებით საშუალებებსა თუ გრამატიკულ ნორმებს; ამავე დროს, საერთო ენისაგან განსხვავებით, ტერმინოლოგიას აქვს თავისი ფუნქციები, გამოხატვის სპეციფიკური საშუალებები და, თავის მხრივ, გავლენას ახდენს სალიტერატურო ენაზე.

რაც უფრო ვითარდება სამეცნიერო დარგი, მით მეტად იხვეწება შესაბამისი ტერმინოლოგიური სისტემაც. დარგობრივი ტერმინოლოგიის მაგალითებია:

მუვა, ტუტე, ხსნარი, ჩანაცვლების რეაქცია... (ქიმ.);
სისხლძარღვთა სისტემა, არტერია, მუცლის ლრუ... (ანატ.);
ნრფე, სხივი, თეორემა... (გეომ.);
ბრუნება, უღლება, უბრალო დამატება... (ენათმ.);
სამხმოვანება, ოქტავა, გამა... (მუს.) და სხვ.

გამოიყოფა, ასევე, ზოგადმეცნიერული ტერმინები, რომლებიც საერთოა ყველა დარგისათვის, მაგ.: ცდა, ექსპერიმენტი, მასალა, ანალიზი, კვლევა, დაკვირვება, მაგალითი, აღნერა, შეჯამება...

კონტექსტის მიხედვით, შესაძლებელია, განსხვავდეს ერთი და იმავე სიტყვის საყოველთაო და სპეციალური – ტერმინოლოგიური მნიშვნელობები. მაგ., შდრ.:

- ბავშვს კერძის დამატება სურს;
- დამატება წინადადების მთავარი წევრია.
- აჩქარება ზოგჯერ ავნებს საქმეს;
- აჩქარება ფიზიკური სიდიდეა.
- სუფრას თევზები აკლია;

თევზები დასარტყება მუსიკალურ საკრავს წარმოადგენს და სხვ.

შენიშვნა: ანალოგიურად, ი. ჭავჭავაძემ გამიჯნა სიტყვა კაპიტალის ორგვარი მნიშვნელობა: 1. როგორც კ. მარქსის ფუნდამენტური ნაშრომი – „კაპიტალი“; 2. როგორც თავად ილია უწოდებდა, „საყველბურო“, უძრავ-მოძრავი ქონების აღმნიშვნელი სიტყვა (ჭავჭავაძე 1956, 266).

ტერმინის ნიშნები. ტერმინი, სხვა სიტყვებისაგან განსხვავებით, ახასიათებს სპეციფიკური ნიშნები, როგორიცაა: ნომინაციურობა, სტილისტიკური ნეიტრალურობა, დეფინიციურობა, სისტემურობა და მონოსემიურობა (ლამბაშიძე, 1986, გვ. 5-20; 47-60).

- ნომინაციურობა – ფუნქცია დასახელებისა. ნომინაციურია სალიტერატურო ენაში არსებული სიტყვაც და ნომენკლატურაც, მაგრამ პირველი მიუთითებს საგანს, ხოლო მეორე მოცემული დარგის ტერმინ-სახელწოდებათა ჩამონათვალია; ტერმინი, ორივესგან განსხვავებით, **ცნებას** გამოხატავს;
- სტილისტიკური ნეიტრალურობა; ტერმინი დაცულია ყოველგვარი ემოციურ-ექსპრესიული ფუბიქტური დამოკიდებულებისაგან;
- დეფინიციურობა – ზუსტი განსაზღვრა. ტერმინოლოგიაში არსებითია ტერმინისა და ცნების ადეკვატურობა. ამ თვალსაზრისით, გამოიყოფა ტერმინთა 3 ჯგუფი:
- სწორად მაორიენტირებელი ტერმინები, რომლებიც ზედმინევნით ზუსტად გვიქმნიან წარმოდგენას სათანადო ცნებაზე. ასეთია ნანარმოებ, რთულ ტერმინთა და ტერმინოლოგიურ შესიტყვებათა უმრავლესობა, რომელსაც გამჭვირვალე შინაარსი აქვს, მაგ.: **სახაზავი, მეზლვაური, კუთხესამაგრი, პირის ლრუ...**

- **ნეიტრალური ტერმინები**, რომელთა პირდაპირი მნიშვნელობის გამოცნობაც ჭირს; მათი ეტიმოლოგია არაფერს გვეუბნება, მაგ.: **მერქანი, კოპი...**
- **ცრუ მაორიენტირებელი, ანუ მცდარად მაორიენტირებელი ტერმინები**, რომელთა არსებობაც დაუშვებელია, თუმცა ფაქტია. ასეთ შემთხვევებს სხვადასხვა მიზეზი იწვევს; მაგ., სამეცნიერო პროგრესის გამო შეიცვალა დამოკიდებულება ადრე შემუშავებული ცნებისადმი: **ატომი** [< ბერძ. atomos - განუყოფელი] – ქიმიური ელემენტის უმცირესი ნაწილაკი, რომელიც, თანამედროვე დაკვირვებით, შედგება ატომგულისა და ელექტრონებისაგან, მე-20 საუკუნემდე მიაჩნდათ განუყოფელ ნაწილაკად (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 61). მცდარად მაორიენტირებელი ტერმინების გაჩენის მიზეზი შეიძლება იყოს, ასევე, სიტყვის მნიშვნელობის ცვლა; დავიწროება, გაფართოება... (იხ. ქვემოთ).
- სისტემურობა; ტერმინი განიხილება არა იზოლირებულად, არამედ – შესაბამის ტერმინოლოგიურ სისტემაში. ამ სისტემის გარეთ სპეციალური სიტყვა თავის ღირებულებას კარგავს და **დე-ტერმინოლოგიზაციას** განიცდის. მაგ., შდრ.:

ზონდირება [< ფრანგ. sonde] – ზონდით რისამე გასინჯვა – (გადატ.) წინასწარ რისამე გარკვევა, ნიადაგის მოსინჯვა, რისამე გასინჯვა (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 181);

მონოლითური [< ბერძ. monos ერთი და lithos ქვა] – რაც მონოლითს, მთლიან ქვას წარმოადგენს – (გადატ.) შემჭიდროებული, ერთსულოვანი (იქვე, გვ. 323);

ორიენტაცია [ფრანგ. orientation] და **ორიენტირება** – სივრცეში ადგილმდებარეობის გარკვევა; – (გადატ.) გარემომცველ პირობებში, რაიმე საკითხში გარკვევა (იქვე, გვ. 357);

პალიტრა [რუს. палитра < ფრანგ. palette] – თხელი ფიცარი, რომელსაც მხატვრები ხმარობენ საღებავების შესაზავებლად – (გადატ.) გამომსახველობით საშუალებათა ერთობლიობა მწერლის, კომპოზიტორისა და სხვათა შემოქმედებაში (იქვე, გვ. 364);

ჰარმონია [ბერძ. harmonia თანაზომიერება] – (მუს.) ტონების კანონზომიერი შეხამება ერთდროული ბერძობის დროს – (გადატ.) ერთსულოვნება (იქვე, გვ. 561-562) და სხვ.

დეტერმინოლოგიზაციის მაგალითებია, ასევე, სიტყვათშეხამებებიც: **სიყვარულის მუხ-ტი**, საბედისნერო სამკუთხედი, პერსონაჟთა გალერეა, კონფერენციის სამუშაო ფორმატი, ფერთა გამა... მათ გაჩენას ბიძგს აძლევს მეცნიერებისა და ტექნიკის მნიშვნელობის ზრდა ყოველდღიურ ცხოვრებაში, ასევე – ტერმინთა აქტიურად გამოყენება მწერლობის ენაში (იხ., მაგ., მ. ჯავახიშვილის, გ. ტაბიძის, ჭ. ამირეჯიბის... შემოქმედება), მასობრივი საინფორმაციო საშუალებები (გელენიძე, 1981, გვ. 87) და სხვ. აღნიშნულ შემთხვევებში საუბარია ტერმინის გადატანით, მეტაფორული მნიშვნელობით გამოყენებაზე, რის შედეგადაც მისი სემანტიკური ველი ფართოვდება (ფოჩხუა, 1974, გვ. 219-221; გელენიძე, 1981, გვ. 87-92).

სპეციალური ლექსიკის შექრა საერთო ენაში შეუქცევადი პროცესია. დეტერმინოლოგიზაციის მოვლენაც სწორედ საერთო ენაში ვითარდება, ტერმინოლოგიურ სისტემაში კი ტერმინი კვლავ ტერმინად რჩება.

დეტერმინოლოგიზაციის საპირისპირო მოვლენაა **ტერმინოლოგიზაცია**; ამ შემთხვევაში საყოველთაოდ ხმარებული სიტყვა იძენს სპეციალურ მნიშვნელობას და მკვიდრდება შესაბამის ტერმინოლოგიურ სისტემაში. ასეთებია, მაგ.: **საქონელი** (ეკონომიკაში), **ცილა / ცილები** (ბიოლოგიაში), **გამულავნება** (ფოტოგრაფიაში), **მნკრივი** (გრამატიკაში), **ნეარო / ნეაროები** (ისტორიაში), **მოხელე**, **მასალები** (სამართალმცოდნეობაში), **ფარდი** (მათემატიკაში), **ჭრა** (მეცნახეობაში) და სხვ.

ტერმინოლოგიზაციის პროცესს ზოგჯერ ბიძგს აძლევს ისეთი შესიტყვებების გაჩენა, რომლებშიც საერთო სიტყვა ტერმინთან არის კომბინაციაში, მაგ.: **პოლიტიკური მეძავი, იურიდიული კეკლუცობა, ისტორიის სანაგვე** და სხვ.

დეტერმინოლოგიზაციისა და ტერმინოლოგიზაციის გვერდით აღინიშნება **რეტერმინოლოგიზაციის** შემთხვევებიც, როცა ტერმინი მეცნიერების ერთი დარგიდან მეორეში გადადის და ახალ ტერმინოლოგიურ მნიშვნელობას იძენს. მაგ.: **ფესვი** ბოტანიკასა და მათემატიკაში, **კონტაქტი** ფიზიკასა და ენათმეცნიერებაში, **მახვილი**, **ფრაზა** ენათმეცნიერებასა და მუსიკაში, **ძილი** ბიოლოგიასა და ფიქოლოგიაში და სხვ.

- მონისემიურობა – ერთმნიშვნელობიანობა; ტერმინი ერთმნიშვნელობიანია ერთი ტერმინოლოგიური ველის ფარგლებში. სალიტერატურო ენისაგან განსხვავებით, სამეცნიერო ენაში დაუშვებელია: **პოლისემია** (მრავალმნიშვნელობიანობა), **ომონიმია**, **სინონიმია** და, საერთოდ, ისეთი ლექსიკურ-სემანტიკური პროცესები, რომლებიც გამოიწვევს ტერმინების (ცნებების) აღრევას.

ტერმინის ფორმა და სტრუქტურა; აფიქსოდებით ნაწარმოები ტერმინები. ტერმინის ძირითად ფორმად გამოიყენება არსებითი სახელი, ასევე – ზედსართავი სახელი და მიმღებობა.

სტრუქტურის მიხედვით, ტერმინთა ორი ჯგუფი გამოიყოფა: ერთსიტყვიანი ტერმინები და ტერმინოლოგიური შესიტყვებები. ერთსიტყვიანი ტერმინი, თავის მხრივ, შეიძლება იყოს მარტივფუძიანი, ნაწარმოები და რთული, მაგ.: **ნიადაგი**, **ქანი**, **ცილა**, **გარსი...** საბადო, ფეთქებადი, **მართობული**, **ბრძმედი...** საწლდლე, **ნივთმტკიცება**, **უჯრედშორისი**, **კუჭ-ნაჭლავი...**

დარგობრივი ტერმინოლოგიისთვის ნიშანდობლივია სიტყვაწარმოებითი მოდელების განსაზღვრული არჩევანი; მაგ.:

ა) ბოლოსართები: -ები, -იანები, -იანი, -ოვანი, -ებრნი, -ნაირნი, -მაგვარნი, -მსგავსნი... სპეციფიკურია ბიოლოგიურ მეცნიერებათა დარგებში: **ძუძუმწოვრები**, **ხორთუმიანები**, **ორლებნიანი**, **ციტრუსოვანი**, **ტუჩისანი**, **ციყვისებრნი**, **რძიანასნაირნი**, **ქერისმაგვარნი**, **ლორჯოსმსგავსნი...** (ლამბაშიძე, 1986, გვ. 137-138);

ბ) უცხო ნარმომავლობის -იტ, -ოზ სუფიქსები გამოიყენება სამედიცინო სფეროში ანთებით და ქრონიკულ დაავადებათა აღსანიშნავად: **ართრიტი**, **ნევრიტი**, **ნეფრიტი**, **ჰაიმორიტი** – **ართრზი**, **ნევროზი**, **ნეფროზი...** (გამყრელიძე და სხვ., 2008, გვ. 397) და სხვ.

სამეცნიერო ენას საერთო ენისაგან პრინციპულად განასხვავებს აფიქსოდებით ნაწარმოები სიტყვები. **აფიქსოდები** (< ლათ. **აფიქსი** – სართი; ბერძ. **ეიდოს** – აფიქსის მსგავსი, აფიქსისნაირი), ძირითადად, ბერძნულ-ლათინური ენებიდან მზამზარეულად შემოტანილი საერთაშორისო სტრუქტურული ელემენტებია. მსესხებელ ენაში აფიქსოდს, ცალკე აღებულს, აქვს თავისი დამოუკიდებელი მნიშვნელობა, მაგრამ სხვა ფუძეებთან კომბინაციაში, რომელშიც სრული ან შეკვეცილი სახით შედის, ასრულებს სიტყვის მანარმოებელი აფიქსის ფუნქციას. აფიქსოდები ადგილის მიხედვით ორ ჯგუფად იყოფა: პრეფიქსოდები და სუფიქსოდები; მაგ.: – **პრეფიქსოდები: აერო-** (აეროფლოტი, აეროზოლი), **აგრო-** (აგროტექნიკა, აგროფარმი), **ავტო-** (ავტომატი, ავტოსკოლა), **ბიო-** (ბიოსფერო, ბიოქიმია); **გეო-** (გეოპოლიტიკა, გეოდეზია); **რე-** (რეპროდუქცია, რედუპლიკაცია), **ინტერ-** (ინტერპოლი, ინტერმოდულაცია); **კონტრ-** (კონტრარგუმენტი, კონტროლერვული); **მიკრო-** (მიკროანალიზი, მიკროსქემა), **ნევრო-** (ნევროლოგია, ნევროპათოლოგი); **ტელე-** (ტელეფონი, ტელემექანიკა), **ფოტო-** (ფოტორეპორტიორი, ფოტოსინთეზი); **ვიდეო** (ვიდეოკამერა, ვიდეოსპექტრი)...

აფიქსოდები მონაწილეობენ ქართული ტერმინების შედგენაშიც, მაგ.: **ბიოდენები**, **ბიოველი**, **რადიოგადაცემა**, **რადიოტალა**, **ტელესივრცე**, **ტელეარხი**, **ავტოფარეხი**, **აგროსამრეწველო**, **ვიდეოთვალი**, **კონტრშეტევა**, **გალაკტიონოლოგია** და სხვ.

აფიქსოდების ფუნქციით შესაძლებელია ზედსართავი სახელის, მიმღეობისა და ზმინიზედის (სრული თუ შეკვეცილი სახით) გამოყენებაც; მაგ.: **გადამეტბრუნვა**, **კვლავწარმოება**, **კმადატენიანება**, **უკმარმოჭერა**, **თბომავალი**, **ზეარქერებული**, **ქვესადგური**, **უკუმოქმედი**, **თვითგანმუხტვა**, **დაბალძაბვიანი**, **მაღალაქტიური**, **დიდცლასტიკური**, **უხვთიხამინოვანი**, **მცირესიმდლავრიანი**, **ნაკლებპლასტიკური**, **ნელამჭიდი**, **სწრაფბრუნვა**, **სწრაფაალებადი**, **შინაპატიმრობა**, **გარემოვაჭრე**, **ცრუმოწმე**, **ნახევარგამტარი**, **მსხვილკრისტალური**, **წვრილმარცვლოვანი**... ატომსანინალო, **ნახევარგამტარი**, **ჰაერსატარი**, **მტვერსაჭერი**, **სწრაფმავალი**, **ბეტონსაზიდი**, **ტალღასაზომი**, **ხმაჩამწერი**, **თბომედეგი**, **თბომდგრადი**, **ცეცხლგამძლე**, **ცეცხლსაშიში**, **ნაღმსატყორცნი**, **ჰაერშელნევადი**, **ორთქლშეულნევადი**, **ყინულამრიდი**, **ოპერაციათშორისი**,

ფერდობზედა, წყალქვეშა, ბაგისმიერი, ნახშირბადი, ფიცარნაგი, ზღვისმილმა და სხვ. (ლამბა-შიძე, 1986, გვ. 150-154).

აფიქსირდებით ნაწარმოებ ტერმინებს ერთგვარი შუალედური საფეხური უკავია ნაწარ-მოებ და რთულ ტერმინებს შორის. აშკარაა, რომ ეს ჯგუფი გამოირჩევა: ლაკონურობით, სემან-ტიკური გამჭვირვალობითა და სისტემურობით – სწორედ იმ ნიშნებით, რომლებიც მნიშვნელო-ვანია სამეცნიერო ენისათვის.

ტერმინოლოგიური შესიტყვებები. ტერმინოლოგიური შესიტყვებები ნაირგვარია:

- შედგენილი ანუ ანალიტიკური, თავისუფალი შესიტყვებები, რომელთა შემადგენელი ნაწი-ლები დამოუკიდებლადაც ინარჩუნებენ ტერმინოლოგიურ მნიშვნელობას, მაგ.:
პარკოსანი მცენარე, აზოტის ბაქტერიები, ორგანული ნივთიერება, მათემატიკური ფორმუ-ლა...

- არათავისუფალი შესიტყვებები, რომელთა შემადგენელ კომპონენტებსაც ცალკე, შესაძლოა, არ ჰქონდეს ტერმინოლოგიური ღირებულება:

მწვანე გზა, შავი ქვა, ფერადი ქვები, ნითელი ხალიჩა, ცივი იარაღი, ცივი ომი, მშრალი კა-ნონი...

- სინთეზური, ანუ იდიომატური შესიტყვებები, რომელთა დაშლაც შეუძლებელია – დაიკარგე-ბა სპეციალური ტერმინოლოგიური მნიშვნელობას:

ქართა ვარდი (გეოგრ.), მგლის ხახა, კურდლის ტუჩი (მედ.), არქიმედეს ბორბალი, ბერთოლეს მარილი (ტექ.)...

ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგიის ძირითადი ბაზა და თანამედროვეობის პრობ-ლემა. ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგიის ძირითად ბაზას წარმოადგენს:

ა) სამწიგნობრო ენის ლექსიკური ფონდი – ძველი სამეცნიერო თხზულებებიდან და დიალექტე-ბიდან მომდინარე სიტყვები;

ბ) ტრადიციული სიტყვანარმოებითი მოდელები, რომელთა მიხედვითაც ხდება ახალ ტერმინთა წარმოება;

გ) საერთაშორისო სიტყვები, რომელთაგან ზოგი დამოუკიდებლად ფუნქციონირებს, ზოგი კი სინონიმურ წყვილშია ქართულ შესატყვისთან; შდრ.:
არქეოლოგია, ბისექტრისა, გამა, ეთნოგრაფია, კვადრატი, ოქტავა, პროგრამა, პროექტი...

იურისტი – სამართალმცოდნე, ლინგვისტი – ენათმეცნიერი, მორალი – ზნეობა, მონარქი – მეფე, პრეფიქსი – თავსართი...

სინონიმურ ტერმინებს / ტერმინოლოგიურ დუბლეტებს შორის აშკარაა სტილისტიკური გამიჯნულობა: უცხო ტერმინები, ძირითადად, სამეცნიერო ენაში გამოიყენება, ხოლო მათი ქართული ეკვივალენტები – სასაუბრო ენაში (არაბული, 2004, გვ. 269-270).

ინტერნაციონალიზმების სპეციფიკაზე ჩვენ უკვე გვქონდა საუბარი და ერთ მნიშვნელო-ვან საკითხზე კვლავ გავამახვილებთ ყურადღებას:

საერთაშორისო ტერმინების სესხება გამოცდილი და, ამავე დროს, მარჯვე საშუალებაა სპეციალურ ლექსიკაში არსებული ხარვეზის შესავსებად, თუმცა გასათვალისწინებელია, რომ სესხება უნდა მოხდეს მხოლოდ საჭიროების შემთხვევაში; ქართულ და უცხო ტერმინებს შორის თანაფარდობის შესანარჩუნებლად უნდა გაგრძელდეს ქართული მწიგნობრული ტრადიცია, რომელიც ორიენტირებულია, პირველ რიგში, ენის ლექსიკური ფონდისა და სიტყვანარმოებითი საშუალებების აქტიურ ფუნქციონირებაზე.

იმერხევში ერთ-ერთი დიალექტოლოგიური ექსპედიციის დროს ადგილობრივი მცხოვრე-ბისაგან ჩავიწერეთ სიტყვა **საფრინავი** თვითმფრინავის აღსანიშნავად. ეს არის მშობლიურ ენა-ზე წერა-კითხვის უცოდინარი ქართველისაგან სწორად მიგნებული ქართული წარმოების ტერ-მინი (სა-ფრინ-ავ-ი), განსხვავებით – **თვითმფრინავისაგან**, რომელიც რუსული სამოლეტ-ის კალ-კია (თავის მხრივ, რუსული ფორმა ერთ-ერთი ევროპული ენობრივი მოდელის მიხედვით შემუ-შავდა). ეს ფაქტი ხაზს უსვამს საბჭოთა პერიოდის ტერმინოლოგიური მუშაობის სპეციფიკას,

როდესაც ქართული სამეცნიერო ენა ავტომატურად იღებდა მზამზარეულ კონსტრუქციებს რუსული ორიენტირების მიხედვით (იხ. ასევე, ლამბაშიძე, 1986, გვ. 169-170).

დაახლოებით, ორ ათეულზე მეტი წლის წინ ქართულმა საზოგადოებამ უარყოფითად შეა-ფასა მნერალ გ. პეტრიაშვილის პოზიცია უცხო ტერმინთა თუ კალკითა ქართული ეკვივალენტებით ჩანაცვლებასთან დაკავშირებით; მაგ., შდრ.: **ყელფანდური** – ვიოლინო, **ზებზრიალა** ან **ცამთქვეფია** – ვერტმფრენი და სხვ. აღნიშნულ შემთხვევებში, რა თქმა უნდა, ანგარიშგასაწევია **შეჩვევის ფაქტორი**, რომლის გავლენითაც უკვე დამკვიდრებული ტერმინისა ან ნორმის შეცვლა (თუნდაც უმართებულო იყოს!) უშედეგოა; ამავე დროს, არანაკლებ პრინციპულია უცხოენოვან მასალასთან ქართული მასალის გათანასწორების, სამწიგნობრო ენის შესაძლებლობების მაქსიმალურად გამოვლენის მცდელობა მისი ჯანსაღი ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად. ამასვე მოწმობს ტერმინის სესხების რადიკალურად საპირისპირო შემთხვევაც, კერძოდ: სპარსულში არ მიიღეს ყველასათვის კარგად ნაცნობი **კომპიუტერი** და მის ნაცვლად ისევ ენაში მკვიდრი ლექსემა („რაიანი“) გამოიყენეს²⁷. ანალოგიური ვითარება დასტურდება ფრანგულშიც.

სავარჯიშოები

16.8.1. წაიკითხეთ და გაარკვიეთ, სავარაუდოდ, მეცნიერების რომელ დარგებს ასახავს წარმოდგენილი ტექსტები; ხაზი გაუსვით ტერმინებს.

ა) მეცნიერებმა კარგად იციან, რომ ბაქტერია განადგურების საფრთხისას, როგორც წესი, სხვა-დასხვა ტოქსინებს²⁸ გამოიყოფს, რის შედეგად ადამიანს დისკომფორტი ექმნება. ანტიბიოტიკის მიღებისას მავნე ბაქტერიებთან ერთად ნადგურდება ორგანიზმში არსებული სასარგებლო ბაქტერიებიც, რაც დისბაქტერიოზს იწვევს. ამ დროს ფაგებს შეუძლია ბრძოლა მხოლოდ ზიანის მომტან ბაქტერიებთან, რა დროსაც ტოქსინები არ გამოიყოფა. ბაქტერიოფაგები ბაქტერიების ბუნებრივ გამანადგურებლებს წარმოადგენენ. მათი დანიშნულება შესაბამისი ბაქტერიის მონახვა და შთანთქმა, დაშლაა...²⁹

ბ) დედამინის წიაღში ტემპერატურის, წნევისა და ფლუიდების გავლენით გარდაქმნილი დანალექი ან მაგმური ქანებია. მაგმური ქანების გარდაქმნის შედეგად წარმოქმნილ მეტამორფულ ქანებს უნიდებენ ორთოქანებს, ხოლო დანალექი ქანების შეცვლის შედეგად წარმოქმნილს – პარაქანებს.

მაგმური და მეტამორფული ქანებითაა აგებული დედამინის ქერქის მოცულობის დაახლ. 90%, დანალექი ქანებით მხოლოდ – 10%, თუმცა მათ დედამინის ზედაპირზე ფართობის 75% უკავიათ. დადგენილია, რომ დედამინის ქერქის ზოგიერთი ქანების მსგავსი ქანებითაა აგებული დედამინის ზედა მანტია, მთვარის, ვენერასა და მარსის ზედაპირი. ქანებს იკვლევს გეოლოგიის დარგი – პეტროგრაფია.

ქანებს როგორც სამთო დამუშავების ობიექტს, ახასიათებს სხვადასხვა ტექნოლოგიური თვისებები (სიმაგრე, აბრაზიულობა, სისალე, ბურლვადობა და სხვ.)³⁰.

გ) ...აქსიომაა ის, რომ სახელმწიფოს გარეშე არ არსებობს მოქალაქეობრიობა, ხოლო მოქალაქეობრიობის გარეშე არ არსებობს დემოკრატია. დემოკრატიის ჩამოსაყალიბებლად პირველი აუცილებელი პირობა არის ქვეყნის დამოუკიდებლობა და თანამედროვე სახელმწიფოს ჩამოყალიბება. ამიტომაც მიჩნეულია, რომ თავისუფალი, დემოკრატიული, ძლიერი სახელმწიფოს მშენებლობა მრავალასპექტიანი პროცესია. იგი ითხოვს საყოველთაოდ აღიარებული საერთაშორისო ნორმების გათვალისწინებით სახელმწიფოებრივი მმართველობის ისეთი მოდელის შექმნას,

²⁷ მასალა მოგვაწოდა ფერეიდნელმა ქართველმა საიდ მულიანმა (მოლაშვილმა).

²⁸ სხვადასხვა წარმოშობის ნივთიერებები, რომლებიც იწვევენ ორგანიზმის ნორმალური ფუნქციების დარღვევას.

²⁹ <http://online.tsu.edu.ge/ge/science/9960/?p=9> მოძიებული: 31.05. 2014

³⁰ <https://ka.wikipedia.org/> მოძიებული: 31.05. 2014

რომელიც ეროვნულ ნიადაგზე იქნება დაფუძნებული, როგორც საკუთარი პოლიტიკური კულტურის განვითარების შედეგი. საამისოდ კი აუცილებელია, როგორც საკუთარი, ისე მოწინავე დემოკრატიული ქვეყნების ისტორიული გამოცდილების არაერთი არსებითი მხარის შესწავლა და გათვალისწინება³¹.

დ) თირკმელკუნძულის დაავადებას მრავალი მიზეზი აქვს. მის ჩამოყალიბებაში განსაზღვრულ როლს ასრულებს: ნივთიერებათა ცვლის მოშლა (პიპერკალციერი, შაქრიანი დიაბეტი, პოდაგრა და სხვა)... შეგუბებითი პროცესები საშარდე სისტემაში; კვების თავისებურება. დიდი მნიშვნელობა აქვს საკვებში მინერალური ნაერთების შემცველობას და წყლის ქიმიურ შემადგენლობას, ასევე - მიღებული სითხის ოდენობას. განსაზღვრული მნიშვნელობა აქვს ასევე გეოქიმიურ და კლიმატურ პირობებს... კლიმატური პირობების, წყლის, ნიადაგის მინერალური შემადგენლობის, საკვების ხასიათის მიხედვით შეადგინეს თირკმელკუნძულის დაავადების გავრცელების რუკა. აღმოჩნდა, რომ აღმოსავლეთ საქართველოში, განსაკუთრებით კი კახეთის რეგიონში, ეს დაავადება უფრო მეტად არის გავრცელებული, ვიდრე დასავლეთ საქართველოში, სადაც რაციონში მცენარეული საკვები ჭარბობს³².

ე) საქართველოს საბანკო სისტემა, რომელიც 21 ბანკს, მათ შორის 19 ქართულ და 2 უცხოური ბანკების ფილიალს აერთიანებს, სულ უფრო მიმზიდველი ხდება მისი განახლებული მენეჯმენტისა და მომსახურების ხარისხის გამო. მთელი საბანკო სისტემის საერთო აქტივების მოცულობამ 2005 წლის სექტემბრისთვის 2 მილიარდ 111 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა. ქართველი ექსპერტების ვარაუდით, ეს მაჩვენებელი შესაძლოა წლის ბოლოსთვის 2 მილიარდ 300 მილიონ დოლარამდე გაიზარდოს... 2000-2001 წლიდან საბანკო დეპოზიტების მდგრადი ზრდა დაფიქსირდა. მხოლოდ 2005 წლის პირველ ნახევარში დეპოზიტების საერთო რაოდენობა 22%-ით გაიზარდა. ექსპერტები ამ პროგრესს ქვეყანაში ეკონომიკური ზრდით, შემცირებული კომერციული რისკით და დასავლური სტანდარტების შესაბამისად გაუმჯობესებული მენეჯმენტის და მომსახურების სისტემით ხსნიან³³.

16.8.2. მოიძიეთ ფილოსოფიურ ტერმინთა ლექსიკონი და გაეცანით „ა“ ასოზე ნარმოდებილ მასალას; დაადგინეთ:

- ქართული და უცხო ტერმინების თანაფარდობა;
- უცხო ტერმინების ნარმომავლობა.

16.8.3. წინა სავარჯიშოებში დამუშავებული მასალის მიხედვით, დაწერეთ თქვენი მოსაზრება თემაზე: თანამედროვე ქართული სამეცნიერო ენის პერსპექტივები. გამოიყენეთ საკვანძო სიტყვები: ტერმინოლოგია, ენის ლექსიკური ბაზა, ხესხება, ენათა კონტაქტები.

მოცულობა: 80–100 სიტყვა.

³¹ http://for.ge/view.php?for_id=19006&cat=12 მოძიებული: 1.06.2014

³² <http://ici.ge/news/tirkmelkenwovani-daavadeba.html> მოძიებული: 21.06.2015

³³ <https://www.google.ge/search?q> მოძიებული: 24.02. 2016.

16.9. ნეოლითიზმები

მეცნიერების, ტექნიკისა და ხელოვნების დარგებისა თუ საზოგადოებრივი ურთიერთობების განვითარებას თან სდევს ენაში ნეოლითიზმების (< ბერძ. neos – „ახალი“, logos – „სიტყვა“) – ახალი სიტყვების / გამოთქმების გაჩენა.

ცნობილია ნეოლითიზმების მიღების რამდენიმე ხერხი, მაგ.:

- საერთაშორისო სიტყვების სესხება (იხ. ზემოთ, საერთაშორისო სიტყვები);
- ენაში უკვე არსებული სიტყვის ახალი მნიშვნელობით გამოყენება; მაგ., ცნობილია, რომ **ლიანდაგი** – ისტორიულად „სარჩულსა და საპირქს შუა გავლებული ნაკერების“ აღმნიშვნელი სიტყვა (საბა, ნიკო და დავით ჩუბინაშვილები) – XIX საუკუნის ბოლოს გამოიყენეს უცხო ტერმინის – **რელსის / რელსების** ქართულ ეკვივალენტად (ნიკო ნიკოლაძე); ასევე, სიტყვა **ფარდი**, მნიშვნელობით: „ტოლი-ტოლი, მისი ტოლი“ (საბა, ნიკო და დავით ჩუბინაშვილები) იქცა მათემატიკურ ტერმინად; **შდრ.: ფარდი რიცხვები, ფარდობითობის თეორია...**
- სიტყვანარმოება და კომპოზიცია (იხ. ზემოთ); ცნობილია ქართველ მოლვანეთა მიერ აღნიშნული მეთოდებით შემუშავებული შემდეგი ნეოლითიზმები: **გონიერი, უპირატესი** (იოანე პეტრიწინი); **არსი, მეცნიერება** (ეფრემ მცირე); **შინაარსი, აგებულება, სინამდვილე, უარყოფა, ღირებულება, აღებ-მიცემობა, მოთხოვნილება, მუავა, ნახშირმუავა, ფხვნილი** (ილია ჭავჭავაძე); **აღქმა, განწყობა** (დიმიტრი უზნაძე); **ტანვარჯიში, მსაჯი, მთამსვლელობა** (გიორგი ნიკოლაძე); **ასანთი** (ალექსანდრე ჯანელიძე); **განტოლება** (ნიკო მუსხელიშვილი); **შვებულება** (ვუკოლ ბერიძე); **ორთქლმავალი** (ნიკო ნიკოლაძე და გიორგი ნერეთელი); **ჟანგბადი** (ვასილ პეტრიაშვილი); **შეთანასწორება** (ანდრია რაზმაძე); **სამაროვანი** (სტეფანე მენთეშაშვილი); **ქვემეხი** (კონსტანტინე გამსახურდია) და სხვ.

ცხადია, ყველა ახლად შექმნილი სიტყვა ვერ დამკვიდრდება ენაში. თავის დროზე ასეთი ბედი ეწია, მაგ., ფორმებს: **მოქალაქებური, გენიოსებური, ადმინისტრატებური, დრამატებური, დემოკრატებური** და სხვ., რომლებიც ი. ჭავჭავაძემ შეიმუშავა ძველ წყაროებში „დაჩიებული და ხმარებული“ -**ებურ** სუფიქსიანი წარმოების მიხედვით: როგორც თავად შენიშნავს გაზეთ „ივერიის“ ერთ-ერთ სარედაქციო წერილში („ივერია, 1886, N 12, გვ. 1), ნიმუშად აულია „ქართლის ცხოვრებაში“ ამოკითხული ფორმა: **ყმებური** („შენ გიბრძანებია... კვალად ნათესავთა ზედა თავისუფალსა დადებად ხარკი ყმებური...“). აღნიშნული წარმოების უპერსპექტივობასთან დაკავშირებით, საყურადღებოა გრამატიკოს ს. ხუნდაძის კომენტარი: „აულია ერთ დიაკონს ძველი სამოციქულო... ბევრი ჩხრეკის შემდეგ წასწყდომია ფორმას „ყმებური“ და გარდაუწყვეტია, რომ ამის შემდეგ ხონელებურიც შეიძლება და ქარაფუტებურიც... ეს, თქვე მართლაც და დიაკვნებო და დიაკვნებურებო!“ (ხუნდაძე, 1886, გვ. 133).

ლექსიკური ფონდის კუთვნილებად ასევე ვერ იქცა XIX ს-ის II ნახევრის პრესის ენაში და-დასტურებული სხვა ფორმებიც: **უორგანიული შდრ.: არაორგანული; ცილითგვარი ნივთიერება, შდრ.: (ძვ.) ცილა და სხვ.** (ვაშაკიძე, 2009, გვ. 179-180); მიზეზი ენის განვითარების შინაგანი კანონზომიერებაა.

ნეოლითიზმების დამკვიდრებისათვის მნიშვნელოვანია, რომ სიტყვა აგებული იყოს ენის გრამატიკული კანონების მიხედვით და **გავრცელდეს მეტყველებაში:** საზოგადოება მიეჩიოს ახალი სიტყვის / ფორმის აქტიურად გამოყენებას; ხშირად გავრცელებულობა მთავარ მნიშვნელობას იძენს, სხვა ფაქტორებთან შედარებით (იხ. ზემოთ: 0.6. სალიტერატურო ნორმის დადგენის პრინციპები).

სავარჯიშოები

16.9.1. ახსენით, რამდენად გავრცელდა გამუქებული ფორმები ენაში და რატომ; შეცვალეთ ისინი თანამედროვე სალიტერატურო შესატყვისებით.

- 1) „ეს სოფელი, სამყო ძნელი, /მჩვენებელი ჭმუნვის ალთა! / რა ვიშვებით, მყისვე ვსტირით, /ვით წინად მგრძნი მომავალთა“ (ალ. ჭავ.).

- 2) „კაცთ უბედობა, თუმცა **სატირე**, – / გარნა რად განსაკვირე, – / ამა სოფლისა დიდი და მცირე /არს ცვალებისა **მზირე**“ (აღ. ჭავ.).
- 3) „იმ გამომცემს, რასაკვირველია, სხვა, **შიგნიტიკური**, მისატევებელი მიზეზი ექნებოდა ქებისა, რადგანაც მარტივნი ამა ქვეყნისა მალე დაიტაცებდნენ გამოცემულ წიგნსა და მით გაახარებდნენ გამომცემის მგლოვიარე ჯიბესა“ (ჭავ.).
- 4) „**მართლიერება**... მთელის ერთს განწმენდილი სინდისა“ (ჭავ.).
- 5) „**ლვინოში ორგვარი** სიმუჟავენი არიან: 1. ორგანული სიმუჟავენი და 2. **მინერალური** სიმუჟავენი“ (პეტრ.).
- 6) „...ამბოქენ, რომ **ვენახიანობა** განვითარდება“ (ჭავ.).
- 7) „**სხვა მიწის მოქმედებასაც** ეტანებიან, მაგალითებრ, ... **მებალობას**“ (ჭავ.).
- 8) „**მახსენდება** საშინელი, საზარელი სიტყვა „ჩამომალაბორანტეს“ (დოჩ.).
- 9) „ეს **მესკამურები** მეჩეჩიზე გარჩენილი მენავეებივით არაფერს ზოგავენ თავის გადასარჩენად“ (ფუტ.).
- 10) „მისთვის ... პრობლემა აღარ არსებობს, უკვე **მოიმწვანილა**“³⁴

16.9.2. ჩამონათვალიდან შეარჩიეთ სიტყვა და საჭირო ფორმით ჩასვით გამოტოვებულ ადგილებში.

ლოდერი, ფინანსები, ილუზიები, ესთეტიკა, პამფლეტი, ფალსიფიკაცია, დიქცია, კონსტრუქცია, ავტორიტეტი, რეკლამა, ლენი, ექსტრემალური.

- 1) ერთ მშვენიერ დღეს მშობლებმა აღმოაჩინეს, რომ შვილების თვალში საკუთარი ... გამყარება სჭირდებოდათ.
- 2) მსუბუქი რკინის ... სწრაფად აგებადი სამშენებლო სისტემაა.
- 3) ძლიერი ... ინტუიციით ხვდება, რა შორს შეიძლება წავიდეს ... სიტუაციაში გადაწყვეტილებების მიღების დროს.
- 4) მისი თხზულება ... იქნება, თუ ძაგებაა და ... – თუ ქებაა.
- 5) შეუდარებელია მსახიობის ..., სიტყვის მკაფიოდ გამოთქმა.
- 6) ... შეისწავლის ხელოვნების განვითარების კანონზომიერებებს.
- 7) საფრანგეთის კანონები წყლის ჩამატებასაც კი ლვინოში ... ეძახიან, ესე იგი ყალბი ლვინის კეთებას.
- 8) ... ერთგვარი მიწისმფლობელობა იყო შუა საუკუნეებში.
- 9) ახალგაზრდობაში ის პოლიტიკაში იყო ჩაბმული, მაგრამ მალე დაემსხვრა ... და იმედგაცრუებული დარჩა.
- 10) ... ყოფიერებაში ხშირად იხმარება, როგორც ფულის აღმნიშვნელი სიტყვა.

16.9.3. გაეცანით XIX-XX სს. პრესის მასალებს; დაადგინეთ, რომელი ენობრივი მოვლენის საფუძველზე შემუშავდა კონკრეტული ნეოლოგიზმი.

- ა) „**ქვეშევრდომი** არის ახალი სიტყვა, რუსულიდან გადმოკეთებული პიდდანისა; ჩვენში სიტყვა ყმა ჰნიშნავდა, რასაც ჰნიშნავს რუსული პიდდანისა. დროთა ცვლილებამ ... გადააქცია ყმა პიდდანისა ყმათ კრეიტისათვის და ეს ახალი მნიშვნელობა მისცა“ („გუთნისდედა“, 1873, N 16, გვ. 2).

შენიშვნა: დღეს ენაში გამოიყენება ორივე სიტყვა: **ქვეშევრდომიც** და **ყმაც**; მათი მნიშვნელობები ერთმანეთისაგან მკვეთრად გამიჯნულია (ქეგლ-ი VII, 1962, 314-315), რაც ორი სინონიმური ფორმის თანაარსებობის ლოგიკურ შედეგს წარმოადგენს ერთი სემანტიკური ველის ფარგლებში.

- ბ) „ამ ბოლო დროებში ჩვენმა ინსტიტუტისა და ზავედენის ქალებმა, ესე იგი რუსულათ დასდილებმა **თეთრეული** დაარქვეს ნელე-ს, როდესაც ქართულად ნელე არის **სარეცხი**. **თეთრეული** არის მილოური. ვაი ქართული ენის ბრალიცა ამ რუსინკაებისა და ამათ მსგავსების გადამკიდე!“ („გუთნისდედა“, 1875, N 7, გვ.2).

³⁴ www.alia.ge/article.php?id=1533 მოძიებული: 4.03.2016.

შენიშვნა: თეთრეული თავდაპირველი მნიშვნელობით დღეს მხოლოდ დიალექტურ მეტყველებაშია შემორჩენილი (ლლონტი, 1984, გვ. 246).

გ) „**უჯრედი** კლეთკა უნდა იყოს ბამი... რუსის მეცნიერებმაც ამ ასიოდე წლის წინათ აიღეს და ლათინურიდან პირდაპირ გადმოსთარგმნეს celula, კლეთკა, რადგან უკეთესი არ მოეძებნებოდათ რა; ქართველებმაც თავი არ შეიწუხეს... და **უჯრედი** დაანათლეს... ქართველებს გვაქვს საუცხოო ტერმინი: **ბამი**... ეს სიტყვა ...გვამცნევს, რომ იგია დასაბამი ყოვლისა სიცოცხლისა... სამაგიეროს რას გვეუბნება დამსხვრეული **უჯრედი?**!“ („განათლება“, 1914, N 4, გვ. 318).

დ) „**სიტყვა გაზი** თქვენის თარგმანით არის **ჰაერგვარი**. ტყუილა გარჯილხართ, **გაზი** ქართულადაც **გაზია**. ამ ტერმინს მთლად განათლებული საზოგადოება ხმარობს და სულაც არ მიაჩნიათ სათაკილოდ, ლათინებიდან და ბერძნებიდან ისესხონ, შემოილონ ის, რაც თითონ არა აქვთ. ჩვენ შეგვიძლიან მხოლოდ ასახსნელად ვსთქვათ, რომ გაზი არის **ჰაერგვარი** სხეული, ხოლო ტერმინად, ტექსტში სახმარებლად **ჰაერგვარი** სრულებით უხერხული და უვარგისია“ („განათლება“, 1914, N 6, გვ. 71).

16.9.4. ნაიკითხეთ ამონარიდი გ. ტაბიძის დღიურიდან; ხაზი გაუსვით პოეტის მიერ შექმნილ ნეოლოგიზმს / ნეოლოგიზმებს და დააზუსტეთ მისი / მათი მნიშვნელობა; მოიძიეთ ინფორმაცია ინტერნეტნაუროსა და ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში.

ჩამომთვლელები

...აიღეთ, მაგალითად, კრიტიკოსების მიერ საქართველოში (მხოლოდ საქართველოში და არსად სხვაგან) მიღებული წესი: აიღებენ ერთ ტემას: ვთქვათ, სიტყვაზე, „სოციალისტური რეალიზმი ქართულ მწერლობაში“. ახალი ამ წერილებში არაფერია. ჩააბულებულებს მკითხველი წერილს და ვერას გაიგებს რა.

წერილი ჩვეულებრივად მთავრდება ჩამოთვლით: „ასე სწერენ: გ. ლეონიძე, გ. ტაბიძე, ა. შანშიაშვილი, გრიშაშვილი, ქუჩიშვილი და სხვ. და სხვ.“ (მოყვანილია მთელი სია მწერალთა კავშირის წევრებისა).

გაუპიროვნება - აი, რა ეწოდება ამგვარ ჩამოთვლას. დიდი ზიანი მოაქვს ამას. აიღეთ მაგალითისთვის „ლიტერატურული ძიებანი“, უკანასკნელი ნომერი, იქ მოთავსებულია შ. რადიანის წერილი „სოციალისტურ რეალიზმზე“. როგორაა ერთი მეორეზე მიყრილი მწერლობა.

უბრალოდ არ ჩაუვლისთ!

1951, 20 იანვარი, დილა ³⁵

³⁵ <http://galaktion.ge/?page=Diaries&year=1951&p=1&id=4573> მოძიებული: 26. 04. 2014.

16.10. არქაიზმები და ისტორიზმები

არქაიზმი (< ბერძ. archaios – „ძველი“) მოძველებული, ყოველდღიური ხმარებიდან გამოსული სიტყვა, გამოთქმა ან გრამატიკული ფორმაა. მაგ., დღეს ლექსიკურ არქაიზმებს წარმოადგენს:

ავლი – ფერფლი; **აზავერი** – ხარი; **აპნისი** – იანვარი; **არგანი** – ჯოხი; **ალვაება** – ორშაბათი; **ბაო** – მცირე ჩრდილი; **ბრჟენი** – ტყვია; **ბლუარი** – სამხრეთი; **გირვაკი** – ქეჩა, ხალიჩა; **გოლი** – ფიჭიანი თაფლი; **გუალაგი** – ხურჯინი, ტომარა; **დავლა** – ქონება; **დათხევა** – რაიმე თხევადის დაქცევა; **დედაზარდლი** – ობობა; **დიდროა** – მდინარის ადიდება; **ერგასი** – ორმოცდაათი; **ერისაგანი** – ჯარისკაცი; **ვანი** – სადგომი; **ზაპილო** (სნეული, უღონო); **ზუერი** – ბაჟი; **თაფლუჭი** – თაფლის არაყი; **თხიერი** – ტიკი; **კარაული** – ვირი; **კონჩო** – დამპალი შეშა; **კუართი** – პერანგი; **კუბასტი** – ლეჩაქი; **ლალვა** – ჩხუბი; **მლალავი** – მოშუღარი; **მახალი** – ჩანთა, ხურჯინი; **მახალაკი** – აბგა, პატარა ჩანთა; **მეზუერე** – მებაჟე; **მესათხევლე** – მებადური; **მრნემი** – უმცროსი; **პაშტაი** – საკმაო; **სამსჭუალი** – ლურსმანი; **სენაკაპანი** – საწოლის მცველი; **სირი** – ჩიტი; **სიყმილი** – შიმშილი; **ტაგრუცი** – საფლავი; **უდები** – ზარმაცი; **ფინი** – იატაკი; **ფრდა** – ყიდვა; **ფრდილი** – „სყიდული“, ნაყიდი; **ხელარგოსანი** – ხელჯოხიანი; **ხორშაკი** – ცხელი ქარი; **ჯერკუალი** – უკეთური...

შესაძლოა, არქაული იყოს:

- წარმოება / კომპოზიცია; შდრ.:

მიყვარან ისინი – მიყვარს ისინი

მომეც ჩვენ – მოგვეც ჩვენ

გეტყვი თქვენ – გეტყვით თქვენ

გინებს – გინდა

ნასამალი – მესამედი

აფხუშოური ქალი – აფხუშოელი ქალი...

დედის-დისწული – დეიდაშვილი

მამა-დედა – დედ-მამა

ნუგეშინის-ცემა – ნუგეშისცემა

თავის-მოყვარე – თავმოყვარე...

- ბერითი აგებულება, შდრ.:

თქუენ – თქვენ

გუშლვეშაპი – გველეშაპი

გძლარბი – ზლარბი

გრკალი – რგოლი, რკალი

სძალი – რძალი

ლბილი – რბილი

ტფილი – თბილი

ოთხმეოცი – ოთხმოცი

ზროხა – ძროხა

პალური – პანლური

კეწერო – კენწერო...

- წინადადება, თავისი მორფოლოგიურ-სინტაქსური წყობით; შდრ.:

„აბრამ შვა ისაკ“;

აბრამმა შობა ისაკი.

„ცოდვაი ჩემი წინაშე ჩემსა არს მარადის“;

ჩემი ცოდვა მუდამ ჩემ წინაშეა.

„საქმემან შენმან წარმოგაჩინოს“;

შენი საქმე გამოგაჩენს.

„[ლრუბლებმა] მიაშურეს ლილისფერ მთათა...“

[ღრუბლებმა] მიაშურეს ლილისფერ მთებს...

ისტორიზმები იგივე არქაიზმებია, მხოლოდ, ამ უკანასკნელთაგან განსხვავებით, ისინი გარევეული მოძველებული რეალიტების ალსანიშნავად გამოიყენება. ეს შეიძლება იყოს: საზოგადოებრივი ყოფა, წეს-ჩვეულებები, ჩაცმულობა და ა. შ. მაგ., ისტორიზმებია: **მწიგნობართუხუცესი, სპა, ბაზიერი, ტყავკაბა... გუთნეული, გუთნისდედა, ყევარი, ქცევა, მოჯამაგირე... სირაჯი, მიკიტანი, დალალი, ამქარი... ბოლშევიკი, ტროცკისტი, სტახანოველი, სოცშეჯიბრი, კომუნისტური შაბათობა, კომკავშირის მდივანი, ოქტომბრელი... ფრიადოსანი, სამოსანი...**

დროთა განმავლობაში, შესაძლოა, გააქტიურდეს ზოგიერთი არქაიზმი, მაგ.: **რამეთუკავშირი, კირჩხიბი – ზოდიაქოს ნიშანი, ლარი, თეთრი – თანამედროვე ქართული ფულის სახე-ლები, იველი (ძვ. ხორბალი) – პურის სადისტრიბუციო კომპანიის სახელწოდება... ასევე – ხელოვნურად მიიჩრდილოს ლექსემათა გარევეული ჯგუფი; მაგ., საბჭოთა პერიოდში ისტორიზმებად განისაზღვრა საეკლესიო ღვთისმსახურების სიტყვები: წირვა, კურთხევა, ნათლისლება, ზიარება, პარაკლისი... (ფოჩხუა, 1974, გვ. 229-230), დრომ კი გვიჩვენა, რომ ეს იყო მხოლოდ საბჭოთა პოლიტიკური განაჩენი და არა – რეალობა.**

დღეს არქაიზმებისა და ისტორიზმების დანიშნულება მკაფიოდ განსაზღვრულია: მათ იყენებენ სამეცნიერო კვლევებისათვის, ასევე – მხატვრულ ლიტერატურაში სათანადო ეპოქის ფონის შესაქმნელად და სხვ.

სავარჯიშოები

16.10.1. პალესტინის ჯვრის მონასტრის კედელზე შესრულებული წარწერიდან (VI ს.) ამოიღეთ ტექსტის არქაულობის დამადასტურებელი მაგალითები მითითებული პუნქტებისათვის; გასწვრივ წარმოადგინეთ თანამედროვე ქართული შესატყვისები.

„შეწევნითა ქრისტისითა და მეოხებითა წმიდისა თეოდორევსითა შეიწყალენ ანტონი აბამ და იოსია მომსხმელი ამის სეფისად და მამა-დედად იოსიამსი. ამენ“.³⁶

1. სიტყვის ბერითი აგებულება (2):
_____ /
_____ /

2. კომპოზიცია (1):
_____ /

3. ლექსიკური არქაიზმი (2):
_____ /
_____ /

4. სიტყვათა თანმიმდევრობა (2):
_____ /
_____ /

16.10.2. ძველი ლექსემები და გრამატიკული ფორმები შეცვალეთ თანამედროვე ქართული შესატყვისებით.

1. „ჩემს უყვარს გულსა დალრეჯილს, / ცა მოღრუბლული რისხვითა“ (ორბ.).
2. „მხოლოდღა ვსჭვრეტ ციაგსა ცასა...“ (ჭავ.).
3. „[გულს] მოთქმითა ნუგეშ-ეცემის და ჭმუნვა მითცა შემცირდებისა“ (ორბ.).
4. „სულო ბოროტო, ვინ მოგიხმო ჩემად ნინამძღვრად?“ (ბარათ.).
5. „ასეთი დარი თუ იყო მაშინ, ოდეს თბილისი აიღეს სპარსთა?“ (კალანდ.).
6. „კახურის ღვინით აღვსილი აზარფეშაცა ხელს გვეპყრას“ (ორბ.).
7. „გაზაფხულის უამს სასურველს / ყოვლი იშვებს, ყოვლი ჰერობს!“ (ორბ.).

³⁶ ტექსტის დეტალურად შესწავლისათვის იხ. გ. წერეთელი, უძველესი ქართული წარწერები პალესტინიდან, თბ.: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1960 წ.

8. „თოვლი იდო ჯავახეთის **მთათა ზედა**“ (კალანდ.).
9. „აღმოხდა მნათი აღმოსავალს, **მზებრ ცხოველი**“ (ბარათ.).
10. „ვჰუცავ ძლიერსა **სხივსა შენსა**, ჰოვ, მნათო ჩემო!“ (ბარათ.).

16.10.3. წაიკითხეთ ტექსტი, ხაზი გაუსვით არქაიზმებსა და ისტორიზმებს; სიტყვაში: „პერიკულად“ გამოყავით ძირი, ანარმოეთ სხვა სიტყვები და დაზუსტეთ მათი მნიშვნელობა ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში.

ყევენობა იყო ...გრანდიოზული გასართობი, რომელსაც საერთო დღესასწაულის ხასიათი ჰქონდა... გიორგი წერეთლის სიტყვით: „ამ ... საყვარელი ჩვეულებით ყოველი ქართველი წელინადში ერთხელ მსახიობობით გამოიხატავს თვალწინ წარსულ ისტორიულს სურათს. რაში მდგომარეობდა ეს სურათი? იმაში, რომ ...ხშირად შემოსულან ძველ დროში სხვა-და-სხვა ქვეყნის ყევენები, მაგრამ იმათი ბატონობა დღეგრძელი არ ყოფილა. ბოლოს მაინც, ადრე თუ გვიან, საქართველოს ერი ამდგარა, „განუხეთქია აპეურნი მათნი და განუგდია უდელი მათი“.

...ყველიერის ორშაბათს, ტფილისის თვითონეულ უბანს თავისი უბნის ყევენი გამოჰყავდა... ამ კაცს მორთავდნენ კარიკატურულად: თავზე ეხურა შაქრის ქალალდისაგან გაეკეთებული წონლა ქუდი, ერთ ხელში ხმლის მაგივრად ქაფქირი ეჭირა, მეორეში უანგიანი შამფური, რომელ-ზედაც ვაშლი ან ხახვი იყო წამოგებული. ყელზე ეკიდა თაღლითი მძივები, ტანთ ეცვა გადმობრუნებული ტყაპუჭი, რომელზედაც მოჭერილი ჰქონდა თივისაგან დაგრეხილი მსხვილი თოკი (თულო); სახე გამურული ჰქონდა და სხვა. აი, ამგვარად მორთული ყევენი იჯდა აქლემზე და თან „პერიკულად“ გადაცმული ხალხი – ყევენის ამქარი – ზურნის დაკვრით და ხმაურით მისდევდა. პროცესია მიდიოდა ქუჩაში რამოდენიმე ხელჯოხიანის წინამდლოლობით; ხოლო რომელსაც დიდი ყავარჯენი ეჭირა, ის ამ ხელჯოხიანების უფროსი იყო (ეტიკი), ყევენის ამალა გამვლელ-გამომვლელებს გზას უღობავდა და ყევენის სასარგებლოდ ხარკს ახდევინებდა... ეს წინამდლოლი დუქნებშიაც შედიოდა და ყველა მოვაჭრე ვალდებული იყო გადაეხადა მასზე განერილი თანხა...

ზოგს ყევენს გვერდით დედოფალიც ჰყავდა (ქალურად გადაცმული ვაჟი) და ირგვლივ ნაზირ-ვეზირი ეხვია. ერთი უბნის ყევენი მეორე უბანს არ უნდა შეხვედროდა. თორემ თუ ძველად ხმლებით და საცერულებით იბრძოდნენ, ეხლა ბრძოლა ჰაერში კეტების ტრიალით იწყებოდა... (ი. გრიშაშვილი)³⁷.

16.10.4. ი. გრიშაშვილის ლექსიდან ამოინერეთ ისტორიზმები და მოიძიეთ მათზე ინფორმაცია ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში.

გამოთხოვება ძველ თბილისთან ანუ დუღუკის საარი ქარს ალარ მოაქვს 1

შენ აგიხსნია ბევრი ქარაგმა,
ქორნიკონის კენტი და ლუწი,-
მაგრამ არ იცი, ჩვენმა ქალაქმა
რა სურათები მოქარგა უწინ.
თუ ჩაგივლია სირაჩხანისკენ,
დაჰკვირვებიხარ ამ ქუჩებს კარგად -
გაგაოცებდა რუმბების სისქე
და ჭიანურზე დაკრული ჩარგა.

სიძველისადმი გრძნობა, ჰატივი,
თუ შენში მაინც ოდნავ ელვარებს -
მიხვდები, ასე ანდამატივით
რისთვის ვდარაჯობ თბილისის კარებს.
მიხვდები, რატომ არ დაერიდა
ჩემი ლექსები პოეტთა კილვას

³⁷ <http://www.dzeglebi.ge/statiebi/etnografia/yeenoba.html> მოძიებული: 26. 02. 2016.

და რატომ ვცდილობ ამიერიდან
ასე თამამად წარსულის ხილვას.
აი, სეირი ჯერ არნახული!
სადღაა ეშნი და სილამაზე!
არ ჩანს ურმები მოჩარდახული
ღამისმთევლებით ბოლნისის გზაზე.
ღვინოს საფლავზე არავინ მიგიტანს,
ჩამოიხია ბალდადის ფოჩი,-
ეხ, სადღა ნახავ ელამ მიკიტანს
თავის დუქანთან მიბმული ყოჩით!
კრივი, ამქარი, ცეკვა, ართურმა –
ეს ადათები ძველთაგან ძველი,
გადაივიწყა სიტყვამ ქართულმა
და დამრჩა... სევდა წარუბაძველი.

2

აი, პარმალზე ვწევარ გულალმა.
ჩემი ოცნება ფრენას ვერ ითმენს.
აი, აფეთქდა აისი ნაღმად.
აი, ლექსისთვის ვეწვიე რითმებს.
ძველებურ განცდით ვდრაჯობ ნიავს,
რომ შორეული ჰანგი მომფინოს -
მაგრამ ზურნის ხმა ვიღაცას მიაქვს,
ვერ აღწევს ჩემი სახლის ლორფინოს.
დუდუკის ნაცვლად – ქარხნის საყვირი.
დუმბო და ზილი დაახშო რკინამ,
ბულბულს – ყაფაზა, გრძნობას-აღვირი,
აღარც დუდუკი... აღარც ყიუინა...
და მე არ ვიცი ვიღას ვემონო,
ასეთ ყოფაში თითქოს მოვბერდი...
ვრჩები ოტელო უდეზდემონოდ
მე, სხვა ცხოვრების წინამორბედი.
ძველო თბილისო! დღეს ისე მკვეთრად
ვეღარ შეგაქებ... არ მაქვს უნარი...
მაგრამ ვამაყობ, რომ ჩემთან ერთად
დარჩები მუდამ გაუხუნარი.
ძველო თბილისო! ჩემი მიზნები
აღარ მაქვს, გულში რომ გინახავდი...
გადაწყდა, უნდა შევცვალო გზები...
ძველო თბილისო... გტოვებ... ნახვამდის...

16.11. სიტყვა პირდაპირი და გადატანითი მნიშვნელობით. სიტყვის მნიშვნელობის ცვლა, დავიწროება და გაფართოება

წინადადებაში სიტყვას შეიძლება ჰქონდეს პირდაპირი ან გადატანითი მნიშვნელობა. მაგ., შდრ.::

- „**მგელი** მტაცებელი ცხოველია“.
- „**მგელი** ადამიანს თავს ესხმის“.
- „**მოვიდა მგელი** იგი“ (ვარსკენი);
- „**გაგვიძეს, ბერო მინდია, მუხლი მაიბი მგლისაო“.**

პირველ და მეორე წინადადებებში სიტყვა **მგელი** პირდაპირი მნიშვნელობითა; მესამე და მეოთხე წინადადებებში კი მისი გადატანითი მნიშვნელობით გამოყენების არაერთგვაროვანი შემთხვევებია, კერძოდ: მესამე წინადადებაში ხაზგასმულია მოთხოვნის პერსონაჟის დაუნდობელი და ბოროტი ბუნება, რაც უარყოფითად განაწყობს მკითხველს; მეოთხე წინადადების მიხედვით, **მგელი** დადებით ემოციას იწვევს, რამდენადაც ორიენტირება ხდება ადამიანის მებრძოლ სულსა და ვაჟკაცურ თვისებებზე. მსგავსი შემთხვევები აფართოებს სიტყვის სემანტიკურ ველს და, შესაბამისად – გამოყენების არეალს.

სიტყვის გადატანითი მნიშვნელობით გამოყენება განსაკუთრებით დამახასიათებელია მხატვრული ენისათვის, მაგ.: „შენ, **ველური ეგე ზეთისხილი**, მოგიღო ქრისტემან...“ (ი. საბანისძე); „ნახეს, **მზისა შესაყრელად გამოეშვა მთვარე ველსა**“ (რუსთ.); „**არჩვი, ყელგადაგდებული**, თმახშირი, **მთვარე** პირადა, / ეკერებოდა გულ-მკერდზე ქმარს მარგალიტის ღილადა“ (ვაჟა-ფშაველა); „რათ მოგიწყენია, **ეკბატანას ვარდო?**“ (კ. გამსახურდია) და სხვ. (იხ. ქვემოთ).

ენის ლექსიკის დიდი ნაწილი დროთა განმავლობაში უცვლელი რჩება და თავდაპირველი მნიშვნელობით გამოიყენება; მოძველებული ლექსიკა ხმარებიდან გამოდის. გარკვეულ შემთხვევებში შესაძლებელია, სიტყვის მნიშვნელობამ ცვლილება განიცადოს ან მოხდეს მისი დავიწროება თუ გაფართოება. ქვემოთ ნარმოდგენილია შესაბამისი მაგალითები.

- ისტორიულად მნიშვნელობაცვლილი სიტყვები:

- აგარაკი – (ძვ.) სახნავ-სათესი
- აზნაური – (ძვ.) თავისუფალი
- ბიჭი – (ძვ.) „ნაბიჭი“, ნამცეცი
- დამარხვა – (ძვ.) შენახვა, დაცვა
- მატრაკვეცი – (ძვ.) „მწევლის მშევალი“ (ს.ს. ორბელიანი)
- მკვირცხლი – (ძვ.) ქვეითად მავალი
- ნიჭი – (ძვ.) საჩუქარი
- პატიჟი – (ძვ.) სასჯელი
- სართული – (ძვ.) ჭერი, სახურავი
- საყდარი – (ძვ.) სკამი, დასაჯდომი, ტახტი
- ტალანტი – (ძვ.) ვერცხლის ან ოქროს ფული
- შეისვენა – (ძვ.) მოკვდა
- ცხოველი – (ძვ.) ცოცხალი
- ცოცხალი – (ძვ.) ჯანმრთელი
- ცერიალი – (ძვ.) „თაგვთა და ჭუათა ჩქარი სირბილი“ (ს.ს. ორბელიანი)

- მნიშვნელობის დავიწროება; მაგ., ლიტერატურული და დიალექტური მონაცემების მიხედვით, **სამაია / სამა** არის ზოგადად, **ცეკვის ლექსიკური** სინონიმი, განურჩევლად მოცეკვავეთა რაოდენობისა; „როკვა შუშპარი“ (ს.ს. ორბელიანი). იგივეა სიტყვის მნიშვნელობა ფრაზებში: „სამაია და ცეკო მინდა ვენაო“ („სიბრძნე სიცრუისა“); „ვისამოთ (ვიცეკვოთ) განდაგანა“ (აჭარ.). შდრ., თანამედროვე ქართველისთვის **სამაია** მხოლოდ სამი მოცეკვავის მიერ შესრულებული ცეკვაა. მნიშვნელობის დავიწროების ანალოგიური მაგალითებია:

- სოფელი – (ძვ.) „ქვეყანა“, „წუთისოფელი“
- კეცი – (ძვ.) თიხა, „მინა საჭურჭლე“ (საბა)

მეცნიერი – (ძვ.) „მცოდნე“, „ნაცნობი“

გუამი – (ძვ.) „სხეული“, „ტანი“, „სული“, „ბუდე“, „ქარქაში“

დამცირება – (ძვ.) „დაკენინება“, „დამდაბლება“, „დამცრობა“, „დაპატარავება“

- მნიშვნელობის გაფართოება; **რვეული** თავდაპირველად მხოლოდ რვა ფურცლისაგან შედგებოდა, დღეს კი მასში ფურცლების რაოდენობა 12-დან იწყება და ზოგჯერ 100-ზე მეტიცაა (შდრ., ამ რამდენიმე წლის წინ სატელევიზიო არს „იმედზე“ მიმდინარეობდა თამაში „რვანი“, მხოლოდ რვა მოთამაშის მონაწილეობით); მნიშვნელობის გაფართოების ანალოგიური მაგალითებია:

მებრძოლი – (ძვ.) მონინააღმდეგი

მელანი [*< ბერძ. melanos* შავი] – (ძვ.) „შავი საწერელი“ (ს.ს. ორბელიანი); ახლა საწერად გამოყენებულ სხვადასხვა ფერის სითხეს აღნიშნავს.

ნიგნი – (ძვ.) „ნერილი“

ქვეყანა – (ძვ.) "მიწა"

უდაბნო – (ძვ.) უშენობო, დაუსახლებელი ადგილი; **შდრ.: დაბა** – „მომცრო ქალაქი, მოზღვდვილი“ (ს.ს. ორბელიანი).

ზოგიერთი ლექსიკური ცვლილების მოწმე ჩვენ თავადაც ვართ; მაგ., **სტილისტი**, ტრადიციული განმარტებით, არის „პირი, რომელიც კარგად ფლობს სალიტერატურო ენის სტილს... ასწორებს რაიმე ნაწარმოების (მაგ., საგაზეთო სტატიის) სტილს“ (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 480); დღეს აშკარაა, რომ აღნიშნულმა სიტყვამ დამატებით ახალი მნიშვნელობა შეიძინა და განდევნა უკვე მოძველებული **პარიკმახერი**, როგორც ამ უკანასკნელმა, თავის დროზე – **დალაქი**; ანალოგიურად, სიტყვამარებიდან დაიკარგა **საპარიკმახერო** და მის ადგილას გაჩნდა ახალი შესიტყვება – **სილამაზის სალონი**. საგნობრივი მიმართება შეიცვალა სხვა სიტყვებშიც; **შდრ.: მყიდველი** – მომხმარებელი; **გამყიდველი** – მომსახურე პერსონალი...

სავარჯიშოები

16.11.1. შეადარეთ ერთმანეთს წინადადებათა წყვილებში გამეორებულ სიტყვათა მნიშვნელობები; ქეგლ-ისა და ძველი ქართული ენის ლექსიკონის მონაცემებზე დაყრდნობით იმსჯელეთ, რა ენობრივი პროცესებია განვითარებული.

- 1) ჰებაძევდ ჯინჭველსა, მედგარო და იქმენ მუშაკ მსგავს მისა (საბან.);
- 2) ომშიით გამოქცეულსა მეხი დაეცეს მედგარი! (ვაჟა).
- 3) მომიხარია **სოფლისკენ**, სადაც ზურმუხტი მთებია (ი. აბაშ.);
- 4) ბინდისფერია **სოფელი**, უფრო და უფრო ბინდდება (ხალხ.).
- 5) ყვავილების მდინარეს **კუბო** ცისკენ მიჰქონდა (მ. ლებ.);
- 6) იგი მზე შესვეს **კუბოსა**, იარეს გზა ზღვის პირისა (რუსთ.).
- 7) რომელი ჰედვიდეს მას ქრისტეანენი და **მეცნიერნი** მისნი, ცრემლოოდეს მისთვის (საბან.);
- 8) 1899 წელს დაიბეჭდა ი. ჭავჭავაძის წერილი „**სომეხთა მეცნიერნი** და ქვათა ღალადი“.
- 9) მამაჩემი ჯდა მეშვიდედ, მეფე **მებრძოლთა** მზარავი (რუსთ.);
- 10) ქართველმა **მებრძოლებმა** მტერს ძლიერი მარცხი განაცდევინეს.
- 11) აღდეგ, აღიღე **ცხედარი** შენი და ვიდოდე! (სახარ.);
- 12) უცნობის **ცხედარი** პროზექტურაში გადასვენეს.
- 13) **უდაბნო** დედამიწის ყველაზე ცხელ და მშრალ ადგილებს ჰქვია;

- 14) კეთილი არს **უდაბნოი** იგი მზისა მცხვინვარებითა და ჰაერისა შეზავებითა ყოვლით კერძო (მერჩ.).

16.11.2. დააკვირდით გამუქებულ სიტყვებს. ძველი მნიშვნელობები გადმოეცით თანა-მედროვე ლექსიკური შესატყვისებით.

- 1) **ნიგნისა** მოგცემ, გმორჩილობდენ, ვინცა იყოს ჩემი ხასი (რუსთ.);
- 2) ჩვენი **ნიგნი**, ჩვენი დედა, ჩვენი ენა ქართული... (ლეონ.);
- 3) კვლა სხვაგან გითქს სამი **ბევრი**, ასრე ფიცხლად მით გიხმობენ (რუსთ.);
- 4) ბევრის **ბევრს** რასმე იტყოდნენ, მაგრამ ვინ მოუსმინებდა? (გურ.).
- 5) მეფესა ესე ამბავი უჩს, ვითა **მღერა** ნარდისა (რუსთ.);
- 6) ჩვენი ხუმრობა, **მღერა**, სიცილი ხეზედა მძინარ ფრინველს აფრთხობდა
- 7) (ჭავ.).
- 8) განუდევნია გულიდამ ყველა **მსოფლიო** ზრახვა, ფიქრი, წადილი (ჭავ.);
- 9) ეს დაუჯერებელი რეალობაა, რომელმაც მთელი **მსოფლიო** აღაშეფოთა.
- 10) აქ ვეძიებდი ნაცნობს ადგილს **განსასვენებლად** (ბარათ.);
- 11) აფხაზეთის ომში დაღუპულები მუხათგვერდის ძმათა სასაფლაოზე **განისვენებენ**.
- 12) წელს საკუთარ **აგარაკზე** მომინევს დასვენება;
- 13) ნეტარი მამად გრიგოლ თვისით **აგარაკით** მარტოდ შთამოვიდოდა ხანძთას (მერჩ.).
- 14) სხუად დავარდა **ქუეყანასა** კეთილსა და გამოსცის ნაყოფი აღმოცენებული (სახარ.);
- 15) არა მარტო ტკბილ ხმებისთვის. გამომგზავნა **ქვეყნად** ცამა (ჭავ.).

16.12. სიტყვათა მყარი შეხამებანი

სიტყვათა მყარი შეხამება – იდიომი [ბერძ. *idioma* – თავისებურება] წარმოადგენს დაუშლელ გამოთქმას, რომლის მნიშვნელობაც არ უდრის შემადგენელი სიტყვების მნიშვნელობათა ჯამს: მნიშვნელობის მატარებელია მთლიანად გამოთქმა, ერთად ალებული, მაგ.: **გულში ჩაუვარდა** – „შეუყვარდა“; **გული მოუვიდა** – „გაბრაზდა“; **თვალში არ მოუვიდა** – „არ მოეწონა“; **თვალს წყალი დაალევინა** – „გაერთო“; **ჭკუაში ჩავარდა** – „დაჭკვიანდა“; **კალმით ნახატი** – „ლამაზი, მშვენიერი“; **ჯოჯოხეთის მაშხალა** – „უშნო, შეუხედავი“; **კოვზი ნაცარში ჩაუვარდა** – „მარცხი განიცადა“; **ხელი ჩაიქნია** – „იმედი დაკარგა“; **ტანი აიყარა** – „გაიზარდა“; **ცხვირში ლანდი გასდის** – „გამხდარია“ და სხვ.

იდიომი გარეგნულად თავისუფალ სიტყვათშეხამებას ჰგავს, თუმცა მათ შორის პრინციპული განსხვავებაა: თავისუფალი სიტყვათშეხამების კომპონენტები ინარჩუნებენ საკუთარ და-მოუკიდებელ მნიშვნელობას; ამდენად, მათი დაცალკევება შესაძლებელია. იდიომი ამგვარ და-ყოფას ვერ დაექვემდებარება: ამ შემთხვევაში დაიკარგება ის ერთიანი სემანტიკა, რომელსაც ქმნის იდიომის კომპონენტების კომბინაცია; შედრ.:

გულში ჩაუვარდა / „შეუყვარდა“ – იდიომი

ორმოში ჩაუვარდა – თავისუფალი სიტყვათშეხამება

იდიომებს აქვს გადატანითი მნიშვნელობა, რომელიც განვითარებულია მათი შემადგენე-ლი სიტყვების მნიშვნელობათა საფუძველზე. აღნიშნულ გამოთქმათა ჩამოყალიბება უკავშირ-დება საზოგადოებრივი ცხოვრების ამა თუ იმ პერიოდსა თუ რეალიას; შესაბამისად, გამოიყოფა სხვადასხვა საკლასიფიკაციო ჯგუფი. მაგალითისათვის, მივუთითებთ მითოლოგიური და ბიბლიური წარმომავლობის იდიომებს.

- **მითოლოგიური წარმომავლობის იდიომები:**

ავგიას თავლა – გადატ.: სიბინძურე, აწენილ-აშლილობა. ელიდის მეფეს – ავგიას ჰქონდა პირუტყვთა სადგომი, რომელიც მთელი 30 წლის განმავლობაში არ გაწმენდილა; ჰერაკლემ ის ერთ დღეში მოაწესრიგა.

აქილევსის ქუსლი – გადატ.: პიროვნების, მოძღვრების, ამა თუ იმ საქმის სუსტი წერტილი, სუსტი მხარე. ტროის ომის (ძვ. წ. XIII-XII ს.ს.) გმირის – აქილევსის ერთადერთი სუსტი ადგილი ქუსლი იყო; სწორედ ქუსლში დაჭრა აღმოჩნდა მისთვის საბედისწერო.

განხეთქილების ვაშლი – გადატ.: განხეთქილების, ჩხუბის მიზეზი. გამოთქმა დაკავშირებულია განზეთქილების ღმერთქალ ერიდასთან, რომელმაც (განაწყენებულმა, რომ ჰელევსისა და თეტიდას ქორნილში არ დაპატიჟეს), დამსწრეთა შორის შუღლის ჩამოგდების მიზნით, გადაისროლა ვაშლი წარწერით: „უმშვენიერესას“. ქალღმერთებმა: ჰერამ, აფროდიტემ და ათენამ ამ ვაშლის გამო ატეხილი დავის გადასაწყვეტად ტროის მეფისისულს – პარისს მიმართეს, რომელმაც ვაშლი აფროდიტეს არგუნა. ამ უკანასკნელმა, წინასწარი დაპირებისამებრ, პარისს მოატაცებინა უმშვენიერესი ელენე (სპარტის მეფე მენელაოსოს ცოლი), ვის გამოც დაიწყო ტროას ომი.

დამოკლეს მახვილი – გადატ.: მუდმივი საფრთხის მოლოდინი. თქმულების მიხედვით, სირაკუზელმა ტირანმა დიონისიოსმა ერთ-ერთ ნადიმზე თავისი ადგილი დაუთმო თავის მოშურნე და-მოკლეს და მის თავზე ძუით დაკიდა მახვილი.

ოლიმპური სიმშვიდე – საბერძნეთის ჩრდილოეთით, ოლიმპოს მთა ღმერთების სამყოფელი იყო, სადაც მუდამ განსაკუთრებული სიწყნარე და სიმშვიდე სუფევდა.

პანდორას ყუთი – გადატ.: ავადმყოფობათა, უბედურებათა, ჭირ-ვარამის ადგილ-საყოფელი თუ გავრცელების ადგილი. ზევსმა პანდორას – პრომეთეს ძმის ცოლს აჩუქა ყოველგვარი ბოროტებისა და უბედურების ყუთი, რათა დაესაჯა ადამიანები ცეცხლის მოტაცების გამო. ცნობისმოყვარე პანდორამ ოდნავ ახადა ყუთს თავი და ბოროტება მთელ კაცობრიობას მოედო, ყუთში მხოლოდ იმედი დარჩა, რომლისთვისაც იბრძვის ადამიანი.

პანიკური შიში – გადატ.: უეცარი შიში, ძრწოლა, ასეთი შიშით გამოწვეული საერთო მღელვარება, არეულობა. გამოთქმა უკავშირდება პანს – ტყის, ჯოგისა და მწყემსების მფარველ ღმერთს, რომელსაც გრძელი წვერი, თხის ფეხები და რქები ჰქონდა; პანი თავისი გამოთლილი

სალამურით ერთობოდა ნიმუშებთან ერთად, მაგრამ თუ მოსვენებისას ვინმე შეაწუხებდა, საშინელ ყვირილსა ატეხედა და თავზარს სცემდა ყველას – მათში **პანიურ შიში** იწვევდა. პანმა თავისი საზარელი ხმით საბერძნეთში შემოჭრილ სპარსელთა ლაშქარსაც კი თავგზა აუბნია და გაფანტა. ამისთვის მას მღვიმეც აუგეს ათენში, ზეიმს უმართავდნენ, მსხვერპლს სწირავდნენ და სხვ.

- **ბიბლიური წარმომავლობის იდიომები:**

გუნდრუკის კმევა – გადატ.: მლიქვნელობა, პირფერობა. **გუნდრუკი** – საკმეველი, ტროპიკული ხის გამონაყოფი ფისი; ხმარობენ ეკლესიაში წირვისას.

ეკლიანი გზა – გადატ.: მძიმე ცხოვრების გზა; უკავშირდება ქრისტეს ეკლის გვირგვინს.

მამა აპრამის ბატყანი – გადატ.: მანკიერი, ცოდვილი ადამიანი. ღმერთმა აპრამისგან სიყვარულისა და ერთგულების დასამტკიცებლად მისი ერთადერთი ვაჟის – ისაკის მსხვერპლად შენირვა მოითხოვა; აპრამი დაემორჩილა უფლის ნებას, მაგრამ კრიტიკულ მომენტში ანგელოსმა შეაჩერა და უჩივენა უცოდველი კრავი, ეს შესწირე ისაკის ნაცვლადო.

მშვიდობის მტრედი – გადატ.: მოქიმპე, ჩხუბის ამტები. გამოთქმა უკავშირდება ნოეს კიდობნიდან გაფრენილ მტრედს, რომელმაც ნისკარტით ზეთისხილის შტო მოიტანა წარლვნის დამთავრების ნიშნად.

ნოეს კიდობანი – გადატ.: შენობები, სადგომი, რომლებშიც სხვადასხვა ხასიათის, რჯულის და ფსიქიკური წყობის ადამიანებია თავმოყრილი.

სოდომ-გომორი – გადატ.: უზნეობა-უწესრიგობა. მდ. იორდანეს შესართავთან, სოდომის ხეობაში იყო ეს ორი ქალაქი, რომელთა მცხოვრებნიც უფალმა დასაჯა უზნეო ცხოვრებისთვის. **ურწმუნო თომა** – გადატ.: ადამიანი, რომელიც ყველაფერს ეჭვის თვალით უყურებს; გამოთქმა უკავშირდება ქრისტეს ერთ-ერთ მოციქულს – თომას, რომელმაც მხოლოდ მაშინ დაიჯერა ქრისტეს აღდგომა, როცა საკუთარი თვალით ნახა.

ქრისტეს ფეხის მკვნეტელი / ეშმაკის კერძი – ავის მოქმედი, უკუღმართი, ბოროტი. **ხელის დაბანა** – გადატ.: პასუხსაგებ საქმეზე თავის არიდება. გამოთქმა უკავშირდება იუდეის პროვინციის მმართველს – პილატეს (ახ.ნ. I ს.), რომლის დროსაც ქრისტე ჯვარზე აცვეს. პირში ნაწილი არ ჩასვლია – არაფერი უჭამია; სახარების მიხედვით, ქრისტემ საიდუმლო სერობაზე თავის მონაფეებს ღვინო და პური – თავისი სისხლი და ხორცი გაუნანილა. აღნიშნულ იდიომში ნაწილი შემოკლებაა **ნმინდა ნაწილისა**, რომელიც აღნიშნავს **ზიარებას** (ღვინოში ჩალბობილი სეფიკვერის ნატეხი). მისი მიღებით მორწმუნენი მოზიარენი, მონაწილენი ხდებოდნენ (ფორჩუა, 1974, გვ. 291).

ზოგიერთ იდიომში შემავალი სიტყვა დამოუკიდებლად აღარ გამოიყენება თანამედროვე ქართულში; მისი გაბუნდოვანებული მნიშვნელობის დადგენა შესაძლებელია სხვადასხვა წყაროში დაცული სპეციალური ინფორმაციის საფუძველზე; მაგ.:

აბრუს არ იტეხს³⁸ – არ იმჩნევს გაჭირვებას, გულს არ იტეხს, არ ეპუება; პპ-რჟ (სპარს.) – „პირის წყალი“, „პატიოსნება“ სახელი, პატივი, ავტორიტეტი (ქეგლი-ი, 1950, გვ. 77). აქედან არის მიღებული გააპიაპრუა – შეარცხვინა, შეურაცხყო; შდრ.: ბიაპრო – „(ქიზიყ.) შეურაცხყოთა... ბიაპრო მამაყენა“; ბიაპროდ – „(ფშ.) სასაცილოდ, გასაკიცხავად, შესარცხვენად“ (ღლონტი, 1984, გვ. 72); ბიაპრუობა – „სახელის გატეხა“ (ჩუბინაშვილი, 1984, გვ.107);

აბუჩად აგდება – არაფრად ჩაგდება; **აბუჩი** – „უხამისი სტუმარი“ (ორბელიანი, 1991, გვ. 38); **აინუნშიც არ მოსდის / აინუნშიც არ აგდებს** – ფიქრად არ მოსდის, არაფრად აგდებს; **აძნუნ** (არაბ.) – „თვალი“;

ალჩუზე დაუჯდა კოჭი – საქმე კარგად წაუვიდა, წარმატებას მიაღწია, ბედმა გაულიმა; **ალჩუ** სათამაშო კოჭის ოდნავ ამოღარულ მხარეს ჰქვია. თამაშის დროს კოჭის ამ მხარის ზემოთ მოქცევა გამარჯვებას ნიშნავს. ამ თამაშის საფუძველზე ეს იდიომი მიღებული;

ანნუხზე აგება – გატანჯვა, წამება; **ანნუხი** – (ზ. იმერ.) „წვეტიანი სარი“ (ღლონტი, 1984, გვ. 37);

აშას (და)კვრა – უარის თქმა; (ჰ)აშა, ს.ს. ორბელიანის განმარტებით, სპარსულიდან მომდინარე სიტყვაა, რომელსაც ქართულად **ვარძმი** შეესატყვისება: „ვარძმი – უარის ყოფა, რომელსა

³⁸ მასალა იხ. ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში; იხ. ასევე: ალ. ონიანი, ქართული იდიომები, თბ.: „ნაკადული“, 1966 წ.; თ. სახოკია, ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი, თბილისი: „მერანი“, 1979.

სპარსნი (ჰ)აშას უწოდენ“ (ორბელიანი, 1991, გვ. 256); ეს იდიომი დღეს შემონახულია ქართლურ დიალექტში: „აშა დაუკრა – გადაჭრით უარი უთხრა“ (ლლონტი, 1984, გვ. 46); ბერაში გატარება – დამარცხება, დაშინება, შერცხვენა; ბერა – ხალხის მიერ ამართული და გა-დაჯვარედინებული საბრძოლო იარაღი (ხმალი, შუბი), რომლის ქვეშაც დამარცხებულ, ტყვედ ჩაგდებულ მტერს გაატარებდნენ; შდრ.: „ბერა – შუა გასავალი“ (ორბელიანი, 1991, გვ. 101); „ვინ-რო გასავალი; გადატ. ბერაში გატარება – გატყება, წამების მიყენება“ (ლლონტი, 1984, გვ. 69).

ანალოგიური მნიშვნელობისაა გურულში შენახული ალაიაში გატარება.

ლექსიკოგრაფი ი. ჭყონიას განმარტებით, ალაია არის „ორ წყებად დაწყაპულ (მწკრივით დამდგარ) ადამიანთა შუა ადგილი. ალაიაში გატარება უწინ ნიშნავდა ადამიანის წკეპლით, ჯო-ხით ანუ მათრახის ცემით გატარებას ორ წყებად დარაზმულ ჯარის მიერ. ახლა ნიშნავს საჯარო შერცხვენას“ (დამოწმ.: ძიძიგური, 1982, გვ. 70); შდრ.: „ალა არს საფქვილე წისქვილისა, სადა ფქვილი ჩაედინების“ (ორბელიანი, 1991, გვ. 44-45);

შენიშვნა: აღნიშნულ გამონათქვამებს თავისი მნიშვნელობით შესაძლოა დაუახლოვდეს თანა-მედროვეთათვის კარგად ნაცნობი იდიომი: **სირცხვილის დერეფანი.**

ბრე გაადინა – მოსპო, ააწიოკა, შავი დღე აყარა; **ბრე** – „მტვერი ბზენარევი“ (ორბელიანი, 1991, გვ. 114);

ერთ მაფრაშაში მოქცევა – ერთ ტაფაში მოქცევა; **მაფრაშა** „სხვათა ენაა, ქართულად გვალაგი [ტომარა – ი. ვ.] ჰქვიან (ორბელიანი, 1991, გვ. 447);

თავს ზარის დაცემა – შეშინება, შეძრნუნება; **ზარი** – „საზარელისაგან შიში“ (ორბელიანი, 1991, გვ. 276);

თავზე ლაფის დასხმა (→ თავლაფდასხმული) – შერცხვენა; სასჯელის ერთ-ერთი ფორმა ძველ საქართველოში (ძიძიგური, 1982, გვ. 69-70);

ილაჯის განვეტა – დასუსტება, ძალის გამოცლა; **ილაჯი** (არაბ.) – „საშუალება“, „წამალი“; იხტიპარს არ იტეხს – გულს არ იტეხს, იმედს არ კარგავს, უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარ-დნას არ იმჩნევს; **იხტიპარ** (არაბ.) – „გამოცდილება“, „მოხერხება“;

მარაქაში გაერია – ხალხში გამოვიდა; **მარაქა** – „ქალთ ჯარი ლხინში“ (ორბელიანი, 1991, გვ. 438);

მაღალფარდოვანი ლაპარაკი – ბრტყელ-ბრტყელი ფრაზებით ლაპარაკი;

ფარდები ნიშნავდა დანაყოფებს ჩონგურის ყელზე (ფოჩხუა, 1974, გვ. 292).

მეტი რა ჩარაა! – მეტი რა ძალა! **ჩარე** (სპარს.) – „ილაჯი“, „ძალა“, „ლონე“;

მტლედ დაგედები – თავს შემოგევლები; **მტლე, ტლე** – „სიცხიანის სადები წამალი“ (ორბელიანი, 1966, გვ. 141);

ნატისუსალი ასდის – ძალიან ლარიბია; **ნატისუსალი / ნატისული** – „ბამბათა და ფარატინათა ნამწვის სუნი“ (ორბელიანი, 1966, გვ. 92-93);

ორომტრიალი – გადატ.: არეულობა, ჩოჩქოლი, აურზაური, შეხლა-შემოხლა; **ორომი**, თ. სახო-კიას განმარტებით, იყო ვარცლზე დასაფარებელი ტაბაკის ფორმის პატარაფეხებიანი ფიცარი, რომელზეც თონეში ჩასაკრავ ცომის გუნდებს აწყობდნენ და აბრტყელებდნენ. დიდი თავშეყრის დროს პურს რამდენიმე თონეში აცხობდნენ და, შესაბამისად, უნევდათ რამდენიმე **ორომის ტრიალი**; დღეს ფრაზის თავდაპირველი მნიშვნელობა დავიწყებულია (დამოწმ.: ძიძიგური, 1982, გვ. 73);

ოხტიდან ამოსვლა – ჯავრის ამოყრა, სამაგიეროს გადახდა; **ოხტი** (არაბ.) – „დაპირება“, „ვალ-დებულება“, „ვალი“;

სიქა გააცალა – მეტისმეტად დაღალა, დაქანცა; **სიქა** (არაბ.) – შტამპი ლითონის ფულზე (ან სხვა ნივთზე); სიქის გაცლა ნიშნავდა ბევრი ხმარებისაგან გაცვეთას (ფოჩხუა, 1974, გვ. 291-292);

ქადაგად დავარდა – უაზროდ ილაპარაკა; **ქადაგი** – „მაღლის ჭმით მასწავლებელი“ (ორბელიანი, 1966, გვ. 209);

ყავლის გასვლა – ვადის გასვლა; **ყავლი** <– (არაბ.) **კავლ** – „პირობა“;

ჩაილულის წყალი დალია – უკვალოდ გაქრა (ჩაილული / ჩაილური – მდინარე ქიზიყში. თუ მო-პარულ საქონელს ამ მდინარეს გაატარებდნენ, პატრონისათვის საბოლოოდ დაკარგული იყო);

ჭაპანწყვეტა – გადატ.: მძიმე შრომა. **ჭაპანი** – კამეჩის ან ხარის ტყავისაგან დამზადებული მოქ-ნილი გრძელი ღვედი ან დაგრეხილი თოკი მძიმე ტვირთის ასაწევად და სხვ.

იდიომები მეტ ბუნებრიობას სძენს თხრობას. მათ აქტიურად იყენებენ მწერლობასა და პუბლიცისტიკაში, ასევე – ყოველდღიურ მეტყველებაში.

სავარჯიშოები

16.12.1. დაჯგუფეთ მსგავსი მნიშვნელობის იდიომები.

ცივ ნიავს არ აკარებს; კამათელი მოუვიდა; მუხლჩაუხრელად შრომობს; დედაბუდიანად მოთხარა; თავზე აწევს; ღია კარს ამტკრევს; მოჭამა თავისი დრო; მახეში გაება; ენად გაიკრიფა; შავი დღე აყარა; დღე და ღამეს ასწორებს; ველოსიპედს იგონებს; მუსრი გაავლო; პირი მოხსნა; ბედმა გაულიმა; ანგელოზები დაუფრთხო; ყავლი გაუვიდა; კისერზე ჰყავს ჩამოკიდებული; თავზე დაჰკანკალებს; წელებზე ფეხს იდგამს; მინასთან გაასწორა; კოჭი ალჩუზე დაუჯდა; ანკესზე წამოეგო; კუდით ქვა ასროლინა; ახალი ამერიკა აღმოაჩინა.

1.

2.

3...

16.12.2. ქვემოთ მოცემული ჩამონათვალიდან მიუსადაგეთ იდიომები შემდეგ ზმნებს:

- გახარებულია:
- გაოცდა:
- დაიბნა:
- დაეთანხმა:
- გაჩუმდა:
- გაერთო:
- გამოამჟღავნა:
- შეარცხვინა:
- დაეხმარა:
- გათავხედდა:

ნიღბი ჩამოხსნა; ენა გადაყლაპა; ბანი მისცა; თვალს წყალი დაალევინა; ალდგომა გაუთენდა; პირკატა ეცა; თავგზა აებნა; მხარში ამოუდგა; თავი მოქრა; პირში წყალი ჩაიგუბა; თავი აიშვა; დღის სინათლეზე გამოიტანა; დრო გაატარა; სახტად დარჩა; მეშვიდე ცაზეა; პირი აიკრა; ზურგი გაუმზაგრა; ლაფში ამოავლო; დავთარი აერია; კვერი დაუკრა; დაუკრეფავში გადავიდა; მეორედ დაიბადა; თავი აიგდო; ვირის ბაგაზე დააბა; გული გადააყოლა; ხელი შეუწყო; ფარდა ახადა; ცაში ვარსკვლავებს წყვეტს.

16.12.3. შეანაცვლეთ მსგავსი მნიშვნელობის იდიომებით.

- 1) ახალ სისტემას საფუძველი შეერყა.
- 2) გარემოგაჭრი ყოველ ლონებს ხმარობს მყიდვების გულის მოსაგებად.
- 3) ეს ნიკოლოზის დროინდელი პალტო აღარ უნდა გადააგდო?
- 4) რას ჩამოგიყრია ყურები?
- 5) წუნკი მელა ხახამშრალი დარჩა.
- 6) ფაქტი ერთია, მსოფლიომ ყურები გამოიბერტყა!
- 7) აქ საიდან გაჩნდა ეს მეტიჩარა?
- 8) ელომ მეზობელს დამწვარზე მდუღარე დაასხა.
- 9) მე შენი აბუჩად ასაგდები არა ვარ.
- 10) დათო ყუმია: მაგისგან ვერაფერს გაიგებ.
- 11) ტარიელმა შიგ ფრჩხილში ჩამხედა – სწორედ ამ წიგნს ვეძებდი.
- 12) ისეთი გოგოა, ავ თვალს არ ენახვება!
- 13) დარწმუნებული ვარ, ბიჭი მეტოქეს ვალში არ დარჩება.

16.13. სინონიმები

სინონიმის გამოხატვის ფორმები. სრული და ნაწილობრივი სინონიმები. სინონიმები (< ბერძ. *synonymos* – „თანამოსახელე“) ერთი და იმავე, ან მსგავსი მნიშვნელობის მქონე სიტყვებია. სინონიმები, ძირითადად, იგულისხმება სალიტერატურო ენაში გავრცელებული პარალელური ვარიანტები. სინონიმია შეიძლება გამოიხატოს სხვადასხვა ფორმით, მაგ.:

- ლექსიკურად, შდრ.:
უზარმაზარი – ვერაბერთელა; აშკარა – ცხადი; ბნელი – უკუნი; ნისლი – ბინდი...
- სიტყვანარმოებით, შდრ.:
ტკბილეული – ტკბილეულობა; ნახატი – დახატული; ღამის – ღამეული, მესამედი – ნასამალი...
- კომპოზიციით, შდრ.:
ჭრელი – ჭრელაჭრულა, ფერადი – ფერად-ფერადი; ცოტა – ცოტ-ცოტა; ათასი – ათას-გვარი, ამაყი – გულამაყი, ნაყოფიერი - ნაყოფსავსე...

- ფრაზეოლოგიური კონსტრუქციით, შდრ.:
დაიძინა – ძილს მისცა თავი; ინანა – სინანულმა შეიპყრო; გაიღიმა – სახეზე ღიმილმა გადაურბინა; გაუხარდა – სიხარულმა აიტაცა...

ლექსიკური სინონიმები ქმნიან სინონიმურ ჯგუფებს, რომლებშიც ერთ-ერთი ლექსებმა მთავარი მნიშვნელობისა – ტექსტში უფრო ხშირად გამოიყენება, მარტივი სემანტიკა აქვს და სტილისტურად ნეიტრალურია; მაგ., შდრ.:

აურზაური, ალიაქოთი, ჩოჩქოლი, ორომტრიალი...

ბასრი, მჭრელი, მახვილი, მოპირული, ალესილი...

უცბად, უეცრად, ანაზდად, მყის, მეყსეულად, ნამსვე...

პოლისემიური (მრავალმნიშვნელობიანი) სიტყვა განსხვავებულ სინონიმურ ჯგუფებში შესაბამის მნიშვნელობას გამოხატავს; მაგ., შდრ., ბასრი: 1. მეტად მჭრელი, მახვილი; 2. მკვეთრი, ძლიერი; 3.(გ.) მაღალი ღირსების ფოლადი (ქეგლ-I, 1950, გვ. 987).

ენაში გარჩეულია სრული და ნაწილობრივი სინონიმები. მათ შორის ის განსხვავებაა, რომ სრულ სინონიმთა მნიშვნელობები იდენტურია, ხოლო ნაწილობრივი სინონიმებისა – მსგავსი. მაგ.:

სრული სინონიმები:

პაპა – ბაბუა, დიდედა – ბებია, გოგრა – კვახი, კომში – ბია, განთიადი – ცისკარი, კომლი – ოჯახი, ბელელი – ხულა, ფელამუში – თათარა, მაისი – ვარდობისთვე, ორთოგრაფია – მართლწერა, ენათმეცნიერება – ლინგვისტიკა...

ნაწილობრივი სინონიმები:

აშკარა – ცხადი – ნათელი, ტყუილი – მოჭორილი – მოგონილი, დაღლილი – დაქანცული – ძალაგამოლეული, მფლობელი – მესაკუთრე – მეპატრონე...

სტილისტური თვალსაზრისით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ნაწილობრივი სინონიმები, რამდენადაც, მათი საშუალებით, შესაძლებელია სიტყვის მნიშვნელობის განსხვავებული ნიუანსების გამოხატვა.

სინონიმთა ფუნქციები და ფუნქციური ჯგუფები. სინონიმებისათვის დამახასიათებელია ორი ძირითადი ფუნქცია: სემანტიკური და სტილისტური. **სემანტიკური ფუნქცია** ვლინდება მნიშვნელობის დაზუსტებასა და ჩანაცვლებაში.

მნიშვნელობის დაზუსტება, ჩვეულებრივ, ხორციელდება ერთი წინადადების ფარგლებში, კერძოდ: გვერდიგვერდ წარმოდგენილი რამდენიმე სინონიმი თანმიმდევრულად გამოხატავს აღსანიშნი ცნების დამაზუსტებელ მხარეებს, მაგ.:

სწორი – მართებული – დასაბუთებული;

უადგილო – შეუფერებელი;

გამრჯე – ბეჯითი – შრომისმოყვარე;

უსარგებლო – გამოუსადეგარი...

ზემოაღნიშნულ მოვლენას სინონიმურ პარალელიზმს უწოდებენ, რომელიც ნაცადი ხერხია მნიერლობაში („მომგვარეთ რემა, ჯოგი და ცხენია“; „მეფე გაწყრა, გაგულისდა“ – რუსთ.). ამ ტიპის ფორმებში, კონტექსტის მიხედვით, შეიძლება მოხდეს სინონიმური განსხვავების ნეიტრალიზაცია ან დიფერენცირება, მაგ.:

„ღმერთო, ნუ მოშლი ამ სახლში ლხინსა და გახარებასა!...“ (ხალხ.);

შეჭამა და შეახრამუნა;

მორჩა, გათავდა;

სმენა იყოს და გაგონება!

მალე ჩიხუბი ცემა-ტყეპაში გადაიზარდა და სხვ.

მნიშვნელობის ჩანაცვლება, უმეტესად, რეალიზდება ერთმანეთის მომდევნო წინადადებებში; მისი მიზანია სემანტიკურად ადეკვატური ერთეულების ჩანაცვლებით უხეში სტილისტური შეცდომის – ტავტოლოგიის / გამეორების თავიდან აცილება. აქვე, მეცნიერები შენიშნავენ, რომ ჩანაცვლება ყოველთვის ვერ ხერხდება, რამდენადაც მას ზღუდავს სიტყვათა თანახმარების წესები, შდრ.:

ექიმად მუშაობს – ექიმად შრომობს;

მსჯელობა შეაჯამა – მსჯელობა შეკრიბა;

თეორია ააგო – თეორია ააშენა...

სტილისტური ფუნქციის მიხედვით, გამოიყოფა ორი ქვეჯგუფი: საკუთრივ სტილური და ემოციურ-შეფასებითი სინონიმები. საკუთრივ სტილური სინონიმები სხვადასხვა სტილისტურ ფენას განეკუთვნება, მაგ., შდრ.:

საცვლები /პერანგი და მისი ამხანაგი – (საუბ.) ნიფხავ-პერანგი;

ნასვამი – (საუბ.) ჩაუუჟუნებული;

სახე – (უარგ.) სიფათი;

საუბარი – (უარგ.) ბაზარი;

გაჭრა – (სპეც.) გაკვეთა;

მორწყვა – (სპეც.) ირიგაცია...

ემოციურ-შეფასებითი სინონიმების საშუალებით შესაძლებელია აღსანიშნის დადებითი ან უარყოფითი შეფასება და ამ შეფასების ემოციური გამოხატვა; შდრ.:

საოცარი – გასაშტერებელი, გამაოგნებელი;

მშვენიერი – ნარმტაცი, გადასარევი, ჭკუადასაკარგავი;

საშინელი – ამაზრზენი, აუტანელი;

ზანტი – სათრეველა, მაჩანჩალა;

მიდის – მილასლასებს, მიიზომება;

დაზარდა – ნამოჩიტა, ფეხზე დააყენა;

გამოვიდა – გამონათდა, გამოიძურნა, გამომელდა (რუსთ.)...

აღნიშნული ფუნქციების მიხედვით, სინონიმებში, პირობითად, გამოიყოფა სამი ჯგუფი: სემანტიკური (სწორი – მართებული – დასაბუთებული); სტილისტური (საუბარი – (უარგ.) ბაზარი); სემანტიკურ-სტილისტური, რომელშიც გაერთიანებულია პირველი და მეორე ჯგუფების ფუნქციები (საოცარი – გასაშტერებელი).

სინონიმია და სტილისტური ხარვეზების საკითხი. სინონიმია ამდიდრებს ენის ლექსიკას; სინონიმური ფორმების სწორი არჩევანი ტექსტის ავტორს ეხმარება თხრობის საინტერესოდ და სტილისტური ხარვეზების გარეშე წარმართვაში.

ზოგი სინონიმური ფორმა უმართებულოდ იფართოებს გამოყენების არეალს; ასეთად მიჩნეულია, ნასესხები სიტყვა **სუფთა**, ქართული **ნმინდას** საპირისპიროდ. ს.ს. ორბელიანის ლექსიკონის მონაცემებზე დაყრდნობით, **სუფთა** არის ის, რაც არაა ბინძური, ჭუჭყიანი, რაც განიბანება ან გაირეცხება, ხოლო **ნმინდა** განიმარტება, როგორც „უცოდველი“, ფაქიზი, შეურეველი, შეურყვნელი... მაგ.: **ნმინდა** (უმნიკვლო) ადამიანი, **ნმინდა** (ნაკურთხი) წყალი და სხვ.

აქედან გამომდინარე, სწორად უნდა განისაზღვროს ზემოაღნიშნული ორი სიტყვის გამოყენების შემთხვევები; შდრ.:

სწორია:	შეცდომაა:
ნმინდა მოგება	სუფთა მოგება
ნმინდა წონა	სუფთა წონა
ნმინდა გრძნობა	სუფთა გრძნობა
ნმინდა გულით	სუფთა გულით

სტილისტურ დარღვევას წარმოადგენს, ასევე, თანამედროვეთა მეტყველებაში სიტყვების: მაგარი, უპრობლემოდ გააქტიურება სხვა ლექსემების სანაცვლოდ.:

– მაგარი იგივეა, რაც: კარგი, ლამაზი, საინტერესო, მეგობრული, კოლეგიალური, ხარისხიანი, გემრიელი, ნუგბარი...

– უპრობლემოდ ნიშნავს: უმტკივნეულოდ, უდანაკარგოდ, უგამონაკლისოდ, შეუზღუდავად, მარტივად, თავისუფლად, თამამად...

მსგავსი ტიპის ჩანაცვლებები სასაუბრო მეტყველების გამდაბიურებასა და ლექსიკურ სიმწირეზე მიანიშნებს, რაც არასახარბიელო ფაქტია.

სავარჯიშოები

16.13. 1. ჩამონათვალის მიხედვით გამოყავით სინონიმთა ათი მნკრივი.

აპატია; თვალთმაქცი; უთანხმოება; აუცილებლად; სავსე; უსახსრო; მოწყენილი; მოცლილი; ნამდვილად; გამოტენილი; უფულო; ბოროტი; გაწევ-გამოწევა; უსაქმური; სევდიანი; თავისუფალი; ფლიდი; დავა; გაჭირვებული; უსიკვდილოდ; ავი; მიუტევა; ცბიერი; ლარიბი; დაუნდობელი; დადარდიანებული; შფოთი; უდავოდ; ხელმოკლე; შეუნდო; მატყუარა; ცარიელი.

16.13.2. სინონიმური წყვილებიდან შეარჩიეთ ოფიციალური საუბრისათვის მისაღები ვარიანტები.

- 1) ბავშვებო, როდის შეეშვებით / შეწყვეტი ქუჩის დანაგვიანებას?
- 2) ქალბატონის წრეგადასულმა საქციელმა ნერვები აუშალა / მოთმინება დააკარგვინა დამსწრე საზოგადოებას.
- 3) მძიმე ფსიქოლოგიური ტრავმის გამო პაციენტი ორი კვირის ნაშიმშილებს დაემსგავსა / ძალიან გახდა.
- 4) წონასწორობადაკარგული სტუდენტი აუდიტორიის კართან გაიშოტა / ნაიქცა.
- 5) ოფიციალური ოპონენტი გაკაპასდა / გაცხარდა ნაშრომის თეორიული ნაწილის შეფასებისას.
- 6) კლასის დამრიგებელმა მოსწავლეების ნაჩალიჩარზე / ნამოქმედარზე აღფრთოვანება ვერ დამალა.
- 7) წესრიგის დამრღვევმა მოქალაქემ პატრულს ყბაში ხეთქა / ფიზიკური შეურაცხყოფა მიაყენა.
- 8) შეშინებული მგზავრი ნიფხავ-პერანგით / საცვლებით გამოვარდა კუპედან.
- 9) ოცდაჩვიდმეტში მან უახლოესი ადამიანები ჩაუშვა / დაასმინა, რომ თავი გადაერჩინა.
- 10) ასეთი ძუნნი / წუნურაჟი კაცი სხვებს ვერ ასწავლის ქველმოქმედებას.
- 11) ბოლოს ამ ბიჭსაც გადაუკეტა / აევსო მოთმინების ფიალა.

16.13.3. ერთმანეთთან ხაზებით დააკავშირეთ სინონიმები.

- 1) დამარცხდა მიასიკვდილა
- 2) დაღლილი გააქრო
- 3) გაოცდა წაგლიჯა
- 4) დასაჯა ჩაუუუნდა
- 5) შეჭამა გუდა-ნაბადი აუკრა
- 6) შეაწება ჩაფლავდა

7) წაართვა	დღის სინათლე არ დაანახვა
8) გაბრაზდა	არაქათგამოცლილი
9) დათვრა	გულზე გასკდა
10) გააძევა	თვალები შუბლზე აუვიდა

16.13.4. გამოიყენეთ სინონიმებით ჩანაცვლების ხერხი და გაასწორეთ ტავტოლოგიური შეცდომები.

- 1) განვიხილოთ ეს საკითხი, რომელიც დღეს ხშირად განიხილება.
- 2) მე ვეთანხმები ამ მოსაზრებას; მოდით, შევთანხმდეთ, რომ პრობლემა დღემდე გადაუჭრელია.
- 3) დედოფალი შუშანიკი სარწმუნოებისათვის ეწამა; ფაქტია, რომ დედოფალმა შუშანიკმა ზნეობრივი გმირობის მაგალითი მისცა საზოგადოებას.
- 4) ესეს ავტორი იმოწმებს რ. ჩხეიძის განმარტებას, რომლითაც ტაშის ფენომენი ასე განიმარტება...
- 5) პოეტის სევდიანი განწყობა გადამდებია; ეს მკითხველს ყოველთვის თანაგრძნობით განაწყობს.
- 6) ისინი ბოლომდე ემსახურნენ მიზანს, რომელსაც ქვეყნის სამსახური ჰქვია.
- 7) ზემოთქმულის ნათელსაყოფად არაერთი მაგალითის მოყვანა შეიძლება. ყველასთვის ნათელია, სადამდე მიგვიყვანს უპასუხისმგებლობა და ზერელობა.
- 8) ჩვენი მსჯელობა ფაქტებიდან გამომდინარეობს. რამდენიც არ უნდა ვიმსჯელოთ, ბოლოს მაინც ერთ დასკვნამდე მივალთ.
- 9) საზოგადოება უნდა მოეგოს გონს, რათა გონივრულად გადაწყვიტოს ეს საჭირბოროტო საკითხი.
- 10) ამ კატეგორიის ხალხს არა აქვს სულიერი ფასეულობები და ვერ შეაფასებს იდეალების-თვის მებრძოლ ადამიანს.

16.13.5. სინონიმებით დააზუსტეთ წარმოდგენილი სიტყვების მნიშვნელობა.

- 1) განკურნება –
- 2) გაქცევა –
- 3) გაშმაგება –
- 4) გულადი –
- 5) გულგრილი –
- 6) გულმავიწყი –
- 7) გულუბრყვილო –
- 8) გულუხვი –
- 9) გულქვა –
- 10) გუნება –

16.14. ანტონიმები

ლექსიკური და სიტყვანარმოებითი ანტონიმები. ანტონიმები (< ბერძ. anti – წინააღმდეგ; onyma – სახელი) საპირისპირო მნიშვნელობის მქონე სიტყვებია. ანტონიმურ წყვილებში, როგორც წესი, ერთი და იგივე მეტყველების ნაწილები ფიგურირებს. ზოგი განმარტებით, ესენი მხოლოდ ზედსართავები და მათგან ნაწარმოები აბსტრაქტული სახელებია; სხვა განსაზღვრის მიხედვით, ანტონიმურ წყვილებს ქმნიან, ასევე, ნაცვალსახელები, ზმნები და ზმნიზედები.

ცნობილია ანტონიმური წყვილების შედეგენის ორი ძირითადი გზა: 1. ლექსიკური; 2. სიტყვანარმოებითი. სამეცნიერო ლიტერატურაში ლექსიკურ ანტონიმიას უწოდებენ **კონტრარულს**, ხოლო სიტყვანარმოებით ანტონიმიას – **კონტრადიქტორულს**.

ლექსიკური / კონტრარული ანტონიმიის შემთხვევაში დაპირისპირებული ცნებები გამოიხატება სხვადასხვა ფუძის სიტყვებით (ეს სიტყვები ხარისხობრივად განსხვავებულ ნიშანთვისებათა მწკრივის კიდურა წევრებს წარმოადგენენ), მაგ.: **დიდი** – **პატარა**; **მაღალი** – **დაბალი**; **გრძელი** – **მოკლე**; **შავი** – **თეთრი**; **ნათელი** – **ბნელი**; **კეთილი** – **ბოროტი**; **ვიწრო** – **ფართო**; **ტკბილი** – **მწარე**; **აღმართი** – **დაღმართი**; **სიკვდილი** – **სიცოცხლე**; **ახლოს** – **შორს**; **წინ** – **უკან**; **ზევით** – **ქვევით**; **ხშირად** – **იშვიათად**; **აქ** – **იქ**...

სიტყვანარმოებითი / კონტრადიქტორული ანტონიმების დროს ერთი ცნების ნიშან-თვისებები მეორე ცნებაში უარიყოფა; საპირისპირო მნიშვნელობა გამოიხატება სიტყვამანარმოებელი აფიქსებით, უარყოფითი ნანილაკით ან ზმნისწინებით. ზოგჯერ წყვილის ორივე წევრია ნაწარმოები, ზოგჯერ კი – მხოლოდ ერთი, მაგ.: **შნოიანი** – **უშნო**; **გემრიელი** – **უგემური**; **სწორი** – **არასწორი**; **ზუსტი** – **არაზუსტი**; **ყოფნა** – **არყოფნა**; **იცია** – **არიცია**; **ნალიდი** (დიდებისთვის) – **ნალდუნა** (პატარებისთვის – პატარა წალდი); **შეიტანა** – **გამოიტანა**; **გადავიდა** – **გადმოვიდა**; **ახტა** – **დახტა**...

როგორც შენიშნულია, სიტყვანარმოებით ყოველთვის ვერ მიიღწევა რეალური ანტონიმია; მაგ., შდრ.: **კაცი** – **არაკაცი**; **თითი** – **არათითი**...

ანტონიმურ წყვილებში ვლინდება სიტყვის პოლისემიურობა; მაგ.:

მძიმე – **მსუბუქი** (ტვირთი); **მძიმე** – **ადვილი** (ცხოვრება); **მძიმე** – **სწრაფი** (სუნთქვა)... „**ერთი** მაქვს სჯობს ათას მქონდას“, „**ერთმა** ტალახიანმა ღორმა ასი ღორი გასვარაო“; „**ერთი** თხილის გული **ცხრა** ძმამ გაიყო“...

ანტონიმიად არ ჩაითვლება მწერლის ფანტაზიით შექმნილი ისეთი სიმბოლური სახეების დაპირისპირება, როგორიცაა, მაგ.: მყინვარი და თერგი ი. ჭავჭავაძის „მგზავრის წერილებში“, ასევე – ჭინჭარი და ია-ვარდები ა. წერეთლის ლექსის („აღმართ-აღმართ“) მიხედვით და სხვ.

ანტონიმია – ლექსიკური ფონდის გამდიდრების საშუალება. ანტონიმია ერთგვარი წყაროა ენის ლექსიკისა და ფრაზეოლოგიის გასამდიდრებლად; მისი მეშვეობით არის მიღებული:

- კომპოზიტები:

დღედაღამ; ზამთარ-ზაფხულ; მთა-ბარი; დიდ-პატარა, შავ-თეთრი...

- მყარი შესიტყვებები:

ერი და ბერი; ცა და დედამიწა, ბედი თუ უბედობა; ავკარგიანი კაცი; სიკვდილ-სიცოცხლის საკითხი...

- ზღაპრის სიუჟეტისათვის დამახასიათებელი კონსტრუქციები:

დიდ ქვაბში არ ეტეოდა, პატარაში აღარ იყო; ჭირი – იქა, ლხინი – აქა; ბევრი იარა თუ ცოტა; ცამ ჩაყლაპა თუ მინამ...

- წერილობითი თუ ზეპირი გზით გავრცელებული გამონათქვამები:

ბოროტსა სძლია კეთილმან... (რუსთ.); ჯერ მწარე ჭამე, კვლავ – ტკბილი... თავს სინანული სჯობია ბოლოუამს დანანებასა... ავს რომ ავი არ ვუწოდო, კარგს სახელად რა დავარქვა (დ. გურამიშვილი); მტრის არმცნობი, მოყვრის მგმობი... (ი. ჭავჭავაძე); მოხუცი თუ ახალგაზრდა, ერისკაცი თუ სამღვდელო, ყველა ერთმხრივ მიიწევდა... (ა. წერეთელი); დღეს ღამე უთენებია (ხალხ.) და სხვ.

ანტონიმური სიტყვაწარმოების გზით იქმნება სპეციალური ლექსიკის მნიშვნელოვანი ნაწილი. სამეცნიერო ცნებების გადმოსაცემად განსაკუთრებით პროფესიულია **არა-ნაწილაკიანი** ნარმოება, რომელიც, ამავე დროს, საერთო ენის ლექსიკაშიც იმკვიდრებს ადგილს; მაგ.: **ბუნებრივი – არაბუნებრივი, ჩვეულებრივი – არაჩვეულებრივი; ბმული – არაბმული; ორგანული – არაორგანული; მაგნიტური – არამაგნიტური; ლოგიკური – არალოგიკური** (შდრ.: ალოგიკური), სიმეტრიული – არასიმეტრიული)...

ანტონიმური წყვილებისათვის ასევე აპრობირებულია -იან / უ-ო, -ულ / უ – ელ აფიქსებიანი კონსტრუქციები, მაგ.: **აირიანი – უაირო, განზომილებიანი – უგანზომილებო, ვაკუუმიანი – უვაკუუმო... განსაზღვრული – განუსაზღვრელი** და სხვ.

შენიშვნა: როგორც ცნობილია, ანტონიმური წყვილები სამეცნიერო ენაში ყოველთვის არ ასახავენ იმ ურთიერთობებს, რომლებიც გვხვდება საერთო-სალიტერატურო ენაში; მაგ., ფიზიკის ტერმინოლოგიის მიხედვით, მოშლილია დაპირისპირება: **მძიმე სხეული – მსუბუქი სხეული**, რადგან ახლებური ხედვით, ყველა სხეული მძიმეა; ანალოგიურად, გამქრალია დაპირისპირება **სითბო – სიცივე, რისი მიზეზიც წყვილის ერთ-ერთი წევრის** (სითბო) მნიშვნელობის განზოგადება გახდა. შდრ.: -2° სითბო და არა: -2° სიცივე. ასეთ შემთხვევებში ვითარების მარეგულირებელი ცნებათა ურთიერთობებია (ლამბაშიძე, 1986, გვ. 44–45).

ანტონიმია, როგორც სტილისტიკური ხერხი. სალიტერატურო ენაში ანტონიმია სტილისტიკურ ხერხს წარმოადგენს, რომელიც აქტიურად რეალიზდება მწერლობაში, ასევე – პუბლიცისტიკაში. ანტონიმიაზე იგება ანტითეზა – დაპირისპირება და ოქსიმორონი (ბერძ. oxymoron მახვილგონივრულ-სულელური) – ერთმანეთის საწინააღმდეგო სიტყვების შეხამება; მაგ.:

ანტითეზა – დაპირისპირება: „მამამან შენმან წმიდანი შემოიხუნა სახიდ თვისა, ხოლო შენ დევნი [ეშმაკნი] შემოიხუენ“ (იაკობ ხუცესი, „შუშანიკის წამება“); „აქ სიკვდილია, იქ კი სიცოცხლე, / აქ ჭირია და იქ კი ლხინია...“ (ი. ჭავჭავაძე, „განდეგილი“)...

ოქსიმორონი: ცოცხალი ლეში, მჭევრმეტყველური დუმილი, მწარე სიტყბოება, სულელური სიბრძნე...

ტექსტში, ჩვეულებრივ, ანტონიმური წყვილის ორივე წევრია წარმოდგენილი. ავტორის ირონიის შემთხვევაში, შესაძლოა იყოს მხოლოდ ერთი მათგანი, რომელიც „უჩინარი“ მეწყვილის მნიშვნელობას ითავსებს. ასეთი ტიპის შემთხვევებს, პირობითად, შეგვიძლია ვუწოდოთ პოტენციური ანტონიმია; მაგ.:

„კარგი (ე.ი. ცუდი) რამ იყო თავად თათქარიძის სახლ-კარი“; „ფაქიზი (ე.ი. ბინძური, მოუვლები) ქეჩა და ხალიჩა... ისე საამურად (ე. ი. საშინლად) აბოლდებოდა... რომ კაცი ცქერით ვერ გაძლებოდა (ე.ი. თვალს მოარიდებდა)...“ (ი. ჭავჭავაძე) და სხვ.

სავარჯიშოები

16.14.1. გამუქებული სიტყვების გამოყენებით შეადგინეთ ანტონიმური წყვილები.

ლექსიკურ ანტონიმებს ერთი ხაზი გაუსვით, სიტყვაწარმოებითს – ორი.

- 1) ამ მთვარიან ღამეს მან განმარტოება არჩია.
- 2) გაზაფხულის მშვიდი საღამო იყო.
- 3) მოხუცი აჩქარებული ნაბიჯით გაუყვა ქუჩას.
- 4) ძველმა ქუჩამ შენი ბავშვობა გამახსენა.
- 5) ბიჭმა გვიან შენიშნა მოსალოდნელი საფრთხე.
- 6) პაპამ დაღლილი ხელებით სათამაშო ცხენი გამოუთალა პატარას.
- 7) ნინოს ეხალისება რთული ამოცანების ამოხსნა.
- 8) ახალგაზრდა მეცნიერის პირველი ცდა უნაყოფო გამოდგა.
- 9) რუკაზე შესაბამისი ფერებით არის აღნიშნული ხშირი ტყეები და ჭაობიანი ნიადაგი.
- 10) წინ გრძელი გზა გველოდება.

16.14.2. გამოტოვებულ ადგილებში აღადგინეთ გამუქებულ სიტყვათა ლექსიკური ან სიტყვანარმოებითი ანტონიმები.

- 1) „[შატბერდელმა მამებმა] რაუამს გულისხმა ყვეს მიზეზი მისლვისა მათისაი, ... **მწუხარებად გარდაექცა**“ (მერჩ.).
- 2) „**ავი და ... გარჩევით ვხედავ**, რომ ახლოს მიწყვია“ (გურ.).
- 3) „**მან თქვა:** „**ტკბილსა ... ჰპოვებს, სჯობს, იქმნების რაცა ძვირად**“ (რუსთ.).
- 4) მოიპარება. **სინათლეს სული ამოხდა**“ (ვაუა).
- 5) „**მენი ჭირიმე სიკვდილო**, ... შვენობს შენითა!“ (ვაუა).
- 6) „**ნახევარი ცხოვრების გზა გავლიე, სიტკბოზედა ... მეტი დავლიე**“ (წერ.).
- 7) „**ტახტზე იჯდა თამარ მეფე, მომხიბლავი, ეშხიანი!.. / ... უდგა თინათინი, მარჯვნით – ნესტან-დარეჯანი**“ (წერ.).
- 8) „**მე თვალხილულსა შენ ... ვეცხლსა მპარავო!**“ (ს. ორბ.).
- 9) „**ნუ გეშინია! ... უხმლოს რომ შეგეჭიდო, არ მეკადრება**“ (ა.წერ.).
- 10) „**გამოლმით მე ვარ, ... შენ, შუაზე მოდის მდინარე**“ (ვაუა).
- 11) „**ჩვენ ... თქვენ, ჩინიანთა, ბუზად გგონივართ**“ (ჭავ.).

16.14.3. ჩამონათვალის მიხედვით წარმოადგინეთ ანტონიმური წყვილები; სიტყვანარმოებით ანტონიმებში ფუძისგან გამოყავით მანარმოებელი აფიქსები.

მართებული; ცოდნა; სველი; წყვდიადი; წარსული; სასრული; მუქი; უმოძრაო; საქმიანი; ბოლო; უმოწყალო; დღე; აღიარება; კამკამა; დაუსჯელი; შინ; ფართო; რიგიანი; უკან; ღამე; მშრალი; უსასრულო; ზევით; უსაქმური; უმართებულო; მღვრიე; არაღიარება; თავი; გარეთ; ნათელი; არცოდნა; ურიგო; წინ; მოწყალე; ვიწრო; მოძრავი; ქვევით; დასჯილი; ღია; მომავალი.

16.14.4. ქვემოთ წარმოდგენილი სიტყვებისათვის: а) მოიფიქრეთ ანტონიმები; ბ) ანტონიმთა მნიშვნელობები დააზუსტეთ სინონიმებით.

- 1) დავრდომილი –
- 2) ცხენოსანი –
- 3) შეურიგებელი –
- 4) მჭლე –
- 5) ლირსება –
- 6) მოგება –
- 7) მხდალი –
- 8) ველური –
- 9) ჭაკი –
- 10) ბედი –
- 11) მომჭირნე –
- 12) უხეში –

16.15. መወሰንበሮ

ომონიმის გამომწვევი მიზეზები. სრული და ნაწილობრივი ომონიმები. ომონიმები (< ბერძ. *homos* – „ერთნაირი“, *onuma* – „სახელი“) მნიშვნელობით განსხვავებული სიტყვებია, რო-
მელთაც ერთნაირი ბერითო აგებულება აქვთ. ომონიმისა იწვევს გარკვეული მიზეზები, მაგ.:

- სიტყვებში მომზდარი ფონეტიკური ცვლილებები; შდრ.:
 (ძვ.) კელი „სხეულის ნაწილი“ – ხელი „გიუი“, „გახელებული“;
 (ძვ.) კერხი „წესი, საშუალება“ – ხერხი „იარაღი“;
 ასული < (ძვ.) ალსული „ვინც ავიდა“ – ასული „ქალიშვილი“;
 ძირა (< ზირა) „მცენარე“ – ძირა „ქვედა“;
 კაკანა „აკვანი ბავშვთა ენაზე“ – კაკანა „მოკაკანე“...;
 - ფონეტიკურად ერთნაირი, მორფოლოგიურად განსხვავებული სიტყვები; შდრ.:
 ან (ანბანის ასო) – ან (კავშირი);
 ვინ (ანბანის ასო) – ვინ (ნაცვალსახელი);
 შინ (ანბანის ასო) – შინ (ზმნიზედა)...;
 - უცხო სიტყვათა სესხება; აქ განსახილველია რამდენიმე შემთხვევა, როცა ომონიმურ წყვილს შეადგენს:
 – ქართული და უცხო ლექსემები; შდრ.:
 დოლი: „ხორბლის ერთ-ერთი ჯიში“ – არაბ. „საკრავი იარაღი“;
 ვადა: „ხმლის ჯვარედი“ – არაბ. „დრო“;
 ბაჟი: „უმნიფარი“ – სპარ. „გადასახადი“;
 ჭრაქი: „ვაზის დაავადება“ – სპარ. „სანთებელი“;
 ბარი: „სათხრელი იარაღი“ – ბერძ. „საზომი ერთეული“;
 ბორიო: „უთავბოლო კაცი“ – ბერძ. „ქარი“...;
 - სხვადასხვა ენიდან შემოსული ნასესხობები; შდრ.:
 ბაკი: ფრანგ. bac „ავზი“ – ჰოლანდ. bak „გემბანის ნინა ნაწილი, სადაც მოთავსებულია სა-ლუზე მოწყობილობა“;
 ბლოკი: ინგლ. block „ჭაღი“ – ფრანგ. bloc „კავშირი“;
 გრიფი: ლათ. gryphos „მითური ცხოველი“ – ფრანგ. griffe „ხელმოწერის გამომხატველი ბე-ჭედი“;
 მეტრი: ბერძ. metron „ზომა“ – ფრანგ. matre „მოძღვარი“;
 ლირა: ბერძ. lyra „სამუსიკო საკრავი“ – იტალ. lira „ფულის ერთეული იტალიასა და თურ-ქეთში“;
 სანდალი: ბერძ. sandalion „მსუბუქი ფეხსაცმელი“ – არაბ. sandal „ტროპიკული ხე“ – თურქ. sandal „ნავი“...;
 - ერთი და იმავე უცხო ენიდან შემოსული სიტყვები, შდრ.:
 ინგ. ბოქსი: 1. box (calf) „ხბოს ტყავი“; 2. box „კრივი“;
 ფრანგ. კულონი: 1. coulomb „ელექტროდენის საზომი ერთეული“; 2. coolant „ძეწვით სატა-რებელი სამკაული“;
 გერმ. ტუში: 1. tusche „საღებავი“; 2. tusch „მოკლე მუსიკალური მისალმება“;
 ბერძ. დრამა: 1. drama „წარმოდგენა“; 2. drachme „ვერცხლის ფული“;
 ლათ. კრედიტი: 1. creditum „ვალი“; 2. credit „სწამის“, „სჯერა“...
 ცნობილია ლექსიკური ომონიმის ორი სახე: სრული და ნაწილობრივი. სრული ომონიმე-ბი ერთსა და იმავე მეტყველების ნაწილებს წარმოადგენენ, რომელთა ფორმებიც მთლიანად ემ-თხვევა ერთმანეთს, მაგ.:
 ბანი: 1. შენობის სახურავი; 2. ანბანის მეორე ასო; 3. დაბალი ხმა; 4. მობილური ოპერატო-რი;
 - ბალი: 1. ხილი; 2. ბუნების რაიმე მოვლენის (მაგ. ქარის, ზღვის ღელვის, მიწისძვრის) ძა-ლის ან ინტენსივობის საზომი ერთეული; 3. მოწაფის ცოდნისა და ყოფაქცევის შეფასების

ციფრობრივი გამოხატულება, ნიშანი; 4. დიდი საცეკვაო საღამო, მეჯლისი; 5. ბალი-ბარათი;

ჯამი: 1. ლრმა ჭურჭელი; 2. მიმატების შედეგი...

ნაწილობრივი ომონიმები ანუ **ჰომოსის მეტყორმები** (ბერძ. *homos* – მსგავსი, ტოლი, საერთო) სხვადასხვა მეტყველების ნაწილითაა გადმოცემული; ამ შემთხვევაში ერთმანეთს დაემთხვევა სიტყვათა ცალკეული ფორმები (ლექსიკურ-გრამატიკული ომონიმები); მაგ.:

მკლავს (სახელი: „მკლავს მომტეს“) – **მკლავს** (ზმნა: „მკლავს ის მე“);

მოდის (სახელი: „მოდის მიმდევარი“) – **მოდის** (ზმნა: „მოდის ზამთარი“);

ლამე (ზმნიზედა: „ლამე იწვიმა“) – **ლამე** (სახელი: „დღეს ლამე უთენებია“)...;

ომონიმია შესაძლებელია განვითარდეს ერთი და იმავე სიტყვის ორი ფორმის ფონეტიკურად დამთხვევის შედეგადაც (გრამატიკული ომონიმია); ასეთია, მაგ.:

– ფუძეუკვეც სახელთა მიცემითი და ნათესაობითი ბრუნვის ფორმები; შდრ.:

ელენეს ვეძებ (მიც.) – **ელენეს** ოთახი (ნათ.);

ცისარტყელას ვხედავ (მიც.) – **ცისარტყელას** ფერები (ნათ.)...

– I ან II პირის ნაცვალსახელთა სახელობითი, მოთხოვითი და მიცემითი ბრუნვები:

მე მოვედი (სახ.); **მე** გავაკეთე (მოთხ.); **მე** მითხრეს (მიც.) და სხვ.

ომონიმია აქტიური სტილისტიკური ხერხია მწერლობაში, მაგრამ სამეცნიერო ენაში მისმა გამოყენებამ, შესაძლოა, ტერმინების (სამეცნიერო ცნებების) აღრევა გამოიწვიოს. მკვლევართა ჯგუფის მითითებით, ომონიმების ადგილი მხოლოდ კალამბურებსა [ფრანგ. *calembour* – სიტყვათა თამაში] და ანეგდოტებშია.

ჰომოსის და ჰომოგრაფები. ომონიმების გვერდით განიხილავენ ჰომოფონებსა და ჰომოგრაფებს. **ჰომოსის და ჰომოგრაფები** ისეთ სიტყვებს, რომლებიც განსხვავებულად იწერება და ერთნაირად იკითხება. ამის მაგალითები დასტურდება, მაგ., ა. წერეთლის პოემა „თორნიკე ერისთავში“ (ორბელიძისა და მეფის ხუმარას გაპაექრების ეპიზოდში): „დამასველა მან თავიდან /ფეხებამდე მასხა რაო“ (შდრ.: **მასხარაო**); „მაგრამ ვერ იქმ თორნიკობას, /თუმც მის ადგილს სულ ელიო“ (შდრ.: **სულელიო**).

ჰომოგრაფებს (ბერძ. *Homo* „ერთნაირი“, *grapho* „ვწერ“) უწოდებენ ისეთ სიტყვებს, რომლებიც ერთნაირად იწერება, მაგრამ განსხვავებულად იკითხება. ქართულში, ენის სპეციფიკიდან გამომდინარე, ასეთი შემთხვევები არ დასტურდება. მივუთითებთ რამდენიმე მაგალითს უცხოენოვანი მასალის მიხედვით:

რუს.: **зам'ок** „კლიტე“ – **з'амок** „ციხე-სიმაგრე“; **трус'ицъ** „ბერტყვა“ – **тр'усить** „ლაჩრობა“; ინგლ. **lead** [li:d] – „ხელმძღვანელობა“, „ინიციატივა“ და [led] – „ტყვია“ და სხვ.

ომონიმია და პოლისემია. ვარაუდობენ, რომ ზოგჯერ ძნელია ომონიმებსა და **პოლისემიურ** (< ბერძ. *polysemos* – მრავალმნიშვნელობიანი) სიტყვებს შორის ზღვრის გავლება, მაგრამ უნდა გვახსოვდეს: ომონიმების შემთხვევაში საუბარია ერთმანეთისაგან განსხვავებულ სიტყვებზე, პოლისემის დროს კი – ერთი და იმავე სიტყვის სხვადასხვა მნიშვნელობაზე. ეს მნიშვნელობები, რომლებიც შესაბამისი კონტექსტების მიხედვით ვლინდება, განვითარებულია სიტყვის ძირითადი სემანტიკის საფუძველზე.

პოლისემიური სიტყვებია, მაგ.:

გუაში: 1. წყალსა და წებოში გაქნილი საღებავი, რომელშიც შერეულია თეთრა; 2. ასეთი საღებავებით შესრულებული ნახატი (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 113);

იურისდიქცია: 1. სასამართლო საქმის წარმოების უფლება; განსჯადობა; 2. საქმეები, რომლებიც ამა თუ იმ დაწესებულების წარმოებას ექვემდებარება (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 207);

მოტივი: 1. რაიმე მოქმედების გამომწვევი მიზეზი; 2. მოსაზრება, საბუთი რისამე სასარგებლოდ; 3. მუსიკალური ნაწარმოების ძირითადი ელემენტი, მელოდია; **კვარტალი:** 1. წელიწადის მეოთხედი (სამი თვე); 2. ქალაქის ნაწილი, რომელიც მოთავსებულია ოთხ ქუჩას შორის (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 327);

კვარტეტი: 1. ოთხი მომღერლის ან ოთხი დამკვრელისაგან შემდგარი ანსამბლი; 2. ოთხი მომღერლის ან ოთხი დამკვრელისათვის შექმნილი მუსიკალური ნაწარმოები (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 228)...

ერთმანეთის ომონიმები, თავის მხრივ, შესაძლოა პოლისემიურ სიტყვებს წარმოადგენ-დნენ; მაგ., შდრ.:

ომი: „1. შეიარაღებული ბრძოლა სახელმწიფოებს შორის ეკონომიკური ან პოლიტიკური მიზნების მისაღწევად... 2. (გადატ.) ბრძოლა, შეტაკება, შეჭიდება, ჩხუბი... 3. (გადატ.) შეურიგებელი მოქმედება, ენერგიული გალაშქრება ვისიმე ან რისამე წინააღმდეგ“;

ომი: „ფიზ. ელექტროდენისადმი სხეულის წინააღმდეგობის საზომი ერთეული [გერმანელი ფიზიკოსის Ohm-ის გვარის მიხედვით]“ (ქეგლ-ი, ტ.VI, 1960, გვ. 24).

რაგუ: „ძვ. 1. წელის, ჩალის, ლერწმისა და მისთ. მასალისაგან დაწნული ჭურჭელი (გოდორი, კალათი...); 2. სუფთად დაწნული ღობე“;

რაგუ: „[ფრან. Ragoût, ragoûter-დან მადის ალძვრა] კერძი, წვრილად დაჭრილი ხორცისგან ბოსტნეულითა და სანელებლით შეზავებული“ (ქეგლ-ი, ტ.VI, 1960, გვ. 345).

რაკეტა: „[გერმ. Rakete რუს. ენის მეშვ.] 1. რეაქტიული ძრავის მქონე საფრენი აპარატი; აღნევს დიდ სისწრაფესა და სიმაღლეს... 2. დენთით დატენილი ჰილზი, რომელიც აფეთქებისას ძლიერ მაღლა ავარდება და გამოსცემს სხვადასხვა ფერის სინათლეს; იყენებენ ფეიერვერკისათვის...“

რაკეტა: [ფრან. Taquette, არაბ. راقطة -იდან „ხელის გული“] 1. ჩოგბურთის სათამაშო ჩოგანი; შედგება ტარისაგან და ხის რგოლზე გაჭიმული სიმების ბადისაგან. 2. მაგიდის ჩოგბურთის სათამაშო ჩოგანი, მთლიანად ხისა“ (ქეგლ-ი, ტ.VI, 1960, გვ. 360)...

სოლი: 1. ერთ ბოლოში წაწვეტებული ხის, რკინის ფართო, მოკლე ნაჭერი ან ქვა; იყენებენ ხის გასაპობად ან რისამე გასამაგრებლად. 2. ურმის თვლის მორგვზე დასობილი მოკლე ძელაკი, რომელსაც ფერსო აქვს შემოცმული“;

სოლი: [ლათ. Sol] მუს. დიატონიკური გამის მეხუთე საფეხურის სახელწოდება (ქეგლ-ი, ტ.VI, 1960, გვ. 1124)...

სავარჯიშოები

16.15.1. ა. წერეთლის ლექსიდან: „აღმართ-აღმართ“ გამოყავით ჰომოფონები და ჩაა-ნაცვლეთ სინონიმებით.

აღმართ-აღმართ მივდიოდი მე ნელა,
სერზედ შევდექ, ჭმუნვის ალი მენელა;
მზემან სხივი მომაფინა მაშინა,
სიცოცხლე ვგრძენ, სიკვდილმა ვერ მაშინა.
შემიდულდა მაშინ სული და გული;
იმ ნადულში თვით მე ვიყავ დაგული.
გულმა ძგერა, სულმა შფოთვა დამიწყო,
ჩანგმაც თვისი მე სიმები დამიწყო.
ხმა სიმართლის შეუპოვრად გაისმა,
(ან იგი ხმა ვერ ისმინოს გაისმა).
ცის მახლობლად ფეხ-ქვეშ ვიგრძენ მიწა მე, ვსთქვი:
“ცხოვრებავ, მეც ერთ კაცად მიწამე!”
და ვიფიქრე “ჩემი სატრფო სად არი?
ნისლი ჰბურავს, თუ დღე უდგას სადარი?”
გადვიხედე, ვნახე, რომ სხვას ჰმონებდა!
გამიკვირდა! ვსთქვი: “მტერს როგორ მონებდა?
მოხიბლულა, შემცდარია, ის არი....

ალერსით მთვრალს ვერ უხილავს ისარი!”
 მივაძახე: “ჭინჭარში ნუ ვარდები!..
 ნუ გგონია იქ ია და ვარდები!
 შეიბრალე თავი შენი, იცოდე!
 მაგ შარბათში სანამლავს სვამ, იცოდე!”
 არ მისმინა მწუხარებით დანაგულს,
 და დამასო საუკუნოდ დანა გულს!
 აღმართ-აღმართ მივდიოდი ნეტა რად,
 თუ ამ სერზედ თავს ვერ ვგრძნობდი ნეტარად?
 ჩემო თავო! ვეღარ გურნვენ წამალით!
 დაღმართ-დაღმართ დაუყევი, წა მალით!
 იქ ჩაბრძანდი, სად გელიან ლოდებით,
 ბარით, ნიჩბით, კუბოთი და ლოდებით!
 დაივიწყე, ვინც გახსოვდა, მარად ის!
 ხელ-დაკრეფით განისვენე მარადის!

16.15.2. ხაზი გაუსვით ომონიმურ რითმებს და გადმოეცით ტაეპების შინაარსი; დააზუსტეთ მაჯამური რითმის რაობა სპეციალურ ლიტერატურაში ³⁹.

თუცა მიგდის ღვარი ცრემლთა, მაგრა ცუდად არ იდენო,
 ამას იქით ნულარ იდენ, გულსა ჭირნი არიდენო;
 შენი მჭვრეტნი ჩემთა მჭვრეტთა აგინებენ, არ იდენო;
 რომე წელან მოგეხვივნეს, იგი ჩემთვის არიდენო.

ერთგან დასხდეს, ილალობეს, საუბარი ასად აგეს,
 ბროლ-ბადახში შეხვეული და გიშერი ასადაგეს;
 ყმა ეტყვის, თუ: “შენთა მჭვრეტთა თავი ხელი, ა, სად აგეს!
 ცეცხლთა, მანდით მოდებულთა, გული ჩემი ასადაგეს”.

16.15.3. უცხო სიტყვათა ლექსიკონიდან ამოილეთ ინფორმაცია შემდეგ ომონიმებზე: ბონი; ბორი; ბორტი; ბოტი; ბრავო; ბრასი, ბუნები; ბურსა. დაადგინეთ, ასევე, რომელია მათ შორის პოლისემიური სიტყვა და რა მნიშვნელობებს ითავსებს.

16.15.4. ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში მოიძიეთ ინფორმაცია ომონიმებზე: ბოლი, ბორანი, ბორაყი, ბორდო, ბორჯი, ბოყვი, ბოში, ბუა; ამონერეთ შესაბამისი კონტექსტები.

16.15.5. შეადგინეთ წინადადებები ნაწილობრივ ომონიმებზე: დაბრუნება; ვარდები; ველი; ვერა; შველი.

16.15.6. მოიფიქრეთ ჰომოფონები სიტყვებისათვის: არაკაცი; არაერთი; სულკალმახი; სულდიდი და შეადგინეთ სათანადო წინადადებათა წყვილები.

³⁹ იხ. ა. ჭილაძა და რ. ჭილაძა, ლიტერატურათმცოდნეობის ცნებები, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1984 წ.

16.16. ევფემიზმები და დისფემიზმები. ტაბუდადებული სიტყვები. ვულგარიზმები. პარონიმები და პარონომაზიული გამოთქმები

ევფემიზმები (< ბერძ. ευ – „კარგად“, φεμι – „ვამბობ“) წარმოადგენს თავაზიან სიტყვებს ან გამოთქმებს, რომლებიც გამოიყენება (მოლაპარაკის აზრით) უხეში, უტაქტო, უხერხული სინონიმური ფორმების ნაცვლად. მაგ., შდრ.:.

ბატონები – წითელა, ყივანახველა;

ნასვამი / არაფხიზელ მდგომარეობაში – მთვრალი;

თქვენი ჭირი ნაილო – მოკვდა;

გაათავისუფლეს – მოხსნეს...

ევფემიზმების საპირისპიროა **დისფემიზმები** – უხეში გამონათქვამები, მაგ., შდრ.:.

მოგჭამა ჭირი / ფეხები გაფშიკა – გარდაიცვალა;

სამსახურიდან გააგდეს – გაათავისუფლეს;

წაეთრა, წაშავდა – წავიდა;

ჩაცეცხლა – შეჭამა და სხვ.

ტაბუ (< პოლინეზ. rōsaamē აკრძალვა), მომდინარეობს პირველყოფილი წარმოდგენებიდან, რომ თითქოს რისამე დასახელება მის გაჩენას გამოიწვევს. მაგ., ტაბუდადებულ სიტყვად ითვლება **გველი** (შდრ.: უხსესებელი, შავჩინი...). ტაბუირებასთან კავშირშია ისეთი შემთხვევებიც, როცა მოსაუბრე არასასიამოვნო ამბის თხრობას იწყებს ე.წ. „დამცავი“ ფრაზებით: „**შენ ჯვარი გნერია**; „**ცხრა მთას იქით იყოს**; „**შორს აქაურობას**, „**სადაც არის, იქ იყოს**“ და სხვ.

ვულგარიზმები (< ლათ. vulgaris – ჩვეულებრივი, ყოველდღიური) არის ზრდილობიანი მეტყველებისთვის მიუღებელი უხეში, უცენზურო სიტყვები და გამონათქვამები, ასევე უარგონული და ქუჩური ფორმები. ზოგიერთი მათგანი ტაბუირებულია.

პარონიმები (< ბერძ. para -თან, ახლოს და onyma – სახელი) – გარეგნულად მსგავსი, მაგრამ მნიშვნელობით სრულიად განსხვავებული სიტყვები. არაიმურიათა შემთხვევა, როცა უცოდინრობის გამო პარონიმებს ერთმანეთში ურევენ; მაგ.: **დიალექტური – დიალექტიკური; კამპანია – კომპანია; ადრესანტი – ადრესანტი; დიპლომატი – დიპლომანტი; მდივანი – დივანი; ორდენი – ორდერი; ლერი – ლერო; ცნება – მცნება; ალთქმა – ალქმა; სწავლა – სწავლება...**

პარონომაზიული გამოთქმები. პარონომაზია (< ბერძ. para – ახლოს და onomazo – ვასახელებ) ისეთი მოვლენაა, როდესაც ზმნა ორი განსხვავებული (პირიანი და უპირო ფორმით) არის წარმოდგენილი და ერთ ზმნურ მნიშვნელობას გამოხატავს. პარონომაზიის შემთხვევები ხშირია ბიბლიის თარგმანებში, მხატვრულ ლიტერატურაში („**ჭამით ისინი ვერას ჭამენ**“ („კაცია, ადამიანი!?”), ასევე – სასაუბრო მეტყველებაში, მაგ.: **კითხვით ვერ კითხულობს, ცხოვრებით დედასთან ცხოვრობს** და სხვ.

ევფემიზმები და დისფემიზმები, ტაბუდადებული სიტყვები, ვულგარიზმები, პარონიმები და პარონომაზიული გამოთქმები სტილისტიკურ ხერხებს წარმოადგენენ, რომელთაც აქტიურად იყენებენ მწერლობაში სათანადო მხატვრული სახის შესაქმნელად.

სავარჯიშოები

16.16.1. იპოვეთ და გაასწორეთ პარონიმული შეცდომები.

- 1) ამ სვეტის სიმაღლე დანარჩენებისაზე მეტრი იყო.
- 2) დრო მჭირდება იმისთვის, რომ წავიკითხო დიდკანიანი წიგნები.
- 3) თუ არ იქნება ორგანო, რომელიც იზრუნებს სახელმწიფო ენის დაცვაზე, მაშინ არა თუ ჩვენს ქვეყანაში მცხოვრები ეროვნული უმცირესობები ვერ შეისწავლიან ქართულს, არა მედ ეთიკურ ქართველებასაც დაავიწყდებათ მშობლიური ენა.
- 4) ბრინჯაოს ქანდაკება კვერცხებზე იდგა.
- 5) გაგა ისეთი ბიჭი იყო, თავში რომ ჩაგვარდნოდა, ხელს არ ამოისვამდი.
- 6) დედოფალი მიჩნეული იყო აყვავებულ ტყეებსა და მთებს.
- 7) დიალექტების ლექსიკა საიმედო წყაროა სამეცნიერო ტექნოლოგიასა და თარგმანის სფეროში არსებული ხარვეზის შესავსებად.

- 8) მცენარის დაკოურილი ღერები მაღე მუქმწვანე ფოთლებმა დაფარა.
- 9) პერსონაჟის მეტყველება ხიბლს მატებს მოთხოვნას თუ რომანს.
- 10) ნესვის და აქლემის ქურდი ორივე ქურდიაო.
- 11) მას უჭირდა ცხოვრება ცეცხლსა და უტყეო ბაბილონში.

16.16.2. ხაზი გაუსვით პარონიმულ შეცდომებს, აღადგინეთ სწორი ფორმები.

- 1) სულხან-საბა ორბელიანის „სიბრძნის კონა“ პირველი ქართული გამარტივებული ლექსიკონია.
- 2) ქეთის არ უყვარს კრემლიანი ნამცხვრები.
- 3) ქუჩაში ისეთებიც შემხვედრია, სახეზე ხელმოფერებული რომ მათხოვრობენ.
- 4) იმ ავად სახსენებელ ნლებში ქვეყნად ყოველგვარი უმანკობა მძვინვარებდა.
- 5) I-III საუკუნეებით დათარიღებული ეპიგრაფიკული ძეგლია ეკლესიის მონასტრის წარწერები, რომლებიც აღმოაჩინეს 2002-2003 ნლებში კახეთში, ყვარლის რნ-ში ჩატარებული არქეოლოგიური გათხრების დროს.
- 6) რუქას ავი ენით წონასწორობადაკარგული მეფე ფინაჩი დასჯას უპირებს ლეონს.
- 7) ჩემმა შვილთაშვილმა წელს იურდოურიაზე ჩაბარა.
- 8) პანორამული სიტყვები მხოლოდ გარეგნულად ჰგავს ერთმანეთს, მათი მნიშვნელობები სრულიად განსხვავებულია.
- 9) მეგობრებმა აგვისტოს ომი მოიხსენიეს.
- 10) უკვე დაიწყო გადაცემა, ეს მეორე პირდაპირი ჩასვლაა.
- 11) ამ საქმის წარმატებით დაგვირგვინებაში დიდი წვრილი შეიტანა ცნობილმა პიროვნებამ.

16.16.3. შეცვალეთ უხეში ფრაზები; დახვეწეთ წინადაღებები.

- 1) მომხსენებელი აუდიტორიაზე ზემოქმედებს იმით, თუ რა უყრია თავში.
- 2) ჯერ კიდევ შიდაპარტიული საქმეები გვაქვს მოსაგვარებელი და ამ დროს ახალი პრობლემა შემოგვიგდეს ოპოზიციონერებმა.
- 3) აზერბაიჯანმა მწვანე არ აუნთო ზოგ მუსლიმანურ სექტას.
- 4) საზოგადოებას უკვე ქვეცნობიერში აქვს გამჯდარი ენობრივად გაუმართავი ფორმები.
- 5) ყველა მამაკაცს ერთი და იგივე აქვს ჩახვეული, „ქალები ჩვენი ერთი ნეკნისგან ხართ შექმნილიონ“.
- 6) ეს სტატია ერთი-ერთში ასახავს რეალობას.
- 7) ტელეეკრანიდან, რადიოდან და პრესის ფურცლებიდან უურნალისტები მუდმივად უჭედავენ ყურებს მოსახლეობას დაბინძურებული ქართულით.
- 8) რა არის სიკეთე, თუ მას ყველას სახეზე ააფარებ და საზღაურს მოითხოვ?
- 9) კრიტიკულ მომენტში ქალი იმდენს ვერ მოტვინავს, რომ თავი დაიზღვიოს უსიამოვნებისაგან.
- 10) მამაკაცისა და ქალის თანასწორობა ჩვეული მოვლენაა; ამაზე პრობლემა არავის აქვს თანამედროვე მსოფლიოში.
- 11) თქვენ ბრალს გვესვრით აბსურდული არგუმენტებით.
- 12) ავტორი იმ ფაქტებს იმოწმებს, რომლებიც, წესით, უფრო მეტად უნდა ჩარჩეს ტვინში მკითხველს.

16.16.4. შეცვალეთ დიალოგი თავაზიანი სიტყვებითა და გამოთქმებით.

- ქალო, ეე!.. შენ გეუბნები!
- რა იყო?
- რა და, აქეთაც გამოიხედე.
- ნუ შეჭამე ტვინი!.. ხომ ხედავ, არ მცალია.
- მე ჩემი მომეცი და მერე თავში ქვა გიხლია!.
- მაგარი ხისთავიანი ხარ!.. ჰა, აიღე!
- მოკეტე, ბევრს ნუ ლაპარაკობ!

16.17. ლექსიკურ-სტილისტური ხარვეზები

ტექსტზე მუშაობა უწყვეტი პროცესია; იშვიათი შემთხვევაა, რომ ნაწერი ხელმეორედ წაკითხვისას შესწორებას არ საჭიროებდეს. განსაკუთრებით თვალში საცემია სალიტერატურო მეტყველებაში შემჩნეული სტილისტური ხარვეზები, რომელთა გამომწვევიც შეიძლება იყოს:

- სიტყვის არასწორად შერჩევა ფრაზაში; შდრ.:
 - ტელევიზიაში სამუშაოდ ენის მცოდნე მსახიობები და ხელოვანები უნდა დავპატიუოთ;
 - ტელევიზიაში სამუშაოდ ენის მცოდნე მსახიობები და ხელოვანები უნდა მოვიწვიოთ.
- პირველ წინადადებაში შეცდომით არის გამოყენებული სიტყვა დავბატიუოთ: სამუშაოდ პატიუებენ კი არა: **იწვევენ**. სხვა შემთხვევაში, მაგ., კომბინაციაში სიტყვასთან: **სტუმრად** მისაღები იქნებოდა ორივე სინონიმური ფორმა: **დაპატიუეს / მიიწვიოს**.
- მყარი ფრაზეოლოგიური გამონათქვამების აღრევა; შდრ.:
 - ადამიანის ჩამოყალიბებაში საზოგადოებას **მნიშვნელოვანი როლი უკავია**;
 - პიროვნების ჩამოყალიბებაში საზოგადოებას **მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია** ან (საზოგადოება) **მნიშვნელოვან როლს თამაშობს**.
- ჭარბსიტყვაობა / პლეონაზმი (ბერძ. Pleonasmos ზედმეტობა, სიჭარბე); შდრ.:
 - ჩვენ უკვე კარგი **ნარმატებები** გვაქვს ამ მიმართულებით.
 - ჩვენ უკვე **ნარმატებები** გვაქვს ამ მიმართულებით.
- ტავტოლოგია [ბერძ. tautologia] – ერთი და იმავე განსაზღვრების, მსჯელობის გამეორება სხვა, აზრობრივად ახლო მდგომი სიტყვებით; აქ შეიძლება გამოიყოს ორგვარი შეცდომა, კერძოდ:
 - ლექსიკური / ფრაზეოლოგიური ტავტოლოგია; შდრ.:

უნდა დავფიქრდეთ იმაზე, რომ ჩვენმა დაუფიქრებელმა გადაწყვეტილებამ, შესაძლოა, უარესი შედეგი გამოიწვიოს;

უნდა დავფიქრდეთ იმაზე, რომ ჩვენმა **ნაჩქარევმა** გადაწყვეტილებამ, შესაძლოა, უარესი შედეგი გამოიწვიოს.

- აზრობრივი ტავტოლოგია; შდრ.:
- ამ ხარვეზების **ძირფესვიანად ალაგვისა და აღმოფხვრისათვის ხანგრძლივი დროა საჭირო**;
- ამ ხარვეზების **აღმოფხვრისათვის ხანგრძლივი დროა საჭირო**.
- კალკირებული, ხელოვნური კონსტრუქციები; შდრ.:
- ბოროტმოქმედმა გასროლა ცეცხლსასროლი იარაღიდან **მოახდინა**;
- ბოროტმოქმედმა გაისროლა ცეცხლსასროლი იარაღიდან.
- ატროფია – სიტყვის არაზუსტი მნიშვნელობით გამოყენება; შდრ.:
- ჯობია იშრომო, იწვალო, მაგრამ შეინარჩუნო **პატივმოყვარეობა**;
- ჯობია იშრომო, იწვალო, მაგრამ შეინარჩუნო **თავმოყვარეობა**.
- პარონიმული შეცდომები; შდრ.:
- მსგავსი შემთხვევები ცხოვრებაში არც თუ ისე იშვიათად **ხვდება**;
- მსგავსი შემთხვევები ცხოვრებაში არც თუ ისე იშვიათად **ხდება**.
- ბარბარიზმები; შდრ.:
- ძალიან კარგი **ექშენია**, მაყურებელიც კმაყოფილია;
- ძალიან კარგი **მოქმედებაა**, მაყურებელიც კმაყოფილია.
- დიალექტიზმები: შდრ.:
- ასეთი ტიპის ექსპერიმენტებიდან **არაფელი** გამოდის;
- ასეთი ტიპის ექსპერიმენტებიდან **არაფერი** გამოდის.
- ჟარგონი; შდრ.:
- ბატონო კახა, საზოგადოებას აინტერესებს, ამ თანამდებობაზე როგორ **გაიჩითეთ**;
- ბატონო კახა, საზოგადოებას აინტერესებს, ამ თანამდებობაზე როგორ **აღმოჩნდით**... და სხვ.

სავარჯიშოები

16.17.1. გაასწორეთ ტავტოლოგიური შეცდომები.

- 1) ჩვენ უკვე ცხადად განვაცხადეთ მომხდარის შესახებ.
- 2) თქვენი ნიშანი უკვე აღნიშნული მაქვს ჩემს ნიგნაკში.
- 3) მომხსენებელი არ აკონკრეტებს კონკრეტულად, რა იქნება მთავარი თემა.
- 4) მეგობრებთან საუბარში მან ისაუბრა თავის არჩევანზე.
- 5) ამ პიროვნების ნამდვილი სახე უკვე აშკარად გამოაშკარავდა.
- 6) ავტორი ცდილობს ყველას უთხრას ეს ყველაფერი, რაც რეალურად გადახდა თავს.
- 7) ყველაფერს ვარდისფერ ფერში არ უნდა ვხედავდეთ.
- 8) ოპერაციის შემდეგ დათოს მეგობარი დიეტური საკვებით იკვებება.
- 9) სტუდენტმა ვერ გაარკვია გარკვევით, რომელი პოზიცია გაიზიაროს.
- 10) ნითელი ჯვრის საშუალებით მათ აქვთ საშუალება, მოინახულონ ტყვეები.
- 11) ერეკლე მეფის მეფობის პერიოდში ალიკვეთა ლეკიანობა კახეთში.
- 12) დიდი მადლიერებით მადლობას გიხდით თანადგომისათვის.

16.17.2. აირჩიეთ სწორი ვარიანტები; დაასაბუთეთ თქვენი არჩევანი.

- 1) უცხოელი მკვლევრის ნაშრომებში აშკარად იგრძნობა ჩვენი ისტორიის მიჩქმალვა.
- 2) უცხოელი მკვლევრის ნაშრომებში აშკარად იგრძნობა ჩვენი ისტორიის მიჩქმალვა და გაქრობა.
- 3) დაზარალებულს ფიზიკური დაზიანების ნიშნები არ აღენიშნებოდა.
- 4) დაზარალებულს ფიზიკური დაზიანების ნიშნები არ ჰქონდა.
- 5) ეს არის სამწუხარო რეალობა.
- 6) ეს არის სამწუხარო რეალობა და სინამდვილე.
- 7) საქმე ისაა, რომ ახალგაზრდებიც არ იცავენ ენის სიწმინდეს და სწორად მეტყველებას.
- 8) საქმე ისაა, რომ ახალგაზრდებიც არ იცავენ ენის სიწმინდეს.
- 9) ჩვენს გადაცემას ესწრებიან, აგრეთვე, სტუდენტები და მათ აგრეთვე მივესალმები.
- 10) ჩვენს გადაცემას ესწრებიან, აგრეთვე, სტუდენტები და მათაც მივესალმები.
- 11) თუ სკოლის მერხიდან შევაყვარებთ ბავშვს ენას, ეს მას მთელი ცხოვრება გაჰყვება.
- 12) თუ სკოლის მერხიდან შევაყვარებთ ბავშვს ენის სიყვარულს, ეს მას მთელი ცხოვრება გაჰყვება.
- 13) საჭიროა ხელისუფლების ხელის შეწყობა.
- 14) საჭიროა ხელისუფლების თანადგომა.
- 15) სურვილის შემთხვევაში, ყველას მოგეცემათ ცეკვის შესაძლებლობა.
- 16) თუ გსურთ იცეკვოთ, ყველას მოგეცემათ ცეკვის შესაძლებლობა.
- 17) მიუხედავად მრავალგზის მცდელობისა, მათ მაინც არ გამოუვათ ჩვენი დამცირება და დეგრადირება.
- 18) მიუხედავად მრავალგზის მცდელობისა, მათ მაინც არ გამოუვათ ჩვენი დამცირება.
- 19) გაითვალისწინეთ, რომ სპეციალისტთან გაქვთ საქმე.
- 20) გაითვალისწინეთ, რომ მცოდნესა და სპეციალისტთან გაქვთ საქმე.
- 21) უნდა შევინარჩუნოთ ის სიწმინდე, რომელიც ჩვენმა წინაპრებმა შემოგვინახეს და გადმოგვცეს.
- 22) უნდა შევინარჩუნოთ ის სიწმინდე, რომელიც ჩვენმა წინაპრებმა შემოგვინახეს.

16.17.3. გამართეთ ფრაზები.

- 1) დეპუტატიმა თავისი დანაპირები სისრულეში მოაქცია.
- 2) პრეზიდენტის განცხადებით, ის პოსტიდან გადავა.
- 3) სამაგიეროს მოხდა ამ შემთხვევაში, ვთიქრობ, უადგილოა.
- 4) ავტორი კრიტიკოსის უფლებების შებოჭვას ცდილობს.
- 5) დახმარების ხელი მას ყველა ქვეყანამ უნდა გაუწიოს.
- 6) შეილმა თავისი წარმატებით დედას სიამოვნება მიაყენა.
- 7) მინდა ბოლიში გადაგიხადოთ დაგვიანებისთვის.
- 8) დროა, ჩვენ ამ საკითხს გვერდი ავუხვიოთ.
- 9) ნასვამმა მოქალაქემ შეურაცხყოფა მიანიჭა პოლიციის თანამშრომელს.
- 10) გამოცემამდე მათ კიდევ ერთხელ გადაავლეს თვალ-ყური საგაზეთო მასალას.

16.17.4. გამართეთ ფრაზები; ისარგებლეთ სიტყვათა ჩამონათვალით:

დაამახინჯა; გავიძლიეროთ; წვლილი; ლაპარაკობენ; ძარღვებში; გამოიცა; როგორი; გადახრა; ძლიერ; დაწინაურებულ; ღრმა; ჰყავს; იმედით.

- 1) ქალბატონ ქეთევანს, საბედნიეროდ, ბევრი დედ-მამიშვილი გააჩნია და ისინი დაეხმარებიან.
- 2) ჩვენ ქართველი ერი ვართ, ვენებში ცოტნეს, დავითის, თამარის სისხლი გვიჩეფს!
- 3) საქართველო მუდამ დახმარების ხედვით შეჰყურებდა ევროპულ სამყაროს.
- 4) ძვირფასო კოლეგებო, დამსწრე საზოგადოება, შევეცდები ეს საზეიმო განწყობა კიდევ უფრო გაგიმძაფროთ.
- 5) მან თავის შეფასებაში სინამდვილე დაასახირა.
- 6) როგორ უძლებდა ეს ხალხი მასზე ბევრად მაღალ ქვეყნებთან კონკურენციას!?
- 7) ნოე ხომერიკი ემიგრანტი იყო, რომელმაც მაგრად განიცადა სამშობლოს ტკივილი.
- 8) ჩემი მაღალი რწმენით, საქმე არც ისე მარტივადაა.
- 9) აღნიშნული ტელეარხის უურნალისტები მხოლოდ სიცრუეს აშუქებენ.
- 10) არ უნდა დავუშვათ ჩაჩორება ჩვენი კურსიდან.
- 11) 1975 წელს გამოიშვა პოემის ახალი თარგმანი.
- 12) წიგნში მოთხოვილია, თუ რამხელა ევოლუცია განიცადეს ამ არსებებმა.

16.17.5. იპოვეთ არაზუსტად შერჩეული სიტყვა ან აგებული ფრაზა; გაასწორეთ გაუმართავი ადგილები.

- 1) მივესალმები ყველას, ვინც ამ დარბაზში მდებარეობს!
- 2) არ ვიცით, ამ შემთხვევაში როგორ ნაბიჯზე დადგება ხელისუფლება.
- 3) აქ მთავარი თემაა უცხო სიტყვების გავლენა სალიტერატურო მეტყველებაზე, რაც ასე ნათლად გვიმახინჯებს ენას.
- 4) მათ თავი შესწირეს სამშობლოს და საპატიო ადგილი დატოვეს ქვეყნის ისტორიაში.
- 5) მიწათმფლობელებს დღეს რაიონის გამგეობის წარმომადგენელი შეხვდა.
- 6) მას წარუშლელი ბოროტება აიძულებს, შური იძიოს ავტორზე.
- 7) ჩვენთვის ძვირფასია ენა, რომლის სისუფთავის საკითხიც თავის დროზე დასვა დიდმა ილი-ამ...
- 8) აბზაცის საშუალებით გამოყოფთ თემის ე.ნ. კრიტერიუმებს, როგორებიცაა, მაგალითად: შესავალი, ძირითადი ნაწილი და დასკვნა.
- 9) ახალბედა ორგანიზატორთა საქმიანობას ნათელი კვალი დააჩნია უცოდინრობამ.
- 10) ადამიანი რთული კონსტრუქციაა, რომელსაც სჭირდება საკუთარ თავში დარწმუნება.
- 11) ილია და ვაჟა ქართული მწერლობის თვალსაჩინო პიროვნებები არიან.
- 12) ჩვენთან სტუმრადა უმშვენიერესი დავით მებურიშვილი.

16.17.6. შეარჩიეთ სიტყვები აზრის უკეთ გადმოცემისათვის.

- 1) ადვილი შესაძლებელია, რეცენზირები თავადაც აღმოჩნდეს ასეთი კრიტიკის პერსონაჟი /ობიექტი.
- 2) სპორტული კომენტატორები უხვად /ხშირად უშვებენ შეცდომას.
- 3) ყველას დაუფასდება ცხოვრების განმავლობაში განეული /მოქუჩებული შრომა.
- 4) ამ წამოწყების სულის ჩამბერავი /შთამბერავი ჩვენი ახალგაზრდობაა.
- 5) ბლობად /ბევრი უნდა იყოს ისეთი არხები, როგორიცაა საპატრიარქოს ტელევიზია.
- 6) გადავიდეთ ამ კითხვაზე და აქვე /მანდვე დავამატებ.
- 7) ამ არხისათვის ჩვეულებრივი მოვლენაა მნიშვნელოვანი ინფორმაციის გაუდერება /გახმაურება.
- 8) კარგია, როცა ცუდის დაშვება /ჩადენა არ გინდა, მაგრამ არაფრისგან ხარ დაზღვეული.
- 9) ავტორი მკაფიოდ იქცეს /იცავს თავის მოსზრებას ამ საკითხზე.
- 10) ამ დიდ საქმეში მნიშვნელოვანი როლი /წვლილი შეიტანა სოფლის ინტელიგენციამ.
- 11) დიდი ხანია, მათი ურთიერთობა ნერგებას /რღვევას განიცდის.
- 12) ენის დაბინძურებაში წვლილი /ბრალი მიუძღვით უურნალისტებსა და პოლიტიკოსებს.

16.17.7. გადახაზეთ ჭარბი სიტყვები; დახვეწეთ ფრაზები.

- 1) როგორც ჩანს, სოფელი ცივი ავდრების გამო დაცარიელდა.
- 2) ის ცდილობს თავი დაირწმუნოს იმაში, თუ რამდენად მეტისათვის შეეძლო მიელწია.
- 3) ვაკო დიდხანს ფიქრობდა ამ არჩევანის შესახებ.
- 4) უნდა აღინიშნოს ის, რომ ქალი თავისი ბუნებით ძლიერია.
- 5) ამ ღონისძიებაში ჩვენც უნდა მივიღოთ ფართო აქტიური მონაწილეობა.
- 6) მას დაკარგული აქვს წიგნის გადახედვის და გაცნობის სურვილი.
- 7) ულრმესად დიდი მადლობა მობრძანებისათვის!..
- 8) მან მეორედ კიდევ გაიმეორა ეს დანაშაული.
- 9) ის ვერ გაექცა ტაშის ოვაციის გავლენას და წამიერად თავი მწვერვალზე წარმოიდგინა.
- 10) ცდილობენ ამ ორ მოვლენას შორის დაადგინონ შუა ზღვარი, რომელიც საშუალი იქნება.

16.17.8. იპოვეთ სტილისტური გაუმართაობის მიზეზი და გაასწორეთ ხარვეზები.

- 1) მეზობელი ტომების ბელადებმა ერთმანეთს კოაბიტაცია შესთავაზეს.
- 2) ნინო მასწავლებელმა ზაფხულში განსასვენებლად კოჯკრის აგარაკი ირჩია.
- 3) მონადირეთუხუცესმა დეფექტი შენიშნა ბაზიერის აღჭურვილობაში.
- 4) ეგვიპტის ფარაონმა თანამეგობრობის კონვენცია მალევე დაარღვია.
- 5) ვაზირთუხუცესმა და ეზოსმოძღვარმა დიდხანს ითათბირეს უთანხმოების სალიკვიდაციოდ.
- 6) კოტასთავთან დისკუსია გამართეს მონღლოლთა წინააღმდეგ შეთქმულმა დიდებულებმა.
- 7) თანამედროვე მკითხველისათვის მნიშვნელოვანია პროფ. ივ. ბერიტაშვილის დაკვირვებები ქცევათ-მეცნიერებაში.
- 8) სამდიგანმნიგნობროს თანამშრომლები სააქტო დარბაზში შეიკრიბნენ „მგზავრების“ კონცერტზე დასასწრებად.
- 9) ჩემი უბნელებიდან მხოლოდ ერთი მეგობარი დამშთა.
- 10) სულიგნებმა მგზავრს ისე მოულოდნელად წარსტაცეს ჩანთა, რომ დაყვირებაც ვერ მოასწორო.

ପାରତୀୟ ବନୋ ସତିଲ୍ଲିବନ୍ଦିକା

17. სტილისტიკა და სტილი

17.1. სტილის რაობა. სტილისტიკა, როგორც ენათმეცნიერული დისციპლინა; მისი შესწავლის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა

ზოგადად, სტილი დღეს მრავალმნიშვნელობიანი სიტყვაა, რომელიც გამოიყენება სხვა-დასხვა სფეროში რაიმე თავისებურებათა ერთობლიობის აღსანიშნავად, მაგ.: ცხოვრების / ჩაც-მის / ვარცხნილობის / ცურვის... სტილი, ახალი და ძველი სტილი წელთაღრიცხვის სისტემაში (გრიგორიანული და იულიუსის კალენდრების მიხედვით) და სხვ., მაგრამ სტილის თავდაპირველი მნიშვნელობა წერის ტექნიკას უკავშირდება. ძველ საბერძნეთში სტილს უწოდებდნენ ერთი მხრიდან – ნაწვეტებულ, ხოლო მეორე მხრიდან – ბლაგვბოლოიან პატარა ჯოხს, რომლითაც შესაძლებელი იყო გასანთლულ ფირფიტაზე ტექსტის დაწერა და ჩასწორება; ეს უკანასკნელი ნაწერის დახვეწის – შინაარსის (აზრის) უკეთ გამოხატვის საჭიროებით იყო გამოწვეული.

თანამედროვე ფილოლოგიურ ლიტერატურაში ცნობილი განმარტებით, **სტილი** არის „ენობრივი საშუალებების გამოყენების ხერხთა ერთობლიობა, რომელიც ახსაგათებს ამა თუ იმ მნერალს, ან ლიტერატურულ ნაწარმოებს, რაიმე მიმართულებას, უანრს; სიტყვიერი გადმოცემის მანერა“ (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 480). შესაბამისად, **სტილისტიკა** (ფრანგ. *stylistique* < style – სტილი), როგორც ფილოლოგიური დისციპლინა, შეისწავლის სტილის რაობას, მის სახესხვაობებს, ენის გამომსახველობით საშუალებებსა და მათ სწორად შერჩევა-გამოყენებას სათქმელის ზუსტად და ექსპრესიულად გადმოცემისათვის. ეს ტერმინი ზოგჯერ გამოიყენება სტილის სინონიმური მნიშვნელობითაც რომელიმე ნაწარმოების მხატვრულ თავისებურებათა აღსანიშნავად; მაგ.: „გ. ლეონიძის მოთხოვნის სტილისტიკა“ (ქართული ენა /ენციკლოპედია /, 2008, გვ. 445).

სტილისტიკას, როგორც ენათმეცნიერულ დისციპლინას, სათავე დაუდო ფრანგმა მეცნიერმა შ. ბალიმ თავისი ნაშრომით: „ტრაქტატი ფრანგული ენის სტილისტიკის შესახებ“ (1909). აღნიშნული დარგის განვითარებაში შემდეგ დიდი წვლილი შეიტანეს ჩეხმა, რუსმა და სხვა ენათმეცნიერებმა, რომელთა კვლევის შედეგებიც არაერთი ნაშრომის საფუძვლად იქცა (ქართული ენა /ენციკლოპედია /, 2008, გვ. 446).

ენათმეცნიერული სტილისტიკის სფეროა **სინამდვილის ფაქტის** – გადმოსაცემი შინაარსის (სათქმელის) და **ენობრივი ფაქტის** – გადმომცემი ენობრივი საშუალების (ნათქვამის) ურთიერთობა, რომელსაც მოლაპარაკე (მთქმელი) ნარმართავს. სინამდვილის ფაქტი ანუ ობიექტური ვითარება ერთია, მაგრამ მისი ენობრივი გამოხატვის ხერხები – სხვადასხვა; ამაში იოლად დავრწმუნდებით, თუ დავაკვირდებით ქვემოთ ნარმოდგენილ მაგალითებს:

- წყვილებში: **პატარა – ციცქა; მოხუცი – მიხრნილი; გამხდარი – გაძვალტყავებული** შეპირისპირებული სიტყვები ერთსა და იმავე შინაარსს გადმოსცემენ, თუმცა – განსხვავებული კუთხით; სხვადასხვაობის მიზეზი ის არის, რომ წყვილის პირველი წევრებისათვის (პატარა, მოხუცი, გამხდარი) ამოსავალია თვით ობიექტური რეალობა, წყვილის მეორე წევრებისათვის კი (ციცქა, მიხრნილი, გაძვალტყავებული) – მოლაპარაკის სუბიექტური დამოკიდებულება ობიექტური რეალობისადმი. ამ მხრივ, შეიძლება ითქვას, რომ ამოუწურავია ადამიანის ენობრივი შესაძლებლობები. როგორც შენიშნულია, „არა თუ ორი მწერლის სტილი არ არის ერთი და იგივე“, მეცნიერების ერთი და იმავე დარგის ორი ნარმომადგენლის „ენაც“ განსხვავებულია და „ყოველდღიურ მეტყველებაშიც ცალკე პირთა სტილი ისევე განირჩევა ერთმანეთისაგან, როგორც სიარული, ხმის ტემპი და ნაწერის ხელი“ (ჩიქობავა, 1952, გვ. 317);
- ყველასათვის ნაცნობი შემთხვევაა, როდესაც ექიმი პაციენტს ამ უკანასკნელისთვის „გასაგებ ენაზე“ უხსნის ჯანმრთელობის მდგომარეობას, თუმცა ამავე ინფორმაციას მედიკოსთათვის სავალდებულო სამედიცინო ტერმინოლოგით ნარმოადგენს ავადმყოფობის ისტორიაში;
- საკამათო არ არის, რომ მოსაუბრე (თუნდაც თითოეული ჩვენგანი) განსხვავებული ფორმებით მეტყველებს შინაურ გარემოში და ოფიციალურ პირებთან ურთიერთობის დროს; შდრ.: ჭამე – მიირთვით; რომელი გინდა? – რომელს ინებებთ? ვერ გავაკეთე – არ მომეცა შესაძლებლობა... და სხვ.

აშკარაა, რომ ენობრივი გამოხატვის საშუალებებს შორის არჩევანი შესაძლებელია გაკეთდეს მოსაუბრის დამოკიდებულებისა თუ გარკვეული გარემოს – ენობრივ-ექსპრესიული ველის (სიტყუაციის) შესაბამისად. ტრადიციული სტილისტიკაც სწორედ ენის სინონიმური რესურსების შესწავლას ითვალისწინებს ყოველდღიური სასაუბრო, ოფიციალური თუ სამეცნიერო-პრო-

ფესიული სტილების მიხედვით. სინონიმურ რესურსებში, ძირითადად, მოიაზრება: **ლექსიკა** (დამოუკიდებელი და დამხმარე სიტყვები); **გრამატიკული ფორმები** (უმთავრესად მანარმოებელი აფიქსები); **სინტაქსური კონსტრუქციები** (სიტყვათა განლაგება წინადადებაში; წინადადებათა სახეები შინაარსისა და აგებულების მიხედვით...) და სხვ. აღნიშნული თვალსაზრისით, გამოიყოფა:

- ფონეტიკური სტილისტიკა; **შდრ.**: **თბილი** – ტფილი; **რძალი** – **სძალი**, **რძე** – **სძე**...
- ლექსიკურ-ფრაზეოლოგიური სტილისტიკა; **შდრ.**: **პერანგი** – კვართი; **კანცელარია** – **სამდივანშივნობრო**; **რექტორის** მოადგილე – **რექტორის** ამხანაგი...
- მორფოლოგიური სტილისტიკა; **შდრ.**: **მთები** – **მთანი**; **სარკმლის** – **სარკმელის**, **შოთას** – **შოთაის**...
- სიტყვაწარმოებითი სტილისტიკა; **შდრ.**: **ქრისტიანი** – **ქრისტეანე**; **მონინავე** – **მენინავე**, **სამეგობრო** – **მეგობრული**... ისტორიკოსი – **მეისტორიე**...
- სინტაქსური სტილისტიკა, **შდრ.**: **ჩემი** **სამშობლო** – **სამშობლო** ჩემი; **ქალაქშია** – **ქალაქის**; **თავისი შვილით** – **თავისი შვილითურთ** – **თავის შვილთან** ერთად და სხვ.

სტილისტიკისათვის მნიშვნელოვანია ნათქვამის **სიზუსტე** და **მკაფიოობა**, რასაც ითვალისწინებს **სტილისტიკური მინიმუმი**. სტილისტიკური მინიმუმის დარღვევად განისაზღვრება ისეთი შემთხვევები, როდესაც, მაგ.:

ა) ფრაზის შემადგენელი სიტყვები მნიშვნელობით არ შეესაბამება ერთმანეთს; **შდრ.**:

სიხარული მომცა – **სიხარული მომანიჭა**;
კურსიდან ჩაჩინჩება – **კურსიდან გადახრა / გადახვევა**;
თვალ-ყური გადაავლო – **თვალი გადაავლო**;
ჩუმად დაიღრიალა – **დაიღრიალა**;
ხმამაღლა დაიჩურჩულა – **დაიჩურჩულა**...

ბ) დამხმარე სიტყვები არასწორადაა გამოყენებული; **შდრ.**:

შენიშნა შვიდი ანუ რვა ცხენოსანი – **შენიშნა შვიდი თუ რვა ცხენოსანი**;

სუფრაზე იჯდა – **სუფრასთან იჯდა**;

დაბადების დღეში ვნახე – **დაბადების დღეზე ვნახე**

მაგისტრატურაზე სწავლობს – **მაგისტრატურაში სწავლობს**...

გ) აზრი გაბუნდოვანებულია რთული წინადადების შეცდომით აგების გამო; **შდრ.**:

– ბიჭი სულმოუთქმელად შევარდა სახლში, რომელიც მდევარს ემალებოდა;

ბიჭი, რომელიც მდევარს ემალებოდა, **სულმოუთქმელად შევარდა სახლში**.

– ეს არის დარჩიაშვილის ინიციატივა, რომელიც არის უმცირესობის წარმომადგენელი;

ეს ინიციატივა დარჩიაშვილისაა, რომელიც არის უმცირესობის წარმომადგენელი...

და სხვ.

ცხადია, სტილისტიკური მინიმუმის დასაცავად აუცილებელია **სწორი გრამატიკული ფორმები**, მაგრამ უშუალოდ სტილისტიკის საგანია ის, თუ გრამატიკულად სწორი ფორმებიდან რომელია **უკეთესი** აზრის ცხადად და ექსპრესიულად გადმოცემისათვის.

მეცნიერები მიუთითებენ სტილისტიკის შესწავლის თეორიულ და პრაქტიკულ მნიშვნელობაზე. თეორიული კუთხით, არსებითია იმის გარკვევა, თუ რა არის სტილი, რა კავშირი აქვს ენათმეცნიერების სხვა დარგებთან; რა საფუძველი აქვს მეტყველების სტილებად კლასიფიკაციას, რა მნიშვნელობა აქვს სიტყვათა შერჩევას, სტილის ბუნებრიობის შენარჩუნებას და სხვ. (ბასილია, 1991, გვ. 21-22).

პრაქტიკული თვალსაზრისით, სტილისტიკას აქვს გამოყენებითი მნიშვნელობა, კერძოდ: როგორ იქნეს დაცული ენის აზრობრივ-გრამატიკული სისწორე და სიზუსტე, შთამბეჭდაობა, სინონიმური შესაძლებლობებიდან რომელი შეირჩეს აზრის გადმოცემისათვის, ასევე – თავიდან იქნეს არიდებული სტილისტიკური შეცდომები და სხვ.

17.2. სტილისტიკის კავშირი სხვა დისციპლინებთან. სტილისტიკური კვლევის ძირითადი მიმართულებები

სტილისტიკა მჭიდრო კავშირშია ენათმეცნიერების დარგებთან, იყენებს რა მათი კვლევის შედეგებს; ეს დარგებია:

ლექსიკოლოგია – შეისწავლის ენაში არსებულ სიტყვათა მარაგს, რომელიც განსაკუთრებული მნიშვნელობის მასალაა სტილისტიკისთვის;

სემასიოლოგია – მოძღვრება სიტყვის მნიშვნელობის შესახებ; შეისწავლის სიტყვის მნიშვნელობას და მის ცვლას, რაც ასევე არსებითია სიტყვების სტილურად შერჩევის თვალსაზრისით;

ფონეტიკა – შეისწავლის ენაში არსებულ სამეტყველო ბერათა სისტემასა და მასთან დაკავშირებულ პროცესებს. ფონეტიკიდან სტილისტიკას უმეტესად აინტერესებს მეტყველების კეთილხმოვანების (ევფონიის) საკითხი, რომელიც უფრო პოეზიის ენისთვის არის დამახასიათებელი;

გრამატიკა – შეისწავლის ენის მორფოლოგიურ-სინტაქსურ მექანიზმს, რომელიც მოიცავს სიტყვების აგებულება-ფორმაციალებისა და შეკავშირების საკითხებს;

სალიტერატურო ენის ისტორია – გვეხმარება სტილისტიკის განვითარების საფეხურების გარკვევასა და ამა თუ იმ პერიოდის ენობრივი სტილის ნიშნების შედარებით შესწავლაში.

ენობრივი გამოხატვის შესაძლებლობების თვალსაზრისით, სტილისტიკა იკვლევს მხატვრულ ნაწარმოებთა ენასაც – ტროპული მეტყველების სახეებს (მეტაფორა, ეპითეტი, შედარება...), რომელთაც მნერალი ქმნის ან ირჩევს ტექსტის შინაარსის გარკვევით და შთამბეჭდავად გადმოცემისათვის. ამდენად, სტილისტიკის საკითხები განიხილება პოეტიკასა და ლიტერატურის თეორიასთან – მხატვრულ-ენობრივ საშუალებათა შემსწავლელ მიმართულებასთან კავშირშიც. ფაქტობრივად, სტილისტიკა ფართო საკვლევი ველის მქონე დისციპლინაა, რომელშიც ერთიანდება ენათმეცნიერული სტილისტიკისა და პოეტიკური სტილისტიკის საკითხები.

გარკვეულწილად, სტილისტიკა კავშირშია ისეთ დარგებთანაც, როგორიცაა: **ლოგიკა, ეთიკა, ესთეტიკა და ფსიქოლოგია**. აღნიშნული დისციპლინები მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც მეტყველების დროს სიტყვებისა და გამოთქმების შერჩევას ყურადღება ექცევა აზრის სიზუსტის, თავაზიანობის გამოხატვის, განწყობილების შთამბეჭდავად გადმოცემისა და სილამაზის თვალსაზრისითაც (ბასილაია, 1991, გვ. 25).

სტილისტიკური კვლევის მიმართულებებიდან ცნობილია:

შიდაენობრივი და გარეენობრივი, ანუ **შეპირისპირებითი სტილისტიკა**; **შიდაენობრივი სტილისტიკა** სწავლობს ერთი კონკრეტული ენის ექსპრესიულ შესაძლებლობებს, შეპირისპირებითი სტილისტიკა კი ემყარება ორი ან მეტი ენის სტილისტურ-გამომსახველობით საშუალებათა შესწავლასა და შედარებით ანალიზს. როგორც მეცნიერები მიიჩნევენ, ეს მეთოდი საუკეთესო საშუალებაა შესადარებელი ენების როგორც საერთო, ისე სპეციფიკურ სტილისტიკურ ნიშანთა გამოსავლენად; ასევე, ამ გზით მიღებულ შედეგებს აქვს როგორც ზოგადთეორიული, ისე პრაქტიკული მნიშვნელობა (მაგ., თარგმანის სფეროში);

პრაქტიკული სტილისტიკა – გამოყენებითი ხასიათის დისციპლინა, რომელიც იძლევა მეცნიერულად დასაბუთებულ რეკომენდაციებს ენობრივ-სტილისტიკურ ნორმებზე სხვადასხვა სფეროში. მას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ენის სიზმინდის დაცვასა და მეტყველების კულტურის ამაღლებაში;

ისტორიული სტილისტიკა – შეისწავლის ენობრივ-გამომსახველობითი ნორმებისა და ენის სტილისტიკური სტრუქტურის ჩამოყალიბება-განვითარებას, დროთა განმავლობაში მომხდარ ცვლილებებს (ქართული ენა /ენციკლოპედია/, 2008, გვ. 447).

ბუნებრივია, რაც უფრო ხანგრძლივი ისტორიისა და ტრადიციების მქონეა სალიტერატურო ენა, მით უფრო დახვეწილია და ნაირსახოვანი მისი სტილური ვარიანტები. ამის თვალსაჩინო მაგალითია ქართული სამწიგნობრო ენა.

17.3. სტილისტიკის ისტორიდან; „სამი სტილის“ თეორია ქართულ მწერლობაში

სტილისტიკის საკითხებით დაინტერესდნენ ჯერ კიდევ ჩვ. წ. აღ-მდელი პერიოდის სწავლულები, კერძოდ, ინდური გრატიკის შემდგენლები (ძვ. წ. V ს.) და ბერძენი გრამატიკოსები (ძვ. წ. II ს.). ანტიკურ პერიოდში დამუშავდა სტილისტიკის ისეთი ელემენტები, როგორიცაა: პოეტური და სასაუბრო მეტყველების განსხვავება, მეტყველების ღირსებათა დახასიათება, პოეტური ფიგურების შერჩევა და ზომიერად გამოყენება, სამი სტილის აღიარება და სხვ.

სტილის შედარებით გამართული თეორია არის სტოტელები ჩავის ორ ტრაქტატში: „პოეტიკა“ და „რიტორიკა“; პირველში ის მსჯელობს პოეტიკის შესწავლის საგანზე – მხატვრული შემოქმედების ენასა და მის თავისებურებებზე, ხოლო მეორეში – პრაქტიკული დანიშნულების საერთო-სახალხო ენაზე, რომელიც რიტორიკის (მჭევრმეტყველების ხელოვნების) სფეროს განეკუთვნებოდა.

ქვემოთ წარმოდგენილია არის სტოტელეს ცნობილი დაკვირვებები სტილზე:

- „თვით სტილი არაფერს ჰმატებს აზრის ჭეშმარიტებას, ის მხოლოდ უფრო მისაწვდომად ხდის აზრს“;
- „მეტყველებამ რომ საჭირო მთაბეჭდილება მოახდინოს, არ არის საკმარისი მხოლოდ იმის ცოდნა, რა უნდა ითქვას, არამედ აუცილებელია, ეს სათანადოდ ითქვას“;
- „სტილი უნდა შეეფერებოდეს მეტყველების საგანს, მის ბუნებას“⁴⁰;
- „ხელოვნურობა ცუდია“, სტილი უნდა იყოს „ნათელი, გასაგები, ბუნებრივი...ზომიერი“;
- „ყარგი სტილისტი ის აღმოჩნდება, ვისი მეტყველებაც პრეტენზიულობისგან იქნება თავისუფალი...ვინც თავის სიტყვას ყოველდღიური სასუბრო მეტყველებიდან აღებულ გამოთქმათაგან ადგენს“;
- „სტილს მაშინ აქვს საჭირო თვისებანი, როდესაც იგი გრძნობებითა სავსე, როდესაც საგანი ნამდვილად განცდილია, როდესაც მეტყველი მნიშვნელოვან საგანზე არ ლაპარაკობს ზერელებ და წვრილმანებზე კი – ამაღლებულად და საზეიმო სიტყვებით“;
- საგნის თვალსაჩინოდ წარმოსადგენად, საჭიროა გამოთქმების შერჩევა, რომლებიც საგანს „მისი მოქმედების პროცესში გამოხატავენ“ (კიკნაძე, 1999, გვ. 9-12).

საყურადღებოა, რომ არის სტოტელე საგანგებოდ ამახვილებს ყურადღებას მხატვრულ ხერხებზე (შედარება, მეტაფორა...), მათი გამოყენების მნიშვნელობაზე, მაგრამ, ამავე დროს, ზომიერების დაცვას მოითხოვს, რომ სათქმელი „ნათელი იყოს და არა ტლანქი“: „თუ სათქმელი შედგება მხოლოდ მეტაფორურისაგან, იგი გამოცანაა; თუ იგი შედგება უცხო სიტყვებისაგან, – ბარბარიზმია“; მაშასადამე, საჭიროა, რომ ეს სიტყვები სათქმელში „მოხდენილად“, სწორად – „სათანადოდ“ და მსმენელისათვის გასაგებად იყოს შერჩეული (არის სტოტელე, 1981, გვ. 170, 185-186, 189-191).

არანაკლებ მნიშვნელოვანია არის სტოტელეს მითითება ზეპირ და წერილობით სტილებს შორის განსხვავებაზე, რომ წერილობითი სტილი ზუსტია, ხოლო პოლემიკური (ზეპირი) – ყველაზე აქტიორული. დეკლამატორები აქ გამეორების ხერხს ხშირად მიმართავენ, რაც წერის დროს მიუღებელია და სხვ. (კიკნაძე, 1999, გვ. 15).

ანტიკურ ეპოქაში წარმართულ კვლევებს სტილისტიკის საკითხებზე პრაქტიკულ-ნორმატიული ხასიათი ჰქონდა – ძირითადად, ადგენდნენ, რა ტიპის ლექსიკა-ფრაზეოლოგია თუ მხატვრული სახეები „შემვენის“ სიტყვიერების სხვადასხვა სახეს (ქართული ენა / ენციკლოპედია/, 2008, გვ. 446); ამავე პერიოდში ყალიბდება მწერლობის ნიმუშთა სტილებად გამიჯვნის ტრადიციაც იმ დებულების თანახმად, რომ: „მეტყველების ფორმა უნდა შეესაბამებოდეს მსჯელობის საგანს“. ამ კუთხით, საყურადღებოა ლიტერატურის ისტორიკოსთა შენიშვნაც, რომ ამაღლებულ თემებზე შექმნილი ნანარმოებების, მაგ., ტრაგედიების ენა ლექსიკითა და სინტაქსური კონსტრუქციებით საგრძნობლად განსხვავდება საყოფაცხოვრებო ხასიათის პიესების – კომედიების ენისაგან.

ანტიკური ტრადიციის საფუძველზე შემუშავებულმა მოძღვრებამ ე.წ. „სამი სტილის“ შესახებ შემდეგში გავლენა იქონია კლასიციზმის ხანის (XVII-XVIII სს.) მწერლობაზე, რაც ნათლად აისახა ფრანგი პოეტისა და ლიტერატურის თეორეტიკოსის – ნიკოლა ბუალოს (1636-1711) „პოეტურ ხელოვნებაში“, ასევე – რუსი მეცნიერისა და განმანათლებლის – მ. ლომონოსოვის (1711-1765) შრომებში და სხვ.

⁴⁰ ამის საწინააღმდეგო მაგალითად არის სტოტელეს მოჰყავს ისეთი შემთხვევა, როცა მოხუცს ჭაბუკივით აცვია – ი. ვ.

ზემოაღნიშნულმა მოვლენამ, შესაბამისად, თავისებური გამოძახილი პპოვა ქართულ სი-ნამდვილეშიც; სტილური განსხვავება საგრძნობი იყო თვითი ავტორის მიერ შექმნილ სხვა-დასხვა ხასიათის ნაშრომებშიც; მაგ., შევადაროთ ერთმანეთს ნაწყვეტები XVII-XVIII სს. მწერ-ლის – სულხან-საბა ორბელიანის მოგზაურული უანრის ნაწარმოებიდან: „მოგზაურობა ევროპა-ში“ და მისივე დიდაქტიკური ხასიათის თხზულებიდან: „სწავლანი“:

„...აგი ქარი ქროდა, სხვაგან წასკლა აღარ იქნებოდა. ის ლამე, მეორე დღე, ერთი იანგარი სულ დღე და ლამე ძლიერი ღილაკი იყო. ავდარი, ნისლიანი. ასეთი ღილაკი იყო, ღუზაჩაგდებული ხომალდი დიდს ად-გილს დაძრა. ათს იანგარამდი ხან ჯოტად დაწყნარდის ზღვა და უფროსი ერთს სრულებით ღილაკი იყო. ათს იანგარს ჯოტა რამ ჩვენი ქარი ამოვიდა. კიარეთ სრუტისკენ და შევედით, ლვთის ძალითა, პირველს დარდანელს (კიხეთა, რომელ არს გალმა-გამოლმა.“

„მოგზაურობა ევროპაში“ (ქართული მწერლობა, 1989, გვ. 283-284).

„...ნუ ჰგონებთ, თუ გიტყოდე არა ჩაჯმასა, არჯა დახურვასა, არა კითილთა შემოსეასა, გინა შიშ-კლოებითა კლასა უპატიორად, არამედ გიტყოდი ჩაჯმასა უკოდილად, დახურვასა არა გალითა, მოკაზმასა არა ნატაკებითა, შემოსეასა არა ქრიზთა და ობოლთა გაძარჯვითა, სამკაულთა შესხმასა არა ანგარებითა, არამედ ყოვლითა სამართლითა და მადლობითა ღვთისათა; და რა-იგი მოეკის ღმერთსა, კმა-იყოფ-დეთ, და გული ითქმიდესთ სამოსლისათვის ზეცილითა, რომელი უბრნებინვალეს არს მნათობთასა, ვითარ-ცა იტყვის მათ სახარებასა შინა: „მრავალნი გამობრნებინდნენ კითარჯა მზენი.“

„სწავლანი“ (ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, 2004, გვ. 346).

ანალოგიურად, განსხვავებულია შუა საუკუნეებში მოღვაწე ანტონ კათალიკოსის (1720-1788) საკანცელარიო დოკუმენტებისა და საღვთისმეტყველო ნაშრომების ენა.

ანტონ კათალიკოსმა, რომელიც ისტორიაში ქართული სალიტერატურო ენის სისტემატი-ზატორის სახელით არის ცნობილი, სამწერლობო ტრადიციის თანახმად, „დაბალ“, „საშუალო“ და „მაღალ“ სტილებად დაყო ნაწარმოებები: „დაბალ“ სტილს მიაკუთვნა ხალხისათვის ადვილად გასაგები მოთხოვნები; „საშუალო“ სტილს – სასწავლო-დიდაქტიკური ლიტერატურა (მაგ., ნმინდანთა ნერილების განმარტებები, რომელთა ენაც, „დაბალი“ სტილის თხზულებებისაგან განსხვავებით, უფრო რთული იყო და არა – ყველასთვის გასაგები), ხოლო „მაღალ“ სტილს – მხოლოდ სწავლულთათვის ხელმისაწვდომი სამეცნიერო (საღვთისმეტყველო) თხზულებები. „საშუალო“ და, განსაკუთრებით, „დაბალი“ სტილი ანტონისთვის არსებობდა თეორიულად; პრაქტიკულად, ის ნერდა X-XI-XII საუკუნეებისთვის დამახასიათებელი მწიგნობრული სტილით (ქართული ენა / ენციკლოპედია/, 2008, გვ. 406).

ანტონისეულ ნორმებს ემორჩილებოდნენ მომდევნო ჟერიოდის გრამატიკოსები და მწერ-ლები, თუმცა 1850 წელს გ. ერისთავის კომედია „გაყრის“ გამოქვეყნების შემდეგ საზოგადოება-ში აშკარად იჩინა თავი დაპირისპირებამ ენისა და სტილის საკითხებზე. უურნალ „ცისკრის“ 1859, 1860 და 1861 წლების ნომრებში დაბეჭდილი მასალებიდან (იხ. ლ. არდაზიანის, ალ. ორბე-ლიანის, დ. ბაქრაძის და სხვათა ნერილები) ჩანს, რომ XIX ს-ის შუა ნლებიდან საზოგადოებაში უკვე მომწიფდა აზრი სხვადასხვა სტილით ნერის შეუძლებლობაზე. ფაქტობრივად, საკითხი ეხებოდა მაღალ – „საღმთო წიგნურ“ და დაბალ – ხალხისთვის გასაგებ სტილებს შორის არჩე-ვანს, რომლის გადაუწყვეტლობაც აფერხებდა სალიტერატურო ენის ბუნებრივ განვითარებას.

აღნიშნული პრობლემის გადაჭრა ი. ჭავჭავაძის დამსახურებაა. „მამათა“ თაობის ნარმო-მადგენლებთან გამართული პოლემიკის დროს ილიამ დაასაბუთა ენის „ნაირსტილოვანი“ თეო-რიის უსაფუძვლობა; მან ერთ-ერთმა პირველმა მიაქცია ყურადღება „ხალხის სიტყვის გამოთ-ქმას“, „ხალხის ენაში მონახულ... ფაქტებს“ და ცოცხალ სასაუბრო მეტყველებას მიანიჭა ერთი-ანი სამწიგნობრო ენის საორიენტაციო სტილის სტატუსი. ძველი თაობის ნარმომადგენელთა ბრალდება, თითქოს „უშვერი“, მდაბიო სიტყვებით ამძიმებდა „ქართულ სიტყვიერებას“, ილიამ მეცნიერული სიზუსტით გააბათილა, რომ „უკადრისი სიტყვები ქვეყანაზედ არ არიან, მხოლოდ აზრი იქნება უკადრისად გამოთქმული სიტყვებთაგან. უვარვისი სიტყვაც არ არის ქვეყანაზედ. თუ ხალხი ხმარობს, მაშასადამე ვარგისიანია“ (ვაშაკიძე, 2009, გვ. 52-60).

XIX ს-ის 60-იანი წლებიდან გატარებული კურსის შედეგად, მაქსიმალურად შემცირდა განსხვავება მწიგნობრულ და სასაუბრო მეტყველებას შორის; სალიტერატურო ენაში გზა გაეხ-სნა ზეპირი მეტყველებიდან მომდინარე ლექსიკას, როგორც მწიგნობრული ენის გამდიდრებისა და სხვადასხვა ფუნქციით გააქტიურების წყაროს. ეს ტენდენცია კიდევ უფრო გაძლიერდა უმაღლესი სამეცნიერო და საგანმანათლებლო ცენტრის – თბილისის უნივერსიტეტის დაარსე-ბის შემდეგ, როცა ივ. ჯავახიშვილის თაოსნობით დაიწყო ორგანიზებული მუშაობა საერთო-სა-ხალხო ენაში დაუწყვებული დარგობრივი ლექსიკის შესაგროვებლად.

17.4. ენა და მეტყველება. მეტყველების ფორმა

სამეცნიერო ლიტერატურაში ცნობილი შეხედულებით, ენა არის ბგერით ნიშანთა სისტემა, ობიექტურად არსებული სოციალური მოვლენა, რომელიც წარმოადგენს საკომუნიკაციო, აზროვნებისა და გაგებინების საშუალებას, მეტყველება კი ენის ინდივიდუალური, სუბიექტური გამოყენების კონკრეტული ფორმაა, ანუ, ენა – მოქმედებაში. თუ შვეიცარიელი ენათმეცნიერის – ფ. დე სოსიურის სიტყვებს გამოვიყენებთ, მეტყველება არის ენის რეალიზაცია კომუნიკაციის პროცესში. ენა და მეტყველება ერთი მთლიანი მონაცემის – სამეტყველო მოქმედების – ორ განუყრელ მხარეს წარმოადგენს (შარაძენიძე, 1974, გვ. 5).

მეტყველების ფორმა ორგვარია: **ზეპირი და წერითი.** ზეპირი მეტყველების საკითხებს შეისწავლის ორთოეპია (< ბერძ. orthos – სწორი და epos მეტყველება) – **მართლმეტყველება,** ხოლო წერითი მეტყველებისას – **ორთოგრაფია** (< ბერძ. orthos – სწორი და graftho ვწერ) – **მართლწერა.**

ზეპირ და წერით მეტყველებას შორის განსახვავებაა, კერძოდ:

- ზეპირი მეტყველება ქრონოლოგიურად უსწრებს წერით მეტყველებას, ის სათავეს დამწერლობამდელი პერიოდიდან იღებს;
- ზეპირი მეტყველება ახლანდელ დროში მიმდინარეობს და შეიძლება სიტუაციის მიხედვით შეიცვალოს მისი თავისებურებები, რაც ართულებს მეტყველების ამ სახეობის ზოგადი რაობის განსაზღვრას; წერითი მეტყველება ნაკლებადაა დამოკიდებული შემთხვევით გარემოებებზე;
- ზეპირ მეტყველებაში ერთგვარი შემავსებელი მომენტის როლს ასრულებს სხვადასხვა არა-სიტყვიერი საშუალება (უესტიკულაცია, მიმიკა, მეტყველების ტონი); ამდენად, ზეპირი მეტყველება არ წარმოადგენს წმინდა ენობრივ მონაცემს;
- ზეპირი მეტყველებისაგან განსხვავებით, წერითი მეტყველება ფიქსირებულია, მასზე დაკვირვება ყოველთვის შეიძლება და სხვ. (კიკნაძე, 1999, გვ. 41-43).

მიუხედავად განსხვავებისა, ზეპირ და წერით მეტყველებას შორის მჭიდრო კავშირია, კერძოდ: ზეპირი მეტყველება, რომელიც (ფონეტიკური კანონების გავლენით) მიისწრაფვის თავისუფალი ბერძათეომპლექსების შექმნისაკენ, გარკვეულ ცვლილებებს იწვევს წერით მეტყველებაში – მოქმედებს წიგნურ ნორმებზე (მაგ., შდრ.: **ათრვამეტი > ორვამეტი > თვრამეტი; სლვა > სვლა...**), წერითი მეტყველება კი ორთოგრაფიულ ნორმებს ემორჩილება და, თავის მხრივ, გარკვეულ ჩარჩოებში აქცევს ზეპირ მეტყველებას: არაერთია შემთხვევა, როცა ორთოგრაფიული წესების გავლენით, თავადვე „ვასწორებთ“ საუბრის დროს უნებურად წამოცდენილ არანორმატიულ ფორმებს.

ზეპირ და წერით მეტყველებას შორის საერთოა სალიტერატურო ენის ბაზა – ენის ფონეტიკური, მორფოლოგიურ-სინტაქსური და ლექსიკურ-ფრაზეოლოგიური შესაძლებლობანი, რომელთა შორის არჩევანიც სტილური მრავალფეროვნების ერთ-ერთი წინაპირობაა.

17.5. მეტყველების სტილები. თანამედროვე სტილური ნაირსახეობები და მათი კლასიფიკაცია

გარჩეულია სასაუბრო და მწიგნობრული სტილები.

სასაუბრო სტილი ზეპირი მეტყველების ენობრივ თავისებურებებს მოიცავს; კერძოდ:

- არაოფიციალურია;
- დაუგეგმავია, სტიქიურად ვითარდება;
- ბუნებრიობითა და ექსპრესიულობით ხასიათდება, რაც მოჭარბებული ემოციის გამომხატველ ლექსიკასა და ფრაზეოლოგიაში ვლინდება; შდრ.: **ნერვები აეშალა** – მოთმინება დაკარგა; **ლვინით გაითხლიშა** – უზომოდ დათვრა; **გააფრინა / აფრები აუშვა / გადაეცეტა** – წონასწორობა დაკარგა...
- არ არის რეგლამენტირებული;
- ძირითადად, აქვს ყოფითი შინაარსი;
- სპეციფიკურია ლექსიკური ფონდის შერჩევის თვალსაზრისით, კერძოდ, შეუზღუდავად იყენებს: დიალექტიზმებს, პროფესიონალიზმებს, უარგონს; ბარბარიზმებს, ვულგარულ – არაეთიკურ ფორმებს (ასეთია, მაგ., გინებისა და წყევლის ფორმულები), შედარებით ნაკლებად – სამეცნიერო ტერმინებს, ნიგნურ ფორმებს; შდრ.: **მორწყვა – მელიორაცია; მოკვეთა – ამპუტაცია; ექიმთან მისვლა – ექიმთან ვიზიტი; ვერ გაქაჩა – ვერ შეძლო...**
- ძირითადად, მთავარ აზრზეა ორიენტირებული;
- დიალოგური ან პოლილოგური ფორმისაა;
- ახასიათებს:
 - დაუსრულებელი სიტყვები: **მა!** (მამა!), **ბე!** (ბებია!) **შვილი!** (შვილიკო!), **გალ!** (გალაკტიონ!), **იპო!** (იპოლიტე!), **იუ!** (იური!);
 - კნინობითი და ალერსობითი ფორმები: **ჯამუკა, ბოთლა... მარიკუნა! ათულიკო! იკაკო!**
 - შეკვეცილი, გამარტივებული სინტაქსური კონსტრუქციები, შდრ.:
ხუთსართულიანში ცხოვრობს – ხუთსართულიან სახლში ცხოვრობს;
- მომეცით ერთი აგური, ორი ქვა! – მომეცით ერთი აგურის ფორმის, ორი ქვაზე გამომცხვარი პური;
- კითხვითი სიტყვებისა და მიგებითი ნაწილაკების გამოყენება წინადადების მნიშვნელობით, მაგ.:
 - წამოხვალ შეხვედრაზე?
 - კი!
 - როდის აპირებ?
 - ჯერ არა...
- მკაცრად არ იცავს სალიტერატურო ნორმებს.

მწიგნობრული სტილი განსხვავდება სასაუბრო მეტყველებისაგან, კერძოდ, ის მოიცავს წერითი მეტყველებისთვის დამახასიათებელ ნიშნებს:

- ოფიციალურია;
- წინასწარ დაგეგმილია;
- რეგლამენტირებულია;
- მხოლოდ გარკვეულ პირობებში იყენებს ჭარბი ემოციის გამომხატველ ლექსიკასა და ფრაზეოლოგიას; ასეთია, მაგ., მწერლობაში – პერსონაჟის მეტყველება, მხატვრული სახეებით აზროვნება; იურიდიულ დოკუმენტაციაში – თვითმხილველების, მოწმისა თუ ბრალდებულის ჩვენება და სხვ.;
- აქტიურად სარგებლობს მწიგნობრული ფორმებითა და ტერმინებით (დიალექტიზმების, ბარბარიზმებისა და არაეთიკური ლექსიკის ნაცვლად);
- მეტად იცავს სალიტერატურო ენის ნორმებს;

- ახასიათებს: აპსტრაქტული არსებითი სახელები, ნარ-თანიანი მრავლობითი, სავრცობიანი ფორმები, მსაზღვრელ-საზღვრულის შეპრუნებული რიგი, რთული სინტაქსური კონსტრუქციები;
- ძირითადად, მონოლოგური ხასიათისაა, თუმცა იყენებს დიალოგის ფორმასაც; ასეთებია, მაგ.: პლატონის „დიალოგები“, იოანე ბატონიშვილის „კალმასობა“ („ხუმარსნავლა“), რომლებშიც სამეცნიერო-შემეცნებითი მსჯელობა კითხვა-პასუხის რეჟიმშია წარმოდგენილი და სხვ.
- ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიაში ასახულია მნიგნობრული სტილის დიფერენცირების საინტერესო სურათი, კერძოდ: ძველი მსოფლიოს ცივილიზებულ ხალხთა კულტურული ტრადიციების ანალოგიურად, თავიდანვე გაიმიჯვნა ორი მიმართულება:
- პრაქტიკული დანიშნულების ენა, რეალიზებული სხვადასხვა ტიპის დოკუმენტებში, როგორიცაა, მაგ.: ძირითადი ინფორმაციის შემცველი წარწერები, ოფიციალური ურთიერთობის ამსახველი სიგელ-გუჯრები, ნასყიდობისა და გირავნობის ფურცლები, საკანონმდებლო ძეგლები (მაგ., ვახტანგ მეფის „სამართლის წიგნი“) და სხვ.;
- მხატვრული სტილი, გამორჩეული თავისი იდეურ-შემეცნებითი და ესთეტიკური ინდივიდუალობით.

მხატვრულ სტილს თავდაპირველად იყენებს სასულიერო მწერლობა, რომლის წიაღშიც ვითარდება საერო მწერლობის ჩანასახი. ამაზე მიუთითებს, მაგ.: დედოფალ შუშანიკის ტკივილიანი განცდა ამქვეყნიური სიცოცხლის წაადრევად მოსწრავების გამო („შუშანიკის წამება“), ასევე – აშოტ და ადარნერსე კურაპალატების სამიჯნურო თავგადასავლები („გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“) და სხვ. მოგვიანებით, კერძოდ, ქართული სახელმწიფობრიობის აღმავლობის პერიოდში (X-XI-XII სს.), როდესაც განვითარების მწვერვალს აღწევს საერო მწერლობა („ვეფხისტყაოსანი“), სასულიერო-საღვთისმეტყველო ლიტერატურის საფუძველზე ყალიბდება ფილოსოფიური სტილი. მის შემუშავებაში განსაკუთრებული ღვაწლი მიუძღვით ძველ ქართველ მნიგნობრებს.

ფილოსოფია ძველ საქართველოში, ზოგადად, მრავალდარგოვანი მეცნიერების აღმნიშვნელი ტერმინია; ფილოსოფიური სტილით იწერებოდა სხვადასხვა ტიპის სამეცნიერო თხზულებები, რომელთა ენაც სასულიერო მწერლობის ნორმებს ემორჩილებოდა.

XIX საუკუნის 10-იანი წლებიდან „საქართველოს გაზეთის“ გამოცემით (1819) იწყება პუბლიცისტური სტილის განვითარება, რომელსაც კიდევ უფრო ფართო გასაქანი მიეცა უურნალ ცისკრისა“ (1857) და, მოგვიანებით, სხვადასხვა პერიოდული ორგანოს („ივერია“, „საქართველოს მოამბე“, „სასოფლო გაზეთი“, „დროება“, „მეურნე“, „კვალი“...) დაარსების შემდეგ.

თანამედროვე სტილური ნაირსახეობებიდან, ძირითადად, გავრცელებულია შემდეგი:

- სასაუბრო;
- მხატვრული;
- სამეცნიერო;
- პუბლიცისტური;
- ოფიციალურ-საქმიანი.

ყველა სტილისთვის საერთო მახასიათებლებია: აზრის სიცხადე, ბუნებრიობა, მსჯელობის საგანზე ორიენტირებულობა და სხვ.

რაც შეეხება განსხვავებას:

მხატვრული სტილი, ძირითადად, ენის შემოქმედებით მხარეს ასახავს და, ამდენად, არა-ერთგვაროვანია; მასში მოიაზრება როგორც ცალკეული მწერლის ინდივიდუალური „სახე“ (მხატვრულ-ენობრივი თავისებურებანი), ისე – სათანადო ეპოქის ლიტერატურულ მიმდინარეობათა გამომსახველობითი შესაძლებლობები. მხატვრული სტილისაგან განსხვავებით, სასაუბრო, სამეცნიერო, პუბლიცისტური და ოფიციალურ-საქმიანი სტილები ასახავს სალიტერატურო ენის პრაქტიკულ-გამოყენებით სფეროებს. მათ სხვანაირად ფუნქციურ სტილებს უწოდებენ.

ფუნქციური სტილების გამიჯვნისას ყურადღება ექცევა არალინგვისტურ ფაქტორებსაც, როგორიცაა: გარემო პირობები, სიტუაცია და სხვ.

17.6. მხატვრული სტილის სპეციფიკა. ტროპული მეტყველების ძირითადი სახეები

მხატვრული სტილისათვის, მწიგნობრული სტილის დანარჩენი ნაირსახეობებისაგან განსხვავებით, დამახასიათებელია სინამდვილის მხატვრული ასახვა. აქ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ენის სტილისტიკურ ხერხებს – ტროპული მეტყველების სახეებს (ტროპი – შექცევა, შეპრუნება), ასევე – ლექსიკურ რესურსებს (არქაიზმებს, ნეოლოგიზმებს, დიალექტიზმებს...), წინადადების წყობას, რიტმს და სხვა ენობრივ საშუალებებს, რომელთაც გარკვეული პრინციპის საფუძველზე იყენებს ავტორი. მხატვრული სტილის თავისებურებას განსაზღვრავს: ავტორის პროფესიონალიზმი, შემოქმედებითი უნარი, ესთეტიკური იდეალი, ის მხატვრულ-ისტორიული ეპოქა, რომელშიც ავტორი მოღვაწეობს და სხვ. (ჭილაია და ჭილაია, 1984, გვ. 218).

აღნიშნული საკითხი საკმაოდ ვრცელია და მრავალმიმართულებიანი; ამჯერად შემოვიფარგლებით მხატვრული სტილისათვის სპეციფიკური ტროპული შეტყველების ძირითად სახე-თა მითითებით; მაგ.:

შედარება – საგანთა და მოვლენათა შედარების ან შეპირისპირების საფუძველზე განვითარებული სტილისტიკური ხერხი; მაგ.:

„ყმამან სახლი განანათლა, ვით სამყარო მზისა შუქმან“ (რუსთ.);

„მამამან შენმან წმინდანი შემოიხუნა სახიდ თვისა, ხოლო შენ დევნი შემოიხუნ“ (იაკობ ხუცესი);

მეტაფორა (ტროპ. metaphor – გადატანა) – სიტყვათა გადატანით მნიშვნელობაზე აგებული სტილისტიკური ხერხი, მაგ.:

„ცრემლსა ვარდი [სახე] დაეთრთვილა“ (რუსთ.);

ვარდი გააპის, გამოჩნდის მუნ ბროლი [კბილი] გამომჭვირალი“ (რუსთ.);

გაპიროვნება – საგნებისა და მოვლენებისათვის ადამიანური თვისებების მიწერა, მაგ.:

„მთები... დგანან და ელიან“ (ვაჟა);

„ქვები ალაპარაკდნენ“ (ჩარკვ.);

ეპითეტი (ტროპ. epithetos) – მხატვრული განსაზღვრება; საგნისა და მოვლენის თვისების ემოციური წარმოსახვა, უპირატესად, ზედსართავი სახელით, მაგ.: „იისფერი თოვლი“, „მოღუდუნე მტკვარი“...

ეპითეტი განსხვავდება ჩვეულებრივი განსაზღვრებისაგან, რომელიც საგნის ან მოვლენის ლოგიკურ და ობიექტურ დახასიათებას წარმოადგენს, მაგ.: დიდი სასტუმრო; პატარა მინდორი...

ჰიპერბოლა (ტროპ. hyperbole – გადამეტება, გადაჭარბება) – მხატვრული გაზვიადება; მაგ.:

„აქეთ გორას წიხლსა ვკრავ./იქით გორას ძვრას ვუზამ...“ (ხალხ.);

„ცოტა კაცია ამირან, / ცოტა სმა-ჭამა ეყოფა: / სადილად ბულა კამეჩი, / ვახშმად არც სამი ეყოფა“ (ხალხ.);

მეტონიმია (ტროპ. metonimia – გადარქმევა, სახელის შეცვლა) – ერთი სიტყვის შენაცვლება მასთან ლოგიკურად დაკავშირებული სიტყვით, მაგ.:

თერგდალეულები დაუპირისპირდნენ ძველი თაობის წარმომადგენლებს...

შვილები ბრალს სდებდნენ მამებს მშობლიური ენის გაუფრთხილებლობაში...

სინეკდოქე (ტროპ. synecdoche – თანაფარდობა, შეფარდება) – რაოდენობითი დამოკიდებულების საფუძველზე ერთი ცნების მეორით შეცვლა; საერთო ნიშანია რაოდენობრივი საზღვრის გაფართოება. სინეკდოქეს შინაარსს ქმნის, მაგ.:

– ნაწილის ხმარება მთელის ნაცვლად:

„მოხუცი თუ ახალგაზრდა, / ერისკაცი თუ სამლენელო / ყველა ერთმხრივ მიიწევდა, / ერთი ჰქონდა ყველას ლელო“ (წერ.);

– მრავლობითის გამოყენება მხოლობითის ნაცვლად:

„მათ უსწავლელთა, ცრუ რუსთაველთა, სრულ წაგვიბილნეს ენა მდიდარი“ (ორბ.);

„აკაკიები, ბაკაკიები, მესხი-მეველე, მელიქ-აღები“ (ორბ.) და სხვ.;
ლიტოტესი (ბერძ. litotes – უბრალოება, სიმცირე) – საგნის ან მოვლენის განსაზღვრა მისი საპირისპირო ცნების უარყოფით, მაგ.:

„თუმცა სამხიარულო არა მჭირდა რა, მაინც გამეცინა“;

„მშვიდობით, მთებო! თქვენი შვილი განებებთ თავსა, მაგრამ თქვენს ხსოვნას ვერ მივცემ მე დავიწყებასა!...“ (ჭავ.).

ლიტოტესის საზღვრებში მოიაზრება შებრუნებული ჰიპერბოლაც., მაგ.:

„სუტკნეინა ისე მოიკუნტა, რომ მუშტისოდენა გახდა“ (ჭავ.).

სიმბოლო (ბერძ. symbolon – ნიშანი, მაუნისებული) – პირობითი ნიშანი; ნამდვილისა და შესაძლებლის მისანიშნებლად ნახმარი სიტყვა, ფრაზა ან წინადადება (წინადადებები), მაგ., ა. წერეთლის პოეზიის მიხედვით, XIX საუკუნის საქართველოს სიმბოლურ სახეებს წარმოადგენს: **მიჯაჭვული ამირანი, ავადმყოფი, სატრუტი** და სხვ.

ალეგორია (ბერძ. allegoria – გადაკრულად თქმა) – გადაკრულად ნათქვამი სიტყვა თუ სიტყვათა რიგი, რომელშიც განყენებული აზრის, მოვლენისა თუ ცნების შინაარსი კონკრეტული სახითაა გადმოცემული; ალეგორიულია, მაგ.: ანდაზა, გამოცანა, იგავ-არავი; ა. წერეთლის „სულიკო“, ვაჟა ფშაველას „არწივი“ და სხვ.;

ირონია (ბერძ. eironieia – მოჩვენებითობა, თვალთმაქცობა) – თავაზიანობით შენიდბული დაცინვა, დამცინავი გადაკვრით ნათქვამი; ირონიის მაგალითია ი. ჭავჭავაძის მოთხრობის: „კაცია-ადამიანის“ პერსონაჟების – ლუარსაბისა და დარეჯანის „მეოჯახეობის“ ამსახველი ეპიზოდები; თანამედროვე მაგალითებიდან შეგვიძლია დავასახელოთ ვ. ოდიშვილისა და ვ. ჯავახიშვილის პოლიტიკურ-საზოგადოებრივ თემებზე შექმნილი ტექსტები, რომლებიც ტელეეთერიდან მიენოდება საზოგადოებას. ირონიული ზეპირი მეტყველების დროს დიდი მნიშვნელობა აქვს ინტონაციის სწორად დაცვას.

დაცინვის შედარებით მსუბუქი ფორმაა **იუმორი** (ინგ. humour – ხასიათი, ზნე < ლათ. humor – სითხე), ხოლო მძიმე, გამანადგურებელი დაცინვაა **სატირა** (ლათ. satira < ლათ. satura, სიტყვა-სიტყვით – ნარევი);

პერიფრაზი – პერიფრაზი (< ბერძ. periphrasis – ხელახლა თხრობა) – იგივეა, რაც სხვისი ნათქვა-მის გადმოცემა. მისი, როგორც სტილისტიკური ხერხის გამოყენება, ძირითადად, ხდება მეტონიმიის პრინციპით; შესაძლებელია, შენარჩუნებული იყოს ავტორის სტილი, ნაწარმოების ფორმა და გარკვეული რაოდენობით – ლექსიკა-ფრაზეოლოგიაც; ასეთია, მაგ., ნაწყვეტი ი. ჭავჭავაძის ლექსიდან: „პასუხის პასუხი“, რომელიც „მამათა“ თაობის წარმომადგენლებს ეხება:

„ვინა ყრიხართო, ვირები ხართო, –

მაგ თქვენს ზრდილობას ვით ეკადრება?

მაგრამ შოთამ ჰსთქვა: რაც კოკაში სდგა,

იგივე თურმე წარმოსდინდება!..“

ტროპულ მეტყველებას, როგორც სტილისტიკურ საშუალებას, მწერალი აქტიურად იყენებს შთამბეჭდავი მხატვრულ-ემოციური სახეების შესაქმნელად. ამავე დროს, მხატვრული ენის გავლენით, არაიშვიათია ტროპულ ნაირსახეობათა სასაუბრო ენაში დამკვიდრების შემთხვევებიც; მათ განაპირობებს კონკრეტულ ნაწარმოებთა (ლექსის, მოთხრობის, პიესის...) თემის აქტუალობა, გავრცელებულობა, ავტორის ცნობადობა და სხვა ფაქტორები.

ტროპის ფორმებს, გარკვეული ასპექტით, იყენებს სამეცნიერო ენაც; ამ შემთხვევაში ისინი დაცლილია ემოციური შინაარსისაგან: წინა პლანზე წამოწეულია სპეციფიკური – ტერმინოლოგიური მნიშვნელობა. ასეთია, მაგ.: **ქართა ვარდი** (გეოგრ.), **მგლისხახიანი ბავშვი** (მედიც.)... **ქუდის გატეხა / ცის გახსნა** (მევენახეობა-მელვინეობის ლექსიკა) და სხვ.

ზემოაღნიშნული მსჯელობა (ცხადყოფს მხატვრულ და ფუნქციურ სტილთა შორის შინაგან კავშირს, კერძოდ, ერთი საფუძვლიდან – სამზერლობი ენიდან მომდინარეობასა და ერთიმეორისგან „სესხებით“ საკუთარი სპეციფიკური ენობრივი შესაძლებლობების გამდიდრებას; ადვილი შესაძლებელია, ერთი ენობრივი სტილის ნიშნები მეორე ენობრივ სტილში განმეორდეს, თუმცა ამ შემთხვევაში მათი ფუნქცია განსხვავებული იქნება.

17.6. 1. წაიკითხეთ ტექსტი; იპოვეთ და ამონერეთ ტროპული მეტყველების სახეები.

შატილის ცასავით

შატილის ცასავით ლურჯი გაქვს თვალები,
მშვენებით მოჰყვებარ სალი კლდის ავაზას.
მაგ სილამაზისთვის გწყევლიან ქალები,
ვაჟები ჰკოცნიან შენს სავალ შარაგზას.
რამდენჯერ ვევედრე ლაშარს და კოპალას,
კვლავ დამიბრუნებდნენ აპრილებს გაფრენილს.
შორს გაგიტაცებდი ცელქსა და ლურჯთვალას,
შენს დალალს ვნახავდი ჩემს მკლავზე დაფენილს.
კვლავ ნულარ შემხვდები, მერიდე, მზექალო,
კაცი არ მაცდუნო მაგ თვალთა მშვენებით.
შევცდები, შეგტაცებ პერანგის საყელოს,
მთებს გადაგატარებ ლურჯაის ჭენებით.
და როგორც ყაჩალი, არწივთა საბუდარს
მივალ და გავხდები სალი კლდის ხიზანი,
შურთხებთან დაგმალავ საცოლეს ნაქურდალს,
უშენოდ სიცოცხლეს არა აქვს მიზანი.

ე. უძილაური⁴¹

17.6.2. წაიკითხეთ ნაწყვეტი ა. მორჩილაძის რომანიდან: „ფალიაშვილის ქუჩის ძალლები“ და შეასრულეთ შემდეგი დავალებები:

- ა) გამოყავით ტროპული მეტყველების სახეები;
- ბ) განსაზღვრეთ და დაახასიათეთ პერსონაჟის მეტყველების სტილი, მოიძიეთ შესაბამისი მაგალითები: არასალიტერატურო ფორმები, ლექსიკა (ჟარგონი, ვულგარიზმი, ნეოლოგიზმი...).

უკვე გარეთ ვარ. გაქუცული და მოფარლალავებული მრგვალი ბალის კიდეზე ვდგავარ. ადრე აქ ტაქსისტების ბირჟა იყო. ჩაჯექი, სამმანეთიანი დაუგდე და იარე. ავოეეე... ახლა კი ფეხით უნდა დავაწვე რედაქციამდე, სხვა გზა არ არის. მეტრო და რალაც სიგიურები ისე მიჭირს, თითქოს კუჭი მქონდეს შეკრული. მივდივან და ვფიქრობ: „კოტე ამერიკაშია, ჯავახა ესპანეთში, ცქვიტა პოლანდიაში, თუშმალა პარიზში, შეშიკა ლონდონში, სხვები ან მოსკოვში, ან სადმე სხვაგან.“ სხვა რომ არაფერი იყოს, უბრალოდ, ისე, ადამიანურად მოგენატრება ვინმე. მე შენ გეტყვი და დარეკავ.

იმ დღეს სახლში ვიყავი და... ეგრე, საღამო იყო, ცხრა საათი, გააბა და გააბა ტელეფონმა. მეთქი რაიონია. რაიონიდან ვინ უნდა დამირეკოს? მაგრამ ხომ იცი, ერევათ ხოლმე. ავიღე. ისე-თი რაიონი გამოდგა, კინაღამ ყურმილი გამივარდა ხელიდან. ალიკა იყო კანზას-სიტიდან. ექვსი თვეა არაფერი და უცებ რეკავს. მეგონა გვერდით მიზის და ფეხბურთზე ვლაპარაკობთ, ავტომატიდან ვრეკავო. მოკლედ, ვიყვირეთ მე აქედან და იმან იქიდან. იქ გოგო პყოლია, ლესლი... კანზას-სიტი თურმე ორია, ეს უფრო კარგ კანზას-სიტიში მოხვედრილა და მთელი ამბავი. ისე, ერთი ჩუმი ლესლი მეც არ მანყენდა. ოღონდ ჩუმი და... მინიმალური იმით, რა ჰქვია, თბილისში რომ არის გავრცელებული. ჰო, სნობობით. აი, ეგ მკლავს, როგორც ღამეულ პიკეტიდან გამოსროლილმა ტყვიამ მოკლა ის ამერიკელი ნატახტარის გზაზე. მაქვავებს ადგილზე, როგორც იმ ამერიკელს – ბენზინის გულისთვის შუბლგახვრეტილ რემბოს. ნახე, რა მძლავრად ვთქვი?

⁴¹ <https://www.facebook.com/174250646022750/photos/a.216119758502505.48114.174250646022750/257183-044396176/?type=1&theater> მოძიებული: 6.03. 2016.

რა, არის ჩემში რაღაც მსხვერპლშეწირულის, არის რაღაც პუბლიცისტური. ტყუილად კი არ დაგხურე ხუთი ჰუმანიტარული კურსი. აი, ეს სწობიზმი მაგისტრებს. თუ მოსწონთ, ისეთი რამე-ები მოსწონთ, რომ... არ ვიცი, რა. თან რაც ყველაზე მთავარია უცებ ჩაკლანდნენ. ხელოვანთა კლანები, ქართული სპეციფიკის გათვალისწინებით. თუ რომელიმეში მოხვდი, კაცი ხარ, აქეთ მარლბოროს ყიდი, იქით წიგნებს წერ. იდეალებს არ ივიწყებ, მოკლედ. ხე-ლო-ვან-თა კლა-ნე-ბი. წარმოიდგინეთ, მაგათა ხელოვნება. აი, ადრე რომ იყვნენ „ცისფერყანნელები“ და ვიღაც-ვიღა-ცეები, ორდენები და მთელი ამბავი, ახლა კლანებია, ამ ორდენების მაგივრად. ძირითადად ასეა. ვთქვათ, კომპანია „ჯყუტი“: ჯემალა-ყარამანა-ტრისტანა ფიქჩერზ. კინოს გარდა ყველაფერს იღე-ბენ: სწორებს, კრედიტს და წამალსაც კი. მერე მსჯელობენ. მიდი რა მიახვიე, შენც მყავხარ უორუ სადული, თუ ვიღაც კიდევ – ისა, რა ჰქვია? გასტონ ბაშლიარ...⁴²

17.6.3. ლიტერატურული ნაწყვეტიდან მოიძიეთ მასალა თემისათვის: პერსონაჟის მეტ-ყველების თავისებურებანი.

რევაზ ინანიშვილი

„ანდერძი დავით გონჯილაშვილს“

ამას, რასაც მე ეხლა ვწერ, თქვენთვის არა ვწერ, ჩემო შეიიღებო. თქვენა, ვერც ბიჭებსა და ვერც ქალებს, ცოცხალმა კაცმა ვერ შეგასმინეთ, რაც მე გულისგულით მინდოდა, და ამ ფარა-ტინა ქალალზე დანერილი რას შეგასმენთ. ამას ვწერ ჩემი შვილთაშვილებისა და იმათი შვილე-ბისათვის. იცოდნენ ესა, რაც მე უნდა დავწერო, და თუ გამოადგებათ რამეში, ხომ კარგი, თუ არადა, ანდერძს კაცი არც მოუკლავს, არც დაუნგრევიაო, არც მე დამაკლებს ამის დაწერა რა-მეს, – არც მე, არც თქვენა, არავისა, – იყოს, ხარჯს არ მოგთხოვთ და ბაჟს, ისე კი, ერთი პატარა სახოვარი მაქვს და ეს მაინც უნდა ამისარულოთ: ნუ მიაგდებთ ამ ჩემს დაწერილს ნაგვის გასა-ყოლებლად, შეინახეთ, აი, თუნდაც სინათლის გადასახადის ქვითორებს რომ ინახავთ ხოლმე, იქა, ან სინათლის ქვითორებთან, ან არადა, ყმაწვილების ნიშნების ფურცლებთან. სხვა თუ არაფერი, მადლია, კაცს რომ სურვილს აუსრულებთ და თანაც – იქნებ ღმერთიც არის, რა ვიცით, იმასთან მისვლისასაც ხომ ყველას გვჭირდება ცოტაოდენი რამ ხელის ტვირთად.

დავიწყებ იმის მოთხრობით, რომ ქართველი ვარ, ფშაველი, ქართველები მყავდა დედაცა და მამაც, მამა – გოველაშვილი, დედა – ფოთოლაშვილი. მამაჩემის მამა, იმედათ გამიხარდი, ვაჟა-ფშაველას ეძმაკაცებოდა თურმე. მამაჩემი მეუბნებოდა ხოლმე, ვაჟა შენც უნდა გახსოვ-დეს, რანაირად არ გახსოვს, ბალლო, ჩვენი სახლის უკან ხთისოს წიფელთან რო ნიშანი დავსვით, ჩვენ დაწოლილები ვისროდით, მე, მამაჩემი და ჩემი დედის ძმა, ვაჟამ კიდევ ეგრევე ჯდომელამ რომ გაუშვირა თოფი და აიღო ის ნიშანიო! პატარაობისას ვიძახდი, როგორ არა, სულ წვრილად მახსოვს-მეთქი, მაგრამ ეხლა გამოგიტყვდებით, ეს დღე არ მახსოვს. ეგ ყველაფერი მამაჩემისა და ჩემი ბიძების ნათქვამებიდანა მაქვს დამახსოვრებული. მე მარტო რა მახსოვს ნამდვილად: ვაჟა-ფშაველა რომ მოკვდა, მაშინ უკვე ხუთი წლისაზე ცოტა მეტისა ვიყავი და აგე, ეხლა ახალი გომური რომ ჩადგეს ჩვენებმა, მანდ საბძელი გვქონდა; მამაჩემი იმ საბძლიდან ცოტა მოშორე-ბით იდგა, ეტყობა, იმან მოიტანა ის ამბავი, პაპა კიდევ საბძლიდან გამოდიოდა, კევრი გამოჰ-ქონდა. რომ აიღო და დაახეთქა ის კევრი ვაჟა-ფშაველას სიკვდილის გაგონებაზე, კევრი შუაზე გადაიპო, კაჟუბი აქეთ-იქით გაცვივდა...

17.6.4. გაეცანით ფოლკლორულ მასალას; გამოყავით დიალექტიზმები და შეცვალეთ სალიტერატურო ფორმებით; იმსჯელეთ ლექსების პრობლემატიკაზე, პარალელი გა-ავლეთ ამავე თემებზე შექმნილ სხვა ფოლკლორულ თუ ლიტერატურულ ნიმუშებ-თან.

⁴² <https://zigota.wordpress.com/> მოძიებული: 21.01. 2016.

⁴³ ტექსტები ამოღებულია წიგნიდან: ბათირა არაბული – მითებში შობილთა მემკვიდრე, თბილისი: „ლომი-სი“ (პროფ. ტ. ფუტკარაძის საერთო რედაქციით), 2015 წ., გვ.: 68; 105–106.

...იმათ სიცოცხლეს რა ჰქვია,
ვისაც არაში სთვლიანო,
თავის ჭკვით იზოცებიან,
მკვდრები სამზეოს დიანო.
არცხვნიან დედულ-მამულსა,
სიცოცხლე არ სწადიანო.

ჯიხვო

ჯიხვო, ცროლის წვერ წაქცეულო,
ხელმიუხლებო მამკლავთაო,
საყინულეში შანახულო,
გამახიზნულო ყვარანთაო.
შენ ცოდო ხეონდას შენ მამკლავთაო,
ჯიხვო, ჯიხვთ ვინაც გაგყარაო,
წვერის ძირშია ნაყუდებსაო,
ტყვია ჭალათით დაგახალაო.
ღამემ მაასწვრა სანგალშიაო,
ფეხზე ჯღან-წრიაპნ შამახყინნაო,
ვეღარ დიოდეს გვერდალშიაო,
იმით გაგწირეს, ცროლის წვერაო,
თორე ჩაგთრიდეს ჭალაშიაო.

ჩამწერი: ნანული ალუდაური

17.7. სამეცნიერო სტილი

სამეცნიერო ნაშრომების მიზანია საკითხის ოპიკეტური შესწავლა-გაანალიზება და ლოგიურად სწორი პოზიციის შემუშავება. სამეცნიერო ენის თავისებურებას განაპირობებს:

- ტერმინებისა და სპეციალური სიტყვების გამოყენება; მათი რაოდენობა განსხვავდება იმის მიხედვით, თუ რა დანიშნულებისაა სამეცნიერო ნაშრომი, კერძოდ, ვისთვის არის განკუთვნილი: მხოლოდ სპეციალისტებისათვის, მკითხველთა ფართო წრისა თუ დარგის შემსწავლელთათვის. შესაბამისად გამოყოფა სამეცნიერო ნაშრომთა სამი ძირითადი ჯგუფი:
- **საკუთრივ სამეცნიერო** ანუ ვიწრო სპეციალური ნაშრომები, მაგ.: სამეცნიერო სტატიები, მოხსენებები;
- **სამეცნიერო-პოპულარული** (მაგ.: ლ. სანიკიძის „დედა-ისტორია“, „უქარქაშო ხმლები“ და სხვ.);
- **სახელმძღვანელოები.**

სახელმძღვანელოები და სამეცნიერო-პოპულარული ნაშრომები შედარებით მარტივი ენითაა დაწერილი, რასაც მოწმობს ტერმინების უფრო ზომიერი რაოდენობით გამოყენება; ვიწრო სპეციალური ნაშრომები კი რიგითი მკითხველისათვის, შესაძლოა, გაუგებარიც იყოს სამეცნიერო ტერმინების სიჭარბის გამო.

- ცნებითი აზროვნება, ცალკეულ მაგალითებზე დაკვირვების გზით ზოგადი დასკვნების შემუშავება;
- მსჯელობის ლოგიური თანმიმდევრობა და მტკიცებითი ხასიათი, რაც სათანადო არგუმენტაციის მოძიება-სისტემატიზებასა და ანალიზთანაა დაკავშირებული;
- ობიექტურობა და ნეიტრალურობა – ნაკლები ემოცია, საკითხისადმი არასუბიექტური დამოკიდებულება;
- მხატვრული სახეების ნაკლებობა;
- მეტაფორიზებული სიტყვათშეხამებების განსაზღვრული ტიპი, როგორიცაა, მაგ.: **ჩრდილოეთის ციალი, ქართა ვარდი, დიდი დათვის თანავარსკვლავედი, სამომხმარებლო კალათა, დეპოზიტების პორტფელი...**
- მოქმედების გამომხატველი ზმნების სიმცირე და პასიური კონსტრუქციების სიჭარბე; შდრ.: **შეისწავლეს – შესწავლილ იქნა, გამიჯნეს – გაიმიჯნა, გამოყოფენ – გამოყოფა...**
- რთული ქვეწყობილი კონსტრუქციები;
- განზოგადებულპირიანი წინადადებები: **სამეცნიერო ლიტერატურაში ცნობილია; აჩქარებას უწოდებენ; როგორც აღნიშნავენ; სავარაუდოა...**
- პირველი პირის მრავლობითის ფორმით მსჯელობა: **ჩვენი მოსაზრების თანახმად; მიგვაჩნია; ვფიქრობთ, რომ და სხვ.**

სამეცნიერო ნაშრომთა გავრცელებული ფორმებია: **რეფერატი, სტატია, ანოტაცია, რეზიუმე, რეცენზია, სამაგისტრო / სადოქტორო ნაშრომები, მონოგრაფია, ლექსიკონები, ენციკლოპედიები და სხვ.**

სავარჯიშოები

17.7.1. გაეცანით ამონარიდებს სამეცნიერო ლიტერატურიდან; მოიძიეთ სამეცნიერო სტილის ენობრივი მახასიათებლები.

ა)

...ჩვენი ქვეყნისათვის მეტად მძიმე და ტრაგიკულმა წლებმა განაპირობეს პოლიტიკური იდეალებისა და ვნებათა ღელვის უკიდურესად მძაფრი გადატანა კულტურის სფეროში. ქართული კულტურის ევროპეიზაციაც მაშინ შესაბამისი შემოქმედებითი ავანგარდიზმითა და მსოფლგანცდით აღინიშნა. ორივე ქართველმა შემოქმედმა – კონსტანტინე გამსახურდიამ და გრიგოლ რობაქიძემ – ღრმად გაითავისეს ნიცვეს ფილოსოფია, რომელმაც ჩამოაყალიბა და განსაზღვრა ექსპრესიონიზმის ესთეტიკა. მათ ქართულ ნიადაგზე გადმოიტანეს, დაამკვიდრეს, გააქართულეს

იგი... რომ არა 30-იანი წლებიდან დაწყებული გამყინვარება, ვინ იცის, რა სიმაღლეებს მიაღწევ-
და ქართველი ერის სულიერი შესაძლებლობები...

ლია ბიბილეიშვილი – „ტრაგიკული პარალელები კ. გამსახურდიასა და გრ. რობაქი-
ძის პროზაში“⁴⁴.

ბ)

1400 წლის გაზაფხულზე თემურ-ლენგი უზარმაზარი ლაშქრით მეექვსედ შემოიჭრა სა-
ქართველოში. გადაწყვეტილი ჰქონდა საქართველოს მთელი მოსახლეობის გათათრება ან პირ-
ნიმინდად გაუძლება. ქართველები გიორგი VII-ის მეთაურობით მამაცურად შეებრძოლნენ მტერს
მდ. საგიმის პირას, ქვემო ქართლში, მაგრამ იძულებული გახდნენ უკან დაეხიათ. თემურ-ლენგი
კვალდაკვალ დაედევნა მათ, სასტიკად მოაოხრა ქვემო ქართლი, თბილისი, მუხრანის ველის მი-
დამოები, ქსნისა და ლეხურის ხეობები და გარს შემოერტყა გორის ციხეს, სადაც გიორგი VII იყო
გამაგრებული. გიორგიმ გაარღვია მტრის ალყა და გამაგრდა ძამის ციხეში, სადაც შვიდი დღე-
ლამის განმავლობაში მამაცურად იგერიებდა მტრის გააფთრებულ იერიშებს. ძამის ციხის და-
ცემის შემდეგ საქართველოს მეფე გამაგრდა სავანეთის ციხეში. მტერმა ეს ციხეც აიღო. გიორ-
გი VII გადავიდა დასავლეთ საქართველოში. თემურლენგმა ვერ გაბედა ტყიანსა და უგზო ქვეყა-
ნაში მეფის დადევნება და ჯავრი სამცხეზე იყარა. შემდეგ გადავიდა თრიალეთში, იქიდან თეძ-
მის ხეობით – მცხეთაში და დალაშქრა არაგვის ხეობა, შემდეგ ააოხრა ტაო. ლაშქრობა გაგ-
რძელდა მთელ გაზაფხულ-ზაფხულს. მტერმა მოაოხრა მთელი აღმოსავლეთ და სამხრეთ სა-
ქართველო, დალენა ციხე-კოშკები, გაძარცვა და დაანგრია ეკლესია-მონასტრები, გაკაფა ბალ-
ვენახები, დაწვა და გაანადგურა სოფლები და დაბა-ქალაქები, გაულიტა უამრავი ხალხი. ამ ლაშ-
ქრობიდან თემურ-ლენგმა 60 ათასზე მეტი ტყვე წაიყვანა⁴⁵.

17.7.2. გაეცანით ქვემოთ წარმოდგენილ სამეცნიერო ტექსტს; გამოყავით ტერმინები და განზოგადებულპირიანი წინადადებები.

ტ. ფუტკარაძე, ქართველ- ფუძის ისტორია⁴⁶

...ქართულებ-/ქართველ- ფუძის ისტორიისა და ეტიმოლოგიის შესახებ სამეცნიერო ლიტე-
რატურაში მრავალგვარი მოსაზრება გამოითქვა⁴⁷:

ილია ჭავჭავაძე ფიქრობდა, რომ ქალდი ფორმისგან წარმოიქმნა ქართველთა ეთნარქის
სახელი: ქალდი > ქალდისი > ქართლოსი.

6. მარი ქართ-/ქართლ-/ქართველ- ფუძეებს უკავშირებდა ქასდ- ეთნონიმს: ქასდივ- >
ქართივ- > ქართივ-ელ-ი > ქართველი. 6. მარის აზრით, ქასდ- ფორმისგანაა მიღებული ქალდ-
/ხალდი-ც.

ივ. ჯავახიშვილი ერთმანეთთან აკავშირებდა ქართუ/კარდუსა და ქართველს; კერძოდ,
მისი აზრით, სიტყვა ქართველის პირველი ნაწილი ქართუ ჩვენი ქვეყნის სახელი უნდა იყოს,
რომელიც ქართველთა თავდაპირველ საცხოვრისს ერქვა. ივ. ჯავახიშვილის აზრით, ეს თავდა-
პირველი საცხოვრისი იყო ურარტუ. ურარტუს ხალხი თავისთავს ქალდის ანუ ხალდის ეძახდა.
საფიქრებელია, რომ ეს ქალდები ქართველების ღვიძლი ძმები ყოფილიყვნენ⁴⁸.

ქალდეასაგან ქართველის მომდინარეობა პოპულარული გახდა XX საუკუნის პირველ ნახე-
ვარში მოღვაწე მწერლებისათვის, განსაკუთრებით აღსანიშნავია გრიგოლ რობაქიძის რემინის-
ცენციები (რომელსაც, ფაქტობრივად, ლინგვისტური არგუმენტების თვალსაზრისით, ვერ გას-
ცილდა ბევრი მკვლევარი); XX საუკუნის დასასრულს კი ამგვარი მიღვომა კვლავ გააქტუალუ-

⁴⁴ <https://burusi.wordpress.com/2011/05/05/bibileishvili/> მოძიებული: 23.06.2015

⁴⁵ <https://ka.wikipedia.org/wiki> მოძიებული: 21.01.2016.

⁴⁶ ტექსტი ამოღებულია ტ. ფუტკარაძის წიგნიდან: ქართველოლოგიის შესავალი, თბ., 2014 წ., გვ. 34-35.

⁴⁷ სამეცნიერო ლიტერატურისა და მსჯელობისათვის იხ., ფუტკარაძე, ქართველები (ისტორიული საც-
ხოვრისი, სამწიგნობრო ენა, დიალექტები), 2005 წ.

⁴⁸ ი. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, ტფ., 1960, გვ. 411

რა ზვიად გამსახურდიამ, რომელიც, იმოწმებდა რა ნიკო მარის მოსაზრებას, ქართველთა სახელსა და საცხოვრისს მთა **კარდუს** სახელთან (ამჟამინდელ არარატთან) და ღვთაება **კარდუს-თან** აკავშირებდა.

ქართველ- და **ქართლ-** ფუძეების ეტიმოლოგიისა თუ ისტორიის შესახებ არსებობს სხვა, ასევე, საუკუნის წინ შექმნილი თვალსაზრისი, რომელსაც დღესაც იზიარებს მეცნიერთა ერთი ნაწილი; მაგ., სარგის კაკაბაძის აზრით, **ქართლი** (არმაზის ძელი სახელი) დაკავშირებულია **ქართა** (ბაგა), **ქორი**, **ქორედი**, **ქარდაგი** და სვან. "ქვილთხი" (მაღალი) სიტყვებთან. იხ., ასევე, გიორგი მელიქიშვილის მოსაზრება: ეთნონიმი **ქართველი** მომდინარეობს ინდოევროპული **ქართა** ("ზღუდე", "ციხესიმაგრე", "კოშკი" ... შდრ., სომხ. კერტ, რუს. გოროდ და სხვ.) ფუძიდან: **ქართა-ელი** > **ქართა-ვ-ელი** > **ქართველი**.

ამ ვარაუდს დამაჯერებელი არგუმენტაცია არ ახლავს.

ა. შანიძე თვლიდა, რომ თავდაპირველად **ქართლი** აღნიშნავდა ერს, რომელმაც ჩვენს წელთაღრიცხვამდე II საუკუნეში დაიპყრო მცხეთა და მიმდგომი ქვეყნები... დაპყრობილი ხალხი ალბათ იყო მესახები, რომელთაც ასიმილაცია მოუხდინეს დამპყრობელ **ქართლს** (ერს) და მიიღეს მათი სახელი. ა. შანიძის ვარაუდითვე, დამპყრობელი ხალხი – **ქარ-თლი** იგივე **პართნი** ანუ პართიელები არიან; შესაბამისად: **პართნი** > **ქართლი** (მოხდა პ > ქ პროცესი და ნ/ლ სუბსტიტუცია); მისივე აზრით, სიტყვა **ქართველი** მიღებულია **პართაველი** ფორმისგან: **პართაველი** > **ქართველი**.

ამ მოსაზრებაში საკამათოა როგორც ლინგვისტური არგუმენტაცია; ასევე, მოსაზრება მესახების ე.წ. გაქართველების შესახებ: "მესახები" ოდითგანვე ქართველები იყვნენ.

დავით მუსხელიშვილი იმეორებს მოსაზრებას, რომ **ქართველი** მომდინარეობს სიტყვა **ქართუ-სგან**, რომელიც, "ადვილი შესაძლებელია, პუნქტუაც და ქვეყანასაც ენოდებოდა"; ის ნიკო ბერძენიშვილის კვალად თვლის, რომ არსებობდა **ქართი/ქართუ** ტომი, რომელმაც შემდგომ მოახდინა სხვა **ქართველურ** ტომთა კონსოლიდაცია-ასიმილაცია.

ისტორიულ წყაროში არ დასტურდება **ქართის** სახელით ცნობილი ტომი. გარდა ამისა, დაუსაბუთებელია მოსაზრება, რომ ერთმა ქართველურმა ტომმა მოახდინა სხვა ტომების ასიმილაცია.

როგორც წესი, ეთნონიმისგან ეთნონიმის წარმოება არ ხდება; თუკი **ქართუ** ერქვა ტომს, შეუძლებელია დავუშვათ, რომ მასზე **-ელ** სუფიქსის დართვით წარმოიქმნა ახალი ეთნონიმი: **ქართუ** > **ქართუ-ელი**; შდრ., მოსალოდნელი არ არის ასეთი წარმოება: **სვანი** > ***სვან-ელი**; დასაშვებია **-ეთ** და **-ელ** სუფიქსების მონაცვლეობა: **კახ-ეთი - კახ-ელი**, იმერ-ეთი - იმერ-ელი...

ლოგიკურად თუ ვიმსჯელებთ, წარმომავლობის **-ელ** სუფიქსის შემცველი ეთნონიმის – **ქართუ-ელი** – საყრდენი ფუძე **ქართუ-** უნდა იყოს, რომელიც შეიძლება იყოს ქორონიმი /ადგილის სახელი/ ან ღვთაების სახელი; ვფიქრობ, მეტი არგუმენტი ეძებნება მოსაზრებას, რომ ეთნონიმი "ქართველი" მომდინარეობს ურარტულ-კავკასიური წარმართული ღვთაების – **ხალდის/ქართის/ქართუს** – სახელისგან: **ქართუ** > **ქართუ-ელი**.

17.8. პუბლიცისტური სტილი

პუბლიცისტური ტექსტების ძირითადი მიზანია თანამედროვეობისა აქტუალური საკითხების წინ წამოწევა და მათზე საზოგადოებრივი აზრის ფორმირება.

პუბლიცისტური სტილი მოიცავს პრესის, რადიოს, ტელევიზიის, საინტერნეტო ქსელის, ასევე, საჯარო გამოსვლების ენობრივ თავისებურებებს. მისთვის დამახასიათებელია:

- სტილური არაერთგვაროვნება: ერთი მხრივ, საერთო აქვს ოფიციალური დოკუმენტაციის ენასთან დროით-სივრცითი შეზღუდვის გამო – ახასიათებს კლიმები:⁴⁹ **სამარცხვინო ლაქა, პოლიტიკური გვამი, საზოგადოების ხორცმეტი, ისტორიის სანაგვე...** და აბრევიატურული გამოთქმები (იხ. ზემოთ); ამავე დროს, უახლოვდება მხატვრულ სტილს, რასაც განაპირობებს პუბლიკაციის ავტორის ექსპრესიულ-გამომსახველობითი შესაძლებლობები;
- მაქსიმალური სიახლოვე სასაუბრო სტილთან: გასაგებია საზოგადოების ყველა ფენისათვის;
- ფუნქციური ნაირგვარობა; გამოიყოფა საინფორმაციო, ზემოქმედებისა და გართობის ფუნქციები.

საინფორმაციო ფუნქცია ნიშნავს მკითხველისათვის ახალი ამბის სხარტად და ამომწურავად მიწოდებას რაც შეიძლება მოკლე დროში (რაც უფრო ახალია ინფორმაცია, მით უფრო ღირებულია);

ზემოქმედების ფუნქციაში იგულისხმება გავლენა მკითხველის ცნობიერებაზე, მაგ.: პოლიტიკური და სოციალური თემების აგიტაცია-პროპაგანდა, ასევე – მხატვრული შთაბეჭდილების გაძლიერება, რეკლამირება...

გართობის ფუნქცია მკითხველის მიზიდვის საუკეთესო საშუალებაა (კროსვორდები, ფსიქოლოგიური ტესტი, სატელევიზიო პროგრამის ანონსი; ანეგდოტები...).

- უანრული მრავალფეროვნება; გამოიყოფა საინფორმაციო, ანალიტიკური და მხატვრული უანრები.

საინფორმაციო ჟანრის ძირითადი კომპოზიციური ფორმაა **შეტყობინება**, რომელიც ხორციელდება: მოკლე ინფორმაციული განაცხადით, საინფორმაციო სტატიის, რეპორტაჟის, ინტერვიუს, ანგარიშის, ქრონიკის სახით. ეს ჟანრი რეგლამენტირებულია დროში;

ანალიტიკური ჟანრისათვის წამყვანი კომპოზიციური ფორმაა **მსჯელობა**, რომელსაც შეიცავს: სარედაქციო წერილი, მიმოხილვა, რეცენზია, კორესპონდენცია. ის არ არის დროში რეგლამენტირებული;

მხატვრულ-პუბლიცისტური ჟანრის მთავარი კომპოზიციური ფორმაა **აღნერა**, რომელიც წარმოდგენილია: ფელეტონში, პატლეტში, ნარკვევში, ჩანახატში... ეს ჟანრი ხასიათდება სტილისტური ხერხების სიმრავლით.

- ახალი ლექსიკისა და ფრაზეოლოგიის შემოტანა:
- გარკვეული სიტყვების გადააზრიანებით, მაგ.: **ბაბუ, კარვის ქალები, ვარდების რევოლუცია, ნარინჯისფერი რევოლუცია, ჩარეცხილები, ქართული ოცნება, სირცხვილის დერეფანი...** გარკვეული პერიოდის შემდეგ ასეთ ნეოლოგიზმებს აქტიურად აღარ იყენებს პრესა (მაგ., „ბაბუ“ / ასლან აბაშიძე), თუ ისევ არ გააქტიურდა შესაბამისი თემა;
- სესხების გზით, მაგ.: **რაშენ-ფართი, ბეიბი ბუმი, სკანდირება, ივენთი, ივენთკლუბი, პლეიოფი, ბოიფრენდი, გელფრენდი...** ასეთი ტიპის სესხება ხშირად ენის სიწმინდის დამცველთა უკურეაქციას იწვევს, რაც ლოგიკურია, კერძოდ: სახიფათო ზღვარი გადის ბარბარიზმებზე (იხ. ზემოთ, 16.6. ბარბარიზმები);
- პრიორიტეტული თემების არჩევანი; მაგ., პუბლიცისტური ლექსიკა ოფიციალური და ნეიტრალურია პოლიტიკური და სოციალური თემების შემთხვევაში, მაგრამ არაოფიციალური და ექსპრესიულია სკანდალურ-კრიმინალურ-ელიტარული ამბების წარმოჩენისას (ასეთ დროს ხშირია სახელებითა და მეტსახელებით მიმართვაც);

⁴⁹ კლიმე [ფრანგ.cliche] – სურათის, ნახატის, ნახაზისა და მისთ. პირი, რომელიც რელიეფურადაა გამოყვანილი ლითონის, ხის ან სხვა მასალის ფირფიტაზე (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 234).

- სიტყვათა ხშირი მეტაფორიზაცია: შეხვედრის ფორმატი, მოლაპარაკების რაუნდი, საკითხების ფოკუსირება, ეკონომიკური სივრცე, მდგომარეობის ესკალაცია...
- კალკების გააქტიურება: ადგილი აქვს, გაკვრით შეეხო, ზემდგომი ორგანოები, მხედველობაში მიიღო, პარალელშია, ვიზუალშია...
- ეფექტური, ინტერესის აღმძვრელი სათაურები და მათი გაფორმება მნიშვნელოვანი ინფორმაციის გამოსაყოფად, ასევე – სათანადო განწყობის შესაქმნელად. გასაფორმებლად იყენებენ ისეთ ვიზუალურ საშუალებებს, როგორიცაა: ტიპოგრაფიის სხვადასხვა სახე, ფერადი და შავ-თეთრი ფოტოები, ასევე მიღებულია შრიფტით მანიპულირება და სხვ.

სავარჯიშოები

17.8.1. განსაზღვრეთ პუბლიცისტური წერილის უანრი და მოიძიეთ ენობრივ-სტილური მახასიათებლები; არანორმატიული ფორმები შეცვალეთ სალიტერატუროთი; იმსჯელეთ ნაშრომის პრობლემატიკაზე.

არჩილ ჯორჯაძე – Archil Jorjadze (1872-1913)

ეროვნული პრობლემა საქართველოში

კიდევ ეროვნება და ეროვნების შესახებ ლაპარაკი! – იფიქრებს მყითხველი.

წარსულ საუკუნის მეორე ნახევარში ამ საგნის გარშემო ტრიალებდა ქართველი ინტელიგენციის აზრი. ბევრი წერილი დაწერილა, ბევრი სჯა-ბასი გამართულა ამ პრობლემის შესახებ. გადავდგით ფეხი მეოცე საუკუნეში და ისევ აგვეტუზა თვალწინ ისევ იგივე საგანი, ისევ აგვა-ლაპარაკა, ისევ ჩაგვაფიქრა და გამოურკვეველ მდგომარეობაში ჩაგვაგდო.

და უნდა ვსთქვათ, რომ წინად ეროვნების შესახებ ლაპარაკი ქართველ პუბლიცისტიკის-თვის ერთგვარი გულის მოსაფხანი საშვალება იყო. ეხლა ამ ლაპარაკს საქმიანობის ელფერი და-ეტყყო. პუბლიცისტი აღარ ჰვილებს, აღარ იმსჭვალვება სევდით, იგი ეძებს პრაქტიკულ გზას, პრაქტიკულ პირობებს, რომელშიაც მას სწადია ეროვნული ცხოვრების ჩაყენება.

დღეს ეროვნული პრობლემა არა მარტო თეორიულ და რომანტიულ ინტერესს წარმოადგენს, არამედ სამკვდრო-სასიცოცხლო საგანს, იმისთანა რამ საგანს, რომელიც ყოფს ქართველ ინტელიგენციას ორ დიდ ბანაკად, მაშინ როდესაც ამ საგანს ორ პროგრესულ პარტიათა შორის ქიშპობა და მძულვარება კი არ უნდა გამოეწვია, არამედ შეთანხმებული და ერთი აზრით გამ-სჭვალული მოქმედება.

დღეს ჩვენს საზოგადოებაში სხვადასხვა კლასიფიკაციის საფუძვლად ეროვნული პრობლემა გახდა. არავინ დაეძებს, თუ რა მსოფლმხედველობის პატრონი ხართ საზოგადოდ, რა თვალით უყურებთ შრომის ორგანიზაციის საქმეს, რა გიყვართ ხელოვნებაში და რას ეძებთ, რას ეს-წრაფვით სიცოცხლეში. ყოველივე ეს დღეს საინტერესო არ არი. საინტერესოა მხოლოდ ერთი რამ, სახელდობრ, ის, თუ როგორ გესმით ეროვნული პრობლემა. ავტომონომისტი ხართ თუ ავტონომის მოწინაღმდეგე. ამაყად ატარებთ ქართველი კაცის სახელს, თუ სირცხვილით იწვით, რომ განვებამ ქართველად გშობა და ქართულ ენაზე მოსაუბრე ადამიანად გაგაჩინა.

თუ აშკარაა და ნათელი ამ საგნის შესახებ თქვენი აზრი, დანარჩენი ყველაფერი ნათლით იფინება, თუ თქვენ იმდენად გულუბრყვილო ბრძანდებით, რომ ქართველობა არ გეთაკილებად, არც გეზიზღებათ, იცოდეთ შავრაზმელთა ჯგუფში უნდა ჩაირიცხოთ, ნაციონალისტის სამარცხვინო სახელი უნდა ატაროთ და წყვდიადი და ბეჭედეთია მაშინ თქვენი ხვედრი და თუ გამოხვედით მოედანზე და შესძახეთ გულში ხელის ჩატყმევით: ამხანაგებო, წარსული მძულს და ანუმო მეზიზრება-თქო, იცოდეთ, რომ თქვენი მომავალი უზრუნველყოფილია, შარავანდედით შეიმკობა თქვენი კოსმოპოლიტიკური გვამი და ქუჩაში გავლისას თქვენზე თითით მიანიშნებენ და იტყვიან: აი, ჩვენი მხსნელი, აი, თავისუფლების მოციქული და შავრაზმელ ნაციონალისტთა ამომგდებიონ⁵⁰.

⁵⁰ <https://burusi.wordpress.com/2010/03/23/archil-jorjadze-4/> მოძიებული: 4.04.2016.

17.8.2. ნაიკითხეთ ნაწყვეტი ინტერვიუდან; გამოხატეთ თქვენი პოზიცია უურნალისტისა და რესპონდენტის სასაუბრო თემაზე; ტექსტიდან მოიძიეთ პუბლიცისტური სტილისათვის სპეციფიკური ენობრივი მახასიათებლები.

– დღეს ჩვენში ბევრს ლაპარაკობენ, რომ ოდესლაც წიგნიერი ერი ვიყავით და ახლა უნიგნურებად ვიქეცითო. თუმცა საპირისპირო აზრიც არსებობს: ჩვენს ხალხს წიგნი ჯერ კიდევ აინტერესებს და ძალიანაც დასაფასებელია, ამ დროში კითხვისთვის საერთოდ რომ იცლის კაციო თრივე ნათქვამშია სიმართლის მარცვალი. როგორ ფიქრობთ, რა არის ადამიანის და, შესაბამისად, ერის წიგნიერებისგანმსაზღვრელი?..

– ჩემი დაკვირვებით, თუკი ქვეყნად, ვთქვათ, ასი ათასი ნამდვილი წიგნი არსებობს, აქედან ნებისმიერი ათიოდეს წაკითხვა საკმარისია, რომ წიგნიერ ადამიანად ჩავითვალოთ. ეს იმის გამო ხდება, რომ ყოველი ნამდვილი წიგნი უამრავ მასზე ადრინდელ წიგნს შეიცავს, ისევე, როგორც ყოველი ადამიანი შეიცავს ყველა თავის წინაპარს.

ახლა ისიც ვთქვათ, რას წიშნავს წაკითხვა. ჯობს ერთი წიგნი წავიკითხოთ ხუთჯერ, ვიდრე ხუთი წიგნი – თითოჯერ. ადამიანების უმრავლესობას ორი წიგნის წაკითხვაც უჭირს... კითხვის პროცესს სმენისა და ცქერის პროცესი ურჩევნიათ. სმენა და ცქერა კი ადამიანის გონიერივ განვითარებაზე ისეთ ზეგავლენას ვერ ახდენს, როგორსაც კითხვა. ამიტომ წიგნიერნი ყოველთვის ცოტანი არიან. უნიგნურობას ვერაფერი გაამართლებს – ვერც ხელმოკლეობა, ვერც ძნელბედობა, ვერც მოუცლელობა, ვერც მაღალი პროფესიონალიზმი ნებისმიერ დარგში. წიგნი კულტურის ყველაზე ხელმისაწვდომი, ყველაზე დემოკრატიული პროდუქტია.

– "ადამიანი სულის შესანიშნავ ცოდნას ამჟღავნებს", – ირონიულად იმეორებს "ულისეს" გმირი შექსპიროლოგთა პათეტიკურ სენტენციას ხომ ვერ გაიხსენებდით ქართული ლიტერატურის (ან თუნდაც ერთი რომელიმე მწერლის) მკვლევართა, კრიტიკოსთა მსგავს ფრაზას, რომელიც დღეს უკვე შაბლონადაა ქცეული?

– კი, მაგონდება ასეთი სტერეოტიპული ფრაზა ჩვენებური რეცენზიებიდან: "მოთხოვთ (ან რომანი, ან წიგნი) ძარღვიანი ქართულითაა დაწერილი (ან თარგმნილი)", – ეს, თითქოს მრავლის-მეტყველი, არსებითად კი არაფრისმთემელი შაბლონური ფრაზა ჯერ ნოდარ დუმბაძემ გაამასხარავა ფელეტონში, რომლის სათაურია "ერთი საინტერესო წიგნის გარშემო" (იქ ვკითხულობთ: "მიუხედავად ზემოთ ჩამოთვლილი ნაკლოვანებებისა, წიგნი მკითხველის დიდ ყურადღებას იმსახურებს, იგი ძარღვიანი ქართულითაა დაწერილი, ადვილად იყითხება, კარგადაა შეკრული და კარგ ყდაშია ჩასმული"), ხოლო შემდეგ დალი ფანჯიკიძემ აიგდო საცინლად თარგმანის მეცნიერული შეფასებისადმი მიძღვნილ ნაშრომებში...⁵¹

17.8.3. გაეცანით ერთსა და იმავე თემაზე შექმნილ ორ დოკუმენტს საინფორმაციო პორტალიდან: AMBEBI.GE. მათი სათაურებისა და პრობლემატიკის მიხედვით იმსჯელეთ, რამდენად შეძლებდნენ ავტორები მკითხველის მიზიდვას; გამოხატეთ თქვენი პოზიცია; მოიძიეთ რესპონდენტთა მეტყველების სტილური მახასიათებლები.

N 1

13:11 / 01-02-2016

ქართული ჩაცმულობის გოიმური ტენდენციები - "საქართველოში საპანაშვიდე მოდა მძღავრობს"

საქართველოში ზამთრის სეზონზე, სუსტიან ამინდში, ბენეფიციალისგან დამზადებული სამოსის გამოყენება აქტუალური და მოდურია. დღეს ბენვის სამოსი აცვია არა მხოლოდ ჩვენს ბებიებს, არამედ ახალგაზრდებს და ბავშვებსაც კი. ქურქები რომ საქართველოში ძალიან უყვართ, ოპერის გახსნის ცერემონიალზეც გამოჩნდა. სოციალურ ქსელში ორი დღეა აქტიურად განიხილავენ ღონისძიებაზე მინვეულთა ჩაცმულობას...

მართალია, მოდური და ლამაზი ბენვი სიცივისგანაც გვიცავს, თუმცა არის ერთი პრობლემა – საბრალო ცხოველები, რომლებიც ადამიანების გაზრდილ მოთხოვნილებებს

⁵¹ <http://old.press.tsu.ge/GEO/mimdinare%20kartuli/interviu%20mcerlebtan/mkitxvelebi/mkitxvelebi/lewan%20bregadze/2.html> მოძიებული: 21. 01. 2016

ენირებიან. თბილისის მაღაზიებში ნატურალური ბენვისგან შექმნილი სამოსი მრავლადაა და მომხმარებელიც ბევრი ჰყავს. ამ საკითხზე ცხოველთა უფლებების დაცვის კომიტეტის თავმჯდომარეს, თინათინ ჭავჭანიძეს ვესაუბრეთ:

- ნატურალური ბენვისგან შეკერილი სამოსის პოპულარობა ქვეყნის ჩამორჩენილობის მანიშნებელია. ჩვენს კლიმატურ პირობებში არანაირი აუცილებლობა არ არის, ნატურალური ბენვი გვეცვას. მით უმეტეს, როცა არსებობს ხარისხიანი ხელოვნური ბენვი. 21-ე საუკუნეში ნატურალური ბენვის ჩაცმა ცუდ ტონად მიიჩნევა. წარმოიდგინეთ, მხოლოდ იმისთვის, რომ შენ კარგად გამოიყურებოდე, ცოცხალი არსება უნდა მოკლა, გაატყავო და ჩაიცვა, არადა, მე პირიქით მგონია. ადამიანის სხეულზე მორგებული მელისითავიანი ბენვი ცუდი გემოვნების ნიშანია. ზნეობა უკვე ცალკე თემაა – როდესაც თავს უფლებას აძლევ, ცოცხალი არსება შესწირო შენს ვითომ კარგ გარევნობას. სამწუხაროდ, დღეს საქართველოში 60-იანი წლების საპანაშვიდე მოდა მძლავ-

რობს. მსოფლიოში თუკი ვინმეს შერჩა ასეთი მენტალობა, დასცინიან და სალებავებს ასხამენ, იმიტომ, რომ ეს არის უზნეობა.

- ბენვეული ოდითგანვე პოპულარული იყო, თანაც ის ადამიანები ხომ არ კლავენ ცხოველებს, ვისაც ეს აცვია?

- ჩვენს ბებიებს არჩევანი არ ჰქონდათ, მას შემდეგ კი ძალიან ბევრი რამ შეიცვალა. ადრე თუ ბენვი გეცვა, ეს სიმდიდრის მაჩვენებელი იყო. მგონია, რომ ეს ტენდენცია ცოტა მოძველდა. თითოეულმა ჩვენგანმა უნდა გააცნობიეროს, რომ ამ ბენვის მიღმა ცოცხალი არსება იყო და ეს ბენვი მასზე მეტად სჭირდებოდა. თუკი ვინმეს აინტერესებს, როგორ ატყავებენ ცხოველებს, ყველგან დევს ასეთი სახის ვიდეომასალა და შეუძლიათ ნახონ. ამას მთელი მსოფლიო გმობს. ეგებ რამეში მაინც ავუწყოთ ფეხი

დანარჩენ სამყაროს? არ შეიძლება ხეებს ჭრიდე, ცხოველს ატყავებდე და გეგონოს, რომ ევროპის კუნძულები მიდიხარ. პირიქით, მიდიხარ პირველყოფილი საზოგადოებისკენ.

საინტერესოა, რას ფიქრობენ ამ საკითხზე ჩვენი თანამოქალაქეები:

ნინო, 42 წლის:

- ბენვის ქურქი ვიზუალურად ლამაზია, თანაც ზამთარში მისი გამოყენება ძალიან პრაქტიკულია. მე პირადად ძვირად ღირებული ქურქის შეძენის საშუალება არა მაქვს, ბენვის ქუდებს კი სიამოვნებით ვიყენებ. მართალია, ამ ყველაფერს ცხოველები ეწირებიან, მაგრამ ამ ლოგიკას თუ მივყვებით, მაშინ არც მათი ხორცი უნდა მივირთვათ. ცხოველთა დამცველები ერთსა და იმავეს გაიძახიან და ამ დროს ხორცს მშვენივრად მიირთმევენ. თანაც ეს ჩვენ არ გამოგვიგონია, ბენვისგან შეკერილ ქურქებს დიდი ხანია იყენებენ, ასე რომ, ამაზე ლაპარაკი ცოტა უაზრობად მეჩვენება.

ნათია, 35 წლის:

- მე ჩემს შვილსაც ვუყიდე ბენვის ქურქი, რადგან ნატურალური ბენვი ბევრად ხარისხიანი და თბილია. როცა ყინვა და სიცივეა, რატომაც არ უნდა ჩავიცვათ? ცხოველები კი მეცოდებიან, მაგრამ ჩვენც გვჭირდება ხარისხიანი სამოსი.

თემო, 27 წლის:

- საშინელებაა, გოგონები მხარზე მოგდებული მელის თავებით რომ დადიან ქუჩაში. ცხოველს რომ თავი დავანებოთ, დიდი გოიმობაა 21-ე საუკუნეში ახალგაზრდა ქალი ბებიის ბენვით რომ დადის. მარაზმია, ასე რომ ექცევიან ცხოველებს თავიანთი "სვეცკობის" გამო.

ქეთი საგინაშვილი⁵².

⁵² <http://www.ambebi.ge/sazogadoeba/95032-qarthuli-chacmulobis-goimuri-tendenciebi-qsaqarthveloshi-sapanashvide-mdzlavrobsq.html> მოძიებული: 2.02.2016.

17:21 / 31-01-2016

"ძლივს გაჩნდა შანსი. ამოელოთ კარადიდან, შემოეხვიათ მკვდარი ცხოველი" - ოპერის გახსნაზე მისული საზოგადოება გააკრიტიკეს

გუშინ, 30 იანვარს ზაქარია ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის თეატრი საზეიმოდ გაიხსნა. თუმცა, "ფეისბუქ" საზოგადოების ყურადღება გამართული პრემიერის ნაცვლად, გახსნაზე მისული საზოგადოების ტანისამოსმა მიიპყრო.

გთავაზობთ რამდენიმე პოსტს თემასთან დაკავშირებით:

ზაალ ანდრონიკაშვილი (პუბლიცისტი):

— კარგია, რომ ეთიკური დისკუსია გაიმართა იმის შესახებ, შესაძლებელია თუ არა და თუ კი რა პირობებში ცხოველების მოკვლა. საერთოდ, ეთიკა ისეთი რამეა, რასაც აქამდე საქართველოში დიდი გავრცელება არ ჰქონია და რომ გაჩნდა ამაზე მოთხოვნილება, კარგია - აზრი: შუბის ტარება და ხორცის ჭამა ერთი და იგივეა, არასწორია. ადამიანი ხორცის მჭამელი ცხოველია, არასწორია, საჭმელი და ფუფუნების საგანი ერთმანეთთან გააიგივო. შუბის გასაკეთებლად სპეციალურად იკვლება ათასობით ცხოველი, რომელსაც ადამიანი საჭმელად არ მოიხმარს. ეს არის სისასტიკე, რომელსაც თავისუფლად შეიძლება თავი აარიდო. ზედმეტ (და ჩემთვის უჩვეულო) მორალიზმში რომ არ გადავვარდე, ყველა ადამიანმა თავისთვის უნდა გადაწყვიტოს, უდირს თუ არა ცოცხალი არსებების მიმართ უაზრო სისტატიკე იმად, რომ ერთი სალამო ვინმეს "თვალი მოსჭრას".

ეკა ხოლერია (ჟურნალისტი):

— ვისურვებდი, მეტი წამერითხა სცენოგრაფიაზე, თავად განახლებულ ოპერაზე, ივერზე, ათანელზე, გუგუშვილზე, სუხიშვილების სამაიაზე... ვკითხულობ ძირითადად ქურქებზე, მოპატიუბულთა სიაზე და აიფონით განათებულ დარბაზზე. ქურქებზე ოკ, ვინც ეწინააღმდეგება და ეს მისი გულწრფელი პოზიცია ცხოვრებაში, გასაგებია, თუმცა, ბევრი ყვოფილვართ სხვა ქვეყნებში სხვადასხვა პრეზენტაციაზე თუ მიღებაზე და ბევრი გვინახავს სტუმარი ქურქში გამოწყობილი; დაპატიუბებულთა სია ეს უკვე ქართული ტრადიცია ყველა მთავრობის დროს ყველა თავის სიას აპროტესტებს; აიფონით გადაღება ნაცვლად იმისა, რომ უყურო და უსმინო? შეიძლება არ მოგეწონოს, შენ ასე არასდროს გააკეთებდი (არასდროს არაფერი გადაგიღია და აღშფოთებული ხარ ამ უმსგავსობით) და აკრიტიკებ. დასკვნა ამ ყველაფრის რა არის?

ნანუკა უორუოლიანი (ჟურნალისტი):

— ვერ ვხვდები რატომ გაგვიკვირდა წითელი ხალიჩა?! სმილე ემოტიცონ წინა წლებში ხშირად ყოფილა. შერონი თუ იმსახურებდა, ოპერა არ იმსახურებს?!:) ასე იყო ადრეც, ვიღაც გადიოდა იმ ხალიჩაზე, ვიღაც ვერა. ასე იყო ღონისძიებებზე, ვიღაც ხვდებოდა, ვიღაც ვერა. საინტერესოა ის ხალხი, წინა წლებშიც რომ იღებდნენ მოსაწვევებს და ახლაც რომ მიიღეს, მაგრამ ეს სხვა თემაა. ლერთმა შეარგოს ყველას მოსაწვევიც და წითელი ხალიჩაც:) ადრეც და ახლაც. ირაკლი გაფრინდაშვილი (კაზი კალაძის პრესმდივანი):

— ახლა უშუბობის სისვეცეები უნდა მამკლას?!

არჩილ გამზარდია (ჟურნალისტი):

— გასავრცელებული სტატიისტიკის თანახმად, ოპერის ამბებზე პროტესტის გამომთქმელთა 85%-მა პირველად გაიგო ოპერის არსებობა, ხოლო დარჩენილი პროცენტის 2/3 ოპერაში არც ყოფილა ნამყოფი.

მერსი სულხანიშვილი (ტელენამყვანი):

— ამა წლის 30 იანვარს საფუძველი ჩაეყარა საქართველოში ახალ დღესასწაულს და გამოცხადებულ იქნა, როგორც "ნაფტალინიდან შუბის ამოღების დღედ".

გოგა ხაჩიძე ("გირჩი"):

- უკვე დიდი ხანია, ჩემი ჩაცმულობის და კვების გამო ცხოველი არ კვდება.
- პ.ს. არც ფრინველი.

თამარა ჩერგოლეიშვილი ("ტაბულას" რედაქტორი):

- თავად ციროზიანი იხვის ღვიძლს ვჭამდე, ტყავის ფეხსაცმელი მეცვას და სხვებს ქურქებზე მორალს ვუკითხავდე ცხოველების დაცვის მოტივით, არასწორი მგონია. მე ქურქები უბრალოდ არ მომწონს.

ისე, ახლა ვფიქრობდი, სადმე თუ მინახავს LIVE-ში ამდენი ქურქი. მაგრამ მგონი არასოდეს, არაფრის გახსნაზე არ ვყოფილვარ - არც ერთი მთავრობის დროს. ქუთაისში წავედი პარლამენტის გახსნაზე და მაშინაც სხვაგან მოვხვდი.

გოგი გვახარია (კინომცოდნე):

- რა მიკვირს იცით? ნუ, ეს საბჭოთა ბებოები გასაგებია - არ იციან, არ გაუგიათ, რაცხა ლევადიშოვეს კომუნისტების დროს,

ის ნორკები შეინახეს და ძლივს გაჩნდა შანსი ამოელოთ კარადიდან, შემოეხვიათ მკვდარი ცხოველი... მაგრამ ანანიაშვილი ნინო რომ გქვია, მთელი მსოფლიო რომ მოვლილი გაქვს, იცი, როგორ დასცინის ყველა ამ კუპეჩესკი სტილს, უიზელი რომ გიცეკვია და აგიტირებია დარბაზები, ხო უნდა გესმოდეს, რომ ამ გაღლეტილ ქვეყანაში მაინც უხერხულია ეს კარნავალი... ვისაც რა უნდა ის ჩაიცვას... კი, ბატონი... და ვისაც როგორ უნდა ისე გაგაშაყიროთ მაშინ...⁵³

⁵³ <http://www.ambebi.ge/faceambebi/154061-qdzelis-gachnda-shansi-amoegheth-karadidan-shemoekhviathmkv-dari-ckhoveliq-operis-gakhsnaze-misuli-sazogadoeba-gaakritikes.html> მოძიებული: 2.02.2016.

17.9. ოფიციალურ-საქმიანი სტილი. ოფიციალურ-საქმიანი დოკუმენტაცია (განცხადება, პატავი, ახსნა-განმარტება, მოხსენებითი ბარათი, სამოტივაციო წერილი, ავტობიოგრაფიული მონაცემები (CV))

ოფიციალურ-საქმიანი სტილი ასახავს სახელმწიფო, სამოქალაქო და სამართლებრივ ურ-თიერთობებს. ის, ძირითადად, **წერილობითი სახით** ფუნქციონირებს და რეალიზებულია სხვა-დასხვა ტიპის დოკუმენტებში. ზოგ დოკუმენტს, მაგ.: პასპორტს, ქორწინების მოწმობას, ჯან-მრთელობის ცნობას... აქვს წინასწარ შემუშავებული სტანდარტული ფორმა, ზოგს კი, მაგ.: ხელშეკრულებას, დადგენილებას, ოქმს... ადგენენ გარკვეული ნიმუშის მიხედვით.

ოფიციალური შეხვედრების დროს საქმიანი სტილი შეიძლება გამოვლინდეს **ზეპირი ფორ-მითაც**, რაც ითვალისწინებს **ორთოეპიის** – ზეპირი მეტყველების – მოთხოვნების დაცვას (სწო-რად წარმოთქმა, სუნთქვისა და პაუზის რეგულირება, ინტონაციის შერჩევა და სხვ.).

ოფიციალურ-საქმიანი სტილის ძირითადი ფუნქციებია **შეტყობინება** და **ზემოქმედება**. ფუნქციონირების სფეროების მიხედვით, გამოიყოფა დოკუმენტების 3 ძირითადი ჯგუფი:

– **დიპლომატიური**, რომელსაც მიეკუთვნება: ნოტა, მემორანდუმი, კონვენცია, საერთაშორისო შეთანხმება...

– **კანონშემოქმედებითი**, კერძოდ: კანონები, კონსტიტუცია, ბრძანებები, წესდებები, სამოქა-ლაქო და სისხლის სამართლის აქტები...

– **ადმინისტრაციულ-საკანცელარიო**; მაგ.: განცხადება, ავტობიოგრაფია, დახასიათება, მი-მართვა და დასტური (მოსწავლის ერთი სკოლიდან მეორე სკოლაში გადაყვანისათვის საბუთე-ბის მოსაგვარებელი ფორმები) და სხვ.

ოფიციალურ-საქმიან სტილში განირჩევა ოფიციალურ-დოკუმენტური და ყოველდღიურ-საქმიანი ჟანრები. პირველს მიეკუთვნება დიპლომატიური და კანონშემოქმედებითი სფერო, ხოლო მეორეს – ადმინისტრაციულ-საკანცელარიო.

ოფიციალურ-საქმიანი სტილისთვის დამახასიათებელია:

- სალიტერატურო ნორმების მკაცრი დაცვა;
- დოკუმენტის განსაზღვრული მოცულობა, რაც განაპირობებს ინფორმაციის ლაკონურად და მშრალად ასახვას;
- მხატვრული სახეების გამორიცხვა, ნეიტრალური ლექსიკა, არაემოციური თხრობა;
- თემატიკის შესაბამისი დარგობრივი ტერმინოლოგია;
- ოფიციალური ტექსტის კონსტრუირებისათვის მიღებული კლიშეები და კალკები: **მიმდინარე წელს**, ცნობა ეძლევა, მდგომარეობს შემდეგში, დანიშნულების აღგილზე, რეკომენდაციას უწევს, რაზედაც ხელს ვაწერ, არსებული მონაცემების თანახმად, მიღებული დადგენილე-ბის საფუძველზე, სტრუქტურის რეორგანიზაციის მიზნით, მხედველობაში მიიღო რა, სხვა თანამდებობაზე გადასვლასთან დაკავშირებით, აზრი გამოთქვეს, დაადგინეს...
- სხვადასხვა ტიპის პპრევიატურული გამოთქმები:
- ტექნიკური ხასიათის: ზომის, წონის, მანძილის... საზომი ერთეულების აღმნიშვნელი: **კმ** (კი-ლომეტრი), **ლ** (ლიტრი), **ჰა** (ჰექტარი), **კვ.მ** (კვადრატული მეტრი)...;
- სტილური: **ე.ი.** (ესე იგი), **ა.ნ.** (ამა წლის), **ა.შ.** (ასე შემდეგ), **და სხვ.** (და სხვა)...;
- ორგანიზაციების, ფირმების, დაწესებულებების სახელები: **დსთ** (დამოუკიდებელ სახელმწი-ფოთა თანამეგობრობა), **შპს** (შეზღუდული პასუხისმგებლობის საწარმო), **შსს** (შინაგან საქმეთა სამინისტრო)...
დ) ქვეყნების სახელები: **სსრ კავშირი, აშშ...**
- განუსაზღვრელი ნაცვალსახელების: **ვილაც, რალაც, როგორმე, სადმე...** გამორიცხვა;
- ზმინის მესამე პირის პასიური კონსტრუქციები: **დაურიგდათ საარჩევნო ბიულეტენები, გა-ნემარტათ კანონი, ჩამოერთვათ უფლება, აღუდგა წყალმომარაგება...**
- დოკუმენტის ხელმოწერა, დათარიღება, რეგისტრაცია და სხვ.

მოქალაქეთა ყოველდღიური ოფიციალურ-საქმიანი ურთიერთობის მნიშვნელოვანი მხარეა ადმინისტრაციულ-საკანცელარიო დოკუმენტაციის მოწესრიგება. ეს შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ დაცული იქნება, ერთი მხრივ – დოკუმენტების სტანდარტული ფორმა, ხოლო მეორე მხრივ – სალიტერატურო ენის ნორმები. სტანდარტული ფორმა ითვალისწინებს ოფიციალური დოკუმენტის შემადგენელ კომპონენტთა ადეკვატურად და ზუსტი თანმიმდევრობით წარმოდგენას, ხოლო **სალიტერატურო ნორმები** – სახელმწიფო ენის გრამატიკული კანონების ცოდნას. დოკუმენტების ძირითად ტექსტზე მუშაობისას მნიშვნელოვანია, რომ:

- აზრი ჩამოვაყალიბოთ სხარტად და ლაკონიურად; მაგ., სამსახურებრივ თუ სხვა ოფიციალურ სფეროში ვერავის დავავალდებულებთ, დრო დაკარგოს ჩვენი ვრცელი „არზის“ კითხვაში, როცა შესაძლებელია, გაცილებით მარტივად – სულ რამდენიმე წინადადებით მივაწოდოთ საჭირო ინფორმაცია;
- მოვერიდოთ პირის ნაცვალსახელთა ჭარბად გამოყენებას ერთი წინადადების ფარგლებში, ასევე – ზერთულ სინტაქსურ კონსტრუქციებს, მაქვემდებარებელ კავშირთა უსასრულო ჯაჭვით: „როცა... რომ... რადგან... რისთვისაც... რაზედაც...“ და სხვ.

ამჯერად განვიხილავთ რამდენიმე ოფიციალურ დოკუმენტს; ესენია:

- განცხადების ორი ფორმა – ინდივიდუალური და საინფორმაციო განცხადებები;
- პატაკი;
- ახსნა-განმარტება;
- მოხსენებითი ბარათი;
- სამოტივაციო წერილი;
- ავტობიოგრაფიული მონაცემები (CV).

ინდივიდუალური განცხადება

ინდივიდუალური განცხადება იწერება კონკრეტული პირის ან პიროვნებათა ჯგუფის მიერ დაწესებულების ან მისი ხელმძღვანელის სახელზე და შეიცავს რაიმე თხოვნას, საჩივარსა თუ შეტყობინებას.

ინდივიდუალური განცხადების სტრუქტურაში მოიაზრება ხუთი თანმიმდევრული ბლოკი; მათგან ერთიც რომ აკლდეს, დოკუმენტი არასრულყოფილი იქნება. ეს ბლოკებია:

- I. **ინფორმაცია ადრესატის შესახებ** – თანამდებობა / სტატუსი, სახელი და გვარი; წარმოდგენილია მიცემითი ბრუნვის ფორმით და იწერება ფურცლის მარჯვენა ზედა კუთხეში;
- II. **ინფორმაცია ადრესანტის შესახებ** – თანამდებობა / სტატუსი, სახელი და გვარი; წარმოდგენილია ნათესაობითი ბრუნვის ფორმით და იწერება ადრესატის ბლოკის ქვეშ;
- III. **დოკუმენტის სახელწოდება** – იწერება ადრესანტის ბლოკის ქვემოთ, ცენტრალურ მონაკვეთში. მისი წარმოდგენა შესაძლებელია როგორც მიჯრით (განცხადება), ისე გაშლილად (განცხადება), მხოლოდ – სასვენი ნიშნის გარეშე;
- IV. **საკუთრივ, დოკუმენტის ძირითადი ტექსტი** – იწერება დოკუმენტის სახელწოდების ქვეშ;
- V. **ადრესანტის ხელმოწერა და თარიღი** – იწერება დოკუმენტის ძირითადი ტექსტის ქვეშ.

ზოგადი მითითებები განცხადების ფორმაზე მუშაობისას:

- ბლოკები ერთმანეთისაგან დაშორებული უნდა იყოს ინტერვალებით, რაც გააძვილებს ძირითადი მონაცემების აღქმას;
- ადრესატის, ადრესანტისა და, საკუთრივ, დოკუმენტის ძირითადი ტექსტები ერთი და იმავე ტიპის აბზაცებით უნდა იყოს აგებული.

ცნობილია აბზაციის ორი ძირითადი სახე: ქართული და ევროპული; ქართული აბზაციის პირველი სტრიქნი რამდენიმე ინტერვალით არის შენეული, ხოლო ევროპული აბზაციის ყველა სტრიქნი თანაბარია; შესაბამისად, ევროპული აბზაცების ერთმანეთისაგან გამოსაყოფად (განსხვავებით ქართული აბზაცებისაგან) თითოსტრიქონიანი ინტერვალია საჭირო.

მნიშვნელობა არა აქვს, აღნიშნული ორი სახეობიდან რომელს აირჩიეს დოკუმენტის შემდგენელი, მაგრამ მთავარია, მთელ ტექსტში აბზაციის აგების ერთი პრინციპი იყოს გატარებული.

- დოკუმენტის სახელწოდება იწერება ბრჭყალებისა და ყოველგვარი სასვენი ნიშნის (ორწერტილი, ძახილის ნიშანი...) გარეშე;
- საკუთრივ, განცხადების ტექსტი უნდა იყოს სხარტად და გარკვევით ჩამოყალიბებული. ტექსტის სრულყოფილებას განსაზღვრავს მისი **სტრუქტურა და შემადგენელი კომპონენტების დაზუსტებული თანმიმდევრობა.**

ცნობილია განცხადების ტექსტის ორგვარი სტრუქტურა:

- ა) სამკომპონენტიანი – მიზეზი, დასაბუთება და შედეგი;
- ბ) ორკომპონენტიანი – მიზეზი და შედეგი; შდრ.:

- ავადმყოფობის გამო (მიზეზი) მჭირდება ექიმთან ვიზიტი (დასაბუთება). გთხოვთ გამათავისუფლოთ ა.ნ. 20 ოქტომბრის ლექციებიდან (შედეგი).
- ავადმყოფობის გამო (მიზეზი), გთხოვთ გამათავისუფლოთ ა.ნ. 20 ოქტომბრის ლექციებიდან (შედეგი).

არჩევანი აღნიშნულ ვარიანტებს შორის დოკუმენტის შემდგენის გადასაწყვეტია, მთავარია, დაცული იყოს კომპონენტთა თანმიმდევრობა; მაგ., გაუმართავია ასეთი ნიმუშები:

- მჭირდება ექიმთან ვიზიტი. გთხოვთ ა.ნ. 20 ოქტომბრის ლექციებიდან გამათავისუფლოთ ავადმყოფობის გამო;
- გთხოვთ ავადმყოფობის გამო გამათავისუფლოთ ა.ნ. 20 ოქტომბრის ლექციებიდან.
- დოკუმენტის დათარილება და ხელმოწერა შესაძლებელია ორგვარად:
 - ფურცლის მარცხენა მხარეს – თარილი და იმავე სტრიქონზე, მარჯვნივ – ხელმოწერა;
 - ფურცლის შუაში ან მარჯვენა ნახევარში ერთ სტრიქონზე – ხელმოწერა და მის ქვეშ მომდევნო სტრიქონზე – თარილი.

ნიმუში N 1:

ქ. თბილისის N 114-ე საჯარო სკოლის
დირექტორს, ბ-ნ ილია შენგელიას

ამავე სკოლის პედაგოგის –
ნაირა ქარსიძის

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა

ოჯახური მდგომარეობის გამო მიწევს რაიონში წასვლა. გთხოვთ გამათავისუფლოთ გაკვეთილებიდან ა.ნ. 30 მაისიდან 3 ივნისამდე.

29.05.2016.

ნ. ქარსიძე

საინფორმაციო განცხადება

საინფორმაციო (კედლის) განცხადება იწერება ადმინისტრაციის წარმომადგენლების მიერ დანარჩენი თანამშრომლებისა თუ მსმენელებისათვის გასაცნობად. ეს დოკუმენტი სტრუქტურულად განსხვავდება ინდივიდუალური განცხადებისაგან. მისი ძირითადი კომპონენტებია:

- I. სახელწოდება** – იწერება დოკუმენტის შესადგენად განკუთვნილი გვერდის ზედა ნახევარში მიჯრით (განცხადება) ან გაშლილად (გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა), პუნქტუაციური ნიშნების გარეშე;
- II. საკუთრივ, განცხადების ტექსტი** – ორიენტირებული მოსალოდნელ ფაქტზე / მოვლენაზე; ტექსტი აგებულია შემდეგი თანმიმდევრული კომპონენტების გათვალისწინებით:

1. დრო (როდის?);
2. ადგილი (სად?);

3. ფაქტი / მოვლენა (რა?);
4. იმ თანამშრომელთა / მსმენელთა... დამოკიდებულების განსაზღვრა, რომელთათვისაც ეს დოკუმენტია განკუთვნილი.

პირველი სამი კომპონენტი ერთ აბზაცშია წარმოდგენილი, ხოლო მეოთხე კომპონენტი – ცალკე სტრიქონზე.

III. ადრესანტი – რომელიმე ადმინისტრაციული განყოფილების (ან მისი წარმომადგენლის) სტატუსი (ან სტატუსი და ხელმოწერა); იწერება განცხადების ტექსტის ქვეშ, გვერდის მარჯვენა ნახევარში.

ნიმუში N 2:

განცხადება

ა.წ. 2 ივნისს, 14:00 სთ-ზე თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სააქტო დარბაზში (ჭავჭავაძის გამზირი, N 1) პროფ. ლევან დავითულიანი წაიკითხავს საჯარო ლექციას თემაზე:

„ძველი ქართული მწერლობის კერძი“
დასწრება თავისუფალია.

სტუდენტთა საორგანიზაციო კომიტეტი

პატაკი

განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით, პატაკი არის: 1. (სამხ.) სამსახურებრივი განცხადება, მოხსენება უმცროსი სამხედრო მეთაურისა უფროსისადმი; 2. მოხსენება ნაკისრ ვალდებულებათა შესრულების შესახებ.

პატაკი სამხედრო და გასამხედროებულ სისტემაში მოქმედი დოკუმენტია; თავისი სტრუქტურითა და დანიშნულებით, ის უტოლდება ინდივიდუალურ განცხადებას ან ახსნა-განმარტებით ბარათს (იხ. ქვემოთ). იმ შემთხვევაში, თუ პატაკი წარმოადგენს მოხსენებას ნაკისრ ვალდებულებათა შესრულების შესახებ, უნდა დაიწყოს ფრაზით: „მოგახსენებთ, რომ“ ან „გაცნობებთ, რომ“.

ნიმუში N 3:

შსს თბილისის მთავარი სამმართველოს
გლდან-ზაძალადევის განყოფილების უფროსს,
პოლიციის პოლკოვნიკ დავით იაძეს

ამავე სამმართველოს უბნის ინსპექტორთა
განყოფილების ინსპექტორ-გამომძიებელ
გიორგი ქიმერიძის

პატაკი

მოგახსენებთ, რომ ა.წ. 3 დეკემბერს, 17:30 სთ-ზე ვიმყოფებოდი უბნის ინსპექტორ-გამომძიებელ ზურაბ დარსაძესთან ერთად მეტრო „ახმეტელის“ მიმდებარე ტერიტორიაზე. პატრულირების დროს მომმართა მოქალაქემ და განმიცხადა, რომ უცნობმა პიროვნებამ გასტაცა მობილური ტელეფონი.

გ. ქიმერიძე
4.12.2012.

ახსნა-განმარტება

ახსნა-განმარტებითი ბარათი იწერება სასწავლებლის ხელმძღვანელის ან სამსახურის უფროსის სახელზე. მისი შემდგენელი ცდილობს აღწეროს მომხდარი ფაქტი და თავისი კავშირი

ამ ფაქტთან. აღნიშნული დოკუმენტი სტრუქტურულად იგივეა, რაც ინდივიდუალური განცხადება, იწყება ფრაზით: „მოგახსენებთ, რომ“ ან „გაცნობებთ, რომ“.

ნიმუში N 4

სულხან-საბა ორბელიანის სასწავლო უნივერსიტეტის სამართლის ფაქულტეტის დეკანს, ბ-ნ გიორგი ჯანაშიას

ამავე ფაკულტეტის II კურსის სტუ -
დენტის – ირაკლი ნინიძის

ა ხ ს ნ ა - გ ა ნ მ ა რ ტ ე ბ ა

მოგახსენებთ, რომ ა.წ. 20 ოქტომბერს უნივერსიტეტის ეზოში მომხდარი ჩეუბის შედეგად დაიჭრა ჩემი ჯგუფელი თემურ ლომსაძე. მე აღნიშნულ ინციდენტს არ შევსწრებივარ, რადგან ამ დროს ბიბლიოთეკაში ვიყავი.

ი. ნინიძე
22.10.2016.

მოხსენებითი ბარათი

მოხსენებითი ბარათი იწერება სამსახურის უფროსის სახელზე. მისი შემდგენელი არის სამსახურის თანამშრომელი, რომელსაც სურს, ერთი მხრივ, გამოხატოს თავისი პოზიტიური ხედვა მომხდარ, მიმდინარე თუ მოსალოდნელ ფაქტან დაკავშირებით, ხოლო მეორე მხრივ – დაარწმუნოს კოლეგები თავისი პოზიციის მართებულობაში.

მოხსენებითი ბარათი სტრუქტურულად ინდივიდუალური განცხადების ანალოგიურია, მაგრამ განსხვავებულია მისი ძირითადი ტექსტის სტრუქტურა, კერძოდ, გამოიყოფა შემდეგი ნაწილები:

- I. კონკრეტული ფაქტის აღნერა;
- II. პოზიტიური ხედვა – პუნქტებად ჩამოყალიბებული მოსაზრებები;
- III. შეჯამება და თვითშეფასება – დადებით შედეგებზე ორიენტირება, რაც ხელს შეუწყობს კოლეგების დარწმუნებას.

მოხსენებითი ბარათიც, ისევე როგორც ახსნა-განმარტებითი ბარათი, იწყება ფრაზით: „მოგახსენებთ, რომ“ ან „გაცნობებთ, რომ“.

ნიმუში N 5

ქ. თბილისის N 180-ე საჯარო სკოლის დირექტორს, ბ-ნ მინდია თურმანიძეს

ამავე სკოლის მე-10² კლასის ხელმძღვანელის – ნინო ვარშანიძის

მოხსენებითი ბარათი

მოგახსენებთ, რომ ა.წ. 23 მარტს ჩვენი სკოლის უფროსკლასელები აპირებენ, მონაწილეობა მიიღონ საორგანიზაციო კომიტეტის მიერ დაგეგმილ გამწვანების აქციაში.

ლონისძიების უკეთ ორგანიზებისათვის საჭიროდ მიმართია:

1. აქციის თითოეული მონაწილისათვის განისაზღვროს ნერგების რაოდენობა;
2. ყველაზე წარმატებული მონაწილები დაჯილდოვდნენ ქების სიგელით;
3. მომზადდეს აქციის მონაწილეთა საქმიანობის ამსახველი ფოტომასალა და სასკოლო კედლის გაზეთი.

ვფიქრობ, ზემოაღნიშნული პუნქტების გათვალისწინება სასარგებლო შედეგს გამოიღებს, კერძოდ: მოსწავლეები მეტი პასუხისმგებლობით მოეკიდებიან სამუშაოს და ინტერესიც ექნებათ, წარმატებას მიაღწიონ; გარდა ამისა, კედლის გაზეთში ასახული ინფორმაციით მათ მთელი სკოლა გაიცნობს: ეს კი სტიმულს მისცემს არა მარტო უფროსკლასელებს, არამედ დანარჩენ მოსწავლეებსაც, რომ სასარგებლო ლონისძიებებში გამოავლინონ თავიანთი შესაძლებლობები.

6. ვარშანიძე

15.03.2016.

სამოტივაციო წერილი

სამოტივაციო წერილი ის აუცილებელი დოკუმენტია, რომელსაც ავტობიოგრაფიულ მონაცემებთან (CV) ერთად ითხოვენ სამსახურში მიღებისას. მის მნიშვნელობაზე მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ, პირველ რიგში, სწორედ მოტივაციას კითხულობენ, სანამ აპლიკანტის დანარჩენ დოკუმენტებს განიხილავენ. სამოტივაციო წერილმა უნდა დაარწმუნოს დამსაქმებელი, რომ არამარტო სამუშაოს შესრულებისთვის საჭირო უნარები გაქვთ, არამედ ხართ შემოქმედებითი, საინტერესო ადამიანი, რომელსაც მოვალეობებისა და პასუხისმგებლობისათვის თავის გართმევა შეუძლია.

სამოტივაციო წერილის შედგენილობაში გამოიყოფა 6 ბლოკი:

- I. თარიღი;
- II. ადრესანტის სახელი, გვარი და საკონტაქტო ინფორმაცია – მისამართი, მობ. ტელეფონი, ელფოსტა;
- III. ადრესატის სახელი, გვარი და მისამართი (თუ არ ვიცით, კონკრეტულად ვინ წაიკითხავს ჩვენს სამოტივაციო წერილს, შეგვიძლია, ეს საფეხური გამოვტოვოთ);
- IV. მისალმება;
- V. სამოტივაციო წერილის ტექსტი – ტექსტი ერთ გვერდს არ უნდა აღემატებოდეს; ის, ჩვეულებრივ, სამი აბზაციისგან შედგება:

პირველი აბზაცი (შესავალი) – წარადგინეთ თქვენი თავი; მოკლედ აღნიშნეთ, რა სამსახურისთვის აგზავნით აპლიკაციას, საიდან შეიტყვეთ ამ პოზიციის შესახებ და რატომ ხართ დაინტერესებული;

მეორე აბზაცი (ძირითადი ნაწილი) – დაასაბუთეთ, კერძოდ, პუნქტებად ჩამოაყალიბეთ, რატომ იქნებოდით კარგი კანდიდატი ამ პოზიციისათვის; ისაუბრეთ თქვენი კვალიფიკაციისა და გამოცდილების შესახებ და მიუთითეთ, რატომ არის ეს მნიშვნელოვანი აღნიშნული სამსახურისთვის;

მესამე აბზაცი (შეჯამება) – მიუთითეთ, რა გსურთ, რომ მოხდეს მას შემდეგ, რაც ადრე-სატი თქვენს წერილს წაიკითხავს: გამოხატეთ გასაუბრების სურვილი, რომ უფრო დეტალურად განიხილოთ თქვენი შესაძლებლობები; გამოთქვით მზაობა დამატებითი ინფორმაციის მისაწიდებლად; მადლობა გადაუხადეთ, რომ გამონახეს დრო თქვენი წერილის წასაკითხად.

- VI. ადრესანტის ხელმოწერა.

ნიმუში N 6

27. 05. 2016

მარიამ ირემაშვილი

თბილისი, წინამდლვრიშვილის ქ. N 7

მობ.: 597 11 00 11;

ელფოსტა: mariamirem@gmail.com

ქალბატონ ელენე მიქაბერიძეს
თბილისი, კოსტავას ქ. N 123

მოგესალმებით,

დავინტერესდი, როდესაც **Jobs.ge**-ზე სუპერმარკეტის მენეჯერის ვაკანსია ვიპოვე „კარფურში“. თქვენს კომპანიასთან მჭიდრო კავშირი მაქვს, რადგან როგორც მომხმარებელს, ყოველდღიურად მიჩვეს „კარფურის“ ერთ-ერთ სუპერმარკეტში სტუმრობა. ყოველთვის მომწონდა თქვენი პროდუქციის ხარისხი და მომსახურების დონე, ახლა კი მეც მეძლევა შანსი თვითონ გავხდე კომპანიის გუნდის წევრი.

რადგანაც „კარფური“ ყველაზე სწრაფად მზარდი ჰიპერმარკეტების ქსელია საქართველოში, ხოლო მისი ცნობადობა, ფაქტობრივად, არის 100 %, მესმის, რომ კომპეტენტური და პასუხისმგებლობის გრძნობიანი თანამშრომელი აუცილებლობას წარმოადგენს. ვთვლი, რომ ზუსტად ვაკიმაყოფილებ ამ მოთხოვნებს, ამიტომ გთხოვთ, დამითმოთ დრო და თვალი გადაავლოთ ჩემს ძლიერ მხარეებს:

- ბიზნესის ადმინისტრირების ბაკალავრის ხარისხი შავი ზღვის უნივერსიტეტიდან;
- მაღაზიის მენეჯერად მუშაობის 3-წლიანი გამოცდილება;
- საოფისე პროგრამების სრული პაკეტი;
- სამი უცხო ენა;
- კომუნიკაციურობა და აქტიურობა;
- ორგანიზებულობა და დეტალებზე ორიენტირებულობა.

მოხარული ვიქნებოდი, თუ გასაუბრებაზე დამიბარებდით და მომცემდით შანსს უკეთ ამეხსნა, თუ რა წელილის შეტანა შემიძლია „კარფურის“ განვითარებაში. მეტი ინფორმაციის-თვის შეგიძლიათ დამირეკოთ ნომერზე: 597 11 00 11. გმადლობთ, რომ დრო გამონახეთ ჩემი წერილის წასაკითხად.

პატივისცემით, მარიამ ირემაშვილი.

ავტობიოგრაფიული მონაცემები – (CV)

ავტობიოგრაფიული მონაცემების აღსანიშნავად ქართულ სინამდვილეში გამოიყენება აბრევიატურული გამოთქმა – CV, რომელიც მომდინარეობს ლათინური ფრაზიდან: Curriculum Vitae – „ცხოვრების გზა“.

CV წარმოადგენს სპეციალური დანიშნულების დოკუმენტს, რომელსაც პირველ რიგში ითხოვენ დამსაქმებლები კანდიდატის ამა თუ იმ პოზიციაზე დანიშვნამდე.

სპეციფიკურია CV -ის სტრუქტურა: მასში თარიღებისა და ფაქტების სახით არის თავმოყრილი ძირითადი ინფორმაცია პიროვნების შესახებ. არ არსებობს CV -ის ერთი სტანდარტული ფორმა, მაგრამ ყველა ვარიანტისათვის საერთოა ქვემოთ წარმოდგენილი პუნქტების ჩამონათვალი:

- **პერსონალური (პირადი) ინფორმაცია:** სახელი, გვარი, მისამართი, ტელეფონის ნომერი, ელფოსტა. შესაძლებელია სურათიც, მხოლოდ – საბუთებისთვის განკუთვნილი;
- **განათლება და პროფესიული ტრენინგები** – სწავლის პერიოდი, სასწავლებელი, ფაკულტეტი, საუნივერსიტეტო ხარისხი, კვალიფიკაცია, ტრენინგები – სფერო, მიმართულება;
- **სამუშაო გამოცდილება:** მუშაობის პერიოდი – თვე, წელი, ორგანიზაციის დასახელება, მისამართი, თანამდებობა, ძირითადი ფუნქციები, მიღწევები;

- **სიმპოზიუმები, კონფერენციები და სემინარები** – ღონისძიების თემა, ჩატარების თარილი, ადგილი, ორგანიზატორი, მოხსენების სათაური (თუ ვართ მომხსენებლები ან თანამომხსენებლები);
- **პუბლიკაციები** – პუბლიკაციის გამოცემის თარილი, სათაური, უურნალის/წიგნის/სამეცნიერო კრებულის/გაზეთის სათაური, გამომცემლობა, გამოცემის ადგილი;
- **დამატებითი უნარ-ჩვევები და კომპეტენციები:** უცხო ენის / ენების ცოდნა – ღონის მითითებით; კომპიუტერული პროგრამების ცოდნა – კონკრეტული პროგრამების მითითებით და სხვ.
- **ჰობი** – ინტერესების სფერო: სპორტი, მოგზაურობა, მუსიკა, ცეკვა და ა.შ.
- **სხვა აქტივობები და ნევრობა** – გულისხმობს ინტელექტუალურ, შემოქმედებით, საზოგადოებრივ აქტივობებს.

CV-ს ზოგჯერ რეზიუმესაც უწოდებენ; ერთ-ერთ წყაროში მიუთითებენ, რომ CV-ისა და რეზიუმეს გაიგივება არ შეიძლება: რეზიუმე უნარების, გამოცდილებისა და განათლების მოკლე, ერთ ან ორ გვერდიანი აღნერაა, ხოლო CV – უფრო ვრცელი და დეტალური; ეს უკანასკნელი ასახავს არა მხოლოდ ადამიანის აკადემიურ წარსულსა და განათლებას, არამედ მის გამოცდილებას კვლევით და საგანმანათლებლო სფეროებში, გამოცემებს, პრეზენტაციებს, ჯილდოებს, სამეცნიერო საზოგადოებების წევრობას და ა.შ.⁵⁴

რას უნდა მიაქციოთ ყურადღება CV-ს შედგენის დროს:

- საკონტაქტო მონაცემებსა და დეტალებზე წინ CV-ს სათაურად თქვენი სახელი და გვარი უნდა ეწეროს მსხვილი, მკაფიო შრიფტით;
 - უნდა გაითვალისწინოთ პოტენციური დამსაქმებლის ინტერესები და მისთვის მნიშვნელოვან ასპექტებზე გაამახვილოთ ყურადღება;
 - დაწერეთ მხოლოდ სიმართლე: არ მიუთითოთ ისეთი აქტივობები, რომლებიც არ გახასიათებთ, მაგრამ არც თქვენი მიღწევები მიჩქმალოთ, რომ დამსაქმებელს სრული წარმოდგენა შეუქმნათ თქვენს საქმიანობასა და უნარებზე;
 - კომპაქტურად წარმოადგინეთ ინფორმაცია – CV-ის გაცნობა დიდ დროს არ უნდა მოითხოვდეს; მისი მოცულობა სამ გვერდს არ უნდა აღემატებოდეს;
 - წერეთ ლავონიური, არათხრობითი სტილით; არ გადატვირთოთ ზმნებით; შდრ., ქვემოთ წარმოდგენილი ორი მაგალითიდან მისაღებია) ვარიანტი:
- ა) 2003 – 2007 წწ. – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ინფორმატიკისა და მართვის სისტემების ფაკულტეტი; სპეციალობა – საინჟინრო ფიზიკა, ბაკალავრიატი.
- ბ) 2003 – 2007 წწ. – ვსწავლობდი საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ინფორმატიკისა და მართვის სისტემების ფაკულტეტზე საინჟინრო ფიზიკის სპეციალობით. ავიდე ბაკალავრის დიპლომი.
- ბიოგრაფიის შევსებისას მონაცემები შეიტანეთ დაღმავალი თარიღების მიხედვით: ქრონოლოგიური წყობა შებრუნებული უნდა იყოს, რამდენადაც დამსაქმებლისათვის ბევრად მნიშვნელოვანია ბოლოდროინდელი, უახლესი ინფორმაცია თქვენ შესახებ, მაგ.:
2015 წლის იანვარი – 2016 წლის მარტი: ბიზნეს კონსულტანტი X კომპანიისთვის;
2014 წლის აპრილი – 2015 წლის დეკემბერი: დამოუკიდებელი ექსპერტი.
- მუქი შრიფტით გამოვყავით ძირითადი პუნქტები;
 - საჭიროა CV-ის მუდმივი განახლება – მასში თანმიმდევრულად უნდა აისახოს ახალი ინფორმაცია თქვენს საქმიანობასა და მიღწევებზე და სხვ.

⁵⁴<https://staffge.wordpress.com/2011/08/13/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%A3%E1%83%A8%E1%83%90%E1%83%9D%E1%83%A1-%E1%83%AB%E1%83%98%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%9D%E1%83%9E%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%96%E1%83%90/> მოძიებული: 28.05.2016.

ელენე კასრაძე

CV

პერსონალური მონაცემები

დაბადების თარიღი:	17/ 11/1963
დაბადების ადგილი	თბილისი
მოქალაქეობა	საქართველო
მისამართი	ბუაჩიძის ქ. N 12, ბინა N 10
პირადობის მოწმობის მონაცემები:	ნომერი: ბ0192578; პირადი № 01013032275; გაცემის თარიღი: 27.08. 1998 მოქმედების ვადა: 27.08.2018; გაცემულია: გლდან-ნაძალადევის რ-ნის შსს ქვეგანყოფი- ლების მიერ
ელ ფოსტა	elenekasradze@gmail.com
ტელეფონი	სახლი: 2 61 05 74; მობილური: 593 98 62 02

განათლება

წელი	
1980 – 1985 წწ.	თსუ ფილოლოგიის ფაკულტეტის, სპეციალობა: ქართული ენა

სამუშაო გამოცდილება

წელი	
2013-იდან	კავკასიის უნივერსიტეტის მოწვეული პროფესორი
2012-იდან	სულხან-საბა ორბელიანის სასწავლო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
2011 -2012	სულხან-საბა ორბელიანის სასწავლო უნივერსიტეტის მოწვეული პროფესორი
2009–2010	საქართველოს ეკონომიკისა და სამართლის სასწავლო უნივერსიტეტის პუმანიტარული ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი
2008–2009	პუმანიტარულ-ტექნიკურ გიმნაზია „ოქროს აკვანის“ ქართული ენის კათედრის გამგე
2007	თსუ ქართული ენის ინსტიტუტის პროფესორი (საათობრივი მოწვევის წესით)
1995-2006	თსუ ახალი ქართული ენის კათედრის დოცენტი
1992-1995	თსუ ახალი ქართული ენის კათედრის უფროსი მასწავლებელი
1988-1992	თსუ ახალი ქართული ენის კათედრის ლაპორანტი

აკადემიური ხარისხი

წელი	
1991 წ.	საკანდიდატო დისერტაცია: „ილია ჭავჭავაძე და ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგი- ის პრობლემები (ახალი ქართული სალიტერატურო ენის ჩამოყალიბების ფონზე)“ ფილ. მეც. კანდიდატი; კდ № 049578

პუბლიკიფიბი (2012-2014)

წელი	ნაშრომის დასახელება
2014	კრიტიკა და პოეტის ინოვაციური ლექსიკის რამდენიმე მაგალითი, ძიებანი, XVIII, თბილისი, (სტატია)
2013	ზოგიერთი ქიმიური ტერმინის განმარტებისათვის, მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, N 4, (სტატია)
2012	ილია ჭავჭავაძის ენობრივი კონფეფციის ძირითადი ასპექტები; ქართველური მემკვიდრეობა, XVI, ქუთაისი (სტატია), თანავაჭორი: ქ. მიქელაძე

კონფერენციებში მონაწილეობა (ბოლო სამი წლის განმავლობაში):
ა. საქართველოს ფარგლებში

2014	რუსეთის საცავებში არსებული ქართული ხელნაწერებისა და სიძველეების საქართველოს-თვის გადმოცემის საკითხი (1922 წ) და ნ. მარისა და ივ. ჯავახიშვილის დაპირისპირება; საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის თეოლოგიის ცენტრის მიერ ორგანიზებული საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია; თბილისი, 14-15 აპრილი (თეზისები)
2013	დავით კლდიშვილის ენობრივი ხედვა და ენობრივი სტილის თავისებურებანი; დავით კლდიაშვილისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო კონფერენცია, ქუთაისი (თეზისები)
2012	ივანე ჯავახიშვილისა და ნიკო მარის ერთი პოლემიკის შესახებ (ქართული უნივერსიტეტი - ეროვნულ და ანტიეროვნულ ძალთა დაპირისპირების მთავარი თემა); დიდი ქართველი მეცნიერის, აკადემიკოს ივანე ჯავახიშვილის დაბადების დღისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო კონფერენცია; საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია ბირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი, თბილისი (თეზისები)

ტრენინგი (მიუთითოთ რა ტრენინგი/კურსი გაქვთ გავლილი)

ტრენინგი (საკითხები)	თრგანიზატორი	თარიღი (წელი), ხანგრძლივობა
ეფექტური პრეზენტაცია, მოტივაცია და ჩართულობა; სწავლება და და მცირერიცხოვან კლასები	ჩრდ. ტეხასის უნივერსიტეტის პროფესორი - ჯეფერსონ ჯორჯი	29 აპრილი – 1 მაისი, 2014 წელი; თსუ მაღლივი კორპ., 206-ე აუდიტორია

ენების ცოდნა (აღნიშნეთ ენის ცოდნის შესაბამისი დონე)

ენა	სრულყოფილად	კარგად	საშუალოდ	ცუდად
ქართული	•			
რუსული		•		
ინგლისური			•	

პროგრამული პროგრამების ცოდნა □ • ეს და არა

პროგრამა	სრულყოფილად	კარგად	საშუალოდ	ცუდად
Microsoft Office Word	•			
Microsoft Office PowerPoint		•		
Microsoft Office Excel			•	

თარიღი: 07.05. 2014

ხელმოწერა: / ე. კასრაძე

სავარჯიშოები

17.9.1. წაიკითხეთ ოფიციალურ-საქმიანი ტექსტები და დაადგინეთ მათი ენობრივ-სტილური თავისებურებები; იმსჯელეთ განსხვავებაზე, მოიძიეთ შესაბამისი მაგალითები.

ა)

იონა მეუნარგიას სიტყვა ილიას დასაფლავებაზე

დაუვინცარო მამულისშვილი იღიავ! შენი ჭირისუფალი განა მარტო ეს, აქ მოზღვავებული საზოგადოებაა, რომელიც სამი დღეა, შენს ცხედარს გარს ახვევია?!

არა, შენი ჭირისუფალი მთელი შენი სატროფ ქვეყანაა, სამშობლო - კახეთიდამ დაწყებული შავ ზღვამდის. ამ ქვეყანაში ყველას უგემნია შენი ნაწერების სიტკბოება და ყველა სასოებით და სიამაყით იხსენებს შენს სახელს; ოჯახი სად დარჩა ამ ქვეყანაში, საცა ბავშვს შენი „აყვავებულა მდელო“ არ ეკითხოს და მოზრდილს „მკრთალი ნათელი“ და „ჩემო კარგო ქვეყანავ“ არ ეძლეროს?

შენის ქმნილებით დამტკარმა, შენის მოკვლით გულ-ჩამნარებულმა საქართველოს შორეულმა ქალაქმა ფოთმა დაფნითა და ყვავილით შეამკო ცხედარი შენი და უკანასკნელი სალამი გიძლვნა შენ, დაუვინცარო იღიავ, შენ, რომლის მარჯვენისა ქმნილებამ აღზარდა რაზმი საქართველოს მოზარდთა თაობათა და მწერალთა, შენ, რომელმაცა „კაცია-ადამიანი“ სთქვი, „გლახის ნაამბობი“ გვიამბე, თავდადებული შეგვაყვარე და „ნაოჭის მსგავსად შეკრული“ შუბლი განდეგილისა დაგვიხატე ხელოვნურად.

შენ რომ ფეხი შემოდგი მწერლობაში, სთქვი, „მამულო საყვარელო, შენ როსდა აყვავდებიო“ და მთელი შენი სიცოცხლე ამ მამულის აყვავებას ამსახურე და მამულის შვილების გულში აღაგზნე ყოველგვარი კეთილი აზრი და გრძნობა.

დღეს ყოველი ქართველი, თვით შენი მტერიც, შენი შეგირდია. ნეტავ გაგაგონა ის ძლიერი ღალადი ჩვენის მწერლობისა, რომელიც შენმა მკვლელობამ ასტეხა, რომ დამტკარიყავ იმ აზრით, რომ სამწერლო მემკვიდრეობა, შენგან დატოვებული, არც ისე მჩატეა, როგორც მტერსა ჰგონია.

შენ არ გვასწავლე ქართული ენა? შენ არ შეჰქმენ უკანასკნელად „სულთა სწრაფვა“, „თვალთახედვის ისარი?“ შენ შეგვაყვარე მამული და გვაჩვენე, როგორ უნდა სამშობლოს მტერთან ბრძოლა. „დიდ მუხასთან პატარა ია რომ ყვაოდეს, ვის რა უნდაო“, გააგონე შენს მამულის მტრებს. სამეგრელოს ჩამოშორება რომ მოინდომეს საქართველოდამ, შენ სამეგრელოში მოდი, იქაურობა ნახე და სთქვი: „სამეგრელოში მოვედი და საქართველო ვნახეო“ და მედგრად გამოესარჩლე დაჩაგრულ სამეგრელოს.

და ან შენ დაგვშორდი, დაგვტოვე იმ დროს, როცა თვით მამულის წმიდათა-წმიდას შეეხო განუსჯელი თაობა და როცა შენს წინასწარმეტყველურ სიტყვას შეეძლო ეს თაობა გონის მოეყვანა.

ვინ იცის, ეგებ შეიძლებოდეს კაცს კაცობრიობა უყვარდეს მამულზე უფრო, მაგრამ მამული რომ არ უყვარდეს კაცს, სამშობლოს ენა არა სწამდეს, ამის სმენაც კი ეჩოთირება ჩვენს ყურს, რომელშიაც შენ 40 წლითადი სულ ჩაგვძახოდი: ჩიტს თავისი ბუდე უყვარს, ნადირს თავისი კლდე და სორო, მთელ განათლებულ ქვეყანას თავისი მხარე და ენა და მხოლოდ ჩვენში გამოჰყოვრა პირველად ეს დაუჯერებელი: „ენა რა არის, მამული რას მიქვიანო“.

ვიმედოვნებ, მოძღვარო, რომ ეს შეცდომა წარმავალია, რომ ჩვენი ძმანნი და შვილნი, ვითარცა უძღები შვილნი, დაუბრუნდებიან სამშობლოს და მამული კვლავ დარჩება ყველათათვის საუკუნოდ თაყვანსაცემად ისე, როგორც საუკუნო არის იდეალები სიმართლისა, სიკეთისა და მშვენიერებისა, რომელთაც შენ მსახურებდი.

მშვიდობით, ჩვენო ენის კანონმდებელო, დიდო მამულისშვილო!

1907 წლის 9 სექტემბერი⁵⁵.

ბ)

გერმანიის ელჩის მისასალმებელი სიტყვა

ჩვენი ინტერნეტგვერდის ძვირფასო სტუმრებო,
მოგესალმებით გერმანიის ელჩი საქართველოში!

თბილისში გერმანიის საელჩოსა და მისი თანამშრომლების სურვილია, რომ ჩვენი ვებგვერდის სტუმრებს გაუადვილონ საქართველოს, მისი სტუმართმოყვარე ხალხისა და ქვეყნის კულტურული სიმდიდრის გაცნობა. საქართველო არის ხიდი დასავლურ და აღმოსავლურ კულტურებს შორის. იგი წარმოადგენს ერთ-ერთ უძველეს ქრისტიანულ ქვეყანას ევროპაში, რომელიც დღეს თავის მომავალს ძველი ისტორიის საძირკველზე აშენებს.

⁵⁵ <http://presa.ge/new/?m=lit&AID=16027> მოძიებული: 20. 06. 2014

გერმანია იყო პირველი სახელმწიფო, რომელმაც 1992 წელს საქართველოს დამოუკიდებლობა აღიარა და საელჩო გახსნა თბილისში. ამით ჩვენ შევძელით გაგველრმავებინა ის კონტაქტები, რომლებიც საქართველოს სამეფოს დროიდან გერმანიასთან არსებობდა და ხელი შევუწყვეთ კულტურისა და მეცნიერების სფეროებში არსებული მეცნიერული ურთიერთობების შენარჩუნებასა და განვითარებას. ...დავამყარეთ ახალი პოლიტიკური კონტაქტები და დავიწყეთ ინტენსური ეკონომიკური თანამშრომლობა ახალგაზრდა ქართულ სახელმწიფოსთან.

გერმანიის თანადგომა ნათლად გამოჩნდა ასევე რუსეთთან 2008 წლის ომის შემდგომ განეულ ჰუმანიტარულ დახმარებაში. გერმანია საქართველოს უდიდეს დახმარებას უწევს განვითარების სფეროში თანამშრომლობის კუთხით. ჩვენს პარტნიორებთან, ევროკავშირთან და ნატოსთან ერთად მხარს ვუჭროთ საქართველოს ტერიტორიულ მთლიანობას და ჩართული ვართ მრავალ ერთობლივ პროექტში, რომელიც მიზნად ისახავს დემოკრატიული რეფორმების პროცესის გაძლიერებასა და საქართველოს დაახლოებას ეკონომიკურ სტრუქტურებთან.

ჩვენს ვებგვერდზე წარმოგიდგენთ იმ გერმანულ-ქართული ურთიერთობების მრავალფეროვნებას, რომელიც სცილდება პოლიტიკურ სიბრტყეს და გამსჭვალულია დიდი ძალისხმევით კერძო ინიციატივებისა და სამოქალაქო საზოგადოების ყველა მონაწილის მხრიდან.

მოხარული ვარ, რომ დაინტერესდით თბილისში გერმანიის საელჩოს მუშაობით და საელჩოს მიერ შემოთავაზებული მომსახურებით.

ორთვინ ჰენიგი⁵⁶

17.9.2. წაიკითხეთ ტექსტი და დაადგინეთ, ოფიციალურ-საქმიანი დოკუმენტების რომელ ჯგუფს მიეკუთვნება; გაასწორეთ ლექსიკურ-სტილისტური და პუნქტუაციური ხარვეზები.

რატიფიცირებულია საქართველოს პარლამენტის 2002წ. 10 ოქტომბრის N 1684 –I ს დადგენილებით⁵⁷

ნიცის შეთანხმება

ნიშნების რეგისტრაციისათვის განკუთვნილი საქონლისა და მომსახურების საერთაშორისო კლასიფიკაციის შესახებ

1957 წლის 15 ივნისი

გადასინჯული სტოკოლმში 1967 წლის 14 ივნისს, და უენევაში

1977 წლის 13 მაისს და შესწორებული უენევაში 1979 წლის 28 სექტემბერს

მუხლი 8

შესწორებების შეტანა მუხლებში 5-8

(1) ნინადადებები მე-5, მე-6, მე-7 და ამ მუხლში შესწორებების შეტანის შესახებ შეიძლება წარმოდგენილი იქნეს ასამბლეის წევრი ნებისმიერი ქვეყნის ან გენერალური დირექტორის მიერ. ასეთ წინადადებას გენერალური დირექტორი უგზავნის ასამბლეის წევრ ქვეყნებს ასამბლეაზე განხილვამდე სულ მცირე 6 თვით ადრე.

(2) ამ მუხლის (1) პუნქტში მოხსენიებულ მუხლებში შესწორებებს დებულობს ასამბლეა. გადაწყვეტილების მისაღებად საჭიროა კენჭისყრაში მონაწილეთა ხმების სამი მეოთხედი. ამასთან, მე-5 მუხლსა და ამ პუნქტში ნებისმიერი შესწორების მისაღებად საჭიროა კენჭისყრაში მონაწილეთა ხმების ოთხი მეხუთედი.

(3) ამ მუხლის (1) პუნქტში მოხსენიებული მუხლების ნებისმიერი შესწორება ძალაში შედის ერთი თვის შემდეგ თარიღიდან, როდესაც გენერალურ დირექტორს ჩაბარდება ამ თარიღი-სათვის ასამბლეის წევრი ქვეყნების რაოდენობის 3/4-ის წერილობითი შეტყობინებები თითოეული ქვეყნის კონსტიტუციით დადგენილი პროცედურის შესაბამისად ზემოხსენებული შესწორებების მიღების შესახებ. ზემოხსენებულ მუხლებში ასეთი წესით მიღებული ნებისმიერი შესწორება სავალდებულოა ყველა იმ ქვეყნისათვის, რომელიც შესწორების ძალაში შესვლის თარიღი-სათვის არის ასამბლეის წევრი ან რომელიც წევრი გახდა ამ თარიღის შემდეგ. ამასთან, ნებისმიერი შესწორება, რომელიც ზრდის სპეციალური კავშირის ქვეყნების ფინანსურ ვალდებულე-

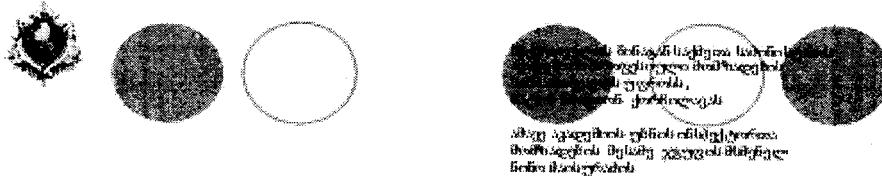
⁵⁶ http://www.tiflis.diplo.de/Vertretung/tiflis/ka/01/Botschafter_und_Abteilungen/_Gru_C3_9Fwort_Botschafter.html მოძიებული: 20. 01. 2014.

⁵⁷ www.sakpatenti.org.ge/files/nice_full.pdf მოძიებული: 25.03.2016.

ბებს, სავალდებულოა მხოლოდ იმ ქვეყნებისათვის, რომელთაც განაცხადეს ასეთი შესწორების მიღების შესახებ⁵⁸.

17.9.3. გაეცანით საქართველოს შსს აკადემიის ადმინისტრაციულ-საკანცელარიო დოკუმენტაციის ნიმუშებს; დაადგინეთ დოკუმენტების ენობრივი თავისებურებები; იპოვეთ პუნქტუაციური შეცდომები და გაასწორეთ.

N1

გ ა ნ ი ა დ ე ბ ა

თჯიბული პირის გამოსახულება ა.წ. 15 დღისას გამოსახულების
ლაპტოპიზე.

ნ. მისამართი
14.07.11.

N 2

გ ა ნ ი ა დ ე ბ ა

ა.წ. 20 ივლისს, 12:00 სთავე, შსს აკადემიის 206-ე აუდიტორიაში
დაწიმულია უბრინ ინცექტორთა მომზადების მესამე ჯილდის
მსმენელთა საერთო კრება.

შემდეგ მარენელის დასწრება საგალდებულოა.

შსს აკადემიის სასწავლო განყოფილება

⁵⁸ http://www.sakpatenti.org.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=118 მოძიებული: 8. 03. 2016.

N 3

საქართველოს მინისტრის საქართველოს
სამინისტროს აკადემიის რექტორის,
ბატონიშვილის გერბის ფოტოს

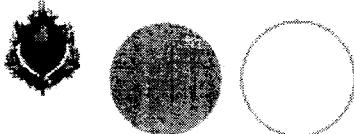
ასეთ არაუცნობ მართვას და
მიმღებლის განვითარების უზრუნველყოფას -
ნივა დღისმანის.

3 3 0 5 3 0
კონფიდენციალური შეკვეთულებას ა.წ. 1 ავგვისტოდან
15 ათ ისტონ ჩათვლით.

პატარა:

6. ღლ ღლ ტე
18.10.12.

N 4

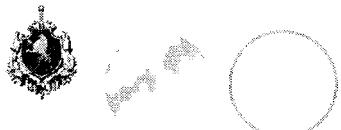
ასეთ სამსახურების უწინ იმავებურის
განვითარების იმპაქტურ-გამომსახურ
კონფიდენციალური

ა.ს.6-კ568ირტება

მოგასცენები, რომ გუშან, 15 იანვ, ტრანსპორტის გაფიცენი გამორი
გამოცხადდი დაკანონით (ნაცვ ლე 8.30 საათისა, 9.15 საათზე).
შეკვეც დუ მი, მსგავსი ფაქტი აღარ განხილულია.

ა. ქათ აზაბ
18.10.12.

N 5

საქართველოს შსს აკადემიის
პროფესიული მომსადგეის
სამმრთველოს უფროსს,
ბატონ როდიონ ქორჩილავას

ამავე სამსახურის თანამშრომლის -
ნივა აგიაშვილის

მოხსენებითი ბარათი

მოგასცენებთ, რომ ა.წ. 15 სექტემბრიდან 30 სექტემბრის ჩათვლით მივლინებული ვიყავი
ტრენინგების ჩასატარებლად ზემო აჭარაში. რთული კლიმატური პირობების გამო
იძულებული გავხდი მივლინება შემეწყვეტა ერთი ვირით ადრე.

მიზანშეწონილად მიმართა ტრენინგის განახლება:
ა) ჩვენი კოლეგების თბილისში მოწვევა სწავლების უფრო კომფორტულად ჩასატარებლად;
ბ) უზნის ინსპექტორის სისტემატურ შეცვედის და გამოცდლების გაზირება.

იმედი მაქვს, ზემოაღნიმნული ხელს შეუწყობს უბნის ინსპექტორთა მუშაობის გაუმჯობესებას
და არსებული ხარების გამოსწორებას.

(თარიღი)

(ხელის მოწერა)

**17.9.4. გაეცანით სამოტივაციო წერილს, იპოვეთ ხარვეზები და იმსჯელეთ, როგორ გა-
ასწორებდით.**

ს ა მ თ ტ ი ვ ა ც ი օ მ წ ე რ ი ლ ი

თბილისის საბიბლიოთეკო რესურსების დეპარტამენტის
უფროსს, ქალბატონ ელენე დავითაშვილს

მოგესალმებით, ქალბატონ ელენე,

მე ვარ მაია ადამაშვილი, თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი. ჩემთვის საინტერესო აღმოჩნდა საბიბლიოთეკო რესურსების დეპარტამენტის ფონდებისა და კატალოგების ორგანიზებისა და დაცვის განყოფილების სპეციალისტის ვაკან-
ტური პოზიცია, რომლის შესახებაც ინტერნეტით შევიტყვე.

ეროვნული ბიბლიოთეკის ბოლოდროინდელი საინტერესო პროექტები და განვითარების აქტი-
ური ტემპი ჩემთვის მნიშვნელოვანი გამოწვევაა. ვფიქრობ, ეს არის დაწესებულება, რომელშიც
მუდმივი პროფესიული ზრდისთვის შესაბამისი და სტაბილური გარემოა, თანაც ჩემი – ფილო-
ლოგის – პროფესია ძალიან ახლოს არის საბიბლიოთეკო საქმიანობასთან. ეფექტური და სწრა-
ფი მომსახურება, საბიბლიოთეკო რესურსების საუკეთესოდ ორგანიზებული ფონდები და კატა-
ლოგები ყველა მაღალი დონის ბიბლიოთეკის აუცილებელი და უმნიშვნელოვანესი სავიზიტო
ბარათია. მისასალმებელია საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის გაციფრების
პროექტები, რომლებიც მკითხველს უსაზღვრო შესაძლებლობებს სთავაზობს შინიდან გაუს-
ვლელად.

აღნიშნულ ვაკანტურ პოზიციაზე საკუთარი თავის წარმოდგენის საშუალებას მაძლევს რეზიუ-
მეში აღნიშნული სამუშაო გამოცდილება, რამაც გუნდური და თანამშრომლობაზე დაფუძნებუ-
ლი მუშაობის უნარი ჩამომიყალიბა, თანამშრომლობითი ეთიკისა და კეთილგანწყობილი სამუ-
შაო გარემოს შექმნის უნარი, რაც აუცილებელი და მნიშვნელოვანია ნებისმიერი დაწესებულე-
ბისა თუ კომპანიისთვის.

მოხარული ვიქნები, თუკი მომეცემა საშუალება საკუთარი მოკრძალებული წვლილი შევიტანო
დიდ ეროვნულ საქმეში და გავხდე იმ სასიკეთო ცვლილებების თანამონანილე, რომლებიც
ეროვნულ ბიბლიოთეკაში მიმდინარეობს და რომლის მიზანიც მომსახურების დახვეწილ, ევრო-
პულ სტანდარტებთან მიახლოვებაა. ვფიქრობ, გასაუბრების შემთხვევაში უფრო მომეცემოდა
საშუალება, უკეთ წარმომეჩინა ჩემი შესაძლებლობები; მზად ვარ, მოგაწოდოთ დამატებითი ინ-
ფორმაცია; გმადლობთ ყურადღებისათვის.

პატივისცემით, მაია ადამაშვილი

18. 04. 2016.

ଅମ୍ବାଲା ପାତ୍ର

18. აკადემიური ტექსტის ზოგადი დახასიათება

18.1. აკადემიური ტექსტის ზოგადი დახასიათება

როგორც ცნობილია, ტექსტი ლათინური სიტყვიდან [textum – კავშირი] მომდინარე ტერმინია, ნიშნავს რისამე შინაარსს, რომელიც ჩამოყალიბებულია წერილობითი ფორმით. საყურადღებოა, რომ გამოთქმა: „რა ტექსტებით მელაპარაკები?!“ გულისხმობს ნინასწარ დაგეგმილ და არა შემთხვევით სიტყვიერ ურთიერთობას მოსაუბრესთან.

აკადემიური ტექსტი ინფორმაციის ზუსტად და თანმიმდევრულად გადაცემის, ასევე, დამახსოვრების საუკეთესო საშუალებაა. ტექსტი, ფართო გაგებით, მოიცავს ვერბალურ ნაწილსა და საილუსტრაციო ფონს, რომელთა სპეციფიკაც განპირობებულია, ერთი მხრივ – თემატიკით, მეორე მხრივ – მკითხველის არაერთგვაროვნებით. ეს განსაკუთრებით თვალსაჩინოა საილუსტრაციო ფონის შერჩევისას, რომელიც, კონკრეტულ შემთხვევაში, შეიძლება იყოს: ნახატი, ნახაზი, გრაფიკი, სკალა, მარშრუტი, რუკა და სხვ.; მაგ., შევადაროთ სხვადასხვა თაობის მკითხველები:

უმცროსკლასელთა უმრავლესობა, პირველ რიგში, წიგნში ჩართული ნახატების დათვალიერება-გაცნობით ცდილობს, შექმნას მისთვის ჯერ კიდევ უცნობი შინაარსის „საკუთარი“ ვერსია (აქეთკენ უბიძებს ნახატის საგანგებოდ შერჩეული ფერები თუ კომპოზიცია). ხშირია შემთხვევა, როცა პატარებს ნახატები ულვივებს მოთხრობის ან წიგნის ბოლომდე წაკითხვის სურვილს; ასევე, არც თუ უსაფუძვლოდ, მათვის განკუთვნილი უურნალის ტექსტში წინასწარ არის დაგეგმილი, რომ წაკითხული გვერდის შესაბამისად უნდა გააფერადონ – „აამეტყველონ“ ტექსტის გრაფიკულად წარმოდგენილი პერსონაჟები. მიზანი ნათელია – ტექსტთან პატარა მკითხველის მეტი სიახლოვის უზრუნველყოფა. ამავე თემასთან მჭიდრო კავშირშია ანბანის აკროფონიული პრინციპით სწავლებაც, როცა დაწყებითი კლასის მოსწავლეთა შემეცნების განვითარებაში აქტიურად არის ჩართული ვიზუალური ასპექტები.

ზემოაღნიშნულის მსგავსი რამ გამორიცხულია ზრდასრული მკითხველისათვის განკუთვნილ ტექსტში; აქ მინიმუმამდეა შემცირებული ნახატების რაოდენობა ან, შეიძლება, სულაც არ იყოს, რადგან გათვალისწინებულია მკითხველის წინასწარი მზაობა კონკრეტული ინფორმაციის წაკითხვისა და გააზრებისათვის.

ტექსტი, რა მოცულობისაც არ უნდა იყოს, წარმოადგენს კომპოზიციურად შეკრულ მთლიანობას. მისი მთავარი მახასიათებლებია:

- გამართული შინაარსი – ერთ მთავარ თემაზე ორიენტირებული დასაწყისი, გაგრძელება-განვითარება და დასასრული;
- სტრუქტურული ერთიანობა – ტექსტის ძირითად შემადგენელ კომპონენტებს შორის ლოგიკური კავშირი; ეს გამოიხატება ტექსტის შესავალი, ძირითადი და დასკვნითი ნაწილების გარკვეული გეგმითა და თანმიმდევრობით ორგანიზებაში, კერძოდ, ავტორი:
- **შესავალში** წარმოაჩენს სამსჯელო საკითხსა და მის აქტუალურობას, შემდეგ – თავის თეზის⁵⁹;
- **ძირითად ნაწილში** განავითარებს მსჯელობას: სათანადო არგუმენტაციის⁶⁰ საფუძველზე, ცდილობს მეტი დამაჯერებლობა შესძინოს თეზისს და გააბათილოს საწინააღმდეგო პოზიცია / პოზიციები;
- **დასკვნაში** კვლავ უბრუნდება პრობლემურ საკითხს, აჯამებს თავისი კვლევის (დაკვირვების) შედეგებს და მკითხველს სთავაზობს პრობლემის გადაჭრის გარკვეულ პერსპექტივას (ვრცლად იხ. ქვემოთ).

⁵⁹ თეზისი [*< δερδ. thesis>*] აღნიშნავს დებულებას, რომლის ჭეშმარიტებაც უნდა დამტკიცდეს (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 182).

⁶⁰ არგუმენტი [*< ლათ. argumentum – მტკიცება>*] ლოგიკიდან შემოტანილი ტერმინია და აღნიშნავს საბუთს, რომელიც მოჰყავთ რისამე დასამტკიცებლად (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 50).

18.2. აბზაცი – ტექსტის სტრუქტურულ-სემანტიკური ელემენტი

აბზაცი არის ის ძირითადი სტრუქტურულ-სემანტიკური ერთეული, რომლითაც ტექსტი იგება. საკუთრივ, აბზაცი წარმოადგენს საერთო თემით დაკავშირებულ წინადადებათა ერთობლიობას.

თემის გარშემო იდენტის თავმოსაყრელად საჭიროა აზროვნების სტიმულირება; საამისოდ აპრობირებულია სხვადასხვა მეთოდი:

ა) გონიერი იერიში – ვიწყებთ გარკვეული სიტყვით ან ფრაზით და განსაზღვრული დროის ფარგლებში თავისუფლად წარმოვადგენთ იდეებს, რომლებიც ამ სიტყვასა თუ ფრაზასთან დაკავშირებით გვახსენდება (ეს პროცესი თითქოს წააგავს ე.წ. „ქალაქობანას“ თამაშს, როდესაც დროის რაც შეიძლება მცირე მონაკვეთში – სანამ სხვა მოგვასწრებს – უნდა მოვიფიქროთ ანბანის ერთ-ერთ ასოზე დაწყებული სხვადასხვა სახელწოდება: ქალაქის, სოფლის, ფილმის, გამოჩენილი ადამიანის და სხვ.). დროის ამონურვის შემდეგ გადავხედავთ ჩამონათვალს და დავაკვირდებით, რამდენად შესაძლებელია წარმოდგენილი იდეების ლოგიკურად დაკავშირება-დაჯგუფება. ამ გზით მოვიპოვებთ მასალას შერჩეული თემისათვის არგუმენტებისა თუ მათი მხარდაჭერის განსავითარებლად;

ბ) თავისუფალი წერა – წერა შესვენების გარეშე, როცა შეუჩერებლად მივყვებით იდეათა ლოგიკურ განვითარებას (განსხვავებით წინა – განყენებულ იდეათა თავმოყრის მეთოდისგან); თავისუფალი წერის მიზანია ჩვენი გონიერის დაცლა ემოციებისაგან. დანიშნული დროისა და გვერდების ლიმიტის ამონურვის შემდეგ გადავხედავთ ნაწერს და მოვძებნით საჭირო იდეებს ჩვენი თემისათვის;

გ) ლუპირება – ეს მეთოდი გვეხმარება, რამდენიმე იდეიდან ძირითადზე შევძლოთ ორიენტირება: ამ მიმართულებით ვწერთ 5–10 წუთის განმავლობაში, შემდეგ წავიკითხავთ ნაწერს და ერთი წინადადებით ვაჯამებთ; ახლა ეს შეჯამებული წინადადებაა ჩვენი ძირითადი იდეა და 5–10 წუთის განმავლობაში მას ვავითარებთ „ლუპირების“ მეორე ეტაპზე; ნაწერს კვლავ ვაჯამებთ თითო წინადადებით და გადავდივართ „ლუპირების“ მომდევნო ეტაპზე;

დ) კითხვების დასმის ტექნიკა – ამ მეთოდით აქტიურად სარგებლობენ უურნალისტები და სოციოლოგები; კითხვებით: „რა?“, „ვინ?“, „სად?“, „როდის?“, „რატომ?“, „როგორ?“ შესაძლებელია განსახილველი თემის სხვადასხვა მხარე ვიკვლიოთ.

იდეების ვიზუალური გამოსახვისათვის საუკეთესო ტექნიკაა **კლასტერის – ასოციაციური კავშირების რუკას** შედგენა. კლასტერი გვათავისუფლებს იდეების სწორხაზოვანი მიმდევრობისაგან და გვიპიძებს უფრო შემოქმედებითი აზროვნებისაკენ. მისი აგების პრინციპი ასეთია: გვერდის ცენტრალურ ადგილას წრეში მოვათავსებთ ძირითად საკითხს და მასთან ხაზებით დაგაკავშირებთ იდეებს, შემდეგ კავშირს დავადგენთ იდეებს შორის და კატეგორიებად (კლასტერებად) დავაჯგუფებთ.

აზროვნების სტიმულირების გზით თავმოყრილი იდეები ლოგიკურად უნდა განაწილდეს აბზაცის /აბზაცების სტრუქტურაში.

სავარჯიშოები

18.2.1. წარმოდგენილი ჩამონათვალიდან შეარჩიეთ რამდენიმე თემა და თითოეული-სათვის ააგეთ ასოციაციური კავშირების რუკა; შემდეგ დააჯგუფეთ იდეები.

- ჩემი პატარა და;
- თავისუფალი დრო;
- სახელის გატეხა;
- ცხელი ზაფხულის ოთხი დღე – ერთიანი ეროვნული გამოცდები;
- პირველი ლექცია უნივერსიტეტში;
- ქრისტეშობა;
- კონკურსი „ნიჭიერი“;
- საკუთარ აგარაკზე დასვენება;

- მიტინგი რუსთაველის გამზირზე;
- მეტროთი მგზავრობა.

18.2.2. მოცემული ჩამონათვალიდან გამოყავით და დააჯგუფეთ იდეები შემდეგი თემებისათვის:

ა) მეგობრის დაბადების დღე;

ბ) ძველი უბანი.

ბინების ყიდვა-გაყიდვა, საჩუქარი, სამაუწყებლო კომპანია, შეპირისპირებითი დახასიათება, რესტავრაცია, ბაზრობა, რეზისორი, მეგობრების წრე, საერთო აივანი, ფილმის პერსონაჟი, იურისტი, ცეკვა, იყიდება, ეკონომიკა, ინდკერვა, სილამაზის სალონი, ინვესტორი, ტრადიციული სუფრა, ხალიჩების რეცხვა, სადღეგრძელოები, რევიზორ-ბუღალტერი, ნარდი და ლუდი, მიტინგი, მოდულის შენობა, ნესტი, საჯარო გამოსვლა, გიტარა, დაზიანებული სახურავი, 30 %-იანი ფასდაკლება, ძველებური ჭიშკარი, ახალი ურთიერთობები, ნივთმტკიცება, დაჯილდოება, ბზარი, საპარლამენტო უმრავლესობა, თბილისი ღამით, დაცვის მხარე, ნაცნობი მემაწვნე, მომხსენებელი, ჩაკეტილი ეზო, სასიამოვნო დაღლილობა, სასამართლო პროცესი.

18.3. აბზაცის შედგენილობა და ტიპები

აბზაციი გამოიყოფა სამი განსხვავებული ფუნქციის მქონე წინადადება:

- თემატური (მთავარი);
- ამხსნელ-დამზუსტებელი (მხარდამჭერი);
- შემაჯამებელი.

თემატური წინადადება აბზაცის მთავარ აზრს გამოხატავს. ის ძირითადი პირთვია აბზაციი შემავალი დანარჩენი წინადადებებისათვის. თემატური წინადადება ორი ნაწილისაგან შედგება:

თემა – მთავარი საკითხი, რაზეც იქნება საუბარი აბზაციი;

განმავითარებელი აზრი (იგივეა, რაც მაკონტროლებელი იდეა) – ავტორის გარკვეული დამოკიდებულება, შეხედულება ან მოსაზრება თემაზე; მაგ.:

ჩემს პატარა დას (თემა) საერთოდ არა აქვს დროის შეგრძნება (განმავითარებელი აზრი);

სახელის გატეხას (თემა) თავის გატეხა ჯობია (განმავითარებელი აზრი);

ქრისტემობა (თემა) გამორჩეულია საეკლესიო დღესასწაულთა შორის (განმავითარებელი აზრი);

საკუთარ აგარაკზე დასვენებას (თემა) საზრუნვიც ახლავს (განმავითარებელი აზრი)...

ამხსნელ-დამზუსტებელი წინადადების (წინადადებების) ფუნქციაა თემატურ წინადადებაში გამოხატული აზრის დასაბუთება სხვადასხვა მონაცემის საფუძველზე. მაგ., წარმოვადგენთ ამხსნელ-დამზუსტებელი წინადადებების შემცველ აბზაცს ზემოთ მოყვანილი პირველი თემატური წინადადების გათვალისწინებით:

ჩემს პატარა დას საერთოდ არა აქვს დროის შეგრძნება. დილით ვერავინ გაუბედავს ძილის მყუდროების დარღვევას; მერე საათობით აპაზანის პროცედურა გრძელდება; ტელეფონზე ჭორაობა-საც ხომ, სულ ცოტა, ორი საათი უნდა!.. ბოლოს, რა თქმა უნდა, ყველაფერი დაგვიანებულია!..

მთავარ და ამხსნელ-დამზუსტებელ წინადადებებს შორის ადგილი თავისუფლად ნაწილდება; შესაძლებელია, მთავარი წინადადება წინ უსწრებდეს ან პირიქით – მოსდევდეს ამხსნელ-დამზუსტებელ წინადადებებს. აკადემიური ტექსტისათვის ორივე თანმიმდევრობა მისაღებია: პირველ შემთხვევაში მოქმედებს მსჯელობის განვითარების **დედუქციური** მეთოდი (< ლათ. deductio – ზოგადი დებულებიდან კერძო დასკვნის გამოყვანა), ხოლო მეორე შემთხვევაში – **ინდუქციური** მეთოდი (< ლათ. inductio – კერძო ფაქტებიდან, ცალკეული დებულებებიდან ზოგადი დასკვნის გამოყვანა), რომელიც მკითხველში მოლოდინის განცდას აძლიერებს (თუ როგორ დასკვნაზე ორიენტირდება მსჯელობა). ზემოთ წარმოდგენილი მაგალითი დედუქციური მსჯელობის ნიმუშია.

შემაჯამებელი წინადადება, ფაქტობრივად, პერიფრაზირებული მთავარი წინადადებაა; ის განსხვავებული ენობრივი საშუალებებით იმეორებს მთავარი (თემატური) წინადადების შინაარსს და, ამავე დროს, მიუთითებს აბზაცის დასასრულზე. არის შემთხვევები, როცა შემაჯამებელი წინადადება მიანიშნებს **მომდევნო თემაზეც**, ე.ი. ხდება მონაცემთა ორი ჯგუფის ჯაჭვური გადაბმა შედარება-შეპირისპირების ან მიზეზ-შედევრობრივი კავშირის საფუძველზე. ასეთ ვითარებაში, შემაჯამებელი წინადადება შეიძენს თემატური წინადადების ფუნქციას შემდგომი მსჯელობისათვის; მაგ., შდრ.:

(1) ...ასე დიდხანს არ უნდა გაგრძელდეს. ჩემმა დამ უნდა გააცნობიეროს, რომ დრო ძვირფასია.

(2) ...ასე დიდხანს არ უნდა გაგრძელდეს. ჩემმა დამ უნდა გააცნობიეროს, რომ დრო ძვირფასია და ცოტა სხვებისგანაც ისწავლოს: ნინო დილიდან საღამომდე მარტოა, მაგრამ თავის საქმეს მშვენივრად ართმევს თავს; არც იმდენი ჭკუის დამრიგებელი ჰყავს, რამდენიც – ჩემს დას...

თუ აბზაცი დამოუკიდებელ ერთეულს წარმოადგენს, ის აუცილებლად შემაჯამებელი წინადადებით უნდა დასრულდეს; თუ ვრცელი ტექსტის ნაწილია, მაშინ არ არის სავალდებულო,

ჰქონდეს შემაჯამებელი წინადადება. აქედან გამომდინარე, განიხილება აბზაცის ორგვარი სტრუქტურა:

- **სამკომპონენტიანი** – თემატური, ამხსნელ-დამზუსტებელი და შემაჯამებელი წინადადებებით;

- **ორკომპონენტიანი** – თემატური და ამხსნელ-დამზუსტებელი წინადადებებით.

ზოგადად, აბზაცი მინიატურული ტექსტია, თავისი **შინაარსობრივი მთლიანობითა და ლოგიკური თანმიმდევრულობით**; მისი ყველა წინადადება:

ა) აზრობრივად მართულია თემატური წინადადებისაგან – მთავარი თემის განვითარებას ან შეჯამებას ემსახურება;

ბ) ერთმანეთთან ლოგიკურ კავშირშია და, შესაბამისად, გარკვეული მიმდევრობით არის დალაგებული.

აბზაცები ერთმანეთისაგან განსხვავდება, ძირითადად, დანიშნულებითა და ინფორმაციის ორგანიზებით.

დანიშნულების მიხედვით, გამოიყოფა დამოუკიდებელი და დამხმარე აბზაცები. **დამოუკიდებელი აბზაცი** ერთი დასრულებული მთლიანობაა; ის, ცალკე აღებული, ყოველთვის ინარჩუნებს შინაარსობრივ თავისთავადობას, რაც არა აქვს დამხმარე აბზაცს.

დამხმარე აბზაცის თავისებურება არის მთავარი წინადადების არქონა; მასში მოცემულია ან წინამავალი ტექსტის რომელიმე ფრაგმენტის შეჯამება, ან, შეჯამებასთან ერთად, არის მითითებაც მომდევნო აბზაცის თემაზე (თუ რაზე იქნება საუბარი / მსჯელობა). პირველ შემთხვევაში, დამხმარე აბზაცი იქნება **ერთმიმართულებიანი**, ხოლო, მეორე შემთხვევევაში – **ორმიმართულებიანი**. მაგ., შედრ.:

ერთმიმართულებიანი დამხმარე აბზაცი:

„**ზემოაღნიშნული ფაქტები ფარდას ხდის ისტორიულ სინამდვილეს; მკითხველისთვის ცხადი ხდება, რა მძიმე შედეგები მოუტანა საქართველოს დამპყრობელთა პოლიტიკამ**“.

ორმიმართულებიანი დამხმარე აბზაცი:

„**ზემოაღნიშნული ფაქტები ფარდას ხდის ისტორიულ სინამდვილეს; მკითხველისთვის ცხადი ხდება, რა მძიმე შედეგები მოუტანა საქართველოს დამპყრობელთა პოლიტიკამ. ამ ფონზე ასევე იკვეთება დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლთა ზნეობრივი გმირობა, რომელიც მომავალი თაობებისათვის იქცა მისაბაძ მაგალითად**.

ღირსეულ მატულიშვილთა შორისაა თბილისის უნივერსიტეტის სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის სტუდენტი მარო მაყაშვილი; ის მოწყალების დად ჩაენწრა წითელ ჯვარში და 1921 წლის 19 თებერვალს დაიღუპა კოჯორთან საბჭოთა რუსეთის ჯარებთან ბრძოლაში...“

ინფორმაციის ორგანიზების მიხედვით, აბზაცი შეიძლება იყოს: ნარატიული (თხრობითი), აღწერითი და ახსნითი.

ნარატიულ აბზაცში დაცულია მოვლენებისა და ფაქტების ქრონოლოგიური თანმიმდევრობა; ასეთია, მაგ., ბიოგრაფიული უანრის თხზულებები, როგორიცაა: ა. წერეთლის „ჩემი თავ-გადასავალი“, სერიული გამოცემა – „გამოჩენილ ადამიანთა ცხოვრება“, ასევე – მოთხოვნები, რომლებშიც გადმოცემულია: რაიმე ამბავი (მაგ., როგორ განვითარდა სიცოცხლე დედამიწაზე), წეს-ინსტრუქცია (როგორ დავიცვათ სამკურნალო რეჟიმი ან მოვამზადოთ კერძი) და სხვ.

აღწერით აბზაცში მთავარი თემაა ობიექტების აღწერა მათი სივრცეში განლაგება-მდებარეობის, ანუ, სიახლოეს-სიშორის მიხედვით; მაგ.: ლუარსაბ თათქარიძის სახლ-კარის ან ბეთლემის მონასტრის აღწერა ი. ჭავჭავაძის ნანარმოებებიდან („კაცია, ადამიანი?!“, „განდეგილი“), რომელიმე ორგანიზაციის ან შემთხვევის ადგილის აღწერა და სხვ.

ახსნით აბზაცში ყურადღება გამახვილებულია ზოგადი ინფორმაციის შემცველ მთავარ დებულებასა და მის მხარდამჭერ სპეციფიკურ დეტალებზე (დაცულია მიმართულება: ზოგადი დან კერძოსკენ). ასეთია, უმეტესად, სამეცნიერო ხასიათის თხზულებები.

სავარჯიშოები

18.3.1. ტექსტში დარღვეულია აპზაცების ლოგიკური თანმიმდევრობა. ისე დანომრეთ აპზაცები, რომ გასწორდეს ხარვეზი.

ვანის უნიკალური არქეოლოგიური აღმოჩენა

აღმოჩენილია ელინისტური ეპოქის (ძვ.წ. II-I სს.) იშვიათი მხატვრული ღირებულების სარიტუალო ბრინჯაოს ნივთები – სასაკეთო ფრაქტები, შემკული სხვადასხვა მითოლოგიური პერსონაჟებისა და ცხოველების გამოსახულებებით, რკინის ორი კანდელაბრი და ორასამდე რკინის შუბისპირი. ეს, სავარაუდოდ, ტაძრის გადამალული ინვენტარია. კიდევ ერთხელ დასტურდება მოსაზრება, რომლის თანახმად, ძველი ვანი სატაძრო ქალაქს წარმოადგენდა.

ვანის ახალი აღმოჩენა უნიკალურია არა მხოლოდ მეცნიერული, არამედ ისტორიული თვალსაზრისით, რადგან კიდევ ერთხელ დასტურდება უძველესი ქართული ცივილიზაციის ახლო კავშირი ევროპულ სამყაროსთან.

ვანის ნაქალაქარზე საქართველოს ეროვნული მუზეუმის ოთარ ლორთქიფანიძის სახელობის არქეოლოგიური კვლევის ცენტრის ექსპედიციამ უნიკალურ განძს მიაკვლია.

ვანში პროფესიონალ ხელოსანთა ძლიერი სკოლა არსებობდა, რომელიც საუკუნეების მანძილზე ურთულესი ტექნიკური ხერხების გამოყენებით უნიკალური კოლხური სტილის ოქრომჭედლობის უბრნყინვალეს ნიმუშებს ქმნიდა. ეროვნულ მუზეუმში დღეს ვანში აღმოჩენილი ათეულ ათასობით ოქროს ნივთია დაცული, რომელთა დიდი ნაწილი ამჟამად მსოფლიოს ცნობილ მუზეუმებში მოგზურობს.

ახალი აღმოჩენის შედეგად კიდევ ერთხელ თვალსაჩინოდ გამოიკვეთა კოლხური ცივილიზაციის უმაღლესი დონე და კოლხეთის ინტენსიური კავშირები ანტიკურ სამყაროსთან. კოლხეთის სამეფო ქართული სახელმწიფოებრიობის განვითარებისათვის ერთ-ერთ მთავარ საფუძველს წარმოადგენდა. ვანის არქეოლოგიური გათხრების შედეგად ყველაზე უფრო თავალნათლივ ძველი კოლხეთის კულტურა წარმოჩინდა.⁶¹

18.3.2. დაყავით ტექსტი აპზაცებად; ხაზი გაუსვით თემატურ წინადადებებს.

დედამინის მოსახლეობის ენათა რაოდენობა ზუსტად არ არის დადგენილი; ასახელებენ 4000-დან 7000-მდე ენას. ასეთ დიდ სხვაობას იწვევს არა ენობრივ ერთეულთა რიცხვის დაუდგენლობა, არამედ მათი სტატუსის სხვადასხვაგვარი განსაზღვრა (მოცემული ლინგვისტური მონაცემი ენაა, დიალექტი თუ კილოკავი?). როთულია უმნერლობო ენისა და დიალექტის გამიჯვნა. ვფიქრობთ, ლოგიკურია, რომ უმნერლობო ენად ჩაითვალოს იმ ხალხის ენა, ვისაც დედაენაზე სამნიგნობრო კულტურა არა აქვს, ხოლო დიალექტია ის მეტყველება, რომელიც ენათესავება საერთოეროვნულ ენას. ბუნებრივია, ადამიანს ოდითგანვე აინტერესებს თავისი დედაენის მონათესავე ენების დადგენა, ვინაიდან, როგორც წესი, ენათა ნათესაობით განისაზღვრება ეთნოსთა ნათესაობა. მეცნიერების განვითარების თანამედროვე ეტაპზე ისტორიულ-შედარებითი მეთოდის საშუალებით ძირითადად დადგენილია მსგავსი სტრუქტურისა და ურთიერთმონათესავე ენათა ოჯახები. გავრცელებული შეხედულებით, მსოფლიოში გამოიყოფა: ინდოევროპულ, სემიტურ, ფინურ-უნგრულ, თურქულ, იბერიულ-კავკასიურ, სამოდიურ, მონგოლურ, ტუნგუ-სურ-მანჯურულ, ჩინურ-ტიბეტურ, დრავიდულ, მუნდა, მალაიურ-პოლინეზიურ, პალეოაზიურ, ავსტრალიის, პაპუა, აფრიკულ, პალეოაფრიკულ, ჩრდილოეთ ამერიკულ, ცენტრალურ ამერიკულ, სამხრეთ ამერიკულ ენათა ოჯახები; ცალკეა: იაპონური, კორეული, აინუური და ბასკური ენები (სპეციალისტთა ერთ ნაწილს ბასკური ენა იბერიულ-კავკასიურ ენათა ოჯახში შეაქვს). დიდი ხნის ისტორია აქვს ქართული ენის ძირებით კავშირების ძიებას წინა აზიის უძველეს ენებთან - ხურიტულთან, ხეთურთან, შუმერულთან. ფ.ბოპიდან მოყოლებული დღემდე არაერთხელ გამხდარა კვლევის საგანი ქართული ენისა და ინდოევროპული ენების ნათესაობის საკითხიც, მაგრამ ამ მიმართულებით დამაჯერებელი არგუმენტები ჯერჯერობით არ ჩანს. თ.გამყრელიძის, ვ.ივანოვისა და სხვათა მიხედვით, ინდოევროპულ-ქართველური ტიპოლოგიური

⁶¹ მასალისათვის იხ.: vani777.blogspot.com/p/blog-page_30.html მოძიებული: 10.01.2016

შეხვედრები კვლევის საინტერესო სფეროა. გ.დეეტერსის აზრით, ქართველურში თანაარსებობს ინდოევროპული და იბერიულ-კავკასიური ფენები (ამ მოსაზრებას იზიარებს გ.მაჭავარიანიც). ყველაზე გავრცელებული თეორიით, ქართული ენა ენათესავება აფხაზურ-ჩერქეზულ, ჩეჩენურ-ინგუშურ (ნახურ) და დაღესტნურ ენებს. ამ თეორიის ფუძემდებლები არიან ივ. ჯავახიშვილი და არნ. ჩიქობავა. XX საუკუნის მეორე ნახევარში არნ. ჩიქობავამ ჩამოაყალიბა იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების სკოლა, რომლის წარმომადგენლები ათწლეულების მანძილზე წარმატებით იკვლევენ ქართველური და ჩრდილოკავკასიური ენების ნათესაობას; შედეგად გამოვლენილია მრავალი მსგავსი ენობრივი მოვლენა და ლექსიკური პარალელი; კერძოდ, ქართველურსა და სხვა იბერიულ-კავკასიურ ენებს საერთო წარმო-მავლობისა აქვთ ძირითადი ლექსიკური ფონდის შემდეგი სიტყვები (ვასახელებთ ერთ ნაწილს): **დედა, მამა, ცოლი, ობოლი... თვე, დღე, მზე, ყინავს, ცა, ზაფხული, სამხარი... ბარკალი, ბაყვი, გული, იდაყვი, მარჯვენა, მკერდი, მხარი, პირი, ძუძუ, წამნამი, წვერი, ჭიპი, ტვინი, ფილტვი, ფხა, ხელი, ძვალი, მუხლი... გუგული, მგელი, ღორი, ყვავი, თაგვი, ციყვი, ქათამი, მატლი, მნერი, კალია, პეპელა, ჭიანჭველა, ძუ, ხვადი, ბერნი, ღულუნი, ხვიხვინი... დიკა, მახა, სელი, ყანა, ვაშლი, მსხალი, ლელვი, კაკალი, სოკო, ჭინჭარი, ანწლი, ძეძვი... ვინ, მან, შენი, თქუენი... სამი, ხუთი, ათი, ასი, ცალი, ტყუპი... დიდი, მრგვალი, რბილი, თეთრი, ყვითელი, თხელი, ძველი, მსხვილი... კედელი, ყველი, ძმარი, ცელი, ჯაჭვი... სუნი/სული, სელი, სერი (ლამე), ნემსი, სუელი/შრატი, სოფელი, ნესტო, ასული, უსუარი (ვაჟი), მზე, შეშა, ვაშლი, უშვერი, მშვენიერი, სთუელი, ძაღლი, ძეძვი, ძუალი, ძუ, ხუეზი, ცალი, ფარცხი, ფრჩხილი, ციცი(ნათელა), ჩხართვი, ბერნი, წყალი, ნერწყვი, მნიშვი, წუეთი, წოდება, წვევა, წუერი... შეაზანზარებს, ეშინია, წოვს, წვავს, ჭამს, სვამს, სუსხავს, უსტვენს, ფუვდება, დგას, იცინის, ლოკავს, გორავს, ურტყამს, აბამს, ქსოვს, თესავს, ჭედს... სტვენა, წასმა, მოსვა, ქსოვა, ვსება... ენათმეცნიერული კვლევის ამ ეტაპზე მეტი არგუმენტები აქვს საერთოქართველური, საერთონაზურ-დაღესტნური და საერთოაფხაზურ-ადილეური ძირითადი ლექსიკური ფონდისა და ენობრივი სტრუქტურების სისტემური ერთგვარობის მტკიცებას. საყურადღებოა ისიც, რომ მუსიკათმცოდნეთა დასკვნით, ქართველთა, აბაზა-აფხაზთა, ვაინახთა (ჩეჩენ-ინგუშთა) და დაღესტნელთა მუსიკალური ენები მომდინარეობენ საერთოკავკასიურ-წინააზიური მუსიკალური ფუძეენიდან...⁶²**

18.3.3. შეადგინეთ თემატური წინადაღებები შემდეგი თემებისათვის:

- ჩემი სალექციო განრიგი

• ქუჩის ოპოზიცია

• საინფორმაციო გადაცემები

• სამეგობრო სუფრა

• პროფესიად ქცეული მათხოვრობა

• შემოდგომა

• ქალაქგარეთ გასეირნება

⁶² მასალა ამოღებულია სახელმძღვანელოდან: ქართული ენის ისტორია, 2006.

- რ. ჭეიშვილის „ბიძა“
- კონკურსი „ნიჭიერი“ / „საქართველოს ვარსკვლავი“ / "X-ფაქტორი"
- მარტონბა
- ბიძის ინსტიტუტი
- ჩემი სასკოლო / საუნივერსიტეტო რეზიდი
- მუდმივი საინფორმაციო ველი
- ქართული ტელესერიალები
- კომპიუტერული თამაშები
- ქუჩის სახელების გადარქმევა
- ერთიანი ეროვნული გამოცდები
- სტიქით გამოწვეული შედეგები
- ნარსულის გაკვეთილები
- ძველი ფოტოალბომი
- სტუდენტთა გაცვლითი პროგრამა
- უცხოეთის საუნივერსიტეტო დიპლომი
- პარლამენტართა უმრავლესობა
- მრავალპარტიული არჩევნები
- ისტორიის გაყალბება

18.3.4. წინა სავარჯიშოში შემუშავებული თემატური წინადადებებიდან აირჩიეთ ორი და შეადგინეთ ტექსტები დამოუკიდებელი და დამხმარე აბზაცების გამოყენებით; თი-თოეულ ტექსტში სიტყვათა რაოდენობა 100-ზე ნაკლები არ უნდა იყოს.

18.4. ტრანზიტულ-მაკავშირებელი სიტყვები და წინადადებათა გადაბმის ხერხები აბზაცში / აბზაცებს შორის

წინადადებათა შორის აზრობრივი კავშირის დასამყარებლად გამოიყენება სხვადასხვა ტიპის ტრანზიტულ-მაკავშირებელი სიტყვები. მათი მეშვეობით შეგვიძლია მივუთითოთ გარკვეული ნიუანსები, მაგ.:

- დროში მიმართება: მას შემდეგ, ადრე, მოგვიანებით, მაშინ, მაშინ როცა, ჯერ კიდევ მანამ-დეც, სანამ... მანამ...
- სივრცეში ურთიერთყავშირი: მის წინ, მისკენ, გვერდით, მოშორებით, სიახლოვეში, შორიახლო, ქვემოთ, ზევიდან...
- დამატებითი აზრი: პირველ რიგში, ჯერ ერთი... მეორეც, შემდეგ, მერე კიდევ, და კიდევ, ასევე, ბოლოს, საბოლოოდ...
- საილუსტრაციოდ გამოყენებული მასალა: მაგალითად, როგორც დაკვირვებიდან ჩანს, ზემოთ წარმოდგენილი მსჯელობიდან აშკარაა / ნათელია...
- შეპირისპირება: მაგრამ, ხოლო...
- მონაცვლეობა: ან... ან კიდევ; ხან... ხან კიდევ...
- იგივეობა: ანუ, ესე იგი, მაშასადამე...
- სხვადასხვა ტიპის დაქვემდებარება: რომ; თუკი, ვინაიდან, რადგან... და სხვ.

წინადადებათა დაკავშირების რამდენიმე ხერხია ცნობილი, კერძოდ:

– **პარალელური გადაბმა** – გულისხმობს სხვადასხვა, მაგრამ თანაბარმნიშვნელობიანი წინადადებების კავშირს. გადაბმის ამ სახეობისათვის დამახასიათებელია სიტყვათა ერთნაირი რიგი, ასევე – ერთნაირი გრამატიკული ფორმები; ზოგჯერ ერთი წევრი აერთებს რამდენიმე წინადადებას; წინადადებების პარალელური გადაბმა ერთგვარი ხერხია მსმენელისა და მკითხველის ემოციაზე ზემოქმედებისათვის; გამოიყენება მწერლობაში, პუბლიცისტიკაში; მაგ.:

...მაინც კიდევ მარტოა, მაინც ვერავის მიჰკარებია ამ სავსე და ვრცელ სოფელში...“ (6. ბარათ.);

...ლხინში არავინ გაგიხსენებს, ჭირში არავინ მოგხედავს, ქუჩაში არავინ გაგიჩერდება...

– **ჯაჭვური გადაბმა**; ამ შემთხვევაში, ყოველი მომდევნო წინადადება წინას ხსნის, რაც ჩვეულებრივ დამახასიათებელია სამეცნიერო ნაშრომებისათვის, მაგ.:

„....ანტისაუნივერსიტეტო კამპანიის ორგანიზატორებმა, თანახმად თავიანთი დევიზისა: „ისტორიას, მეცნიერულ ისტორიას ერის ისტორია არ აინტერესებს“ უარყვეს საქართველოს პოლიტიკური წარსულისა და ისტორიულ-გეოგრაფიული საზღვრების ზუსტი ცოდნა, ან, უკეთეს შემთხვევაში, დააჯნინეს მათი მნიშვნელობა. ამას ცხადყოფს „ელასთა ბრძოლის თეორია-მომარჯვებულ“ საბჭოთა ისტორიულისტთაგან ივ. ჯავახიშვილის ნაშრომებისა და კვლევის მეთოდოლოგიის კრიტიკა. ამ შემთხვევაშიც, ისინი ხელმძღვანელობდნენ 6. მარისეული „დაკვირვებით“, რომ ივ. ჯავახიშვილს ძიების „საკუთარი“, პოლიტიკური კურსისაგან განსხვავებული მეთოდი ჰქონდა...“

– **ნარევი გადაბმა**; ეს სახეობა აერთიანებს გადაბმის ორივე ზემოთ წარმოდგენილ ტიპს. ასეთი ხერხი შედარებით იშვიათია, რამდენადაც სტილურ არაერთგვაროვნებას იწვევს.

სავარჯიშოები

18.4.1. ნაიკითხეთ ტექსტი; გამოყავით ტრანზიტულ-მაკავშირებელი სიტყვები და სცა-დეთ შეანაცვლოთ სინონიმური ვარიანტებით.

ძველი წყაროების მიხედვით, ტაოს ნაწილი, ამჟამინდელი იუსუფელის რაიონი, ქართველ თავადთა – კავკასიძეთა – სამფლობელოდ ითვლებოდა. დღეს ისტორიული ტაო შედის თურქეთის რესპუბლიკის ართვინის ილში. მე-20 საუკუნის 30-იან ნლებში თურქეთის ხელისუფლებამ სახელები გადაარქვა ქართულ სოფლებს. ქართული რუკებისგან განსხვავებით, ოფიციალურ თურქულ რუკებზე სრულიად გამქრალია სოფლების ტრადიციული სახელები – ძველი ქართული ტოპონიმია. საბედნიეროდ, ტაო-კლარჯეთის (ართვინის მხარის) ქართულენოვან და თურქულენოვან სოფელთა მცხოვრებნი სოფელთა სახელებად დღემდე სწორედ ტრადიციულ ქართულ ტოპონიმიას იყენებენ.

ისტორიულ ტაოში ქართველი მეცნიერები და სტუდენტები ბოლო დრომდე ვერ შედიოდნენ. ტაოს სოფლების დათვალიერება და აქ მეცნიერული ექსპედიციები ამჟამინდელი თურქეთის ხელისუფლების მიერ არ იზღუდება. ტაოს მკვიდრ ავტოქთონ ქართველთაგან ერთი ნაწილი ინარჩუნებს ენობრივ-ეთნიკურ მეობას, დიდ ნაწილს კი უკვე დავიწყებული აქვს ისტორიული დედაენა და ენობრივ-ეთნიკურადაც თურქად მიიჩნევს თავს. საკუთარი ნარსულის შესახებ აკადემიური ინფორმაციების მოსმენის შემდეგ იცვლება ტაოელ ქართველთა ენობრივ-ეთნიკური თვითალქმა; ისინი ითხოვენ მეტ ინფორმაციას თავიანთი ისტორიის შესახებ /და მათ უფლება აქვთ, ჰქონდეთ ეს ინფორმაცია/.

ობიექტური ისტორიული ცნობები ყველასთვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს; კერძოდ; ყველა ადამიანს აქვს უფლება, იცოდეს საკუთარი ეთნიკური, ენობრივი თუ ეროვნული წარსული. თანამედროვე დინამიურ სამყაროში, როგორც არასდროს, აუცილებელია, რომ ჩვენ, განსაკუთრებით, მეზობელი ქვეყნების ენათმეცნიერებმა, ისტორიკოსებმა, ეთნოლოგებმა... შევძლოთ ერთობლივი არაპოლიტიზებული კვლევების განხორციელება.

18.4.2. გამოყავით აპზაცების სტრუქტურული კომპონენტები; განსაზღვრეთ წინადაღებათა გადაბმის სახე.

1930-1936 წლების ანტისაუნივერსიტეტო კამპანიის ორგანიზატორებმა გაცილებით ფართო მასშტაბით გააგრძელეს ქართველ პროფესორთა საჯაროდ დაგმობა. ამ თვალსაზრისით საინტერესო დოკუმენტური (საარქივო) მასალაა თავმოყრილი მ. ვაჩინაძისა და ვ. გურულის წიგნში: „ივანე ჯავახიშვილი ტირანიის სამსჯავროს წინაშე“. საარქივო მასალებიდან ჩანს, რომ უნივერსიტეტის ახალმა ხელმძღვანელებმა დაუნდობლად „ამხილეს“ ივ. ჯავახიშვილი და მისი „დაჯგუფება“ – ეროვნულ-სარწმუნოებრივი იდეალების ერთგული პროფესორები; მათი მტკიცებით, ქართველი მეცნიერები ახდენდნენ „ძველი საქართველოს იდეალიზაციას“.

ზემოხსენებული კამპანიის ორგანიზატორთა პოზიცია მკაფიოდ ჩამოაყალიბა საბჭოთა ისტორიკოსმა – ფილიპე მახარაძემ ჯერ კიდევ 1926 წელს გამოსულ თხზულებათა V ტომში; ფ. მახარაძის მტკიცებით, საქართველოს ისტორიაში აღსანუსხავი არაფერი იყო – „ბურუუაზიულ და შოვინისტურ ისტორიკოსების“ მიერ დაწერილი ისტორია „არ წარმოადგენდა ნამდვილ ისტორიას“. ივ. ჯავახიშვილის – საბჭოთა იდეოლოგიისათვის მიუღებელი მეცნიერის – საპირისპონდ, ანტისაუნივერსიტეტო კამპანიის ორგანიზატორებმა წინა პლანზე წამოსწიეს პოლშევიკურ პლატფორმაზე მდგარი ნ. მარი.

18.5. რჩევები აბზაცის სწორად აგებისათვის. აბზაცის გამოყოფის ტექნიკა

აბზაცის სწორად ორგანიზებისათვის, კერძოდ, მის სტრუქტურულ-სემანტიკურ კომპონენტებს შორის ლოგიკური კავშირის უზრუნველსაყოფად სასარგებლოა შემდეგი რჩევების გათვალისწინება:

- მაქსიმალურად ამოვნუროთ მთავარი სათქმელი – მსჯელობის დროს არ გამოგვრჩეს ძირითადი და აუცილებელი დეტალები, რომ მომდევნო საკითხზე გადასულებს ისევ უკან არ მოგვინიოს დაბრუნება; მაგ., დავაკვირდეთ ქვემოთ წარმოდგენილ ტექსტს:

„...თბილისის უნივერსიტეტის დაარსებამ გამოაშეავა პროიმპერიული ძალები, რომელთაც ხელს არ აძლევდა ეროვნული მეცნიერების განვითარება, ამიტომ აქტიურად დაუპირისპირდნენ ქართული უნივერსიტეტის იდეას. ანტიქართული გამოსვლების მოთავედ წარმოჩნდა რუსეთის მეცნიერებათა აკადემია. მისმა წარმომადგენელმა, წარმოშობით ქართველმა მეცნიერმა – ნიკო მარმა პოლიტიკური დაპირისპირების თემად აქცია წმინდა მეცნიერული საკითხები; ნ. მარმა თავისი ოფიციალური გამოსვლებით, ნიადაგი მოამზადა ქართველ მეცნიერთა წინააღმდეგ მიმართული ბოლშევიკური რეპრესიებისათვის. ესენი იყო: საკუთრივ, ქართული უნივერსიტეტის დაარსება; რუსეთის საცავებში არსებული ქართული ხელნაწერებისა და სიძველეების საქართველოსთვის გადმოცემა და ამერიკელ არქეოლოგთა ექსპედიცია მცხეთასა და ნაქალაქევში. ანტისაუნივერსიტეტო კამპანიის ორგანიზატორებმა გამოიყენეს მისი ავტორიტეტი და თანდათან გააფართოვეს ბრძოლა ქართული მეცნიერების წინააღმდეგ, რასაც შედეგად მოჰყვა, ჯერ – ივანე ჯავახიშვილის რექტორობიდან გადაყენება, ხოლო მოგვიანებით – უნივერსიტეტის დაშლა“.

აშეარაა, რომ გამუქებული წინადადება ამოვარდნილია კონტექსტიდან, მაგრამ მაგრამ თუ ერთი წინადადებით წინ გადავიტანთ, ბევრად მნიშვნელოვანი აღმოჩნდება საკითხის დეტალიზაციისათვის და, ამავე დროს – თხრობის ბუნებრიობის შესანარჩუნებლად. შდრ.:

„...თბილისის უნივერსიტეტის დაარსებამ გამოაშეავა პროიმპერიული ძალები, რომელთაც ხელს არ აძლევდა ეროვნული მეცნიერების განვითარება, ამიტომ აქტიურად დაუპირისპირდნენ ქართული უნივერსიტეტის იდეას. ანტიქართული გამოსვლების მოთავედ წარმოჩნდა რუსეთის მეცნიერებათა აკადემია. მისმა წარმომადგენელმა, წარმოშობით ქართველმა მეცნიერმა – ნიკო მარმა პოლიტიკური დაპირისპირების თემად აქცია წმინდა მეცნიერული საკითხები; ესენი იყო: საკუთრივ, ქართული უნივერსიტეტის დაარსება; რუსეთის საცავებში არსებული ქართული ხელნაწერებისა და სიძველეების საქართველოსთვის გადმოცემა და ამერიკელ არქეოლოგთა ექსპედიცია მცხეთასა და ნაქალაქევში. ანტისაუნივერსიტეტო კამპანიის ორგანიზატორებმა გამოიყენეს მისი ავტორიტეტი და თანდათან გააფართოვეს ბრძოლა ქართული მეცნიერების წინააღმდეგ, რასაც შედეგად მოჰყვა, ჯერ – ივანე ჯავახიშვილის რექტორობიდან გადაყენება, ხოლო მოგვიანებით – უნივერსიტეტის დაშლა“.

- მსჯელობიდან ამოვილოთ სხვა თემაზე მაორიენტირებელი წინადადება, რომელიც მთავარი თემიდან ყურადღებას გადაგვატანინებს კონკრეტული საკითხისათვის არაარსებით დეტალებზე; მაგ., დავაკვირდეთ ქვემოთ წარმოდგენილ აბზაცის:

„1917 წლიდან განვითარებულმა მოვლენებმა, კერძოდ, მეფის რუსეთის პოლიტიკური სისტემის ნგრევამ საქართველოში ხელი შეუწყო ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის გაძლიერებას. დაჩ-ქარდა სახელმწიფობრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისაკენ მიმართული პროცესები. მონიავე ქართველი საზოგადოების წინაშე ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ამოცანად დაისახა უმაღლესი ეროვნული სკოლის – უნივერსიტეტის – დაარსება. ეს საპასუხისმგებლო საქმე იტვირთა ივანე ჯავახიშვილმა – ქართული ისტორიოგრაფიული სკოლის ფუძემდებელმა, რომელიც სამართლიანად ითვლება XIX საუკუნის II ნახევრიდან განვითარებული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობისა და 60-იანებითა იდეური წინამდლოლის – ილია ჭავჭავაძის გზის გამგრძელებლად. ყველასათვის ცნობილია, რომ ი. ჭავჭავაძეს უდი-

დესი დამსახურება მიუძღვის ენის დემოკრატიზაციის საქმეში. ივ. ჯავახიშვილის თაოსნობით წარმატებით განხორციელდა ქართველი საზოგადოების დიდი ხნის ჩანაფიქრი...“

უდავოდ, გამუქებული წინადადება ზედმეტია მოცემული კონტექსტისათვის, რადგან შეიცავს მთავარი თემისათვის ჭარბ ინფორმაციას.

არათანმიმდევრული მსჯელობის თვალსაჩინო მაგალითია ეპიზოდი 6. მჭედლიძის ფილმ „იმერული ესკიზებიდან“: მეზობლის (პოლიკარპეს) გარდაცვალებით დამწუხრებული ბებია დატირების პროცესში შიგადაშიგ ეკითხება შვილიშვილს, თუ აქამა ღორებს საჭმელი, საქათმის კარი შემთხვევით ღია ხომ არ დარჩა და სხვ.

ქართულ მწიგნობრულ პრაქტიკაში აბზაცის ტექნიკური ნიშანი არის 3-4 ინტერვალით შეწყული სტრიქონი. ამავე დროს, გაზიარებულია აბზაცის გამოყოფის ევროპული გამოცდილებაც, როცა აბზაცები ერთი და იმავე სიგრძის სტრიქონებისაგან შედგება და ერთმანეთისგან ერთი სტრიქონის ინტერვალით არის გამოყოფილი. ბუნებრივია, ორივე ფორმა მისაღებია, მთავარია, არ მოხდეს აღრევა და ერთი აკადემიური ტექსტის ფარგლებში აბზაცის გამოყოფის ერთი სისტემა იყოს ბოლომდე გატარებული.

19. არგუმენტირებული ესე. თვალსაზრისის დასაბუთების კულტურა

19.1. ესეს ზოგადი ფუნქციურ-სემანტიკური დახასიათება. არგუმენტირების სისტემა

ესე აკადემიური ნაშრომის ფართოდ გავრცელებულ სახეს წარმოადგენს. როგორც ლიტერატურულ ჟანრს, XVI საუკუნის ცნობილმა ფრანგმა მწერალმა, საზოგადო მოღვაწემ და მოაზროვნემ – მიშელ მონტენმა დაუდო სათავე, თუმცა მას შემდეგ ესეისტური ჟანრი დიდად განვითარდა და თანდათან თემატურ-სტილისტური მრავალფეროვნება შეიძინა. ტერმინი მომდინარეობს ფრანგული სიტყვისაგან (< [essai] – „ცდა“, „ნარკვევი“) და აღნიშნავს თავისუფალი ფორმის ნარკვევს, რომელშიც განხილულია რაიმე პრობლემური საკითხი.

ესეს სპეციფიკურობას განსაზღვრავს **ავტორის ინდივიდუალური ხედვა** – პიროვნული დამოკიდებულება სამყაროსთან და შემოქმედებითი თავისუფლება. ესეს ტიპის ტექსტებს ახასიათებს **საუბრის ფორმა**, ზოგჯერ – **პოლემიკური ხასიათის თხრობა**. ქართველ კლასიკის მწერალთა შორის ასეთი ნაშრომები აქვთ შექმნილი: ი. ჭავჭავაძეს, ა. წერეთელს, ვაჟა-ფშაველას, გ. ლეონიძეს, კ. გამსახურდიას და სხვ.

თემატიკის მიხედვით, ესე შეიძლება იყოს სხვადასხვა სახის: ისტორიული, ლიტერატურული, პუბლიცისტური, ბიოგრაფიული, ფილოსოფიური, ფიქტოლოგიური და სხვ.

დანიშნულების მიხედვით, ცნობილია ორი ტიპის ესე: ინფორმაციული და არგუმენტირებული.

ინფორმაციული ესეს ფუნქციაა რაიმე მოვლენის ან ფაქტის აღწერა – საკითხის შესახებ ინფორმაციის – ზოგადი ცოდნის მიცემა მკითხველისათვის. სპეციალურ ლიტერატურაში მიუთითებენ ინფორმაციული ესეს სახეობებს, რომელთა საორიენტაციო ველიც არაერთგვაროვანია; კერძოდ, თითოეულ მათგანში ყურადღება გამახვილებულია სხვადასხვა ნიუანსზე (ასევე შესაძლებელია, რომ ერთი ესეს ფარგლებში, მეტნაკლებად, ყველა ნიუანსი მოიაზრებოდეს), მაგ.:

- **აღწერითი ესე;** აღწერილია რაიმე ფაქტი ან მოვლენა;
- **განმარტებითი ესე;** წარმოჩენილია რაიმე მოვლენის გამომწვევი მიზეზები და მოსალოდნელი შედეგები სხვა ფაქტებისა თუ მოსაზრებების მაგალითზე;
- **ილუსტრირებული ესე;** მიმოხილულია საკითხთან დაკავშირებული ყველა მოსაზრება, ავტორის პოზიციის გვერდის ავლით;
- **ანალიტიკური ესე;** მოცემულია რაიმე საკითხის მეცნიერული ანალიზი.

არგუმენტირებულ ესეში, ინფორმაციული ესესაგან განსხვავებით, ავტორი მსჯელობისა და ლოგიკური დასაბუთების გზით აყალიბებს **საკუთარ პოზიციას** კონკრეტულ საკითხზე, თავისი თვალთახედვით აფასებს ფაქტებსა და მოვლენებს, ცდილობს დაადგინოს მათ შორის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი, მეტი დამაჯერებლობა შესძინოს მიღებულ დასკვნებს და სხვ. არგუმენტირებული ესეს სახეობებად გამოყოფილია:

- **განსაზღვრებითი**, იგივე, **სამეცნიერო ესე**, რომელშიც მოცემულია საკითხზე არსებულ განსხვავებულ მოსაზრებათა ანალიზი და შეფასება;
- **ევოლუციური ესე**; მსჯელობა ვითარდება მარტივიდან რთულისკენ, ცნობილი ფაქტებიდან – გარკვეული კანონზომიერების დადგენისკენ;
- **ინტერპრეტაციული ესე**; ავტორი წარმოადგენს თავის ინდივიდუალურ ხედვას რომელიმე მწერლის შემოქმედებაზე.

არგუმენტირებული ესეს სპეციფიკური ნიშანია **არგუმენტირება / არგუმენტაცია**; ეს არის მთელი სისტემა, რომელიც აგებულია არგუმენტის, ქვეარგუმენტისა და კონტრარგუმენტის ურთიერთობაზე.

არგუმენტი [〈ლათ. argumentum – მტკიცება〉], როგორც ზემოთ მივუთითეთ, ლოგიკიდან შემოტანილი ტერმინია და აღნიშნავს საბუთს, რომელიც მოჰყავთ რისამე დასამტკიცებლად (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 50). არგუმენტირების თანამედროვე თეორია ბერძნულ-რომაული ტრადიციებიდან იღებს სათავეს. ბერძენი და რომაელი მოპაექრეებისათვის არგუმენტი იყო ჭეშმარიტების დადგენის გზა („კამათში იპადება ჭეშმარიტება“).

ქვეარგუმენტი უშუალო დაქვემდებარებაშია არგუმენტთან – ხსნის და აზუსტებს, ან მის დამამტკიცებელ ინფორმაციას (მასალას) წარმოადგენს, როგორიც არის, მაგ.: ფაქტები, ციტირება, ექსპერტთა შეფასებები, სტატისტიკური მონაცემები და სხვ. აბზაცის სტრუქტურის მიხედვით (იხ. ზემოთ), ეს იგივეა, რაც თემატური და მისი მხარდამჭერი წინადადებების ურთიერთობა.

კონტრარგუმენტი არგუმენტის საპირისპირო საბუთია, რომლის არსებობაც ავტორს ბიძგს აძლევს, იყოს მობილიზებული, თავი შეიკავოს ნაჩეარევი გადაწყვეტილებისაგან, ობიქტურად შეაფასოს ფაქტი.

სამეცნიერო ლიტერატურაში მიღებული აზრის თანახმად, არგუმენტაცია გვეხმარება: იდეების ლოგიკურად განვითარებასა და ორგანიზებაში; მსჯელობის თანმიმდევრულობის დაცვასა და აზრის ნათლად გამოხატვაში, ასევე – განსხვავებული შეხედულებების აკადემიურად შეფასებაში. სხვანაირად რომ ვთქვათ, არგუმენტაცია საუკეთესო საშუალებაა, უკეთ შევისწავლოთ როგორც საკუთარი, ისე სხვისი იდეები, შევძლოთ მათი შედარებითი ანალიზი.

არგუმენტირების უნარის გამომუშავება ავტორს დაბრკოლებას უხსნის სხვადასხვა ტიპის ნაშრომების შექნაში.

19.2. ესეს სტრუქტურა. შესავალი ნაწილის სპეციფიკა

ნებისმიერი ტიპის ესე შედგება სამი ნაწილისაგან: შესავალი; ძირითადი ნაწილი და დასკვნა. თითოეულ ამ ნაწილს თავისი მეაცრად განსაზღვრული ფუნქციები აქვს.

ესეს შესავალი იწერება შედარებით **სადა სტილით**, რომ მკითხველი განეწყოს ტექსტის ძირითად ნაწილზე გადასასვლელად. ძნელად ალსაქმელმა შესავალმა, შესაძლოა, მას ტექსტის წაკითხვის ინტერესი გაუნელოს. ეს რომ არ მოხდეს, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, თავიდან ავირიდოთ:

– **შაბლონური, პათეტიკური ფრაზები;** ამ მხრივ, უხვ მასალას იძლევა აბიტურიენტთა ნაშრომები, მაგ.:

„ბარათაშვილმა კუდიან კომეტასავით გაიელვა ქართული პოეზიის ვარსკვლავებით მოჟედილ ცაზე“;

„გალაკტიონი... ვინ არის ეს ბიძია?!..“

„ვაჟა-ფშაველამ ხარირემივით შემოაბლავლა სამწერლო ასპარეზზე“;

„ვეფხისტყაოსანი“ – ბალიშქევეშ ამოსადები წიგნი“;

„ჩვენი გენიალური შოთა... ეს სახელი რომ მახსენდება...“

აღნიშნული თვალსაზრისით, არანაკლებ „შთამბეჭდავია“ საბჭოთა ენობრივი მემკვიდრეობაც: „დილმა ბელადმა თავის უშესანიშნავეს ნაშრომში ბრნყინვალედ გააშუქა...“ და სხვ.;

– **ტერმინების სიჭარბე;** შესავალში დასაშვებია სპეციალური ლექსიკის მხოლოდ ზომიერი რაოდენობით გამოყენება.

დადგენილი ნორმების თანახმად, ესეს შესავალი სამ მთავარ მოთხოვნას უნდა აკმაყოფილებდეს:

ა) „**კაუჭის**“ ფუნქცია – შესავალმა უნდა დააინტერესოს, მიიზიდოს მკითხველი, რომ ტექსტის ბოლომდე გაცნობის სურვილი გაუღვივდეს. ეფექტური დასაწყისისთვის შეგვიძლია გამოვიყენოთ:

– ცნობილი გამონათქვამი;

– ციტირება;

– შეკითხვა;

– ფაქტები და სტატისტიკა;

– რაიმე ცნობილი ისტორია ან პირადი გამოცდილება და სხვ.;

ბ) ესეს შექმნის მიზანი; ავტორმა შესავალშივე უნდა განუმარტოს მკითხველს, რა არის **პრობლემური საკითხი**, რამ განაპირობა მისი აქტუალურობა და რის გარკვევას ცდილობს მასზე შსჯელობით;

გ) თეზისის **ნარდგენა**; ავტორი, თეზისის სახით, მკითხველს აცნობს საკუთარ პოზიციას სამსჯელო საკითხზე. თეზისი [*< ბერძ. thesis>*], როგორც ზემოთ უკვე განვმარტეთ, აღნიშნავს დებულებას, რომლის ქეშმარიტებაც უნდა დამტკიცდეს. როგორც წესი, თეზისი ამთავრებს ესეს შესავალ ნაწილს; ის წარმოადგენს ესეს მთავარ იდეას და, ფაქტობრივად, წინასწარ მოკლე შეჯამებასაც (სათქმელის თავი და ბოლო აზრობრივად ერთი და იგივე უნდა იყოს). ჩვეულებრივ, თეზისი ერთი ან ორი წინადადებისაგან შედგება. აქვე, ავტორი ინფორმაციას აწვდის მკითხველს, თუ რის საფუძველზე აპირებს თავისი თეზისის დასაბუთებას.

სავარჯიშოები

19.2.1. დაწერეთ შესავალი ნაწილი მოცემული ნაწყვეტისათვის;
ამონტერეთ და განმარტეთ ტერმინები.

6. ფუტკარაძე

ინკლუზიური სწავლება და ჩვენი შვილები

...აუტისტ ბავშვთა სოციალიზაციის საკითხებით დაინტერესებული მკვლევარი უ. ა. ბროკარტი სტიგმატიზაციაზე საუბრობს: „როგორც წესი, როცა გაიგებენ, რომ კონკრეტული პირი აუტისტია, შეიცხადებენ: „ოჰ“, „საწყალი!“, „უბედური!“ და ა.შ. თავის მხრივ, აუტისტებიც გრძნობენ და შიშობენ, მათი მდგომარეობა ნეგატიურად არ იქნეს აღქმულ-შეფასებული: „ყო-

ველთვის მოიძებნება ირგვლივ ვიღაც, ვისაც დისკომფორტს უქმნის აუტიზმი, მაგრამ ჩემი პიროვნების საწინააღმდეგო არაფერი აქვს. ეს ნიშნავს იმას, რომ ანუხებს მისგან განსხვავებული ჩემი არსების გარკვეული ნაწილი; არ განიხილავს მას ჩემთან ერთად. მსგავსი დამოკიდებულების შედეგად თავს მარტო და გაუცხოებულად ვგრძნობ" (დ. ა.).

იტყვით, ალბათ, რომ საზოგადოების ინფორმირება სახელმწიფოს პრიორიტეტი უნდა იყოს. ასეც არის, მაგრამ სანამ მსგავსი პროგრამები ამოქმედდება, იქნებ თავად გადაცეთ ერთმანეთს თუნდაც ასე მომრავლებული სოციალური საინფორმაციო საშუალებებით, რომ ინკლუზიური სწავლება არ უშლის ხელს ჩვენი შვილების განვითარებას, პირიქით, ისინი ისწავლიან ზრუნვას, მხარში დგომას, თანაგანცდას. კეთილგანწყობილ გარემოში სსსმ პირები ხომ ძალიან მიმწოდობები, ალალები, თბილები არიან! კარგი იქნება, თუ ჯანმრთელი მოსწავლეებისა და მშობლებისგან შედგება დამხმარე ჯგუფები სსსმ პირთა დასახმარებლად, როგორც ეს იტალიაშია დანერგილი. არ უნდა გამოვხატოთ განსაკუთრებული სიბრალული ასეთი პავშვისადმი, არ უნდა მივმალოთ ისინი სპეციალური განათლების დაწესებულებებში – ეს არა მხოლოდ იზოლაციაში მოაქცევს, არამედ ლირსებასაც შეულახავს მათ.⁶³

19.2.2. შეიმუშავეთ თეზისები ტექსტებისათვის.

ა)

გ. ალხაზიშვილი

გადაუდებელი საქმე

...[განმარტებითი ლექსიკონის] გაშლა და დახურვა ძალიან ხშირად მიწევს და იქ ჩაბეჭდილ საჭირო სიტყვებს რომ ვეძებ და ზოგჯერ ვპოულობ კიდეც, ისეთი შეგრძნება მიჩნდება, თითქოს სრულიად ახალი სამყარო აღმოვაჩინე, ჩემამდე რომ არსებობდა და ჩემი სტუმრობა რომ გაუხარდა...

სახელმწიფო თავის პრიორიტეტად უნდა თვლიდეს საცნობარო ლიტერატურის შედგენა-გამოცემის წახალისებას და ხელშეწყობას, სხვადასხვა დარგებში ტერმინოლოგიის შექმნასა და ქართული ვერსიების დამკვიდრებას, რათა სახელმწიფო ენა უფრო გამდიდრდეს და შენარჩუნდეს უმაღლეს სასწავლებლებში სასწავლო პროცესში. თუ ამ პრობლემის მოსაგვარებლად დროზე არ ვიზრუნოთ, უახლოეს მომავალში, თუ უკვე ამჟამად არა, შეუძლებელი იქნება უმაღლეს სასწავლებლებში და ასევე სკოლის მაღალ კლასებშიც არაერთი საგნის შესწავლა, შესაბამისი ტერმინოლოგიის უქონლობის გამო.⁶⁴

ბ)

გ. ალხაზიშვილი

ჰერმეტიზმი და სწორად წაკითხვის ალბათობა

...ჰერმეტული პოეზია დამკვიდრდა იტალიაში ორმოციან წლებში. ასე წერდა ეუჯენიო მონტალე ფაშისტების ბატონობისას და მისი თანამოძმენიც იგავურად ცდილობდნენ ეთქვათ ის, რაც შეუძლებელი იყო არსებული რეჟიმის პირობებში. ზოგიერთი ტექსტის გაშიფრვა მოხერხდა მომავალში, რეჟიმის შეცვლის შემდეგ, ავტორთა დახმარებით.

მსგავსი იგავურობა, ჰერმეტიზმი აუცილებლად იჩენდა თავს ტოტალიტალური რეჟიმის ქვეყნებში და ასე იყო საბჭოეთშიც.

დახშულობის პოეტიკა, გაუმხელელზე სიმბოლური მინიშნებები – თავისთავში ატარებს რაღაც საიდუმლოს, თუნდაც მცირედს, რომლის პირდაპირ თქმასაც ერიდება ავტორი ეთიკური ან პოლიტიკური ცენზურის ან იქნებ თვითცენზურის გამო.

ზოგჯერ საინტერესოა ერთ ლექსზე ასეთი განსჯა, მეტადრე მაშინ, ავტორს თუ საერთოდ არ უფიქრია იმაზე, რაზეც მიმომხილველი საუბრობს. ასეთი რამ მეც მომსვლია, როგორც ავტორს და შესაძლოა ისევე ვცდები, როგორც ჩემი კრიტიკოსები ცდებოდნენ, მაგრამ ისიც უნდა ითქვას, რომ ლიტერატურა გამუდმებული ინტერპრეტაციაა და ადვილი დასაშვებია, რომ ავტორს სრული წარმოდგენა არც კი ჰქონდეს, თვითონ რა დაწერა, რისი დაწერა სურდა, ან რა გამოუვიდა.⁶⁵

⁶³ http://mastsavlebeli.ge/?action=page&p_id=19&id=159 მოძიებული: 20.06.2014

⁶⁴ <http://www.24saati.ge/weekend/story/21004-chanatsereli> მოძიებული: 21.01. 2016

⁶⁵ <http://www.24saati.ge/weekend/story/21004-chanatsereli> მოძიებული: 21.01. 2016

19.3. ესეს ძირითადი ნაწილი: ავტორის შეხედულების დასაბუთება; საწინააღმდეგო პოზიციების გაბათილება

ესეს ძირითად ნაწილში წარმოდგენილია თეზისზე ორიენტირებული მსჯელობა – დასაბუთება / არგუმენტაცია. ისმის კითხვა: **რატომ უნდა დავიწყოთ მსჯელობა თეზისით?** პასუხი ნათელია: იმიტომ, რომ თეზისის თავიდანვე წარდგენა, ერთი მხრივ, ავტორს ეხმარება მსჯელობის ლოგიკური თანმიმდევრობის შენარჩუნებაში (მუშაობის პროცესში ზოგჯერ ავტორსაც სჭირდება ხოლმე, საკუთარ თავს შეახსენოს: „ხო, რას ვამბობდი?..”), ხოლო მეორე მხრივ – მკითხველს უადვილებს ავტორის შეხედულებათა სისტემაში გარკვევას.

ესეს ძირითად ნაწილში ავტორი იყენებს არგუმენტაციის სისტემას, რომელსაც ორმაგი დატვირთვა აქვს:

- ავტორის შეხედულების დასაბუთება;
- საწინააღმდეგო პოზიციების / პოზიციების გაბათილება.

ავტორის შეხედულების დასაბუთება. ავტორის პოზიციის სიმყარე დიდად არის დამოკიდებული, არგუმენტი რამდენად მკაფიო, კონკრეტული, ნათელი და დამაჯერებელია. გავრცელებული აზრის თანახმად, არგუმენტად არ გამოდგება მონაცემი, თუ:

- მის მართებულობაში ჩვენ თავად ეჭვი გვეპარება (ბოლომდე არ ვართ დარწმუნებული);
- ობიექტური სინამდვილეა ან გემოვნების საკითხი; მაგ., ვერ ვიკამათებთ იმაზე, რომ მზე აღმოსავლეთიდან ამოდის ან ნინოს ბებიას ბრაზილიური სერიალები მოსწონს (გემოვნებაზე არ დაობენ) და სხვ.

სპეციალისტები მიუთითებენ, რომ თეზისის დასასაბუთებლად საკმარისია 3-4 არგუმენტი; ამაზე ნაკლები არადამაჯერებელია, ხოლო მეტი, გარდა იმისა, რომ ავტორის ფანტაზია იწურება, მკითხველისთვისაც დამღლელია.

ბუნებრივია, ყველა არგუმენტი თანაბარი დატვირთვის ვერ იქნება. სამეცნიერო პრაქტიკაში მიღებულია **ძლიერი და ნაკლებად ძლიერი არგუმენტების შედარებით ეფექტური**, თუმცა არაერთადერთი თანმიმდევრობა:

- სიძლიერით მეორე ადგილზე მდგომი არგუმენტი;
- ნაკლებად ძლიერი არგუმენტი;
- ნაკლებად ძლიერი არგუმენტი;
- ყველაზე ძლიერი არგუმენტი.

შესაძლებელია, ასევე, დავიცვათ თანმიმდევრობა: ყველაზე ძლიერიდან – ნაკლებად ძლიერისკენ ან პირიქით (არჩევანი ინდივიდუალურია და ავტორის თვალთახედვიდან გამომდინარეობს).

არგუმენტების მოფიქრებისას რეკომენდებულია **მომხრე-მოწინააღმდეგის**, ანუ **არგუმენტებისა და კონტრარგუმენტების** სქემის შედგენა. ამ სქემის საფუძველზე შესაძლებელია, მოვიძიოთ ორივე პოზიციის მხარდამჭერი არგუმენტები, დავალაგოთ ისინი სიძლიერის მიხედვით და საბოლოოდ გადავწყვიტოთ, რომელი პოზიციისკენ ვიხრებით და რატომ; ასეთი მეთოდი დაგვეხმარება:

- ობიექტურად შევაფასოთ ჩვენი თეზისი, თავადვე გავერკვეთ მის ძლიერ და სუსტ მხარეებში;
- განვსაზღვროთ ოპონენტთა სავარაუდო არგუმენტებიც და მზად ვიყოთ მათზე პასუხის გასაცემად.

ამგვარად, აღნიშნული სქემა ავტორისათვის ერთგვარ „დამცავ“ საშუალებას წარმოადგენს (ანალოგიურია, მაგ., აცრა სამკურნალო პრაქტიკიკაში) მოსალოდნებების თავიდან ასარიდებლად; არგუმენტებისა და კონტრარგუმენტების თანაფარდობისათვის მნიშვნელოვანია, გამოვიყენოთ მათი შეპირისპირების მექანიზმი ისე, რომ არ დაირღვეს ერთხელ არჩეული მიმდევრობა, მაგ.:

„მეგობრებთან გართობა სასიამოვნოა, **მაგრამ** საქმეც თავისას ითხოვს“;

„კომპიუტერი ინფორმაციის საუკეთესო საშუალებაა, **თუმცა** მასთან მუდმივად მყოფი, შესაძლებელია, რეალობას მოსწყდეს“;

„დასვენება კარგია, **მაგრამ არა** - სამუშაო დროის ხარჯზე“ და სხვ.

საწინააღმდეგო პოზიციის / პოზიციების გაბათილება.

არგუმენტირებული ესეს ავტორმა უნდა გაითვალისწინოს, რომ ყოველთვის იქნება საპირისპირო აზრი და მისი წაყრუება არ შეიძლება (სირაქლემას სინდრომი, ანუ „არ ვიცი, არ დამინახავს, არ გამიგონია“); აუდიტორიაზე უარყოფითად მოქმედებს მხოლოდ საკუთარი იდეებითა და მოსაზრებებით „აღჭურვილი“ მომხსენებელი, რომელიც არ ფლობს განსხვავებულ პოზიციას ან შეგნებულად არიდებს თავს; ამით საეჭვო ხდება მისი, როგორც სპეციალისტის კომპეტენტურობა და პოზიციის სიმყარე – იქნება შთაბეჭდილება, თითქოს ავტორს არ შესწევს უნარი, „შეეჭიდოს“ ოპონენტებს.

არგუმენტირების მნიშვნელოვანი მხარეა **კონტრარგუმენტის განხილვა და უკუგდება.** ავტორმა ოპონენტების ყველაზე ძლიერი არგუმენტის უკუგდება უნდა სცადოს, რაც ერთხელ კიდევ დაარნმუნებს მკითხველს მისი პოზიციის დამაჯერებლობაში. ყველაზე ძლიერი კონტრარგუმენტის განსაზღვრაში კი ავტორს სწორედ მომხრე-მოწინააღმდეგის სქემა დაეხმარება, რომელშიც თითოეულ არგუმენტთან სათანადო კონტრარგუმენტი უნდა იყოს გათვალისწინებული.

სპეციალისტთა მიერ შემუშავებულია კითხვათა ჩამონათვალი, რომელიც ავტორს ეხმარება, იყოს კრიტიკული და ობიექტურად შეაფასოს საწინააღმდეგო არგუმენტები:

- რამდენად ძლიერია ჩემი ოპონენტების არგუმენტები?
- მისაღებია ჩემთვის რომელიმე მათგანი, თუნდაც ნაწილობრივ?
- რამდენად ახლოს იდგება მკითხველი ჩემი ოპონენტების პოზიციასთან?
- ხომ არ არის რაიმე ლოგიკური სისუსტე ჩემი ოპონენტების პოზიციაში?
- ნამდვილად მივყავართ ფაქტებს იმ დასკვნებამდე, რომელსაც ოპონენტები გვთავაზობენ?
- ყველა ფაქტი აქვთ გათვალისწინებული თუ მხოლოდ მათთვის ხელსაყრელი ფაქტები?
- ხომ არ არის ოპონენტთა დასკვნები გამოტანილი საკამათო განზოგადებების საფუძველზე?
- ხომ არ არის ოპონენტთა არგუმენტები მიმართული მკითხველის ემოციებზე?
- ხომ არ გვთავაზობენ ოპონენტები, რომ ესა თუ ის იდეა თუ მოქმედების ტაქტიკა კარგია მხოლოდ იმიტომ, რომ გარკვეული ინდივიდები / ჯგუფები იზიარებენ მას ან იქცევიან ასე? (წულაძე, 2006, გვ. 20)

როგორ გავაძათილოთ საწინააღმდეგო პოზიცია? მაგალითად ხომ არ გამოგვადგება ფილმ „იმერულ ესკიზებში“ ფეხბურთელთა დამარცხებული გუნდის გულშემატკივართა დამოკიდებულება გამარჯვებული გუნდის მიმართ, ან ის გამოცდილება, რის გამოც აიკრძალა ჩვენს პარლამენტში შუშის ბოთლიანი მინერალური წყალი? რა თქმა უნდა, არა. როგორც სპეციალისტები მიუთითებენ, კონტრარგუმენტების გაბათილების ყველაზე აკადემიური საშუალებაა **კომპრომისული დამოკიდებულება** ოპონენტების პოზიციის მიმართ, რაც უნდა განხორციელდეს ეთიკური ნორმების დაცვით. ასეთ შემთხვევაში, მსჯელობა უნდა ნარიმართოს შემდეგი პუნქტების გათვალისწინებით:

- მოკლე და ობიექტური თეზისი, რომელიც პრობლემის ზოგად განსაზღვრებას იძლევა;
- ოპონენტთა პოზიციის ღრმა, ამავე დროს, ნეიტრალური ანალიზი, რაც იმის გამომხატველია, რომ გაგებით ვეკიდებით საპირისპირო პოზიციას;
- საკუთარი პოზიციის ღრმა და ნეიტრალური ანალიზი ისე, რომ არ ვასაბუთებთ მის უპირატესობას და არ ვცდილობთ, ვინმეს თავზე მოვაზვიოთ ჩვენი დებულებები;
- იმის გაანალიზება, თუ რა არის საერთო საპირისპირო პოზიციებს შორის;

– პრობლემის გადაჭრის გზის შეთავაზება, რომელიც ორივე მხარის ინტერესებს ითვალისწინებს.

სავარჯიშოები

19.3.1. ნაიკითხეთ ტექსტი და შეასრულეთ შემდეგი დავალებები:

- ა) გამოყავით თეზისი; იმსჯელეთ, რამდენად ლოგიკურია ავტორის დასაბუთება: იპოვეთ კონტრარგუმენტი და შეაფასეთ მისი გაპათილების ტექნიკა;
- ბ) მოიძიეთ ავტორის ენისთვის დამახასიათებელი არასალიტერატურო ფორმები; რით შეიძლება აიხსნას ავტორისაგან მათი გამოყენება?

მ. ჯავახიშვილი

ქართული ენა

დღევანდელი ჩვენი მწერლობის კარგ დამკვირვებელს შემჩნეული ექნება ის სიტყვათა სიცოტავე, რომელიც საშინელ დაღს ასვამს ყოველი მწერლის შემოქმედებას. ხოლო, რაც უარესია, ეს პატარა საუნჯეც დაუდევრად იხმარება, რის მიზეზადაც ცოდნის ნაკლებობა მიგვაჩნია. ქართველმა მწერალმა არ იცის ქართული ენა. იგი იოლად მიდის იმ „ცოდნით“, რომელიც გამოაყოლა თავისიმა პროვინციამ და მისი სტილიც ამ პროვინციით განისაზღვრება. არავინ არ დაგიდევთ, შეიძლება თუ არა იმ „გრამატიკის“ ხმარება, რომელიც თავში აქვს ჩაჭედილი ამა თუ იმ კუთხის ნარმომადგენელს, და ამის გამო გაირყვნა ენა, გაირყვნა ისე, რომ სულ ადვილად შეიძლება ნაწერის მიხედვით გამოარკვიოთ ავტორის დაპადების ადგილი.

და ჩვენდა სამწუხაროდ ეს ახასიათებს ჩვენ თანამედროვე მწერალთა დიდ უმრავლესობას. ყველა თავისი უარგონით სწერს. და ამ ველურ ღრიანცელში იკარგება ის ენა, „რომლითაც თამარ ბრძანებას სცემდა“. საერთო სალიტერატურო ენა მუზეუმში დარჩა და ცოცხალ მოქალაქის ძალის მოწით დადის მხატვრულ თვისებებს მოკლებული სიტყვა, რომელიც ყოვლად მიუღებელია სრულიად საქართველოსთვის.

აბა გადაავლეთ თვალი ძველ მწერლობას და ნახავთ, რომ იყო ერთი სამწერლო ენა. რაღაც ორმოცი წლის შემდეგ კი ისე გავერანდა ჩვენი მწერლობის მოედანი, რომ ყველა თავისი „სტილით“ მოდის და პოეზიის მაღალ ფირმის ქვეშ ასაღებს ყოვლად დაბალ ლექსიკონს.

ჩვენ წინააღმდეგნი კი არა ვართ ამა თუ იმ პროვინციიდან მოტანილ სიტყვისა, პირიქით, ბევრი კარგი რამ მოიძებნება ჩვენს განაპირა ადგილებში, მაგრამ ეს შენაკადები უნდა ჰქვდებოდეს მთავარ მდინარესთან, რომელსაც სამწერლო ენა ჰქვიან, და რომელიც მეტროპოლიაში არის განმტკიცებული. იქნებ ვინმერ თავი იმართლოს ვაჟა-ფშაველას და ყაზბეგის მაგალითებით? – ეს თავის მართლება არ გამოადგებათ, რადგან ვაჟაც და ყაზბეგიც მთის ენით ლაპარაკობდნენ. მთას ელაპარაკებიან და მთის გარეშეც არსად მიდიან. მათიას, ელგუჯას თუ გოგოლაურს რომ ლიტერატურული ელაპარაკნათ, ეს დაუშვებელიც იქნებოდა და სიყალბეც, ისევე, როგორც ნაძალადევი იქნებოდა დ. კლდიაშვილის გმირების სალიტერატურო ენა.

პროვინციალ კილოს ხმარება თემის საკითხია, და თუ ეს უკანასკნელი საერთო არის, ენაც ასეთი უნდა ჰქონდეს. და კურიოზია, მაშ რა არის, როდესაც ჩვენი ინტელიგენტი მწერლები რა-დიუმზე და ეინშტეინზე სწერენ იმავ „სტილით“, რა სტილითაც ინტერებოდნენ „პროვინციული სცენები“. განა ასეთივე კურიოზი არ იქნებოდა, რომ ბლოელ აფშინას და შიოლა ღუდუშაურის დიალექტით გვერენა „ესთეტიკური ტრაქტატები“ ან პოემები „ასტრალურ“ ან „ურბანულ“ ქვეყანათა შესახებ? დიახ, იქნებოდა კურიოზი, ამას ადვილადაც შევამჩნევდით, მაგრამ, რომ უკვე განმტკიცებულია კურიოზი, მეორე მხრივ, ამას ვერ ვამჩნევთ და განვაგრძნობთ ჩვენი ლიტერატურის მონაგვიანებას. ეს მტკიცნეული ადგილი ყველამ უნდა დაინახოს, რომ შეჰზარდეს საკუთარი ნაწერი და ენის განწმენდისათვის მომართოს თავისი ძალა და უნარი.

ჩვენ ბევრს ვყვიროდით მაღალ და მაგარ საკითხების შესახებ. რადგან ერთი ანდაზისა არ იყვეს „არც კალა მიგვდის და არც ნიშადური“.

პირიქით, ვიძენთ კიდეც, რადგან ვაოცებთ და ვაფიქრებთ მიამიტ ხალხს, მაგრამ გვგონია, რომ ყვირილსაც დაეკარგა მჭრელობა. ჩვენი კულტურა კი მთლიანად უკვე გადადგა საქმიანობის სტადიაში. აქ კი უდიდესი ამოცანაა ენის დაწმენდა. და ამ საქმის პირველი მეთაური ქართველი მწერალი უნდა იყვეს. ხოლო ამ უკანასკნელს რომ შეეძლოს სხვათა მხილება, ჯერ თვით უნდა განიკურნოს.

ეს მეტად ადვილი საქმეა, მხოლოდ ერთი პირობაა საჭირო: აკადემიური მუშაობა რამდენიმე ხნის განმავლობაში, რაც, ალბად, მიუღებლად მოეჩვენებათ „ჩოხიან დადაისტებს“, მაგრამ მისალები უნდა იყვეს იმათთვის, ვისაც სწამს მწერლობა, როგორც ლვანლი და უდიდესი პასუხისმგებლობა ერის ნინაშე.

1924 წ., 20 მაისი.

19.3.2. შეადგინეთ არგუმენტებისა და კონტრარგუმენტების სქემები ქვემოთ წარმოდგენილი თემებისათვის; შეიმუშავეთ თეზისები.

- ა) ამართლებს თუ არა მანდატურების ინსტიტუტი საჯარო სკოლაში?
- ბ) ტექნიკური პროგრესი და ადამიანური ურთიერთობების დეფიციტი.

19.3. 3. წინა სავარჯიშოში შემუშავებული თეზისების მიხედვით დაწერეთ არგუმენტირებული ესეების შესავალი და ძირითადი ნაწილები; გამოიყენეთ არგუმენტაციის სისტემა.

სიტყვათა საერთო რაოდენობა: 110-120.

19.4. ესეს დასკვნა. ესეს შემოწმება

დასკვნა ესეს მნიშვნელოვანი ნაწილია, რომელშიც გათვალისწინებულია სამი მომენტი, კერძოდ, ავტორი:

- **აჯამებს თავის არგუმენტებს;**
- **იმეორებს თეზისს** – ძირითად დებულებას, ოღონდ სხვა სიტყვებით; ტავტოლოგის თავიდან ასარიდებლად; გამეორება აუცილებელია, რომ მკითხველს ერთხელ კიდევ შეახსენოს თავისი პოზიცია სამსჯელო საკითხზე;
- **შესთავაზებს მკითხველს საკითხის გადაწყვეტის გარკვეულ პერსპექტივას;** ეს არის უფრო ვარაუდი, რჩევები, რეკომენდაცია და არა კატეგორიული მითითება, რაც მიუღებლად ითვლება აკადემიური ნაშრომის სტანდარტისათვის.

დასკვნაში არ შეიძლება მოვაძილოთ რაიმე საკითხი, რომელიც ძირითად ნაწილში არ განგვიხილავს ან უნებურად გამოგვრჩა. ასეთ შემთხვევაში, კვლავ უნდა დავუბრუნდეთ ძირითად ნაწილს და იქ ჩავრთოთ სათანადო მსჯელობა; ეს ცვლილება, მეტნაკლებად, აისახება დასკვნაშიც.

აშკარაა ესეს შემადგენელი კომპონენტების ლოგიკური კავშირი, კერძოდ: ძირითადი ნაწილი მართულია შესავლისგან – წარმოადგენს ავტორის თეზისის არგუმენტირებულ მტკიცებას, ხოლო დასკვნა მართულია როგორც შესავლისაგან (ძირითად დებულებას იმეორებს), ისე – ძირითადი ნაწილისაგან (არგუმენტებს აჯამებს). სამივე ნაწილი ავტორის პოზიციის (თეზისის) დემონსტრირებაა სხვადასხვა კუთხით: **ნარდგენა, დასაბუთება, შეჯამება.** ესეს სტრუქტურულ ნაწილებს შორის ლოგიკური კავშირის დარღვევა, ბუნებრივია, საზიანოდ იმოქმედებს ავტორის პოზიციის სიცხადესა და თანმიმდევრულობაზე.

ქვემოთ წარმოდგენილია სპეციალისტთა მიერ შემუშავებული კითხვები, რომლებიც ავტორს დაეხმარება არგუმენტირებული ესეს შემოწმებაში:

- იპყრობს შესავალი მკითხველის ყურადღებას?
- რა არის ესეს თეზისი?
- არის თეზისი ნათელი და საკმარისად დაკონკრეტებული?
- გაქვთ რაიმე რჩევა შესავალთან ან თეზისთან დაკავშირებით?
- რა პრინციპითაა ესე ორგანიზებული? არის მისი სტრუქტურა ეფექტური?
- არის ესე ლოგიკური და შეერული?
- ყველა პარაგრაფი (აბზაცი) განამტკიცებს თეზისს?
- გაქვთ რაიმე რჩევა პარაგრაფებთან (აბზაცებთან) დაკავშირებით?
- არის არგუმენტი საკმარისად განმტკიცებული მხარდაჭერით? გაქვთ რაიმე რჩევა მხარდაჭერასთან დაკავშირებით?
- არის საჭირო ესესთვის რაიმეს დამატება ან რაიმეს ამოღება?
- არის დასკვნა ლოგიკური? არის ის საინტერესო? გაქვთ რაიმე რჩევა დასკვნასთან დაკავშირებით?
- რომელია ესეს საუკეთესო ნაწილი? რომელ ნაწილს სჭირდება გაუმჯობესება? (წულაძე, 2006, 22).

სავარჯიშოები

19.4.1. შეადარეთ სავარჯიშო 19.3.1-ში ნარმოლგენილი წერილის შესავალი და დასკვნითი ნანილები; გამოყავით ის სპეციფიკური ენობრივი ფორმები, რომლებიც გამოყენებულია მათში საერთო აზრის გადმოსაცემად.

19.4.2. დაწერეთ დასკვნითი ნანილი მოცემული ნაწყვეტისათვის; დაადგინეთ ნინადადებათა გადაბმის სახე.

მარიო ვარგას ლიონსა

კითხვისა და წერის სადიდებელი (გ. ჯოხაძის თარგმანი)

ლიტერატურა ცხოვრების ყალბად ასახვაა, თუმც სწორედ მისი დახმარებით შეიძლება ცხოვრების უკეთ გაგება, იმ ლაბირინთში ორიენტირება, რომელშიც ვიბადებით... და ვკვდებით. ლიტერატურა ანაზღაურებს იმ ღალატსა და იმედგაცრუებას, რეალური ცხოვრება რომ გვატეხს თავს.

ლიტერატურა მეტია, ვიდრე გართობა, ვიდრე ინტელექტუალური სავარჯიშოები, რომლებიც მავანს მგრძნობელობას უმახვილებს და კრიტიკულ სულისკვეთებას ულვიძებს.

...ლიტერატურამ გაამრავლა ადამიანური გამოცდილება, დაგვიცვა ლეთარგიისაგან, თვითშთანთქმისაგან, მორჩილებისაგან. მისი მეშვეობით ადამიანი პერმანენტულად კითხვებს უსვამს სინამდვილეს.

ნამდვილი ჯადოსნობაა, როცა ლიტერატურა გვთავაზობს იმედს, მანამდე რომ არ გვქონდა, იმად გვქმნის, რაც ადრე არ ვყოფილვართ, იმ უჩვეულო არსებობას გვანიჭებს, რომელშიც წარმართულ ღვთაებათა მსგავსად, ერთდროულად მოკვდავებიც ვართ და უკვდავებიც, სულშიც ნონკონფორმიზმსა და ამბოხს გვინერგავს, რომლებიც ყოველგვარი გმირობის საფუძველია, რომლებიც ხელს უწყობს სისასტიკის შემცირებასა და ადამიანური ურთიერთკავშირის გაცხოველებას. სისასტიკის დამცრობა მის დასრულებას არ ნიშნავს იმიტომ, რომ ჩვენი ამბავი, საბედნიეროდ, ყოველთვის დაუსრულებელი იქნება...⁶⁶

19.4.3. დაასრულეთ თქვენ მიერ 19.3.2 და 19.3.3 სავარჯიშოებში დაწყებული ესეები.

⁶⁶ <https://www.google.ge/search?q=მოძიებული: 20. 06. 2014>.

20. სამეცნიერო ნაშრომი

20.1. სამეცნიერო ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

20.1.1 სამეცნიერო ნაშრომის ძირითადი სახეების მოკლე მიმოხილვა (რეფერატი, სტატია, თეზისები, საკონფერენციო მასალები, ანოტაცია / აბსტრაქტი, რეზიუმე, რეცენზია, სამაგისტრო და სადოქტორო ნაშრომები, მონოგრაფია, ენციკლოპედია)

სამეცნიერო ნაშრომი მეცნიერების რომელიმე დარგის პრობლემურ საკითხზე შექმნილი გამოკვლევაა, რომელიც მიზნად ისახავს ობიექტური კანონზომიერების დადგენას.

ცნობილია სამეცნიერო-კვლევითი ნაშრომის ორი სახე: საბიბლიოთეკო და ექსპერიმენტული. მათი ძირითადი სტრუქტურა ერთია, თუმცა მეთოდები და მიზნები – განსხვავებული: **საბიბლიოთეკო კვლევითი ნაშრომის ავტორი** საკუთარ თეორიას განავითარებს პრობლემურ საკითხზე არსებული მასალისა და წყაროების შედარებითი ანალიზის საფუძველზე, ხოლო **ექსპერიმენტული ნაშრომის ავტორი** პირველად ინფორმაციას მოიპოვებს ექსპერიმენტის, ინტერვიუს, გამოკითხვის, სპეციალური ტესტებისა და კვლევის სხვა მეთოდების გამოყენებით.

საბიბლიოთეკო კვლევითი ნაშრომის სახეებია: რეცენზია, რეფერატი, სტატია, თეზისები, საკონფერენციო მასალები, ანოტაცია / აბსტრაქტი, რეზიუმე, სამაგისტრო / სადოქტორო ნაშრომები, მონოგრაფია, ენციკლოპედია და სხვ. მათი გარკვეული ნაწილის შექმნა სტუდენტებსაც უწევთ, სასწავლო კურსის შესაბამისად. ქვემოთ ნარმოდგენილია ზოგადი ინფორმაცია სამეცნიერო ნაშრომთა ტიპებზე.

რეფერატი [რუს. referat] – ცნობილია ორი მნიშვნელობით:

- მოკლე წერილობითი ან ზეპირი გადმოცემა მეცნიერული ნაშრომისა, წაკითხული წიგნის შინაარსისა და სხვ. ამ ტიპის ნაშრომის მნიშვნელობა განსაკუთრებულია – მას პირველწყაროს ფუნქცია აქვს, როცა ეს უკანასკნელი დაკარგულია, ან ძნელად იძებნება;
- მოხსენება, რომელშიც მოცემულია რაიმე საკითხის შესახებ არსებული ლიტერატურის მიმოხილვა. ასეთი ტიპის ნაშრომი ასახავს მეცნიერული კვლევის საწყის ეტაპს, რომელზეც ავტორი ითვისებს წყაროებზე მუშაობის უნარ-ჩვევებს; სწავლობს, როგორ შეაჯამოს წყარო და სხარტად გადმოსცეს საკვანძო დებულებები (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 438).

რეფერატი არ ითვალისწინებს ავტორის პოზიციის გამოხატვას, მაგრამ თუ ავტორი ამას თავს ვერ აღწევს, შეუძლია შენიშვნის ფორმატი გამოიყენოს (ჭაგოდნიშვილი და სხვ., 2008, გვ. 264-265).

სტატია [რუს. статья] – კრებულში, უურნალში ან გაზეთში მოთავსებული მცირე მოცულობის პუბლიცისტური ან მეცნიერული ნაწარმოები (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 477). სამეცნიერო სტატიაში, საკითხის შესახებ არსებული წყაროების შედარებითი ანალიზის საფუძველზე ავტორი განავითარებს თავის დამოუკიდებელ ხედვას (იხ. ქვემოთ: 20.4. სამეცნიერო სტატია).

თეზისები [ბერძ. thesis] – სამეცნიერო სტატიის, მოხსენების, ლექციისა და მისთანათა მოკლედ ჩამოყალიბებული ძირითადი დებულებები (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 182), რომლებიც სხარტად და ამომწურავად ასახავს მსჯელობის მიზანს, ამოცანებსა და კვლევის შედეგებს;

სამეცნიერო კონფერენციისათვის, როგორც წესი, წინასწარ იბეჭდება მოხსენებათა თეზისები, რათა მსმენელთათვის ხელმისაწვდომი იყოს ძირითადი ინფორმაცია კონფერენციის სამუშაო თემების შესახებ.

საკონფერენციო მასალები – თეზისების გაფართოებული სახე, რომელშიც ცალკეული თეზისი 3- ან 5-სტრიქონიანი აბზაცითაა წარმოდგენილი.

ანოტაცია [*lata. annotatio შენიშვნა*] – წიგნის, სტატიის და მისთანათა შინაარსის მოკლედ გადმოცემა (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 43). მას სხვანაირად **აპსტრაქტიც** [*lata. abstractio მოცილება, მოშორება*] ეწოდება. ანოტაცია-აპსტრაქტში ყურადღება გამახვილებულია საკითხის ძირითად, არსებით მხარეებზე. როგორც წესი, ანოტაცია წარმოდგენილია წიგნის ან მონოგრაფიის სატიტულო გვერდის მომდევნო გვერდზე, ზედა მხარეს (იხ. ქვემოთ: პარაგრაფი 20.4.5.).

რეზიუმე [*ფრანგ. rezume*] – მოხსენების, სტატიის და მისთანათა მოკლე შინაარსი, დასკვნა (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 430), რომელიც შემუშავებულია ნაშრომის ძირითადი დებულებების – თეზისების მიხედვით. ზოგჯერ რეზიუმე დამოუკიდებელი ნაშრომის სახითაც არის მოცემული სპეციალურ კრებულსა ან ჟურნალში; როგორც წესი, ინერება რომელიმე საერთაშორისო ენაზე. სპეციალურ ლიტერატურაში ცნობილია რეზიუმეს სამი სახეობა:

- ა) ავტორის ტექსტის შემაჯამებელი რეზიუმე (იხ. ქვემოთ);
- ბ) მოკლე რეზიუმე, რომელშიც სხარტად, 2-3 წინადადებით არის გადმოცემული პრობლემური საკითხი და ავტორის კვლევის შედეგები;
- გ) განზოგადებული რეზიუმე – მოკლე რეზიუმეს მსგავსი ნაშრომი, რომელშიც, კვლევის შედეგების ნაცვლად, მათი ზოგადი ხასიათი და მეცნიერული მნიშვნელობაა წარმოჩენილი (ჯაგოდ-ნიშვილი და სხვ., 2008, გვ. 259-260).

რეცენზია [*ლათ. recensio განხილვა, გამოკვლევა*] – იგივეა, რაც ნაშრომის კრიტიკული შეფასება (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 439). რეცენზიის დანიშნულებაა, ზოგადად, მკითხველისათვის ნაშრომის მეცნიერული ლირებულებების განმარტება, ასევე – ნაკლოვანებების გამოაშკარავება, მათი აღმოფენის მიზნით. რეცენზიის კლასიკური მაგალითია ი. ჭავჭავაძის პუბლიცისტური წერილი: „ორიოდ სიტყვა...“, რომელიც XIX ს-ის II ნახევრის სამწერლობო ენის, ლიტერატურისა და თარგმანის პრობლემურ საკითხებს ეხება.

რეცენზიას აქვს სპეციფიკური დანიშნულებაც; მაგ., სამეცნიერო ხელმძღვანელის რეცენზია აუცილებელია ნაშრომის რომელიმე აკადემიურ ორგანოში დასაბეჭდად.

სამაგისტრო და სადოქტორო ნაშრომები – აღნიშნულ ნაშრომებს ქმნიან მაგისტრანტები და დოქტორანტები; მათი შესრულება საუნივერსიტეტო სწავლების სხვადასხვა საფეხურზეა გათვალისწინებული.

მონოგრაფია – ერთ რომელიმე თემასა ან საკითხზე შექმნილი ვრცელი მეცნიერული გამოკვლევა (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 323), რომელიც, ძირითადად, უმაღლესი განათლების დასრულების შემდგომ პერიოდს უკავშირდება.

ენციკლოპედია [ფრანგ. Encyklopédie] – მეცნიერული გამოცემა (ჩვეულებრივ, ლექსიკონის სახით), რომელშიც თავმოყრილია არსებითი ხასიათის ცნობები ცოდნის ყველა ან რომელიმე ცალკე დარგიდან (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 156); ამის მიხედვით გარჩეულია უნივერსალური და დარგობრივი ენციკლოპედიები. სტრუქტურის მიხედვით ენციკლოპედია შეიძლება იყოს **სისტემური** (როდესაც მასალა განლაგებულია დარგობრივად) და **ანბანური** (როდესაც მასალა განლაგებულია ანბანზე). ენციკლოპედიებისა და, ზოგადად, ლექსიკონების დანიშნულებაა ძირითადი სამეცნიერო ინფორმაციის სხარტად მიწოდება მკითხველისათვის და სხვ.

20.1.2. სამეცნიერო ნაშრომის ორიგინალურობის საკითხი. ავტორის მოთხოვნები

კვლევითი ნაშრომის შექმნა განსაკუთრებული მნიშვნელობის აქტივობაა, რომლითაც გვეძლევა შესაძლებლობა, წერილობით გამოვალინოთ ჩვენი მზაობა პრობლემური მეცნიერუ-

ლი საკითხის ორიგინალურად გადაწყვეტისათვის. ფრაზა: **ორიგინალურად გადაწყვეტა** თითქმის ხმამაღლა ნათქვამია; ამ დროს, ბუნებრივია, საკუთარ თავს დავუსვათ კითხვა: „ისეთი რა უნდა ვთქვათ, რაც აქამდე არავის შეუნიშნავს?“ მაგრამ ანალოგიურ შემთხვევებს კარგად მიესადაგება ცნობილი დაკვირვება: ოსტატობა ჭადრაკის ახალი ქვების გამოგონება კი არაა, არამედ – ჭადრაკის ქვების ახლებური კომბინაციით განლაგება, რომელიც გამარჯვებამდე მიგვიყვანს. ჩვენს კითხვაზე პასუხიც ეს არის: საკითხის ორიგინალურად გადაწყვეტა ნიშნავს, რომ ჩვენი თვალთახებდების არიდან შევაფასოთ ტრადიციული შეხედულებები, მათი შედარებითი ანალიზის საფუძველზე ჩამოვაყალიბოთ საკუთარი პოზიცია.

სამეცნიერო ნაშრომის სრულყოფილება უშუალოდ **ავტორზე**, მის ინტელექტუალურ და პიროვნულ შესაძლებლობებზე არის დამოკიდებული; ავტორთან მიმართებით აქ თავს იჩენს შემდეგი საკითხები:

- რა საბაზისო ცოდნას ფლობს, რომ თავი გაართვას სამუშაოს; „ტვირთმძიმე“ ნავის იგავში ასახული რეალობის მსგავსად (გ. მერჩულე, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“), ავტორმა ის პასუხისმგებლობა უნდა იტვირთოს, რომელიც მის შესაძლებლობებს არ აღემატება;
- როგორ ავლენს ნაშრომისთვის საჭირო ინფორმაციის ობიექტური ანალიზისა და შეფასების უნარს;
- რამდენად მომზადებულია ახალი, დამოუკიდებელი ხედვის შესამუშავებლად;
- შეუძლია თუ არა თავისი პოზიციის დასაბუთება და სხვ.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, შეგვიძლია განვსაზღვროთ ზოგადად, **სამეცნიერო ნაშრომის ავტორის საუკეთესო მახასიათებლები**:

- ზუსტი და თანმიმდევრული კვლევა, რაც დაეხმარება, ლოგიკურად და დამაჯერებლად დაასაბუთოს თავისი პოზიცია;
- მიუკერძოებლობა – ობიექტურად გამიჯნოს ნაშრომის როგორც დადებითი (პოზიტიური), ისე უარყოფითი (ნეგატიური) მხარეები;
- დამოუკიდებელი, საკუთარ გადაწყვეტილებაზე დამყარებული შეფასება;
- სხვა მკვლევართა შეხედულებების გათვალისწინება, რათა გააანალიზოს საკულევი საკითხის შესახებ არსებული ყველა მოსაზრება და მიღებულ შედეგს ორგანიზებული სახე მისცეს თავის ნაშრომში. ასეთი დამოკიდებულება ბიძგს აძლევს;
- მემკვიდრეობითი ცოდნისა და მეცნიერული აზროვნების, როგორც საყოველთაო და არა სტიქიური პროცესის განვითარებას (არ დაგვჭირდება ველოსიპედის თავიდან გამოგონება);
- საკითხის არა ფრაგმენტულად, არამედ სისტემურად შესწავლას, რაც მტკიცე ბაზას შექმნის შემდგომი კვლევისათვის;
- მეცნიერული ეთიკა; განსხვავებული აზრის პატივისცემა, კოლეგიალიზმი (თანამშრომლობა) და კორექტულობა. სამეცნიერო ნაშრომის ავტორს სანინააღმდეგო პოზიციის წარმომადგენელთან ცხარე პოლემიკის შემთხვევაშიც კი უნდა ჰქონდეს არა „მტრის“ ძლევისა თუ დამცირების განცდა, არამედ – შინაგანი მოწოდება, რომ მეტი სიცხადე და გარკვეულობა შეიტანოს საერთო კვლევის სფეროში;
- შემოქმედებითობა; პრობლემის ახლებურ, განსხვავებულ ჭრილში ხედვისა და შეფასების ცდა. საკუთარი, ინდივიდუალური ხედვის გარეშე, ნაკლებად საინტერესოა ავტორის მსჯელობა, რასაც მოწმობს მსმენელთაგან მისი მისამართით წარმოთქმული ფრაზები: „ეს სხვისი მოსაზრება!...“ „თქვენი რა არის ამ შეფასებაში?“ „თქვენი აზრი გამოხატეთ!“ და სხვ.

20.1.3. სამეცნიერო ნაშრომის წყაროები. წყაროს სანდოობის საკითხი

წყარო არის „მეცნიერულ გამოკვლევაში გამოყენებული საბუთი“, რომელსაც შეიძლება ჰქონდეს წერილობითი, ზეპირი ან სხვა ფორმა (ქეგლ-ი, ტ. VIII, 1964, გვ. 1205). **დანიშნულების** მიხედვით, გამოიყოფა პირველადი, მეორეული და მესამეული წყაროები.

პირველად წყაროები, ზოგადად, მოიაზრება: წარწერები; ისტორიული საბუთები; ადამიანის უშუალო დაკვირვებისა თუ წარმოსახვის ამსახველი დოკუმენტები – პირადი თუ პუბლი-

ცისტური წერილები, მხატვრული ლიტერატურის ნიმუშები; ემპირიული მასალა – ექსპერიმენტი, ინტერვიუ და სხვ.

მეორეული წყაროები იგივე სამეცნიერო ნაშრომებია, რომლებიც შეიქმნა პირველწყაროების ანალიზის საფუძველზე.

მეორეული წყაროებზე დაყრდნობით, იქმნება, ე.წ., **მესამეული წყაროები** – ძირითადად, ენციკლოპედიური ლექსიკონები და სხვა ტიპის საცნობარო ლიტერატურა.

ფორმის მიხედვით, ცნობილია წყაროების ოთხი განსხვავებული ჯგუფი, კერძოდ: წერილობითი, ზეპირი, ემპირიული და ინტერნეტწყაროები.

წერილობითი წყაროები მოიცავს ხელნაწერებსა და ბეჭდურ გამოცემებს.

ხელნაწერებს მიეკუთვნება:

- სხვადასხვა პერიოდში შექმნილი ნაირგვარი დოკუმენტური მასალა, რომელიც დაცულია: პარლამენტის ბიბლიოთეკაში, კერძოდ, რარიტეტის (იშვიათ ხელნაწერთა) განყოფილებაში, ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში, ასევე – არქივებსა და მუზეუმებში;
- ხელნაწერის უფლებით შესრულებული სადოქტორო შრომები, რომელთაც მოგვიანებით ავტორები მონოგრაფიად გადაამუშავებენ.

ბეჭდური წყაროებია:

- სახელმძღვანელოები / სალექციო კურსები;
- მონოგრაფიები (გამოკვლევები);
- ჟურნალ-გაზეთები (პერიოდიკა);
- ლექსიკონები.

წერილობითი წყაროების შეგროვების საუკეთესო საშუალებაა:

- ა) სამეცნიერო პუბლიკაციების **ბიბლიოგრაფიები და სქოლიოგები**, რომლებშიც მითითებულია ნაშრომის შექმნის პერიოდისათვის არსებული ყველა მნიშვნელოვანი ინფორმაცია (ასეთია სამეცნიერო მსჯელობის აგების ზოგადი მოთხოვნა, რომელსაც, მეტნაკლებად, ყველა ავტორი ითვალისწინებს);
- ბ) ბიბლიოთეკებში არსებული **კატალოგები**. აქ მასალა სხვადასხვა პრინციპით არის აღწერილი და სისტემატიზებული, მაგ.: **საგნობრივ კატალოგში** თემატურად არის დალაგებული, **ანბანურ კატალოგში** – ავტორთა გვარების მიხედვით; **პერიოდიკის კატალოგში** ჟურნალ-გაზეთები, ასევე სხვა პერიოდული გამოცემებია აღნუსხული და სხვ.

ზეპირ წყაროებში იგულისხმება კონსულტაცია ამავე ან მომიჯნავე თუ განსხვავებული დარგის სპეციალისტებთან (მასწავლებელი / ლექტორი, კოლეგა...), რომელთა პროფესიული ინტერესის სფეროშიც გარკვეული კუთხით მოიაზრება საკვლევი თემა; მაგ., სამეცნიერო ტერმინოლოგიაზე ერთად მუშაობენ როგორც ამა თუ იმ კონკრეტული დარგის სპეციალისტები, ისე – ენათმეცნიერები.

ემპირიული წყაროები იგივეა, რაც: ექსპერიმენტი / ცდა, მივლინება, ექსპედიცია;

ინტერნეტწყარო; ინტერნეტით სარგებლობამ დიდად გაუადვილა მეცნიერებს ინფორმაციის მოძიების პროცესი; ამავე დროს, ისევე როგორც ნებისმიერი სხვა წყაროს შემთხვევაში, ავტორს დიდი პასუხისმგებლობა ეკისრება, არ მიიღოს შეუმოწმებელი ინფორმაცია, რომელიც კვლევას არასწორი მიმართულებით წაიყვანს.

წყაროს სანდოობისათვის უნდა დავადგინოთ მისი ავტორიტეტულობა,

კერძოდ:

- რამდენად გაზიარებულია სპეციალურ ლიტერატურაში?
- ხშირად იმოწმებენ თუ არა სხვა ავტორები?
- რამდენად ახალია?
- ამავე მიმართულებით სხვა ნაშრომებიც თუ არის შექმნილი?
- დაბეჭდილია თუ არა სპეციალურ ორგანოში? – როდესაც წყარო სამეცნიერო კრებულის პუბლიკაცია, ავტორს მეტი საფუძველი აქვს, მშვიდად იყოს, რამდენადაც, ასეთ შემთხვევაში, ნაშრომი რედაქტორის ან სწავლულ ექსპერტთა მიერ იქნება შემოწმებული (თუ ლიტერატურულ პარალელებს გამოვიყენებთ, არასანდო წყაროს მაგალითად გამოდგებოდა მ. ჯავახიშვილის რომან „ჯაყოს ხიზნების“ მთავარი პერსონაჟის – თეიმურაზ ხევისთავის – ავტორობით, შე-

უმოწმებელ, ჯაყოს ცრუ ინფორმაციებზე აგებული სტატიები სეტყვასა და მოუსავლიანობაზე ქართლის სოფლებში).

მეტი სიფრთხილეა საჭირო ისეთი წყაროების გამოყენებისას, როგორიცაა, მაგ.:

- პოპულარული ნარკევები; ასეთია, მაგ., ლ. სანიკიძის „დედა-ისტორია“, რომელიც მხატვრულად მოგვითხრობს ქართველი ხალხის თავგადასავალს უძველესი დროიდან XX საუკუნემდე (1907 წ.), და გათვალისწინებულია მკითხველთა ფართო წრისათვის;
- ისტორიული სინამდვილის ამსახველი მოთხრობები და რომანები, რადგან ამ ტიპის თხზულებები, პირველ რიგში, მნერლის ფანტაზიის ნაყოფს წარმოადგენს; მაგ., შდრ., ზაალ არაგვის ერისთავი, როგორც მხატვრული სახე (დამპყრობლის პატონობას შეგუებული პერსონაჟი), ა. წერეთლის მოთხრობა „ბაში-აჩუკის“ მიხედვით და ისტორიული პიროვნება (კახეთის აჯანყების ერთ-ერთი მოთავე) და სხვ.

შენიშვნა: სიფრთხილის დაცვასთან დაკავშირებით, გვახსენდება უურნალისტთა სიტყვამოზომილი ფრაზა-ფორმულები ახალი ინფორმაციის მოწოდებისას: „დაუზუსტებელი ინფორმაციით...“ „როგორც ჯერჯერობით ცნობილია...“ და სხვ.

20.1.4. წყაროს დამუშავების ხერხები: შეჯამება, პერიფრაზი და ციტირება. პლაგიატის რაობა

წყაროს / ავტორის ტექსტის დამუშავება შესაძლებელია ისეთი აკადემიური მეთოდებით, როგორიცაა: შეჯამება/რეზიუმე, პერიფრაზი (იგივე პარაფრაზი) და ციტირება.

შეჯამება / რეზიუმე წარმოადგენს ავტორის პოზიციის – ტექსტის ძირითადი იდეების მოკლე შინაარსს. შეჯამებისათვის მეთოდურად გამართლებულია:

- ტექსტი დავყოთ თემატურ მონაკვეთებად, რაშიც თავად აკადემიური ტექსტის სტრუქტურა დაგვეხმარება;
- თითოეულ მონაკვეთში რაიმე საშუალებით, იქნება ეს: **შემოხაზვა, ხაზგასმა, მარკირება** თუ სხვ., მოვინიშნოთ საყურადღებო ადგილები, კერძოდ, მთავარი აზრის გამომხატველი და მისი მხარდამჭერი წინადადებები (კონკრეტული მაგალითებისა და დეტალური მონაცემების ჩამოთვლა, ამ შემთხვევაში, არაარსებითია);
- შევადგინოთ ძირითად საკითხთა ჩამონათვალი და დავწეროთ რეზიუმე – **ჩვენი სიტყვებით გადმოვცეთ ავტორის მთავარი სათქმელი** (რეზიუმეში ტექსტის ავტორის ლექსიკურაზეოლოგიას მხოლოდ იმ შემთხვევაში გამოვიყენებთ, თუ ეს განსაკუთრებული აუცილებლობაა).

ტექსტის რეზიუმე იწერება გარკვეული თანმიმდევრობის დაცვით, კერძოდ:

- რა საკითხს ეხება;
- ავტორი, ნაშრომის სათაური, გამოცემის წელი;
- ყველა მთავარი დებულება (თეზისი) და არგუმენტაცია;
- ზოგადი დასკვნა, რომელიც მსჯელობიდან გამომდინარება.

რეზიუმეში არ უნდა ჩავრთოთ:

- ისეთი ინფორმაცია, რომელიც საანალიზო ტექსტში საერთოდ არ არის;
- ჩვენი სუბიექტური აზრი, რადგან ავტორის ტექსტის შეჯამების ლოგიკას არ ექვემდებარება.

რეზიუმეს თავდაპირველი (შავი) ვარიანტის შექმნის შემდეგ საჭიროა მისი ენობრივ-სტილური დახვეწა და საბოლოო ვერსიის შექმნა.

სწორი შეჯამება შესაძლებელია მხოლოდ მას შემდეგ, რაც საფუძვლიანად შევისწავლით ტექსტს, ამისათვის კი პერიფრაზირების ტექნიკა უნდა გამოვიყენოთ.

პერიფრაზი [*< ბერძ. periphrasis*] – იგივეა, რაც სხვისი ნათქვამის გადმოცემა. ეს ხერხი თითქოს ახლოს დგას შეჯამებასთან, მაგრამ განსხვავება მათ შორის თვალსაჩინოა:

- პერიფრაზის შემთხვევაში ჩვენი სიტყვებით გადმოვცემთ გარკვეულ მონაკვეთს ავტორის მსჯელობიდან, შეჯამების დროს კი – მთელი მოსაზრების მოკლე შინაარსს;

– პერიფრაზირებისას თანმიმდევრულად მივყვებით ავტორის მსჯელობას; ამდენად, პერიფრაზირებული მონაკვეთი მოცულობით თითქმის ავტორის ტექსტს ემთხვევა; შეჯამებული ტექსტი ავტორის ძირითადი პოზიციის დემონსტრირებაა, შესაბამისად, მასში წარმოდგენილია მხოლოდ მთავარი არგუმენტები ყველაზე მნიშვნელოვანი მხარდაჭერით.

ციტატა [გერმ. Zitat < ლათ.] არის „რაიმე ტექსტიდან უცვლელად, სიტყვა-სიტყვით მოყვანილი ადგილი“ (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 557). ციტირებას მივმართავთ იმ განსაკუთხებულ შემთხვევებში, როცა, მაგ., სიზუსტის დასაცავად ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს ავტორის თითოეულ სიტყვას და ვერიფირებით პერიფრაზის გამოყენებას, ან გვსურს მკითხველსაც შევუქმნათ ავტორის მხატვრულ-ენობრივი შესაძლებლობებით გამოწვეული განცდა და სხვ. ციტირების დროს გასათვალისწინებელია გარკვეული მითითებები, მაგ.:

- ციტატა ავტორის მსჯელობის ლოგიკური ნაწილი უნდა იყოს – აზრის განვითარებას ემსახურებოდეს და არა ტექსტის ხელოვნურად გაზრდას;
- ციტირება უნდა მოხდეს:
 - იმ კონტექსტში, რომელშიც მას ავტორი იყენებს; მაგ., როდესაც ქარხნული წარმოების უპირატესობებზე ესაუბრობთ მანუფაქტურულ (ხელით) შრომასთან შედარებით, არ უნდა გამოვიყენოთ საგარეო პოლიტიკაში მიმდინარე პროცესების ამსახველი ციტირება;
 - მეცნიერულად მომზადებული გამოცემების მიხედვით; ცნობილია სხვადასხვა ტიპის გამოცემები, მაგ.:

ა) საკუთრივ, სამეცნიერო – კვალიფიციური, პროფესიული განათლების მქონე მკითხველი-სათვის განკუთვნილი;

ბ) აკადემიური – ავტორის მთელი შემოქმედებითი / მეცნიერული მემკვიდრეობის მომცველი;

გ) სამეცნიერო-პოპულარული – ფართო მკითხველზე ორიენტირებული.

სანდოობის თვალსაზრისით, უპირატესობა ენიჭება, საკუთრივ, სამეცნიერო და აკადემიურ გამოცემებს. რამდენიმე გამოცემიდან უმჯობესია ბოლო, გადამუშავებული გამოცემა (ჯაგოდნიშვილი და სხვ., 2008, გვ. 305-307; 186);

- უცხოენოვანი ტექსტის ციტირება იმავე ენაზე ხდება; თარგმანის დართვა შეიძლება ფრჩილებსა ან შენიშვნებში;
- ციტირებული ტექსტი ზომიერი უნდა იყოს; არც – ძალიან დიდი, არც – მცირე; პატარა ციტატა (სავარაუდო, 30-40 სიტყვის ფარგლებში) ბრჭყალებით გაფორმდება და ავტორის ტექსტში ჩაერთვება, ხოლო დიდი ციტატა (40-50 სიტყვაზე მეტი) დაინერება ბრჭყალების გარეშე, ავტორის ტექსტისაგან გამოყოფით და, მასთან შედარებით, უფრო ვიწრო არეალში;
- ციტატის ტექსტში არაფრის შეცვლა არ შეიძლება, არც – ჩასწორება, თუნდაც შეცდომა იყოს; გამოყენებულ ციტატაში ავტორის რაიმე კომენტარისა თუ ნავარაუდევი სიტყვის (ფრაზის) ჩართვა შესაძლებელია მხოლოდ კვადრატული ფრჩილების საშუალებით;
- ციტატაში გამოტოვებული სიტყვის ან ფრაზის სანაცვლოდ, მრავალწერტილი დაინერება; როგორც ცნობილია, მრავალწერტილი ითავსებს სხვა პუნქტუაციურ ნიშნებსაც: მძიმეს, წერტილ-მძიმეს, ორნეტილს და სხვ.

სამეცნიერო ნაშრომის ავტორს ცუდად ახასიათებს სხვისი აზრის მიტაცება, დაჩემება; სხვისი თვალსაზრისის გამოყენებას ავტორის მიუთითებლად პლაგიატი (< ლათ. plagiatus) ეწოდება. მაგ.: ქართული ლიტერატურის ისტორიაში დასტურდება ინფორმაცია „ვეფხისტყაოსნის“ პლაგიატორებზე; როგორც ცნობილია, ყველაზე ადრე პოემის პირველმა გამომცემელმა – ვახტანგ VI-მ დაადგინა აკადემიური – ავტორისეული ტექსტი და განმინდა სხვათა მინაწერებისა-გან; რამდენიმე წლის წინ ქუთაისში, ბაგრატის ტაძართან ჩატარებულ არქეოლოგიურ გათხრებთან დაკავშირებით, საზოგადოებისთვის ცნობილი გახდა ინფორმაცია პლაგიატის ერთი შემთხვევის შესახებ (იხ. ქვემოთ, სავარჯიშო).

პლაგიატი, ძირითადად, ორი სახისაა: ა) სიტყვასიტყვითი პლაგიატი – სხვისი აზრის სიტყვასიტყვით მისაკუთრება; ბ) აზრობრივი პლაგიატი – საკუთარი სიტყვებით სხვისი აზრის მითვისება. ბუნებრივია, ორივე ფორმა დასაგმობია.

შენიშვნა: აქ გვახსენდება ერთი ცნობილი ეპიზოდი „აკაკის ხუმრობებიდან“: ერთმა ახალგაზრდამ თურმე მწერალს თავი აკაკი წერეთლად და „ბაში-აჩუკას“ ავტორად გააცნო, ხოლო როცა მასაც ჰყითხა ვინაობა, „დაბნეულმა“ მწერალმა თურმე ასე უპასუხა, „აქამდე აკაკი წერეთელი ვიყავი, ახლა კი აღარ ვიცი, ვინ ვარო“.

პლაგიატის თავიდან არიდება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ნაშრომში დაცული იქნება წყაროს დამოწმების წესები.

სავარჯიშოები

20.1.4.1. ნარმოადგინეთ ტექსტის პერიფრაზირებული ვარიანტი, შემდეგ შეაჯამეთ.

მ. ჯავახიშვილი

ისევ ქართული ენის შესახებ

ჭირი დაუმალავი სჯობიაო. ეს ჭირიც ჩვენი ძველი ნაცნობია, თითქმის ნაჩვევი და გაშინა-ურებული.

ქართული ენის ამღვრევისა და დამახინჯების შესახებ მოგახსენებთ. ეს საგანი გაცვეთი-ლი და თავმოსაბეზრებელია, მაგრამ ჩვენი დანარჩენი ჭირ-ვარამნი და სატკივარნიც დაძველ-დნენ.

ყველას ბავშვობიდანვე გვახსოვს ამ საგანზე ჩივილი და ზრუნვა, მაგრამ ჩვენი დასწეულე-ბული ქართული ენა ფეხზე წამოდგომისა და დაწმენდის მაგიერ უარესად დაავადდა და ატალახ-და. ისიც გვახსოვს, რომ ერთ დროს გადაგვარებულებს თითებზე ჩამოთვლიდით ხოლმე.

ეხლა კი ანგარიში აგვერია და სათვალავი დაგვეკარგა. გვახსოვს „დროების“, „ივერიის“, „მოამბის“ ...ქართული, ეხლა კი, ერთი წერილის ავტორისა არ იყოს, ნაწერზე ადვილად გამოიც-ნობთ დამწერის დაბადების კუთხეს... ალარაფერს ერიდებიან და უურნალ-გაზეთებში თამამად სწერენ: „ლაფატკა“ „ფლაგი“, „სიროსტი“, „ტუმანი“ და სხვ. არ ვაჭარბებ... თითო ასეთ სიტყვას ჩვენ შეგვიძლიან ორი და სამი ქართული დავახვედროთ.

უკან აღარავინ იხედება. ცოტაოდენი ცოდნა ენის კანონებისა სავალდებულოდ აღარავის მიაჩნია.

ნიგნის ფურცელი სუსტი ანარეკლია იმ უბადრუკ სურათისა, რომელსაც ყოველ ნაბიჯზე ნააწყდებით დღევანდელ ოჯახში, ქუჩაში და დაწესებულებებში. ამ დღეებში სასამართლოში გახლდით. ერთ დარბაზში ნამდვილი სეტყვა მოდიოდა ასეთის სიტყვებისა: “უენოტდელი”, “ჩისტკა”, “სოკრაშჩენიე”, “უბორკა”, “ბირუა ტრუდა”, “სატრუდინკი”, “მესტკომი”, “სოვრაბოტნიკი”, “ზემოტდელი”, “სანტრუდი” და ათასი ამისთანა ნარევი, გაუგებარი და გონჯი.

ასე ლაპარაკობდნენ ქართველები. ასეთივე ამბები ხდება დაწესებულებებში, სადაც ისევ ქართველები ოფლში იწურებიან ქართულის წერით. გეგონებათ, წინანდელ გიმნაზიელებს ლა-თინურს ან ბერძნულს აწერინებენო.

ან კი რა საკვირველია! დაიარეთ რომელიმე დაწესებულება და დაელაპარაკეთ თანამ-შრომლებს ქართულად. იმვიათად მიიღებთ პასუხს ქართულადვე. დაუგდეთ ყური ამ ხალხის ენას: ნამდვილი ვოლაპიუკი, უარგონი, უშნოდ ნარევი და ნამყნობი, უმგვანო. ამ ჯურის ხალხმა ხეირიანად არც ქართული იცის, არც რუსული, თვითონვე რომ შეიგნონ თავიანთი უენობა და მოისმინონ თავიანთი რუსულ-ქართული, ან სულ დამუნჯდებოდნენ, ან თავიდანვე დაიწყებდნენ ენის შესწავლას. უცებ რომ ჩვენმა წინაპრებმა წამოინონ და ყური უგდონ დღევანდელ ქარ-თულს, ნებაყოფლობით უკანვე ჩასცვივდებიან საფლავებში.

აი, ასეთი ჰიპოდიგები არიან, რომ ქართულ ენას და კულტურას უმზადებენ ლათინურ და ირლანდიურ ენების ბედს, ე.ო. ნელ-ნელა მარხავენ ჩვენი ხალხის ცოცხალ ენას – მეტად მდი-დარს, მოქნილს, ფერადსა და ხმოვანს.

რას გვიშველის მარტო საქმის წარმოება ქართულად?! კათოლიკური ეკლესია დღესაც ლა-თინურ ენაზე ანარმოებს წირვას და მიწერ-მოწერას, მაგრამ ეს ენა მაინც მკვდარია. ნუთუ შეიძლება მოკვდეს ენა შოთასი, ილიასი, აკაკის და ვაჟასი? დაუჯერებელია! მაგრამ გონება და რეა-ლობა მაინც თავისას გაიძახიან და მრისხანე მუქარას გვითვლიან.

თევზი თავიდან აყროლდებაო. სწორედ ჩვენს ინტელიგენციაზეა ნათქვამი. იგი ჩემულობს ხალხის მეთაურობას და ხელმძღვანელობას. მაგრამ ამ შემთხვევაში მაინც, გახრენა და გადაგვარებაშიც მასვე ეკუთვნის პირველობა და სხვებზე ადრე იმან უნდა დაიწყოს ზრუნვა საკუთარი თავის განკურნებაზე.

ზოგნი ამ სნეულებას უიმედოთ შესცემიან, მე კი მაგონდება ერთი მაგალითი: 1905-1906 წლებში, სულ ორიოდე წელინადში ყველა სომხები თავიანთ დედაენაზე ალაპარაკდნენ (ბარაქალა იმათ!)

როგორ მოხდა ეს ამბავი? სულ უბრალოდ: მოინდომეს და შეასრულეს, ხალხის ნებაყოფლობამ, უკვდავების ალლომ და სიცოცხლის წყურვილმა ასი წლის ნაშენი ზღუდენი გადალახა და თავისი ენით ამეტყველდა. არც ჩვენა გვაქვს სხვა გზა, გარდა ასეთივე ნებისყოფის, დაუინების, შეგნებისა და სიცოცხლის წყურვილისა.

ყველამ თვითონვე უნდა იზრუნოს თავის თავსა და ოჯახზე.

1924 წლის 25 მაისი⁶⁷

20.1.4.2. წაიკითხეთ ინტერვიუ და შეაჯამეთ რესპონდენტის პოზიცია.

ნინო მაისურაძე

გურამ პეტრიაშვილი: "რა ჯანდაბაა ეს "ვაუ" და რით სჯობს ჩემს "აუჟს"?"

სამშობლოსთან 20-წლიანი განშორების შემდეგ შინ დაბრუნებულმა მწერალმა, ბატონმა გურამ პეტრიაშვილმა, "ყველა სიახლისთვის" მიცემულ ინტერვიუში განაცხადა, ტელევიზორი რომ ჩავრთე, ვერ მივხვდი, ქართველი პოლიტიკოსები და უურნალისტები რა ენაზე ლაპარაკობდნენ. დღეს ბატონი გურამი სწორედ ამ თემაზე გვესაუბრება:

- როდესაც საქართველოში ჩამოვედი, მსურდა, ლამაზი ადამიანები, საერთოდ, სილამაზე დამხვედროდა, თავისი ლამაზი ურთიერთობებით და წარმოიდგნეთ, როგორ გუნდებაზე დავდგებოდი საქართველოს ტელევიზიების შემხედვარე? როი ტელევიზიის - "კავკასიისა" და საპატრიარქოს არხის გარდა, უურნალისტები რა ენითაც მეტყველებენ, ქართული არ არის. ყველა სიტყვის ბოლო ბერები მახვილს სვამენ. რა ხდება, საიდან მოიტანეს ეს მახვილები, ვერ ვხვდები. ფაქტია, რომ ამ "ენაზე" მეტყველებს ყველა - უურნალისტებით დაწყებული, პოლიტიკოსებით და პრეზიდენტით დამთავრებული. ასე მოუწამლეს მთელ საქართველოს ყური და რეგიონებშიც რომ ჩახვიდეთ, იქაც ყველა ამ სულელური მახვილებით საუბრობს. რას ერჩიან ჩვენს ენას? უურნალისტები და პოლიტიკოსები "მეთქის" და "თქოს" ერთმანეთში ურევენ. გარდა ამისა, ქართველებს აღტაცების გამომხატველი არაჩვეულებრივი სიტყვა "აუჟ" გვაქვს. დღეს კი ამ სიტყვის ნაცვლად ხმარობენ "ვაუს", რადგან ამერიკულია, მოსწონთ. რა ჯანდაბაა ეს "ვაუ" და რით სჯობს ჩემს "აუჟს"?

ან რა წესია, მზის სათვალით რომ გველაპარაკებიან პირდაპირი ეთერიდან, ამათ ჰგონიათ, რადგან ეკრანზე ჩანაც, თანაც, ნიუ-იორკში ყოფილან, ყველაფერს მიაღწიეს?! რამდენიც უნდა ირბინონ თიკო სადუნიშვილებმა და ნანუკა უორუოლიანებმა ნიუ-იორკში, მათ სტივენ სპილბერგი, მელ გიბსონი და სხვები მაინც არ დაელაპარაკებიან. იმიტომ, რომ ეს რეჟისორები პიროვნებები არიან. ან რატომ ჰგონიათ, რომ რამეს მიაღწიეს? ეკრანზე ჩანან და ეს ჰგონიათ მიღწევა? ამას წინათ ჩვენმა შესანიშნავმა მომღერალმა ლელა თათარაიძემ მითხრა ერთი თუშური გამონათქვამი: "ბედით გალადებული გიუზე უარესია". მხოლოდ ეს გამონათქვამი კმარა ამ "სვეტუნიების" სააშკარაოზე გამოსატანად.

- ტელევიზიას ყოველთვის ჰქონდა საზოგადოებაზე გავლენა...

- ასეა, მაგრამ რაც ახლა ხდება, საშინელებაა. ერთ ამბავს გავიხსენებ: ჩემს ერთ-ერთ უსაყვარლეს ფილმს, "ნეილონის ნაძვის ხეს" ატენის ხეობაში ვიღებდით. შესვენებაზე, სოფელ ატენის მაღაზიაში ლიმონათის საყიდლად წავედი. მაღაზის კარზე გაკრული იყო მუყაოს ქალალდი,

⁶⁷ http://www.ambebi.ge/books/39455-mikheil-javakhishvili-isev_qarthuli-enis-shesakheb.html მოძიებული:

წარწერით: "დღეს ლიმონათი გაყიდვაში არ არის". გამყიდველ გოგონას ვუთხარი, შე დალოცვილო, დაგნერა, "ლიმონათი არა გვაქვს-თქო", რა უბედურებაა, ეს "გაყიდვაში-მეთქი".

- რა არის ენის, მეტყველების დამახინჯების მიზეზი?

– ეს, პირველ რიგში, უნიგნურობის ბრალია და იმის, რომ არ უყვართ მშობლიური ენა. ადამიანს თვალებში, გამომეტყველებაზე ეტყობა, რა უყრია თავში. ნანუკებს, თიკო-თაკოებს რომ შეხედო, მიხვდები, რომ "ვეფხისტყაოსანთან" ახლოსაც არ გაუვლიათ. მათი ღირსება მხოლოდ ის არის, რომ მოკლე კაბით გამოჩნდნენ ეკრანზე...

- ცნობილია, რომ ფეხბურთის დიდი ქომაგი ხართ. სპორტის ამ სახეობის კომენტატორებზე რას ფიქრობთ?

– საქართველოს ორი კომენტატორი ჰყავდა – ეროსი მანჯგალაძე და კოტე მახარაძე. მათ შემდეგ კარგი კომენტატორი აღარ მინახავს. ფეხბურთის კომენტატორს სამი რამ მოეთხოვება: ფეხბურთის სიყვარული, ფეხბურთის ცოდნა და მდიდარი ლექსიკა. დღევანდელი კომენტატორები კი შეცდომას შეცდომაზე უშვებენ. მაგალითად, ხშირად მსმენია, "იტანს გოლს". ამ ორსიტყვიან ნინადადებაში ორი შეცდომაა. უნდა იყოს "გააქვს ბურთი". "იტანს" ნიშნავს რაღაცის, მაგალითად, სიცხის ან შიმშილის ატანას, ხოლო გოლი არის პროცესი – ბურთის გატანა. ან რას ჰეგავს, როდესაც ამბობენ, "შეასრულა პენალტი", "პასი გაუკეთა", პასი ხომ ბურთის გადაცემაა?!

კომენტატორებს თავი რომ დავანებოთ, საშინელ შეცდომებს უშვებენ უურნალისტებიც. მაგალითად, ხშირია ისეთი ფრთიანი ფრაზები, როგორიცაა "გაუკეთა ზარი", რომელსაც "დაურეკას" ნაცვლად ამბობენ, ან რას ნიშნავს "უამინდობა საქართველოში"? "უამინდობა" არ არსებობს. ამინდი შეიძლება იყოს კარგი – დარი და ცუდი – ავდარი. რაც მთავარია, ყოველდღიურად ყურს მჭრის რუსული კალკები "ამასთან დაკავშირებით" "ფაქტი სახეზეა" და სხვ. ან წამლის რეკლამები რას ჰგავს? "გვერდითი მოვლენების შემთხვევაში მიმართეთ ექიმს". "გვერდითი მოვლენები" კი არა, თანამდევი მოვლენები, ან უკუქმედება ან კიდევ – უკუჩვენება არის სწორი ფორმა. და კიდევ – ქართულად ალზრდილი ადამიანი, "მინიმუმს" და "მაქსიმუმს" არ ამბობს... "ზარიზმატული" კი არა, "ქარიზმული"; "არხიტეკტორი" კი არა, "არქიტექტორი". ბევრ რუსულ სიტყვას ისე თავდაჯერებით იყენებენ, რომ ეტყობა, ქართული სიტყვები ჰგონიათ: "პროსტო", "ვაბშე", "და-ჟე", "ვსიო", "პასტაიანა", "იმენა" ... ასე შემდეგ და ასე შემდეგ...

- როგორ დავიცვათ ენის სინმინდე, სად არის გამოსავალი?

– მიიყვანონ ტელევიზიებში ღვანლმოსილი ქართველი მსახიობები და ხელოვანები, რომლებმაც ქართული ენა იციან. მიიწვიონ თუნდაც როგორც კოორდინატორები ამა თუ იმ გადაცემისა. მაგრამ ამ ხელისუფლებამ ქართული ენის პალატა გააუქმა და ინგლისურის პედაგოგები ჩამოჰყავს. სააკაძევილს ჰგონია, რომ ქართული ენა იცის და ქართულად მეტყველებს. ინაუგურაციაზე განაცხადა: „ევროპამ უკვე გადმოდგა ნაბიჯები ჩვენსკენ, ნაბიჯების რეზულტატი სახეზეა“, თურმე ევროპამ რომ ნაბიჯები გადმოდგა, მიშას დააბიჯა სახეზე... ეს არის სააკაძევილის ქართული! რუსული კალებებით ლაპარაკობენ და ვითომრუსულს ეპრძევან...⁶⁸

20.1.4.3. მოიძიეთ და შეაჯამეთ რ. ჩხეიძის პოლემიკური წერილი: „ჯანდაბას მათი დი- ლი სახელი!“ მისივე კრებულიდან; „მზის ამოსვლის ნინ“, თბილისი; „ლომისი“, 1997.

20.1.4.4. წარიგოთხეთ ქვემოთ წარმოდგენილი ტექსტი რომელიც პლაგიატის შემთხვევას გამოიხატა⁶⁹, იმსჯელეთ ტექსტის სტრუქტურაზე მოიძრეთ საუნაადო ენობრივი მახასიათებლები და ფორმა.

.....အေမြတ်စွာပေါ်လောင်းဆုံး အမြတ်စွာပေါ်လောင်းဆုံး အမြတ်စွာပေါ်လောင်းဆုံး

კურამ პეტრაშვილი გაზირებული კურას სიახლოები (გამოიქანდათ 2010 წელს) და ინტერვიუ გარემონტის სამსახურის მიერ 2011 წლის 1 მარტის დროს. ეს ინტერვიუ მოიხსენიერდა საქართველოს მთავრობის მიერ 2011 წლის 1 მარტის დროს. ეს ინტერვიუ მოიხსენიერდა საქართველოს მთავრობის მიერ 2011 წლის 1 მარტის დროს.

მოძიებული: 20.05.2014

⁶⁹ მოგვყავს ორგორც მსჯელობის ნიმუში; ჩვენს მიზანს პრანარმადგენს, გავაკვირთ, ვის მხარეს არის სიმართლე.

6. ნიკოლოზიშვილი,

პლაგიატი კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეგიდით?

06 მაისი, 2012

რამდენიმე დღის წინ მეგობარმა უურნალის "ძველი ხელოვნება - დღეს", (N1, 2010 წელი) ელექტრონული ვერსია გადმომიგზავნა.

უურნალი გამოიცემა საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნული სააგენტოს მიერ. მისი მთავარი რედაქტორია სააგენტოს დირექტორი, ბ-ნი ნიკოლოზ ვაჩეიშვილი.

გამოცემის მიმართ ჩემი ინტერესი კიდევ უფრო გაიზარდა, როდესაც ვნახე, რომ პირველივე სტატია ბაგრატის ტაძარში მიმდინარე არქეოლოგიურ კვლევებს ეძღვნებოდა, რადგან ეს საკითხი ჩემი სამეცნიერო ინტერესების სფეროშიც მოექცა 2009 წელს. კერძოდ, საქმე ეხება სტატიას - "არქეოლოგიური კვლევები ბაგრატის ტაძარში", რომლის ავტორებიც არიან არქეოლოგი პროფესორები, ბ-ნები ომარ ლანჩავა და როლანდ ისაკაძე.

დავინწყოთ წინაისტორით. 2009 წლის 5 აგვისტოს როგორც სამეცნიერო, ასევე ფართო საზოგადოებისთვის ტელევიზიის და საინფორმაციო სააგენტოების საშუალებით ცნობილი გახდა, რომ ქუთაისში, ბაგრატის საკათედრო ტაძრის ფუნდამენტის გამაგრებითი სამუშაოების დროს, ტაძრის დასავლეთ კარიბჭის შიგნით, მიკვლეულ იქნა უნიკალური სამარხი. იგი ეკუთვნიდა უცნობ, წარჩინებულ ქალბატონს და გამოიჩინა თავისი მდიდრული ინვენტარით (ოქროს სამკაულები, მათ შორის, ძვირფასი თვლებით), რაც იშვიათია აღნიშნული ხანის ქრისტიანული სამარხებისთვის. სპეციალისტები სამარხსა ათარიღებდნენ VIII-IX საუკუნეებით.

ამ სენსაციური აღმოჩენის და სამარხში დაკრძალული ქალბატონის იდენტიფიკაციის შესახებ ტელევიზიასა თუ ბეჭდურ პრესაში მრავალი, ძირითადად, ურთიერთსაწინააღმდეგო მოსაზრება გამოითქვა...

ჩემი 8 გვერდიანი წერილი, ამ საკითხთან დაკავშირებით, გამოქვეყნდა გაზეთში "24 საათი" 10 აგვისტოს, ანუ აღმოჩენის გახმაურებიდან სულ რაღაც 5 დღეში (იხ. ნ. ნიკოლოზიშვილი, ბაგრატის ტაძარში დაკრძალული ქალბატონის იდენტიფიკაციისთვის, გაზ. "24 საათი", 2009, 10 აგვისტო, N176 (2214))....

...ახლა კი დავუბრუნდეთ ისევ უურნალში "ძველი ხელოვნება - დღეს" დაბეჭდილ ბ-ნ ომარ ლანჩავასა და ბ-ნ როლანდ ისაკაძის სტატიას...

სტატიის... პასაუების გაცნობისას აღმოჩნდა, რომ სამარხთან დაკავშირებული უმთავრესი იდეა - მიცვალებულის დაკრძალვის წესის ინტერპრეტაცია და მისი იდენტიფიკაცია, უცერემონიოდ იქნა მითვისებული ჩემი ზემოთ მითითებული წერილიდან. ამ საკითხებთან დაკავშირებული სამეცნიერო ლიტერატურაც სწორედ ამავე წერილიდანაა აღებული. ჩემი სახელის ხსენება კი არც თავად სტატიაშია და არც მის სქოლიობში. საქმე გვაქვს აშკარა პლაგიატთან, რაც მეცნიერებასთან და ბ-ნების ლანჩავასა და ისაკაძის სამეცნიერო რეგალიებთან აშკარად შეუთავსებელი რამ არის. ქვემოთ თვალსაჩინოებისთვის მომაქვს შესაბამისი ციტატები ჩემი საგაზეთო სტატიიდან და ლანჩავა-ისაკაძის სტატიიდან (ჩემს ციტატებს არ უჟთითებ გვერდებს, რადგან ის საგაზეთო სტატიიდანაა და შესაბამისად, ამისი ტექნიკური საჭიროება არ არსებობს)...

- 6. ნიკოლოზიშვილი:

"ფეხებგადაჯვარედინებული მიცვალებულის სამარხი აღმოჩენილია წებელდაში, აბგიძრახუს გვიანანტიკური ხანის ორ სამარხში (N9 და N54). ამგვარი დაკრძალვის წესში, წებელდის სამაროვნის გამთხრელი აფხაზი არქეოლოგი მ. თრაფში სარმატული დაკრძალვის ტრადიციას ხედავს".

ლანჩავა-ისაკაძე:

"ფეხებგადაჯვარედინებული სამარხები დადასტურებულია წებელდაშიც, აბგიძრახუს სამაროვანზე (N9 და 54 სამარხები). მ. თრაფში მათში სარმატული დაკრძალვის წესს ხედავს" (გვ. 11)...

- 6. ნიკოლოზიშვილი:

"დაღესტნის რესპუბლიკის შამილის რაიონის სოფ. ურადას (ავარეთი) ქრისტიანულ სამაროვანში დაფიქსირებულია ქრისტიანთა დაკრძალვის ფაქტები წვივებში გადაჯვარედინებული

ფეხებით (N2, 3, 4 და 5 სამრხები). ურადას სამაროვანი სპეციალისტთა მიერ დაახ. X-XIV სა-ებით თარიღდება".

ლანჩავა-ისაკაძე:

"ასეთი პოზა გვხვდება ... X-XIV სს-ით დათარიღებულ დაღესტნის ქრისტიანულ სამარხებში (ურადის სამაროვნის N2-3-5 სამარხები)" (გვ. 11).

- 6. ნიკოლოზიშვილი:

"ქალთა სამარხების უმრავლესობაში, რომლებიც ამულეტებით იყვნენ შემკულნი, მიცვა-ლებულებს ფეხები ჰქონდათ გადაჯვარედინებული (ე. ი. შეკრული), ან კიდევ კიდურები ნანი-ლობრივ, ან მთლიანად ჰქონდათ დაზიანებული. ... სავარაუდოდ ეს ქალები სახლის ქურუმები უნდა ყოფილიყვნენ"

ლანჩავა-ისაკაძე:

"ფეხების გადაჯვარედინება (შეკვრა), ძვლების საგანგებოდ არევა, ან ფეხის თითების ნა-ნილობრივი ამოცლა ამ კულტურის ძეგლებზე სავარაუდოდ ქურუმი ქალების სამარხებშია და-ფიქსირებული" (გვ. 10-11).

- 6. ნიკოლოზიშვილი:

"ჩემი აზრით, ბაგრატის ტაძარში აღმოჩენილი საფლავი უნდა ეკუთვნოდეს აფხაზთა მე-ფის, ლეონ II-ს (755-800 წ.) დედას, რომელიც ხაზართა ხაკანის ასული იყო. ... ლეონ II-მ სწორედ ამ ნათესაური კავშირის წყალობით, ხაზართა შემზეობით, თავი დააღწია ბიზანტიაზე დამოკი-დებულებას, თავი მეფედ გამოაცხადა ... აქედან გამომდინარე, სრულიად შესაძლებელია, რომ ბაგრატის ტაძარში აღმოჩენილი სამარხი სწორედ ლეონიდების სამეფო დინასტიის დედამთა-ვარს, ხაზართა ხაკანის ასულს ეკუთვნოდეს. ბუნებრივია, რომ მას მნიშვნელოვანი როლი უნდა ეთამაშა ხაზართა ხაკანის მიერ ლეონ მეფისათვის პოლიტიკური მხარდაჭერის აღმოჩენის საქ-მეში. ... სრულიად ლოგიკურია ვიფიქროთ, რომ ეს შეიძლება იყოს ლეონ II-ს დედის, ხაზართა ხა-კანის ასულის საფლავი."

ლანჩავა-ისაკაძე:

"როგორც ცნობილია, ლეონ II დედა ხაზართა მეფის ასული იყო. ლეონ II სამეფო კარს მჭიდრო ურთიერთობა ჰქონდა ხაზარეთთან და კვლევის ამ ეტაპზე ფრთხილი ვარაუდის დონე-ზე არ გამოირიცხება გარდაცვლილის, რომელიც უთუოდ სამეფო ოჯახის წევრი იყო, ამ სამყა-როდან წარმომავლობა" (გვ. 11)...

ასე რომ, პლაგიატი სახეზეა. ის, რომ პატივცემული ბატონები, ო. ლანჩავა და რ. ისაკაძე იცნობენ ჩემს წერილს. ეს სრულიად აშკარად ჩანს ზემოთ მოტანილი ციტატებიდან. ჩემი წერი-ლი, გავიმეორებ, დაიბეჭდა 2009 წლის 10 აგვისტოს, აღმოჩენიდან სულ რაღაც ხუთ დღეში და შემიძლია სრული პასუხისმგებლობით განვაცხადო, რომ 10 აგვისტომდე არც ერთ სპეცია-ლისტს, მათ შორის არც ლანჩავასა და არც ისაკაძეს, არ აქვს გამოთქმული ის მოსაზრებები, რაც მე გამოვთქვი...

დარწმუნებული ვარ კვლევა არც ჩემით და არც ლანჩავა-ისაკაძით დამთავრდება, ყოველ-თვის შეიძლება გამოჩენება ახალი გარემოებები, რომლებიც თუ არ შეცვლიან საკითხზე წარ-მოდგენას, გააღრმავებენ მაინც ჩენს ცოდნას ამ მხრივ. ამიტომაც, მოუტმენლად ველი სანდო, უახლეს მეთოდებებზე დაფუძნებულ ანთროპოლოგიურ დასკვნას... ამ პროცესის... ნებისმიერ ეტაპზე, ნებისმიერი დონის სამეცნიერო უურნალსა თუ საგაზირო სტატიაში, რა მოცულობისაც უნდა იყოს ის, მეცნიერი ვალდებულია შეინარჩუნოს თავისი სამეცნიერო ლირსება და არ შელა-ხოს სხვისი საავტორო უფლებები...

მინდა პატივცემულ პროფესორებსა და უურნალის "ძველი ხელოვნება - დღეს" რედაქციას შევახსენო, რომ საავტორო უფლებები საქართველოში "საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ" კანონით რეგულირდება, რომლის მე-14 მუხლში მოცემულია განმარტება მედიის საავ-ტორო უფლებების შესახებ: "დაუშვებელია გაზირში, უურნალში ან სხვა პერიოდულ გამოცემა-ში შესული წარმომებების გამოყენება სხვა პირის მიერ ამ გამოცემის, გამომცემლის ავტორის თანხმობის გარეშე". ამავე კანონის მიხედვით, იმ შემთხვევაში თუ მედია გამოიყენებს ინფორმა-ციის სხვა საშუალებაში გამოქვეყნებული ექსკლუზიურ მასალას, აუცილებელია დაიმოწმოს ის გაზირში თუ უურნალი, სადაც ეს მასალა პირველად გამოქვეყნდა.

მინდა მკითხველმა ასევე იცოდეს, რომ მე ბ-6 ლანჩავას და ბ-6 ისაკაძეს მეილით, პირადი წერილის საშუალებით შევთავაზე, მათთვის ამ უსიამოვნო სიტუაციიდან შედარებით უმტკივნე-ულო გამოსავალი, მაგრამ მათგან საპასუხს ვერ ველირსე და სწორედ ამან მაიძულა, რომ სა-

კითხი საჯარო მსჯელობის საგნად გამეხადა. ამ ეტაპზე, ჩემი, როგორც პლაგიატისაგან დაზარალებულის, ერთადერთი მოთხოვნაა, რომ უურნალის - "ძველი ხელოვნება - დღეს" რედაქციამ თავის მომავალ წომერში გამოთქვას მომხდართან დაკავშირებით თავისი გულისტყივილი, რადგან კულტურული მემკვიდრეობის დაცვაზე არანაკლებ მნიშვნელოვანი საავტორო უფლებების დაცვაა. პლაგიატის გზით კი კულტურულ მემკვიდრეობას ნამდვილად ვერც დავიცავთ და ვერც პოპულარიზაციას გავუწევთ.⁷⁰

20.1.5. წყაროს დამონშება

წყაროს დამონშება ნიშნავს წყაროს ბიბლიოგრაფიული მონაცემების თანმიმდევრულად მითითებას. ცნობილია ბიბლიოგრაფიულ მონაცემთა რამდენიმე რიგი:

- ავტორი / შემდგენელი / რედაქტორი / მთარგმნელი;
- სახელწოდება, უურნალის ან კრებულის დასახელება (თუ ტექსტი მათშია შეტანილი), გამოცემა / ტომი / სერია / ნომერი; გვერდები; ინტერნეტ მისამართი და ინტერნეტში მოძიების თარიღი (ინტერნეტ წყაროს შემთხვევაში);
- გამოცემის ადგილი, გამომცემლობის დასახელება და დრო.

სამეცნიერო სფეროში ფუნქციონირებს დამონშების სხვადასხვა სისტემა, რაც განაპირობებს შესაბამისი ნორმების არაერთგვაროვნებას. ჩვენს სახელმძღვანელოში მაგალითებს წარმოვადგენთ ამერიკელ ფსიქოლოგთა ასოციაციის (AFA) სტილის მიხედვით.⁷¹

დამონშება შესაძლებელია ორგვარად:

მოკლე ან სრული ინფორმაციის სახით.

მოკლედ დამონშება, როგორც წესი, ხდება ნაშრომის ძირითად ტექსტში (შიდატექსტური დამონშება); აქ გასათვალისწინებელია შემდეგი წესები:

- წყაროს დასახელებისთანავე, მრგვალ ფრჩხილებში დაინტერება ავტორის გვარი და გამოცემის წელი, საჭიროების შემთხვევაში – გვერდიც. ეს მონაცემები ერთმანეთისაგან მძიმით უნდა გამოიყოს, მაგ.:

ა. შენიშნული საკითხი ანალოგიურად არის შეფასებული სხვა გამოკვლევაშიც (შანიძე, 1983).

- თუ ავტორი ნახსენებია შეჯამებულ ტექსტში, ფრჩხილებში მხოლოდ პუბლიკაციის თარიღი მიეთითება, ხოლო თუ ორივე მონაცემია ტექსტში, მაშინ მათი ფრჩხილებში მითითება საჭირო აღარაა, მაგ., შდრ.:

ა. შანიძე თავის გამოკვლევაში (1983) არაერთგზის შეეხო აღნიშნულ საკითხს.

ა. შანიძე 1983 წელს გამოცემულ გამოკვლევაში არაერთგზის შეეხო აღნიშნულ საკითხს.

- ციტირების ან პერიფრაზირებისას ბიბლიოგრაფიულ მონაცემებში, ავტორის გვართან დაპუბლიკაციის თარიღთან ერთად, გვერდის ნომერიც უნდა მიეთითოს, მაგ.,

ციტირება:

„ცნებისა და ტერმინის ადეკვატურობის საკითხი უშუალოდ უკავშირდება საკითხს ტერმინის მოტივაციის შესახებ“ (ლამბაშიძე, 1986, გვ. 17).

პერიფრაზი:

რ. ლამბაშიძის აზრით, ცნებისა და ტერმინის შესაბამისობისათვის მნიშვნელოვანია, თუ რის საფუძველზე შეიქმნა ტერმინი (ლამბაშიძე, 1986, გვ.17).

- თუ წყაროს ორი ავტორი ჰყავს, გამორების შემთხვევაშიც, მონაცემებში მიეთითება ორივეს გვარი; მაგ.:

(თოფურია და გიგინეიშვილი, 1998).

⁷⁰ სრული ვერსია იხ.: <http://24hour.itdc.ge/news/story/94070-plagiati-kulturuli-memkvidreobis-datsvis-egidit> მოძიებული: 18.06.2014

⁷¹ აქაც და ქვემოთაც (ბიბლიოგრაფიასთან დაკავშირებით) მაგალითები შედგენილია სპეციალურ ლიტერატურაში მოძიებული მასალის საფუძველზე (იხ.: წულაძე, 2006, გვ. 38, 66-68).

- თუ წყაროს სამი და მეტი ავტორი ჰყავს, პირველი მითითებისას ყველა ავტორის გვარი იქნება წარმოდგენილი, წყაროს გამეორების შემთხვევაში კი მიეთითება მხოლოდ პირველი ავტორის გვარი და გაკეთდება აღნიშვნა „და სხვ.“ შდრ.:

პირველი მითითება:

(გამყრელიძე, კიკაძე, შადური, შენგელაია, 2003, გვ. 105).

გამეორებული მითითება:

(გამყრელიძე და სხვ., 2003, გვ. 170).

- გამოყენების შემთხვევაში, ნაშრომში უნდა აღინიშნოს ისეთი მასალაც, რომელიც ბიბლიოგრაფიაში ვერ აისახება (მაგ., სატელეფონო საუბრები);
- ერთი და იმავე ავტორის ნაშრომები, რომლებიც სხვადასხვა წელსაა გამოცემული, ქრონოლოგის დაცვით მიეთითება, ხოლო თუ ერთსა და იმავე წელსაა გამოცემული – ანბანის პრინციპით: (მელიქიშვილი, 1975, 1988, 2003ა, 2003ბ)
- სხვადასხვა ავტორის ნაშრომები მათი გვარების ანბანური თანმიმდევრობით მიეთითება და ერთმანეთისგან წერტილ-მძიმით გამოიყოფა: (ვაშაკიძე, 2009; ლამბაშიძე, 1986)
- წყაროს მოკლედ მითითება შესაძლებელია ნუმერაციის პრინციპითაც; ამ საკითხს ბიბლიოგრაფიაზე საუბრისას შევეხებით.

ავტორის ტექსტზე **სრული ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის მითითება** ხდება:

- ა) სქოლიოში [ბერძ. scholion] – დამატებით ტექსტში, რომელიც ძირითადი ტექსტის ქვევით არის და მისგან მოკლე უწყვეტი ხაზით გამოიყოფა;
- ბ) ბიბლიოგრაფიაში [ბერძ. Biblion წიგნი და grapho ვწერ] – ნაშრომის ბოლოს წარმოდგენილ ლიტერატურის სიაში (იხ. ქვემოთ: პარაგრაფი 20.1.6.).

სქოლიოში მითითებისათვის ძირითად ტექსტში, იმ წინადადების (ან ფრაზის) ბოლოს, რომელშიც წყაროა ნახსენები, კომპიუტერული პროგრამის საშუალებით აღინიშნება ინდექს; იგივე ნიშანი დაფიქსირდება სქოლიოშიც და მის გასწვრივ უნდა დავწეროთ სრული ინფორმაცია წყაროზე. ამ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია შემდეგი წესები:

- თუ წყარო წიგნს წარმოადგენს, მიეთითება ავტორის ინიციალი, გვარი, ნაშრომის სახელწოდება (დახრილად), გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა, წელი და გვერდი:

გ. კარტოზია, ტექსტოლოგიური გამოკვლევები, თბილისი: ნეკერი, 2004, გვ. 35

- თუ წყარო სტატიას წარმოადგენს კრებულიდან, მიეთითება ავტორის ინიციალი, გვარი, სტატიის სათაური, შესაბამისი კრებულის სახელწოდება (დახრილად), გამოცემის წელი, ნომერი და გვერდი:

6. ბარნოვი, თანხმოვანთა კომპლექსები ანდიურ ენებში, „მაცნე“, ენისა და ლიტერატურის სერია, 1981, N 1, გვ. 149-164

- წყაროს გამეორების შემთხვევაში ვრცელი ინფორმაცია შემოკლდება, მიეთითება: ავტორის გვარი, წყაროს დასახელება და გვერდი, შდრ.:

ბარნოვი, თანხმოვანთა კომპლექსები ანდიურ ენებში, გვ. 149-164

ბარნოვი, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 149-164

- თუ წყარო იმავე გვერდზე მეორდება, შესაძლებელია ასეთი აღნიშვნა:

იქვე, გვ. 20

- რომელიმე განხილულ წყაროსთან ერთად ჩვენი მსჯელობის მიღმა დარჩენილი ლიტერატურის მითითებისას ასეთ ფორმას ვირჩევთ:

დ. ბაქრაძე, წერილი რედაკტორთან, „ცისკარი“, 1860, N 2, გვ. 153-156; იხ. აგრეთვე: დ. ყიფიანი, რამდენიმე აზრი საქართველოს ისტორიის მასალებზე, „ცისკარი“, 1860, N 2, გვ. 176-183; ს. ალექსი-ევ-ერიშვილი, უსტარი ანტიკრიტიკული, „ცისკარი“, 1861, N 6, გვ. 255.

- როდესაც მთელ ტექსტში ერთი წყაროა დამოწმებული, გამეორებისას მხოლოდ გვერდი მიეთითება ფრჩხილებში.

ძირითად ტექსტსა და სქოლიოში მითითება წყაროს დამოწმების ალტერნატიული ვარიანტებია; მათ შორის არჩევანი ავტორზეა დამოკიდებული; მთავარია, მან ბოლომდე ერთი სისტემა დაიცვას. ნაშრომის დაბეჭდვის შემთხვევაში, არაიშვიათად, პერიოდულ გამოცემათა სარედაქ-

ციონ ჯგუფები თვითონ სთავაზობენ სტატიის ავტორებს გამოცემისთვის მისაღებ სტილს და მოითხოვენ მის დაცვას.

სავარჯიშო

20.5.1. შეადარეთ ავტორის ტექსტის დამონშების ვარიანტები; შემოხაზეთ მისაღები ფორმა / ფორმები და დაასაბუთეთ თქვენი არჩევანი

ა)

ა-1. ამ კუთხით განსაკუთრებით მწვავე იყო ნ. მარისა და ივ. ჯავახიშვილის დაპირისპირება ქართველური ენობრივი სამყაროს კვალიფიკაციის საკითხში (ივ. ჯავახიშვილი, ქართული და კავკასიური ენების თავდაპირველი ბუნება და ნათესაობა, თბ., 1992, გვ. 53-54).

ა-2. ამ კუთხით განსაკუთრებით მწვავე იყო ნ. მარისა და ივ. ჯავახიშვილის დაპირისპირება ქართველური ენობრივი სამყაროს კვალიფიკაციის საკითხში (ჯავახიშვილი, 1992, გვ. 53-54).

ა-3. ამ კუთხით განსაკუთრებით მწვავე იყო ნ. მარისა და ივ. ჯავახიშვილის დაპირისპირება ქართველური ენობრივი სამყაროს კვალიფიკაციის საკითხში.²

² ივ. ჯავახიშვილი, ქართული და კავკასიური ენების თავდაპირველი ბუნება და ნათესაობა, თბ., 1992, გვ. 53-54.

ბ)

ბ-1. ქართველმა მეცნიერმა აღშფოთება ვერ დამალა იმ ფაქტის გამო, რომ ნ. მარმა თბილისის უნივერსიტეტის დაარსება გამოაცხადა „ქართული საზოგადოებრივი აზრის ახალ ეროვნულ ავადმყოფობად“, „მწვავე ნაციონალისტურ მიმართულებად“ (სუიცა⁷² 471-1, N 25, გვ. 87) და „ანტირუსულ“ ქმედებად, რომელსაც რუსეთში „თავისუფლების სულის ჩაქრობა“ შეეძლო (სუიცა 471-1, N 25, გვ. 108)

ბ-2. ქართველმა მეცნიერმა აღშფოთება ვერ დამალა იმ ფაქტის გამო, რომ ნ. მარმა თბილისის უნივერსიტეტის დაარსება გამოაცხადა „ქართული საზოგადოებრივი აზრის ახალ ეროვნულ ავადმყოფობად“, „მწვავე ნაციონალისტურ მიმართულებად“ (სუიცა 471-1, N 25, გვ. 87) და ანტირუსულ ქმედებად, რომელსაც რუსეთში „თავისუფლების სულის ჩაქრობა“ შეეძლო (იქვე, გვ. 108)

გ)

გ-1. ივანე ჯავახიშვილის ბიოგრაფიის ავტორი – ს. ჯორბენაძე თავის 1984 წელს გამოსულ ნაშრომში: „ცხოვრება და ღვაწლი ივანე ჯავახიშვილისა“ ნ. მარის დაუფარავ აგრესიას ქართული უნივერსიტეტისადმი ხსნის ამ უკანასკნელის „ადამიანური სისუსტითა და მეცნიერული მონოპოლიზმით“ (ჯორბენაძე, 1984, გვ. 213), რითაც არსებითად სცილდება ივ. ჯავახიშვილის შეფასებას.

გ-2. ივანე ჯავახიშვილის ბიოგრაფიის ავტორი – ს. ჯორბენაძე თავის 1984 წელს გამოსულ ნაშრომში: „ცხოვრება და ღვაწლი ივანე ჯავახიშვილისა“ ნ. მარის დაუფარავ აგრესიას ქართული უნივერსიტეტისადმი ხსნის ამ უკანასკნელის „ადამიანური სისუსტითა და მეცნიერული მონოპოლიზმით“ (გვ. 213), რითაც არსებითად სცილდება ივ. ჯავახიშვილის შეფასებას.

დ)

დ-1. წიგნში წარმოდგენილია საქართველოს სახელმწიფო ენის სახესხვაობათა – ქართველურ ენა-კილოთა ლინგვისტური ანალიზი (ფუტკარაძე, დადიანი, შეროზია, 2010, გვ. 49-70)... მკითხველი საინტერესო ინფორმაციას მიიღებს აფხაზური ენისა და საქართველოში მცხოვრებ სხვა

⁷² სუიცა აბრევიატურული გამოთქმაა; იგივეა, რაც: საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი.

ეთნიკურ უმცირესობათა ენობრივი უფლებების დაცვის მექანიზმებზეც, რომელთა შესახებაც ნაშრომის II ნაწილშია მსჯელობა (ფუტკარაძე, დადიანი, შეროზია, 2010, გვ. 142-160).

დ-2. წიგნში წარმოდგენილია საქართველოს სახელმწიფო ენის სახელშვაობათა – ქართველურ ენა-კილოთა ლინგვისტური ანალიზი (ფუტკარაძე, დადიანი, შეროზია, 2010, გვ. 49-70)... მკითხველი საინტერესო ინფორმაციას მიიღებს აფხაზური ენისა და საქართველოში მცხოვრებ სხვა ეთნიკურ უმცირესობათა ენობრივი უფლებების დაცვის მექანიზმებზეც, რომელთა შესახებაც ნაშრომის II ნაწილშია მსჯელობა (ფუტკარაძე და სხვ., გვ. 142-160).

ე)

ე-1. ავტორი თავის სტატიებში საკითხის სხვადასხვა მხარეს განიხილავს (ბარამიძე, 2008, 2001, 2013, 2013)

ე-2. ავტორი თავის სტატიებში საკითხის სხვადასხვა მხარეს განიხილავს (ბარამიძე, 2008, 2001, 2013-ა, 2013-ბ)

ე-3. ავტორი თავის სტატიებში საკითხის სხვადასხვა მხარეს განიხილავს (ბარამიძე, 2001, 2008, 2013-ა, 2013-ბ)

ვ)

ვ-1. ზემოაღნიშნულ ნაშრომებში სისტემურად არის შესწავლილი საქართველოს ენობრივი სიტუაცია (გვანცელაძე, 2006; ტაბიძე, 2007; ბოლქვაძე, 2011).

ვ-2. ზემოაღნიშნულ ნაშრომებში სისტემურად არის შესწავლილი საქართველოს ენობრივი სიტუაცია (თ. ბოლქვაძე, 2011, თ. გვანცელაძე, 2006, მ. ტაბიძე, 2007).

20.1.6. სამეცნიერო ნაშრომის ზოგადი სტრუქტურა

(შესავალი, ძირითადი ნაწილი, დასკვნა / დასკვნები; სარჩევი; წინასიტყვაობა; სქოლიო; შენიშვნა; ბიბლიოგრაფია; რეზიუმე; საძიებელი)

სამეცნიერო ნაშრომის ორგანიზების მნიშვნელოვანი მხარეა მისი შემადგენელი ყველა კომპონენტის მოწესრიგება – სისტემაში მოყვანა. ამ კომპონენტებში, ზოგადად, მოიაზრება: შინაარსი, წინასიტყვაობა, შესავალი, ძირითადი ნაწილი, დასკვნა / დასკვნები, სქოლიო, შენიშვნა, ბიბლიოგრაფია, რეზიუმე,⁷³ საძიებელი.

შესავალი, ძირითადი ნაწილი და დასკვნა / დასკვნები. ეს კომპონენტები ნაშრომის ძირითად ტექსტს შეადგენენ. მათი სქემატური დახასიათება, დაახლოებით, ასეთია:

შესავალი:

- პრობლემური (სამსჯელო) საკითხის დასმა, მისი აქტუალურობისა და მიზნის განსაზღვრა;
- ავტორის თეზისი.

ძირითადი ნაწილი:

- თეზისის დასაბუთება / არგუმენტაცია (კონტრარგუმენტის უკუგდება, საწინააღმდეგო პოზიციის გაბათილება; საპირისპირო პოზიციათა კომპრომისი...);

დასკვნა:

- ძირითადი არგუმენტების შეჯამება;
- თეზისზე ორიენტირება;
- მკითხველისათვის პრობლემის გადაჭრის სავარაუდო გზის შეთავაზება.

⁷³ რეზიუმესთან დაკავშირებით, ინფორმაცია იხ. ზემოთ (20.1.1. სამეცნიერო ნაშრომის ძირითადი სახეების მოკლე მიმოხილვა)

შინაარსი:

შინაარსი, იგივე სარჩევი იქმნება ნაშრომის გეგმის საფუძველზე, უფრო სწორად, ის გეგმის საბოლოოდ სახეცვლილი და დასრულებული ვარიანტია, რომელშიც თითოეული თავისა და ქვეთავის დაზუსტებული სახელწოდება და გვერდის ნომერია მითითებული; ამდენად, მკითხველი ნაშრომში დაუბრკოლებლად პოლობს თავისთვის საინტერესო საკითხს. თანამედროვე ნორმების მიხედვით, შინაარსი ნაშრომს წინ უძღვის; ეს მეთოდურად უფრო გამართლებულია ადრინდელ სისტემასთან შედარებით, რომლის მიხედვითაც, შინაარსი ძირითად ტექსტს მოსდევს.

ზოგ გამოცემაში შინაარსს ემიჯნება სარჩევი; ეს უკანასკნელი ბოლოში ერთვის ნაშრომს და უფრო ზოგად ინფორმაციას შეიცავს მის სტრუქტურაზე, კერძოდ: თუ შინაარსში თავებთან ერთად წარმოდგენილია პარაგრაფების ზუსტი ჩამონათვალიც, სარჩევში მხოლოდ თავებია მითითებული (იხ. გამყრელიძე და სხვ., 2008, გვ. 8-15; 794-796).

ნინასიტყვაობა:

ნინასიტყვაობა არის საცნობარო ხასიათის მოკლე წერილი, რომელიც წინ უძღვის წიგნად გამოცემული ნაშრომის ძირითად ნაწილს. მას წერს ავტორი ან რედაქტორი. ნინასიტყვაობაში საუბარია, ზოგადად, ნაშრომის ლირსება-დანიშნულებაზე, მასში შეტანილი მასალის სპეციფიკაზე, სტრუქტურულ თავისებურებაზე. წინასიტყვაობის დასასრულს ავტორი მადლობას უხდის იმ პირთ, რომლებმაც გარკვეული დახმარება გაუწიეს გამოცემის ორგანიზებაში. თუ ნაშრომი განმეორებით იძეჭდება, ემატება მეორე (შესაბამისად, მომდევნო) გამოცემის წინასიტყვაობაც, რომელშიც აისახება წიგნის რედაქციული ცვლილებები.

სქოლიო, შენიშვნა / კომენტარი:

სქოლიო, როგორც ზემოთ უკვე ვახსენეთ, არის შენიშვნა, განმარტება, დამატებითი ტექსტი, რომელიც ძირითადი ტექსტის პარალელურად იქმნება, მოთავსებულია მის ქვეშ, გვერდის ბოლოში და გრაფიკულად გამოყოფილია (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 87). სქოლიო ემსახურება ნაშრომის სრულყოფილად აღქმას, კერძოდ, მისი მეშვეობით ავტორი აზუსტებს ძირითად ტექსტში მოწოდებულ ინფორმაციას ისე, რომ არ გადაუხვიოს მსჯელობის მთავარი მიმართულებიდან; ამისათვის სქოლიოში იყენებენ სხვადასხვა ფორმას, როგორიცაა:

- დამოწმებული ლიტერატურის მითითება (იხ. ზემოთ);
- დამატებითი ფრაგმენტი რომელიმე წყაროდან – მკითხველისათვის საანალიზო მასალის უკეთ გასაცნობად;
- შენიშვნა / კომენტარი [< ლათ. *commentarium*] – ავტორის ახსნა-განმარტება რაიმე საკითხზე (რასაც, შესაძლოა, კრიტიკის ელემენტებიც ახლდეს), კერძოდ: გარკვეული კორექტივა, სხვა მოსაზრებასთან დაკავშირება, რისთვისაც იყენებს სათანადო ენობრივ საშუალებებს: „შდრ.:... „იხ., ასევე: „... „ანალოგიურია“ და სხვ.

არაიშვილიათად, შენიშვნა / კომენტარი ძირითადი ტექსტის საზღვრებშია მოქცეული, თუმცა მისგან შედარებით მცირე ველით გამოიყოფა. მისი მეშვეობით, ავტორი თავის პოზიციას გამოსატავს ორგვარად: მოკლედ – განცხადების სახით, ან ვრცლად – სათანადო თეზისითა და არგუმენტაციით; ასეთ ფორმას ავტორი მაშინ მიმართავს, როცა განზრახული აქვს, მკითხველს განსაკუთრებით მიაქცევინოს ყურადღება თავის დაკვირვებაზე.

ბიბლიოგრაფია:

ბიბლიოგრაფია ნაშრომის ბოლოს დართული ლიტერატურის სიახ, რომელსაც ავტორი ადგენს. ბიბლიოგრაფიაში უნდა აისახოს ყველა წყარო, რომელიც ავტორს დასჭირდა მსჯელობის ასაგებად: როგორც ტექსტში დამოწმებული, ისე გამოყენებული ლიტერატურა; **გამოყენებულ ლიტერატურაში** მოიაზრება ნაშრომები, რომელთაც ავტორი გაეცნო, თუმცა ძირითად ტექსტში არ დაუმოწმებია.

ავტორი პასუხისმგებელია ბიბლიოგრაფიის სიზუსტეზე: წყაროების მიჩქმალვა ან პირი-ქით – ლიტერატურის სიის „გაბერვა“ (რეალურად გამოყენებულ რაოდენობაზე მეტი წყაროს მითითება) მეცნიერული ეთიკის უხეშ დარღვევად ითვლება.

ბიბლიოგრაფიაში, როგორც ზემოთ აღინიშნა, წყაროს შესახებ სრული ინფორმაცია უნდა აისახოს. მისი შედგენა შეიძლება ორგვარად:

- ანბანის რიგზე;
- ნუმერაციის პრინციპით.

ანბანის რიგზე იმ შემთხვევაში დალაგდება ბიბლიოგრაფია, თუ ნაშრომში წყაროების დამოწმება ავტორთა გვარების მიხედვით ხდება. შიდატექსტური მითითებისას, როგორც წესი, მონაცემები – ავტორის გვარი, გამოცემის წელი და გვერდი – მრგვალი ფრჩხილებით არის გამოყოფილი; ბიბლიოგრაფიის შედგენისას ეს მონაცემები უცვლელად გადმოდის, მხოლოდ – ფრჩხილების გარეშე, შემდეგ დაინერება ტირე და სრული ბიბლიოგრაფიული მონაცემები, ავტორის გვარის წინ აღდგება ინიციალი; მაგ:

ბარნოვი, 1981 – ნ. ბარნოვი, თანხმოვანთა კომპლექსები ანდიურ ენებში, „მაცნე“, ენისა და ლიტერატურის სერია, N 1, გვ. 35-47

კარტოზია, 2004 – გ. კარტოზია, ტექსტოლოგიური გამოკვლევები, თბილისი: „ნეკერი“

ნუმერაციის პრინციპით დალაგების დროს წყაროს აღმნიშვნელი რიგითი ნომერი გვერდთან ერთად კვადრატულ ფრჩხილებში დაინერება, მაგ.: [1, გვ. 35-47]; [2, გვ. 149-164]. ბიბლიოგრაფიაში მოიხსნება კვადრატული ფრჩხილები, თანმიმდევრობის დაცვით მიეთითება ნუმერაცია და ტირეს შემდეგ – სრული ინფორმაცია წყაროზე:

1 – ნ. ბარნოვი, თანხმოვანთა კომპლექსები ანდიურ ენებში, „მაცნე“, ენისა და ლიტერატურის სერია, 1981, N 1, გვ. 35-47

2 – გ. კარტოზია, ტექსტოლოგიური გამოკვლევები, თბილისი: „ნეკერი“, 2004

ქვემოთ წარმოდგენილია ბიბლიოგრაფიის ნიმუშები **AFA სტილის** მიხედვით:

- **ნიგნი, რომელსაც ერთი ავტორი ჰყავს:** ავტორის გვარი, ინიციალი. (გამოცემის თარიღი). სათაური. გამოცემის ადგილი: გამომცემლობა:

ლამბაშიძე, რ. (1986). ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგია და მისი შედგენის ძირითადი პრინციპები. თბილისი: „განათლება“.

- **ნიგნი, რომელსაც ორი ან მეტი ავტორი ჰყავს:** ავტორის გვარი, ინიციალი. და ავტორის გვარი, ინიციალი. (გამოცემის თარიღი). სათაური. გამოცემის ადგილი: გამომცემლობა:

ფუტკარაძე, ტ. და ვაშაკიძე, ი. (2011). ქართველოლოგიის ორგვარი დაგეგმვა 1917-1935 წლებში. თბილისი: „უნივერსალი“.

- **ნიგნი, რომელსაც რედაქტორი ჰყავს:** ავტორის გვარი, ინიციალი. (რედ.). (გამოცემის თარიღი). სათაური. გამოცემის ადგილი: გამომცემლობა:

ცხადაია, პ. (რედ.). (1998). ქართველური ონომასტიკა. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამოცემლობა.

- **სტატია ან დამოუკიდებელი თავი ნიგნიდან, რომელსაც ერთი ან რამდენიმე რედაქტორი ჰყავს:** ავტორის გვარი, ინიციალი. (გამოცემის თარიღი). სტატიის ან თავის სათაური. წიგნში / კრებულში: წიგნის რედაქტორის გვარი, ინიციალი. (რედ.). წიგნის სათაური (გვერდები). გამოცემის ადგილი: გამომცემლობა:

საღინაძე, რ. (2006). ნორმირების პრინციპები. წიგნში: ფუტკარაძე, ტ. (რედ.). ქართული ენის ისტორია (262-266). ქუთაისი: ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

- **ხელახლა გამოცემული წიგნი:** ავტორის გვარი, ინიციალი. (გამოცემის თარიღი). სათაური. (მერამდენე გამოცემა). გამოცემის ადგილი: გამომცემლობა:

ბასილაია, ნ. (1986). პუნქტუაცია: დამხმარე სასწავლო სახელმძღვანელო მოსწავლეთათვის. (მესამე შესწორებული და შესვებული გამოცემა). თბილისი: „განათლება“.

- **წიგნი, რომელსაც ავტორი და რედაქტორი არა ჰყავს:** წიგნის სათაური. (გამოცემის თარიღი). გამოცემის ადგილი: გამომცემლობა:

თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები. (1970). თბილისი: „მეცნიერება“.

- **მრავალტომიანი ნაშრომი:** ავტორის გვარი, ინიციალი. (რედ.). (გამოცემის თარიღი). წიგნის სათაური. (ტომები). გამოცემის ადგილი: გამომცემლობა:

ფუტკარაძე, ტ. (მთავ. რედ.). (2015). ქართველური მემკვიდრეობა. (XIX). ქუთაისი: აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

- **ლექსიკონი:** სათაური. (მერამდენე გამოცემა). (გამოცემის თარიღი). გამოცემის ადგილი: გამომცემლობა:

ქართულ-რუსული ლექსიკონი. (II გადამუშავებული და შეცვებული გამოცემა). (1990). თბილისი: განათლება.

- **სტატია ჟურნალიდან:** ავტორის გვარი, ინიციალი. (გამოცემის თარიღი). სტატიის სათაური. ჟურნალის სათაური, ნომერი, გვერდები (არ იწერება გვ.):

ნადარევიშვილი, თ. (2011, 21 იანვარი). სულის ფოტოგრაფიები. ჩვენი მწერლობა, N 2 (132), 47-49.

- **სტატია გაზეთიდან:** ავტორის გვარი, ინიციალი. (გამოცემის თარიღი). სათაური. გაზეთის სათაური, გვერდები (იწერება გვ.):

ნინიძე, თ. (2013, 10 აპრილი). ნაციონალებმა რეგიონებში ხალხის მობილიზება დაიწყეს. ახალი თაობა, გვ. 7.

- **დისერტაცია ან ავტორეფერატი / მაცნე:** ავტორის გვარი, ინიციალი. (გამოცემის თარიღი). სათაური. მაცნე, უნივერსიტეტი, მისი მდებარეობა:

თურქია, თ. (2013). ადამიანის საცხოვრისის ამსახველი ლექსიკის პრაგმატიკული ანალიზი (ქართული ენის მაგალითზე). მაცნე, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი.

- **ლექციაზე მიცემული მასალა:** ავტორის გვარი, ინიციალი. (თარიღი). სათაური. მასალა წარმოდგენილი ამა და ამ ლექციაზე, უნივერსიტეტი, მისი მდებარეობა:

ვაშავიძე, ი. (2012, ოქტომბერი). აკადემიური წერის საკითხავი მასალა ბაკალავრიატის სტუდენტებისათვის. მასალა წარმოდგენილი აკადემიური წერის ლექციაზე, სულხან-საბა ორბელიანის სასწავლო უნივერსიტეტი, თბილისი, ქუთათელაძის ქუჩა N 3.

- **არანაპეჭდი წყაროები:** ავტორის გვარი, ინიციალი. (პოზიცია). (თარიღი). სათაური [ფილმი, ტელეგადაცემა...]. გამოცემის ადგილი: გამომცემელი:

შუბლაძე, ნ. (ურნალისტი). (2013, 07. 06.). პოზიცია [ტელეგადაცემა]. ტელეკომპანია რუსთავი-2: თბილისი.

- **ინტერნეტნიგნი:** ავტორის გვარი, ინიციალი. (თარიღი). სათაური. მოძიების თარიღი, ვებგვერდის მისამართი:

ნულაძე, ლ. (2006). აკადემიური წერა (ელექტრონული ვერსია). მოძიებული 24. 07. 2013, http://ucss.ge/geo/publication/publications_detail.

- **საგაზეთო სტატია ინტერნეტიდან:** ავტორის გვარი, ინიციალი. (თარიღი). სათაური. გაზეთის სათაური. მოძიების თარიღი, ვებგვერდის მისამართი:

ნეფარიძე, თ. (2 მაისი, 2014) პრეზენტაციის უნარების განვითარება. ინტერნეტგაზეთი მასწავლებელი. მოძიებული 4.05. 2014, http://www.mastsavlebeli.ge/?action=page&p_id=19&id=558

- **სტატია ინტერნეტრადიოდან:** ავტორის გვარი, ინიციალი. (თარიღი). სტატიის სათაური. რადიოს სახელწოდება. მოძიების თარიღი, ვებგვერდის მისამართი:

ჩიხლაძე, დ. (30. 06. 2013). ჯგუფი „ყველა“ ყველასთვის. რადიო თავისუფლება. მოძიებული 04.05.2014, http://www.radiotavisupleba.ge/content/musikaluri-jgupi_kvela/25031803.html

საძიებელი:

საძიებელი ბოლოში ერთვის სამეცნიერო ნაშრომს. მასში ანბანის თანმიმდევრობითა და სათანადო გვერდების მითითებითაა წარმოდგენილი ძირითადი ტექსტიდან ამოკრებილი მასალა, რომელიც ავტორს საყურადღებოდ მიაჩნია; ეს შეიძლება იყოს: ავტორთა გვარები; ტერმინები; გეოგრაფიული სახელები და სხვ. აღნიშნული მასალა განაწილდება სხვადასხვა საძიებელში, მაგ.: ავტორთა გვარები – პირთა საძიებელში; ტერმინები – ტერმინთა საძიებელში; გეოგრაფიული სახელები – გეოგრაფიულ სახელთა საძიებელში, ხოლო ავტორისთვის მნიშვნელოვანი ლექსიკური ერთეულები – საგნობრივ საძიებელში.

საძიებლის მეშვეობით, სარჩევზე უფრო მარტივად იძებნება ტექსტში კონკრეტული გვარი თუ სიტყვა-ფორმა. ქვემოთ წარმოდგენილია მაგალითები, შედრ.:

პირთა საძიებელი:

რამიშვილი, 5, 20

უთურგაიძე, 12, 45

ჯორბენაძე, 13, 27...

ტერმინთა საძიებელი:

ასპექტის კატეგორია, 57, 80

- მწერივი, 63, 67
 უღლება, 72, 74...
გეოგრაფიულ სახელთა საძიებელი:
 კონსტანტინოპოლი, 12, 17
 პარიზი, 87, 90
 პრაღა, 85, 88...
საგნობრივი საძიებელი:
 აღმოჩენა, 43
 პეტერბურგის უნივერსიტეტი, 98, 100
 ქართველობიური სკოლა, 3, 50...

სავარჯიშოები

20.1.6.1. წაიკითხეთ ნიგნის შინაარსი და აღნერეთ:

- რა თანმიმდევრობით არის წარმოდგენილი ნაშრომის სტრუქტურული ნაწილები და რა შემთხვევაშია გამოყენებული გამუქებული შრიფტი;
- საიდან იწყება ნუმერაცია;
- რა განსხვავებაა თავების, პარაგრაფებისა და დოკუმენტური მასალის ნუმერაციას შორის; ახსენით განსხვავების მიზეზი.

ტ. ფუტკარაძე, ი. ვაშაკიძე,
 ქართველობის ორგვარი დაგეგმვა 1917-1935 წლებში

შინაარსი Table of Contents

ნინასიტყვაობა.....	11
Prefece	11
შესავალი	13
Introduction	13
I თავი. ქართული უნივერსიტეტი - ეროვნულ და ანტიეროვნულ ძალთა დაპირისპირების მთავარი თემა.....	17
Chapter I: The Georgian University – the main topic of opposition of national and anti-national powers	17
1.1. ნ. მარი ქართული უნივერსიტეტის წინააღმდეგ.....	17
N. Marr against the Georgian University	17
1.2. ივ. ჯავახიშვილის პოზიცია ქართული უნივერსიტეტის დაარსებიდან ოთხი წლის შემდეგ	24
Iv. Javakhishvili's position after four years from the foundation of the Georgian University	24
1.3. ნ. მარისა და ივ. ჯავახიშვილის პირადი მიმოწერა ქართულ უნივერსიტეტთან დაკავშირებით.....	31
Private correspondence of N.Marr and Iv. Javakhishvili in connection with the Georgian University	31
პირველ თავში გაანალიზებული დოკუმენტური მასალა	33
Documentary materials analyzed in Chapter I	33
ა) ნ. ი. Mapp, О Кавказском Университете в Тифлисе	33
ნიკო მარი, თბილისში კავკასიის უნივერსიტეტის შესახებ /ქართული თარგმანი/	55
N.Y. Marr, On the Caucasian University in Tbilisi	85
ბ) ივ. ჯავახიშვილის მოხსენება თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაარსების ოთხი წლის თავთან დაკავშირებით წარმოშობისა და დაარსების მოკლე ისტორიით	88
Presentation of Iv. Javakhishvili on occasion of the 4th anniversary of the foundation of Tbilisi State University /with a brief history of the origin and foundation/	88

II თავი. რუსეთის საცავებში არსებული ქართული ხელნაწერებისა და სიძველეების საქართველოსთვის გადმოცემა	130
Chapter II: Transfer to Georgia of Georgian Manuscripts and Antiquities Preserved in Treasuries of Russia	130
2.1. საკითხის ისტორიისთვის	130
რორ! ოკემარკ ნოტ დეფინედ. On the history of the question	130
2.2. ნიკო მარი ქართული ხელნაწერების თბილისის უნივერსიტეტისათვის გადმოცემის წინააღმდეგ. 6. მარის საპროტესტო წერილის შემდეგ განვითარებული მოვლენები	135
Nicholas Marr against the transfer of Georgian manuscripts to Tbilisi University. Developments following N. Marr's letter of protest	135
2.3. უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭოს გადაწყვეტილება	141
Error! Bookmark not defined. Decision of the Council of Professors of the University.....	141
მეორე თავში გაანალიზებული დოკუმენტური მასალა	143
Documentary materials analyzed in Chapter II.....	143
ა) ნიკო მარის 1923 წლის 26 მარტის საპროტესტო წერილი ქართული ხელნაწერების თბილისის უნივერსიტეტისათვის გადაცემის წინააღმდეგ	143
N. Marr's letter of protest of March 26, 1923 against the transfer of Georgian manuscripts to Tbilisi University	143
ბ) პროფ. ა. შანიძის 1923 წლის 24 მარტის განცხადება	146
Prof. A. Shanidze's announcement of March 24, 1923.....	146
გ) პროფ. ა. შანიძის 1923 წლის 27 აპრილის განცხადება	146
.....	146
რორ! ოკემარკ ნოტ დეფინედ. Prof. A. Shanidze's announcement of April 27, 1923	146
დ) ა. შანიძის მიერ აღძრული შუამდგომლობა სამეცნიერო აკადემიის წინაშე	147
A. Shanidze's mediation before the Academy of Sciences	147
ე) რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის პასუხი	148
რრორ! ოკემარკ ნოტ დეფინედ. Answer of the Academy of Sciences of Russia	148
ვ) რუსეთის ფედერაციულ რესპუბლიკაში „აკადემიური საქმეების განხრით“ საქართველოს წარმომადგენლის - დ. ჯგუშიას 1923 წლის 17 ოქტომბრის ტელეგრამა თბილისის უნივერსიტეტის რექტორის სახელზე.....	150
The telegraph of D. Jgushia, representative of Georgia in the Russian Federation Republic in the "field of academic affairs", to the rector of Tbilisi State University, October 17, 1923	150
III თავი. მცხეთასა და ნაქალაქევში ამერიკელ არქეოლოგთა არშემდგარი ექსპედიცია	152
Chapter III: An Unrealized Expedition of American archeologists to Mtskheta and Nakalakevi	152
3.1. საკითხის ისტორიისათვის	152
რორ! ოკემარკ ნოტ დეფინედ. On the history of the question	152
3.2. ნ. მარი ამერიკელ არქეოლოგთა წინააღმდეგ. ნ. მარის მხარდამჭერი პოლიტიზებული პუბლიკაცია.....	156
N. Marr against American archaeologists. A politicized publication supporting N. Marr	156
3.3. ივ. ჯავახიშვილის მოქალაქეობრივი გამბედაობა 1924 წელს	160
Civil courage of Iv. Javakhishvili /1924/	160

მესამე თავში გაანალიზებული დოკუმენტური მასალა	162
რორ! ოოკმარკ ნოტ დეფინედ.	162
Documentary material analyzed in Chapter III	162
ა) ზ. ავალიშვილის წერილები ივ. ჯავახიშვილისადმი ამერიკელებთან მოლაპარაკების შესახებ საქართველოში არქეოლოგიური გათხრების წარმოებასთან დაკავშირებით:	162
Z. Avalishvili's letters to Iv. Javakhishvili concerning negotiation with the Americans on conducting archeological excavations	162
ბ) მეცნიერებათა აკადემიის მატერიალური კულტურის ისტორიის ინსტიტუტის დირექტორის პროტესტი მცხეთასა და ნაქალაქევში ამერიკელ მეცნიერთა არქეოლოგიური ექსპედიციის წინააღმდეგ	166
Protest of the Director of the Institute of Material Culture of the Academy of Sciences against the archeological expedition of American scientists to Mtskheta and Nakalakevi.....	166
გ) „ჩვენის“ ფსევდონიმით დაბეჭდილი წერილი ქართველ მეცნიერთა წინააღმდეგ	168
Article published with the pseudonym Chveni against Georgian scientists (newspaper Komunisti, July 2, 1924) ..	168
დ) ივანე ჯავახიშვილის გამოხმაურება „ჩვენის“ სტატიაზე ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სახელით	172
Iv. Javakhishvili's response on behalf of Tbilisi State University to the article of "Chveni", 1924	172
IV თავი: ანტისაუნივერსიტეტი კამპანიის პრაქტიკული შედეგები.....	178
Chapter IV: Practical results of the anti-Georgian and anti-University campaign	178
4.1. უნივერსიტეტის დაშლა.....	178
Dissolution of the University	178
4.2. ივანე ჯავახიშვილის განკვეთა	180
Dismissal of Iv. Javakhishvili	180
4.3. ნიკო მარი – სამაგალითო საბჭოთა მეცნიერი.....	183
Nicholas Marr – an exemplary Soviet scholar	183
ძირითადი დასკვნები	186
Summary	190
რრორ! ოოკმარკ ნოტ დეფინედ.დამოწმებული ლიტერატურა - Bibliography and Sources	194
პირთა საძიებელი - Personal index	197
საგნობრივი საძიებელი - Subject index	199

20.1.6.2. წაიკითხეთ წიგნის წინასიტყვაობა, შეადარეთ შინაარსს (იხ. ზემოთ, სავარჯიშო 20.1.6.1.) და დაადგინეთ, რა შესაბამისობაა მათ შორის; შეაჯამეთ წინასიტყვაობა.

წინასიტყვაობა

ქართველოლოგიის, ზოგადად, ქართულენოვანი მეცნიერებისა და განათლების ისტორია არა-ერთგზის გამხდარა სპეციალისტთა კვლევის საგანი. განსაკუთრებულ ინტერესს განაპირობებს ის, რომ მეცნიერებისა და განათლების დაგეგმვაში უშუალოდ აისახება სახელმწიფოს შენებისა და ეროვნული თვითმყოფადობისათვის ბრძოლის ტენდენციები.

1917 წლიდან განვითარებულმა მოვლენებმა, კერძოდ, მეფის რუსეთის პოლიტიკური სისტემის ნგრევამ საქართველოში ხელი შეუწყო ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის გაძლიერებას. დაჩქარდა სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისაკენ მიმართული პროცესები. მოწინავე ქართველი საზოგადოების წინაშე ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ამოცანად დაისახა უმაღლესი ეროვნული სკოლის – უნივერსიტეტის – დაარსება.

ეს საპასუხისმგებლო საქმე იტვირთა ივანე ჯავახიშვილმა – ქართული ისტორიოგრაფიული სკოლის ფუძემდებელმა, რომელიც სამართლიანად ითვლება XIX საუკუნის II ნახევრიდან განვითარებული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობისა და 60-იანელთა იდეური წინამძღვრის იღია ჭავჭავაძის გზის გამგრძელებლად. ივ. ჯავახიშვილის თაოსნობით წარმატებით განხორციელდა

ქართველი საზოგადოების დიდი ხნის ჩანაფიქრი.

თბილისის უნივერსიტეტის დაარსებამ გამოააშკარავა პროიმპერიული ძალებიც, რომელთაც ხელს არ აძლევდა მეცნიერული ქართველოლოგიის, ზოგადად, ქართულენოვანი მეცნიერების განვითარება, ამიტომ აქტიურად დაუპირისპირდნენ ქართული უნივერსიტეტის იდეას. ანტიქართული გამოსვლების მოთავედ წარმოჩნდა რუსეთის მეცნიერებათა აკადემია, კერძოდ, მისი წარმომადგენელი, წარმოშობით ქართველი მეცნიერი – ნიკო მარი.

თავისი დროის ორი დიდი მეცნიერის – ნიკო მარისა და ივანე ჯავახიშვილის – რადიკალურად განსხვავებული შეხედულებები გამოვლინდა ქართულ მეცნიერებასთან დაკავშირებული ისეთი აქტუალური საკითხების განხილვისას, როგორიც იყო: 1. საკუთრივ, ქართული უნივერსიტეტის დაარსება; 2. რუსეთის საცავებში არსებული ქართული ხელნაწერებისა და სიძველეების საქართველოს-თვის გადმოცემა და 3. ამერიკელ არქეოლოგთა ექსპედიცია მცხეთასა და ნაქალაქევში. მათმა დაპირისპირებამ ცხადი გახადა რუსეთის იმპერიული ძალებისა და ეროვნული ტენდენციების მატარებელი ქართული მეცნიერების ურთიერთშეუთავსებლობა.

6. მარმა თავისი ოფიციალური გამოსვლებით /იხ. ჩვენს ნაშრომს დართული დოკუმენტური მასალა/ დიდი დაბრკოლება შეუქმნა ქართული მეცნიერული აზრის განვითარებას: მან წმინდა მეცნიერული საკითხები პოლიტიკური დაპირისპირების თემად აქცია და ამით ნიადაგი მოამზადა ქართველი მეცნიერების წინააღმდეგ მიმართული ბოლშევიკური რეპრესიებისათვის; კერძოდ, ანტისაუნივერსიტეტი კამპანიის ორგანიზატორებმა, გამოიყენეს რა 6. მარის ავტორიტეტი, თანდათან გააფართოვეს ბრძოლა ქართული მეცნიერების წინააღმდეგ, რასაც შედეგად მოჰყვა ივანე ჯავახიშვილის რეეტორობიდან გადაყენება და უნივერსიტეტის დაშლა.

ივ. ჯავახიშვილმა აკად. 6. მარი ამხილა, როგორც იმპერიის იდეოლოგი მეცნიერი⁷⁴. 6. მარის მკაცრი კრიტიკის დროს ის წერდა: "დაუ, მომავალმა ისტორიკოსმა პირუთვნელად განსაჯოს და ღირსეული მსჯავრი დასდოს..."

საბჭოთა პერიოდის კონიუნქტურის გამო, 6. მარისა და ივ. ჯავახიშვილის წერილების სრული ვერსიები ფართო საზოგადოებისთვის ნაკლებადაა ცნობილი. ამ დოკუმენტური მასალის გამოქვეყნებითა და ანალიზით, ვფიქრობთ, გაიოღდება როგორც წარსულის ობიექტური გააზრება და "ლირ-სეული მსჯავრის დადება", ასევე – ანმყოში მიმდინარე მოვლენების რეალური არსის გაცნობიერება და სწორი სამომავლო ორიენტირების განსაზღვრა (სამწუხაროდ, საუკუნის შემდეგაც საფრთხეები იგივე რჩება).

20.1.6.3. ანბანის მიხედვით დაალაგეთ ქვემოთ წარმოდგენილი ბიბლიოგრაფია.

ამირანაშვილი 1968 – შ. ამირანაშვილი, საქართველოდან სხვადასხვა დროს გატანილი სამუზეუმო განძეულობა და მისი დაბრუნება, თბილისი

ბარამიძე, 1987 – ალ. ბარამიძე, ახლო წარსულიდან, თბილისი

ვაჩინაძე და გურული 2004 – მ. ვაჩინაძე, ვ. გურული, ივანე ჯავახიშვილი ტირანიის სამსჯავროს წინაშე, თბილისი

ვაშაკიძე 2009 – ი. ვაშაკიძე, ტერმინთშემოქმედების პრინციპები XIX საუკუნის II ნახევრის საქართველოში, თბილისი

ბაბუნაშვილი 2014 – ხ. ბაბუნაშვილი, ენა და ინტერნეტი, ქართველური მემკვიდრეობა, XVIII, ქუთაისი

პატარიძე 1980 – რ. პატარიძე, ქართული ასომთავრული, თბილისი: "ნაკადული"

კოშორიძე 2005 – ე. კოშორიძე, მწერლის ენისა და სტილის საკითხები, თბილისი: „მერიდიანი“

მარი 1918 – Н. И. Марр, „О Кавказском Университете в Тифлисе“, *Известия Российской Академии Наук*, VI серия, N 14, Петроград, 15 октября, 1918 г.

მარი 1905 – ხ. მარი, ქართველთა ეროვნება, ქუთაისი

ნიკო მარისა და ივანე ჯავახიშვილის მიმოწერა, თბ., 1996

ნიკო მარისა და ექვთიმე თაყაიშვილის მიმოწერა, თბ., 1991

⁷⁴ ამ კუთხით განსაკუთრებით მნვავე იყო მათი დაპირისპირება ქართველური ენობრივი სამყაროს კვალიფიკის საკითხში /იხ., მაგ., ივ. ჯავახიშვილი, ქართული და კავკასიური ენების თავდაპირველი ბუნება და ნათესაობა, თბ., 1992, გვ. 53-54/.

ლილუაშვილი 2006 – ე. ლილუაშვილი, ქართული კულტურა და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი 1918-1921 წლებში /ავტორეფერატი ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად/ თბილისი

<http://www.nplg.gov.ge/dlibrary/collect/0002/000071/avtoreferati.pdf>

ლამბაშიძე 1986 – რ. ლამბაშიძე, ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგია და მისი შედგენის პრინციპები, თბილისი: „მეცნიერება“

საარქივო მოამბე, N 10, 2011

უურნალისტის სტილისტიკური ცნობარი, 2002, თბილისი: "ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა"

შანიძე 1981 – უძველესი ქართული ტექსტების აღმოჩენის გამო, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. II, თბილისი: მეცნიერება"

დუნდუა და შავთვალაძე 2009 – შ. დუნდუა და ნ. შავთვალაძე, აკადემიური წერა, თბილისი

ჯორბენაძე 1984 – ს. ჯორბენაძე, ცხოვრება და ღვანლი ივანე ჯავახიშვილისა, თბილისი

ჯავახიშვილი 872 – ივ. ჯავახიშვილის ფონდი N 872, მოხსენება თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაარსების ოთხი წლის თავთან დაკავშირებით ნარმოშობისა და დაარსების მოკლე ისტორიით

ხუნდაძე 1886 – ს. ხუნდაძე, გაზეთი „ივერია“ და მისი ენა, თეატრი, 1886, N 13

20.1.6.4. მოცემული მასალის მიხედვით შეადგინეთ პირის, გეოგრაფიული სახელების, ტერმინთა და საგნობრივი საძიებლები; დაიცავით ანბანის თანმიმდევრობა.

აბაშიძე კ. - 18, 63

ავტოკეფალია - 60

აკადემიის მოამბე - 16, 141

არსიანის ქედი - 7, 8

არქეოლოგია - 1, 3, 5,

ბარდაველიძე ჯ. - 36, 47

ბარელიეფი - 23

ბიბილეიშვილი ნ. - 130

ბერიძე ვ. - 28, 103

ბოლშევიზმი 13, 14

ბროსე მ. - 100

ბურუჟუაზიული პროფესორი - 183

გვანცელაძე თ. - 162

დემოკრატიული თავისუფლება - 63

დმანისი - 69, 100

დონდუა ვ. - 139

ემიგრაცია- 155

ეპიგრაფიკა - 30, 32

ეროვნული მოძრაობა - 23

ვოსტორგოვი ი. - 25.70

ზოოლოგიური ნაციონალიზმი - 20, 75

თბილისის უნივერსიტეტი - 6, 7

თურქეთის საქართველო - 78

ინგოროვა პ. - 130

ინკლუზიური ფორმები - 17, 18

კავკასიონლოგია - 17, 18

კეკელიძე კ. - 25, 130, 138, 194

კელია - 27

ლინგვისტი - 189

ლეონიძე ლ. - 139, 195

ლორთქიფანიძე კ. - 15, 194

მარტივი ფუძე - 24, 67

მატერიალური კულტურა - 8, 156

მრავლობითი რიცხვი - 57, 58

მტკვარ-არაქსის კულტურა - 89

მცხეთა - 53

მხოხავი ემპირისტი - 180

ნაციონალისტი - 140, 154, 163

ოდესის უნივერსიტეტი - 16

პირის კატეგორია - 90

პროფესორთა კოლეგია - 141

პუბლიცისტიკა - 181, 182

პოკროვსკი მ. - 121

სემანტიკა - 32, 34

ტაბიძე მ. - 162

ქართული ხელნაწერი - 160

ფილოლოგიური სკოლა - 47, 48

ფშვინვიერები - 15

შანიძე ა. - 7, 28, 130

შედარებითი ფონეტიკა - 83

ჩიქობავა - 7, 8

ჩქამიერები - 9, 10

ნარწერები - 84, 86

ჭილ-ეტრატი - 54, 67

ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი - 130

ჯავახიშვილი ივ.- 19, 35

ჯვრის უღელტეხილი - 11, 12

ჰადიშის ოთხთავი - 75, 78

20.2. კრიტიკა

20.2.1. კრიტიკის რაოდა

ზოგადად, ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს შეუძლია, თავისი აზრი გამოხატოს წაკითხულ ტექსტსა და მის ავტორზე – „მოწონების ან დაწუნების ღალადი მოჰყინოს არემარეს“ (ი. ჭავჭავაძე), მაგრამ ის შეფასება, რომელიც ამა თუ იმ დარგის წარმომადგენელისაგან ოფიციალური დოკუმენტის სახეს იღებს, კრიტიკის სფეროს განეკუთვნება.

ძირითადი განმარტებით, **კრიტიკა** [**< ბერძ. kritike** გარჩევის ხელოვნება, განსჯა] არის „მეცნიერული შემოწმება, გამოკვლევა რისამე უტყუარობისა; რაიმე ტექსტის ანალიზი“ (ჭაბაშვილი, 1989, გვ. 263); ი. ჭავჭავაძის სიტყვები რომ გამოვიყენოთ, კრიტიკა არის „განხილვაც, განჩხრევაც, გარკვევაც, გარჩევაც და დაფასებაც ერთად“ (ჭავჭავაძე, 1986, 31).

ქართულ სინამდვილეში ცნობილია სხვაგვარი ახსნაც: „უარყოფითი მსჯელობა რისამე შესახებ, ნაკლოვანებებზე მითითება“ (ჭაბაშვილი, 1989, 263), რაც მოწმობს ტერმინის მნიშვნელობაში ტენდენციურობის მომენტის წინ წამოწევას. ამის საფუძველი უნდა გამხდარიყო ის პოლიტიკურ-იდეოლოგიური შეუთავსებლობა, რომელზეც უხვ მასალას იძლევა ჩვენი საბჭოური წარსული. მაგ., ტენდენციურობის გამო, გ. ტაბიძის შემოქმედება საბჭოთა სასკოლო სახელმძღვანელოებში „რევოლუციამდელ“ და „რევოლუციის შემდგომ“ პერიოდებად იყო გაყოფილი. ამავე კუთხით, საყურადღებოა გ. ტაბიძის მამხილებელი ლექსი „არის მკითხველი“, რომელიც „ჩვენი საუნჯის“ XX ტომში დაიბეჭდა (1961 წ.); ლექსი ეხება საბჭოთა კრიტიკოსებს – „გადამკითხველებს“, რომლებიც, ნაცვლად იმისა, ჭეშმარიტ არსს ჩასწოდომოდნენ, მიზანმიმართულად ჩხრეკდნენ პოეტის შემოქმედებას:

„არის მკითხველი
მშვენიერ წიგნის
და არის მხოლოდ გადამკითხველი...
ის ფურცლავს, ნიშნავს,
ადარებს, ჩიჩქნის⁷⁵,
მაგრამ ვინაა აქ გამკითხველი?“

ლექსი XX ს-ის 50-იან წლებშია დაწერილი. ამავე პერიოდს ემთხვევა პოეტის ერთ-ერთი ჩანაწერი, სახელწოდებით: „ჩამომთვლელები“, რომელიც წათელს პფენს მაშინდელ ტოტალიტარულ კურსს – ეს არის ადამიანის პიროვნული და შემოქმედებითი თავისუფლების უგულებელყოფა. ამ კურსის პირდაპირი შედეგი იყო სოციალისტური რეალიზმის, როგორც საბჭოთა ლიტერატურული მიმართულების ფონზე, ერთი მხრივ – ხელოვანთა „გაუპიროვნება“ (როგორც პოეტი უწოდებს), ხოლო მეორე მხრივ – კრიტიკოსთა უბრალო „ჩამომთვლელებად“ ქცევა.⁷⁶ გ. ტაბიძემ გადამკითხველი და ჩამომთვლელები თავისი შინაგანი პროტესტის გამომხატველ სინონიმურ სიტყვებად აქცია, როცა საბჭოთა კრიტიკოსების აღმნიშვნელ საერთო სახელებად გამოიყენა.

სავარაუდოდ, ზემოაღნიშნული ტიპის სისტემური ტენდენციურობის საპირისპიროდ უნდა გაჩენილიყო სიტყვათშეხამება „ჯანსაღი კრიტიკა“, ე.ი. სამართლიანი, მიუკერძოებელი და კეთილგანწყობილი შეფასება, რომელიც აღიარებს ავტორის შემოქმედებით თავისუფლებას, თანაბრად ითვალისწინებს ნაშრომის ღირსებასა და ნაკლს; ასევე – უფრო კოლეგიალური რჩევაა და არა ავტორის უზუსტობებსა თუ იდეოლოგიურ „შეცდომებში“ „დაჭერის“ მცდელობა.

აკადემიური წერის დისციპლინაში კრიტიკა არის **მცირე ზომის ნაშრომი ერთი სტატიის ან წიგნის შესახებ**; ტერმინი შემუშავებულია სიტყვის ძირითადი მნიშვნელობის საფუძველზე.

⁷⁵ ხაზგასმა ჩვენია – ი.ვ.

⁷⁶ ტექსტი გამოყენებული გვაქვს ნეოლოგიზმებზე შედგენილ ერთ-ერთ სავარჯიშოში (იხ. ზემოთ).

20.2.2. კრიტიკული კითხვის ეტაპები. კრიტიკის სტრუქტურა

კრიტიკის წერას წინ უძლვის კრიტიკული კითხვა, რომელიც რთულ სამუშაო პროცესს წარმოადგენს. ეს პროცესი, პირობითად, სამ ეტაპად იყოფა:

- ტექსტში ორიენტირება;
- უშუალოდ კითხვის პროცესი;
- წაკითხულის გაანალიზება და შეფასება.

ტექსტში ორიენტირება. ტექსტში ორიენტირება ორი მნიშვნელოვანი ამოცანის გადაჭრას უკავშირდება, კერძოდ:

– **გავარკვიოთ, ჩვენ თავად რა მიზანი გვაქვს** (მაგ.: საკუთარი არგუმენტების გასამყარებლად დამატებითი მასალის მოძიება თუ ჩვენთვის ნაკლებად ცნობილ საკითხებში გარკვეულობის შეტანა, ან საკუთარი პოზიციის სხვა თვალსაზრისთან შედარება-შეპირისპირება და სხვ.) რომ კონცენტრირება შევძლოთ საყურადღებო მასალაზე. აქ პარალელს გავავლებდით ისეთ შემთხვევასთან, როცა, მაგ., ლექსიკონში კონკრეტული უცხო სიტყვის ძიებისას სხვა რომელიმე, ასევე უცნობ ლექსემებს მოვკრავთ თვალს და ცნობისმოყვარეობა გაგვიტაცებს, მთავარი მიზანი კი, რისთვისაც ლექსიკონი დაგვჭირდა, ყურადღების მიღმა გვრჩება. ანალოგიური რამ რომ არ მოხდეს, თავიდანვე მკაფიოდ უნდა განვსაზღვროთ ჩვენი ინტერესები საანალიზო ნაშრომთან მიმართებით;

– **ნინასნარ გავეცნოთ ნაშრომს;** ეს ნიშნავს ინფორმაციის მიღებას რამდენიმე მიმართულებით:

ა) ნაშრომის შექმნის კონტექსტი (ავტორი, სათაური, გამოცემის წელი, წინასიტყვაობა);

ბ) ავტორის მიზანი, არგუმენტები, დასკვნითი დებულებები;

გ) ტექსტის სტრუქტურა (სარჩევი) და ზოგადი შინაარსი.

როგორც უცხოელი კოლეგები გვირჩევენ, ტექსტში ორიენტირებისათვის მარჯვე საშუალებაა ე.წ. **სწრაფი კითხვა:** კითხვის საწყის ეტაპზე მთლიანად წავიკითხავთ სტატიის პირველ ორ აბზაცს – შესავალ ნაწილს – ავტორის თეზისის გასაცნობად; შემდეგ – ყოველი მომდევნო აბზაცის პირველ წინადებას (როგორც წესი, აბზაცები იწყება თემატური წინადადებებით, რომლებიც ძირითად იდეებს – არგუმენტებს ნარმოადგენენ) და მთლიანად – ბოლო 2 აბზაცს, ანუ, დასკვნით ნაწილს (ამერიკელი პედაგოგი ბილ ქოსბი; „როგორ ვიკითხოთ სწრაფად“, 1982, ნიუ-იორკი; დამოწმ.: შ. დუნდუა, ნ. შავთვალაძე, 2009).

უშუალოდ კითხვის პროცესი. უშუალოდ კითხვის პროცესი საუკეთესო საშუალებაა, გავრკვეთ ნაშრომის არსში – დეტალურად შევისწავლოთ ავტორის მიზანი, თეზისი და არგუმენტაცია; დავადგინოთ მათ შორის ლოგიკური კავშირი. ეს პროცესი უნდა დასრულდეს **რეზიუმირებით**, ანუ, **ავტორის იდეების შეჯამებით**, რომ შევძლოთ მუშაობის შემდგომ ეტაპზე გადასვლა: სამეცნიერო ინფორმაცია არა – პასიურ მიღებას, არამედ ანალიზა და შეფასებას მოითხოვს, რაც სწორედ შეჯამებული ტექსტის საფუძველზე უნდა განხორციელდეს (იხ. ზემოთ: პარაგრაფი 20.1.4.).

შეჯამებული ტექსტი კრიტიკის შესავალ ნაწილში დაიკავებს ადგილს.

წაკითხულის გაანალიზება და შეფასება. წაკითხულის გაანალიზება და შეფასება კრიტიკული კითხვის დასასრულია. ამ ეტაპზე მთავარი ამოცანაა, გაირკვეს, **როგორ განახორციელა ავტორმა თავისი მიზანი.** საამისოდ საჭიროა, დეტალურად ჩავულრმავდეთ ტექსტს და, დახლოებით, სამ ეტაპად გავანანილოთ ჩვენი სამუშაო:

– **ანალიზის დასაწყისი:** ვწერთ, რამდენად დამაჯერებელია ნაშრომის ავტორის არგუმენტაცია და მსჯელობის თანმიმდევრულობა. ამის საჩვენებლად წარმოვადგენთ საანალიზო ტექსტის სტრუქტურულ გეგმას და თანმიმდევრულად განვიხილავთ ავტორის ძირითად მოსაზრებებს; ცალკეული თემატური მონაკვეთის მიხედვით ვარკვევთ, რამდენად ლოგიკურია კავშირი თეზისა და არგუმენტებს, ასევე, არგუმენტებსა და ქვეარგუმენტებს შორის; ნაშრომის სტრუქ-

ტურული გეგმა გვეხმარება მივდიოთ ავტორის მსჯელობას და, ასევე, მარტივად შევამჩნიოთ მისი არათანმიმდევრულობა;

– **ანალიზის განვითარება:** ვამოწმებთ ავტორის აკადემიზმსა და ნაშრომის ენობრივ-სტილურ გამართულობას; როგორც ცნობილია, მკითხველზე ურყოფითად მოქმედებს ავტორის:

ა) გაღიზიანებული ტონი („ურჩევნია, ამ სფეროს თავი დაანებოს!“ „სხვაგან მოიკითხოს!“ „აქ მისი ადგილი არ არის“...);

ბ) კატეგორიულობა, მაგ., მეტისმეტი თავდაჯერებულობა („ეს მხოლოდ ჩემი მონაპოვარია / დამსახურებაა“, „მე უგამონა კლისოდ დავადგინე!“ „ჩემი უნიკალური დაკვირვებით“...);

გ) არასალიტერატურო მეტყველება („პროგნოზებს ვარტყავ“, „პასუხისმგებლობა ამეკიდა“, „ვერ ანსხვავებს“...) და სხვ.

– **ანალიზის დასასრული:** ვაჯამებთ ჩვენს შეფასებას, კერძოდ, მივუთითებთ:

ა) როგორ გაართვა ავტორმა თავი ნაშრომის შესავალში წამოჭრილ საკითხებს და რა სასარგებლო სიახლე გამოიკვეთა მისი კვლევის შედეგად;

ბ) რა ტიპის ხარვეზები აღმოჩნდა ნაშრომში და რჩევის სახით წარმოვადგენთ ჩვენს ხედვას, როგორც ამ ხარვეზების აღმოფხვრის ერთ-ერთ შესაძლებლობას.

ობიექტური ანალიზი გვეხმარება, გავმიჯნოთ ნაშრომის პოზიტიური და ნეგატიური მხარეები, მოვიძიოთ არგუმენტები ჩვენი პოზიციის გასამყარებლად.

გავრცელებული მოსაზრების თანახმად, გაცილებით იოლია საანალიზო ნაშრომის სუსტი მხარეების შემჩნევა, ვიდრე საკუთარი პოზიციის დასაბუთება (არგუმენტირება). ასეთ შემთხვევაში, ბუნებრივია, არაფრის მომცემი იქნება მარტივი რეჟიმი: „მომწონს / არ მომწონს“ ან „ვე-თანხმები / არ ვეთანხმები“; კრიტიკოსი მხოლოდ სხვათა მოსაზრებების მოყვანით ვერ შემოიფარგლება; ის შემოქმედებითად უნდა მიუდგეს მოცემულ საკითხს და განავითაროს საკუთარი თვალთახედვა.

დადგენილი თანაფარდობით, აბზაცის დაახლოებით 1/3 უნდა ეჭიროს ტექსტის ავტორის მოსაზრებას, ხოლო 2/3 – კრიტიკოსის შეფასებას, სათანადო არგუმენტაციით. პირველ არგუმენტად ის საკითხი უნდა წამოიწოოს, რომელმაც კრიტიკოსზე განსაკუთრებული (დადებითი თუ უარყოფითი) შთაბეჭდილება მოახდინა.

ანალიზისა და შეფასების დასრულების შემდეგ მზად ვართ კრიტიკის დასაწერად. ქვემოთ წარმოდგენილია კრიტიკის სტრუქტურა:

I. შესავალი

ავტორის პოზიციის მოკლე შეჯამება; საკუთარი მტკიცებულება მისი პოზიციის მიღება / მიუღებლობის შესახებ;

II. ძირითადი ნაწილი

1. შეახსენეთ მკითხველს ავტორის მნიშვნელოვანი არგუმენტი – თქვენი კომენტარი თუ რჩევა მასთან დაკავშირებით;
2. შეახსენეთ მკითხველს ავტორის შემდეგი არგუმენტი – თქვენი კომენტარი თუ რჩევა მასთან დაკავშირებით;
3. ავტორის მომდევნო არგუმენტის განხილვა საკუთარი კომენტარით და ა.შ.

III. დასკვნა

მოკლედ შეაჯამეთ საკუთარი შეფასებები (წულაძე, 2006, გვ. 30-31).

სავარჯიშოები

20.2.2.1. წაიკითხეთ კრიტიკის ტექსტი და გამოყავით მისი სტრუქტურული კომპონენტები; გააანალიზეთ და შეაფასეთ ავტორის მსჯელობა.

ლ. ბრეგაძე,

ტაში: ბანგი ინტელექტუალთათვის

უურნალ „ომეგას“ 2004 წლის თებერვლის ნომერში წავიკითხე როსტომ ჩხეიძის ესეი „მისი უდიდებულესობა: ტაში“ და გამიხარდა: ტაშის ფენომენი, ანუ, როსტომ ჩხეიძის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „ტაში და მისი რაობა, მისი საზოგადოებრივი, სოციალური და ფსიქოლოგიური შინაარსი“, საფუძვლიანად ყოფილა გააზრებული ქართულ პოეზიაში; ჩვენს პოეტებს სავსებით გაცნობიერებული ჰქონიათ ტაშის მაცდური ბუნება და ტაშთან დაკავშირებული საშიშროება და უსიამოვნებანი.

ტაშის პრობლემატიკაზე საუბარი ჩვენში ილია ჭავჭავაძეს წამოუწყია: „ჩემო კალამო, ჩემო კარგო, რად გვინდა ტაში? რასაც ვმსახურებთ, მას ერთგულად კვლავ ვემსახუროთ“. ილია ჭავჭავაძის კვალს მეოცე საუკუნის პოეტებიც მიჰყვებინა და ასე ავითარებენ მის თვალსაზრისს: „ო, თავს მოიკლავს შოთა, თუ არ დაუკრეს ტაში“ (გალაკტიონი), „რა საჭიროა ლექსის-თვის ტაში? ყველა ხევსური, ვიცი, დანტეა“ (გიორგი ლეონიძე), „თუმცა არასდროს გეშლება წერტილის დროზე დასმა, არ მოგატყუოს სიმაღლემ, არ შეგიტყუოს ტაშმა“ (ვახტანგ ჯავახაძე), „ერთადერთი რამეა ჭერისათვის საშიში, ტაში შინ და ტაში გარეთ, ტაში გარეთ! ტაში შინ!“ (ტარიელ ჭანტურია).

განსაკუთრებით ფასეული როსტომ ჩხეიძის ესეი იმით არის, რომ მასში წარმოჩენილია წინააღმდეგობა, რაც ზოგიერთი დიდი შემოქმედის სიტყვასა და საქმეს შორის შეინიშნება: „გალაკტიონ ტაბიძეც და გიორგი ლეონიძეც პოეტური მეტყველებისას ილია ჭავჭავაძეს ასდევენ, იმ წუთას იქნებ გულწრფელნიც არიან, მაგრამ მოღვაწეობასა და იდეალს ერთმანეთს ვეღარ უსადაგებენ. ხელიდან გასხლტომიათ მთავარი ძარღვი იმ ნებისყოფისა, რაც მათ დიდ წინამორბედს სულიერი პარმონიით აღავსებდა. გასხლტომიათ და ტაშის სისუსტე მორევიათ. ...დაშორებოდა ერთმანეთს იდეალი და რეალობა. ილია ჭავჭავაძესთან არ დაშორებოდა, მას ვერ მორეოდა ოვაციის ცდუნება, თორემ კონსტანტინე გამსახურდიასაც გატეხდა ტაში. ციხე ვერა, ვერც საკონცენტრაციო ბანაკი, ვერც ჩეკისტური კრიტიკის გაუთავებული თავდასხმები, მუქარა-ცილისნამებებით შეზავებული თუ სხვა ათასგვარი შევიწროებანი. ტაში გატეხდა. ამ ცდუნებას ვეღარ გაუძლებდა და მიენდობოდა ხელისუფლების თანადგომას, რადგანაც კლაკიორთა ბრძოებთან და ბრიყვთა დაფასებასთან შედარებით მკრთალად მოისმოდა გულწრფელი ტაში“.

ყოველივე ამან ერთი გერმანული ლექსიკონი გამახსენა. 1998 წელს გერმანიაში პიპერის გამომცემლობამ დასტამბა ლექსიკონი ასეთი სახელწოდებით: „ფართოდ გავრცელებულ (პოპულარულ) მცდარ წარმოდგენათა ლექსიკონი“ (ორიოდე წელინადში იგი თორმეტჯერ გამოიცა). მას ორი ავტორი ჰყავს – ვალტერ კრემერი და გიორგი ტრენკლერი. ლექსიკონის ერთ-ერთი სიტყვა-სტატია გახლავთ „ინტელექტუალები“. ინტელექტუალებში ავტორები გულისხმობენ ადამიანებს, რომლებიც საარსებო სახსარს წერითა და ლაპარაკით მოიპოვებენ (ჩვენში მათ ინტელიგენტებს უწოდებენ). ხოლო ინტელექტუალებთან დაკავშირებული ფართოდ გავრცელებული მცდარი წარმოდგენა გახლავთ ფრაზა, რომლის მსგავსი ჩვენშიც ხშირად წარმოთქმულა და დაწერილიც წაგვიკითხავს: „ინტელექტუალები ერის სინდისს განასახიერებენ“.

რეალობა ამ მოსაზრებას არ ადასტურებსო, აცხადებენ ლექსიკონის ავტორები. მათი სიტყვით, „თუ უკანასკნელი ასი წლის მონაცემებს გავითვალისწინებთ, ინტელექტუალები მსოფლიხედველობრივად უფრო ადვილი საცდუნებელი არიან, ვიდრე „წორმალური“ ადამიანები“. არ მოიძებნება დიქტატორი, – ვკითხულობთ ლექსიკონში, – რომელიც თავს ვერ მოიწონებდა იმით, რომ მას დასავლელ ინტელექტუალთა სოლიდური ჯგუფი უჭერდა მხარს. იმისათვის, რომ ეს მხარდაჭერა მოიპოვოს, დიქტატორმა ერთადერთი რამ უნდა მოიმოქმედოს: ტაში გაუხერხოს (უარგონით თუ ვიტყვით, გაუჩალიჩოს) ინტელექტუალს, ანუ მისთვის ტაშის ორგანიზება შეძლოს.

ტაში ლექსიკონში ქლოროფორმს არის შედარებული, საშუალებას, რომელსაც მედიცინაში პაციენტის დასაძინებლად იყენებენ მტკივნეული ოპერაციის დროს: „აპლოდისმენტი ქლოროფორმივით მოქმედებს თანამედროვე ლიტერატორებზე და აჩლუნგებს მათი კრიტიკული ხედვის უნარს; სანამ აპლოდისმენტი ესმით, სამყაროს იმათი თვალით უყურებენ, ვინც მათ ტაშს უკრავს“. აქ ავტორებს ზემოთ ნათევამის საილუსტრაციოდ რამდენიმე მაგალითი მოჰყავთ გამოჩენილ დასავლელ ინტელექტუალთა ბიოგრაფიებიდან:

„მე ჯერ ასე კომფორტულად არასოდეს მიმგზავრია“, – ინერება ანდრე უიდი რუსეთიდან 1936 წელს, დიდი წმენდის პერიოდში. „საუკეთესო კუპეები მატარებლებში, საუკეთესო წომრები სასტუმროებში, რა საჭმელი, სულო და გულო! რა ყურადღება! ყველგან ტაში, ზეიმი“.

ბერნარდ შოუზე ვკითხულობთ: "მოუსყიდველმა სოციალურმა კრიტიკოსმა ბერნარდ შოუმ 1930 წელს რუსეთში მოგზაურობისას, სწორედ იმ დროს, როცა მიღიონობით რუსი ადამიანი შიმშილით კვდებოდა, მატარებლის ფანჯრიდან გადაყარა თანწალებული პროდუქტი – რაღად გინდა პური და კარაქი, როცა სამოთხეში მიემგზავრები!"

ან კიდევ:

"უან-პოლ სარტრი ალტაცებული იყო ფიდელ კასტროთი, რომელმაც დე გოლისაგან გან-სხვავებით, დიდებული მიღება მოუწყო ლიტერატორს (ამასთან შედარებით რაღა მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ კასტროს ხელში კუბელები ერთ-ერთ უდარიბეს ხალხად იქცნენ).

გულაჩუყებული, თვალებზე ცრემლმომდგარი მოგვითხრობს გრემ გრინი სკკ გენერალუ-რი მდივნის მიერ წარმოთქმული ერთი სიტყვის შესახებ..."

კი, მაგრამ ანდრე უიდმა ბოლოს ხომ მაინც უგანა სტალინს? ამის საპასუხოდ სტატიის ბო-ლო აბზაცში ვკითხულობთ: "მართალია, შეიძლება თქვან, რომ ასეთები მოგვიანებით მაინც შე-იცნობენ ხოლმე მათ მიერ გაღმერთებული მანათობელი პიროვნების ჭეშმარიტ სახეს, მაგრამ ეს ბევრს არაფერს ნიშნავს, რადგან ამ დროისათვის მათ უკვე ნაპოვნი ჰყავთ ახალი მანათობე-ლი პიროვნება. კოლექტიური სიბრმავით შეპყრობილთა ამ მასის ფონზე იმგვარი ჭეშმარიტად კრიტიკულად განწყობილი ინტელექტუალების ჩამოსათვლელად, როგორებიც არიან ჰანს-მაგ-ნუს ენცენსბერგერი, ჯორჯ ორუელი თუ ბერტრან რასელი, ორივე ხელის თითები სრულიად საკმარისია".

აქ დასახელებულთ, ჩემი მხრივ, აკაკი ბაქრაძეს დავუმატებდი, ვისაც ვერც ტაში და ქება-დიდება, ვერც ხელისუფალთაგან გამოჩენილი ყურადღება თუ მათგან ნაბოძები თანამდებობე-ბი შეხედულებებს ვერ აცვლევინებდა.

"ჩვენი მწერლობა", 2006, N 1, გვ. 38-39

20.2. 2.2. წაიკითხეთ კრიტიკის ნაწყვეტი; იპოვეთ უზუსტობა მსჯელობის თანმიმდევ-რობაში და გაასწორეთ; ენობრივად გამართეთ ავტორის ტექსტი.

...დავიწყოთ მეორე ხარისხოვანი, თუმცა მნიშვნელოვანი დეტალით: გრამატიკის წესების დარღვევა ზედმეტად სცდება დაშვებულ ზღვარს. სასვენი ნიშნების არაკორექტულობას რომ თავი დავანებოთ (არა და "ყოველ ნაბიჯზე"), თვალში ხვდება ზოგიერთი ქართული სიტყვის არასწორი ფორმები (მაგ: "შენ კი ამის >საშვალებას<"), ემატება სლენგის ხშირი გამოყენება, რაც შეიძლება საჭიროა, მაგრამ მაინც ყურს ხვდება; ასევე სტილისტური შეცდომები:

"მალევე ვიგრძენი რომ ვიღაც მიახლოვდებოდა და ეს ვიღაც მალევე ჩემს გვერდით დაჯდა"

ერთ რთულ წინადადებაში სიტყვა "მალევე" ორჯერ არის გამოყენებული, ეს ტავტოლოგიაა.

მეორეს მხრივ: "ჩემს" არა – სწორია "ჩემ".

და ა.შ. გრამატიკული დარღვევები.

გადავედით ზემოთ ხსენებული ნიმუშის (მე მაპატიეთ, მაგრამ ამას მე "მოთხრობას" ვერ ვუწოდებ) მორალურ ასპექტებზე:

დავიწყე კითხვა. და პირველივე აბზაცებში უსიამოვნო შეგრძნება დამეუფლა. მე ვერ გავიგე რატომ ძულს მთავარ პერსონაჟს ცხოვრება. ვერ გავიგე საიდან მოდის მისი აგ-რესია, რატომ არ აქვს პატივისცემა მშობლებისადმი – არა და უდაოდ მაინტერესებდა.

დავასრულე კითხვა ნებისმიერი ემოციის გარეშე (რაც ჩემთვის ცუდია, როცა წაწარმოებს ვკითხულობ) და როცა ბოლო სიტყვა წავიკითხე, ერთადერთი აზრი იყო გონებაში: "სულ ეს იყო?!"

პირადად მე ამ წაშრომმა ვერაფერი მომცა. ვერანაირი ემოცია, ვერანაირი ახალი რამ, ან თუნდაც მოძველებული სიბრძნე, რაიმის სწავლა და ა.შ.

თანაც ეს წაშრომი მხოლოდ და მხოლოდ პასაწყისი. არ აქვს დასასრული, არამედ მხოლოდ რაღაც მომენტია აღწერილი არაფრისმომცემად. შეიძლება მითხრათ, რომ ეს მხოლოდ წაწილია და სჯობს გავეცნო სხვა წაწილებს. კეთილი, შეიძლება (მაგრამ დიდად ვეჭ-ვობ); თუ ეს წაწილი გამოყავი ცალკე წაწილად, მხოლოდ ამის წაკითხვითაც რაიმეს უნდა ვი-

გებდე, რაიმით დამაინტერესოს. დაახლოებითი წარმოდგენა უნდა მექმნებოდეს პერსონაჟებზე. ამ მხრივ სრული ქაოსია, ვგონებ⁷⁷.

20.2. 2.3. დაწერეთ ქვემოთ წარმოდგენილი სტატიის კრიტიკა.

ი. ვაშაკიძე

აკადემიური წერა ქართული განათლების სისტემაში

არც ისე დიდი ხანია, რაც ქართულ უმაღლეს სასწავლებლებში იკითხება „აკადემიური წერა“ – არასპეციალობის ძირითადი საგანი; ის საზღვარგარეთის საუნივერსიტეტო პროგრამების გავლენით დაინერგა ჩვენს განათლების სისტემაში. სამეცნიერო ლიტერატურაში ცნობილი განმარტების თანახმად, კურსის მიზანია, სტუდენტებმა გამოიმუშავონ არგუმენტირების, კრიტიკული აზროვნებისა და შეფასების უნარი, თავი გაართვან ისეთ ამოცანებს, როგორიცაა: სტანდარტული სამეცნიერო თხზულების შექმნა შესაბამისი წყაროების მოძიების, დამუშავების, კვალიფიციურად გამოყენებისა და დამოწმების საფუძველზე; სპეციალური ტექსტის მომზადება საჯარო გამოსვლისათვის და სხვ. (ლ. წულაძე, 2006).

ვისაც საბჭოთა პერიოდის სკოლაში უსწავლია, კარგად ემახსოვრება, რომ უფროსკლასელებს, მორიგი ლიტერატურული ტექსტის შესაბამისად, ევალებოდათ მოემზადებინათ განსაზღვრული პარაგრაფი ე.ნ. გარჩევის სახელმძღვანელოდან; „გარჩევის“ სახელმძღვანელო წარმოადგენდა საბჭოთა კრიტიკოსთა მიერ ნაწარმოების ერთხელ და სამუდამოდ შემუშავებულ ინსტრუქცია-განხილვას, რომლის ცოდნაშიც ცალკე ნიშანი იწერებოდა კალენდარული გეგმით გათვალისწინებულ გარჩევის გაკვეთილებზე. ტექსტის გარჩევა-განხილვაში, პუნქტივია, ცუდი არაფერი იქნებოდა, რომ არა წინასწარ დადგენილი თვალსაზრისების საზეპიროებივით დასწავლა, საკუთარი აზრის გამოხატვის გარეშე.

ყოფილი საბჭოური დისციპლინის საპირისპიროდ, აკადემიური წერის საგანი, მართლაც, ერთვარ ბიძგს აძლევს აზროვნების თავისუფლებას და ამზადებს ახალგაზრდებს სამყაროზე დამოუკიდებელი ხედვის ჩამოყალიბებისათვის, რაც დადებით მოვლენად უნდა ჩაითვალოს. მიუხედავად ამისა, აღნიშნული კურსის შემოღებას ცუდი შედეგიც მოჰყვა, კერძოდ:

პოსტსაბჭოურ სინამდვილეში საქართველოში „აკადემიური წერის“ კურსით ჩანაცვლდა ქართული სალიტერატურო ენის დაცვაზე ორიენტირებული დისციპლინა – ქართული მეტყველების კულტურა, რომელიც 1978 წლის მოვლენების შემდგომი პერიოდიდან სავალდებულო საგნად ითვლებოდა უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამებში; სანუგეშოდ ისლა დარჩა, რომ ბევრ უმაღლეს სასწავლებელში „აკადემიური წერის“ სწავლება დაევალათ ქართული ენის სპეციალისტებს, რომელთაც „აკადემიური წერის“ კურსში ნაწილობრივ ასახეს „მეტყველების კულტურის საკითხები“ (მსგავსი პრაქტიკა არ არის ევროპულ გამოცდილებაში; იქ ცალკეა წორმიობული მეტყველების კულტურის კურსი).

საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში დღეს, როგორც წესი, ქართული ფილოლოგიის გარდა, აღარ ისწავლება ქართული სტანდარტული ენის ნორმები; არადა, სტუდენტებთან პედაგოგიური მუშაობის ხანგრძლივი გამოცდილება გვარნმუნებს, რომ ბაკალავრთა თუ მაგისტრთა მნიშვნელოვან ნაწილს არ შეუძლია სტანდარტული ქართულით წერა. მხოლოდ „აკადემიური წერის“ სწავლების შემთხვევაში მათ შეიძლება ისწავლონ სამეცნიერო ნაშრომის აგების წესები, მაგრამ, თუკი რაიმე არ შეიცვალა, არ ეცოდინებათ ქართული სამწიგნობრო ენის ნორმები.

არცოდნის მიზეზი სხვადასხვაა, მაგრამ განსაკუთრებით გამოსაყოფია, ზოგადად, ქვეყანაში არსებული ვითარება და სასკოლო განათლება: ამჟამინდელ სახელმწიფოში მოშლილია სახელმწიფო ენის სტატუსის დაცვის მექანიზმი, სალიტერატურო ენაზე მეთვალყურეობის კონტროლი, საჯარო სკოლებში კი აღარ ისწავლება ქართული ენის სისტემური კურსი; ნაკლები დრო ეთმობა მოსწავლეთა ზეპირი თუ წერითი მეტყველების კულტურის განვითარებას. ამ

⁷⁷ <http://answers.ambebi.ge/s/15/%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A2%E1%83%A3-%E1%83%A0%E1%83%90-%E1%83%93%E1%83%90-%E1%83%AE%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%9D-%E1%83%95%E1%83%9C%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%90/64/%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%A2%E1%83%A3%90/200987/category> მოიებული: 21.04.2016

ფონზე განსაკუთრებით იკაფავს გზას უცხოენოვანი გავლენები, პოლიტიკოსთა თუ რეიტინგული სატელევიზიო გადაცემების („საქართველოს ვარსკვლავი“, „ცეკვავენ ვარსკვლავები“...) მონაწილეთა არანორმატული, ბარბარიზმებითა და კალკებით გაჯერებული მეტყველება. ეს ყოველივე უარყოფითად აისახება ჩვენი ახალგაზრდობის საუბრის სტილზე, სიტყვათა მარაგზე და სხვ.

ქვემოთ განვიხილავთ სტუდენტთა ნამუშევრებში დაშვებულ შეცდომებს და წარმოვადგენთ შესაბამის რეკომენდაციებს. სტუდენტთა წერითი ნამუშევრების შეცდომები ვრცელი თემაა; ზოგიერთი საკითხით შემოვიფარგლებით:

განსაკუთრებით თვალში საცემია ე.წ. **კლავიატურული შეცდომები**. შეიძლება ითქვას, რომ ქართული კლავიატურის არარსებობის გამო, ინგლისური კლავიატურით „წერა-კითხვას“ ვსწავლობთ თავიდან. ამას მოწმობს ასოებისა და ბერძნულებების აღრევის ისეთი შემთხვევები, როგორიცაა: **ნ – ჭ; ლ – რ; თ – ტ; ნ (< ინგლ. w) – ვ; სჲ (< ინგლ. sh) – შ; ცჲ (< ინგლ. ch) – ჩ; დჲ (< ინგლ. dz) – ძ და სხვ.; მაგ.: უმაგლესი, თექსტი, ნინდოუსი ვასტლი, ქუცჲის ბიჭი, ვარადაშვილი...** ერთ-ერთი სტუდენტი, როგორც მისი განმარტებიდან გახდა ცნობილი, **გვერდზე** ფორმას წერდა არა ქართული ორთოგრაფიის გათვალისწინებით, არამედ ინგლისური კლავიატურის მიხედვით; შდრ.:

ქართ.

– ინგლ.

d

– **dz**

გვერდე (საუბ.)

– გვერდზე (ორთ.)

არანაკლებ ხშირია სიტყვაში ასოთა გადანაცვლებისა თუ დაკარგვის – ე. წ. „ჩაყლაპვის“ შემთხვევები; ინგლისურენოვან ველში ასეთი ტიპის მექანიკურ შეცდომებს „მართლმწერი“ ასწორებს, ქართულ სინამდვილეში კი აკადემიური მართლმწერის კომპიუტერული პროგრამა ჯერ არ შექმნილა („მართლმწერის“ პროექტის განხორციელება პირდაპირ კავშირშია ქართული ენის ტექნოლოგიზმასთან, მომცველობით ლინგვისტურ კორპუსთან და სხვ. ამ მიმართულებით დიდალი სამუშაოა ჩასატარებელი).

დღვეანდელ სტუდენტთა ნაშრომებში მრავლადა ლექსიკურ-სტილისტური ხარვეზები, რომლებიც გამოწვეულია წერითი მეტყველების დაბალი კულტურითა და ლექსიკური მარაგის სიმნირით, წიგნის სამყაროსთან ნაკლები სიახლოვით. წარმოვადგენთ რამდენიმე შემთხვევას:

სიტყვის გამეორება:

იქიდან გამომდინარე, რომ საქართველოს და ქართული მენტალიტეტიდან **გამომდინარე** და ისტორიიდან გამომდინარე, ქალს და კაცს აქვთ თავიანთი ადგილი, იციან რა შეიძლება და რა არა; მარტო უცხო ქვეყანა ვერ დაგვეხმარება, თუ ჩვენი ქვეყნის შიგნით არ იქნება მყარი შინაგანი კავშირი, რადგან ძალა ერთობაშია;

მწერალი აკრიტიკებს კრიტიკოსებს, რომლებსაც ამოჩემებული ჰყავთ ერთი ავტორი და გამუდმებით **აკრიტიკებენ**;

ქალის მუშაობა შეიძლება პრობლემადაც გადაიქცეს, რადგან თუ ქმარი არ მუშაობს და ცოლი მუშაობს, ეს პრობლემად იქცევა;

მასში არ არის ის **გაუგებარი** ადგილები, რომლებიც შეიძლებოდა მკითხველს ვერ გაეგო...

სიტყვათა სიჭარე:

საქართველო, მიუხედავად იმისა, რომ დახმარება ვერ მიიღო დასავლეთისგან, ის მაინც რჩება პროდა-სავლური ორიენტაციის მქონე ქვეყნად;

უნდა აღინიშვნოს ის, რომ ქალი თავისი ბუნებით ძალიან ძლიერია;

მათ არა აქვთ შემოქმედების სრულფასოვნად შექმნის უნარი;

ვერ ქმნიან სრულფასოვან და კარგ შედევრებს...

სიტყვის /ფორმის არასწორი შერჩევა, ფრაზის უმართებულოდ აგება:

საქართველო დამოუკიდებელი გახდა რუსეთზე;

შორს წაგვიყვანს იმ მნიშვნელობების საუბარი, თუ რა როლი უჭირავს მამაკაცს სამყაროში.

მას **ნარუშლელი გაბოროტება** აიძულებს, შური იძიოს ავტორზე;

რაც უფრო ვაბიჯებთ ფეხს ახალ ერაში, მით უფრო იცვლება როგორც კანონები, ისე ადამიანების ვალდებულებებიც;

აქვთ ამოკვიატებული ინტერესი მწერლის მიმართ;

ავტორი საუბრობს რუსული სიტყვების გავლენაზე, რაც ასე ნათლად გვიმახინჯებს სისხლითა და ოფლით შენარჩუნებულ ენას...

მინდა საგანგებოდ აღვნიშნო, რომ ახალგაზრდები, რომელთა ნაშრომებიდანაც ეს ხარვეზები ამოვინერე, ძალიან კარგი ქართველები არიან. ყველაზე დაბალი მოსწრების სტუდენტე-

ბიც კი მოქალაქე-ობრივად უდგებიან ქართული ენის სიწმინდისა და თავისთავადობის შენარჩუნების საკითხს. ამაში დამარწმუნა მათ მიერ დაწერილმა შეფასებებმა, როდესაც გავაცანი მ. ჯავახიშვილის 1924 წელს დაწერილი წერილი: „ისევ ქართული ენის შესახებ“ და გაზეთ „ყველა სიახლის“ 2012 წლის 14 ივლისის ნომერში დაბეჭდილი ინტერვიუ მწერალ გ. პეტრიაშვილთან, სათაურით: „რა ჯანდაბაა ეს „ვაუ“ და რით სჯობს ჩემს „აუჟს“?“

ზემოხსენებულ ავტორთა თვალსაზრისების შეპირისპირების პროცესში წარმოჩნდა სტუდენტების პოზიცია, მათი ტკივილი ქართული ენის მდგომარობის გამო, კერძოდ: მიუხედავად იმისა, რომ მ. ჯავახიშვილის წერილსა და გ. პეტრიაშვილთან ინტერვიუს თითქმის ერთსაუკუნოვანი პერიოდი აშორებს, პრობლემები იგივე რჩება; ეს არის, მ. ჯავახიშვილის სიტყვების მიხედვით, ქართული სალიტერატურო ენის „დაავადება“ და „უარესად ატალახება“ მისთვის არაბუნებრივი, მიუღებელი ფორმებით.

აშკარაა, რომ სტუდენტთა ნამუშევრებში არსებულ ხარვეზებს ლრმა საფუძველი აქვს; ქართული სალიტერატურო ენის დაცვა მხოლოდ ხელისუფლებისა და საზოგადოების ერთიან ძალისხმევაზეა დამოკიდებული.⁷⁸

20.2.2.4. წაიკითხეთ კრიტიკული წერილი; შეაფასეთ ავტორის პოზიცია.

ტ. ფუტკარაძე

სიმართლე გიორგი სააკაძეზე

ამ სათაურით წიგნად გამოქვეყნდა (გამომცემელი: ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოება) როსტომ ჩხეიძის ლიტერატურულ-ისტორიული ესეებისა და პოლემიკური სტატიების ციკლი, რომელიც ამ ოცი წლის განმავლობაში დროდადრო იბეჭდებოდა გაზეთების: „ლიტერატურული საქართველო“, „საქართველო“, „ჩვენი მწერლობა“ და უურნალ „ჩვენი მწერლობის“ ფურცლებზე და წარმოადგენს მიუკერძოებელ განსჯასა და შეფასებას გიორგი სააკაძის სამხედრო-პოლიტიკური საქმიანობისა და ზნეობრივი პორტრეტისა.

არსებობს ორი გიორგი სააკაძე:

ერთი – XVII საუკუნის პირველი მეოთხედის მოღვანე, ისტორიული პიროვნება თავისი ღირსებითა და ნაკლით, გამორჩეული როგორც სასახელო საქმეებით, ისე დანაშაულებრივი ქმედებებით თავისი სამშობლოს ნინაშე და მეორე – საბჭოთა მითოსის პერსონაჟი, ვისი პორტრეტიც დამუშავდა, პირადად, იოსებ სტალინის შეხედულებათა მიხედვით და ყალბი ისტორიისა და არანაკლებ ყალბი კინემატოგრაფის წყალობით წარმოდგა უდიდეს გმირად და საქართველოს გამთლიანებისა და სახელმწიფოებრივი ძლიერების სიმბოლოდ.

პირადად, საბჭოთა იმპერატორის მითითებათა გამო ამოიშალა გიორგი სააკაძის ბიოგრაფიიდან სათაკილო ეპიზოდები – ირანელთა 1616 წლის სამხედრო ექსპედიციის ხელმძღვანელობაც, მონანილეობაც წმინდანად შერაცხილი მეფე ლუარსაბ მეორის სიკვდილით დასჯაშიც, მარტყოფის აჯანყების ნინარე ხანს შაპ-აბასის მსტოვრის ხელში ჩაგდებაც და იმ საიდუმლო ბარათის მოპოვებაც, თბილისის აღების შემდეგ გიორგი სააკაძეს სიკვდილი რომ ემუქრებოდა, და ამიტომაც გახდა იძულებული დაკავშირებოდა მეფე თემიურაზ პირველს და მასთან ერთად მოეხდინა აჯანყება, ბაზალეთის ძმათამკვლელი ომის წამოწყებაც...

გიორგი სააკაძის ბიოგრაფია შესანიშნავი სატყუარა გახლდათ იმ ყოვლად წარმოუდგენელი აზრის რეალურობის სამტკიცებლად, თითქოს შესაძლებელი იყოს ისე აღზევება შენი სამშობლოსადმი მტრულად განწყობილი სახელმწიფოს იერარქიულ კიბეზე, რომ გარეგნულად აკეთო შენი ქვეყნის დამაქცევარი საქმეები, ფარულად კი – სასიკეთო. ამის მთქმელი თავსაც იტყუებს და სხვათა მოტყუებასაც ცდილობს.

70-იან წლებში ედუარდ შევარდნაძემ დაისაჭიროვა გიორგი სააკაძის ყალბი სახის თავს მოხვევა ქვეყნისათვის და, როდესაც ფარნავაზ მეფის, აშოტ დიდის, დავით აღმაშენებლის, თამარ მეფის, დიმიტრი თავდადებულის, გიორგი ბრწყინვალისა თუ სხვათა და სხვათა, წამდვილი

⁷⁸ დაბეჭდილია კრებულში: ქართველური მემკვიდრეობა, XVII, ქუთაისი, 2013, გვ. 140-144.

გმირებისა და სახელმწიფო მოღვაწეთა ქანდაკებანი არ გაგვაჩნდა, გიორგი სააკაძის ორი ძეგლი აღმართა – კასპსა და თბილისში.

როგორც საპჭოთა აზროვნებასა და მორალს სჩვეოდა, ცრუგმირი კიდევ ერთხელ გამოცხადდა ჭეშმარიტ გმირად, მიუხედავად იმისა, რომ მას მოღალატედ, რენეგატად და კონდოტიერად მიიჩნევდნენ აკაკი წერეთელი, კონსტანტინე გამსახურდია, ლევან გოთუა, გრიგოლ აბაშიძე, ნიკო ბერძენიშვილი, ზვიად გამსახურდია, აკაკი ბაქრაძე, თამაზ ნატროშვილი, ეჭვის თვალით უყურებდნენ ილია ჭავჭავაძე თუ ივანე ჯავახიშვილი...

„სიმართლე გიორგი სააკაძეზე“ აღადგენს სტალინის მიერ გადაკეთებულ ბიოგრაფიას ჭეშმარიტების თარგზე, ავსებს გამოტოვებული ეპიზოდებით და ეს პიროვნებაც და მისი თანადროული ეპოქაც გააზრებულია ისე, როგორც სინამდვილეში იყო – არც არაფერია მიმატებული და არც არაფერი – გამოკლებული.

ესაა ნიმუში იმისა, თუ როგორ უნდა განისჯებოდეს ისტორიული პიროვნებაც და ეპოქაც.

როსტომ ჩხეიძემ ლიტერატურულ-ისტორიული ესეებისა და ნარკვევების ამ ციკლისათვის უამრავი თავდასხმა იწვნია, ყოვლად უსაფუძვლო ბრალდებებითა და ცილისწამებებით სავსე, და ყველა – საბჭოური პოზიციებიდან. და მაინც, მის შეუპოვრობას უკვალოდ არ ჩაუვლია და საგრძნობლად შეირყა გიორგი სააკაძის საბჭოურ-მითოსური სახება, თუმც ბოლომდეა გასაქარწყლებელი ცრუ საბურველი, რათა შთამომავლობის თვალში ყალბი გმირი აღარ ფარავდეს ჭეშმარიტ გმირებს და ყველას თავთავისი კუთვნილი მიეზღოს⁷⁹.

20.2. 2.5. მოძიეთ ჯ. ღვინჯილიას ნაშრომი: „გიორგი სააკაძის პიროვნება“ (გამოც. მე-2, თბ., 1983) და დაწერეთ კრიტიკა.

⁷⁹ <http://putkaradze1.blogspot.com/2016/04/blog-post.html> მოძიებული: 10 04. 2016.

20.3. ანალიტიკური რეფერატი

ზოგადად, რეფერატთან დაკავშირებით, ზემოთ უკვე გვქონდა საუბარი (იხ. პარაგრაფი 20.1.1.). აქ აღვნიშნავთ, რომ **ანალიტიკური რეფერატი** თავისი არსით ჰგავს კრიტიკას; მისთვის სპეციფიკურია ავტორის პოზიციის გამოხატვა, კერძოდ: ავტორი განიხილავს პრობლემურ საკითხზე არსებულ ორ ან სამ სტატიას (კრიტიკის შემთხვევაში საანალიზო ტექსტი ერთია) და განსხვავებული თვალსაზრისების შედარება-შეპირისპირების საფუძველზე განავითარებს საკუთარ ხედვას. კრიტიკის ავტორისაგან განსხვავებით, ანალიტიკური რეფერატის ავტორს უფრო მეტი შესაძლებლობა აქვს, განაზოგადოს მსჯელობა და დაადგინოს გარკვეული კანონზომი-ერებები (უნივერსალიები).

ანალიტიკური რეფერატის სტრუქტურა ასეთი სახისაა:

შესავალი:

ავტორთა პოზიციების მოკლე შეჯამება;

კონტექსტუალიზაცია.

ძირითადი ნაწილი:

- ნარმოდგენილ სტატიებში განხილული ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საკითხი; ძალიან მოკლედ თითოეული ავტორის არგუმენტი მასთან დაკავშირებით; თქვენ მიერ განსხვავებულ შეხედულებათა შეფასება და საკუთარი პოზიციის წარმოდგენა;
- ნარმოდგენილ სტატიებში განხილული მეორე მნიშვნელოვანი საკითხი;
- ისევ მოკლედ თითოეული ავტორის არგუმენტი მასთან დაკავშირებით; თქვენ მიერ განსხვავებულ შეხედულებათა შეფასება და საკუთარი პოზიციის წარმოდგენა;
- შემდეგი მნიშვნელოვანი საკითხი; ავტორთა პოზიციების ანალიზი თქვენი კომენტარებით და ა.შ.

დასკვნა:

შეფასებების შეჯამება და საბოლოო რეფლექსია (წულაძე, 2006, გვ.44).

.როგორც ზემოაღნიშნულიდან ჩანს, ანალიტიკური რეფერატის სტრუქტურულ კომპონენტებად გამოიყოფა: შეჯამება, კონტექსტუალიზაცია, ანალიზი, შეფასება და რეფლექსია.

შეჯამებაზე ზემოთ გვქონდა საუბარი და აქ აღარ შევჩერდებით (იხ. პარაგრაფი 20.1.4.).

კონტექსტუალიზაცია ნიშნავს იმის გარკვევას, თუ რამდენად გაზიარებულია მოცემულ სტატიებში ნარმოდგენილი ძირითადი იდეები სპეციალურ ლიტერატურაში. ეს სამუშაო ავტორის საფუძვლიან ცოდნას მოითხოვს; იგივე ცოდნა მას დაეხმარება, ცნობილ მეცნიერთა – ავტორიტეტთა ნაშრომებზე დაყრდნობით, უფრო ძლიერი არგუმენტები მოიპოვოს თავისი პოზიციის გასამყარებლად. ავტორისთვის ასევე მნიშვნელოვანია საკითხის ისტორიის ცოდნა, რაც წარმოაჩენს მის კომპეტენტურობას მოცემულ სფეროში.

ანალიტიკური რეფერატის მნიშვნელოვანი ნაწილია სტატიების შედარებითი ანალიზი და შეფასება. ამისათვის, პირველ რიგში, ცალკეული სტატიის ანალიზი და შეფასებაა საჭირო. ეს ტექნიკა უკვე განვიხილეთ კრიტიკაზე საუბრისას და ამჯერად მასთან მიმართებით ძირითადი კითხვების ჩამონათვალს წარმოვადგენთ სპეციალური ლიტერატურიდან:

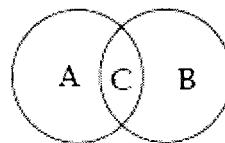
ტექსტის ანალიზი

- როგორია ავტორის ძირითადი პოზიცია?
- რა არის ავტორის მიზანი?
- ვინ არის ავტორის მიერ ნაგულისხმევი მკითხველი?
- რა არგუმენტებით ასაბუთებს ავტორი თავის პოზიციას?
- რა მონაცემებით / ფაქტებით ამყარებს ავტორი თავის არგუმენტებს?
- რა მოსაზრებები უდევს საფუძვლად ავტორის დასკვნებს?

ტექსტის შეფასება

- არის ავტორის არგუმენტი ლოგიკური?
- არის ტექსტი კარგად ორგანიზებული, ნათელი და ადვილად წაკითხვადი?
- არის ავტორის ფაქტები აკურატული?
- არის მნიშვნელოვანი ტერმინები ნათლად განსაზღვრული?
- არის არგუმენტები საკმარისად განმტკიცებული შესაბამისი მხარდაჭერით?
- განამტკიცებს თუ არა ძირითადი არგუმენტები ავტორის პოზიციას?
- შეესაბამება თუ არა ტექსტი ნაგულისხმევ მკითხველს?
- განიხილავს და უკუაგდებს თუ არა ტექსტი ოპონენტთა მოსაზრებებს?
- გეხმარებათ თუ არა ტექსტი მოცემული საკითხის გაგებაში?
- არის ტექსტში ისეთი სიტყვები და წინადადებები, რომლებიც თქვენში ძლიერ რეაქციას იწვევს? როგორია ეს რეაქცია?
- რა უდევს საფუძვლად მოცემული საკითხისადმი თქვენს ამგვარ რეაქციას? სად და როდის შეიტყვეთ პირველად მის შესახებ? რა კავშირშია ეს ყველაფერი მოცემულ ტექსტთან?
- რა შეკითხვებს წამოჭრის მოცემული ტექსტი? ([Kats, S., and Scerl, J. (2003). Critiques. Retrieved May, 23, 2004, from <http://WWW.criticalreading.com/>] დამოწმ.: წულაძე, 2006, გვ. 50).

ცალკეული სტატიის ანალიზისა და შეფასების შემდეგ ვიწყებთ **შედარებით ანალიზს**; მისი მიზანია საპირისპირო პოზიციათა შორის **მსგავსებისა და განსხვავების დადგენა**, რაც სქემატურად თვალსაჩინოდ აისახება მათემატიკოს ჯ. ვენის დიაგრამაში:

მოცემული დიაგრამის მიხედვით, **A** და **B** ზონები საპირისპირო პოზიციებს შორის განსხვავებას ასახავს, **C** ზონა კი – მსგავსებას.

შედარებითი ანალიზი ორგვარი ფორმით შეიძლება განხორციელდეს, კერძოდ, ავტორი:
ა) სრულად განიხილავს ჯერ ერთ, შემდეგ – მეორე პოზიციას და ბოლოს კრიტიკულად აფასებს;
ბ) კონკრეტული საკითხების მიხედვით ადარებს განსხვავებულ პოზიციებს და კრიტიკულად აფასებს.

სამეცნიერო ლიტერატურაში შედარების ორივე ფორმა მიღებული, თუმცა გაცილებით მოქნილია მეორე.

რეფლექსია გულისხმობს ანალიტიკური ესეს ავტორის მიერ საკუთარი ცოდნის გაცნობიერებას, როდესაც ის აჯამებს შეფასებებს – საბოლოო სახეს აძლევს შედარებითი კვლევის შედეგებს და აყალიბებს თავის პოზიციას.

სავარჯიშოები

20.3.1. დაწერეთ ანალიტიკური რეფერატი: „ქართული სალიტერატურო ენის პრობლემები და დღევანდელობა“ წინა სავარჯიშოებში წარმოდგენილი მასალების მიხედვით:

- მ. ჯავახიშვილი: „ისევ ქართული ენის შესახებ“ (სავარჯიშო 20.1.4.1.);
- გ. პეტრიაშვილი: „რა ჯანდაბაა ეს "ვაუ" და რით სჯობს ჩემს "აუჰს"? (სავარჯიშო 20.1.4.2.).

20.3.2. დაწერეთ ანალიტიკური რეფერატი თემაზე: „წარმოსახვის ძალა“ ქვემოთ წარმოდგენილი მასალების გათვალისწინებით.

ა)

6. გომელაური

რატომ წერს მნერალი?

ამ შეკითხვას თანამედროვე შევეიცარიელი მწერალი როგერ გრაფი (პროზაიკოსი, დრამატურგი, დაიბადა 1958 წ.) საფრთხობელა-შეკითხვას უწოდებს ერთ ინტერვიუში, – საფრთხობელას მწერლებისათვის, ცხადია (ის ამბობს: „ხანდახან მეკითხებიან – „როგორ წერთ რომანებს?“ – ეს შეკითხვა ნაკლებ ბრიყვულია, ვიდრე ყველა ავტორის საფრთხობელა-შეკითხვა: „რატომ წერთ?“).

გერმანელი ნორბერტ შტერნმუტი კი (ლირიკოსი, დრამატურგი, რომანისტი, დაიბადა 1958 წ.) ასეთი აზრისა გახსროვთ:

„უაღრესად საინტერესოა შეკითხვა, რომელსაც ზოგჯერ მწერლებს უსვამენ: „რატომ წერთ?“, თუმცა მწერლების უმეტესობას ან არ შეუძლია, ან არ სურს ამ შეკითხვას პასუხი გასცეს. მე პირადად შიდაფსიქიური დეფიციტის გამო დავიწყებ წერა, ერთგვარი მიტოვებულობის გამო, როგორც „ტრამალის მგლის“ პერსონაჟმა ჰარიმ. ეს რომანი [ჰერმან ჰესეს „ტრამალის მგლი“] ახალგაზრდობაში წავიკითხე და მე მან წერა დამაწყებინა, ყოველ შემთხვევაში, მიბიძგა ამისაკენ“.

რას წარმოადგენს ნორბერტ შტერნმუტის მიერ ნახსენები „შიდაფსიქიური დეფიციტი“, ამის გაგებაში გიუნტერ კუნერტის (გერმანელი ლირიკოსი, პროზაიკოსი, ესეისტი, დაიბადა 1929 წ.) ეს სიტყვები დაგვეხმარება: „რატომ წერს მწერალი, კარგად ცნობილია. ფსიქოანალიზმა ეს საიდუმლო ამოხსნა: წერა ნაკლის კომპენსაციაა, მორჩა და გათავდა, ბასტა! [...] და მკითხველიც ნაკლის კომპენსაციის მიზნით კითხულობს. ეს უნდა იყოს იმ გამოცანის პასუხი, რომ წიგნებს კვლავაც კითხულობენ“.

დავიდ გროსმანის (ისრაელელი პროზაიკოსი, დაიბადა 1954 წ.) პასუხი კითხვაზე „რატომ წერთ?“ ასეთია: „ჩემთვის ეს არის საშუალება გავიქცე გარემომცველი სამყაროს სისასტიკეს. როცა ვწერ, მსხვერპლი აღარ ვარ“.

მაგელანის გმირობაზე დაწერილი რომანის შესავალში მისი ავტორი, ავსტრიელი მწერალი შტეფან ცვაიგი (1881-1942), გვიმხელს რამ დაანერინა ეს წიგნი: სირცხვილის გრძნობამ დამაწერინაო: კომფორტული საოკეანო ლაინერით ამერიკაში რომ მივცურავდი, მგზავრობა აუტანლად ხანგრძლივი მეჩვენა, მაგრამ, როცა გამახსენდა რა ტანჯვა-წვალებით მიიწვევდნენ წინ ამ გზაზე უბადრუკ ხომალდებში მსხდარი ძველი მეზღვაურები, სირცხვილით დავიწვი ჩემი მოუთმენლობის გამო.

ნიკოლოზ ბარათაშვილისგან დაგვრჩა იმ განცდების ამსახველი ბარათი, რამაც მას „მერანი“ დაანერინა. ბიძას, გრიგოლ ორბელიანს, სწერს: „ილიას დაჭერა რომ შევიტყვე (ილია ორბელიანის ლეკთაგან დატყვევება. – ლ. ბ.), სწორე გითხრა, ძალიან შევწუხდი, ასე რომ, სამი დღე გაბრუებული ვიყავ ათასის სხვა და სხვა უცნაურის ფიქრებით და სურვილით და რომ ეკითხათ კი ჩემთვის, მეც არ ვიცოდი, რა მინდოდა. ბოლოს მესამეს დღეს ეს ლექსები დავწერე და თითქოს ამან რაღაც შვება მომცა“.

როგორც ვხედავთ, ციტირებული ავტორების აზრით, მათ სულიერი დისკომფორტი აწერინებს. ისინი მხატვრული ტექსტების შექმნით უმკლავდებიან სულიერ დისკომფორტს, წერა ანიჭებთ შვებას. ეს უნდა იყოს ის, რასაც არისტოტელედან მოკიდებული კათარსის (ქართულად: განმენდას) უწოდებენ და თანამედროვე ენით შეიძლება ასე გამოითქვას: სულიერი დისკომფორტისგან გათავისუფლება (ჯერ ავტორის და შემდეგ მისი მკითხველებისაც).

ამრიგად, მხატვრული ლიტერატურის ერთი უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია (ავტორთათვისაც და მკითხველებისთვისაც) მისი ფსიქოთერაპიული დანიშნულება ყოფილა (თუმცა მას რამდენიმე სხვა, არანაკლებ მნიშვნელოვანი ფუნქციაც აქვს – მათზე სხვა დროს ჩამოვაგდებთ სიტყვას).

ტიციან ტაბიძისთვის რომ ეკითხათ, რატომ წერთო? – ალბათ ასე უპასუხებდა: „მე არ ვწერ ლექსებს, ლექსი თვითონ მწერსო“ ეს რაღა არის? რა და, დასტური იმისა, რასაც დიდი ფსიქოლოგი კ.გ. იუნგი ექსტრავერტი მწერლების შესახებ ამბობს:

„მათი ქმნილებანი მეტ-ნაკლებად დასრულებული ფორმით თავისუფლად გამოედინებიან ავტორის კალმის წვერიდან. (...) ნანარმოებს თვითონვე მოაქვს თავისი განსაკუთრებული ფორმა; ყოველივე, რისი დამატებაც ავტორს სურს, უარიყოფა, ხოლო ის, რის წაშლასაც მოინდო-

მებს, კვლავ აღიდგენს თავს. (...) ავტორს ისეთი აზრებისა და სახეების ნაკადი ეძალება, რომელთა შექმნის განზრახვა მას არასოდეს ჰქონია (...). მას შეუძლია მხოლოდ დაემორჩილოს ამ აშკარად უცხო შინაგან იმპულსს და გაჰყვეს იქით, საითაც იგი მიუძღვის, გრძნობს რა, რომ მისი ნაწარმოები თვით მასზე მეტია და ფლობს ძალას, რომელიც მას (ავტორს) არ ეკუთვნის და არ ექვემდებარება..."

თერაპიული (ქართულად: მაკურნებელი) ღირსებები ასეთ მხატვრულ ტექსტს ექნება, თუ ექნება!

რა ყოფილა თურმე ეს მხატვრული ლიტერატურა, ზოგს რომ თავშესაქცევი, გასართობი, სასხვათაშორისო რამე ჰქონია!⁸⁰

ბ)

თეონა დოლენჯაშვილი

საქართველოში მწერლებს რაღაც სხვა საშუალებებით იცნობენ და არა თავიანთი მწერლობით

(ინტერვიუ მწერალ ზურაბ ლეუავასთან)

– ძალიან საინტერესო ბიოგრაფია გაქვთ. პატიმრობა. საბჭოთა ციხე, რაც ბევრი მწერლის შემოქმედებით ლაბორატორიად ქცეულა. ნერაც ციხეში დაინყეთ?

– ნერა ჯერ კიდევ სკოლის პერიოდში დავიწყე. ციხეში შეიძლება ეს სურვილი გამძაფრდა და განვითარდა. ვწერდი და რასაც ვწერდი, საქართველოში რის ვაი ვაგლახით ვაგზავნიდი, ჩვენ გვეკრძალებოდა ქართული ტექსტების გამოგზავნა და არალეგალურად მიხდებოდა გამოპარება. ერთი-ორი ცალი გამოქვეყნდა და დაიბეჭდა „ლიტერატურულ საქართველოში.“ ერქვა „ვანია კნუროვი.“ მერე ამ მოთხოვნის დაბეჭდვას მოყვა გამოხმაურებები, სტატიები.. დაიბეჭდა თამაზ წივწივაძის, ჯანსულ ჩარკვიანის, ჯიბსონ ხუნდაძის წერილები. მაშინ თამაზ წივწივაძე მოდური კრიტიკოსი იყო, მის სიტყვას ფასი ჰქონდა. წივწივაძე წერდა რომ ამ კაცს არ ვიცნობ და მისი აქამდე არც არაფერი წამიკითხავს, მაგრამ თუ რამ მესმის და გამიგება, ამ ერთი მოთხოვნითაც შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ეს ძალიან სერიოზული მწერალიაო. მანვე დაუწერა „ლია წერილი ედუარდ შევარდნაძეს“ და თხოვა, გამოვუშვათ და ჩამოვიყვანოთ საქართველოშიო. ჩამომიყვანეს საქართველოში. მაშინ შეწყალების კომიტეტის თავმჯდომარე იყო რისმაგ გორდეზიანი და სწორედ რისმაგ გორდეზიანის და მწერლების ძალისხმევით მოხდა ჩემი შეწყალება კანონის გვერდის ავლით.

– როგორია თქვენი მკითხველი?

– არ მინდა შეურაცხყოფა ვინმესი, მაგრამ მე მახსენდებიან ქალბატონები, რომლებიც ვაგზლის მიმდებარე ტერიტორიზე ისხდნენ და ყიდდნენ ქაფშიას. ხელზე ჩამოცმული ჰქონდათ ცელოფ-ნის პარკები და როდესაც მყიდველი მოდიოდა ამ პარკებით მეორე პარკში ყრიდნენ თევზს. აკე-თებდნენ ამას ძალიან სწრაფად და ოსტატურად, რადგან მყიდველი თითქოს ჩანდა. ხოლო თა-ვისუფალ დროს, ხან ერთი კითხულობდნენ გაზეთში დაბეჭდილ რაღაც დიალოგს დიეგოსა და მარიას შო-რის. თურმე არსებობს ასეთი გაზეთები, სადაც წინა დღით ნაჩვენები ლათინურ ამერიკული სე-რიალები იბეჭდება. მოკლედ, ამ ქალებს კასრზე ედოთ გაზეთი და ქაფშიას გაყიდვისგან თავი-სუფალ დროს, ხან ერთი კითხულობდა მას, ხან მეორე. რა თქმა უნდა, ასეთი მკითხველისთვის ჩემი ნაწარმოებები არ არის. ასეთი ადამიანები არიან საქართველოშიც და არიან, დავუშვათ, ბრაზილიაშიც, მაგრამ იგივე საქართველოშიც და ბრაზილიაშიც არიან სერიოზული მკითხვე-ლები და ვფიქრობ რომ ჩემი ნაწარმოებები სწორედ სერიოზული მკითხველისთვისაა განკუთ-ვნილი და არა ქაფშიას გამყიდველი ქალებისთვის.

– ყველაფრის მიუხედავად, თქვენ დღეს დაუფასებელი მწერალი ხართ. ქართული პროზის მენსტრიოში, ეგრეთ წოდებულ ელიტაში ვერ მოხვდით. რატომ მოხდა ასე?

– იმიტომ მოხდა, რომ საქართველოში მწერლებს მაინც უფრო მეტად სხვა საშუალებებით იცნობენ და არა თავიანთი მწერლობით. არა წიგნებით, არამედ სხვა რაღაცეებით. რა შეიძლება იგულისხმებოდეს ამ სხვა რაღაცაში. მაგალითად, იცნობენ თუნდაც იმით, რომ ვიღაცის შვი-ლები არიან, რაღაც კასტურია მწერლობა ჩვენთან. მხატვრობაც, სხვათა შორის. იცნობენ თა-ვიანთი ხშირი გამოსვლებით ტელეშოუებში, რომელსაც საერთოდ არ აქვთ კავშირი ლიტერა-

⁸⁰ <https://www.facebook.com/NIKOSPOEZIA/posts/327636827339498> მოძიებული: 12.05. 2016.

ტურასთან. ეს ტელეშოუები არის ან პოლიტიკური ან საერთოდ რაღაც განცენებულ თემებზე, ვთქვათ იმაზე, უნდა ისწავლებოდეს თუ არა რაღაც საგანი სკოლაში. ამ გამოკითხვებშიც ტრიალებს ერთი და იგივე ხალხი. იგივე ხალხი ამზადებს კერძებს დილის გადაცემებში. მე არ მინდა ვთქვა, რომ ეს ყველაფერი ცუდია მაგრამ, აქამდე მიმაჩნდა და ახლაც მიმაჩნია, რომ მკითხველმა მწერალი, პირველ რიგში, მისი წიგნით უნდა გაიცნოს და არა, ვთქვათ, ტელეეკრანიდან, მზარეულის ქუდში გამოწყობილი როდესაც რაღაც კერძს ამზადებს მანუელთან.

– ბოლო პერიოდში თქვენთან საინტერესო მოვლენები მოხდა. აიღეთ ლიტერატურული პრემია “გალა”. ახლახანს კი თქვენი მოთხოვთ ევროპის საუკეთესო მოთხოვთათა კრებულში შევიდა.

– ასეთი რაღაცები ნამდვილად იქცევა ხოლმე ახალი ენერგიის წყაროდ. მაგრამ მე არ ვემსგავსები ოქროსმაძიებელს, რომელიც ოქროს აღმოაჩნის, გახარებული ყვირის და თავზე იყრის ზოდებს. აღატაცების ყიუინა არ აღმომხდება, როდესაც რაღაც წარმატებას მივაღწევ. უბრალოდ, ყველაფერი ეს, რა თქმა უნდა, კარგი და სასიამოვნოა.

– თქვენს ქანდაკებებთან ერთად მშრალ ხიდზე დგახართ. რატომ არ უნდა შეეძლოს კარგ მწერალს ლიტერატურით თავის რჩენა?

– ეს აღბათ უფრო ისეთ მწერლებს შეუძლიათ, რომლებიც საკუთარ შემოქმედებას ბიზნესად აქცევენ. და ამით დიდაღ ფულს აკეთებენ. ეგრეთ წოდებული ლიტერატურული ბიზნესმენები, ასეთები ბევრნი არიან საზღვარგარეთ, მაგრამ აღბათ არც ისე ბევრნი, რომ მათ რიცხვში ადვილი იყოს მოხვედრა. ჩვენ გვყავს ისეთი მწერლები, რომლებიც ტოლს არ დაუდებენ უცხოებებს. მთავარია მოხდეს გარღვევა და გავიტანოთ ჩვენი ლიტერატურა.

– ერთ ერთ რეცენზიაში “ლიტერატურის ფიროსმანი” გინოდეს. როგორ იღებთ ასეთ შეფასებებს?

– ცოტა ხნის წინ დამისვეს ეს კითხვა ფიროსმანთან დაკავშირებით და მე მასზე ღიმილით ვუპასუხე, რომ მე ბირადად ასეთი შეფასებების წინააღმდეგი არ ვარ.

– რა ხდება როდესაც წერთ. მწერლობისთვის ყველას თავის მიზეზები აქვს. თქვენ რატომ წერთ?

– შეიძლება ითქვას, რომ წერის პროცესი სიამოვნებას მანიქებს. ზოგჯერ ეს პროცესი ტკივილსაც მაყენებს, მაგრამ თუ კარგად დავუკვირდებით, ეს ტკივილიც ერთგვარი სიამოვნებაა...⁸¹

გ) მარიო ვარგას ლიონსა

კითხვისა და წერის სადიდებელი

(გ. ჯოხაძის თარგმანი)

...წარმოსახვას იმიტომ ვეძლევით, რომ როგორლაც იმაზე მეტი ცხოვრებით ვიცხოვროთ, ვიდრე გვაქვს: ჩვენს განკარგულებაში ხომ სულ რაღაც ერთი სიცოცხლეა! უნიგნოდ უფრო ნაკლები გვეცოდინებოდა ნორმალური ცხოვრებისათვის საჭირო თავისუფლების მნიშვნელობაზე და იმაზე, თუ რა ჯოჯოხეთად იქცევა ხოლმე ცხოვრება, როცა მას ტირანი, იდეოლოგია ან რელიგია თელავს!

მას, ვისაც ეჭვი ეპარება, რომ ლიტერატურა არა მხოლოდ მშვენიერ და ბედნიერ ოცნებები გვძირავს, არამედ სხვადასხვაგვარი ჩაგვრისგანაც გვაფხიზლებს, ჰეროინს საკუთარ თავს, ყველა რეჟიმი აკვინიდან საფლავამდე რატომ აკონტროლებს ადამიანის ქცევას, რომელიც იმდენად აკრთობთ, დასაურვებლად ცენზურის სისტემას უწესებენ და თავისუფალ მწერლებს იჭვნეულ მზერას არ აცილებენ.

კარგი ლიტერატურა ხიდს დებს განსხვავებულ ადამიანებს შორის და სიხარულის, ტანჯვისა და გაოცების ხარჯზე – ენის, რწმენის, ჩვევებისა და ჩვეულებების, ცრუნწმენების მიუხედვად – გვაერთიანებს...

მთელ მსოფლიოში ყოველდღიურად აურაცხელი ადამიანი ეწირება მათ, ვინც თავს აბსოლუტური ჭეშმარიტების მატარებლად ასაღებს. ტოტალიტარულ იმპერიათა მსხვრევასთან ერ-

⁸¹ <http://www.24saati.ge/weekend/story/12340-saqartveloshi-mtserlebs-raghats-skhva-sashualebebit-itsnoben-dara-tavianti-mtserlobit> მოძიებული: 5.04.2016.

თად ვირწმუნეთ, რომ თანაცხოვრებამ, მშვიდობამ, პლურალიზმია და ადამიანის უფლებებმა ძალაუფლებით აღგვჭურვა და სამყარო... უგენოციდოდ, დაუპყრობლად, გამანადგურებელი ომების გარეშე იარსებებს. მაგრამ ასე არ მოხდა. ფანატიზმით ნაქეზებული ბარბაროსობის ახალი ფომების აყვავება, მასობრივი განადგურების იარაღის გავრცელება თვალს გვიბამს და ველარ ვამჩნევთ, რომ შეშლილ მხსნელთა კინკლაობამ ერთხელაც, შესაძლოა, ბირთვულ კატაკლიზმამდე მიგვიყვანოს. უნდა შევენინაალმდევოთ, დაუპირისპირდეთ მათ და დავამარცხოთ ისინი. მათი რაოდენობა არც ისე დიდია, მაგრამ მათი მგრგვინავი დანაშაული მთელ პლანეტას აზანაზარებს და მათ მიერ პროვოცირებული კოშმარები ძრწოლას გვგვრის.

ნება არ უნდა დავრთოთ საკუთარ თავს, მათ შეგვაშინონ, ვისაც თავისუფლების მოტაცება სურს: თავისუფლება ჩვენ ცივილიზაციის გრძელ გზაზე მოვიპოვეთ. მოდი, დავიცვათ ლიბერალური დემოკრატია მისთვის ნიშანდობლივი ყველა შეზღუდვით, განვაგრძოთ... ყოველივე იმის მნიშვნელობის გაცნობიერება, რაც ველურობას გვაცილებს და – თუნდაც ვერასოდეს მივწვდეთ მას – ლიტერატურის მიერ გამონაგონ მშვენიერ, სრულყოფილ ცხოვრებასთან გვაახლოებს, რომლის მოპოვება მხოლოდ წარმოსახვით, წერითა და კითხვით შეიძლება...⁸²

20.3.3. დაწერეთ ქვემოთ წარმოდგენილი მასალების შედარებითი ანალიზი სათაურით: „მათხოვრობა და ქველმოქმედება“.

ა)

ქველმოქმედების მოტივი საკუთარი თავის სიამოვნებაა

მოწყალების გაღება საყოველთაოდ აღიარებულია კეთილშობილურ ქმედებად, თქვენი შრომით ნაშოვნი ფულის ქველმოქმედებაში გაშვება ნამდვილად იმსახურებს აპლოდისმენტებს. თუმცა როდესაც კენტის უნივერსიტეტის მკვლევარებმა ქველმოქმედების მოტივის დადგენა გადაწყვიტეს, შედეგი გასაოცარი აღმოჩნდა. ადამიანთა უმეტესობა ქველმოქმედების სახეს ირჩევს გემოვნებისა და შეხედულებების მიხედვით და არა დასახმარებელთა მდგომარეობის შესაბამისად. მაგალითად, ერთი პიროვნება მუდმივად ეხმარებოდა ძალების თავშესაფარს, რადგან ვერ იტანდა კატებს. ბევრი კი გადაუდებელ საქმეში დახმარებაზე ამბობდა უარს, რადგან ეს ენინაალ-მდეგებოდა მათ პირად შეხედულებებს, რომლებიც ხშირად ინფორმაციის ნაკლებობის შედეგი იყო. კერძოდ, კვლევის ერთმა მონაწილემ უარი თქვა შრი-ლანკაში ცუნამის მსხვერპლთა დახმარებაზე, რადგან მისი აზრით, ფული მუგაბესა და მის მსგავს ხალხს ჩაუვარდებოდა ხელში⁸³.

ბ)

ლ. ბრეგაძე

უძნელესი პროფესია

სულხან-საბა ორბელიანის 150-ზე მეტი იგავიდან და ანეკდოტიდან ზოგი ტრადიციულად უფრო პოპულარულია, მათ ხშირად იხსენებენ, ხშირად იმოწმებენ, შეაქვთ სასწავლო პროგრამებში; მეორე, უფრო დიდი, ნაწილი კი, ცოტა არ იყოს, მივიწყებულია, ჩემი აზრით, სრულიად უმართებულოდ.

დრო შეიცვალა, ცხოვრება სხვანაირი გახდა და საბას ზოგი არაკი, რომელიც გუშინ ნაკლებად იქცევდა ჩვენს ყურადღებას, დღეს სხვა თვალით იკითხება. მათი პრობლემატიკა ცოტა ხნის წინ ჩვენთვის, საბას დღევანდელი მკითხველებისთვის, ნაკლებ გულთან მისატანი, შეიძლება ითქვას, ცოტა აბსტრაქტულიც კი ჩანდა, ახლა კი ფრიად აქტუალური გახდა. მინდა საბას ერთი ასეთი არაკი გავიხსენო, მაგრამ მანამდე ერთ ციტატას მოვიყვან ნოდარ დუმბაძის მოთხოვობის „დედას“ პერსონაჟებს შორის გამართული დიალოგიდან:

„ეგ მსოფლიოში ყველაზე ძნელი პროფესია – მათხოვრობა რომ აგირჩევია, წადი რა, ან კაცი მოკალი, ან ბანკი გატეხე, ან იჯიბგირე“.

ამას წინათ ერთ-ერთი სატელევიზიო გამოსვლისას ქ-ნმა სოფიკო ჭიაურელმა ასეთი რამ მოგვითხრო:

⁸² <http://www.bu.org.ge/x1257?lang=geo> მოძიებული: 5.04.2016.

⁸³ <http://charliuss.com/2013/05/31/depressing-side-of-humanity/> მოძიებული: 9.10. 2014

ახლობლის გასვენებაში ვიყავით. სასაფლაოსთან მანქანაში ვიჯექი და ჩვენებს ველოდი. მანქანას უცნობი ზორბა ტანის ახალგაზრდა კაცი მოუახლოვდა, გაღებულ ფანჯარასთან დაიხარა და მითხრა: „მომე რა ფული!“ „რა-მეთქი?“ – ვკითხე. „მომე რა ფული!“ – გაიმეორა. ვთხოვე ცოტა უკან დაეხია. მოსცილდა ფანჯარას. შევათვალიერე. ორი ჯანმრთელი ფეხი, ორი ჯანმრთელი ხელი... მაინც მათხოვრობს. „არა გრცხვენია-მეთქი“ – ვუთხარი. „კარგი რა, კარგი რა!“ – ჩაიბურდდუნა და წავიდა.

ახლა წავიკითხოთ საბას არაკი:

„ერთი გლახაკი კაცი გამდიდრებულიყო და მისი შვილისათვის ერთის მდიდრის ქალი ითხოვა. მან მდიდარმან თქვა: უარი ვუთხრა, დამემტერება, და მივსცე, არ იქმნების; ამასაც ვეცადო, მიზეზით მოვრჩეო. უთხრა: თუცა ეგ შენი შვილი ერთს წელს სიგლახაკეს იწყებს და კარდაკარ მავალი და მათხოვარი შეიქმნება, მივსცემო. რა ძემან მისმან მოისმინა, იწყო ნლამდის მავლობა და თხოვა. რა წელიწადი გასრულდა, კიდევ სთხოვა. მერმე უთხრა: თუცა ახლა მავლობას და თხოვნას მოიკვეთს, მივსცემ, თვარა მავალს როგორ მივსცეო?“

რა მას მავალს ესმა, შორს დაიჭირა: ერთს წელიწადს ძლივ ვისწავლეო, როგორდა მოვიკვეთო? იმან მავლობა არ გაუშვა და მან ქალი ალარა მისცა“.

ეს ტექსტი ზედმიწევნით აკამაყოფილებს ყველა პირობას, რასაც იგავ-არაკის ან ანეკდოტის პოეტიკა მოითხოვს. რა პირობები, ანუ რა თავისებურებებია ეს? უპირველეს ყოვლისა ლაკონიზმი. გავიხსენებ ცნობილი მკვლევარის ალექსეი ჯიველეგოვის სიტყვებს, რომლითაც იგი შეუ საუკუნეების იტალიელი მწერლის, მინიატურული პროზის (ანეკდოტების) დიდოსტატის პოვო ბრაჩოლინის (1380-1459) სტილის თავისებურებებს ახასიათებს: „პოვომ ნოველა სიტყვა-ძუნნ, ზოგჯერ თითქმის აფორიზმისებურ მინიატურამდე დაიყვანა. მან იქიდან გამოპერტყა რომანტიზმი, მოშალა ფერები და ფერთა შეხამებანი, დატოვა მხოლოდ სიუჟეტის დინამიკური შენადედი“, მასთან „სიუჟეტი ელვისებურად ვითარდება... მის მონათხრობში არის სიუჟეტის განვითარებისთვის მხოლოდ ყველაზე აუცილებელი მომენტები“.

რასაც აქ ა. ჯიველეგოვი ბრაჩოლინიზე ამბობს, უცვლელად მიესადაგება საბასაც.

მეორე თავისებურება ამ უანრის ნაწარმოებისა მჭიდროდ უკავშირდება პირველს (ლაკონიურობის პრინციპს) და ეს გახლავთ პორტრეტზე, პეიზაჟზე და ე. წ. პოეტურ სამკაულებზე (მეტაფორებზე, მხატვრულ შედარებებზე და სხვა თვალში საცემ ტროპულ ხერხებზე) მაქსიმალურად უარის თქმა.

აქ უნდა გავიხსენო სახელგანთქმული იგავთმწერლის და ამ უანრის თეორეტიკოსის, ლესინგის ნათქვამი ლაფონტენზე: „მან იცოდა, რომ იგავის სული და გული მის სიმოკლეშია; იგი აღიარებდა, რომ უკეთილმობილესი სამკაული იგავისთვის უსამკაულობაა“. ზუსტად ასევეა ეს საბასთანაც.

ს.ს. ორბელიანის სტილის ეს თავისებურება ასე დაახასიათა გიორგი ლეონიძემ: „...ლაპიდარული, ნათელი სიტყვა, უაღრესად ეკონომიური ფრაზა დეპეშის მკვეთელობით“.

მათხოვრობის თემაზე ბევრი მაღალმხატვრული ნაწარმოები შექმნილა (ორს დავასახელებ: პაოლო იაშვილის „ფერადი ბუშტები“ და ბ. ბრეხტის „სამგროშიანი ოპერა“, პიესა, რომელშიც მათხოვრობის ინდუსტრიის საიდუმლოებანია „გამხელილი“). მაგრამ არ მეგულება სხვა ტექსტი, მით უმეტეს ესოდენ მცირე მოცულობისა, რომელშიც ასე საუცხოოდ იყოს წარმოჩენილი მათხოვრობის არსისთვის ნიშანდობლივი რამდენიმე მომენტი, „შეუიარაღებელი თვალისთვის“ ღრმად დაფარული.

საბას კარგად ესმის ის, რაც უმეტესობამ დღემდე არ იცის, ან რაც უმეტესობას დღემდე არ სურს დაიჯეროს: მათხოვრობა პროფესია. მაშასადამე, მცდარია აზრი, თითქოს ადამიანები უკიდურესი გაჭირვების გამო მათხოვრობენ, ანუ იმიტომ მათხოვრობენ, რომ სხვა გზით თავის რჩენა არ შეუძლიათ. ვინც მათხოვრობით ირჩენს თავს, ის სხვა საშუალებითაც მოახერხებს თავის რჩენას, და პირუკუ: ვისაც სხვა საშუალებით თავის რჩენა არ შეუძლია, ის ვერც მათხოვრობით ირჩენს თავს.

ამავე დროს ეს უძნელესი პროფესია. უმთავრესი სიძნელე აქ ის არის, რომ თავმოყვარეობაზე ხელის აღებაა საჭირო. ხატოვნად რომ ვთქვათ, მათხოვარი თავის თავმოყვარეობას ყიდის და ამით არსებობს.

ნუ მოვიტყუებთ თავს, თითქოს მათხოვარს იმიტომ ვაძლევთ ფულს, რომ გაჭირვებულია და ვეხმარებით: ჩვენ ხომ სინამდვილეში არ ვიცით, მართლა გაჭირვებულია ის, თუ გაჭირვებუ-

ლის როლს თამაშობს. საბას მათხოვარი, მაგალითად, სულაც არ არის გაჭირვებული – შეძლებული ოჯახის შვილია. ისიც გავიხსენოთ – როცა დანამდვილებით ვიცით, რომ მოყვასს უჭირს, როგორი სიფრთხილით ვთავაზობთ მას მატერიალურ დახმარებას, ვშიშობთ არ ითაკილოს, თავმოყვარეობა არ შეედახოს.

თუ გულახდილნი ვიქნებით, უნდა გამოვუტყდეთ საკუთარ თავს, რომ როცა მათხოვარს ფულს ვაძლევთ, სულაც არ გვაინტერესებს, მართლა გაჭირვებულია თუ გაჭირვებულად გვაჩვენებს თავს. ჩვენ მას ფულს იმისთვის ვუხდით, სამათხოვროდ ხელის გამოწვდა საქვეყნოდ რომ იკადრა, სავსებით რომ აიღო ხელი თავმოყვარეობაზე, რის გამოც უცნაურ, ჩვენგან განსხვავებულ, თითქოსდა ეგზოტიკურ არსებად იქცა.

და ბოლოს უმთავრესი, რისთვისაც დაიწერა საბას ეს არაკი.

რამდენადაც ძნელია მათხოვრობის დაწყება, იმდენადვე ძნელია მერე მისთვის თავის დანებება. გატკბობა იცის. მათხოვრობის ამ იდუმალი თვისების ცოდნას ემყარება არაკის პერსონაჟის მახვილეონივრული მიგნება, რითაც მან შეძლო უთქმელად დაელწია თავი არასა-სურველი სასიძოსათვის.

მათხოვრობის არსში ჩაბუდებულ ამ საფრთხეს მიაპყრობს ჩვენს ყურადღებას საბას ეს არაკი. ხოლო ეს საფრთხე დღეს მარტო ცალკეულ ინდივიდებს კი არა, მთელ ერებსა და სახელ-მწიფოებსაც ემუქრება. მხედველობაში მაქვს ამჟამად ესოდენ გავრცელებული, თავისთავად ფრიად კეთილშობილი პრაქტიკა საერთაშორისო პუმანიტარული დახმარებისა, რაც ზოგჯერ კოლექტიური მათხოვრობის სახეს იღებს.

გაზ. „ალტერნატივა“, 1999, №25 (39)

გ)

ბერი გაბრიელი (ურგებაძე) მათხოვრებზე

პავლე მოციქული ბრძანებს: „შემთხვევით ერთი ლერი თმა არ ჩამოვარდება თავიდან“. ე.ი. ყველაფერს თავისი მიზეზი აქვს. მით უმეტეს, უნდა ვიცოდეთ, რომ ღვთის ნების გარეშე არ არსებობს მდიდარი და ღარიბი, ღატაკი და მათხოვარი. ყველაფერში ღვთის განგება და წყალობა უნდა დავინახოთ. ისე არ უნდა წარმოვიდგინოთ, რომ თითქოს მათხოვრები ღვთისაგან დაჩაგრულნი და განწირულნი არიან. ისინი ჩვენი ცხონების საკითხს ემსახურებიან და ხშირად ჩვენი განკითხვისა და სულის ცხონების მიზეზნიც არიან. ამდენად, ამქვეყნად ტანჯვა-ვაების სანაცვლოდ, მარადიულ სამყოფელში ჩვენზე გაცილებით დიდ ნეტარებაში იქნებიან.

უფალი ბრძანებს: „რაც ერთ ადამიანს უყავ კეთილი, ის მე მიყავი“. არსებობს ასეთი ხატი, გზად დავრდომილ მათხოვარს მოწყალე მდიდარი ხელში ქისას უდებს და იგივე ქისა ხელში უჭირავს ციდან გამოწვდილ მაცხოვრის ხელს. ხშირ შემთხვევაში კი ჩვენ არ ვიცით, თუ ფიზიკურადაც ვინ დგას ჩვენ წინ მათხოვრის სახით. წმიდა წერილებში მრავალი მაგალითია მოყვანილი, როცა მათხოვრისა და გზაზე დავარდნილის სახით, თვით უფალი იესო ქრისტე ითხოვდა გამვლელთაგან შველასა და დახმარებას. მაგალითად, ბერი მარტინი ერთხელ თავის მონასტრიდან სხვა მონასტერში მიდიოდა ტაძრის დღესასწაულზე მოლოცვის მიზნით. გზად ნახა დავრდომილი მათხოვარი. მან მარტინს დღესასწაულზე წაყვანა სთხოვა. მიუხედავად სიძნელისა, კეთილმა ბერმა დავრდომილი ზურგზე შეისვა და ასე წვალებით მიუახლოვდა მონასტრის კარებს. კარებთან ახლოს კარის გაღების მიზნით მათხოვარი დაბლა დასვა. ამ დროს კარები მონასტრის ყველა წევრმა ერთდროულად გააღო. თურმე წინამდღვარს გამოცხადება ჰქონია: „ჩქარა კარები გააღეთ, უფალი მობრძანდებაო“. ბერი მარტინი და მონასტრის წევრები ერთმანეთს გაკვირვებულნი უყურებდნენ, დავრდომილი მათხოვარი კი არსად ჩანდა, ადგილიდან გამქრალიყო. ცოტა ხანში ციდან გაისმა უფლის ექოსავით ხმა: „მარტინი, როგორც შენ არ მიმატოვე მიწაზე დავრდომილი, ასევე მე არ მიგატოვებ ზეცაში განკითხვის დღესო“.

მსგავსი შემთხვევების მრავალი მაგალითი არსებობს. ამდენად შესაძლოა, რომ ხშირად ჩვენივე სულის ცხონების მიზნით თვით უფალი, ანგელოზი ან რომელიმე წმინდანიც მოგვევლინოს გაჭირვებულის, მშიერის, დავრდომილის, მათხოვრის ან თუნდაც მგზავრის სახით და ჩვენ ჩვენივე ნებით ვიღებთ ან უარყოფთ ღვთის ასეთ დიდ მაცხოვნებელ წყალობას.

მათხოვრები ყოველთვის იყვნენ და იქნებიან. მაგრამ დღევანდელი ჩვენი ქვეყნის მდგომარეობით მათი რიცხვი ძალიან გაიზარდა. თითოეულ მათგანს დღეში ასობით და შესაძლოა ათასობით ადამიანმა ჩაუაროს გვერდზე და მხოლოდ მცირე ნაწილმა გაიღოს მოწყალება. იქნებ

თანხა არა გაქვს, შესაძლოა ერთი ვაშლი მიაწოდო, პური მოუტეხო ან რითაც შეგიძლია, იმით დაეხმარო. თუ არაფერი გაქვს, შეცოდება ხომ შეგიძლია. გულით თქვი: ღმერთო შენ უშველე ყველა გაჭირვებულსო და ესეც შენგან გაღებული მოწყალება იქნება.

მიუხედავად აღნიშნულისა, ხშირად ნაწილი ადამიანებისა ამრეზილნი უყურებენ ქუჩაში დავარდნილ მათხოვრებს. თითქოს ადამიანებადაც არ თვლიან, მით უმტეს, თუ შარვალში შარ-დგადენილი მათხოვარი გდია სადმე. ასეთ გულქვა ადამიანებს შევახსენებ: ერთი, რომ არ იცი, ვინ არის მოვლენილი იმ დროს მისი სახით და მეორეც – რომც იცოდე, ვინ არის, ღვთის გაჩენილი ხომ არის. უფალი კი გვეუბნება: რაც ერთ ადამიანს გაუკეთე, ის მე გამიკეთეო. ამდენად, როცა მსგავს სიტუაციაში, დახმარების ნაცვლად, დასცინე ან ზიზლით შეხედე მათხოვარს, იმავდროულად ნებით თუ უნებლიერ დასცინე და ზიზლით შეხედე თვით უფალ იესო ქრისტეს.

ასეთი ადამიანები ხშირად ამბობენ, რომ დავეხმაროთ კიდევ, დალევენ, დათვრებიან და დავარდებიან. ეს მცდარი მოსაზრება საკუთარი სიძუნნის გამართლებაა. ჩვენ არსად არ გვეუბნება უფალი ასეთს ან ისეთს დაეხმარე, ან მხოლოდ ასეთებს დაგეხმარებითო, არამედ ამბობს: „ითხოვდით და მოგეცემათო“. ჩვენც ყველა მთხოვნელს რითაც შეგვიძლია, უნდა დავეხმაროთ.

ხშირად უსახლეაროდ დარჩენილი მათხოვრების დიდი ნაწილი, ზამთარშიც კი, ღამეს მიწაზე დაწოლილი ათენებს. ასეთები სწორედ რომ სპირტის ან მსგავსი სასმელების თუნდაც ჭარბი მიღებით უძლებენ სიცივისგან გაყინვას და დღისით სამათხოვრო ადგილამდე ძლივს მისულებს არა განკითხვა, არამედ ჩვენგან ადამიანობა, სითბო და დახმარება სჭირდებათ.

უნდა დავიმახსოვროთ, რომ ჩვენი საქმე არ არის, ვინ რისთვის მათხოვრობს; არის თუ არა ხეიბარი; შეუძლია თუ არა მუშაობით თავის რჩენა და სხვა. რადგან მათხოვრობამდე მივიდა, ჩვენ თუ შეგვიძლია, მხოლოდ დახმარება გვმართებს და არა განკითხვა. მით უმეტეს – დაცინვა.

ჩვენ უნდა გვწამდეს, რომ ღვთის განგებით მათხოვრებს განსაკუთრებული მისია აკისრიათ და მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ ღვთის მართლმსაჯულების აღსრულებაში, თუ ვინ დადგინდეს განკითხვის დღეს უფლის მარჯვნივ სამუდამო ლხინებისათვის და ვინ მარცხნივ – სამუდამო ტანჯვისათვის გამზადებული.

უფალმა მოგვმადლოს განცდა, რომ სხვათა შენყალებით ჩვენც შენყალებულ ვიქმნეთ⁸⁴.

⁸⁴ http://www.orthodoxy.ge/tsodva_satnoeba/gabrieli_matkhvorebze.htm მოძიებული: 17.03.2016.

20.4. სამეცნიერო სტატია

20.4.1. სამეცნიერო სტატიაზე მუშაობის საწყისი პერიოდი

(თემის შერჩევა; ნაშრომისათვის საჭირო ინფორმაციის შეგროვება; მოძიებული ინფორმაციის დამუშავება; გეგმის შედგენა; სათაურის დაზუსტება)

სამეცნიერო სტატია, ძირითადად, მეცნიერების ამა თუ იმ დარგის ან მონათესავე დარგებისთვის განკუთვნილ აკადემიურ კრებულში იპქმდება; ეს არის მცირე ზომის ნაშრომი, რომელშიც განიხილება გაცილებით ვრცელი პრობლემური თემის ერთი კონკრეტული საკითხი; ამ საკითხის გადაწყვეტა ავტორს ბიძგს აძლევს უფრო მყარი პოზიცია შეიმუშაოს პრობლემის ფართო მასშტაბით კვლევისას.

სამეცნიერო სტატიაზე მუშაობის საწყისი პერიოდი, დაახლოებით, ხუთ ეტაპს მოიცავს:

- თემის შერჩევა;
- ნაშრომისათვის საჭირო ინფორმაციის შეგროვება;
- მოძიებული ინფორმაციის დამუშავება;
- გეგმის შედგენა;
- ნაშრომის სათაურის დაზუსტება.

თემის შერჩევა. ავტორი თემას არჩევს დამოუკიდებლად ან ხელმძღვანელთან, ან კიდევ კოლეგებთან / კოლეგებთან შეთანხმებით; ამ ეტაპის წარმატებით დასრულებისათვის მან პასუხი უნდა გასცეს სამ მნიშვნელოვან კითხვას: „რას ვწერ?“, „რისთვის ვწერ?“, „ვისთვის ვწერ?“

რას ვწერ? – ჩვენ ინტენსიურად გვიწევს დაფიქრება და აზრის გამოხატვა სხვადასხვა ტიპის პრობლემურ საკითხებზე, მაგრამ თემა, რომელზეც სამეცნიერო ნაშრომის შექმნას ვაპირებთ, უშუალოდ უნდა განეკუთვნებოდეს ჩვენი **პროფესიული ინტერესების სფეროს**. სადაცო არ უნდა იყოს, რომ, მაგ., ფილოლოგ – ენათმეცნიერს, თავისი სპეციალობიდან გამომდინარე, არ შეუძლია ეკონომიკის ან სამართლის საბაზისო საკითხებზე კვალიფიციური ნაშრომის შექმნა.

სამუშაო პრაქტიკიდან ცნობილია, რომ თემის შერჩევას განაპირობებს გარკვეული **სუბიექტური და ობიექტური ფაქტორები**; პირველი (სუბიექტური ფაქტორი) იმ შემთხვევას ასახავს, რომლის დროსაც ავტორი თავისი სურვილით ირჩევს თემას (ეს მისი შინაგანი მოწოდებაა), ხოლო მეორე (ობიექტური ფაქტორი) – როცა თემა შეკვეთილია, დავალებულია. მიუხედავად ასეთი განსხვავებისა, ავტორი ყოველთვის ერთნაირი პასუხისმგებლობით უნდა მოეკიდოს თავის სამუშაოს. აქვე შევნიშნავთ, რომ შეკვეთით შექმნილი არაერთი მხატვრული ნაწარმოების, მაგ., ჰორაციუსის (რომაელი პოეტი) ოდების (სახოტბო პოეზიის), ისევე როგორც რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნისა“ თუ იოვანე საბანისძის „აბოს წამების“ სრულყოფილება საეჭვო არ გამხდარა.

შენიშვნა: იმავეს ვერ ვიტყოდით საბჭოთა პოეზიის შეკვეთილ ნიმუშებზე, როგორიცაა, მაგ., გ. ტაბიძის „მხარი მხარს!“ ან ხ. ბერულავას „ოქტომბრის დილა“ (თავისი ორაზროვანი ტაეპით: „ოქტომბრის დილა გათენდა, დღეს შვიდი ნოემბერია“) და სხვ.

საუნივერსიტეტო სწავლების საფეხურებზე წინასწარ არის დაგეგმილი სხვადასხვა სირთულის თემების დამუშავება (სამაგისტრო, სადოქტორო კვლევები), რაც სტუდენტისაგან სათანადო ყურადღებასა და მონდომებას მოითხოვს; ასეთივე პასუხისმგებლობის საკითხი დგას მაშინაც, როდესაც ნაშრომის შექმნის მიზეზად იქცევა რაიმე უეცარი შემთხვევა თუ მოვლენა (მეტეორის გამოჩენა, ვულკანის ამოფრივევა...).

შერჩეული თემა, როგორც წესი, გარკვეულ პარამეტრებს უნდა აქმაყოფილებდეს, კერძოდ, არ იყოს:

- ძალიან ზოგადი; ასეთი ნაშრომი ერთდღროულად რამდენიმე მიმართულებით კვლევას გულისხმობს, რაც ავტორს გაუძნელებს მუშაობას; კონკრეტული თემა ბევრად მომგებიანია;

- ზედმეტად ვიწრო და, შესაბამისად – მნირ მასალაზე აგებული, რაც მკითხველში უკმარისობის განცდას გამოიწვევს;
- ყველასთვის ცნობილი („გადაღეჭილი“);
- ჩვეულებრივზე მეტად წინააღმდეგობრივი, რაც გაურთულებს ავტორს პოზიციის დასაბუთებას და სხვ.

რისთვის ვნერ? – კითხვა მიემართება **მიზანს**, რისთვისაც ავტორმა გადაწყვიტა ნაშრომის შექმნა. მიზანი შეიძლება იყოს: საკითხის დასმა; დიაქრონიულ (ისტორიულ) თუ სინქრონიულ (სტატიკურ) ჭრილში შესწავლა ან ორივე ერთად; პრობლემურ თემაზე სუბიექტური ან საზოგადოებრივი აზრის ფორმირება და სხვ. ავტორი ბოლომდე გარევაული უნდა იყოს თავისი ნაშრომის მიზანსა და ამოცანებში, რომ მთავარი სათქმელიდან არ გადაუხვიოს.

ვისთვის ვნერ? – ეს კითხვა მიემართება **მკითხველებს**. ბუნებრივია, ნაშრომი იქმნება აუდიტორიისათვის, რომელიც, უმეტეს შემთხვევაში, აერთოანებს სხვადასხვა კატეგორიის ადამიანებს. განსხვავებას განაპირობებს: ასაკი (პატარები, მოზარდები... ხანდაზმულები); სქესი; განათლება (სრული / არასრული, საშუალო / უმაღლესი); კვალიფიკაცია, საკითხზე ორიენტირება (პროფესიონალი, არაპროფესიონალი); განწყობა (მომლოდინე, გაუცნობიერებელი); სოციალური თუ იურიდიული სტატუსი (შრომისუნარიანი / შრომისუუნარო; თავისუფალი / პატიმრობაში მყოფი / პირობით მისჯილი...) და სხვ.

როგორც ოფიციალურ გამოცემათა ანოტაციებიდან და წინასიტყვაობებიდანაც ჩანს, ავტორი თავიდანვე განსაზღვრავს, ვისთვის არის განკუთვნილი მისი ნაშრომი. ასეთი მიდგომა აუცილებელია მკითხველთა ორიენტირებისათვის ნაშრომის პრობლემატიკასა და, ასევე, ავტორის ენობრივ-სტილისტურ შესაძლებლობებში.

ნაშრომისათვის საჭირო ინფორმაციის შეგროვება. რაც უფრო მდიდარი და მრავალფეროვანია მასალა, მით მეტი გასაქანი ეძლევა ავტორს, საინტერესოდ წარმართოს თხრობა, მსჯელობა გაამდიდროს საილუსტრაციო მასალით, გამოყოს თავისებურებანი. ამის საპირისპიროდ, მნირ ინფორმაციაზე აგებული ნაშრომი უინტერესო და ნაკლებად დამაჯერებელია.

ავტორმა ყველა სახის წყარო უნდა გამოიყენოს (იხ. ზემოთ: პარაგრაფი 20.1.3.) მასალის შესაკრებად. ამისათვის გამოცდილი ხერხია **ამობარათება**: ავტორი წყაროებიდან მოძიებულ ცალკეულ მნიშვნელოვან ინფორმაციას – შეჯამებულ, პერიფრაზირებულ თუ ციტირებულ მასალას – ბარათზე ათავსებს; ეს მუშაობის შემდგომ ეტაპზე უადვილებს მონაცემების გარკვეული პრინციპით დაჯგუფებისა თუ კლასიფიკირების პროცესს, რომლის აუცილებლობაც თვითონ მასალის სპეციფიკიდან გამომდინარებას. ბარათის ზომა დამოკიდებულია კონკრეტული ინფორმაციის კატეგორიაზე, მაგ., რომელიმე მოსაზრების ამოსაბარათებლად მოზრდილი ბარათია საჭირო, ხოლო კონკრეტული საანალიზო ფორმისათვის – შედარებით მცირე.

ბარათებს ადგენენ შემდეგი წესების დაცვით: ავტორის მიერ შეჯამებული, პერიფრაზირებული თუ ციტირებული ინფორმაცია მოთავსდება ბარათის ცენტრალურ ადგილას, ხოლო წყაროს წარმომავლობის დამადასტურებელი მონაცემები – ბარათის ქვედა მარცხენა მხარეს; მაგ.: – ბეჭდური წყაროს შემთხვევაში, მიეთითება: ავტორი (ინიციალი, გვარი), სახელწოდება, გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა, წელი და გვერდი;

- ზეპირი გზით მოპოვებული ინფორმაციის დამონიტორინგის კვლევის ინტერესებიდან გამომდინარე, შერჩევით ალინიშნება ინფორმატორის პირადი მონაცემები; თუ ინფორმატორი მთემქულია, მიეთითება: სახელი, გვარი, წლოვანება, საცხოვრებელი ადგილი, საქმიანობა / პროფესია... თუ კონსულტანტია, მაშინ – სახელი, გვარი და სამეცნიერო სტატუსი. ზეპირი წყაროს მითითება უნდა დასრულდეს მასალის მოპოვების თარიღით;
- ინტერნეტწყაროს შემთხვევაში, საჭიროა ვებგვერდის მისამართი და მასალის მოძიების თარიღი.

ბარათები ზუსტად და თანმიმდევრობის დაცვით უნდა იყოს შედგენილი; წინააღმდეგ შემთხვევაში, მკვლევარს მოუწევს წყაროს ხელმეორედ მოძიება, რადგან დაუკონკრეტებელი ინფორმაცია სანდო არ არის და მისი ნაშრომში გამოყენება უხერხულობას გამოიწვევს.

მოძიებული ინფორმაციის დამუშავება. მოძიებული ინფორმაციის დამუშავება ნიშნავს უშუალო თეორიული და პრაქტიკული მასალის მომზადებას მსჯელობის ასაგებად. ამ ეტაპზე გათვალისწინებულია ჯერ ამობარათებული მასალის გადარჩევა და კლასიფიკაცია, შემდეგ – შედარებითი ანალიზი.

გადარჩევა. ბარათებზე გადმოტანილი მასალა უნდა გაიცხრილოს, განიტვირთოს ზედმეტი, ჭარბი ინფორმაციისაგან; შესაბლოა, ძიების პროცესში მოვიპოვოთ ისეთი ცნობებიც, რომელებიც თავისთავად საინტერესოა, თუმცა კონკრეტული თემისათვის – ნაკლებად მნიშვნელოვანი. ასეთ შემთხვევაში, ისინი უნდა გამოვყოთ დანარჩენი მასალისგან და, თუკი ღირებულად ვთვლით, სათანადო კომენტარით, ცალკე საქალალდები შევინახოთ სამომავლო თემებისათვის.

კლასიფიკაცია. გადარჩეული საანალიზო მასალა საჭიროებს გარკვეული პრინციპით და-ლაგებას; მასში, ბუნებრივია, აისახება სამსჯელო თემის სხვადასხვა მხარე; შესაბამისად, ამ მხარეთა გათვალისწინებით, თემატურად ან რომელიმე სხვა საკლასიფიკაციო ნიშნით უნდა და-იყოს მასალა სისტემური ანალიზის ჩასატარებლად; ეს უკანასკნელი, მართლაც, იოლია, როცა მასალა განაწილებულია საკლასიფიკაციო ჯგუფებში; ასეთია, მაგ:

ა) მწერლის ბიოგრაფიული პორტრეტისათვის – „მოწაფეობის პერიოდი“, „სტუდენტობა“, „პირველი პუბლიკაციები“...

ბ) საკითხის მონოგრაფიული (ერთ თემასა ან საკითხზე ორიენტირებული) კვლევისათვის – „სა-

კითხის შესწავლის ისტორია“, „თანამედროვე თეორიები“, „საკითხის პრობლემური მხარეები“;

გ) ტერმინოლოგიურ მოდელებზე დაკვირვებისათვის – „ქართული ფუძისა და აფიქსის კომბინა-ციით მიღებული ტერმინები“; „საერთაშორისო ტერმინ-ელემენტებით ნაწარმოები ტერმინები“, „ტერმინოლოგიური აბრევიატურა“ და სხვ.

მსხვილი საკლასიფიკაციო ერთეულები, ბუნებრივია, თავის მხრივ, ვიწრო განშტოებებად დანაწევრდება.

საანალიზო მასალის კლასიფიკაციის შედეგად თავს იჩენს გარკვეული პრობლემური სა-კითხები თუ მათი აქმდე შეუნიშნავი დეტალები – გამოვლინდება რაიმე კანონზომიერება და გამონაკლისები, რომლებიც ავტორისგან სათანადო ახსნას საჭიროებს.

შედარებითი ანალიზი. პრობლემური საკითხების კვლევა ემყარება წყაროების შედარე-ბით ანალიზს. სამეცნიერო ლიტერატურაში ძნელად მოიძებნება თემა, რომელიც, თუნდაც რაი-მე კუთხით, შესწავლილი არ იყოს; ამდენად, ლოგიკურია, რომ ავტორი, საკითხთან მიმართებით, შეისწავლის და ერთმანეთს ადარებს არსებულ, მეტნაკლებად განსხვავებულ, ზოგჯერ საპირის-პირო მოსაზრებებს და შემდეგ აყალიბებს საკუთარ პოზიციას.

ზემოთ, ანალიტიკურ რეფერატზე საუბრისას, ჩვენ ვიმსჯელეთ შედარებითი ანალიზის სპეციფიკაზე. ამ შემთხვევაში განსხვავება მხოლოდ ისაა, რომ თუ ანალიტიკური რეფერატი ორი-სამი ნაშრომის მიხედვით იქმნება, სამეცნიერო სტატიისათვის გაცილებით მეტი წყაროს შედარებაა საჭირო.

წყაროების შედარებითი ანალიზი ავტორს ბიძგს აძლევს, უფრო მეტად იყოს ორიენტირე-ბული თემაზე, კერძოდ: რა მიმართულებით განავითაროს მსჯელობა, რომელი საკითხების ნინ წამონევით შესძინოს მეტი ღირებულება თავის ნაშრომს, და მოემზადოს საკუთარი დამოუკი-დებელი ხედვის შესამუშავებლად.

გეგმის შედგენა. მუშაობის მომდევნო ეტაპზე საჭიროა ნაშრომის სტრუქტურული ორგა-ნიზება იმ პრობლემური საკითხების გათვალისწინებით, რომლებიც მოპოვებული მასალის კლა-სიფიკაციისა და ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა; ამ დროს, ავტორის მიზნის შესაბამისად, შე-საბლებელია მოხდეს გარკვეული პრობლემური საკითხების გაერთიანება (გამსხვილება) ან სა-ერთო თავის განშტოებებად ქცევა, ან კიდევ – გაცხრილვა და დარჩენილი მონაცემების სხვა-დასხვა თავში გადანაწილება. ასე იქმნება ნაშრომის პირველადი გეგმა – საკითხთა და ქვესა-კითხთა ჩამონათვალი, ანუ, თავებისა და ქვეთავების ლოგიკური მიმღევრობა, რომელიც შემ-დეგ ნაკლებად ემორჩილება არსებით ცვლილებებს (აქ არ იგულისხმება გარკვეული საკითხე-ბის ახალი მასალებით განვრცობა ან პირიქით – ჭარბი ინფორმაციისგან განტვირთვა, რაც მო-სალოდნელია წერის პროცესში).

გეგმის საბოლოო რედაქციაში მოიაზრება ნაშრომის მთელი სტრუქტურა, რომელიც შედგება სამი ნაწილისაგან: შესავალი, ძირითადი ნაწილი და დასკვნა.

შესავალი ნაწილის დანიშნულება მკითხველის დაინტერესება. მასში წარმოჩენილი უნდა იყოს:

- პრობლემის აქტუალობა;
- ნაშრომის შექმნის მიზანი და ამოცანები;
- ავტორის თეზისი.

აღნიშნული ჩამონათვალის მიხედვით, პასუხი უნდა გაეცეს შემდეგ კითხვებს: რა არის კვლევის საგანი? რამ განაპირობა მისი მნიშვნელობა? რა მეცნიერული მუშაობაა ჩატარებული ამ მიმართულებით? რა საკითხები იყრის თავს? რა არის ავტორის მთავარი დებულება?

ძირითად ნაწილში პრობლემურ საკითხთან მიმართებით, წარმოდგენილია წყაროების შედარებითი ანალიზი, რომლის საფუძველზეც ავტორი განავითარებს თავის მოსაზრებას სათანადო არგუმენტაციით;

დასკვნით ნაწილში ხდება:

- ავტორის ყველა ძირითადი არგუმენტის შეჯამება;
- თეზისის გამეორება (სხვა სიტყვებით);
- პრობლემის გადაჭრის გზის შეთავაზება („შეთავაზება“ შემთხვევით არ გვითქვამს – კატეგორიული ტონი მხოლოდ გაღიზიანებას გამოიწვევს მკითხველში / მსმენელში); ავტორმა უნდა განაზოგადოს (ზოგადმეცნიერულ ჭრილში წარმოადგინოს) თავისი კვლევის შედეგები და წარმოაჩინოს მათი თეორიული თუ პრაქტიკული (ან ორივე ერთად) ღირებულება.

დასკვნა, შესაძლოა, არ წარმოადგენდეს ჭეშმარიტების დადგენის ერთადერთ გზას, მაგრამ უნდა იყოს ამის ერთ-ერთი არგუმენტირებული, თავისთავად საინტერესო ცდა, რომელიც მკითხველზე შთაბეჭდილებას მოახდენს (საფიქრალს დაუტოვებს).

გეგმის მიხედვით იქმნება ნაშრომის შავი ვარიანტი, ხოლო შემდეგ – საბოლოო ვერსია.

სათაურის დაზუსტება. ნაშრომის სათაურზე მუშაობისას ავტორმა უნდა გაითვალისწინოს გარკვეული მოთხოვნები, კერძოდ, სათაური:

- უნდა პასუხობდეს თემას:

მართალია, ავტორი ჯერ თემას ირჩევს და მერე იწყებს წყაროებზე მუშაობას, მაგრამ მასალის ანალიზის შემდეგ მას უფრო მკაფიო წარმოდგენა უყალიბდება თავის ამოცანებზე. არაიმვიათია შემთხვევა, როცა საანალიზო მასალა ავტორს მეტნაკლებად განსხვავებული მიმართულებით კვლევისკენ უბიძებებს; ამდენად, სავსებით ლოგიკურია, მან წარმომის სტრუქტურული ფორმირებისა და სათაურის შედგენის საკითხები ერთმანეთს დაუქვემდებაროს;

შენიშვნა: სათაურისა და წარმომის შეუსაბამობის მაგალითად ყველას გაგვახსენდება ნაცნობი ეპიზოდი სკოლის ცხოვრებიდან: მასწავლებელი მოითხოვს მოთხრობის პერსონაჟის დახასიათებას, მოსწავლე კი წერს მთელი მოთხრობის შინაარსს, რადგან არ იცის, როგორ შეასრულოს ეს დავალება.

– მკითხველისთვის ინტერესის აღმძვრელი იყოს; ამის მისაღწევად თანაბრად მნიშვნელოვანია სათაურის როგორც შინაარსობრივი, ისე ფორმალური მხარის მოწესრიგება. მკითხველზე დაფებითად მოქმედებს, როცა სათაური არის:

ა) **სხარტი, ლაკონიური;** ვრცელი კონტექსტი სათაურად არ გამოდგება, რადგან მკითხველი ყურადღების კონცენტრირებას ვეღარ ახერხებს;

ბ) **ნათელი, გასაგები, კონკრეტული** – სათაურის გაცნობისთანავე მკითხველს უნდა შეექმნას მკაფიო წარმოდგენა, რა თემაზე იქნება მსჯელობა მოცემულ წარმომში;

გ) **სპეციალური ლექსიკისგან მაქსიმალურად განტვირთული,** რომ მკითხველს არ გაუჭირდეს მისი აღქმა და გაცნობიერება;

დ) **სათაური არ უნდა არღვევდეს აკადემიურობის ზღვარს;** სკანდალური სათაურების გამო, შესაძლოა მკითხველის ინტერესი გადაიზარდოს გაღიზიანებაში; ეს ე.წ. „ყვითელი პრესისთვის“ დამახასიათებელი მოვლენაა, რომელსაც წაკლებად ვხვდებით სამეცნიერონ წარმომებში.

სათაურად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს: სიტყვა, ფრაზა, ასევე, წებისმიერი აგებულები-სა და შინაარსის წინადადება. ამ თვალსაზრისით, განსაკუთრებით მრავალფეროვანია მხატვრულ და პუბლიცისტურ თხზულებათა სათაურები, მაგ.: „კაცია-ადამიანი!?” (ი. ჭავჭავაძე); „კაცი, რომელსაც ლიტერატურა ძლიერ უყვარდა“ (გ. დოჩანაშვილი); „ჩემი ბრალი არ არის, ღმერთი!“ (შ. არაგვისპირელი); „რა მოხდა აბაშაში?“ (კ.ლორთქიფანიძე); „რა გითხრათ? რით გაგახაროთ?“ (ი. ჭავჭავაძე.); „რა უნდოდა, რას მერჩოდა, რას მერქაგრეხილებოდა?!“ (გ. პეტრიაშვილი) და სხვ.

არის შემთხვევები, როცა მკითხველი მიმზიდველი სათაურის გამო უფრო იწყებს ნაშრომის გაცნობას, თუმცა მალევე თავს მიანებებს, რადგან, თავიდან შექმნილი შთაბეჭდილების საპირისპიროდ, ტექსტში ვერაფერს ნახავს საყურადღებოს. ეს მაშინ ხდება, როცა სათაურის შედგენაზე უფრო მეტ დროს ხარჯავს ავტორი, ვიდრე ღირებული ნაშრომის შექმნაზე. ასეთი რამ არაიშვიათია პრესის ფურცლებზე, სადაც, შეიძლება ითქვას, ეფექტური სათაურების „ცოცხალი“ შეჯიბრია; ამ ბოლო დროს ხშირია შემთხვევა, როცა პრესის მუშაკები პუბლიკაციის სათაურად აქცევენ რესპონდენტთა მსჯელობიდან ამოღებულ მონაკვეთს და ამ გზით იმარტივებენ სამუშაოს.

ზემოთ წარმოდგენილი ზოგადი მოთხოვნები ძირითადად საერთოა ყველა ტიპის ნაშრომის სათაურებისათვის, თუმცა არის გარკვეული განსხვავებაც; სამეცნიერო ნაშრომის სათაური, უმეტეს შემთხვევაში, მშრალად – მათემატიკური სიზუსტით ასახავს სამსჯელო თემას, როცა, მაგ., პუბლიცისტურ წერილთა სათაურები უფრო მეტაფორულია (გადატანითი მნიშვნელობის მქონეა) და მეტი ექსპრესიულობით გამოირჩევა; შდრ.:
მონოგრაფია: „ტერმინთშემოქმედების პრინციპები XIX საუკუნის II ნახევრის საქართველოში“;
პუბლიცისტური წერილი: „გაიღვიძე, ძია გრიშა, დეპოში ვართ!“ (ასახავს საქართველოს მწერალთა კავშირის წარმომადგენელთა შორის გამართულ პოლემიკას გასული საუკუნის 90-იან წლებში).

სავარჯიშოები

20.4.1.1. მოემზადეთ სტატიის დასაწერად თემაზე: „გიორგი სააკაძის შეფასებისათვის ზოგიერთ მხატვრულ-პოპულარულ და პუბლიცისტურ წყაროში“; შეასრულეთ შემდეგი დავალებები:

- ა) ციტირების, შეჯამებისა და პერიფრაზის გამოყენებით დაამუშავეთ წყაროები:
 - ლ. სანიკიძე, „გიორგი სააკაძე“, თბ.: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემლობა, 1988 წ.;
 - ტ. ფუტკარაძე, სიმართლე გიორგი სააკაძეზე (იხ. სავარჯიშო 20.2.2.4.);
 - ჯ. ლვინჯილია, „გიორგი სააკაძის პიროვნება“, გამოც. მე-2, თბ.: 1983 წ.;
 - რ. ჩხეიძის წერილების ციკლი: „სიმართლე გიორგი სააკაძეზე“ მისივე კრებულიდან: „მზის ამოსვლის წინ“, თბ.: „ლომისი“, 1997წ.;
 - ა. წერეთელი, „შავი ფიქრები გიორგი სააკაძეზე“, რჩეული ნაწარმოებები ხუთ ტომად, ტომი V, თბ.: გამომცემლობა „საქართველო“, 1990 წ.
- ბ) შეადარეთ წყაროები; გაანალიზებული მასალის საფუძველზე გამოყავით პრობლემური საკითხები და შეადგინეთ გეგმა.

20.4.1.2. წაიკითხეთ ქვემოთ წარმოდგენილი ნაშრომი და შეასრულეთ შემდეგი დავალებები:

- ნაშრომის პრობლემატიკასთან დაკავშირებით, მოიძიეთ და თქვენთვის ცნობილი ხერხებით დაამუშავეთ 4-5 წყარო;
 - გააანალიზეთ მასალა, გამოყავით პრობლემური საკითხები;
 - შეადგინეთ გეგმა და დააზუსტეთ თქვენი მომავალი სტატიის სათაური.
- სათაურის შემოთავაზებული ვარიანტია „ქართველთა პოლიტიკური ორიენტაცია – წარსული და დღევანდელობა“.

ტ. ფუტკარაძე

ქართველი ერის პროდასავლური არჩევანი

(სტატიიდან: საქართველოს ეკლესია ისტორიულ გეოპოლიტიკურ კონტექსტში /დიდი გეოპოლიტიკური მოთამაშების ძველი და ახალი შეცდომები საქართველოში)

ქართველმა ერმა პროდასავლური არჩევანი გააკეთა ჯერ კიდევ IV საუკუნეში, როდესაც სახელმწიფო რელიგიად ქრისტიანობა გამოაცხადა; კერძოდ, I-IV საუკუნეებში საქართველოს ჰქონდა არჩევანი ორ კულტურას შორის - ირანულ (აღმოსავლურ) ზოროასტრიზმსა და ევროპულ ქრისტიანობას შორის: საქართველომ ქრისტიანული დასავლეთი აირჩია; ამ არჩევანის გამო ქართველი ერის, საქართველოს განადგურებას ცდილობდნენ: სპარსეთი (IV-VI სს), არაბეთი (VII-IX სს), სელჯუკები (X-XI სს), მონღოლები (XIII-XIV სს), ირანი და ოსმალეთი (XVI-XVIII სას)...

ქართველობამ ყველა ამ მომხდურს გაუძლო.

VII-XVII საუკუნეებში ქართველობისა და ქრისტიანობისათვის ბრძოლა სინონიმებად იქცა; ქართულ ენასთან ერთად ქრისტიანობა ქართველთა იდენტობის განმსაზღვრელ ფაქტორად მოგვევლინა; შდრ:

ა) ჯვაროსანული ომების დროსაც დადგა საქართველო არჩევანის წინაშე; თავისი ქრისტიანობის გამო საქართველომ მაშინაც ქრისტიანული დასავლეთის მხარე დაიჭირა და არა - აგრესიული სელჩუკებისა; ამ პერიოდში საქართველოს თავისი ძლიერების ოქროს ხანა ჰქონდა.

ბ) XVI-XVIII საუკუნეების კავკასიაში ირან-ოსმალეთის აგრესიამ (იხ., მაგ., 1555 წლის ამასის ზავი) და მათმა მცდარმა სტრატეგიამ კავკასიაში მესამე გეოპოლიტიკური მოთამაშე - რუსეთი - შემოიყვანა: ირანისა და ოსმალეთის მცდელობამ, გაენადგურებინათ ქართული სამეფოები, ასევე, საქართველოსადმი დასავლეთის გულგრილობამ (იხ., მაგ., სულხან-საბას იმედგაცრუება), ქართველები აიძულა, სტრატეგიული პარტნიორი ჩრდილოეთშიც ეძებნათ:

მუსლიმანურ ქვეყნებთან განუწყვეტილ ომში გადაღლილმა და მოხუცებულმა ერეკლე მეორემაც ქართლ-კახეთის მეფემ/ დაუშვა შეცდომა: მას ეგონა, რომ ქრისტიანული (მართლმადიდებლური) რუსეთი, როგორც დასავლური კულტურის ნაწილი, საქართველოს სტრატეგიულ პარტნიორობას გაუწევდა. ერეკლე მეორემ 1783 წელს რუსეთთან სამეგობრო ხელშეკრულება გააფორმა, მაგრამ ერეკლეს სიკვდილის შემდეგ, 1801-1811 წლებში, რუსეთმა დაარღვია იგი და: - საქართველოში მოსპონ მეფობა;

- გაანადგურა ბაგრატიონთა მრავალსაუკუნოვანი სამეფო დინასტია;

- გააუქმა საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის - ქართულენოვანი ეკლესიის - ავტოკეფალია;

- იარალის ძალით დაიმორჩილა სხვა ქართული სამეფო-სამთავროებიც.

გ) პირველი მსოფლიო ომის დასასრულს, 1918 წელს, საქართველოს ტერიტორიაზე რამდენიმე გეოპოლიტიკური მოთამაშე აქტიურობდა: თავისი პასიურობითა თუ სხვა მიზეზით დასავლეთევროპის ქვეყნებმა იმუამად რუსეთ-ოსმალეთის კერძად დატოვა საქართველო⁸⁵; 1921 წლის 16 მარტს მოსკოვის შეთანხმებით⁸⁶ თურქეთმა და რუსეთმა საქართველოს მთავრობის ზურგსუკან შუაზე გაიყვეს საქართველოს ტერიტორია; საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა დევნილობაშიც კი დიდხანს და ამაოდ ითხოვდა დასავლეთის მხარდაჭერას, ამ უკანონო აქტზე რეაგირებას და საქართველოს დეოკუპაციას... აქ დავიმოწმებ საქართველოს ეკლესიის სახელით "გენუის კონფერენციისადმი" (1922 წლის 10 აპრილი-19 მაისი) გაგზავნილ წერილს; კერძოდ, საქართველოს კათოლიკოსი ამბროსი ხელაია წერდა:

"...ჯერ კიდევ წინაქრისტიანულს ხანაში, კავკასიის ძირში, შავისა და კასპიის ზღვებს შორის, ქართულ მოდგმის ტომებმა შექმნეს პატარა სივრცით, მაგრამ ძლიერი ნებისყოფით და აქტუალური ნიჭით მდიდარი სახელმწიფო, რომელიც ცნობილია ისტორიაში საქართველოს სახე-

⁸⁵ მაგ., 1920 წლის ბოლოს ბრიტანეთის პრემიერმა ლოიდ ჯორჯმა საბჭოთა ელჩის განუცხადა, რომ დიდი ბრიტანეთი კავკასიას რუსეთის გავლენის სფეროდ მიიჩნევდა...

⁸⁶ <http://www.amsi.ge/istoria/sab/moskovi.html>

ლით და რომელიც საუკუნეების განმავლობაში ერთადერთი მატარებელი იყო წინა აზიაში ქრისტიანული კულტურისა და ევროპული ჰუმანიზმისა...

...მცირე ერთა მჩაგვრელმა რუსეთმა დასძრა საქართველოს საზღვრებისაკენ საოცუპაციო არმია და 1921 წლის 25 თებერვალს, უსნორო ბრძოლაში სისხლიდან დაცლილ საერთველოს ხელმეორედ დაადგა კისერზე ისეთი მძიმე და სამარცხვინო მონობის ულელი, რომლის მსგავსი მას არ განუცდია თავის მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში... ერი გმინავს, მაგრამ საშუალება არ აქვს ხმის ამოღებისა. ამგვარ პირობებში ჩემს მწყემსმთავრულ მოვალეობადა ვრაცხ კულტურული კაცობრიობის გასაგონად ვსთქვა: მე, როგორც ეკლესიის წარმომადგენელი, არ შევდივარ პოლიტიკური ცხოვრების სხვადასხვა ფორმების დაფასებასა და რეგლამენტაციაში, მაგრამ არ შემიძლია არ ვისურვო ჩემი ერისათვის ისეთი წყობილება, რომელიც შედარებით უფრო მეტად შეუწყობს ხელს მის ფიზიკურ აღორძინებას და კულტურულად განვითარებას...

ამიტომ ვითხოვ: დაუყოვნებლივ გაყვანილ იქნეს საქართველოს საზღვრებიდან რუსეთის საოცუპაციო ჯარი და უზრუნველყოფილი იქნეს მისი მიწა-წყალი უცხოელთა თარეშობისა და მძლავრობა-მიტაცებისაგან...⁸⁷

სამწუხაოდ, მაშინდელი ევროპის სახელმწიფოები ვერ აღმოჩნდნენ თანამიმდევრულნი დემოკრატიული ღირებულებების დაცვის თვალსაზრისით და რუსეთთან გააფორმეს ხელშეკრულებები თავიანთი ეკონომიკური ინტერესებიდან გამომდინარე⁸⁸.

დ) 1991 წელსაც საქართველომ უარი თქვა რუსეთის საბჭოთა იმპერიაში ყოფნაზე (31 მარტის რეფერენდუმი და 9 აპრილის დამოუკიდებლობის აქტი), მაგრამ იმხანად დასავლეთმა ბალტიის ქვეყნები და აღმოსავლეთ ევროპა გაიყვანა რუსული სივრციდან და კავკასია, შუა აზია, უკრაინა-ბელორუსია-მოლდოვის რეგიონი რუსეთს დაუთმო (1989 წლის მალტის მოლაპარაკების შედეგი?)...

ე) 2005 წელს საქართველომ ჩაატარა კიდევ ერთი რეფერენდუმი და დააფიქსირა ნატოსკენ სწრაფვა, მაგრამ რუსეთის ფაქტორის გამო დასავლეთმა 2007 წელს ზედმეტი სიფრთხილე გამოიჩინა, საქართველოს მაპ-ი არ მისცა და, ფაქტობრივად, საქართველო არ დააზღვია 2008 წლის აგვისტოს ავანტიურისაგან; 2008 წლის აგვისტოში მართლმადიდებლურმა რუსეთმა მართლმადიდებლური საქართველო დასაჯა პროდასავლური არჩევანის გამო: საქართველოს ორ განაპირა კუთხეში - აფხაზეთსა და ცხინვალის მხარეში - მოახდინა ქართველთა გენოციდი და განახორციელა ამ ტერიტორიების ფაქტობრივი ანექსია. ამ კონტექსტში საინტერესო 2013 წლის 28 სექტემბერს სოხუმის დაცემის დღისადმი მიძღვნილ ოფიციალურ შეხვედრაზე საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის მიერ გაკეთებული შეფასება:

"...მე ასევე მინდა ვთქვა, რომ ეს არ იყო ომი და ბრძოლა ქართველებსა და აფხაზებს შორის. ეს იყო ბრძოლა მესამე ძალასთან"⁸⁹...

2007-2008 წლებში დასავლეთის არასაქმარისი დახმარების მიუხედავად, ტერიტორიებოკუპირებული საქართველო დღესაც ცდილობს, შეინარჩუნოს პროდასავლური ორიენტაცია და დასავლეთისადმი ნდობა...⁹⁰

⁸⁷ <http://tinyurl.com/q98bxvf>

⁸⁸ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საზღვრებისათვის იხ.:
<http://abkhazeti.info/history/20051113591974666290.php>; სხვა საინტერესო დოკუმენტები იხ.:
http://expertclub.ge/portal/alias_Expertclub/tabid_2555/default.aspx.

⁸⁹ <http://tinyurl.com/q3dtm7x>

⁹⁰ [https://www.blogger.com/blogger.g?blogID=7155736636235539422#editor/target=post;](https://www.blogger.com/blogger.g?blogID=7155736636235539422#editor/target=post;postID=2910145331688941906;onPublishedMenu=posts;onClosedMenu=posts;postNum=8;src=postname)

postID=2910145331688941906;onPublishedMenu=posts;onClosedMenu=posts;postNum=8;src=postname მოძიებული: 10.04.2016.

20.4.2. ნაშრომის ძირითადი სახის მომზადება. დასკვნების ჩამოყალიბება

საწყისი პერიოდის დასრულების შემდეგ ავტორი უშუალოდ იწყებს სამეცნიერო სტატიის წერას, კერძოდ: ამზადებს **ნაშრომის ძირითად სახეს**, რომლის სტრუქტურაც წინასწარ შემუშავებული გეგმის მიხედვით ვითარდება.

ნაშრომის თავდაპირველ (შავ) ვარიანტზე მუშაობისას მთავარი ამოცანაა: რაც შეიძლება, დაწვრილებით, ამომწურავად იქნეს განხილული პრობლემური საკითხები; ამ დროს ავტორი ხელმძღვანელობს პრინციპით, რომ ვრცლად განავითაროს მსჯელობა – არაფერი დარჩეს ყურადღების მიღმა, თუნდაც, ერთი შეხედვით, უმნიშვნელო დეტალი, მაგ., ძალიან მწირი ინფორმაცია ან მისი შეფასება, რამაც მოვიანებით, შესაძლოა, განსაკუთებული დატვირთვა შეიძინოს – საკვლევი პრობლემის სპეციფიკურ მახასიათებლად იქცეს.

ასეთი მიდგომის შედეგად, შესაძლოა, ტექსტი ზოგან ჭარბი ინფორმაციის შემცველი აღმოჩნდეს, ზოგან – მსჯელობანაკლულიც, მაგრამ ეს საგანგაშო არ არის – თანდათან გამოსწორებადია.

კვლევის პროცესში ავტორი დაინტერესებული უნდა იყოს ახლის ძიებით, კერძოდ: წარმოაჩინოს პრობლემური საკითხის აქამდე შეუნიშნავი დეტალები, მოიპოვოს დამატებითი არგუმენტები კონკრეტული მოსაზრების გასამყარებლად თუ გასაბათილებლად, შეიმუშაოს დამოუკიდებელი ხედვა.

სტატიის ძირითადი ნაწილის დასრულების შემდეგ მთავარი ამოცანაა **დასკვნების ჩამოყალიბება**. დასკვნები იწერება წყაროების შედარებითი ანალიზის საფუძველზე შემუშავებული შეფასებების მიხედვით, ისინი პირდაპირ კავშირშია ავტორის თეზისთან – მის განმტკიცებას ემსახურება.

თეზისსა და დასკვნებს შორის ლოგიკური კავშირის შესანარჩუნებლად საჭიროა, ავტორი თავიდან დაუბრუნდეს ნაშრომს, ყურადღებით დააკვირდეს მსჯელობის განვითარებას, რომ წინააღმდეგობაში არ აღმოჩნდეს.

ნაშრომის პირველსახეს – **შავ ვერსიას** – საბოლოოდ სრულყოფის მიზნით, კვლავ უნდა დაუბრუნდეს ავტორი.

სავარჯიშო

20.4.2.1. დაწერეთ სტატია (შავი ვერსია) წინა პარაგრაფის სავარჯიშოებში (20.4.1.1. /20.4.1.2.) შემუშავებული ერთ-ერთი გეგმის მიხედვით.

20.4.3. სამეცნიერო სტატიის საბოლოო ვერსიის შექმნა – ნაშრომის შესწორება და რედაქცია-კორექტურა

ნაშრომის საბოლოო ვერსია იქმნება შავი ვარიანტის შესწორებისა და რედაქცია-კორექტურის საფუძველზე. ავტორმა, სანამ ამ პროცესს წარმართავს, სასურველია რამდენიმე დღით შეისვენოს, რათა ფსიქოლოგიურად განეწყოს ახალი რეზიმისათვის: ის უფრო კრიტიკული უნდა გახდეს თავისი ნაშრომის მიმართ, რომ უზუსტობები შეამჩნიოს, ასევე, დაადგინოს, სად საჭიროებს ტექსტი დამატებითი ინფორმაციით განვრცობას ან პირიქით – განტვირთვას. არაიშვიათია, როცა ასეთ დროს ავტორები მეგობრებსა და კოლეგებს აცნობენ ნაშრომს, ეკითხებიან აზრს და მათ რჩევას ანგარიშს უწევენ, ან მათთან კამათში უფრო რწმუნდებიან, რომ სწორი არჩევანი გააკეთეს.

ნაშრომის შესწორება მისი შინაარსობრივ-სტრუქტურული მხარის მოწესრიგებას ნიშნავს, რაც რამდენიმე დღის ითვალისწინებს:

- ნაშრომის ორგანიზაცია** – შესავალი, ძირითადი და დასკვნითი ნაწილების ლოგიკურ-სტრუქტურული გამართულობის შემოწმება. აქ პასუხი უნდა გაეცეს შემდეგ კითხვებს:
 - არის თუ არა ნაშრომის სამივე ნაწილი ორგანულ კავშირში ერთმანეთთან?
 - დაცულია თუ არა მათი აზრობრივი თანმიმდევრულობა?
 - მოქმედებს თუ არა მათ შორის სტრუქტურული ტოლმეტობის პრინციპი?

ეს უკანასკნელი კითხვა გულისხმობს ნაშრომის შემადგენელი ნაწილების მოცულობათა გეგმაზომიერ განსაზღვრას; მაგ., აკადემიურად არ ჩაითვლება 5-გვერდიანი ნაშრომი, თუკი მისი 3 გვერდი მხოლოდ შესავალს უკავია („თავკომპალა შესავალი“).

დადგენილი ნორმების თანაბმად, ყველაზე ვრცელი ნაშრომის ძირითადი ნაწილი უნდა იყოს, მასთან შედარებით, მცირე – შესავალი და დასკვნითი ნაწილები;

ბ) აბზაცის ორგანიზაცია – აბზაცის ლოგიკურ-სტრუქტურული გამართულობის შემოწმება. აქ მოიაზრება შემდეგი კითხვები:

- უდევს თუ არა აბზაცის გამოყოფას საფუძვლად თემატური (მთავარი) წინადადება?
- არის თუ არა თემატურ და ამხსნელ-დამზუსტებელ წინადადებებს შორის აზრობრივი კავშირი?

– კანონზომიერია თუ არა დამოუკიდებელი და დამხმარე აბზაცების განაწილება?

გ) წინადადების ორგანიზაცია – წინადადების ლოგიკურ-სტრუქტურული გამართულობის შემოწმება, კერძოდ:

- არის თუ არა წინადადება აზრობრივად გამართული?
- ემორჩილება თუ არა სიტყვათა განლაგება მთავარი აზრის განვითარება? (შდრ.: „დიდი დათვის თანავარსკვლავედი“ – „დათვის დიდი თანავარსკვლავედი“)
- დაცულია თუ არა წინადადების ძირითადი სტრუქტურა (აგებულება)?

წინადადების ორგანიზაცია ერთგვარი შუალედური საფეხურია ნაშრომის შესწორებიდან რედაქცია-კორექტურაზე გადასასვლელად.

ნაშრომის რედაქცია-კორექტურა ითვალისწინებს მის ენობრივ-სტილისტურ გამართვას. აქ, ბუნებრივია, თავს იჩენს სხვადასხვა კატეგორიის შეცდომები:

ორთოგრაფიული, კერძოდ:

– სიტყვის არასწორი დაწერილობით გამოწვეული; შდრ.:

მაშასადამე / მაშა სადამე; **ერთ-ერთი** / ერთერთი...

– ბეგერასთან დაკავშირებული: **წიგნში** / წინგში; **საშუალო** / საშვალო...

– მორფოლოგიურ-სინტაქსური; შდრ.:

ეთერმა / ეთერიმ; **ჩვენგანს** / ჩვენთაგანს; **მისწერა** / მიწერა; **სვამდა** / სვავდა... **ბევრი საქმე** / ბევრი საქმეები; ამ საქმეს მოვრჩი / ეს საქმე მოვრჩი...

პუნქტუაციური – სასვენ ნიშნებთან დაკავშირებული; შდრ.:

მე რომ ვყოფილყავი, ასე არ მოხდებოდა / მე, რომ ვყოფილიყავი, ასე არ მოხდებოდა...
ლექსიკურ-სტილისტური – სიტყვის არასწორად შერჩევით გამოწვეული; შდრ.:

ნაბიჯის გადადგმა / ნაბიჯის გადადგმა; ენის სინმინდის საკითხი / ენის სისუფთავის საკითხი..

მექანიკური – უნებლიერ; შდრ.:

თვალს წყალი დაალევინა / წყალს თვალი დაალევინა; ავთანდილი ძმადნაფიც ტარიელ-თან ერთად / ავთანდილი ძმადნაფიც ავთანდილთან ერთად...

ალოგიკური – აზრობრივი შეუსაბამობით გამოწვეული; შდრ.:

კატა ვერ შესწვდა ძეხვესაო, პარასკევია დღესაო / მელა ვერ შესწვდა ყურძენსა, პარასკევია დღესაო.

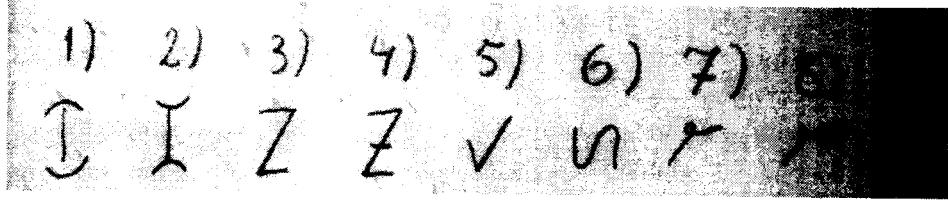
ფაქტობრივი – რეალობასთან დაუკავშირებელი; შდრ.:

XII ს-ის საქართველოს ძლიერება რუმის სასულთნოს საგონიერებელში აგდებდა / XII ს-ის საქართველოს ძლიერება თურქეთს საგონიერებელში აგდებდა.

შენიშვნა: ისტორიულად ცნობილია, რომ თურქეთის სახელმწიფო XX საუკუნეში (1923 წ.) შეიქმნა, ხოლო, XII საუკუნეში რუმის სასულთნო იყო, რომლის ტერიტორიაზეც მოგვიანებით (XIVს.) ოსმალეთის იმპერია დაარსდა).

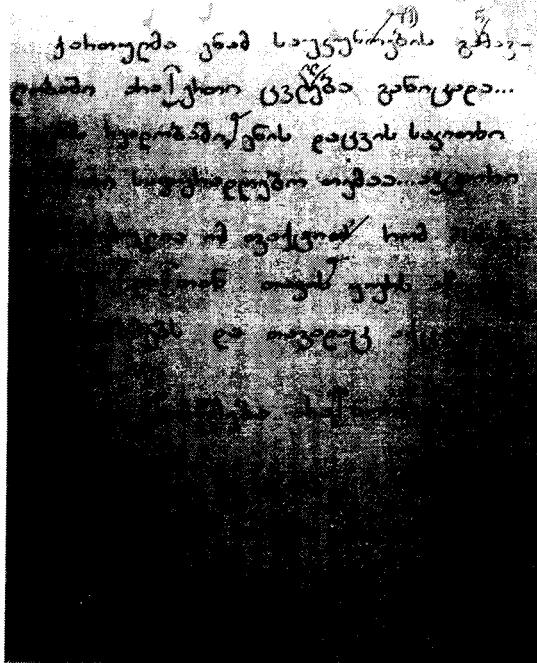
რედაქცია-კორექტურისათვის იყენებენ სპეციალურ ნიშნებს, რომელთა მეშვეობითაც შე-
საძლებელია, ტექსტშივე გასწორდეს შეცდომები. იხ. ქვემოთ:

ა) შეცდომების გასასწორებელი სპეციალური ნიშნები და მათი მნიშვნელობა:

- 1) სიტყვათა შეერთება; 2) დაშორება; 3) აბზაცის გამოყოფა; 4) აბზაცის გაუქმება; 5) ჩამატება;
6) გადანაცვლება; 7) წაშლა; 8) წაშლის სანაცვლოდ ჩამატება; 9) ნაკლული სტრიქონების შევსე-
ბა.

ბ) ტექსტი შეცდომების გასასწორებელი სპეციალური ნიშნების გამოყენებით:

სავარჯიშო

**20.4.3.1. ტექსტი საჭიროებს რედაქცია-კორექტურას; იპოვეთ შეცდომები და გაასწო-
რეთ სპეციალური ნიშნების გამოყენებით.**

ეთნოგრაფია იკვლევს ეთნიკური კულტურათა საერთო და განსხვავებულ ფორმებს, მათი
განვითარების კანონზომიერებებს, იმას, თუ რა წლილი შემოუტანია კაცობრიობას კულტურის
საგანძურში ამათუმ ხალხს. ეთნოგრაფია იმასაც სწავლობს, თუ რა განაპირობებს და ასაზ-
რდოებს სხვა და სხვა ხალხში დამკვიდრებულ ზნე-ჩვეულებებს, ტრადიციებს, ყოფა-ქცევის
ნორმებს.

ტერიტორიული მოცულობის მიხედვით ეთნოგრაფია არის ზოგადი და რეგიონარული.
ეთნოგრაფიის მთავარი ნიშანობა უშვალოდ ცოცხალ სინამდვილეში მოპოვებული ეტნოგრაფიუ-
ლი მასალა, რომლის ფიქსირების დროს ეთნოგრაფია ემყარება საველე კვლევაძიების მეცნიე-
რულ მეთოდს ინფორმატორთა გამოკითხვით ან შესწავლილ ობიექტზე უშუალო დაკვირვებით
საველე მასალასთან ერთად იგი ფართოთ იყენებს მომიჯნე დისციპლინების (ენათმეცნიერება,
ისტორია, არხეოლოგია...) მონაცემებს.

20.4.4. ბიბლიოგრაფიის შედგენა

ნაშრომის ძირითადი ტექსტის საბოლოო ვერსიის შექმნის შემდეგ ავტორი მუშაობს ბიბლიოგრაფიის შედგენაზე. ამ საკითხზე უკვე გვქონდა საუბარი (იხ.: პარაგრაფი 20.1.6.); აქ იმას დავძენთ, რომ ზოგიერთი პერიოდული გამოცემის მიხედვით (იხ., მაგ., საქართველოს საპატრიარქოს ქართული უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა და სამართლის ფაკულტეტის შრომები, ტ.: III, V), მცირე ზომის ნაშრომებს არ ერთვის ბიბლიოგრაფია – მის მაგივრობას სწორი სტატიის ნიმუში N 2).

20.4.5. სამეცნიერო სტატიის გაფორმება

(სტატიის თავფურცელი; აბსტრაქტი; სტატიის ტექსტი)

აკადემიურ გამოცემაში დასაბეჭდად გამზადებული სამეცნიერო სტატია შეიცავს შემდეგ კომპონენტებს:

- თავფურცელი;
- აბსტრაქტი;
- შესავალი;
- ძირითადი ნაწილი;
- დასკვნა;
- ბიბლიოგრაფია;
- რეზიუმე (რომელიმე საერთაშორისო ენაზე).

აღნიშნული ჩამონათვალის დაფორმატებასთან დაკავშირებით, გასათვალისწინებელია სპეციალურ ლიტერატურაში არსებული მითითებები. ნიმუშისათვის, წარმოვადგენთ მასალას ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის აკადემიური სტილის ელექტრონული სახელმძღვანელო⁹¹:

სტატიის თავფურცელი. სტატიის თავფურცელზე ზუსტად და თანმიმდევრობით უნდა იყოს წარმოდგენილი შემდეგი მონაცემები:

- სტატიის სრული დასახელება;
- ავტორის სახელი და გვარი;
- ინსტიტუცია (ინსტიტუტი ან ორგანიზაცია), თანამდებობა და საკონტაქტო ინფორმაცია (ელფოსტის მისამართი, ტელეფონის ნომერი);
- ჟურნალის სახელწოდება, რომელში დასაბეჭდადაც მომზადდა სტატია და წარდგენის სტანდარტული ტექსტი;
- ადგილი და თარიღი.

იმ შემთხვევაში, თუ სტატიას წარმოადგენს სტუდენტი, მაშინ თავფურცელზე მოცემული უნდა იყოს შემდეგი ინფორმაცია:

- სტატიის სრული დასახელება;
- სტუდენტის სახელი და გვარი;
- ფაკულტეტის, პროგრამის დასახელება საფეხურის მითითებით;
- სამეცნიერო ხელმძღვანელის სახელი და გვარი, აკადემიური ხარისხი (თუ ხელმძღვანელი სხვა დაწესებულებიდან არის მოწვეული, შესაბამისი დაწესებულების დასახელებაც მიეთითება);
- უნივერსიტეტის სახელწოდება;
- ჟურნალის სახელწოდება, რომელში დასაბეჭდადაც მომზადდა სტატია და წარდგენის სტანდარტული ტექსტი;
- ადგილი და წელი.

თავფურცლის დაფორმატებისათვის საჭირო პარამეტრები:

- შრიფტი – (Unicod-ში კოდირებული შრიფტი, Sylfaen ან მსგავსი);

⁹¹ <http://iliauni.edu.ge/uploads/other/2/2526.pdf> მოძიებული: 24.03. 2016.

- შრიფტის ფორმა და ზომა: სათაური – 14, გამუქებული და სწორი; ავტორის სახელი და გვარი – 12, გამუქებული და .სწორი; ინსტიტუცია და საკონტაქტო ინფორმაცია – 12 და დახრილი; უურნალის სახელწოდება და სტანდარტული ტექსტი – 12 და სწორი; ადგილი და წელი – 12, გამუქებული და სწორი; თუ არის ფაკულტეტის, პროგრამის და სამეცნიერო ხელმძღვანელის მონაცემები – 12 და სწორი.
- ველები: მარჯვენა ველი – 2 სმ, მარცხენა ველი – 2.50 სმ, ზედა ველი – 2 სმ, ქვედა ველი – 2 სმ;
- დაშორება სტრიქონებს შორის – 1.5;
- ტექსტი განათავსეთ გვერდის შუაში;
- თავფურცელი არ ინომრება⁹².

ქვემოთ წარმოდგენილია სწორად გაფორმებული თავფურცლის ნიმუშები:

N 1

სტატიის სრული სათაური ავტორის სახელი და გვარი ინსტიტუციის სახელწოდება საკონტაქტო ინფორმაცია სტატია მომზადდა უურნალში: „უურნალის სახელწოდება“ წარსადგენად
თბილისი 2011

⁹² <http://moodle.iliauni.edu.ge/mod/page/view.php?id=113> მოძიებული: 26. 08. 2014

<http://iliauni.edu.ge/uploads/other/2/2526.pdf> მოძიებული: 23. 03. 2016

სტატიის სრული სათაური

ავტორის სახელი და გვარი

ინსტიტუციის სახელწოდება

საკონტაქტო ინფორმაცია

ფაკულტეტი, პროგრამა

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: სახელი და გვარი,
აკადემიური ხარისხი

სტატია მომზადდა ჟურნალში: „ჟურნალის სა-
ხელწოდება“ წარსადგენად

თბილისი

2011

აბსტრაქტი. სათაურის გვერდს მოსდევს **ანოტაცია / აბსტრაქტი;** ეს არის აბზაცი შენეუ-
ლი სტრიქონის გარეშე, რომელშიც მოკლედ, ინფორმაციულ დონეზეა ასახული ავტორის მიერ
ჩატარებული კვლევა. აბსტრაქტში მოიაზრება ოთხი ძირითადი ერთეული:

- შესავალი, რომელშიც წარმოდგენილია კვლევის აქტუალობა და მიზანი;
- კვლევის მეთოდები (თუ როგორ განხორციელდა კვლევა);
- კვლევის შედეგები;
- დასკვნები, რომლებიც წარმოადგენს შედეგების განხილვას და კვლევის პრაქტიკულ მნიშ-
ვნელობას.

აბსტრაქტში სიტყვათა რაოდენობა 300-ზე მეტი არ უნდა იყოს. მისი შინაარსი არ სცდე-
ბა საკვლევი თემის ფარგლებს. აბსტრაქტში, ასევე, არ უნდა იყოს ციტატა, რაიმე ცხრილი ან
გრაფიკი. მას, ჩვეულებრივ, ახლავს რამდენიმე (3-5) საძიებო სიტყვა.

როგორც წესი, აბსტრაქტი ცალკე გვერდზე იწერება.

აბსტრაქტის დაფორმატებისათვის საჭირო პარამეტრები:

- შრიფტი – (Unicod-ში კოდირებული შრიფტი, Sylfaen ან მსგავსი);

- შრიფტის ფორმა და ზომა: სათაური – 14, გამუქებული და სწორი; აბსტრაქტის ტექსტი – 12 და სწორი;
- ველები: მარჯვენა ველი – 2 სმ, მარცხენა ველი – 2.50 სმ, ზედა ველი – 2 სმ, ქვედა ველი – 2 სმ;
- ტექსტის კიდეები გასწორებულია ორივე მხარეს;
- სტრიქონებს შორის დაშორება – 1.5;
- სათაური ტექსტისგან დაშორებულია 2 სტრიქონით;
- აბსტრაქტის გვერდიდან იწყება გვერდების ნუმერაცია, გვერდები დანომრეთ არაბული ციფრებით.

იხ. ნიმუში:

აბსტრაქტი

აბსტრაქტის ტექსტი ქართულ ენაზე _____

ძირითადი თემატური საძიებო სიტყვები: _____, _____, _____.⁹³

სტატიის ტექსტი. სტატიის ტექსტის (შესავალი, ძირითადი ნაწილი, დასკვნა) დაფორმატებისას გამოიყენება შემდეგი პარამეტრები:

- შრიფტი - (Unicod-ში კოდირებული შრიფტი, Sylfaen ან მსგავსი);
- ტექსტის შრიფტის ზომა - 12;
- სათაურების შრიფტის ფორმა და ზომა: პირველი დონის სათაური – 14, გამუქებული და სწორი; მეორე დონის სათაური – 12, გამუქებული და დახრილი; მესამე დონის სათაური – 12 და დახრილი;
- რთული სტრუქტურის მქონე სტატიაში შეიძლება შეგვხვდეს სამ დონეზე მეტი ქვედაყოფა. ქვეთავების რაოდენობა შეიძლება განსხვავდებოდეს სხვადასხვა თავში. თუ თავის ან ქვეთავის დაყოფა ხდება, მაშინ დაყოფის ამ დონეზე, სულ ცოტა, ორი ნაწილი/სექცია მაინც უნდა გამოიყოს. სათაურების დონეების გარჩევა ხდება იმით, რომ ერთი დონის სათაურები ერთნაირად არის გაფორმებული.
- ქვეთავების და მათი ქვეერთეულების სათაურები იწერება ცალკე, ტექსტიდან გამოყოფილ სტრიქონზე. პირველი დონის სათაური ტექსტიდან დაშორებულია ორი სტრიქონით, მეორე დონის სათაური ერთი სტრიქონით და მესამე დონის სათაურსა და ტექსტს შორის კი არ არის გამოყოფილი სტრიქონი. მხოლოდ ყველაზე დაბალი დონის ქვეერთეულის სათაური იწერება იმავე სტრიქონზე, რომელზეც ძირითადი ტექსტი გრძელდება. ტექსტისგან მისი გამოყოფა კი ხდება იმით, რომ ის დახრილად იწერება და მის ბოლოს წერტილი დაისმის.
- ტექსტის სტრიქონებს შორის მანძილი – 1.5;
- ველები: მარჯვენა ველი – 2 სმ, მარცხენა ველი – 2.5 სმ, ზედა ველი – 2 სმ, ქვედა ველი 2 სმ;
- სტატიის გვერდები ინომრება არაბული ციფრებით.

⁹³ <http://moodle.iliauni.edu.ge/mod/page/view.php?id=114> მოძიებული: 26. 08. 2014

<http://iliauni.edu.ge/uploads/other/2/2526.pdf> მოძიებული: 24. 03. 2016.

20.4.5.1. გაეცანით სამეცნიერო სტატიებს; აღწერეთ მათი ზოგადი სტრუქტურა და იმსჯელეთ პრობლემატიკაზე.

N 1

ტ. ფუტკარაძე

საერთოქართველური ენისა და ქართული სტანდარტული ენის მიმართებისათვის (ფონემატური სტრუქტურა)⁹⁴

აპსტრაქტი

სამეცნიერო ლიტერატურაში გაბატონებულია თვალსაზრისი, რომ ქართული სალიტერატურო (სამწიგნობრო) ენა მომდინარეობს ქართლური (ქართლ-კახური) დიალექტიდან. ამგვარი თვალსაზრისის არგუმენტირება რთულია, რამდენადც 15 საუკუნის ნინი დადასტურებული ქართული სალიტერატურო (სამწიგნობრო) ენის როგორც ფონემატური, ასევე, მორფოლოგიურ-სინტაქსური სტრუქტურა და ლექსიკური ბაზა ნამდვილად სხვაობს ჩვენთვის ცნობილი ყველა ქართველური დიალექტისაგან. ვფიქრობთ, უფრო ლოგიკურია და მეტი არგუმენტი ეძებნება ჩვენს მოსაზრებას, რომ ქართველთა სამწიგნობრო ენა ეფუძნება საერთოქართველურ ენობრივ მოდელს.

ისტორიულ-შედარებითი და სისტემური კვლევის მეთოდებით სტატიაში წარმოდგენილია საერთოქართველური ენისა და სამწიგნობრო ქართული ენის ბერითი სისტემის შეპირისპირებითი ანალიზი. მიღებულია შემდეგი დასკვნა: საერთოქართველური ენის ფონემატური სტრუქტურის შედარება არქაული ქართული ენის ფონემატურ სტრუქტურასთან ცხადყოფს, რომ ქართული სამწიგნობრო ენა მომდინარეობს საერთოქართველური ენიდან და არა – რომელიმე ქართველური დიალექტიდან. საერთოქართველურ ენაზე დაფუძნებული ქართული სამწიგნობრო ენა შექმნის დღიდან დღემდე უწყვეტად ფუნქციონირებს, რის გამოც ის არსებითად არ შეცვლილა (განსხვავებით ბერძნული, სპარსული თუ სომხური ენებისგან).

საძიებო სიტყვები: საერთოქართველური ენა, ქართული ენა; ქართველური დიალექტები; კოლხური კულტურა.

საერთოქართველური ენა სათავეა ყველა ქართველური ენობრივი ერთეულისა⁹⁵. სპეციალისტებს შორის აზრთა სხვადასხვაობა საერთოქართველური ენის არსებობის დროის შესახებ; ზოგის აზრით, ეს ენა 3000 წლისაა, ზოგის მიხედვით კი – 5000-6000. ასეთი ძველი პერიოდის ქართულენოვანი წარწერები არ არის შემონახული⁹⁶, შესაბამისად, ამოსავალი ქართველური ენის სტრუქტურის, ასევე, არსებობის ქრონოლოგიური ჩარჩოების შესახებ დაბეჯითებით მსჯელობა შეუძლებელია; კერძოდ, საერთოქართველური ენის არსებობის დროის შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურაში სხვადასხვა მოსაზრებაა:

თ. გამყრელიძის, ვ. ივანოვის, მ.ქურდაიანის და სხვათა აზრით, ძვ.ნ. II ათასწლეულში უკვე დამოუკიდებლად არსებობდა სამი ქართველური ენა: ქართული, სვანური და ზანური (მეგრულ-ჭანური)⁹⁷; შესაბამისად, მათი აზრით, საერთოქართველური ენის არსებობის სავარაუდო დროა ძვ.ნ. V-IV ათასწლეულები.

⁹⁴ სტატია წარმოდგენს ქართულ ვერსიას რუსული სტატიისა: *К соотношению общеқартвелльского и стандартного грузинского языков (фонематическая структура); фонологический раздел: Евразийский вестник гуманитарных исследований*, Пермский институт экономики и финансов, 2015 №2, Пермь

⁹⁵ ამ კონტექსტში არ განვიხილავთ ბასურ ენას, რომლის ქართველურთან ნათესაობაზე ბევრი სპეციალისტი საუბრობს (დამოწმებულ ლიტერატურაში იხ., მაგ., ნ. მარის, ი. ზიცარის, არნ ჩიქობავას და სხვათა ნაშრომები).

⁹⁶ წარწერების არქეოლოგიური კულტურა არც ერთ ენაზე არ მეტყველებს, ამდენად, კერამიკა თუ ლითონის ნაწარმი რაიმე მტკიცების საშუალებას არ იძლევა.

⁹⁷ კერძოდ, სვანურის გამოყოფა ივარაუდება III ათასწლეულის დასაწყისში, ზანურისა კი – ძვ.ნ. II ათასწლეულში (თ. გამყრელიძე, ვ. ივანოვი, 1984, გვ. 909; თ. გამყრელიძე, 1998, გვ.3.).

ამგვარი მოსაზრება ძირითადად ეყრდნობა ენათა დათარიღების ე.წ. გლოტოქრონოლოგიური მეთოდით (ლექსიკური ერთეულების ცვლილების მიხედვით ენის ასაკის განსაზღვრა) მიღებულ შედეგებს; წარმოდგენილი მეთოდი ნაკლულევანია და კვლევის თანამედროვე დონეზე მას ვერ დავეყრდნობით⁹⁸, რამდენადაც ეს მეთოდი ვერ ითვალისწინებს სამეტყველო კოდების შერევით გამოწვეული ცვლილებების ხარისხს.

თ.გამყრელიძისა და ვ.ივანოვის მიერ ერთ-ერთ არგუმენტად მოხმობილია ძვ.წ. II ათასნლეულში დადასტურებული მიკენური კოს/კო-ვო „ტყავი“ სიტყვა, რომელიც, მათი აზრით, მომდინარეობს უკვე ძვ.წ. II ათასნლეულში თითქოსდა არსებული „ზანური ენის“ *ტყოვ- ფუძისგან (რომლის ამოსავალ ვარიანტად ივარაუდება საერთოქართველური *ტყავ- ფუძე: თ.გამყრელიძე, ვ.ივანოვი, 1984, გვ.908-90).

წარმოდგენილი არგუმენტიც არ არის სარწმუნო, რამდენადაც მეგრულ-ლაზურში არსებობს არა *ტყოვ-, არამედ ტყებ- ფუძე; არც ივარაუდება ასეთი ვარიანტი, ვინაიდან საერთოქართველურ *ტყავ- ტიპის ფუძეებში საერთოქართველური ა მეგრულ-ლაზურ კილოებში გვაძლევს ე ხმოვანს: ვ თანხმოვანის არსებობა აფერხებს ა > ო პროცესს; შდრ.: *ძარღვ- > ჯერღვ, *არჩვ- > ერცექმ- და სხვ.

თ.გამყრელიძის, ვ.ივანოვის, დ.მუსხელიშვილის, მ.ქურდიანის და სხვა ავტორთა მიერ გაანალიზებული სხვა ლექსიკური პარალელებიც ვერ იძლევა დამაჯერებელ დასკვნას საერთოქართველური ენის ძვ.წ. V-III ათასნლეულში არსებობის შესახებ; კერძოდ, ამგვარი საკამათო მასალის მიხედვით ვერ დავადგენთ საერთოქართველური თუ საკუთრივ ქართული ენის არსებობის დროს; გარდა ამისა, რეკონსტრუირებული და არადოკუმენტირებული ენების სავარაუდო ლექსიკური ბაზის მიხედვით ასეთ შორეულ დროში რთულია დადგინდეს: სესხებასთან გვაქვს საქმე თუ საერთო წარმომავლობასთან.

უფრო ლოგიკური ჩანს კ. ბერგსლანდისა და ჰ. ფოგტის, ასევე არნ. ჩიქობავას თვალსაზრისი; კერძოდ:

კ.ბერგსლანდი და ჰ.ფოგტი: ჰიპოთეტური საერთოქართველური ენა „ძველი წელთაღრიცხვის ბოლო ათასნლეულში უნდა მოვათავსოთ“ (კ. ბერგსლანდი და ჰ. ფოგტი, 1972, გვ. 255).

საერთოქართველური ენის არსებობის დროზე გარკვეული ინფორმაცია შეიძლება მოგვცეს ქართველურ კილოებში არსებულმა იმ სიტყვებმა, რომელთა საერთოქართველური არქეტიპი ნასესხებია და შესაძლებელია სესხების დათარიღებაც; მაგალითად, ვფიქრობთ, საერთოქართველურშივე არსებული სპარსულთან ზიარი ზოგი სიტყვაფორმა ძვ.წ. VI საუკუნეს ვერ გაშორდება (შესაბამისად, უფრო ადრე გამოირიცხება საკუთრივ ზანურ-სვანური ენობრივი ერთეულების არსებობა); ასეთები ჩანს: ზარი, კუართი, ტყე, ძენკვი, ნით-ს/ნით-ე-ლი... დიდი ალბათობით, წარმოდგენილი ფორმები სპარსული წარმომავლობისაა ან სპარსულის გზითაა შემოსული (სათანადო მსჯელობისათვის იხ. მ.ანდრონიკაშვილი, 1966).

ცნობილია, რომ ძვ.წ. II ათასნლეულის დასასრულს ქართველური ტომები მოიცავდნენ აღმოსავლეთ და სამხრეთ შავიზღვისპირეთს (სოჭიდან სინოპემდე), მტკვრის ხეობის დიდ ნაწილს და ჭოროხის ხეობას მთლიანად; ამ პერიოდში ამავე ტერიტორიაზე არსებობს არქეოლოგიური კულტურა, რომელიც ცნობილია „კოლხური კულტურის სახელით“. შემთხვევითი არ უნდა იყოს, რომ კოლხური კულტურის საზღვრები ძირითადად თანხვდება ქუჯისა და ფარნავაზის ერთიანი სახელმწიფოს საზღვრებს.

უნდა ვივარაუდოთ, რომ საერთოქართველური ენა არსებობდა ძვ.წ. II-I ათასნლეულებში (უფრო ადრე, V-III ათასნლეულებში შეიძლებოდა არსებულიყო საერთო იბერიულ-კავკასიური ენა) – კოლხური კულტურის არსებობის დროს და ისტორიული კოლხეთის ტერიტორიაზე.

კოლხური კულტურის ენის – საერთოქართველური ენის – არსებობის დროისა და სტრუქტურის დადგენის თვალსაზრისით, საყურადღებოა ქართველური სამყაროდან ბერძნულში ნასესხებ სიტყვათა ჩვენება:

საუკუნეების მანძილზე ბერძნულში შესული ქართველური ტოპონიმები და ეთნონიმები, როგორც წესი, საერთოქართველური (resp. ქართული სამწიგნობრო ენის) ფონემატური სტრუქ-

⁹⁸ გლოტოქრონოლოგიური მეთოდის კრიტიკისათვის იხ.: კ.ბერგსლანდი, ჰ.ფოგტი, 1972; დ.კრისტალი, 1989, გვ. 331; ტ.ფუტკარაძე, 2000, გვ.327; თ.გვანცელაძე, 2004 და სხვ..

ტურის მიხედვითაა წარმოდგენილი; მაგ: ჰესიოდეს მიერ VIII საუკუნეში დადასტურებულია ფა-
თისი (შდრ., ფოთი); III-I საუკუნებში გვაქვს: კუტაისი, სარაპანისი (შდრ., შორაპანი), ეკ-
რე(ა)ტიკეს (ეგრისის) მინა, აბაზეთი (აფხაზეთი), აფშილეთი, სუანი... (განსხვავებული მსჯე-
ლობისათვის იხ. რ. გორდეზიანი, 1993, გვ.39, 48, 55, 61, 63). ჩანს, ძვ.ნ. I ათასწლეულის დასას-
რულს ბერძნებისთვის ცნობილი იყო სწორედ საერთოქართველური თუ სამწიგნობრო ქართუ-
ლისეული: ფათ-, ქუთაის-, სარაპანის- და სუან- ფორმები, რაც გვავარაუდებინებს, რომ ძვ.ნ. I
ათასწლეულის მანძილზეც, წელთაღრიცხვათა მიჯნაზეც და შემდეგაც, ბერძნებს ურთიერთო-
ბა ჰქონდათ საერთოქართველურისა და სამწიგნობრო ქართულის ანალოგიური ენის მქონე
ქართველობასთან.

ვფიქრობთ, ლოგიკურია დავუშვათ:

საერთოქართველური ენის ბაზაზე ქუჯ-ფარნავაზის ეპოქაში შეიქმნა ქართველთა სამ-
წიგნობრი ენა, რომელიც, როგორც ქართველთა ეროვნული ენა, ქართველი ერის, ასევე, ქარ-
თველთა მიერ აღორძინებული სახელმწიფოს მთავარ მაკონსოლიდირებელ ფაქტორად იქცა⁹⁹
შდრ.: „ქართლის ცხოვრების“ მემატიანე ამ პროცესს „ენის გავრცობას“ უწოდებს:

„და ესე ფარნავაზ იყო პირველი მეფე ქართლსა შინა ქართლოსისა ნათესავთაგანი. ამან
განავრცო ენა ქართული, და არღარი იზრახებოდა სხუა ენა ქართლსა შინა თვისერ ქართულისა.
და ამან (ფარნავაზმა - ტ.ფ.) შექმნა მწიგნობრობა ქართული“.

ივ. ჯავახიშვილის აზრით, ქართული სამწიგნობრო ენა ქართლელ-კახელ-იმერელ-გურუ-
ლებისა და მეგრელ-სვანებისთვის საერთო ენაა... წარმართობისდროინდელი საერთო შემოქმე-
დებაა (1908, გვ. 4; 1979, გვ. 154-156).

სამეცნიერო ლიტერატურაში განსხვავებული მოსაზრებებია სამწიგნობრო ენის საყრდენი
ენობრივი სისტემის შესახებ; მაგ., არნ. ჩიქობავა ფიქრობდა, რომ ძველი სალიტერატურო ქარ-
თული ენა შეიქმნა ისტორიული ქართლის მეტყველების საფუძველზე; ახალი ქართული სალი-
ტერატურო ენა კი ქართლურის გარდა კახურსაც ემყარება“ (არნ. ჩიქობავა, 1952, გვ. 114-115;
იხ., აგრეთვე: ბ. ჯორბენაძე, 1989, გვ. 172-173).

გ. ახვლედიანის რედაქტორობით გამოქვეყნებულ „ენათმეცნიერების შესავალში“ ჩამოყა-
ლიბებული თვალსაზრისის მიხედვით (ავტორია გ. ნებიერიძე), „ქართულ სალიტერატურო ენას
საფუძვლად უდევს ქართლ-კახური დიალექტი, მაგრამ სალიტერატურო ქართული არ ემთხვევა
მთლიანად ქართლ-კახურ დიალექტს...“ (გ. ახვლედიანი, 1972, გვ.27).

ქართველთა სამწიგნობრო ენის ამოსავალ ენობრივ სისტემად ქართლური თუ ქართლურ-
კახურის მიჩნევას ხელს უშლის ერთი არსებითი გარემოება:

არქაული ქართული წერილობითი ძეგლების ენა ხასიათდება ბევრი ისეთი თავისებურე-
ბით, რომლებიც ნამდვილად არ ახასიათებს არც ქართლურ და არც კახურ დიალექტს; თუკი და-
ვუშვებთ, რომ ქართლური/კახური სამწიგნობრო ენის დაფუძნების შემდეგ შეიცვალა, ამგვარი-
ვე დაშვება შესაძლებელია სხვა ქართველური კილოების მიმართაც.

უფრო ლოგიკურია დავუშვათ, რომ ქართული ასომთავრული ანბანი შეიქმნა იმ ენის-
თვის, რომელიც არსებობდა ძვ.ნ. I ათასწლეულში; ასეთი ენა საერთოქართველური ენაა, რომ-
ლის რეკონსტრუირებული ფორმები თითქმის იდენტურია ყველაზე ძველი (ე.ნ. ხანმეტი) ტექ-
სტების ენისა. შდრ.:

სხვადასხვა ენების ანბანთა შეპირისპირების, ასევე, უძველესი ხანმეტი და ჰაემეტი ტექ-
სტების გამოწვლილვითი ანალიზის საფუძველზე ივ. ჯავახიშვილმა ივარაუდა, რომ ასომთავ-
რული ანბანი წარმართული პერიოდის ძეგლია და შექმნილია არა უგვიანეს ძვ. ნ. VII საუკუნისა.
ამავე აზრს ემხრობა პ. ინგოროვაც. ცნობილი წყაროების ახლებური ანალიზისა და ბოლო
ნლებში მიკვლეული ძეგლების შესწავლის საფუძველზე რ.პატარიძემ ქართული ანბანის შექ-
მნის თარიღად ივარაუდა ძვ. ნ. 415 წელი (რ. პატარიძე, 1989). სხვადასხვა პროფილის ბევრი სხვა
მკვლევარიც (აკ.ბაქრაძე, გ.ნარსიძე, მ.ჩხარჭიშვილი, ზ.ალექსიძე, ლ. ჭილაშვილი...) ქართულ
ანბანს წარმართული ხანის ძეგლად მიიჩნევს.

⁹⁹ ქრისტეს შემდეგ პერიოდში ძველი ქართველური კილოებისა და მათ შორის არსებული გარდამავალი
მეტყველებების საფუძველზე ყალიბდება თანამედროვე ქართველური კილოები. საქართველოს განაპირა
რეგიონებში დიალექტების სახეს განსაზღვრავს მეზობელ ეთნოსთა ენების ადსტრატული თუ სუპერ-
სტრატული გავლენებიც.

ფართოდ გაზიარებული მოსაზრების მიხედვით, საერთოქართველური ფუძეენის ფონემატურ სტრუქტურაში სამი კლასი გამოიყოფა: თანხმოვნები (ჩქამიერები, სონორები), სონანტები და ხმოვნები. ფუძეენის ხმოვანთა სისტემაში თანამედროვე ქართველურ ენა-კილოთა მიხედვით აღდგება ა, ე, ო ხმოვნები. ო და უ ბერები ხან მარცვლოვანი, ხანაც უმარცვლო ალოფონებით წარმოდგებიან და, შესაბამისად, ქმნიან სონანტთა კლასს. ვფიქრობთ, ი/ვ და უ/ტ/ვ სონანტები დღესაც არსებობს თითქმის ყველა ქართველურ დიალექტში (ვრცლად იხ., ტ. ფუტკარაძე, 1998; შდრ.: თ. გამყრელიძისა და გ. მაჭავარიანის მიხედვით, თანამედროვე ქართველურ ქვესისტემებში სონანტთა კლასი გამოირიცხება). თ. გამყრელიძის, გ. მაჭავარიანის, ჰ. ფენრიხისა და სხვათა აზრით, საერთოქართველურ სონანტთა რიგში აღდგება მ, ნ, რ, ლ ფონემებიც. არნ. ჩიქობავა, გ. როგავა, ქ. ლომთათიძე, თ. გვანცელაძე და სხვა ცნობილი მეცნიერები სამართლიანად თვლიან, რომ საერთოქართველურშიც და დღესაც მ, ნ, რ, ლ ბერები სონორებია და არა სონანტები. სპეციალისტთა დიდი ნაწილი საერთოქართველურში ძირითადად იმავე თანხმოვნებს აღადგენს, რომლებიც გვაქვს არქაულ სამწიგნობრო ქართულში: ხშულები: ბ, ფ, პ; დ, თ, ტ; ძ, ც, წ; ჯ, ჩ, ჭ; გ, ქ, კ; ჴ, ყ. ნაპრალოვნები: ზ, ს; ჟ, შ; ღ, ხ; ჸ. სონორები: მ, ნ, რ, ლ. მკვლევართა ერთი ნაწილის (თ. გამყრელიძე, გ. მაჭავარიანი, ჰ. ფენრიხი, ზ. სარჯველაძე, მ. ქურდიანი) აზრით, საერთოქართველურ ენაში წინანუნისმიერი ძ, ც, წ, ზ, ს და უკანანუნისმიერი ჯ, ჩ, ჭ, ჷ, შ ბერების გვერდით დამატებით სავარაუდოა შუანუნისმიერი (შუასიბილანტური) ძ', ც', წ', ზ', ს' თანხმოვნების არსებობა. ამ მოსაზრებას ფაქტობრივი მასალა ნაკლებად უჭერს მხარს.

აქვე აღვნიშნავთ:

ქართული ანბანის საყრდენი მოდელის ძიების თვალსაზრისით არსებითია ის, რომ ასომთავრულში დასტურდება კ, ვ და უ ბერების აღმნიშვნელი გრაფემები, რომლებიც არსებობდა არქაულ ქართულშიც, საერთოქართველურშიც და არ არის დამახასიათებელი ქართლური და სამცხეურ-ჯავახური კილოებისთვის (თუმცა დღესაც ბუნებრივია ქართველურ კილოთა უმრავლესობისთვის; გარდა ამისა, კ, ვ და უ-ს აღმნიშვნელი ასოები XIX საუკუნემდე გამოიყენებოდა სამწიგნობრო ენაში). “არქაულ ქართლურსა” და მესხურს თუ წარმოვიდგენთ ამ ბერებითურთ, ბუნებრივია, “არქაული ქართლურის”/მესხურის და საერთოქართველურის იდენტური მონაცემები “არქაულ ქართლურს”/მესხურს საერთოქართველურთან გაგვითანაბრებს; ე. ი. ამ შემთხვევაშიც, ლოგიკურია ვთქვათ, რომ ასომთავრულის ფონემური საფუძველი უფრო საერთოქართველურია, ვიდრე ქართლური (სადაც არ ჩანს კ).

ამრიგად, საერთოქართველური ენის ფონემატური სტრუქტურის შედარება არქაული ქართული ენის ფონემატურ სტრუქტურასთან ცხადყოფს, რომ ქართული სამწიგნობრო ენა მომდინარეობს საერთოქართველური ენიდან და არა – რომელიმე ქართველური დიალექტიდან. საერთოქართველურ ენაზე დაფუძნებული ქართული სამწიგნობრო ენა შექმნის დღიდან დღემდე უწყვეტად ფუნქციონირებს, რის გამოც ის არსებითად არ შეცვლილა (განსხვავებით ბერძნული, სპარსული თუ სომხური ენებისგან). უძველესი პერიოდიდან დღემდე ქართული ენის განვითარებაში არ ჩანს რაიმე სახის წყვეტილობა; სასაუბრო და სამწერლობო ენა ერთმანეთისაგან თვისობრივად არ განსხვავდება, შესაბამისად, ქართული სალიტერატურო ენის განვითარებაში არ გამოიყოფა ორი, სამი, ხუთი ან მეტი ეტაპი; V საუკუნიდან IX საუკუნემდე აქტიურად გამოიყენებოდა მხოლოდ სასულიერო მწერლობის ენა (resp. სტილი) და ხალხური კილოკავები; XI-XIX საუკუნეებში გვერდიგვერდ ფუნქციონირებდა სასულიერო მწერლობის „სტილი“, საერო მწერლობის „სტილი“, სამეცნიერო მწერლობის „სტილი“ და აგრეთვე, ქართული ენის მრავალრიცხოვანი ხალხური მიკროვარიანტები კონკრეტული კილოკავების სახით.

დამოცვებული ლიტერატურა

1. მ.ანდრონიკაშვილი, ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან, I, თბ., 1966
2. მ.ანდრონიკაშვილი, ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან, II, თბ., 1996
3. კ. ბერგსლანდი და ჰ. ფოგტი, გლოტოქრონოლოგიის საფუძვლიანობისათვის; მიმომხილველი, 6/9, თბილისი, 1972
4. თ. გამყრელიძე, ნერის ანბანური სისტემა და ძველი ქართული დამწერლობა, თბ., 1989
5. თ. გამყრელიძე, სიბილანტთა შესატყვისობანი და ქართველურ ენათა უძველესი სტრუქტურის ზოგი საკითხი, თბ., 1959

6. თ.გამყრელიძე, რა ენაზე მეტყველებდა მეფე აიეტი და მისი ქალიშვილი – გრძნეული მედეა (ძველი კოლხეთის ეთნიკური იდენტიფიკაციისათვის); ლიტერატურული საქართველო, 16-22 მაისი, 2003; ბურჯი ეროვნებისა, № 7-8, 2003
 7. თ.გამყრელიძე და გ.მაჭავარიანი, 1965 – თ.გამყრელიძე, გ.მაჭავარიანი, სონანტთა სისტემა და აბლაუტი ქართველურ ენებში, თბ., 1965 Т.Гамкелидзе, В.Иванов, Индоевропейский язык и индоевропейцы, Тб., 1984
 8. თ.გვანცელიძე, შენიშვნები “გლოტოქრონოლოგიის მეთოდის” საფუძველზე “ქართველურ ენათა” დივერგენციის დროის დადგენის ცდების შესახებ; XXIV რესპუბლიკური დიალექტოლოგიური სამეცნიერო სესიის მასალები, ქუთაისი, 2004
 9. რ.გორდეზიანი, ქართული თვითშეგნების ჩამოყალიბების პრობლემა, თბ., 1993
 10. ენათმეცნიერების შესავალი (გ. ახვლედიანის რედაქციით), თბ., 1972
 11. Ю.В.Зыцарь, О термине баск; ქართველური მემკვიდრეობა, II, ქუთაისი, 1998
 12. Ю.В. Зыцарь, К происхождению некоторых соматических терминов языка басков; ქართველური მემკვიდრეობა, VII, ქუთაისი, 2003
 13. პ.ინგოროვა, გიორგი მერჩულე, თბ. 1957
 14. Г.Клинов, О глотохронологическом методе датировки распада прайзыка, М., 1952
 15. Н. Mapp, Из Пиринейской Грузии; ИКИАИ, т. V, Тифлис, 1927
 16. რ.პატარიძე, ქართული ასომთავრული, თბ., 1980
 17. ტ.ფუტკარაძე, თანამედროვე ქართული ენის ხმოვანთა სისტემა; სადოქტორო დისერტაცია, თბ., 1998
 18. ტ.ფუტკარაძე, ქართველები, ქუთაისი, 2005
 19. მ.ქურდიანი, ქართველურ ენათა ისტორიული ენობრივი კონტაქტები და საერთოქართველური ენის დიფერენციაციის ქრონოლოგიური საზღვრების პრობლემა; საენათმეცნიერო ძიებანი, XIV, თბ., 2003
 20. არნ.ჩიქობავა, ენათმეცნიერების შესავალი, თბ., 1952
 21. ი.ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, ტფ., 1908
 22. ი.ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორიის შესავალი, I, საქართველოს, კავკასიისა და მახლობელი აღმოსავლეთის ისტორიულ-ეთნოლოგიური პრობლემები, თბ., 1950
 23. ი.ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, ტფ., 1960
 24. ბ.ჯორბერნაძე, ქართული დიალექტოლოგია, I, თბ., 1989

Prof. Dr. Tariel Putkaradze

Interrelation of Common Kartvelian and Standard Georgian Languages (Phonemic Structure)

Summary

Common Kartvelian Language dates back to the 2nd-1st millennia BC (common Iberian-Caucasian language could have existed even earlier) - during existence of the Colchian culture on the historical Colchian territory. In the 4th-3rd centuries BC, on the bases of common Kartvelian emerged literary Georgian as a national language becoming the major consolidating factor of the revived Georgian nation and state.

Phonemic structure of the common Kartvelian and sounds corresponding Georgian Asomtevruli alphabet are in complete compliance with each other; it is evident that literary Georgian is based on common Kartvelian language.

Georgian literary language based on phonemic structure of the common Kartvelian has been continuously operating since the day of its creation. This is the reason it is essentially the same (unlike Greek, Persian or Armenian languages).

N 2

ტ. ფუტკარაძე

განათლება და ქართველთა ეთნიკური (ეროვნული) თვითაღება ისტორიულ სამხრეთ-დასავ-ლეთ და სამხრეთ საქართველოში (აჭარა, ლაზეთი, ტაო-კლარჯეთი, სამცხე-ჯავახეთი)¹⁰⁰

აპსტრაქტი

მეტნაკლებად ყველა ადამიანს აწუხებს კითხვები: „ვინ ვარ?“ „საიდან მოვდივარ?“... განათლების დეფიციტის პირობებში კი ბევრმა დანამდვილებით არც კი იცის თავისი ეთნიკური წარმომავლობა. მოზარდს, რომელიც ცხოვრობს თავისი წინაპრების მიერ დაფუძნებულ სახელმწიფოში და აკადემიურ სასკოლო განათლებას იღებს, მსგავსი საფიქრალი არ აწუხებს; მაგ., თავს ქართველად აღიქვამს და გაორებული არ არის საქართველოში აღზრდილი და განათლებამიღებული ლაზი, მეგრელი, აჭარელი, იმერელი თუ კახელი. საქართველოდან ევროპასა თუ ამერიკაში მიგრირებულ ქართველს, ან სხვა ერის მიერ დაფუძნებული სახელმწიფოს ველში მოქცეულ ავტოქთონ ქართველს დიდი ძალისხმევა სჭირდება, რომ შეძლოს არაქართულენოვან სახელმწიფოში ინტეგრირებაც და შეინარჩუნოს/აღიდგინოს წინაპრებისგან გადმოცემული დედანა, რელიგია, ცხოვრების წესი, ეროვნული ტანსაცმელი თუ ეროვნული კვების სისტემა (კერძები, სასმელი, პურობის წესები...), ზოგადად, ეთნიკური იდენტობა. სხვაენოვან სახელმწიფოში ადაპტაცია შედარებით იოლია, თუკი პირი უარს იტყვის წინაპრებთან ენობრივ-კულტურულ კავშირზე და თვითიდენტიფიკაციას მოახდენს მოქალაქეობის შესაბამისად; ასეთ შემთხვევაში ქართველისთვის (თუ მისი შთამომავლისათვის), ზოგადად, ნებისმიერი ერის წარმომადგენლისათვის, გარეგნულად დაფარულ, მაგრამ მოურჩენელ იარად დარჩება კითხვა: „ვისი გორისა ვარ?“

წარმოდგენილ სტატიაში გაანალიზებულია განათლებისა და ეთნიკური/ეროვნული მების (იდენტობის) მიმართების საკითხი აჭარის ავტოქთონი მოსახლეობის მაგალითზე; კერძოდ, ისტორიულ-შედარებითი და სისტემური კვლევის მეთოდებით სტატიაში ჩამოყალიბებულია თვალსაზრისი, რომ მშობლიური ეროვნული განათლების სისტემას მოწყვეტილი და სხვა ქვეყნის გავლენის ქვეშ მოქცეული ადამიანისათვის თანდათანობით შორეული ხდება ეთნიკური ისტორია. ეთნიკურ ფესვებთან გაუცხოებას რამდენიმე მიზეზი აქვს:

– მწირი ობიექტური ინფორმაცია თავისი მოდგმის ენობრივ-კულტურული წარსულის შესახებ;

– მშობლიურ ველს მოშორება და დამხვდური საზოგადოების ცხოვრების წესისათვის ანგარიშის განვის აუცილებლობა;

– ახალ გარემოში ადაპტაციის სურვილი კარიერული წარმატების გამო;

– მიმღები სახელმწიფოს განსხვავებული მოქალაქეობრივი და რელიგიური მსოფლალება;

– უცხოენოვან საზოგადოებაში ეთნიკური მეობის დაცვისათვის საჭირო შინაგანი რესურსების სიმნირე...

საძიებო სიტყვები: დედანა, იდენტობა, განათლება, აჭარა, თვითაღება.

ოსმალეთის იმპერიის შემოტევის პირველ პერიოდში სისხლისმღვრელი პრძოლების შემდეგ მრავალრიცხოვან მომხდურთან დამარცხებულ ქართველებს აიძულებდნენ, მართლმადი-

¹⁰⁰ სტატია დაბეჭდილია კრებულში: საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის მრომები, ტ. II, თბილისი, 2015, გვ. 82–92.

დებლობაზე – ისტორიულ რწმენაზე – უარი ეთქვათ. მეორე ეტაპზე გამუსლიმანება ეკონომიკური ზენოლით გაგრძელდა: ვინც გამუსლიმანდებოდა, ის არ იხდიდა მიწის გადასახადს. ამგვარი ხერხით ჯერ ლაზები და ზღვასთან ახლოს მცხოვრები სხვა ქართველები გაამუსლიმანეს, დროთა განმავლობაში კი მთებში თავშეფარებული მცირემიწიანი ქართველობაც გამუსლიმანდა (გადმოცემის მიხედვით, ზემო აჭარაში ფარული ქრისტიანობა შემორჩა მე-20 საუკუნემდე).

გამუსლიმანებულ ქართველთა უმრავლესობამ დედაენის – ქართული ენის – მშობლიური დიალექტის სახით შეინარჩუნა წინაპრების ენა, თუმცა, მუსლიმანური რელიგიისა და ოსმალეთის სახელმწიფოს მოქალაქეობის გამო, დროთა განმავლობაში ბევრის ეთნიკური იდენტობაც გაორდა:

ადამიანის იდენტობის ფორმირებაზე გავლენას ახდენს როგორც სქესი, გენეტიკური წარმომავლობა, დედაენა და ცხოვრების წესი, ასევე, რელიგია და მოქალაქეობა; სათანადო განათლების არარსებობის პირობებში ადამიანს უჭირს ეთნიკური/ეროვნული თვითგამორკვევა. ქრისტიან და მუსლიმან ქართველებთან აჭარაში მრავალწლიანი უშუალო თანაცხოვრების პირობებში მიღებული გამოცდილების შემდეგ შემიძლია თამამად ვთქვა, რომ პიროვნების თვითაღქმის, თვითიდენტიფიკაციის პროცესში არსებითია განათლება – ცოდნა საკუთარი წარსულის შესახებ¹⁰¹, კერძოდ: ქართული წარმომავლობის პირს, თუკი გაცნობიერებული აქვს საკუთარი ენობრივ-კულტურული ისტორია, აღმსარებლობის მიუხედავად, არ უჭირს საკუთარი თავის ქართველად აღქმა; ხოლო პირმა, რომელმაც არ იცის საკუთარი დედაენისა თუ კულტურის ისტორია და მუსლიმანი ქართველია, თავი შეიძლება არაქართველად ჩათვალოს, რამდენადაც კავკასიაში, ტრადიციულად, ეთნონიმი „ქართველი“ მართლმადიდებელ ქრისტიანად გაიაზრებოდა. განათლებისა და იდენტობის მიმართების თვალსაზრისით, საინტერესოა საქართველოს საზღვრებში მცხოვრები გამუსლიმანებული ქართველების თვითაღქმის რეტროსპექტივა:

ისტორიული მესხეთი (აჭარა, სამცხე-ჯავახეთი, ერუშეთი, ტაო, შავშეთი, მაჭახელი, ლივანა, ლაზეთის ნაწილი...) როგორც წარმართული, ასევე, ქრისტიანული საქართველოს კულტურულ-სახელმწიფოებრივი ცენტრი იყო. ოსმალეთის ბატონობის პერიოდში ამ კუთხების ქართველობა მრავალი აგრესიის მსხვერპლი გახდა; ბევრი ქართველი კულტურულად თუ ეთნიკურად გაორდა. ბოლო 200 წელიწადში ეთნიკურად გაორებულ ქართველთა ბედი ორი მიმართულებით წარიმართა:

აჭარასა და ლაზეთის იმ ნაწილში, რომელიც საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში დარჩა რუსეთ-თურქეთის 1920-1921 წლების შეთანხმების შემდეგ, ისტორიული ეთნიკური თვითდექმა (ქართველი) თითქმის სრულად აღორძინდა; ოსმალეთის/თურქეთის შემადგენლობაში, ასევე, სამცხე-ჯავახეთში მცხოვრები მუსლიმანი ქართველების შთამომავლების უმრავლესობა კი დღეს თავს თურქად აღიქვამს.

წარმოდგენილ სტატიაში აჭარის მოსახლეობის შესახებ ვიმსჯელებთ.

გასული საუკუნის 30-იანი წლების ბოლომდე საბჭოთა კავშირის მესვეურნი აჭარლებსაც და ლაზებსაც „მცირე ნაციად“ თვლიდნენ; იხ., მაგ., ი. სტალინის პოზიცია, რომელიც ჩამოყალიბებულია საბჭოთა ელიტის სამაგიდო წიგნში: „მარქსიზმი და ნაციონალური საკითხი“¹⁰²:

„კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია გულისხმობს ცოტად თუ ბევრად განვითარებულ ეროვნებებს განვითარებული კულტურით, ლიტერატურით. უამპირობოდ ეს ავტონომია ყოველგვარ მნიშვნელობას კარგავს, უაზრობად იქცევა. მაგრამ კავკასიაში არის მთელი რიგი ხალხებისა, რომელთაც პრიმიტიული კულტურა, განსაკუთრებული ენა აქვთ, მაგრამ მშობლიურ ლიტერატურას მოკლებული არიან... რა ვუყოთ ასეთ ხალხებს: მეგრელებს, აფხაზებს, აჭარლებს, სვანებს, ლეკებს და სხვ., რომლებიც სხვადასხვა ენაზე ლაპარაკობენ, მაგრამ თავიანთი ლიტერატურა კი არა აქვთ?“ (გვ. 138-139)... „ნაციონალური საკითხი კავკასიაში შეიძლება გადა-

¹⁰¹ ადამიანის პიროვნულ არსა განსაზღვრავს არა მხოლოდ პირადი მახასიათებლები, არამედ ენობრივ-ეთნიკური წარმომავლობაც; შდრ., ბიბლიური ხედვით, ადამიანის უპირველესი ნიშნებია: სქესი (ადამი, ევა), სიკეთე და ბოროტება ანუ შური (აბელი, კაენი) და ენა ანუ ეთნიკური მახასიათებელი (ბაბილონის გოდოლის მოვლენა).

¹⁰² ფრაგმენტებს დავიმოწმებთ 1952 წლის გამოცემიდან.

იფრას მხოლოდ იმ მიმართულებით, რომ დაგვიანებული ერები და ხალხები (მეგრელები, სვანები, აჭარლები... ხაზგასმა ჩემია - ტ.ფ.) უმაღლესი კულტურის საერთო კალაპოტში მოვაქციოთ" (გვ. 142). მსგავსი იდეოლოგიით შედგა საბჭოთა კავშირის ხალხთა ჩამონათვალიც.

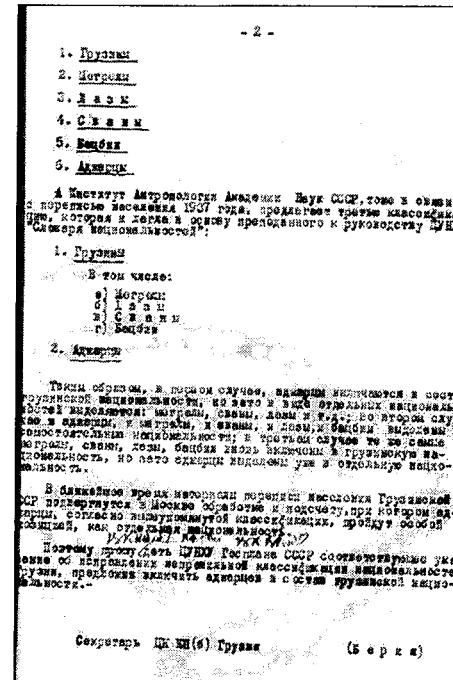
ი. სტალინის კონცეფციის შესაბამისად, 1926 წელს მეცნიერებათა აკადემიის კომისიამ დამოუკიდებელ ნაციებად წარმოადგინა: ქართველები, მეგრელები, ჭანები, სვანები და ბაცებები. საყვაველთაო საკავშირო აღნერის დოკუმენტაციის მომზადებასთან დაკავშირებით მეცნიერებათა აკადემიის ენისა და აზროვნების ინსტიტუტმა 1937 წელს უფრო დაანაწევრა ქართველი ერი; მისი კვალიფიკაცია ასე გამოიყურებოდა: **ქართველები, მეგრელები, ლაზები, სვანები, ბაცებები და აჭარლები.** მეცნიერებათა აკადემიის ანთროპოლოგიის ინსტიტუტმა ამავე წელს (1937 წ.) მთავრობას შესთავაზა მესამე კვალიფიკაცია: **ქართველები (მეგრელები, ლაზები, სვანები, ბაცებები) და აჭარლები.** სწორედ ეს უკანასკნელი დაედო საფუძვლად მეცნიერებათა აკადემიის მიერ მომზადებულ „ეროვნებათა ლექსიკონს“ ("Словарь национальностей"). 1937 წელს ლ. ბერია (იმხანად საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი) კრიტიკულად მიმოიხილავს ქართველი ერის დანაწევრების საბჭოურ ისტორიას და ი. სტალინს თხოვს:

„აჭარლები ისეთივე ქართველები არიან, როგორიც სხვა კუთხის ქართველები... გთხოვთ, სსრკ გოსპალანს მისცეთ მითითება, გაასწოროს საქართველოს ეროვნებების არასწორი კვალიფიკაცია და აჭარლები ჩართოს ქართველი ერის შემადგენლობაში“ (საქართველოს შინაგან სამინისტროს არქივი, ფონდი 14, აღწერა, 11, საქმე 3 152)¹⁰³.

ხაზგასმით აღსანიშნავია ისიც, რომ ლ. ბერიას გადაწყვეტილებას ამაგრებდა აჭარის ხელისუფლების პირველი პირისა (ბ. ფუტკარაძე) და აჭარის რჩეული საზოგადოების განწყობა:

რუსეთის მიერ აჭარის შემოერთების საწყის ეტაპზევე და საბჭოთა კავშირის დროს ტბელ აბუსერიძის მშობელი კუთხის მონინავე საზოგადოებაშ ისურვა ქართულენოვანი სკოლების ქსელის გაფართოება. საბჭოთა პერიოდში აჭარის ხელისუფლებისა და ადგილობრივი ინტელექტუალური წრეების აქტიურობით განახლდა ილია ჭავჭავაძის, ზოგადად, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ მიერ შემუშავებული სახალხო განათლების პოლიტიკა – გაგრძელდა ქართულენოვანი სკოლების დაარსება. აქვე გავიხსენებ ცნობილ ფაქტს:

„ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება“ შეიქმნა (1879 წ.) განათლების სისტემის ქართულ ენაზე – ქართველთა დედაენაზე – აღორძინებისა და სხვადასხვა კუთხის ქართველთა ენობრივ-კულტურული კონსოლიდაციის მიზნით (შდრ.: რუსეთისა თუ ოსმალეთის, ზოგადად, იმპერიული პოლიტიკა: „გათიშე და იბატონე“). ცნობილი ქართველი მოღვაწეების მიერ დაფუძნებული საზოგადოების ყურადღების ცენტრში იყო რუსეთისა თუ ოსმალეთის მიერ დეზორიენტირებული ჯგუფები აჭარაში, სამხრეთ საქართველოსა თუ სამეგრელოში; შემთხვევითი არ იყო, რომ ერთ-ერთი პირველი ქართულენოვანი სკოლა გაიხსნა 1881 წელს აჭარაში¹⁰⁴.

¹⁰³ საინტერესოა იმის აღნიშვნაც, რომ იმავე წლის 21 ოქტომბერს სტალინისადმი მიწერილ ერთ-ერთ წერილში ლ. ბერია ოსი ეროვნების რანგში განიხილავს მეგრელსა და აჭარელს; კერძოდ, ი. სტალინს სთხოვს, აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში კომუნისტური პარტიის ორგანიზაციის პირველ მდივნად დაამტკიცოს მეგრელი ა. რაფაელ, აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში – აჭარელი ს. ფუტკარაძე, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში კი – ოსი ვ. ხუბაევი (საქართველოს შინაგან სამინისტროს არქივი, ფონდი 14, აღწერა, 11, საქმე 3 152);

¹⁰⁴ 1881 წლის 23 მარტს უშუალოდ ილია ჭავჭავაძის ინიციატივით, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ“ გახსნა თავის მიერვე დაფინანსებული პირველი ქართული სკოლა აჭა-

აჭარის ქართულენოვანი სკოლების მასწავლებლებად მუშაობდნენ მეზობელი კუთხეების – გურიის, იმერეთის, სამეგრელოს – მკვიდრნი, რომლებიც დიდი რუდუნებით ცდილობდნენ, აჭარის მკვიდრთათვის მიეცათ დედაენობრივი განათლება და აელორძინებინათ ქართველური მეობა. პირადად, მე პირველ მასწავლებელთა თავდადებას მივიჩნევ იმ სისხლის კეთილშობილურ საფასურად, რომელიც ომალეთის ბატონობის პერიოდში სამხრეთ-და-სავლეთ საქართველოს ქართველებმა დაღვარეს საქართველოს ცენტრალური კუთხეების დაცვა-მეციხოვნეობაში...

წარმოდგენილი ანალიზი ასე შეგვიძლია განვაზოგადოთ:

მშობლიური ეროვნული განათლების სისტემას მოწყვეტილი და სხვა ქვეყნის გავლენის ქვეშ მოქცეული ადამიანისათვის თანდათანობით შორეული ხდება ეთნიკური ისტორია. ეთნიკურ ფესვებთან გაუცხოებას რამდენიმე მიზეზი აქვს:

- მნირი ობიექტური ინფორმაცია თავისი მოდგმის ენობრივ-კულტურული წარსულის შესახებ;
- მშობლიურ ველს მოშორება და დამხვდური საზოგადოების ცხოვრების წესისათვის ანგარიშის გაწევის აუცილებლობა;
- ახალ გარემოში ადაპტაციის სურვილი კარიერული წარმატების გამო;
- მიმღები სახელმწიფოს განსხვავებული მოქალაქეობრივი და რელიგიური მსოფლალება;
- უცხოენოვან საზოგადოებაში ეთნიკური მეობის დაცვისათვის საჭირო შინაგანი რესურსების სიმწირე...

ენობრივ-ეთნიკური და ეროვნული თვითიდენტიფიკაციის თვალსაზრისით, მთავარია საკუთარი ეთნოკულტურული წარსულის შესახებ ცოდნის ფლობა¹⁰⁵. მოკლე პერიოდში აჭარის მოსახლეობის ეროვნული მეობის აღორძინება ცხადყოფს, რომ პიროვნებისათვის აკადემიური განათლება სარკის როლს ასრულებს: ადამიანს რეალურად აჩვენებს საკუთარ ენობრივ-ეთნიკურ ისტორიას, საკუთარ მეობას...

Tariel Putkaradze

Education and Linguistic and Ethnic Self-identity according to the Adjara Data

Summary

Due to the spread of Islam in Adjara during the period of Ottoman rule, ethnic identity of Georgians living in this region was duplicated.

რაში (ბათუმში). სკოლის გახსნას დაესწრო თავად ილია ჭავჭავაძე. ახალდაარსებული ქართული სასწავლებლის ყველა პირველ მოსწავლეს ილია შუბლიზე ეამბორა. თავიდანვე ამ სკოლაში გვერდიგვერდ სწავლობდნენ ქრისტიანი და მუსლიმანი ქართველები.

¹⁰⁵ ქართველთა ენობრივ-ეთნიკური ისტორიისა და ქართველობლოგის ორგვარი დაგეგმვის შესახებ იხ.: ტ. ფუტკარაძე, ქართველები, ქუთაისი, 2005; ტ. ფუტკარაძე, ტერმინოლოგიური შეფასება, განათლების დაგეგმვა და საზოგადოებრივი თვითაღქმა, ქართველი ხალხის სოციოკულტურული ანთროპოლოგისა და ეთნოლინგვისტური კვლევის საერთაშორისო ცენტრის სიმპოზიუმი, ბათუმი, 22-24 სექტემბერი, 2006; ტ. ფუტკარაძე, იმერხევის მეტყველი მიწა-წყალი (ქართულ და თურქულ ენებზე); ქუთაისი, 2007; ტ. ფუტკარაძე, გეოპოლიტიკური ინტერესების შეჯახება ამიერკავკასიაში: ბათუმი 1878, 1920, 1991, 2008; კრებული: „სამხრეთ-დასავლეთ საქართველო მეზობელ სახელმწიფოთა გეოპოლიტიკური ინტერესების კონტექსტში“; აჭარის დედასამშობლოსთან დაბრუნების 130 წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები; გამომცემლობა: „შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“, ბათუმი, 2009. გვ., 111-136. რეზიუმე რუსულ ენაზე. საერთაშორისო კონფერენციის ორგანიზატორი: აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის საქვეუწყებო დაწესებულება – საარქივო სამმართველო; ბათუმი, 11-12 ივნისი; ტ. ფუტკარაძე, ქართველობლოგის ორგვარი დაგეგმვა 1917-1935 წლებში, თბილისი, 2011, თანავტორი ი. ვაშაკიძე. გამომცემლობა „უნივერსალი“; ტ. ფუტკარაძე, იდიომთა კლასიფიკაციის კრიტერიუმები და ისტორიული სამხრეთ საქართველოს დიალექტთა ადგილი ქართველურ ენობრივ სამყაროში; პროფესორ შუშანა ფუტკარაძის დაბადებიდან 70 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო სამეცნიერო კონფერენცია, 2012 წლის 5 დეკემბერი, ბათუმი; ტ. ფუტკარაძე, ქართველობლოგის შესავალი, თბილისი, 2014.

At the initial stage of reunification of Adjara, elites of this region expressed their willingness to found Georgian schools. This initiative was approved by leading Georgian society headed by Ilia Chavchavadze. During the Soviet period, with the efforts of Adjara authority and local intellectuals, public education policy adopted by Ilia Chavchavaze and Society for the Spreading of Literacy among Georgians was renewed – foundation of Georgian schools continued. Revival of Georgian education defined complete restoration of Georgian ethnic identity in Adjara.

Ethnic history gradually becomes distance for the people being cut off their homeland and living in the state dominated by another ethnos. There are several reasons that cause ethnic alienation:

- **A lack of information about linguistic and cultural past of the race;**
- **Distancing historical roots and the necessity to reckon the lifestyle of the host society;**
- **Willingness to adopt to a new environment for career development;**
- **Different civil and religious worldview of the recipient state;**
- **A lack of required internal resources to defend ethnic identity in the foreign language speaking society...**

In terms of ethnic-national self-identity, **the knowledge of one's own ethnic history is of vital importance**. Revival of national identity of the population of Adjara in a short period of time shows that the academic knowledge of a person serves as a mirror showing his/her own linguistic and ethnic history, identity; correspondingly, objective historical facts should always be available: every person has the right to know his/her ethnic, linguistic or national past. Especially today – in a very dynamic contemporary world. Today as never before, it is necessary for us – linguists, historians, ethnologists, etc. to conduct national non-politicized researches and make them public. Availability of objective research in the international scientific or informational arenas will enable all societies to exercise their rights and to become aware of their own linguistic-ethnic past.

21. საჯარო გამოსვლა

21.1. საჯარო გამოსვლის რაობა და სახეები. საჯარო გამოსვლის სირთულე

გავრცელებული შეხედულების მიხედვით, საჯარო გამოსვლა არის ერთგვარი საზოგადოებრივი წარმოდგენა, რომელსაც მართავს მომხსენებელი აუდიტორიისათვის თავისი მიზნების (ამოცანების) გასაცნობად და მისგან მხარდაჭერის მოსაპოვებლად.

ცნობილია საჯარო გამოსვლის სხვადასხვა სახე: **ქადაგება, მოწოდება, დიპლომატიური გამოსვლა, სააგიტაციო / საიუბილეო / გმოსათხოვარი სიტყვა, სამეცნიერო / საინფორმაციო მიმოხილვა, ლექცია, მოხსენება, დისკუსია, დებატები, საუბრები... ზოგი მათგანი (ქადაგება, ლექცია, საიუბილეო სიტყვა...) წარმოადგენს მონოლოგს [ბერძ. Monologos – ერთი პირის სიტყვა], ზოგი კი (დისკუსია, დებატები, საუბრები...) – დიალოგს [ბერძ. dialogos – საუბარი ორ ან რამდენიმე პირს შორის].**

საჯარო გამოსვლა პოზიციის გამოხატვის რთული ფორმაა; ამას განაპირობებს სხვადასხვა ფაქტორი, მაგ.:

- საკუთრივ, მომხსენებლის განსაკუთრებული დატვირთვა, კერძოდ:
- საპრეზენტაციო ტექსტის მომზადება და, მის პარალელური არავერბალური საშუალებების (იხ. ქვემოთ) მოძიება-შერჩევა აუდიტორიაზე ზემოქმედებისათვის;
- გარეგნულ ფორმაზე ზრუნვა;
- აუდიტორიასთან პირისპირ ყოფნით გამოწვეული შინაგანი დაძაბულობისგან განთავისუფლება; საკუთარი თავის (ემოციის, სიტყვის, ქცევის) მართვა და წონასწორობის შენარჩუნება;
- მსმენელთა ნდობის მოპოვება, მოსალოდნელ კითხვებზე პასუხისათვის მზადყოფნა ან, განსაკუთრებულ შემთხვევაში, მათგან მოხერხებულად თავის არიდება („ძალიან კარგი კითხვაა, ამაზე მოგვიანებით გაგცემთ პასუხს“...) და სხვ.

მსგავსი მომენტები, ასევე, განაპირობებს აუდიტორიასთან პრეზენტატორის ბევრად მჭიდრო და უშუალო ურთიერთობას, სამეცნიერო სტატიის ავტორისაგან განსხვავებით.

- საჯარო გამოსვლის რეგლამენტი – დროში შეზღუდვა, რაც აიძულებს მომხსენებელს, იყოს უფრო მობილიზებული, სხარტად და მკაფიოდ გამოხატოს პოზიცია – ოპერატიულად მიაწოდოს მსმენელს საჭირო ინფორმაცია. აქედან გამომდინარეობს საპრეზენტაციო ტექსტის შინაარსობრივი თავისებურებაც, კერძოდ: მომხსენებელი ყურადღებას ამახვილებს მხოლოდ ნაშრომის ძირითად პრობლემატიკასა და სიახლეზე; ამავე მიზეზით, ის საპრეზენტაციო ტექსტის სტრუქტურას შესავალშივე აცნობს მსმენელს, რათა ეს უკანასკნელი თავიდანვე იყოს გარკვეული, რა და რა საკითხები მოისმინა, კიდევ რამდენი დარჩა და სხვ.

რეგლამენტის უხეშად დარღვევა მომხსენებლის არააკადემიურ გამოსვლაზე მეტყველებს. სავარაუდოდ, ის მოუმზადებელია ან „ბოროტად“ სარგებლობს აუდიტორიის კეთილგანწყობით; არაერთი შემთხვევა ყოფილა, როცა ასეთ დროს მოთმინებადაკარგული აუდიტორია სათანადოდ რეაგირებს, კერძოდ: ჯერ მსუბუქი ფორმით – თავაზიანი მიმართვით მიანიშნებს, საბოლოოდ კი ხმაურიანი ტაშით აგრძნობინებს მომხსენებელს, რომ რეგლამენტით გათვალისწინებულ ზღვარს გადააჭარბა (ტაში ყოველთვის არ გამოხატავს მადლიერებას).

წარმატებული საპრეზენტაციო გამოსვლისათვის მოსაგვარებელია, ძირითადად, 3 ამოცანა:

- საპრეზენტაციო ტექსტის შემუშავება;
- პრეზენტაციისთვის საჭირო ვიზუალური მასალის მომზადება;
- იმ მოთხოვნებისათვის პასუხის გაცემა, რომლებსაც მომხსენებლის პოზიცია ითვალისწინებს.

21.2. საპრეზენტაციო მოხსენების მომზადება

საპრეზენტაციო მოხსენების აგებისას, ფაქტობრივად, იგივე ამოცანები უნდა გადაწყვდეს, რაც, ზოგადად, აკადემიური ნაშრომის / სამეცნიერო სტატიის შექმნისას; ამავე დროს, საპრეზენტაციო ტექსტი შეიცავს მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელ კომპონენტებსაც. ჯერ მსგავსებაზე ვისაუბროთ, შემდეგ – განსხვავებაზე.

მსგავსება. საპრეზენტაციო ტექსტზე მუშაობისას:

- მკაფიოდ უნდა განვსაზღვროთ:
 - **რა თემას ვირჩევთ** – იგივეა, რაც, პროფესიული ინტერესების შესაბამისად, სამსჯელო საკითხზე ორიენტირება;
 - **რა მიზანს ვისახავთ** – სავარაუდო მიზანი შეიძლება იყოს: საკითხის ისტორიულ დინამიკიში შესწავლა; საზოგადოების ინფორმირება / გართობა...
 - **ვინ იქნება ჩვენი მსმენელი** – აუდიტორიის, კერძოდ: მისი შემადგენლობის, მოცულობის, ასაკის, ინტელექტუალური დონის, მოთხოვნების, ინტერესების... წინასწარ გათვალისწინება, რაც შესაბამისად აისახება ნაშრომის ენასა და სტილზე, ასევე – პრეზენტაციის სამუშაო რეჟიმზე; მაგ., თუ აუდიტორიას დარგის სპეციალისტები წარმოადგენენ, შესაძლებელია ნაშრომი დაიტვირთოს სპეციალური ტერმინოლოგით, რაც წინააღმდეგ შემთხვევაში დაუშვებელია; ასევე, თუ აუდიტორია მხოლოდ რამდენიმე მსმენელისაგან შედგება, შესაძლებელია, პრეზენტაციის მუშაობა თავიდანვე დისკუსიის რეჟიმში წარიმართოს; ასეთი რამ ნაკლებად მოსახერხებელია მრავალრიცხოვანი აუდიტორიის პირობებში და სხვ.
 - გამოვიყენოთ ჩვენთვის ცნობილი ყველა გზა და საშუალება თემისათვის საჭირო ინფორმაციის შესაგროვებლად:
 - წერილობითი (ბეჭდური, ხელნაწერი) წყაროები;
 - კონსულტაცია დარგის სპეციალისტებთან;
 - ემპირიული წყაროები;
 - ინტერნეტში განთავსებული მასალა.
 - გავცხრილოთ მოძიებული მასალა ჭარბი ინფორმაციისაგან და დავალაგოთ თემატური ან რაიმე სხვა ტიპის კლასიფიკაციის პრინციპით;
 - შედარებითი ანალიზის გზით, შევაფასოთ წყაროები, შევიმუშავოთ საკუთარი თვალთახედვა და გამოვყოთ მნიშვნელოვანი (პრობლემური) საკითხები;
 - შევადგინოთ გეგმა, რომელშიც საკითხები შემდეგი თანმიმდევრობით განაწილდება:

შესავალი:

- საპრეზენტაციო თემის აქტუალობა, მიზანი და ამოცანები;
 - ავტორის თეზისი;
 - ნაშრომის სტრუქტურა;
- ძირითადი ნაწილი:**
- თეზისის დასაბუთება /არგუმენტაცია (კონტრარგუმენტის უკუგდება; საპირისპირო პოზიციათა კომპრომისი...);

დასკვნა:

- ძირითადი არგუმენტების შეჯამება;
 - თეზისზე ორიენტირება;
 - მთავარ თემასთან მიმართებით, პრობლემური კითხვის დასმა და მსმენელისათვის სავარაუდო პერსპექტივის შეთავაზება.
- დავაზუსტოთ სათაური;
 - გეგმის მიხედვით შევქმნათ საპრეზენტაციო მოხსენების შავი ვარიანტი, ხოლო შემდეგ, შესწორებისა და რედაქტურის საფუძველზე – საბოლოო ვერსია.

განსხვავება. საპრეზენტაციო ტექსტი, გარდა ზემოაღნიშნული შესავალი, ძირითადი და დასკვნითი ნაწილებისა, შეიცავს მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელ, **სპეციფიკურ კომპონენტებს**; ეს კომპონენტებია:

- მისალმება და წარდგენა აუდიტორიის წინაშე, რაც წინ უძლვის ძირითად საპრეზენტაციო ტექსტს;
- პრეზენტაციის დასრულება, რითაც მთავრდება საპრეზენტაციო ტექსტი. აღნიშნულ მონაკვეთში გათვალისწინებულია:
 - მადლობის გადახდა დამსწრე საზოგადოებისა და იმ პირთათვის, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს პრეზენტაციის ორგანიზებაში;
 - პრეზენტატორთა მზადყოფნა:
 - ა) აუდიტორიის კითხვებზე პასუხებისათვის;
 - ბ) შენიშვნებისა და რჩევების გასათვალისწინებლად

სავარჯიშოები

21.2.1. წაიკითხეთ საჯარო გამოსვლის ტექსტი; აღწერეთ მისი სტრუქტურა, მონიშნეთ ენობრივ-სტილური თავისებურებანი.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმიდესისა და უნეტარესის – ილია II-ის მიერ წარმოთქმული სიტყვა სვეტიცხოველში, აღსაყდრების დღეს (25. 12. 1977 წ.)

საოცრებამდე უსასრულოა განგება ლვთისა. არც მის მოწყალებას აქვს საზღვარი. ჭეშმარიტად, ამ განგებამ და მოწყალებამ დააყენა თქვენ წინაშე ჩემი სიმდაბლე, როგორც საქართველოს სამოციქულო ეკლესის მამათმთავრისა.

მე შეგნებული მაქვს ის უმძიმესი და, ამავე დროს, საპატიო მოვალეობა, რომელიც დღეს, ლვთის ამ წმინდა ტაძრის თაღებ ქვეშ დამაკისრა მაღალმა დმერთმა.

მუხლს ვიხრი მისი ძლიერების წინაშე და თაყვანს ცცემ მარადიული წათლით მოსილ ხსენებას მისას.

თავს ვიხრი საქართველოს ეკლესისა და მისი მრევლის – ქართველი ერის წინაშე, რომელ-საც სასაობით უნდა ემსახუროს ჩემი ძალი და ჩემი გონება: უნდა ემსახუროს იმ სარწმუნოებით, რომლის დაცვისა და შენარჩუნებისათვის, დაწყებული მცხეთაში მაცხოვრის კვართის მოტანიდან, ზღვა სისხლი გაიღო რიცხვით მცირე ჩვენმა ერმა. ქართველი ერი და ქართული ეკლესია მუდამ ერთად იყვნენ ჩვენი სამშობლის ყველა ძნელბედობის ჟამს.

ქართველ ერს დღემდე შერჩა ცხოვრების ორომტრიალისაგან გამობრძმედილი მრავალ-მხრივი შინაგანი ენერგია. ჩვენი ვალია, გამოვავლინოთ მასზე ლვთით მინიჭებული ეს დიდი მადლი და შევეცადოთ, რომ ხალხმა სასახელოდ გამოიყენოს იგი, ქრისტეს მოძღვრება, რომელიც თავად მოძღვარმა საკუთარი სისხლით დაწერა, და სისხლით დაიცვა ჩვენმა ერმა, ისევე ძვირფასი და ისეთივე გზის მაჩვენებელია დღეს ჩვენთვის, როგორიც იყო წარსულში. ქართველმა ერმა დღესაც სარწმუნოების მადლითა და ლვთისაგან მინიჭებული ენერგიით უნდა იბრძოლოს მშვიდობის, სიკეთისა და დიდი მომავლისათვის. სარწმუნოების სიყვარული ქართველი ერისა მისი სულიერი ენერგიიდან გამომდინარეობდა და იმავე ენერგიით უნდა შეიცნოს დღევანდელმა ქართველმაც “ახალი აღთქმის” სიბრძნე. ამ სიბრძნით შეიარაღებულმა ისწავლის, იშრომოს და იცხოვროს, რომ მის ცოდნას და ცხოვრებას ლვთის ზეგარდმო წათელი ადგეს და ამავ კურთხეული ქვეყნიდან ემზადებოდეს მომავალი მარადიული ცხოვრებისათვის.

ჩვენს ერში მართლმადიდებელი ქრისტიანულ სარწმუნოების განმტკიცება, როგორც ყოველთვის, ახლაც იქნება ჩვენი ეკლესის საქმიანობის პირველი საზრუნავი.

ჩვენი მომავალი საქმიანობა ვრცელი და მრავალმხრივი უნდა იყოს. აქ უმთავრესი აღვნიშნე მხოლოდ, მაგრამ ცოტა რამ სხვა საკითხებზეც უნდა ვთქვათ...

ჩვენ ვემსახურებით სიკეთეს... წარმოუდგენელია ქრისტიანი სიკეთის გარეშე... ვერც სიყვარული, ვერც სასოება ვერ იარსებებს სიკეთის გარეგან. ვერც სათნოება და ვერცა მშვიდობა ვერ დამყარდება კაცთა შორის, სიკეთის გარეშე. სიკეთის მადლი უნდა დამკვიდრდეს და განმტკიცდეს ჩვენს ერში. და არა მარტო ჩვენს ერში! უკეთურობა უნდა მოვსპოთ. სიკეთის წათელი უნდა უძლვოდეს მუდამ ჩვენს საქმიანობას.

უნდა მევეხო შრომის საკითხებაც... შრომის გარეშე წარმოუდგენელია ადამიანის ცხოვრება. ვერც მშვიდობას მოვიპოვებთ შრომის გარეშე, ვერც სარწმუნოებას განვიმტკიცებთ, ვერც

სასოებას მოვუმზადებთ რაიმე საფუძველს, ვერც სიყვარულს მივწვდებით. დიდი ილია ჭავჭავაძე თავის “აჩრდილში” კავკასიონის თეთრი მთებიდან ადიდებდა შრომის სუფევას და ჩვენი მიზანი უნდა იყოს, ისე ავამაღლოთ მოყვასთა სულიერი სისპეტაკე, რომ შრომა ყველასათვის მომავლისა და სასოების წყაროს წარმოადგენდეს.

ჩვენ, იმისათვის, რომ დვთიური გზით წარვმართოთ წმინდა ეკლესიის მომავალი საქმიანობა, შინაგანი მთლიანობა გვჭირდება. ასეთი მთლიანობის აუცილებლობა ანუხებდა ალბათ მოციქულ ბავლეს, როდესაც კორინთელებს მისწერა: “ხოლო გლოცავთ თქვენ, ძმაო, სახელითა უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესითა, რაითა მასვე იტყოდით ყოველზი, და ნუ იყოფინ თქვენ შორის წვალებაი, არამედ იყავით განმტკიცებულნი მითვე გონები თა და მითვე მეცნიერებითა” (1 კორინ. 1,10). იქ, სადაც მთლიანობა ირღვევა, ირღვევა ერთმანეთის სიყვარულიც, ძირი ეთხრება სასოებასაც, სუსტდება სარწმუნოებაც. გამთიშველობა იგივე ცოდვა და ბოროტებაა და ჩვენი წმიდათაწმიდა ვალია, არ დავუშვათ ასეთი ბოროტება. ჩვენ მუდამ ერთად უნდა ვიყოთ, მამათმთავარი და მღვდელმთავრები, პატიოსანი მღვდლები და ყველა მსახური ეკლესიისა; ჩვენ გარშემო კი, ჩვენთან ერთად უნდა იდგეს ყველა მორწმუნე ქრისტიანი. და როდესაც არამორწმუნე დაინახავს ასეთ მთლიანობასა და სიტკიცეს, ისიც მოაკითხავს ჩვენს ურღვევლობას, ეზიარება იმ სიბრძნეს, რომელსაც მაცხოვარმა “ახალი აღთქმა” უწოდა.

მაშ ასე, შრომასა და ბრძოლაში გამობრძმედილო, ქრისტეს სჯულის ერთგულო ძვირფასო სამწყსოვ!

შევთხოვთ ღმერთს, რომ წარგვიძლვეს წინ... რომ ქართული ეკლესიების ზარების რეკვანინანდებურად ომისა და უბედურების მაცნე კი არ ყოფილიყოს ჩვენი ერისთვის, არამედ სარწმუნოების, სასოების, სიყვარულის, შრომისა და სიკეთის ზეიმისა. “მადლი უფლის ჩვენისა იესო ქრისტესი, და სიყვარული ღმრთისა და მამისა, და ზიარება სულისა წმიდისაი თქვენ ყოველთა თანა, ამინ!” (2 კორინ. 13,13)¹⁰⁶.

21.2.2. სხვადასხვა აუდიტორიისათვის მოამზადეთ მცირე მოცულობის საპრეზენტაციო მოხსენებები შემდეგ თემებზე:

ა) „ზამთარი მაღალმთან სოფლებში“;

მომხსენებელი: რაიონის გამგეობის წარმომადგენელი;

აუდიტორია: არასამთავრობო ორგანიზაციის წევრები;

ბ) „სკოლის გამოსაშვები საღამო“;

მომხსენებელი: სკოლის დირექტორი;

აუდიტორია: დამამთავრებელი კლასის მოსწავლეთა მშობლები.

გ) „ახალი წელი“;

მომხსენებელი: მაღაზიის მენეჯერი;

აუდიტორია: დაქვემდებარებული რგოლის თანამშრომლები.

¹⁰⁶ <http://www.ambioni.ge/ilia-ii-is-mier-warmotqmuli-sityva-sveticxovelsi-arsaydrebis-dres> მოძიებული: 6.04.

21.3. პრეზენტაციის ვიზუალური საშუალებები

საპრეზენტაციო ტექსტი, სასურველია, წარმოდგენილი იყოს POWER POINT-ში, ასევე, რეკომენდებულია სხვადასხვა ტიპის ვიზუალური საშუალებები, როგორიცაა: **პლაკატები, ექსპონატები, ფოტო- და ვიდეომასალა;** მათ საჩვენებლად წინასწარ უნდა მომზადდეს საპრეზენტაციო გარემო და შესაბამისი ტექნიკური აპარატურა (მომხსენებლის კათედრისა და აუდიტორიის განლაგება, განათება, პროექტორი, დენის წყარო...).

დიდი მნიშვნელობა აქვს თვალსაჩინოების ზომიერად შერჩევასა და ლოგიკურად დალაგებას, რათა მსმენელი არ დაიღალოს ჭარბი ინფორმაციით (ან ასცდეს მთავარ თემას) და, ამავე დროს, დარწმუნდეს საპრეზენტაციო მუშაობის თანმიმდევრულობაში.

მოხსენების დასასრულს (და არა დასაწყისშივე, რომ არ შენელდეს მსმენელთა ინტერესი მოხსენებისადმი) მიღებულია აუდიტორიისათვის ე.ნ. **პენდაუტების** დარიგება, რომლებშიც მოკლედ არის შეჯამებული თემის ძირითადი დებულებები და მთავარი არგუმენტები.

21.4. პრეზენტაციონის მოთხოვნები

პრეზენტაციის წარმატებით წარმართვა დიდად არის დამოკიდებული, საკუთრივ, პრეზენტაციონზე, კერძოდ, მის ვიზუალურ და პიროვნულ-ინტელექტუალურ მახასიათებლებზე. ქვემოთ წარმოვადგენთ რამდენიმე მნიშვნელოვან მომენტს:

- **მომხსენებლის ვიზუალური მახასიათებლები:**
 - **ჩაცმულობა და ვარცხნილობა;** ამ ნიშნებით მომხსენებელს უნდა ეტყობოდეს, რომ პრეზენტაციის დღე მისთვის განსაკუთრებულია, თუმცა ეს არ არის თეატრალური საღამო;
 - **პოზა;** მომხსენებელი უნდა იყოს გამართული და თავაწერული; დაუშვებელია, ის ბეჭებში მოხრილი და ჯიბებში ხელებჩანყობილი, ან გულხელდაკრეფილი მიმართავდეს აუდიტორიას;
 - **მოძრაობა, ჟესტ-მიმიკა;** მომხსენებელი უნდა განთავისუფლდეს შინაგანი შებოჭილობისაგან; ეს აისახება მის დაძაბულ გამომეტყველებასა და უხერხულ მოძრაობებში, როგორიცაა, მაგ.: გამუდმებული ბოლთის ცემა, ხელების ქრევა, თითების ფშვნეტა, ფრჩხილების კვნეტა, შუბლის შეჭმუხვნა, თმებისა თუ ტანსაცმლის სწორება და სხვ. მომხსენებელმა უნდა მართოს საკუთარი სხეული; თუ, მაგ., ხელებს „ვერაფერს მოუხერხებს“, შეუძლია, „საქმიანად“ დააკავოს – ფურცელი და კალამი დაიჭიროს, თუნდაც მოსალოდნელი შენიშვნების ჩასანერად (შდრ., მაგ., კალმის დაჭერის უურნალისტი ი. გრიგოლიასებური მანერა);
 - **მზერა;** დაუშვებელია, მომხსენებლისგან თვალების ერთ ადგილას მიშტერება ან გამუდმებული ცეცება, თითქოს დამნაშავე იყოს და გასაქანს ეძებდეს; თავისი მოხსენების ფურცლებს მან პერიოდულად თვალი უნდა მოსწყვიტოს და თამამად გაუსწოროს აუდიტორიას – შეძლოს მასთან განვითარებული მზერითი კონტაქტის დამყარება;
 - **ხმა;** მომხსენებლის ხმა უნდა იყოს ბუნებრივი, ძალდაუტანებელი, რომლის სიმაღლეც დამოკიდებულია აუდიტორიის სავსეობაზე; გასათვალისწინებელია ისიც, რომ უემოციო, მონოტონურმა ხმამ, ადვილი შესაძლებელია, მსმენელს მოხსენების ინტერესი დაუკარგოს; საჯარო გამომსვლელმა უნდა შეარჩიოს ინტონაცია და სწორი ლოგიკური მახვილებით მართოს აუდიტორიის ყურადღება.

აქ გვახსენდება ახალგაზრდა უურნალისტი, რომელიც ერთ-ერთ სატელევიზიო არხზე პერიოდულად წარმართავდა დისკუსიას ოპოზიციური ჯგუფების წარმომადგენლებთან და უფრო მეტ დროს ანდომებდა თავისი წინასწარ მომზადებული კითხვების გადახედვას, ვიდრე ერთმანეთის პირის დარჩენილ ოპოზიციონერთა დიალოგის მართვას; ჩვენი ყურადღება ასევე მიიცია უურნალისტის ხმის არაბუნებრივმა ტონალობამ, თითქოს ის უფრო მეტ კატეგორიულობას ამჟღავნებდა ოპოზიციონერებთან დისკუსიაში, ვიდრე თავად ოპოზიციონერები – ერთმანეთთან; თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ უურნალისტი ხშირად გაუბედავ მზერას ობიექტი-ვისკენ აპარებდა, დისკუსიის მონაწილეებთან უშუალო კონტაქტის დამყარების ნაცვლად, შეგვიძლია ვიფიქროთ, რომ მას ჯერ აუდიტორიასთან ურთიერთობის გამოცდილება არ ჰქონდა.

– **დახვენილი მეტყველება;** აუდიტორიაზე უარყოფით გავლენას ახდენს საჯარო გამომსვლელის:

- ა) **არასტანდარტული წარმოთქმა,** მაგ.: **ლ** ბგერის დარბილება, ი-ს დავიწროება – („დარალი“), ხმოვანთკომპლექსების გამარტივება („დაანონსა“);
- ბ) **წარმოთქმის თანამდევი, ერთგვარი „დუდლუნი“, „სისინი“, „ჩლილიფინი“** და სხვ., რაც დეფექტური სამეტყველო აპარატის გავლენით არის გამოწვეული (შევესწარით ასეთ შემთხვევას: საბავშვო ბალში ერთ-ერთი ჯგუფის ზემზე დამსწრე მშობლებმა შენიშვნეს, რომ აღსაზრდელები მეტნაკლებად „ჩლილიფინებდნენ“; მიზეზი აღმოჩნდა ჯგუფის მასწავლებლის არასტანდარტული სამეტყველო აპარატის გავლენა);
- გ) **პაუზის, სუნთქვის არათანაბარი განაწილება,** კერძოდ: სულმოუთქმელად ლაპარაკი („ბგერების ჩაყლაპვა“) ან პირიქით – შენელებულად, მძიმედ მეტყველება („ტკეპნა“), ასევე – სიტყვებს შორის პაუზის გახანგრძლივება („ეეე...“, „ჰმ...“, „ნე...“);
- დ) **აკვიატებული გამოთქმები:** „რამეთუ“, „მაშდამე“ („მაშასადამე“), „მაშ ასე იგი“ (მაშ, ესე იგი), „ანუ“...

როცა ზემოაღნიშნული პრობლემები იჩენს თავს, მომხსენებელი უნდა შეეცადოს, სპეციალური ვარჯიშებით გამოასწოროს სამეტყველო დეფექტები; წინააღმდეგ შემთხვევაში, გაუჭირდება აუდიტორიის ყურადღების კონცენტრირება.

აქ კარგი იქნება, გავითვალისწინოთ ძველი ბერძენი ორატორისა და პოლიტიკური მოღვაწის – დემოსთენეს (ძვ. ნ. 384-322 წწ.) გამოცდილება:

დემოსთენე სამეტყველო დეფექტით დაიბადა, რის გამოც ბავშვობაში ხშირად დასცინოდნენ, მაგრამ 18 წლიდან მან გადაწყვიტა საკუთარ თავზე ემუშავა და იმდენად გამოესწორებინა მეტყველება, რომ ხალხის წინაშე წარმდგარიყო როგორც ორატორი. დემოსთენე პირში კენჭებს იყრიდა და ასე ცდილობდა გამართულად დეკლამირებას. ამ მეთოდით დემოსთენემ შეძლო თავისი ენაბლუბა გამოესწორებინა. თუმცა კიდევ ერთი სისუსტე ჰქონდა – სუნთქვა არ ჰყოფნიდა გრძელი წინადადებების წარმოთქმისას. სუნთქვის გასაძლიერებლად ის აღმართზე არბოდა და სირბილის დროს დაზუთხულ ტექსტებს იმეორებდა. დემოსთენე ხალხის ხმაურის გადაფარვას ზღვის სანაპიროზე სწავლობდა და ტალღების ფონზე ამბობდა სიტყვას. მსაჯულის წინაშე გამოსვლისას, მას ყველასთვის თანაბრად უნდა მიეწვდინა ხმა. მართლაც, ამდენმა შრომამ და თავგანწირვამ ნაყოფი გამოიღო, 20 წლის დემოსთენემ სასამართლოში საქმე მოიგო...¹⁰⁷

- **მომხსენებლის პიროვნულ-ინტელექტუალური მონაცემები:**

– განათლება – პროფესიული ცოდნა, რომელიც მიიღწევა საკითხზე არსებული ძველი და თანამედროვე თეორიების გამოწვლილვით შესწავლის საფუძველზე;

– პრობლემის სიღრმისეულად წვდომის ამბიცია – შინაგანი მოწოდება, რომ მეცნიერულად გააანალიზოს და მსმენელისათვის ადვილად გასაგები გახადოს ინფორმაცია (შდრ., ანალოგიურ სიტუაციაში თეომურაზ ხევისთავის „მსჯელობალაბირინთები“ მ. ჯავახიშვილის რომან „ჯაყოს ხიზებიდან“);

– ორატორული ნიჭი, რომელსაც მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს:

ა) მდიდარი და ზუსტად შერჩეული ლექსიკა-ფრაზეოლოგია, ასევე უშეცდომოდ დასახელებული ავტორიტეტები, სათაურები... ამის საწინააღმდეგოდ გვახსენდება ზოგიერთი საჯარო გამომსვლელის არაადეკვატური გამონათქვამები:

„ჩვენ... გაზრდილები ვართ თ. დოსტოევსკის „დეგენერატზე“;

შდრ.: „ჩვენ... გაზრდილები ვართ თ. დოსტოევსკის „იდიოტზე“.

„როგორც დიდმა ილია ჭავჭავაძემ ბრძანა, „ჩონგური საქართველოა, სიმები ჩვენ ვართ ყველაო...“

შდრ.: „როგორც დიდმა აკაკი წერეთელმა ბრძანა, „ჩონგური საქართველოა, სიმები ჩვენ ვართ ყველაო...“

„ეტრატს ამზადებდნენ ძროხის ტყავისაგან“;

შდრ.: „ეტრატს ამზადებდნენ ხბოს ტყავისაგან“ და სხვ.

ბ) სალიტერატურო ენის ნორმების დაცვა; აუდიტორიას არასასურველ შთაბეჭდილებას უქმნის ისეთი გამომსვლელი, რომლის საუბარშიც აისახება: ზეპირმეტყველების გავლენით განვითარებული უმართებულო ფორმები თუ ორთოგრაფიული ცოდნის სიმწირე („ასხნილი“, „ვუარყოფ“, კითხვებს „დავუსვავ“, „ეს საქმე მოვრჩი“...); დიალექტისა თუ უცხოენობრივი გავლენები („მაგენი“, „კიღამ“, „გემეცინა“... „ფოლქნლორი“...) და სხვ.

– ლოგიკური აზროვნება და სისხარტე, რაც გამოიხატება თანმიმდევრული მსჯელობისა და სწრაფი რეაგირების უნარებში;

– როგორც საკუთარი, ისე აუდიტორიის ემოციის მართვა – სამუშაო ატმოსფეროს ბოლომდე შენარჩუნება;

¹⁰⁷ (<https://www.facebook.com/carmatebisgasagebi/posts/520782707989723>; მოძიებული: 12.1.14)

- **სამსჯელოდ შერჩეული თემის „ერთგულება“** – მაგალითების მრავალფეროვნებამ არ გაიტაცოს ან აუდიტორიის რეპლიკების გავლენით, მთავარი სათქმელიდან არ გადაუხვიოს; მომხსენებელი ამას თავს დააღწევს ფრაზებით: „ეს ჩვენს თემას არ ეხება“, „ამ საკითხის გარკვევა ამჯერად ჩვენს მიზანს არ წარმოადგენს“ და სხვ.;
- **ზომიერი იუმორი,** რითაც მომხსენებელი გარკვეულ ზემოქმედებას ახდენს აუდიტორიაზე და ახერხებს მისი ყურადღების მართვას;
- **აკადემიზმი** – კოლეგიალურობა, კორექტულობა და სხვა.

ზემოაღნიშნული მახასიათებლების ეს არასრული ჩამონათვალიც მოწმობს, რა მნიშვნელოვანი და საპასუხისმგებლო ამოცანების წინაშე დგას მომხსენებელი. სპეციალისტების აზრით, სასურველია, მან გარკვეული თადარიგი დაიჭიროს პრეზენტაციის დაწყებამდე, კერძოდ: წინასწარ ივარჯიშოს – რამდენიმეჯერ წაიკითხოს ტექსტი სარკის წინ და დააკვირდეს თავის მიმიკას, უესტებს, ასევე – დროს (იცავს თუ არა რეგლამენტს); კოლეგასთან ერთად გაიაროს რეპეტიცია (მისგან რჩევის მისაღებად); წინასწარ მოინახულოს დარბაზი, რომ შემდეგ – კონფერენციაზე – ერთბაშად უცხო გარემოში არ იგრძნოს თავი; მოიძიოს პროგრამა, რომ, სავარაუდოდ, განსაზღვროს დრო, როდის უნევს აუდიტორიის წინაშე გამოსვლა – ფსიქოლოგიურად მზად იყოს ამისათვის და სხვ.

სავარჯიშოები

21.4.1. ინტერნეტის საშუალებით, მოიძიეთ ლ. გიგინეიშვილის, ლ. ბერძენიშვილისა და სხვათა საჯარო ლექციების ვიდეოჩანანერები; აღნერეთ გამომსვლელთა მეტყველების სტილი, მიმიკა და უესტიკულაცია.

21.4.2. წაიკითხეთ საჯარო ლექციის ტექსტი; მითითებულ ვებგვერდზე ნახეთ ვიდეო და დაკვირდით საჯარო გამომსვლელს; იმსჯელეთ, როგორ ახერხებს ის აუდიტორიის მართვას.

მეოცე საუკუნის გამოჩენილი პიროვნების, ფსიქოლოგისა და ფსიქიატრის – ვიქტორ ფრანკლის 1972 წელს წაკითხული ლექცია მოტივაციასა და ცხოვრების აზრზე:

„ეროვნაში ნებისმიერ ამერიკელ სტუდენტს, მით უფრო ზრდასრულ ამერიკელს, უყურებენ, როგორც ადამიანს, რომელსაც სურს იშოვოს დიდი ფული. სინამდვილეში კი სტუდენტების მხოლოდ 16% მიიჩნევს მთავარ პრობლემად და ცხოვრების ამოცანად მაღალ ანაზღაურებას,, სიტყვასიტყვით რომ გავიმეორო, ცოტა ფულის შოვნას.. მაგრამ ყველაზე მრავალრიცხოვან კატეგორიას იცით რა სურს?... ამერიკელი სტუდენტების 78 %-ს ანუხებს, როგორც თვითონ აღნიშნეს, იპოვონ ცხოვრების აზრი და მიზანი. და ეს არის რეალისტური შეხედულება კაცობრიობაზე.

იცით, თქვენ ახლა არ დამიჯერებთ, არ დამიჯერებთ, რომ მე, მიუხედავად ჩემი ჭაღარისა და ასაკისა, ახლახან დავიწყე თვითმფრინავის პილოტირების გაკვეთილებზე სიარული. იცით, რა მითხრა ჩემმა ინსტრუქტორმა? თუ თქვენ გამოფრინდით აქედან და გინდათ მიაღწიოთ აქ, ამ წერტილს, აღმოსავლეთში, მაგრამ უბერავს გვერდითი ჩრდილოეთის ქარი, ის გადაგახვევინებთ და თქვენ დაფრინდებით სხვაგან, ამიტომ არსებობს პილოტებში გამოთქმა ფრენა დაქანებით. კურსი უნდა აიღოთ სასურველი აეროდრომიდან ჩრდილოეთით და იფრინოთ, თითქოს თქვენი მიზანია იმ მიმართულებით ფრენა. თუ თქვენ ასე მოიქცევით, სასურველ აეროდრომს მიაღწევთ, მაგრამ თუ აეროდრომის მიმართულებით გაფრინდებით, დაეშვებით მისგან სამხრეთით.

ეს ადამიანებზეც ვრცელდება. თუ ჩვენ ადამიანს შევაფასებთ ისეთად, როგორიცაა სინამდვილეში, ჩვენ მას მხოლოდ უარესს ვხდით. მაგრამ თუ გადაჭარბებულად შევაფასებთ... თუ ჩვენ ვიქებით იდეალისტები და გადავაჭარბებთ, მივცემთ მაღალ შეფასებას ადამიანს და შევხედავთ მას სხვა ადგილიდან, საიდანაც ჩანს უკეთესი, ვიდრე სინამდვილეშია, იცით რა ხდება? ჩვენ ხელს ვუწყობთ გახდეს ის ისეთი, როგორიც მართლა შეიძლება იყოს. ამიტომ ჩვენ უნდა ვიყოთ ცოტათი იდეალისტები, რათა საბოლოოდ ნამდვილი რეალისტები გავხდეთ. რადგან თუ

ჩვენ ადამიანს განვიხილავთ ისეთად, როგორიც ვალდებულია იყოს, ვუსპობთ შესაძლებლობას გახდეს ისეთი, როგორიც შეიძლება გამხდარიყო. ეს არ უთქვამს ჩემი პილოტირების ინსტრუქტორს და არც ჩემი სიტყვებია, ეს თქვა დიდმა გოეთემ, ეს მან გამოთქვა ასე. ახლა თქვენ ხვდებით, თუ ჩემს ერთ -ერთ ნაშრომში რატომ დავწერე, რომ ეს ყველაზე მორგებული მაქსიმა და მოტივია ნებისმიერი ფსიქოთერაპევტული მოღვაწეობისთვის.

ამგვარად, თუ თქვენ ვერ დაინახავთ ახალგაზრდაში საზრისს, მისი საზრისის ძიებას, მას მხოლოდ უარესს, მოსაწყენს, იმედგაცრუებულს ხდით და თანდათან უფრო მძაფრდება ეს იმედგაცრუება. მაგრამ თუ ამ ადამიანში, პატიმარში ან არასრულნლოვან დამნაშავეში ან ნარკომანში დაინახავთ თუნდაც ნაპერნეალს მის მიერ საზრისისაკენ სწრაფვისა, მოდით, ხელი შეუწყვეთ, დაუშვით მისი არსებობა. მაშინ თქვენ გამოიწვევთ ამას მასში და თქვენ აიძულებთ მას გახდეს ისეთი, როგორიც, პრინციპში, შეუძლია რომ იყოს.¹⁰⁸

¹⁰⁸ <http://iteacher2014.blogspot.com/> მოძიებული: 3.10.2014

პირლიოგრაფია

- ავალიანი და დადიანი, 2014 – ლ. ავალიანი, ე. დადიანი, არაბული წარმოშობის ლექსიკა ქართულ უარგონულ მეტყველებაში, ქართველური მემკვიდრეობა, XVIII ტომი, ქუთაისი ანდრონიკაშვილი, 1966 – მ. ანდრონიკაშვილი, ხარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან, I, თბილისი**
- არაბული, 2004 – ა. არაბული, ქართული მეტყველების კულტურა, თბილისი: „უნივერსალი“**
- არაბული, 2015 – ა. არაბული, ბ. არაბული, ტ. ფუტკარაძე (სარედაქციო საბჭო), ბათირა არაბული – მითებში შობილთა მემკვიდრე, თბილისი: „ლომისი“**
- არდაზიანი, 1859 – ლ. არდაზიანი, ნებელი ინვენტარი 12 კნიჟების გამოცემის გარეთ, 1859 წ., N 9**
- აფრიდონიძე, 1986 – შ. აფრიდონიძე, სიტყვათვანლაგება ახალ ქართულში, თბილისი: „მეცნიერება“**
- აფრიდონიძე, 2009 – შ. აფრიდონიძე, ჩვენი ენა ქართული, თბილისი: ბაკურ სულაკაურის გამოცემლობა**
- ახვლედიანი, 1999 – გ. ახვლედიანი, ზოგადი ფონეტიკის შესავალი, თბილისი: სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტის გამოცემლობა**
- არისტოტელე, 1981 – არისტოტელე, რიტორიკა (ძველბერძნულიდან თარგმნა, შესავალი წერილი, შენიშვნები და საძიებელი დაურთო თამარ კუკავამ); ა. ურუშაძე (რედ.), თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამოცემლობა**
- ბასილაია, 1991 – ნ. ბასილაია, ქართული ენის პრაქტიკული სტილისტიკა, თბილისი: "განათლება"**
- ბაქრაძე, 1860 – დ. ბაქრაძე, „წიგნი მიწერილი თ. ალექსანდრე ჯამბაკურ-ორბელიანისადმი შესახებ მისის „ქართული უბნობისა ანუ წერისა“, „ცისკარი“, 1860, N 8**
- ბრეგაძე, 1999 – ლ. ბრეგაძე, უძნელესი პროფესია, გაზ. „ალტერნატივა“, 1999, N 25 (39)**
- ბრეგაძე, 2006 – ლ. ბრეგაძე, ტაში: ბანგი ინტელექტუალთათვის, „ჩვენი მწერლობა“, 2006, N 1**
- გამსახურდია, 1985 – კ. გამსახურდია, თხზულებათა ათტომეული, ტ. VIII, თბილისი: "საბჭოთა საქართველო"**
- გამყრელიძე, კიკნაძე, შადური, შენგელია, 2008 – თ. გამყრელიძე, ზ. კიკნაძე, ი. შადური, ნ. შენგელია, თეორიული ენათმეცნიერების კურსი (მეორე გამოცემა), თბილისი: "თბილისის უნივერსიტეტის გამოცემლობა"**
- „განათლება“, 1914, N 4; N 6**
- გელენიძე, 1981 – ლ. გელენიძე, ტერმინოლოგისა და საერთო-სახალხო ენის მიმართებისათვის სამეცნიერო-ტექნიკურ პროგრესთან დაკავშირებით, ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, წიგნი მეოთხე, თბილისი: "მეცნიერება"**
- გვანცელაძე, 2000 – თ. გვანცელაძე, ენათა ფუნქციონირება პოლიეთნიკურ რეგიონში მართვა-დი ენობრივი პოლიტიკის პირობებში, ქართველური მემკვიდრეობა, IV, ქუთაისი**
- გოგოლაშვილი, 2006 – თ. გოგოლაშვილი, სახის ლინგვისტური რეალიზაცია საგაზეთო კომუნიკაციაში (პრიტანული და ქართული პრესის მასალაზე), ფილოლოგის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაცია (ხელნაწერის უფლებით), თბილისი <http://www.nplg.gov.ge/dlibrary/collect/0002/000133/Disertacia.pdf>**
- მოძიებულია 25. 06. 2013**
- გოჩიტაშვილი, შაბაშვილი, შარაშენიძე, 2008 – ქ. გოჩიტაშვილი, გ. შაბაშვილი, ნ. შარაშენიძე, აკადემიური წერა, პირველი გამოცემა, თბილისი: „საიმედო“**
- „გუთნისდედა,“ 1862, N 2; 1864, N 12, N 15; 1873, N 16; 1875, N 7; 1878, N 12**
- „დროება“, 1880, N 212**
- დუნდუა და შავთვალაძე, 2009 – შ. დუნდუა, ნ. შავთვალაძე, აკადემიური წერა, თბილისი**

- ვაშა-ფშაველა, 1979** – თხზულებანი ორ ტომად, ტ.1, ლექსები, პოემები, თბილისი: "საბჭოთა საქართველო"
- ვაშაკიძე, 2009** – ი. ვაშაკიძე, ტერმინთშემოქმედების პრინციპები XIX საუკუნის II ნახევრის საქართველოში, კავკასიონლოგიური სერია, VIII, თბილისი: "უნივერსალი"
- ვაშაკიძე, 2010** – ი. ვაშაკიძე, "უცხოს" მნიშვნელობის ცვლისათვის რუსულ იმპერიულ სივრცეში, ქართველური მემკვიდრეობა, XIV, ქუთაისი: აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
- ვაშაკიძე, 2013** – ი. ვაშაკიძე, აკადემიური წერა ქართული განათლების სისტემაში, ქართველური მემკვიდრეობა, ტ. XVII, ქუთაისი, 2013 წ.
- ზექალაშვილი, 2000** – რ. ზექ ალაშვილი, ქართული ენა და სამედიცინო ტერმინოლოგიის საკითხები, თბილისი
- ზექალაშვილი, 2012** – რ. ზექალაშვილი, ქართული დიალოგური მეტყველება, თბილისი: „უნივერსალი“
- თანამედროვე ქართული ენის მორფოლოგია - სალიტერატურო ენა**, გ. გოგოლაშვილი, ა. არაბული, მ. სუხიშვილი, მ. მანჯგალაძე, ნ. ჭუმბურიძე, ნ. ჯორბენაძე (ავტორთა ჯგუფი), თბილისი: „მეცნიდიანი“, 2011
- თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები**, პირველი კრებული, 1970, თბილისი: "მეცნიერება"
- თვალთვაძე და გაფრინდაშვილი, 2005** – დ. თვალთვაძე, ნ. გაფრინდაშვილი, რიტორიკის შესავალი, თბილისი: "ნეკერი"
- თოფურია, 1972** – ვ. თოფურია, წმინდა თუ სუფთა? ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, წიგნი პირველი, თბილისი: "მეცნიერება"
- თოფურია, 2002** – ვ. თოფურია, ორმაგი უარყოფა ქართულში, შრომები, II, თბილისი: "ქართული ენა"
- თოფურია და გიგინეიშვილი, 1998** – ვ. თოფურია, ივ. გიგინეიშვილი, ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი, თბილისი: "განათლება"
- "ივერია", 1886, N 12, 1902, N 13; 1903, N4**
- კიკნაძე, 1999** – გრ. კიკნაძე, თხზულებანი, III, მეტყველების სტილის საკითხები, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა
- კიკნაძე, 2005** – ი. კიკნაძე, მე-19 საუკუნის ქართული დრამატურგიის ენა (1838-1870), თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა
- კვარაცხელია, 1990** – გ. კვარაცხელია, ქართული ენის ფუნქციური სტილისტიკა, თბილისი
- კოშორიძე, 2005** – ე. კოშორიძე, მწერლის ენისა და სტილის საკითხები, თბილისი: „მერიდიანი“
- ლემონჯავა, 1981** – ნ. ლემონჯავა, კონსტანტინე გამსახურდიას ენისა და სტილის საკითხები, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა
- ლეჟავა, 1988** – ლ. ლეჟავა, ახალი ქართული სალიტერატურო ენის ნორმალიზაციის ისტორიან, ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, წიგნი მერვე, თბილისი: "მეცნიერება"
- მელიქიშვილი, 1975** – დ. მელიქიშვილი, იოანე პეტრინის ფილოსოფიურ შრომათა ენა და სტილი, თბილისი
- მელიქიშვილი, 1983** – დ. მელიქიშვილი, ქართული მეცნიერული ტერმინოლოგიის ჩამოყალიბებისა და განვითარების გზები, „მნათობი“, 1983, N 1
- მელიქიშვილი, 1988** – დ. მელიქიშვილი, "გელათის სალიტერატურო სკოლა (XI-XIIs.) და ქართული ფილოსოფიური ენის ჩამოყალიბების გზები", სადოქტორო დისერტაცია, თბილისი
- მელიქიშვილი, 2009** – დ. მელიქიშვილი, სიტყვანარმოების საერთო საშუალებანი იოანე პეტრინისა და ეფრემ მცირის ენაში, ფილოლოგიური ძიებანი (სტატიების კრებული), თბილისი: ლოგოსი
- ონიანი, 1966** – ალ. ონიანი, ქართული იდიომები, თბილისი
- ორბელიანი, 1857** – ალ. ორბელიანი, "წერილი რედაკტორთან", "ცისკარი", 1857, N 6

- ორბელიანი, 1860** – ალ. ორბელიანი, „ქართული უბნობა ანუ წერა“, „ცისკარი“, 1860 წ., N 6
- ორბელიანი, 1966** – ს.ს. ორბელიანი, თხზულებანი, ტ. IV-2, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“
- ორბელიანი, 1991** – ს.ს. ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I, 1991, თბილისი: „მერანი“
- პატარიძე, 1980** – რ. პატარიძე, ქართული ასომთავრული, თბილისი: „ნაკადული“
- ურნალისტის სტილისტიკური ცნობარი, 2002**, თბილისი: „ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა“
- რუსთაველი, 2009** – შ. რუსთაველი, „ვეფხისტყაოსანი“, სასკოლო გამოცემა, თბილისი
- სანიკიძე, 1988** – ლ. სანიკიძე, გიორგი სააკაძე, თბილისი: „თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა“
- „სასოფლო გაზეთი“, 1869, N 22; 1870, N 4, 11, 13**
- საღინაძე, 1995** – რ. საღინაძე, ქართული მართლწერისა და სწორმეტყველების საკითხები, ქუთაისი
- საღინაძე, 2008** – რ. საღინაძე, ძველი ქართული ენა (V-XI საუკუნეები), თბილისი
- სახოვია, 1979** – თ. სახოვია, ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი, თბილისი: „მერანი“
- ტაბიძე, 2007** – მ. ტაბიძე, კომპოზიტების მართლწერისათვის, ქართული სალიტერატურო ენის საკითხები: ისტორია და თანამედროვე მდგომარეობა, პირველი კრებული, თბილისი
- ფასმერი, 1987** – М. Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*, т. III, М.
- ფეიქრიშვილი, 1996** – ქართული ენის სინტაქსი, სალექციო კურსი, ქუთაისის გ. ტაბიძის სახელობის სააქციო საზოგადოება „სტამბის“ საგამომცემლო ცენტრი
- ფენრიხი და სარჯველაძე, 2000** – ჰ. ფენრიხი, ზ. სარჯველაძე, ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი, თბილისი
- ფუტკარაძე, 2005** – ტ. ფუტკარაძე, ქართველები (ისტორიული საცხოვრისი, სამწიგნობრო ენა, დიალექტები)
- ფუტკარაძე და ვაშაკიძე, 2011** – ტ. ფუტკარაძე, ი. ვაშაკიძე, ქართველოლოგის ორგვარი დაგეგმვა 1917-1935 წლებში, თბილისი
- ფუტკარაძე, 2013** – ტ. ფუტკარაძე, ქართული ენის ტექნოლოგიზება: პირველი რიგის გადაუდებელი ამოცანები, ქართველოლოგის აქტუალური პრობლემები, II
- ფუტკარაძე, 2014** – ტ. ფუტკარაძე, ქართველოლოგის შესავალი, თბილისი
- ფუტკარაძე, 2015-ა** – ტ. ფუტკარაძე, განათლება და ქართველთა ეთნიკური (ეროვნული) თვითონაქმა ისტორიულ სამხრეთ-დასავლეთ და სამხრეთ საქართველოში (აჭარა, ლაზეთი, ტაო-კლარჯეთი, სამცხე-ჯავახეთი), საქართველოს საპატრიარქოს ნმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის მრომები, ტ. II, თბილისი, 2015, გვ. 82-92.
- ფუტკარაძე, 2015-ბ** – Т. Руткарадзе, К соотношению общеқартвельского и стандартного грузинского языков (фонематическая структура); *Евразийский вестник гуманитарных исследований*, Пермский институт экономики и финансов, 2015 №2, Пермь
- ფოჩხუა, 1974** – ბ. ფოჩხუა, ქართული ენის ლექსიკოლოგია, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა
- ქართული ენა, ენციკლოპედია, 2008**, თბილისი: „ეროვნული მწერლობა“
- ქართული ენის ისტორია, 2006**, ტ. ფუტკარაძე (რედ.), ქუთაისი: „ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“
- ქართული მწერლობა, ტომი პირველი, 1987**, თბილისი: „ნაკადული“
- ქართული მწერლობა, ტომი მეშვიდე, 1989**, თბილისი: „ნაკადული“
- ქსკს – ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, ნიგნი პირველი – მეათე, 1972–1993 წწ.**
თბილისი: მეცნიერება
- ქაცარავა და ვაშაკიძე, 2002** – მ. ქაცარავა, ი. ვაშაკიძე, ქართული ენის პრაქტიკული კურსი, ქუთაისი: ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
- ქაჯაია, 2001** – ო. ქაჯაია, მეგრულ-ქართული ლექსიკონი, ტ. I, თბილისი: „ნეკერი“

ქაგლ-ი – ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, არნ. ჩიქობავას საერთო რედაქციით, ტ. I-VIII, თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 1950-1964 წწ.

ლამპაშიძე, 1986 – რ. ლამპაშიძე, ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგია და მისი შედგენის პრინციპები, თბილისი: „მეცნიერება“

ლვინჯილია, 1983 – ჯ. ლვინჯილია, გიორგი სააკაძის პიროვნება, მე-2 გამოცემა, თბ., 1983

ლლონტი, 1988 – ალ ღლონტი, ქართული ლექსიკოლოგიის საფუძვლები, თბილისი: „განათლება“

შანიძე, 1980 – ა. შანიძე, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. III, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა

შანიძე, 1981 – უძველესი ქართული ტექსტების აღმოჩენის გამო, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. II, თბილისი: მეცნიერება

შარაძენიძე, 1974 – ენისა და მეტყველების ურთიერთობის პრობლემა, თბილისი: "მეცნიერება"

ჩიქობავა, 1952 – არნ. ჩიქობავა, ენათმეცნიერების შესავალი, თბილისი: სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა

ჩიქობავა, 1968 – არნ. ჩიქობავა, მარტივი წინადადების პრობლემა ქართულში, I, თბილისი

ჩიქობავა, 1979 – სალიტერატურო ენა და ნორმა, ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, ნიგნი მეორე, თბილისი: "მეცნიერება"

ჩუბინაშვილი, 1961 – ნ. ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი, თბილისი: "საბჭოთა საქართველო"

ჩუბინაშვილი, 1984 – დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“

ჩუხუა, 2000-2003 – მ. ჩუხუა, ქართველურ ენა-კილოთა შედარებითი ლექსიკონი, თბილისი

ჩხეიძე, 1997 – რ. ჩხეიძე, მზის ამოსვლის წინ, თბ.: „ლომისი“

ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, IX კლასი, მეორე გადამუშავებული გამოცემა, 2004, თბილისი: "საქართველოს მაცნე"

ძიძიგური, 1957 – შ. ძიძიგური, მწერლის ენა, თბილისი

ძიძიგური, 1982 – შ. ძიძიგური, საენათმეცნიერო საუბრები, თბილისი: "ნაკადული"

წერეთელი, 1990 – ა. წერეთელი, „შავი ფიქრები გიორგი სააკაძეზე“, რჩეული ნანარმოებები ხუთ ტომად, ტომი V, თბ.: „საქართველო“

წერეთელი, 1960 – გ. წერეთელი, უძველესი ქართული ნარწერები პალესტინიდან, თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა

წულაძე, 2006 – ლ. წულაძე, აკადემიური წერა, ინტენსიური სემინარი სოციალური მეცნიერებების მაგისტრანტებისათვის, 2006, თბილისი (ელვერსია) http://ucss.ge/geo/publication/publications_detail. მოძიებული 24. 07. 2013

ჭაბაშვილი, 1989 – მ. ჭაბაშვილი (შემდგ.), უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, მესამე შესწორებული და შევსებული გამოცემა, თბილისი: "განათლება"

ჭავჭავაძე, 1953 – ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, პ. ინგოროვას რედაქციით, ტომი III, თბილისი: სახელგამი

ჭავჭავაძე, 1955 – ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, პ. ინგოროვას რედაქციით, ტომი IV, თბილისი: სახელგამი

ჭავჭავაძე, 1955-ა – ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, პ. ინგოროვას რედაქციით, ტომი V, თბილისი: სახელგამი

ჭავჭავაძე, 1956 – ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, პ. ინგოროვას რედაქციით, ტომი VI, თბილისი: სახელგამი

ჭავჭავაძე, 1957 – ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, პ. ინგოროვას რედაქციით, ტომი VIII, თბილისი: სახელგამი

ჭავჭავაძე, 1986 – ი. ჭავჭავაძე, რჩეული ნანარმოებები ხუთ ტომად, ტომი III, თბილისი: "საბჭოთა საქართველო"

ჭილაია და ჭილაია, 1984 – ა. ჭილაია, რ. ჭილაია, ლიტერატურათმცოდნეობის ცნებები, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა

ხუნდაძე, 1886 – ს. ხუნდაძე, გაზეთი „ივერია“ და მისი ენა, თეატრი, 1886, N 13

ჯაგოდნიშვილი, ჯაგოდნიშვილი, ვარდიაშვილი, 2008 – თ. ჯაგოდნიშვილი, ივ. ჯაგოდნიშვილი, მ. ვარდიაშვილი, აკადემიური წერა – კვლევისა და წერის სახელმძღვანელო, თბილისი: „უნივერსალი“

ჯავახიშვილი, 1960 – ი. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, ტფილისი

ჯავახიშვილი, 1980 – მ. ჯავახიშვილი, ქართული ენა, თხზულებანი, ტ. მეექვსე, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“

ჯორბენაძე, 1989 – ბ. ჯორბენაძე, ქართული დიალექტოლოგია, I, თბილისი: „მეცნიერება“

ინტერნეტმასალა:

- http://www.fereidani.ge/53_nino/53_nino.html მოძიებული: 14.06.2013.
- <https://www.facebook.com/carmatebisgasagebi/posts/520782707989723>; მოძიებული: 12.1.2014
- http://www.tiflis.diplo.de/Vertretung/tiflis/ka/01/Botschafter_und_Abteilungen/Gru_C3_9Fwort_Botschafter.html მოძიებული: 20. 01. 2014.
- <http://galaktion.gc/?page=Diaries&year=1951&p=1&id=4573> მოძიებული: 26. 04. 2014.
- <http://www.ambebi.ge/books/57151-guram-petriashvili-qra-jandabaa-es-qvauq-da-rith-sjobs-chems-qauhsqq.html> მოძიებული: 20.05.2014.
- <http://online.tsu.edu.ge/ge/science/9960/?p=9> მოძიებული: 31.05. 2014.
- <https://ka.wikipedia.org> მოძიებული: 31.05. 2014.
- http://for.ge/view.php?for_id=19006&cat=12 მოძიებული: 1.06.2014.
- <http://24hour.itdc.ge/news/story/94070-plagiati-kulturuli-memkvireobis-datsvis-egidit> მოძიებული: 18.06.2014.
- <http://presa.ge/new/?m=lit&AID=16027> მოძიებული: 20. 06. 2014.
- http://mastsavlebeli.ge/?action=page&p_id=19&id=159 მოძიებული: 20.06.2014
- <https://www.google.ge/search?q> მოძიებული: 20. 06. 2014.
- <http://moodle.iliauni.edu.ge/mod/page/view.php?id=113> მოძიებული: 26.08.2014.
- <http://moodle.iliauni.edu.ge/mod/page/view.php?id=114> მოძიებული: 26. 08. 2014
- <http://iteacher2014.blogspot.com/> მოძიებული: 3.10.2014.
- <http://charliuss.com/2013/05/31/depressing-side-of-humanity/> მოძიებული: 9.10. 2014.
- <http://ici.ge/news/tirkmelkenwovani-daavadeba.html> მოძიებული: 21.06.2015.
- <https://burusi.wordpress.com/2011/05/05/bibileishvili/> მოძიებული: 23.06.2015.
- <https://zigota.wordpress.com/> მოძიებული: 21.01. 2016.
- <https://ka.wikipedia.org/wiki> მოძიებული: 21.01.2016.
- <http://old.press.tsu.ge/GEO/mimdinare%20kartuli/interviu%20mcerlebtan/mkitxvelebi/mkitxvelebi/lewan%20bregadze/2.html> მოძიებული: 21. 01. 2016.
- <http://www.24saati.ge/weekend/story/21004-chanatserebi> მოძიებული: 21.01. 2016.
- <http://www.ambebi.ge/sazogadoeba/95032-qarthuli-chacmulobis-goimuri-tendenciebi-qsaqarthveloshi-sapanashvide-moda-mdzlavrobsq.html> მოძიებული: 2.02.2016.
- <http://www.ambebi.ge/faceambebi/154061-qdzlivs-gachnda-shansi-amoeghoth-karadidan-shemoekhviamkvdari-ckhoveliq-operis-gakhsnaze-misuli-sazogadoeba-gaakritikes.html> მოძიებული: 2.02.2016.
- <http://archives.gov.ge/ge/page/polievktos-karbelashvilis-piradi-fondi> მოძიებული: 23.02.2016.
- <http://archives.gov.ge/ge/page/polievktos-karbelashvilis-piradi-fondi> მოძიებული: 23.02.2016.
- <https://www.google.ge/search?q> მოძიებული: 24.02. 2016.

<https://ka.wikipedia.org/wiki/%E1%83%91%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%90> მოძიებული: 26.02.2016.

<http://www.dzeglebi.ge/statiebi/etnografia/yeenoba.html> მოძიებული: 26. 02. 2016.

http://www.dzeglebi.ge/statiebi/etnografia/qartuli_xalxuri_dgesascaulebi.html მოძიებული: 27.02.2016.

<http://mastsavlebeli.ge/?p=3257> მოძიებული: 1.03.2016.

<https://ka.wikipedia.org/wiki/%E1%83%AE%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%93%E1%83%94> მოძიებული: 3.03. 2016.

www.alia.ge/article.php?id=1533 მოძიებული: 4.03.2016.

<https://www.facebook.com/174250646022750/photos/a.216119758502505.48114.174250646022750/257183044396176/?type=1&theater> მოძიებული: 6.03. 2016.

http://www.sakpatenti.org.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=118 მოძიებული:

8. 03. 2016.

http://www.orthodoxy.ge/tsodva_satnoeba/gabrieli_matkhvorebze.htm მოძიებული: 17.03.2016.

<http://iliauni.edu.ge/uploads/other/2/2526.pdf> მოძიებული: 23. 03. 2016.

<http://iliauni.edu.ge/uploads/other/2/2526.pdf> მოძიებული: 24.03. 2016.

<https://burusi.wordpress.com/2010/03/23/archil-jorjadze-4/> მოძიებული: 4.04.2016.

http://www.ambebi.ge/books/39455-mikheil-javakhishvili-ishev_qarthuli-enis-shesakheb.html მოძიებული: 5.04.2016.

<http://www.24saati.ge/weekend/story/12340-saqartveloshi-mtserlebs-raghats-skhva-sashualebebit-itsnoben-da-ara-tavianti-mtserlobit> მოძიებული: 5.04.2016.

<http://www.bu.org.ge/x1257?lang=geo> მოძიებული: 5.04 2016.

<http://www.ambioni.ge/ilia-ii-is-mier-warmotqmuli-sityva-sveticxovelsi-arsaydrebis-dres> მოძიებული:

6.04.2016.

<https://ka.wikipedia.org/wiki/%E1%83%A1%E1%83%99%E1%83%90%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%93%E1%83%94> მოძიებული: 7. 04. 2016.

http://vani777.blogspot.com/p/blog-page_30.html მოძიებული: 10.04. 2016.

<http://putkaradze1.blogspot.com/2016/04/blogpost.html> მოძიებული: 10.04.2016.

<https://www.blogger.com/blogger.g?blogID=7155736636235539422#editor/target=post;postID=2910145331688941906;onPublishedMenu=posts;onClosedMenu=posts;postNum=8;src=postname> მოძიებული:

10.04.2016.

<http://answers.ambebi.ge/s/15/%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%90-%E1%83%93%E1%83%90-%E1%83%AE%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%90-%E1%83%9D%E1%83%95%E1%83%9C%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%90/64/%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%A2%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%90%0%E1%83%A2%E1%83%9A3%E1%83%90/200987/category> მოძიებული: 21.04.2016

<https://www.facebook.com/NIKOSPOEZIA/posts/327636827339498> მოძიებული: 12.05. 2016.

<https://staffge.wordpress.com/2011/08/13/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9D%E1%83%A1%E1%83%AB%E1%83%98%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9D%E1%83%98%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%9A2> მოძიებული:

28.05.2016.

შემოკლებათა განვითარება

აბაშ. – ი. აბაშიძე
ამაღლ. – რ. ამაღლობელი
არაბ. – გ. არაბული
ბარათ. – ნ. ბარათაშვილი
გელოვ. – მ. გელოვანი
გრიშ. – ი. გრიშაშვილი
გურ. – დ. გურამიშვილი
დოჩ. – გ. დოჩანაშვილი
გაუა – გაუა-ფშაველა
კალან. – ა. კალანდაძე
ლებ. – მ. ლებანიძე
ლეონ. – გ. ლეონიძე
მაჭ. – მ. მაჭავარიანი
მერჩ. – გ. მერჩულე
მღვიმ. – შ. მღვიმელი
ნიშნ. – შ. ნიშნიანიძე
ნონ. – ი. ნონეშვილი
ორბ. – გ. ორბელიანი
პეტრ. – ვ. პეტრიაშვილი
რუსთ. – რუსთაველი
საბან. – ი. საბანისძე
სამად. – ნ. სამადაშვილი
სახ. – სახარება
სულაკ. – ა. სულაკაური
ტაბ. – გ. ტაბიძე
უძილ. – ე. უძილაური
ფოცხ. – მ. ფოცხიშვილი
ჩარქვ. – ჯ. ჩარქვიანი
წერ. – ა. წერეთელი
ალ. ჭავ. – ალ. ჭავჭავაძე
ჭავ. – ი. ჭავჭავაძე
ხალხ. – ხალხური ლექსი
ხარხ. – ტ. ხარხელაური
ჯავახ. – ვ. ჯავახაძე

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0179, ი. ჭავჭავაძის გამზ. 19, თე: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal@internet.ge; universal555@ymail.com